De Vlaamsche School. Jaargang 11

bron
De Vlaamsche School. Jaargang 11. J.-E. Buschmann, Antwerpen 1865

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/_vla010186501_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

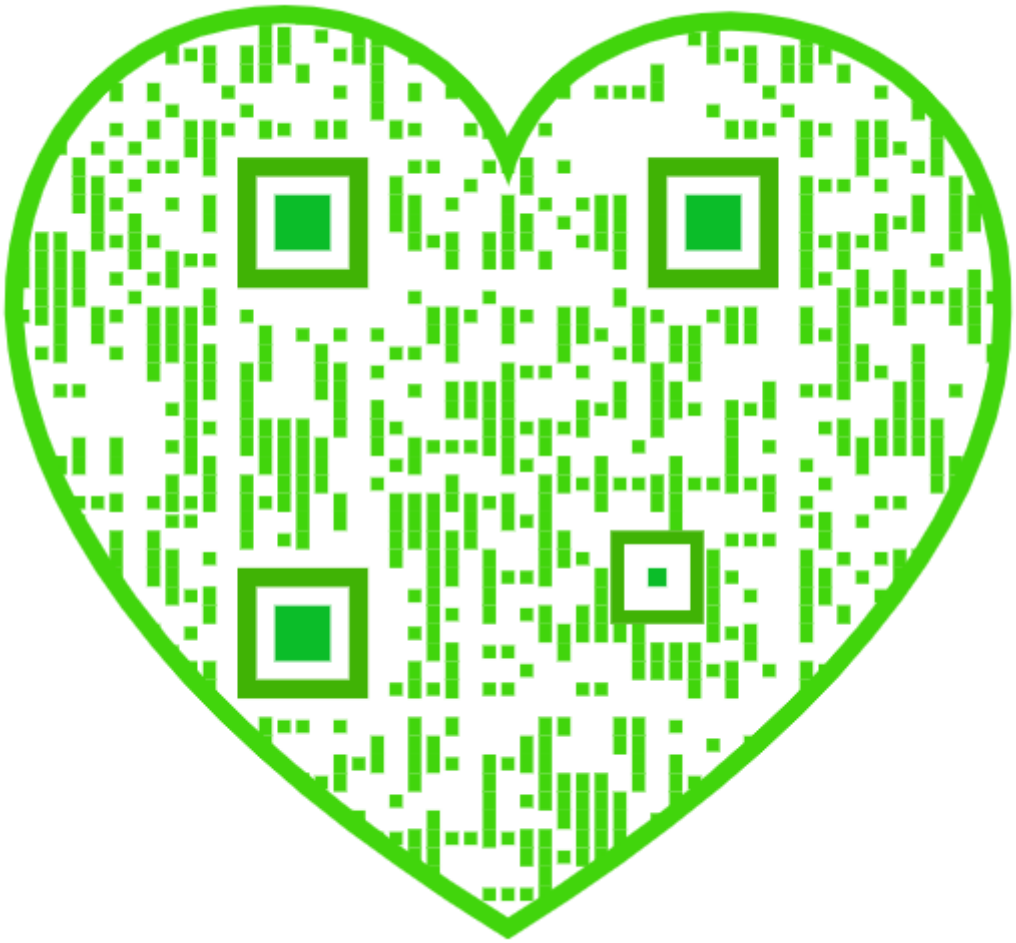

De Vlaamsche school 1865

Wij hebben de eer onze lezers te berichten dat ingevolge het Koninklijk besluit, in het belgisch Staatsblad afgekondigd, en door ons op bladz. 205 van den tienden jaargang, 1864, medegedeeld, en waarbij de spelling der Vlaamsche Taal geregeld wordt volgens die van het algemeen nederlandsch Woordenboek, het tijdschrift de *Vlaamsche School* voortaan eene en dezelfde spelling zal volgen.

Het jaar 1865 is dan het begin van eene nieuwe serie, en daardoor zal eenieder in de gelegenheid zijn, door eene inschrijving te nemen, in het toekomende eene volledige verzameling te bezitten, daar verscheidene der eerste tien jaargangen sedert lang zijn uitverkocht en niet dan aan zeer hooge prijzen, bij gelegenheid verkrijgbaar zijn.

Al de inschrijvers hebben er belang bij, het tijdschrift *de Vlaamsche School* meer en meer te helpen verspreiden, daar het enkel voor doel heeft de kunsten en letteren te bevorderen en slechts ACHT FRANKEN 's jaars kost en al de geldmiddelen uitsluitend voor het werk worden gebruikt.

Wij rekenen op de voortdurende ondersteuning van het Staats- en provinciaal Bestuur alsook op die onzer inschrijvers, en hopen op de welwillende hulp van het Gemeentebestuur der kunsthoofdstad van België, bij wier Akademie van schoone kunsten het vak der houtsnede, van zulk groot belang voor de kunst en bijzonderlijk voor de kunstnijverheden, thans heel en gansch verlaten is.

De medewerking der voornaamste kunstoefenaren en letterkundigen van Holland en België zal ons, hopen wij, niet ontbreken.

Boven alle politieke twisten verheven, niets aanrakende wat Godsdienst of goede zeden zou kunnen kwetsen, zal het tijdschrift immer eene aangename en nuttige lezing blijven opleveren.

Het verschijnt in vijf-en-twintig afleveringen van 8 bladz.

(16 kolommen) groot in-4°, en zal de noodige platen bevatten die de verklaring van den tekst zal vergen. Men kan zich laten inschrijven bij de voornaamste boekhandelaren van Holland en België, of zich wenden tot den bestuurder van het tijdschrift, M. DÉSIRÉ VAN SPILBEECK, Minderbroedersrui, 9, te Antwerpen.

Bij het vijf-en-twintigste verjaarfeest van Hoogleeraar J. David, *Als voorzitter van het genootschap* 'Met Tijd en Vlijt' *ter Hoogeschool van Leuven, gevierd den 18 December 1864.*

..... God zij lof, die U voor ons bleef sparen;
Die ons dit vrolijk uur vergunt ons vol gemoed
Te ontlasten; U den dank voor al 't genoten goed
Te wijden.....
W. MESSCHERT, *De gouden bruiloft.*

't Ooft der kennis en der kunsten
Werd ons kwistig uitgestort.
TOLLENS, *Verstrooide gedichten.*

Jamque vale, et penitùs noti tibi vatis amorem
Corde exire veta.
STATIUS.

Gij weet het, vrienden! Ieder jaar,
Wanneer de gure winter nadert,
Vindt ons gemoedlijk bij elkaêr,
In vromen broederkring vergaderd.

Men ruimt de boeken uit de Hal,
Die aan den geest hun voedsel schonken;
En, lichaamssterking ten geval,
Wordt daar gegeten en gedronken.

En met gezegenden ap'tijt,
Gelijk het past aan wakkre magen,
Vergunnen we ons, MET TIJD EN VLIJT,
De volle schotels leeg te vagen. -

Weer, Broeders, zijn wij ten festijn,
In vriendencirkel aangezeten;
Weer parelt in ons glas den wijn,
En graagt de mond naar malsche beten.

Doch heden (Vrienden, 't moet gezegd:
Geen bidden helpt er, noch bezwaren!)
Dient er gekloven aan 't geregt,
In eens voor vijf-en-twintig jaren!

Hier dient gedronken en gesmuld,
Wat zwakke maag ook om genaê bidd',
En 't glas geleêgd en weer gevuld,
Tot meerdere eer van ONZEN David!

En druk ik op dat ONZE klem,
Denk niet dat ik daarmeê te ver ga:
Hij toch is ons en wij zijn Hem
Uit ganscher harte, vice-versâ.

En zoo een later neuswijs ras
't Genealogisch zocht te klaren,
Wat voor een man die David was?
Wij willen 't vorschen hem besparen. -

't Geldt niet den teedren jongeling
Die, door Gods arm gerust ten strijde,
Met slingerworp en reuzenkling
Zijn volk van vreemden trots bevrijdde;

Al trok ook ONZE David op,
Ten wakkren kamp aan 't hoofd der zijnen,
En deelde hij geweldig klop
Aan Belgies letter-Filistijnen.

Want - lieve Vrienden! - ieder weet
Dat 't onverdraaglijk kwel- en kruissoort,
Van al wat zich Filister heet,
Juist niet in Palestina t' huis hoort.

Maar dat ook hier, van 't vreemd gebroed,
Er een geduchte portie woonde,
Wier stout gezwets en overmoed
Den vlaamschen landaard daaglijks hoonde;

En hoe vriend Davids stalen veêr
Den vijand prikte, waar hij schuilde;
Hoe hij den intkpot zwaaide uit 't leêr,
En menig reuzenvoorhoofd builde. -

't Geld meê den koning-zanger niet,
Vorst en profeet ten Heilgen Lande;
Wiens oosterbeeldspraak 't psalmend lied
De hooggestemde snaren spande:

Schoon ONZE David waerheid sprak,
Zoo koen als wie ook uit 't alweet-ras,
En hij, in taal- en lettervak,
Op 't leergestoelte steeds profeet was.

Schoon hij, op 't spoor van Isrels vorst,
Waar 't letterjongske iets had misbrokkeld,
Ter boetstraf van den driesten borst,
Zoo menig psalmpje heeft getokkeld. -

Van schilder David is geen spraak:
Aanbidder, hij, van Griek en Romer;
En door het romantiek gekwaak
Gescholden als klassieke droomer:

Schoon ONZE David evenzeer
Met alles wat klassiek was dweepte,
En 't romantieke afvallig heir
Vaak ongenadig de ooren zeepte.

En waar van gene wordt gehoord
Hoe zijn penseel den vorm vereerde,
Ook deze steeds, met pen en woord,
Den zijnen zuivren kunstzin leerde. -

Wie, met dien uitleg niet voldaan,
Nu nog naar ONZEN David vragen,
Die zijn te laat vast opgestaan,
En langs een dwaalspoor ingeslagen.

Ja! - Held, profeet en schilder saam,
En nog professor daarenboven,
Dat, vrienden, is de man, wiens naam
Wij in dit feestuur dankbaar loven!

Ziet! - Vijf-en-twintig jaren lang,
Die hem Gods milde goedheid gunde,
Ging hij ons voor met vasten gang,
Op 't wijdsch gebied der letterkunde.

En als hij 't spreekgestoelt' beklom,
Zijn lessen waren ons te meer waard,
Daar nimmer hij met bits gegrom
Ons, zijne jongren, heeft geleeraard.

Nooit stond hij stuursch en stijf gebeft,
En tot den neus in schoolvostabberd;
Gelijk men soms professors treft
Veelwetend, - ja, - maar hoogst belabberd.

Zoo'n diep doorplooide en scheeve grijn,
Waarop verveling staat te lezen;
Zoo'n perkamentsvel in azijn,
Zou 't altijd wel geleerdheid wezen?

Kijk blufvertoon en snorkerij
Zoo zuur en steeklig als een egel:
Aan vlaamsche rondheid, vrank en vrij,
Hechtte ONZE David steeds zijn zegel.

Ja, zachtgeaardheid was het merk,
De proef die zijne kunde staafde;
Gemoedlijke eenvoud vond hem sterk,
Hem, almansvriend en rijk begaafde!

Sta op en spreek', wie 't heeft gehoord
Dat ooit hij willens iemand griefde?
Verdraagzaam was hij, en zijn woord
Sprak louter minzaamheid en liefde.

Zijn taal klonk boeijend, en de schaar

Leergiergen, aan zijn' mond gekluisterd,
Schoon klein in tal, heeft, jaar aan jaar,
Zijn woord in aandacht afgeluisterd.

Zóó vormde David eene school
Van ijverende vlaamsche apostelen;
Gereed om uit 's lands kapitool
Wat walsch of valsch klonk weg te borstelen.

En ziet! - Na vijf-en-twintig jaar,
Digt om den meester heengedrongen,
Staan ze allen, slagreê, bij elkaêr.
Zoo stevig de ouden als de jongen.

De hairen grauw, of zwart als git,
Rekruten, zij, of veteranen;
Maar voetvast stappende in 't gelid
En volgende Alma Maters vanen.

Thans, ja, weergalm' de breede Hal
Van feestgedruis en blijde kreten,
Waar wij met jublend vreugdgeschal,
Den grijzen leeraar welkom heeten:

En danken hem, met vol gemoed,
(En vollen kelk, ten boôm geledigd!)
Voor al het deeglijk schoon' en goed',
Dat hij geleerd heeft en verdedigd;

En wenschen dat nog menig jaar
Hij zeetle op hoogeschoolcatheder;
Als immer, even kant en klaar,
Steeds jong van harte, tong en veder;

En bieden wij den Veteraan
(Herinnering aan zijn getrouwen!)
Zijn welgetroffen beeldtnis aan,
Het blanke marmer uitgehouwen.

Of al den harden steen ontviel
Wat adem schenkt, en spraak en leven:
De reinheid van de blanke ziel
Zal 't kunstgewrocht toch wedergeven!

Zóó moge een later nageslacht
Volmaaktheid op die trekken lezen;
Opdat ook namaals zij geacht
Dien we achten bij zijn levend wezen.

Maar, vrienden! - 'k zeg het: zonder smart
Gun ik den naneef 't koude marmer:
Want David zetelt ons in 't hart
Veel fraaijer nog.... en heel wat warmer!

Dr J. NOLET DE BRAUWERE VAN STEELAND.

Pieter Coudenberg.

Naastgaande plaat stelt het standbeeld voor dat een gedeelte der wandelingen die de stad Antwerpen omringen, versiert; het werd ingehuldigd tijdens de kunstfeesten van 1861 en is uitgevoerd door den beeldhouwer

M. Jos. De Cuyper.

Wij drukten ons destijds desaangaande op de volgende wijze uit in het verslag dier feesten, het volledigste dat er tot heden verschenen is:

‘Weinigen kennen Pieter Coudenberg, die echter als de vader der vlaamsche arsenijkunde aanzien wordt; dank aan den geleerden doktor Broeckx, wien de koninklijke Akademie van Heelkunde van België, den last heeft opgedragen een verslag over 's mans werken op te maken, en die reeds in 1845 en 1856 een paar boekdeelen over dien verdienstelijken, maar vergeten kruidkundige, uitgaf, kunnen wij hier dezes daden doen kennen.

Daar waar nu de Dierengaard is, lag over drij eeuwen de plantenhof welke Coudenberg, met vele kosten had ingericht, en in die kruidenkennis was hij zoo bedreven, dat hij toen reeds meer dan zes honderd stuks planten in kweekerij had. Niet alleen was Coudenberg een voornaam apotheker en plantkundige, maar ook

bewees hij groote diensten in den tijd der besmettelijke ziekten, en schreef een aantal werken. Hij was zelfs de eerste in zeker opzicht, die in België over zijne kunst geschreven heeft.

Dat laatste gebeurde *eene eeuw* vroeger dan dat het eerste werk over de apothekerij in Frankrijk verscheen! Dit is eene eer, die wij nogmaals aan de Franschen te betwisten hebben en die de Vlaming, in geenen deele mag afstaan.

In 1568 gaf Coudenberg bij Plantijn een werk in 't latijn uit, en weêrlegde daarin de dwalingen die Valerius Cordus had begaan. Zeker heeft dat werk nu dit belang van toenmaals niet meer; maar men moet, om de geheele weerde ervan te beseffen, zich op de hoogte plaatsen, waarop destijds de kunst gekomen was.

In 1558 werd Antwerpen door de pest getroffen. De schrik voor die vreeselijke ziekte heerschte overal, en het was Coudenberg, die een behoedmiddel uitvond, en hetzelve kosteloos aan de armen uitdeelde.

De vader der vlaamsche artsenijkunde was dus niet alleen een geleerd man, welke titel hem door zijne tijdgenoten gegeven werd, hij was een man die het hert op de rechte plaats droeg. Men moet dezulken verheerlijken!

Het eerste gedacht, om hem door een gedenkteeken te vereeuwigen, komt voort van doktor Broeckx; de eerste inlichtingen over zijn leven, zijne werken en daden zijn ons insgelijks door dien geleerden man geleverd; het is dus aan hem dat wij dank verschuldigd zijn, omdat er weêr een deel van Vlaanderens roem uit het duistere is opgehaald en schitterend erkend wordt.'

Het beeld is uitgevoerd in steen van *Rochefort*; in de eene hand houdt Coudenberg eene bloem en met de andere leunt hij op de zinnebeelden zijner wetenschap; het beeld is 2 meters 90 centim.

hoog, met het voetstuk 6 meters; dit laatste bevat twee opschriften beide in de latijnsche taal dus natuurlijk voor het volk onverstaanbaar. Wij doen een beroep op de vlaamschgezindheid der leden die heden het bestuur der Apothekersmaatschappij uitmaken: er zijn op het voetstuk des beelds twee paneelen open om in het stellen van een vlaamsch opschrift te voorzien.

MUSEUM VAN ANTWERPEN.
ZWANENGEVECHT, TAFEREEL VAN FRANS SNYDERS.

Frans Snyders.

Deze befaamde meester die het vak van dierenschildering en doode natuur met voorliefde behandelde, en wiens naam ook SNYERS geschreven wordt, ofschoon de kunstenaar SNYDERS teekende, was leerling van Pieter Breugel, den jongen, in 1593 en later van Hendrik van Balen, den ouden. Hij zag te Antwerpen het eerste levenslicht en werd gedoopt in de hoofdkerk, den 11sten November 1579. Zijn vader was Jan Snyders, en zijne moeder Maria Plaetsen. Franciscus de Haussant en Maria Coignet hielden hem over de doopvont. Vrijmeester der St. Lucasgilde in 1602, trad hij in het huwelijk in de hoofdkerk, op 23 October 1611, met Margareta De Vos, dochter van Jan en Isabella vanden Broeck, en zuster der befaamde schilders Cornelius en Paulus De Vos. Jan Snyders en Jan De Vos, waren zijne getuigen bij de huwelijksinzegening[(1)].

Hij werd in 1619 aangenomen als lid van het genootschap de Romanisten, een broederschap dat hij als deken bestuurde in 1628: de kunstenaar had dus de eeuwige stad bezocht en schilderde voor den koning van Spanje, voor den aartshertog Leopoldus-Willem en andere prinsen. Snyders arbeidde veel met de onsterfelijke meesters Rubens en Jordaens, wier machtige kleur en breede penseeling hij bezat. Dat hij de meeste achting en vriendschap van Rubens genoot, blijkt hieruit dat de groote meester hem gelastte met het bestuur der verkooping zijner tafereelen en kunstvoorwerpen welke hij zou nalaten. Van Dyck moest niet minder genegenheid voor hem bezitten, daar hij zijn

(1) *Catalogue du Musée d'Anvers.*

portret schilderde, waarvan hij later eene sterkwaterplaat verveerdigde die Jaek Neeffs met het burijn afwerkte.

Het Museum van Antwerpen bezit van dezen meester twee tafereelen, dank aan de mildheid van den kunstminnenden wel edelen heer Baron Ph. de Pret de Terveken. Het eene stelt eene doode natuur voor; op eene tafel gedeeltelijk met een doek bedekt, liggen verschillende soorten van wild ondereen met groenten en keukengerief, waarop twee klampers zitten. In eene schotel, op eenen reebok geplaatst, eene overgroote zeekreeft.

Het andere is het puikstuk waarvan wij hier de plaat mededeelen en dat werd uitgewisseld tegen een tafereel voorstellende de H. Familie, uitgevoerd door Jan Lievens voor het professiehuis der paters Jesuieten, welke de ware aanmoediger der schoone kunsten, M. de Pret, aan de Jesuietenkerk terug schonk, toen deze eene parochiekerk, aan den H. Carolus Borromaeus toegewijd, was geworden.

Men zou moeilijk een der natuur ontleend tafereel aantreffen welk meer dichterlijk gevoel en waarheid bevat dan dit zwanengevecht. Twee jachthonden bezield met de hartstochten van hun ras, waarvan de eene zich tot in het riet nevens het water staande, waagt, om twee jonge zwanen aftevangen, die de vlucht nemen; maar de ouden, woedend over het gevaar dat hunne jongen bedreigt, nemen den strijd aan, met eene hardnekkigheid die hunnen verwonderden tegenstrever ontmoedigt. De mannelijke eend bijzonder is vreeselijk. De schoone witte vogel, zoo bevallig wanneer hij zich zonder moeite op den stroom van een stil water laat drijven, heeft het uitzicht van eenen vliegenden draak gekregen; zijne vleugelen zijn uitgestrekt, zijn lange hals kronkelt als eene stalen springveêr, zijne gloeiende oogappelen werpen vuur en de houw van zijnen bek gaat eene diepe wonde toebrengen. Het water dat zich beweegt onder 't vleugelgeklapper van den eendvogel vertoont eene schuimende beek, en het riet schijnt zich te plooien om eenen doortocht te verleenen aan den hond die, zijne nederlaag voorziende, behoedzaam aftrekt.

De dichterlijkheid van Snyders' geliefkoosde heerlijke scheppingen plaatsen hem op den hoogsten rang der beroemdheden der Vlaamsche School, niettegenstaande den nederigen aard zijner onderwerpen, die hij, zooals wij hooger zegden, met voorliefde behandelde.

R.S.

Limburgsch lied.

Wanneer natuur weêr gaat herleven,
De lentezon ons Neêrland streelt;
Als weêr door groene bosch en dreven
De nachtegaal zijn liedje kweelt;
Als weêr, gedost in blauwe kleure,
Het lief viooltje prijkt in 't rond:
Dan roept mijn harte mij bij keure } bis.
Naar Limburg toe, naar mijn' geboortegrond. } bis.

't Is daar, op Limburgs Mazezoomen,
Dat God ontstak mijn levensvuur;
't Is daar, bij 't lieflijk-klaatrend stroomen,
Dat klonk mijns levens plegtig uur;

't Is daar dat mijne jonge ziele
Die schoone daagraad tegenblonk.
o Dat ik juiche, dat ik kniele } bis.
Voor God, die mij dees groote weldaad schonk! } bis.

Ach! laat den reiziger aanstaren
Sicielje's vruchtbaren landouw;
Hier blinken ook de gouden aren
Van Limburgs vlijt en akkerbouw.
Wij mogen toonen aan den vreemde
De groene zoô langs stroom en beek,
En rijke kudden in den beemde: } bis.
Kom, vreemdeling, bewonder onze streek! } bis.

o Vrucht der zuid- en oostertuinen,
o Zoete oranjen, wat ge bloost!
Dat andren uwen lof bazuinen,
Welriekend paradijs van 't oost!
Ook groeien appelen hier ter wone,
In Limburg, weelge plek der aard',
Met frissche sap en purpren kone: } bis.
Ook proef ik u, o vrucht uit Limburgs gaard! } bis.

Al schenkt ge ook gul, o rijk Germanje!
Uw koelen Rhijn- en Moezelwijn;
Al gloeit, Bourgonje! al schuimt, Champagne!
Uw zoete vocht in kristallijn:
Ook bruist op d'oever van de Maze
De frissche bruine gerstendrank.
o Laat hem vloeien in den glaze, } bis.
En brengen wij aan Limburg onzen dank! } bis.

o Peru's grond, gij moogt verhelen
En goud en zilver in uw' schoot!
Ons Limburgs mijn kan kolen telen.
Die kostbre kool, dat zwart kleinood,
Vervangt des avonds 't licht der zonne
En 's winters heuren zomergloed;
Van al wat roert de levensbronne, } bis.
Ment zij en trein en boot door spoor en vloed. } bis.

Verblindt Carrara ook onze oogen
Met zijne witte marmerrots,
Ik kan op onzen mergel bogen.
Die eedle steen ook schittert trots
Aan zuil, aan loofwerk en aan bloeme
Der luisterrijke noorderkerk.
o Mergelgroef dat men u roeme! } bis.
Gij spreidt haar pracht en glans tot aan het zwerk. } bis.

Gij moogt ons vrij het oog betoovren,
o Zwitserland, met uw gezicht
Verrukkend landschap, 't hart verovren,
Tot zangen dwingen en gedicht!

Dat ook een toon de snaar ontspringe
Bij Limburgs beelden zonder tal,
En 's dichters tong dan Maasstroom zinge, } bis.
Sint-Pieters top en Valken-berg en dal! } bis.

Al zingt gij ook met lieve akkoorden[1]
De taal van Dante, o Italjaan!
Al schalt, o Brit! in west en noorden
Uw Milton's taal op d'Oceaan;
Ik zing van Vondel's gouden tale,
Die galmt in Nederland rondom,
In stulp en in vergulde zale: } bis.
o Eedle taal van ons dier hertogdom! } bis.

Al klinkt ook Lopez' taal door Spanje,
Corneille's taal door 't Frankenrijk,
En Klopstock's spraak door 't groot Germanje,
Ik zing de taal van Bilderdijk,
Die rolt van Rhijn en Maas en Schelde
Tot Japan en Bataavje voort.
o Dat men uwe schoonheid melde, } bis.
o Gouden spraak, zoover de zonne gloort! } bis.

Laat op uw roode vaandels wappren,
o Gal! uw' adelaar met waan;
Wij ook, we voeren 't beeld der dappren,
Den kloeken leeuw in onze vaan.
Hij klauwt uw' adelaar met woede
In Waterloo's vermaarden strijd,
En brult, bedekt met stof en bloede, } bis.
Door Neêrlands bend' zijn zege wijd en zijd. } bis.

En u, o land der fiere leeuwen!
o Brabant, Vlaandren, Gelderland,
o Batavieren, Friezen, Zeeuwen,
Vereend door taal en broederband!
'k Min, Neêrland, u uit al mijn krachte,
Mijn vaderland, mijn moedergrond!
Doch 't harte roept dat 'k vuurger smachte } bis.
Naar Limburg, oord waar eens mijn wiege stond. } bis.

Gelijk de Maas met zilvren wellen
Zoo rein door Limburg henenspoelt,
Zoo zuiver voel ik stroomen, snellen
Door de aadren heen het Limburgsch bloed.
o Dat het voor ons Limburg vloeie,
Zoo lang mijn long de lucht nog drinkt!
o Dat het voor ons Limburg gloeie, } bis.
Zoo lang mijn tong nog roert, mijn stem nog klinkt! } bis.

Wanneer 'k voor 't laatst de hand mag drukken
Van maag, van vriend en van gezel;
Wanneer mijn ziel van hier gaat rukken
En allen zegt een laetst vaarwel;
Ach! grond van vreugde, grond van weelde!

(1) Ter gelegenheid van den Vlaamschen taalstrijd.

Ach! schenk mij dan een laatst genot:
Ontvang dan, grond, die mij eens teelde, } bis.
In uwen schoot mijn stoflijk overschot! } bis.

En als men eens het graf zal naadren,
Waar eenzaam rust mijn aardsche stof;
Dat daar, bij de asch van mijne vaadren,
Mij toeklink' deze kleine lof:
'Hij was, die hier stil rust in vrede,
Getrouw aan God, aan land en vorst,
En Nederlandsch van hart en zede, } bis.
Maar toch vooral, ja, Limburgsch in de borst.' } bis.

JER. LAMBRECHTS.

Over de Mexicaansche oudheden.

Den 21 Januarij ll. is de heer Dr L. Delgeur in de Wetenschappelijke Vereeniging, te Antwerpen, eene reeks konferentiën begonnen over de mexicaansche oudheden. Wij hebben het genoegen onzen lezers eene beknopte doch volledige schets dezer belangrijke verhandelingen te kunnen mededeelen.

I.
Over de natuurlijke gesteltenis des lands.

Het tegenwoordig keizerrijk Mexico is omtrend viermaal zoo groot als Frankrijk, maar oneindig minder bevolkt; het telt slechts acht millioen inwoners, nog niet het dubbel van België. Evenwel is het land allervruchtbaarst, en de luchtstreek, behalven aan de kusten, over het algemeen zeer gezond; maar het slecht bestuur der Spanjaards en, in de latere tijden, de onophoudelijke burgertwisten hebben er allen vooruitgang verhinderd en allen voorspoed gestremd(1). Moge keizer Max er in gelukken dat schoone land den bloei en de welvaart te bezorgen, waartoe God het met zijne rijkste gaven schynt bedeeld te hebben!

De groote helft van dit uitgestrekte land ligt onder de gematigde luchtstreek; in de andere helft, hoewel deze aan de verzengde toebehoort, is het klimaat meestal niet veel warmer dan 's voorjaars in Spanje of in Italië.

De oorzaak hiervan ligt in de verhevenheid van den grond. Het tafelland van Mexico stijgt tot eene hoogte van 2000 tot 2500 meters boven den spiegel der zee, en vormt eene bergvlakte van omtrent 400,000 vierkante kilometers, niet zeer regelmatig met bergspitsen overzaaid en zeer vruchtbaar, alhoewel zy de hoogte bereiken der bergengten van den berg Cenis, van den grooten Sint-Bernhard en van Splugenpas.

Aan de kusten der stille Zuidzee vindt men in Guatemala lange rijen van vuurspuwende bergen. In Mexico zijn zij minder talrijk: aan de oosterhelling der bergvlakte verheffen er zich twee op eenen afstand van ongeveer vijfen veertig kilometers. De zuidelijkste is de Citlaltepetl of volcaan van Oribaza en bereikt 5200 meters;

(1) Sedert de vrijheidverklaring, in 1821, tot op heden, dus zoo wat op een veertig jaar, hebben de Mexicanen omtrent 300 (zegge driehonderd) staatsomwentelingen, oproeren, pronunciamientos, enz. beleefd; slechts ééne revolutie om de zeven weken!

de andere, meer ten noorden, de Nauhcampatepetl of Cofre de Perote meet slechts 4,069 meters. Een weinig meer ten westen, tusschen Puebla en Mexico, vindt men twee andere vuurbergen de Popocatopetl (d.i. rookende berg) en de Iztaccihuatl (d.i. de witte vrouw); de eerste bereikt 5,469 meters, de tweede 4,734[(1)]. Er zijn er nog een zestal andere wier namen wij liefst achterwege laten.

Naarmate dat de grond hooger of lager is, zijn klimaat en voortbrengselen verscheiden, en vervalt het land in drie afdeelingen.

De warme landstreken (*tierres calientes*) zijn drukkend heet, vochtig, zeer vruchtbaar, maar uiterst ongezond. Hier huist onophoudelijk de *vomito negro*, eene soort van gele koorts, die voornamelijk de vreemdelingen aanrandt en in 't graf sleept. Men wint er suikerriet, katoen, indigo, cacao, vanille, konzenilje, bananen en alle andere voortbrengselen der verzengde luchtstreek.

Op de helling van het hooge tafelland, en op de lagere bergvlakten die het omringen en van 1,200 tot 1,500 meters stijgen, heerscht eene eeuwigdurende lente: gewoonlijk staet hier het weêrglas tusschen 15 en 20 centigraden D. Vanille, cacao of indigo rijpen niet meer, maar koffijstruiken, suikerriet en bananen vindt men er nog tot op eene hoogte van 1,300 meters. Het is de gematigde landstreek (*tierra templada*), het meest bevolkte gedeelte des lands.

Hooger begint de koude landstreek (*tierra fria*). Evenwel verdient zij dezen naam maar betrekkelijk, want, zoo als wij boven reeds zeiden, is er het klimaat aan dat van Midden-Italië gelijk en daalt, te Mexico bij voorbeeld, het weêrglas zelden tot het vriespunt[(2)].

Hier groeit, even als in de beide warmere streken het maïs nog; deze plant wordt hier te lande meest turksche tarwe genoemd, doch ten onrechte, daar zij niet uit het Oost, maar uit Amerika afkomstig is. Verders bouwt men er al de granen van Europa hier door de Spanjaards ingevoerd.

Meest overal is de grond onovertreffelijk vruchtbaar; het maïs geeft van 250 tot 300, ja op sommige plaatsen tot 600 voor één; meestal heeft men twee oogsten en in de warme landen dry op één jaar. En met dat al wordt ter nauwernood een achtste van dien zoo rijken grond bebouwd.

Verder levert Mexico allerlei edelgesteenten, als robijnen, ametisten, topazen, granaten, enz.; maar zijn groote rijkdom bestaat in zijne mijnen. Deze leveren: zilver, goud, koper, ijzer, zink, lood, enz,, enz. De zilvermijnen schijnen onuitputbaar, hunne opbrengst is gemiddeld twee millioen mark in een jaar, eene waarde van omtrent één

(1) De hoogste bergen van Europa meten:

De Mont-Blanc	4,750 meters.
Mont Rosa	4,520 meters.
M. Cervin of Matterhorn	4,500 meters.
Finsteraarhorn	4,290 meters.
Jungfrau	4,163 meters.

en de Etna de hoogste onzer vulkanen slechts 3,700 meters.

(2) Op de zeer hooge bergvlakten nogtans, als die van Toluca, die 2,700 meters hoog is, heerscht er doorgaans eene scherpe koude.

honderd millioen franken. Het goud brengt minder op, het geeft slechts 4000 mark 's jaars (frs. 3,200,000).

Omtrent te midden van 't tafelland, tusschen de beide Oceanen, ligt de beroemde vallei Anahuac (d.i. bij het water) waar eenmaal de zetel was van het machtige mexicaansche rijk. Zij is langwerpig rond en iets grooter dan onze provincie Luxembourg. Een tiende gedeelte ervan wordt door vijf meeren ingenomen. In een dezer was de groote stad Tenochtitlan (het hedendaagsche Mexico) gebouwd: *het schoonste wat men met oogen zien kon*, zoo als Cortez zich over haar in zijnen brief aan Keizer Karel V, uitliet.

Later komen wij op de volgende verhandelingen terug.

Sterfgevallen.

M. Jos. Lies, een der verdienstelijkste kunstschilders der hedendaagsche schoool, overleed te Antwerpen, op 3 Januarij; zijne begraafnis had plaats den 6^{n} daaropvolgende. De hoeken van het baarkleed werden gehouden door de heeren H. Leys, J. van Lerius, J. van Regemorter, en Lamorinière kunstschilders. Aan het graf werden drij redevoeringen gehouden; M. Verhoeven-B ll, voorzitter, sprak namens de afdeeling van beeldende kunsten van den *Cercle artistique.*

Voor het oogenblik moeten wij ons bepalen onze lezers te verzenden naar de menigvuldige aanteekeningen over de werken van M. Lies, in de vroegere jaargangen van ons tijdschrift verschenen.

Later komen wij breedvoerig op dezen zoo verdienstelijken schilder terug.

- M.A.J.P. Maillard, de gunstig gekende hersteller van oude schilderijen, wiens werken wij meermalen aangeteekent hebben, overleed te Antwerpen, op 16 Januarij ll.

De lijkdienst had plaats den 19^{n} daaropvolgende, ten 9 ure, in de parochiale kerk van den H. Jacobus, waarna de begraafnis plaats had.

- M.P. de Laet, van wiens laatste, in 1861 tentoongestelde tafereel, wij op bladz. 93 van het 8ste deel (jaargang 1862), eene plaat hebben medegedeeld, overleed te Antwerpen op 18 Januarij ll., hij zag opdezelfden dag in 1820 het eerste levenslicht; oud leerling van M.N. de Keyser, legde hij zich vooral op godsdienstige schildering toe.

M. de Laet was een oprechte en trouwe vriend; hij was een der stichters van de *Association des artistes*, in 1848, waaruit de *Cercle artistique* ontstaan is.

De lijkdienst had plaats op 21 Januarij in de parochiale kerk van den H. Andreas. M. Verhoeven-Ball sprak aan het graf, namens den *Cercle artistique*, eene welgepaste redevoering uit.

- Op 30 Januarij overleed te Antwerpen M. Max Kornicker, boekhandelaar van Z.M. den koning van Pruisen. De begraafnis had plaats op 2 Februarij; de Eerw. heer Spoerlein hield aan het graf eene treffende aanspraak, waarin hij al de verdiensten van den aflijvige deed uitschijnen.

Geschiedenis der Academie van Antwerpen.
Bekroond in den prijskamp door de regeering der stad Antwerpen uitgeschreven, ter gelegenheid van het tweehonderdjarig bestaan der academie van Beeldende Kunsten.

KENSPREUK:

Itaalje roeme op zijne schilders
Wij hebben onze Vlaamsche School!

PRUDENS VAN DUYSE.

Inleiding.

De schoone kunst was immer de gezellinne der welvaart en des vredes.

Brugge, de oude koopstad van het roemrijke Vlaanderen, teelde, tijdens den weelderigen bloei zijns handels, mannen, die der beschaving en den vooruitgang wonderen toebrachten, en tevens van de rijke stad een eerbiedwekkend oord maakten, waar men van alle kanten aan de schoone kunsten kwam offeren.

De genieën, die zich daar, onder de milde stralen dier heerlijke zonne van rust en rijkdom, ontwikkelden, stonden niet alleen gelijk met al de uitmuntende talenten der andere verlichte

werelddeelen, maar snelden hen met reuzenstappen immer vooruit. Het kleine plekje - Vlaanderen - gaf in alles het voorbeeld aan de wereld, die het omringde.

Sedert lang was er een ommekeer in de samenleving gekomen, en geen dichter had zich durven verstouten dit te bezingen. De schrijvers leefden aan den troon, zij moesten derhalve de hovelingen vleien, of vervolging en gebrek werd hunne straf. JACOB VAN MAERLANT wilde ten koste van zijn welzijn de apostel der waarheid worden. Stout schreef hij: het volk heeft zich door zijnen arbeid verheven, de adel heeft zich door zijne wandaden verlaagd. - MAERLANT sprak het volk van zijne waarde en zijn recht. In de XIIIe eeuw zong hij reeds van vrijheid, gelijkheid en broederliefde. Hij geeselde in zijne schriften de grooten der wereld, die, ten koste van het zweet hunner minderen, brasten en feestten. Hij was het, die in den Vlaamschen bodem de kiem legde der Gemeentemacht, welke, opwassende, later het drukkend gewicht des geharnasten edelmans van den schouder des volks stiet, tot voorbeeld der nog verdrukte stammen van Europa.

Deed MAERLANT wonderen voor de vrijheid, voor de beschaving en voor de wetenschap deed hij niet min.

Lang was het volk van alle slach van geestesspijs verstoken gebleven, daar de werken der geleerden allen in het latijn waren opgesteld. - MAERLANT werd de vader van de Dietsche schrijvers der verlichting. - Met alle vakken, welke den volksgeest verhelderen, in de taal des lands te behandelen, deed hij den graad van beschaving zijner stamgenooten in eens zoo hoog stijgen, dat alle andere Natiën Vlaanderen bewonderden.

Was MAERLANT de opwekker der vrijheid en beschaving, VAN EYCK was eene lichtbaak voor de schilderkunst.

Nog had niemand iets anders gebruikt om zijne scheppingen op het doek af te malen, dan de onduurzame eiwitverw, toen in Brugge HUIBRECHT VAN EYCK de olieverw uitvond.

Eerbiedigde men vroeger dien Vlaamschen schilder als eenen grooten meester, nu stond heel de wereld verbaasd bij zijne wonderbare ontdekking om de kleuren te bereiden. Een ieder benijdde hem dat malsch en krachtvol koloriet, en tot zelfs het vernuftige Italië zond zijnen ANTONELLI DA MESSINA om hier de nieuwe schilderkunst af te leeren.* Het werd als eene begankenis naar een heiligdom; zoodanig kwam uit alle streken alwie kunstgevoel bezat herwaarts, om den verheven uitvinder te huldigen. Deze scheen nu op het paneel te tooveren, zoo prachtig en levendig waren de tinten, met welke hij zijne goddelijke wezens en bekoorlijke landschappen maalde.

Zijn broeder, JAN VAN EYCK was ruim zoo groot een kunstenaar, vooral in het landschap. Zijne meesterstukken van anderen aard dragen ook den stempel der poëzie, welke hem bezield heeft. Bij het malen zijner heiligen, moest hij diep van het goddelijke doordrongen zijn: een zweem van zaligheid omgeeft de dichterlijke wezens, welke men niet beschouwen kan zonder in hunne gevoelens te deelen; want, gansch hunne ziele spiegelt zich in hunne uitdrukking; in hunne blikken ligt iets verheven, dat u tot eerbied dwingt, dat u verrukt en onwillens uw oog gevestigd houdt op de scheppingen dezes grooten meesters, welke zeker tot den hoogsten graad van volmaaktheid der toen heerschende Schole gekomen was. Deze diepdenkende kunstenaar was het ook, die de eerste de nabootsing van de zuivere natuur beproefde,

* K. VAN MANDER'S *Schilders-Boeck*, fol. 38.

en er bijzonder wel in slaagde, zoowel als in het *genre*, waarvan hij de kiem legde. Daardoor vormde hij eene School, welke al hare mededingsters van toen reeds overtrof door waarheid en poëzie, en die ook, zoo lang hare zonen dit kenmerk hunner onsterfelijke voorgangers getrouw zullen blijven, eeuwig de andere Scholen met haren luister zal verdooven!

Na de voorgaande meesters onderscheidde zich nog JOOST VAN GENDT; maar hoog boven dezen schitterde ROGIER VAN DER WEYDEN* (de oude), leerling der toen bloeiende School van Doornik, die zich bij de VAN EYCKEN zeker kwam volmaken, daar hij door den vooruitgang der kunst derwaarts werd uitgelokt. Dezen bekwamen schilder komt ook hulde toe, om eene uitvinding, die der schilderkunst eene nieuwe uitstekende bevalligheid bijzette. Met een fijnberekenden geest wist hij de tonen zijner hemelen zoo kunstig te penseelen, dat het ware doorzichtkundige den aanschouwer doet zweven in het peilloos luchtruim, dat hij achter zijne wegwijkende gebouwen wist te malen.

Ook VAN MEMMELINGHE, zijn leerling, was een fijn en gemoedelijk kunstschilder. Iets edels ligt in zijne tinten en hunne bevallige zachtheid mogen nog velen benijden; zijne figuren zijn engelachtig schoon; al het dichterlijke gevoel, dat hem eigen was wist hij op hunne gezichten te doen uitschijnen, en nooit is er weelderiger natuur door eenen landschapschilder voortgebracht dan de lokkende lusthoven die hij droomde.**

Dát zijn de mannen waarop onze Vlaamsche School gegrondvest is; zulke starren schitterden aan den hemel van Brugge, terwijl de handelsbloei er den horen des overvloeds kwistig over uitstortte.

Rampzalig was het voor deze stad, dat eigene en uitheemsche vorsten haar de schatten benijdden, die zij door eigene vlijt verworven had. Men zocht twist, om haar eeuwenoude voorrechten te kunnen ontrukken en nieuwe privilegiën te mogen geven in ruiling tegen hoopen gouds; of, men poogde met geweld of verraderlijk binnen hare muren te dringen, om in eens al de vruchten van der volken arbeid weg te rooven.

Onnoodig hier te zeggen dat de Bruggelingen dit alles niet koelbloedig verduurden. Waar een DE CONINCK had getoond wat recht en vrijheid eener Vlaamsche Natie toekomt, waar een BREIDEL het voorbeeld had gegeven hoe men zich verweren moest en hoe men de slavenzoekers den nekslag geven kon, daar mocht men geene speer zien dreigen, zonder verontwaardigd voor het behoud der vrijheid zijn leven te wagen.

Doch al de onversaagdheid der Bruggelingen was niet toereikend om de immer aanwassende scharen hunner vijanden af te keeren. Het bleef een rustelooze strijd, waarbij de heldenmoed der Vlamingen uitblonk; maar waarbij wetenschap en kunst verdoofden, en ook de handel verlammende slagen te lijden had.

* *Catalogue du museum royal de Belgique*, p. 163. - Ook P. GÉNARD'S *Luister der St-Lucas-Gilde*, bl. 27.

** Men bestudere daarom de werken dezer oudste meesters in onze Museums.

De meeste vreemde kooplieden, destijds in het geteisterde Brugge gevestigd, zochten naar eene andere plaats, waar niet, zoo als bij die stad, de wegen en vaarten onveilig waren door vreemde soldeniers en vrijbuiters, waar hunne stapels niet dagelijks bedreigd waren door plundering en brandstichting, en waar zij zelven in deze of gene beroerte geen gevaar liepen van, zoo als te Brugge, er hun leven bij in te schieten.

- Antwerpen! - klonk het eensklaps in alle gewesten, - Antwerpen worde het middenpunt van al de markten tusschen het noordelijk en zuidelijk gedeelte van Europa; in Antwerpen worde de zetel des wereldhandels gevestigd! - En als door eene tooverroede aangeraakt kwam onze Scheldestad uit haren eersten langen sluimer opgerezen; want de ontdekking van het nieuwe werelddeel, Amerika, door COLUMBUS, en de andere baan naar Oost-Indië, die VASCO DA GAMA langs den zuidelijken hoek van Afrika vond, deden de oude handelsgodinne, Venetië, van haren troon tuimelen, en zoo was, door de nieuwe richting der scheepvaart eene gunstigere vergaderplaats onmisbaar geworden.

De Antwerpsche poorters hielpen met juichend gemoed den handelstroon binnen hunne geboorteplaats op goede grondvesten stellen. Men wedijverde om zich jegens de vreemde kooplieden goedhartig en behulpzaam te toonen, en dank aan dit alles werd het herbergzaam Antwerpen in alle wereldhoeken geprezen. Welhaast bracht de heerlijke Scheldestroom op zijne golven, zoo groot eene menigte van schepen, met alle slach van vlaggen getooid, dat het oog des bewonderaers in dit bosch van masten als verdwaalde, en Antwerpen met den trotschen naam van 'het Venetië uit het Noorden' werd bestempeld.*

De toen heerschende Burgondische vorsten brachten veel bij om de onderneming der nieuwe koopstad naar wensch te bekronen.

Over het hardnekkige Brugge hadden zij hunne vermaledijding gebliksemd, daar het niet gedwee zijne schatten in hunne staatskas stortte, om ze naar hun goeddunken met den sleep van hofluiaards te laten verbrassen. Het vonnis was geveld: Breidels stad moest boeten en Antwerpen werd mateloos begunstigd, om den val harer mededingster des te zekerder te bewerken.

PHILIPS, de (zoogezegde) GOEDE, gebruikte reuzengeweld en slangenlist om de oude handelstad den doodsteek te geven en zich van de voordeelen der jonge te verzekeren. De sluwe staatsman geeselde Antwerpen onbarmhartig, hongerde haar uit, en dan snelde hij haar, als een teedere vader, ter hulp, om haar te troosten en aan het volk voorrechten te geven, die, wel is waar, der Gemeentemacht eenen geweldigen slag toebrachten, maar toch met opgetogenheid ontvangen werden; want het volk ontstak in eene blinde liefde voor den schijnheiligen bedrieger en gaf hem den naam van 'GOEDE'.**

Antwerpen werd van toen af een vreedzaam oord, dat, door de gouden zonne des handelrijkdoms beschenen, al de vakken der schoone kunst in zijnen schoot als door een wonder zag ontwikkelen.

Daar de geschiedenis der beeldende kunsten ons bijzonder doel is, zoo zullen wij deze slechts behandelen.

* L. GUICCIARDINI, *Beschrijving van alle Nederlanden.* Antwerpen, bl. 93 en volgende, gedrukt te Amsterdam, 1612.

** Belegering van Antwerpen ten jare 1434.

Reeds van in de XIIII[e] eeuw moesten er schilders in Antwerpen zijn; want GRAMAYE gewaagt van eene haardoptelling in dien tijde, bij welke vijf schilders en beeldhouwers zijn aangeteekend.

De eerste onzer kunstschilders, welke de geschiedenis (doch slechts met den naam) laat kennen, zijn: MICHIEL LODEWIJKS en ANDRIES DE CUYPER.*

De St.-Lucas-Gilde, de wiege onzer kunstenaren, moet ook reeds van in de XIIII[e] eeuw bestaan hebben. Doch eerst in 1453 werden de namen harer leden in den *liggere* regelmatig aangeteekend. Maar dan ook vinden wij hare kunstenaars reeds ten getalle van vijf-en-dertig. Onder deze bevond zich een JAN SNELLAERT, die door later bewezen diensten aan de St.-Lucas-Gilde, blijken heeft gegeven van een uitstekend verstand.**

Alhoewel alles vermoeden doet, dat er destijds eene Antwerpsche Schilder-School moest geweest zijn, zoo schijnt het toch, dat onze SNELLAERT zijne studiën te Doornik heeft gedaan, waar toen eene vermaarde School bestond. Deze had den talentvollen ROBERT CAMPIN tot meester, en kweekte uitmuntende leerlingen als JACQUES DARET en ROGIER VANDER WEYDEN, den oude.***

JACQUES DARET, die alras zijnen meester overtrof, moet op onze Antwerpsche School eenen grooten invloed uitgeoefend hebben; want in 1468 arbeidde hij, gezamentlijk met verscheidene schilders onzer stad, aan de versiering te Brugge voor de huwelijksplechtigheden van Hertog KAREL-DEN-STOUTE. Ofschoon er tot nog geene afdoende bewijzen zijn, is het algemeen gevoelen toch, dat deze JACQUES DARET ook SNELLAERT'S meester moet geweest zijn; want na zijne dood werden zijne leerlingen den bekwamen JAN SNELLAERT toevertrouwd.

Herhaalde keeren moet onze stadgenoot verbleven hebben in Doornik, der Franken oude hoofdplaats, die toen een rijk en machtig bisdom was, en waar, onder de bescherming van de kunstlievenden prelaat, JAN CHEVROT, de schilders met vrucht hun edel vak beoefenden. JAN SNELLAERT werd in de Doorniksche St-Lucas-Gilde in het jaar 1453 als meester aangenomen; maar ook nog in hetzelfde jaar was de jonge meester gelukkig zich in zijne geliefde moederstad op den *liggere* der Schilders-Gilde te kunnen laten inschrijven.

Zoo als wij zegden, was SNELLAERT een zeer vernuftig man. Niet zoo haast was hij bij onze St-Lucas-Gilde, of hij ontwaarde al de gebreken die gewoonlijk der eerste inrichting eener maatschappij eigen zijn. Met onvermoeibaren iever werkte hij, tot hij een plan voordroeg om de Gilde voordeelig te hervormen. Dekens, die men jaarlijks herkoos, werden door hem ingesteld, en onder deze was het, dat de St-Lucas-Gilde met reuzenstappen naar het toppunt van roem en grootheid streefde.****

Hoofdzakelijk bestond alsdan de St.-Lucas-Gilde uit kunstvakken, in zich bevattende schilders, beeldhouwers, (die ook de bouwmeesters waren) plaatsnijders en drukkers. Deze maakten de eigentlijke Schilders-Kamer of het hoogere bestuur der algemeene

* MERTENS en TORFS. *Geschiedenis van Antwerpen.* D. II, bl. 410.

** P. GÉNARD. *Luister der St.-Lucas-Gilde*, bl. 29.

*** Ook geheeten DE LE PASTURE: Catalogue du musée d'Anvers, p. 31. - *Luister der St.-Lucas-Gilde.*

**** SNELLAERT werd de eerste Deken en hij was het ook die in 1480 de vermaarde afdeeling *de Violieren* tot stand bracht.

Gilde uit. Dit bestuur had het toezicht over de meeste stielen, welke op de kunstvakken der Schilders-Kamer konden worden toegepast. Nogtans, ieder ambacht had toch zijnen eigen Hoofdman en Dekens, ook afzonderlijke wetten en privilegiën. Op deze berustte de dagelijksche gang van elken stiel in het bijzonder. Maar wanneer er nieuwigheden, politieke zaken of rechtsgedingen, bij wat ambacht ook, voor handen waren, dan nam het hoogere Gildebestuur dit onder zijne bescherming; dan riep het den Hoofdman en de Dekens van den bedreigden stiel op zijne Kamervergaderingen, om samen te beraadslagen en de geschillen in der minne of gerechtelijk te vereffenen, waar van de kosten dan ook gezamentlijk werden gedragen.

Ook was het Bestuur der Gilde de wonderbare schakel, welke de kunst en nijverheid, tijdens de middeleeuwen zoo voordeelig te zamen hield.

Geen handwerk werd door onze vaderen beoefend, of het droeg den stempel der volmaaktheid. De minste stiel was, door de verbroedering met de kunst, zoodanig verfijnd en verlicht, dat men de arbeiders veeleer den naam van kunstenaars zou mogen geven.

De Raad der Dekens en Oudermans was ook immer daar, om de beste stoffen en den goeden smaak aan te prijzen. Door hen werden de vlijtige Gildebroeders met wijzen raad tot het schoone aangemoedigd. Ook zij beletteden onkundigen slecht werk af te leveren, en dwongen hen tot leeren, zonder dat zij van den edelen arbeid, door list en onderkruiping, een slavenwerk konden maken. Goed werk moest er geleverd worden, om het even wat tijd en geld het mocht kosten! Het nageslacht zou eens met verbazing de duurzame en kunstige nijverheidsstukken van den GOEDEN OUDEN TIJD bewonderen.

De schoone kunsten genoten ook door de St-Lucas-Gilde de voordeeligste privilegiën.*

Door toedoen der Dekens waakte de Stedelijke Overheid met minzame vlijt over de afdeeling der Schilders-Kamer, welke immer de Scheldestad tot luister verstrekte. Niets mocht de schilders of beeldsnijders belemmeren, of de stad sprong voor hen in de bres en schonk hun onverpoosd nieuwe previlegiën om ze tegen de minste stoornis te vrijwaren.

De Dekens der Gilde, welke altoos uit de waardigste en bekwaamste mannen door het Magistraat werden gekozen, hielden door wijs beleid hunne kunstvereeniging steeds in weelderigen bloei.

Geenen schilder of beeldhouwer was het geoorloofd binnen de jurisdictie van Antwerpen zijne kunststukken te maken of te veilen indien hij niet als Vrijmeester op den *liggere* der St.-Lucas-Gilde was ingeschreven.

Om waardig te zijn op dit kostbaar boek te prijken, moest men: 1° Vrijpoorter zijn. 2° Vier jaren als leerling bij eenen Vrijmeester der Gilde studiën hebben gedaan. 3° Een proefstuk maken om in volle vergadering te worden beoordeeld. De Dekens, Oudermans, Gezworenen en eenige Vrijmeesters van hetzelfde vak als de proefdoender, waren met de keuring van dit werk gelast. Had het stuk wezentlijke verdiensten, dan werd de jonge kunstenaar tot Vrijmeester verklaard. Hij betaalde de gewone inkomgelden der schilders of beeldsnijders enz. en hij gaf den wijn dien men, naar oud gebruik, dronk op de gezondheid en het welvaren des jongen

* Zie de verschillige reglementen der *St-Lucas-Gilde* in VANDERSTRAELEN'S jaarboek.

Gildebroeders, die dan bij plechtigen eede de voorschriften der St. Lucas-Gilde trouw zwoer.

SNELLAERT die zoo veel tot de orde en het welzijn der St-Lucas-Gilde, bijdroeg was een zeer vernuftig meester; hij genoot ook niet alleen de hulde zijner gelijken, maar werd tot Hofschilder verheven der hertoginne MARIA VAN BURGONDIÊ, waarbij hij zijne dagen in vereering en overvloed zal gesleten hebben, tot na de rampzalige dood der jeugdige telge van KAREL-DEN-STOUTE.

Bedroevend is het, dat geen enkel zijner werken is bewaard gebleven. Zeker zullen deze allen in de staats- en godsdienstoorlogen, die ons land geschokt hebben, onverbiddelijk vernield zijn.

Hetzelfde lot zal beschoren zijn geweest aan de werken van den toen even hoog geprezen Antwerpenaar BARTHOLOMAEUS VAN RAEPHORST, die aan het hoofd der beeldhouwers stond voor de opluistering der praalbogen en stellagiën die de hertog van Burgondië voor de ontvangst zijner vorstelijke bruid, MARGARETHA VAN YORCK, had doen oprichten.*

Ofschoon het lastig valt over de waarde eens kunstenaars te oordeelen zonder zijne werken te kennen, aarzelen wij niet VAN RAEPHORST een groot meester te noemen, wiens werken, zoo ze nog bestonden, zeker heden zijne kunstgenooten tot verlichting zouden strekken. De wonder keurige barleeven van altaars en anderszins uit dien tijd, met heiligen eerbied thans in onze oudheidsmuseums bewaard, verheffen VAN RAEPHORST'S kunstroem; want die uitgelezene gewrochten verraden door verschillige meesters gemaakt te zijn, op hetzelfde tijdstip dat onze lofwaardige stadgenoot, volgens de rekeningen van Hertog KAREL, als opperhoofd van 's lands beeldhouweren werd gekozen.

Alhoewel onze kunstgeschiedschrijvers meestal van onze beeldhouwers en bouwmeesters stilzwegen, zoo is het toch niettemin zeker, dat er toen zoo groote Scholen in deze vakken als in de schilderkunst bestonden.

Eenige namen van beeldsnijders doen zich wel op in de *liggere* der St-Lucas-Gilde, maar nergens vinden wij hunne werken kennelijk aangeduid. Nogtans de XIVe en het begin der XVe eeuw heeft ons meestergewrochten van beeldhouwerij nagelaten, die des kunstenaars naam, ware hij gekend, zeker onsterfelijk zouden maken.

Met de bouwkunde diens tijds is 't hetzelfde. Toen werden ook die heerlijke plans opgesteld van zoo vele onzer prachtige tempels, kloosters, vorstelijke sloten en rijkversierde gemeentehuizen, die tot heden nog door de grootste kunstkenners als onnavolgbare meesterstukken worden gehouden. In rekeningen, gemaakt bij het optrekken dezer kostelijke steengevaarten, vindt men eenige namen enkel aangeteekend als meestersmetsers en steenhouwers.

Deze mannen, ofschoon zulks niet vast bewezen zij, moeten geroemd worden als de scheppers onzer praalgebouwen.**

* *Vlaemsche School*, jaar 4, bl. 91-93.

** Zie onder andere LÉO DE BURBURE'S *Toestand der Beeldende Kunsten in Antwerpen omtrent 1454.*

Nabij het einde der XVe eeuw was de starre der schilderkunst bedroevend aan het verbleeken. De handelsomwenteling, met gemeenteoorlogen en ridderlijke strooptochten gepaard, had de kunstenaren, die zich, broederlijk vereenigd, in elkanders talent koesterden en volmaakten, onbarmhartig uiteengedreven, en velen, ronddolende, voelden in hunne droeve ziele dien hemelschen drift, welke den mensch tooveren doet, gansch verflauwen. In die onrustige en slechte tijden werd er door de vermogenden weinig gedacht, om hen, die zich met de verhevene zaken bezig hielden, door vereering en rijke belooningen aan te moedigen. Welhaast waren zij, die zich door hun uitstekend genie alom hadden doen roemen en hoogschatten, langzaam, de eene na den anderen, in het graf verdwenen, en geen enkel der jonge schilders kon waardig genoemd

VAN MEMMELINGHE, JAN EN HUIBRECHT VAN EYCK.

worden, om de gestorvene meesters te vervangen.

De Doorniksche School sluimerde en de School van Brugge had haren laatsten snik gegeven.

Leuven, de oude hoofdstad van Brabant, moet naar het schijnt toen ook eene Schilder-School gehad hebben. In het onlangs ontdekte afschrift van MOLANUS geschiedenis van Leuven,* wordt er melding gemaakt van verscheidene schilders uit die stad, en wel voornamelijk van eenen uitmuntenden landschapschilder, DIERIK STUERBOUT, die reeds in de XIVe eeuw leefde. Ook zijn zoon DIERIK wordt er in gehuldigd; want hij werd omtrent 1462, om zijne uitstekende verdiensten door het

* Zie het artikel van EDWARD VAN EVEN in de *Dietsche Warande*, D. IV, bl. 16.

Magistraat van Leuven tot Stadsschilder of *Portraiteur* bevorderd; daarna moet hij tot versiering der stadhuiszalen menig groot kunststuk hebben vervaardigd.

Deze STUERBOUTS denkt men Haarlemmers te zijn.** Het ware eene groote ontdekking voor onze kunstgeschiedenis, juist te weten, waar die School van Leuven haren oorsprong nam. Doch dit alles ligt nog onder den sluier der onzekerheid. Vast is het, dat men na deze Leuvensche meesters van die School niet meer hoorde, en zij dus met die van Brugge en Doornik uitstierf.

Doch, een der waardigste tijdgenooten der beroemde VAN EYCKEN liet ons eenen zoon na, die het smeulend vuur der oude Vlaamsche schilderkunst weder in vollen luister deed ontbranden.

Deze, ROGIER VANDER WEYDEN, de jonge, ontving de lessen zijns vaders en volgde dien waardigen kunstenaar met veel geluk. Alras was hij zeer vermaard om zijnen kostelijken schildertrant; want hij was, van al zijne kunstgenooten, meest getrouw gebleven aan de schitterende Vlaamsche School.

Het is bij dezen meester dat, volgens MOLANUS, de groote QUINTEN METSIJS zijne proefjaren deed. METSIJS was de eerste kunststarre die door haren glans de aandacht van alle volken, die eenig gevoel voor het schoone koesterden, op de nieuwe Antwerpsche School deed vestigen.

Zijn wonderbaar talent maakte hem alras vermaard in alle gewesten. Zijne werken werden gretig opgekocht en overal bewonderd en gehuldigd, even als zijn naam die nog bij ons, tot op heden, de lieveling van het volk is gebleven.

De Antwerpenaren, om hun hart te streelen bij het herdenken hunner grootsche voorvaderen, waarop zij immer trotsch zijn, hebben eene menigte sprookjes van ouders tot kinderen overgeleverd, die onze grootste kunstenaren met achting doen herleven. QUINTEN is in de meeste dezer legenden de held, wat bewijst hoe zeer hij van vroegere tijden reeds geacht en geliefkoosd werd.* QUINTEN METSIJS was in het begin de ware tegenhanger der groote VAN EYCKEN; maar alras bracht hij door onafgebrokene studiën de kunst tot meer volmaaktheid.**

Een zijner bijzonderste vakken was de historieschildering. Zijne voorgangers waren gewoon deze in verschillige richtingen klein te groeperen, en met ongelijkaardige samenstellingen eene reeks geringe voorvallen af te schetsen, die eene gansche aaneenschakeling van gebeurtenissen weêrspiegelden. Zóo miste men het doel der geschiedenis wel niet; maar toch, er was geen enkel bijzonder punt, dat beslissend was, dat door geest van samenstelling en studie van uitdrukking den aanschouwer trof, en zijne aandacht gespannen hield.

QUINTEN wierp met goeden uitslag dit oude gebrekkige stelsel omverre.

In plaats van zeer kleine figuurtjes tusschen muren, op bergen, in de lucht of in landschappen, schilderde hij, dieper denker, met levensgroote personen, van al het onnoodige ontdaan, een enkel oogenblik uit de geschiedenis hetwelk al de aandacht op een punt te zamen trok en zoo met natuurlijke gebaren en ware ge-

** *Catalogue du musée royal de Belgique*, p. 157.

* K. VAN MANDER'S, *Schilders-Boeck*, fol. 138.

** Men vergelijke METSIJS' werken met die zijner voorgangers en tijdgenooten.

moedsuitdrukkingen den aanschouwer zijner dichterlijke werken als betooverde.

Dezelfde herschepping bracht hij in het ernstige genre te weeg. Dit nog schier niet behandelde vak voerde QUINTEN in eens tot eenen hoogen trap van volmaaktheid, daar hij begeesterd was door de liefde voor zijne goede medeburgers, welke door de laakbare driften van sommige lage personen uit zijnen tijd benadeeld werden.

Hij, uit het volk gesproten, moest bijzonder goed weten, waardoor en hoe de kleinen door de grooten werden gemarteld. Door zijn talent wrook hij de verdrukten, met de ondeugden der verdrukkers voor ieders oogen bloot te leggen en zoo in het openbaar te brandmerken. Dit verheven gevoel van volksliefde deed hem de ernstige genreschildering plotselings in gansch hare noodzakelijke juistheid voorstellen.

Men bewondere zijne voortbrengselen van dien aard en oordeele of de genreschilders, welke nu, drij eeuwen later leven, nog bij hem niet mogen ter schole gaan.

De wijze kunstenaar drukte geene vuige karakters uit met in hun wezen vormen te leggen, die enkel aan dieren passen. Neen, daarvoor was hij een te doorslepen zielenkenner. Gewone menschen schilderde hij, niet leelijk noch uitnemend schoon, slechts zoo als de natuur ze dagelijks voorstelt, maar vol geest en gevoel. Hij printte in de wezens, die hij met zijne heerlijke en standvastige kleuren penseelde, eene ziel die hen deed leven en handelen. Zijne gieregaards, woekeraars en wulpschaards bestaan als eeuwige roemrijke blijken zijner meesterlijkheid in het genre.

De trant van METSIJS is het ware middel om karakters af te beelden, welke de samenleving tot last verstrekken. Naar zijn voorbeeld alleen kan men met vrucht de ondeugden geeselen; want wie misdager zal niet blozen, wanneer hij zijn evenbeeld ziet, door het vernuftig penseel van METSIJS gemaald?

Onnoodig zal het zijn hier nog bij te voegen dat hij een even groot portretschilder was. Het minste gelaat door hem afgebeeld, is daarvan een sprekend bewijs: Loutere natuur, van allen opsmuk en gemaaktheid ontdaan, was zijn doelwit; en, wie kan zich dan van zijne uitmuntendheid in dit vak geen verbazend denkbeeld vormen, wanneer men overweegt over wat rijke kleur en gemakkelijke uitvoering METSIJS beschikte?

Een meester die met zoo wonderveel geluk de grootste vakken dorst vernieuwen en volmaken, moest wel zeer gehuldigd worden en door waardige meesters en leerlingen zijn omringd. Inderdaad, QUINTEN was het licht waarin de jeugd der Vlaamsche School met vasten stap in het pad der kunst vooruit kon treden.

Wat roemrijke toekomst lachte de rijke Scheldestad niet tegen nu een kunstheld als METSIJS het vaandel harer School ophield, omringd door genieën als VAN DER WEYDEN, LUCAS VAN LEYDEN en PATENIER, welke de landschapschildering, die eerst maar eene bijzaak was, als een bijzonder vak bewonderen deed, en nog meer andere talenten van welke een kunstenaar als ALBRECHT DURER met hoogen lof gewaagt.

Deze hoofdmeester der Duitsche School heeft met eigen hand in zijn dagboek de School van QUINTEN gehuldigd. Nauwlijks in onze stad aangekomen, snelde hij naar METSIJS' woning en schreef in zijn reisverhaal: *Ook ben ik in meester Quinten's huis geweest*,* een bewijs dat hij op dit afgelegd bezoek trotsch was, en aan het nageslacht

* 'Auch bin ich gewest ins Meister Quintines haus.' p. 81. - Reliquien von ALBRECHT DURER. Nürnberg, 1828.

wilde overleveren, dat hem de eer te beurt viel als waardig kunstenaar en vriend door den grooten METSIJS te zijn behandeld.

De kunstsmaak der Antwerpenaren moest toen wel uiterst fijn zijn, om een reizenden meester als DURER, zoolang te verrukken, en voor hunne voortbrengselen geboeid te houden. De groote Duitscher had hier de Blijde Inkomst van KEIZER KAREL medegevierd, en aan de prachtige versiering en de heerlijke volksvermaken, wijdt hij zijne goedkeuring. Maar met gevoelvolle woorden drukt hij de verrukking uit, die hem het harte streelde, bij het vorstelijk onthaal, waarmeê de Schilders-Gilde hem in hare Kamer vereerde. - Op St. Oswaldsdag (5^{n} Augusti 1520) noodigden de Antwerpsche kunstenaren den genialen Duitscher met zijne gade en dienstmaagd ten middagmale, waaraan ook de vrouwen en dochters onzer meesters deel namen. DURER schrijft dat hij getroffen was door de beleefdheid en eerbewijzen, met welke hij door die menigte beroemde mannen ontvangen werd. Hij was verwonderd over de rijkheid der Schilders-Kamer, de kostbaarheid van het dischgerief en de keurigheid der spijzen en dranken, welke hem met de innigste gulhartigheid werden aangeboden. Louter vriendschappelijk en hoogst aangenaam moet dit groote feest geweest zijn; want de held ervan verklaart, dat het tot laat in den nacht voortduurde, waarna heel het uitgelezen gezelschap hem zeer heerlijk en met fakkellicht tot aan zijne herberg geleidde.

De volgende dagen welke de wereldberoemde vreemdeling nog in de Scheldestad doorbracht, besteedde hij geheel om met onze kunstenaren eenen nauwen band van vriendschap aan te knoopen. ALBRECHT DURER, de ziel der Duitsche School, voelde er zijne eigenliefde door gestreeld, om van onze eigenaardige talenten eene heilige herinnering in zijn gemoed te bewaren.

Edoch, de geschiedenis laat ons de sombere overtuiging, dat die kunst, toen reeds zoo heerlijk, niet ongedeerd tot de uiterste volmaaktheid is opgeklommen.

Italië was door de koopvaardij voor Antwerpen geene vreemde, ongenaakbare plaats meer. Uit dit verheven oord kwamen verscheidene uitmuntende schilders, zelfs THOMAS POLONIUS, leerling van den goddelijken RAPHAËL, hier de heiligdommen der Vlaamsche School bewonderen. Verstandig trokken ze slechts dat schoone er uit, waarmede ze hunne School verrijken konden, zonder hunne eigenaardigheid te krenken.

Ook onze kunstenaren deden eene bedevaart naar die milde streek, waar de vermaarde MICHEL ANGELO, LEONARD DA VINCI en RAPHAËL, godenwerken schiepen.** De grootschheid dezer verhevene kunstenaren trof onze landgenooten met eene matelooze verbaasdheid. Zij bestudeerden de Italiaansche School met blinden drift. Zonder te overrekenen dat hunne eigene School schatten inhield, die RAPHAËL, haar benijdde, poogden zij hunne Vlaamsche eigenaardigheid te verloochenen, om nieuwe treffende schoonheid met weinig geluk na te apen.

** K. VAN MANDER'S *Schilders-Boeck*: zie over de Italiaansche schilders.

De ontdekking der oude Grieksche en Romeinsche standbeelden had in Italië eene kunstomwenteling te weeg gebracht. MICHEL ANGELO, die te recht vermaarde schilder-beeldhouwer, predikte met geestdrift: 'Een onverstandige alleen kan het bloote lichaam minder schoon dan de kleederen vinden!' Die spreuk was wijs, vooral in den mond eens beeldhouwers en Italiaanschen schilders. De Vlaamsche School nogtans, mag nooit het gewaad minder dan het naakte schatten. De kleederen en hunne schilderachtige draperijen zijn het beste middel om onze Vlaamsche kleurenpracht ten toon te spreiden. Wat het naakte betreft, dat mag, dat moet ieder schilder, gelijk tot wat School hij behoort, huldigen, zoo lang het niet te verre beneden de waarheid blijft.

De tegenstrevers van onzen grooten METSIJS gaven, helaas! op waarheid en natuur weinig acht. In den koortsachtigen drift, waarmede zij de Italiaansche School bewonderden, bleef hun verstand noch kalm noch gezond. Hunne oogen zagen en stolen, schoon onbehendig, het bevallige van den omtrek. Zij waanden de grootste Italianen te evenaren, die waarlijk medelijden zullen gehad hebben met hunne kleingeestige naäpers. - Arme bastaard-Vlamingen! - Hun blik bleef aan het uiterlijke hangen. Nimmer peilde hij de ziel, die het uiterlijke moet doorstralen met leven, waarheid en poëzie.

De oude Vlaamsche meesters en vooral QUINTEN, had hun nogtans zoo duidelijk doen zien dat in het schoone lichaam eene nog veel schoonere ziel huist, welke men kan doen weêrspiegelen op het gelaat; eene ziel die het oog doet zien, die van het geschilderd figuur een denkend wezen maakt en ieder lid kan doen leven.

Doch die talrijke schoone voorbeelden werden verwaarloosd om de liefde der mode. Wat heldere lichten onze verdwaalde Vlaamsche schilders ook tot het goede terugwenkten, het was al om niet. Zij nepen de oogen dicht en ijlden blindelings voort op het ongekende spoor waar zij hoe langer hoe erger zouden verdolen.

GOSSAERT en VAN ORLEY waren de eerste verdwaalden, die de verbastering herwaarts voerden. MICHEL COXIE, die geheele samenstellingen van RAPHAËL smokkelde, ontaardde nog meer, en nog veel meer dan deze, poogde VAN HEEMSKERK zich van zijne immer doordringende eigenaardigheid los te worstelen, om onder een mengelmoes van schilderstijlen het hem aangeboren talent te versmachten.

Om zich een denkbeeld te vormen van de schandige miskenning der oude School bestudeere men VAN HEEMSKERKS werken, en die van FRANS FLORIS welke de drijfveer was der *Wedergeboorte.*

Volgens hem moest men voorwaarts vliegen! Den ouden slenter, zoo noemde hij de School der VAN EYCKEN en METSIJS, moest men van zich afschudden om nieuwigheden te liefkozen, die aan het orde van den dag waren. Hij, met zijne aanhangers, oorloogde tegen den wijsgeerigen, kalmen QUINTEN, omdat, volgens de hervormers, deze meester te hardnekkig aan den afgesleten trant verslaafd was. De ondankbaren! ze hadden dan in hunne verdwaaldheid vergeten, dat hun oude meester de drij bijzonderste schildervakken herschapen had? Ze waren dan te zeer door den glans der nieuwigheid verblind, om met gezond oordeel na te gaan dat de Italianen, voor welke zij in aanbidding kropen, zelven bij hunnen wereldberoemden landgenoot ter school kwamen.

METSIJS was de voorstander eener School die boogde op hare kleurenpracht en geest en poëzie, eener School die alles toetste aan de zuivere natuur, dit eeuwig toonbeeld van het echte schoone.

Dat was volgens de bewonderaars der nieuwigheid, eene zwakheid, eene onkunde. En, om van hunnen beteren smaak en grootere volmaaktheid bewijzen te geven, schilderden zij gezochte schoonheid, waarin wel een lichte trek schuilde der fijnheid en keurige teekening van den grooten RAPHAËL, doch waarin al de waarheid en poëzie der Vlaamsche School verstorven lag. Zij schiepen engelen, ja! maar zonder ziel, zonder leven! en het flauwe koloriet, de weifelende hand die ze geschilderd had, maakten den zuiveren omtrek, waar de Italianen meê tooverden, hard en afgemeten, ja, schier belachelijk, zoo als hunne vuige karakters die zij, bij gebrek aan gevoel en uitdrukking ledematen en hoofden als van dieren gaven.

Hadden onze landgenooten bij de Italianen, zoo als deze bij ons deden, slechts het goede uitgekozen, om hunne School te verfraaien, dan zou het onzer schilderskunst zeker tot meerder volmaaktheid hebben verstrekt. Maar zoo redelijk was men niet. Gansch hunne benijde eigendommelijkheid poogden zij te verloochenen, om mislukte nabootsers te worden, die, bij gebrek aan de vreemde kunstbegrippen, der Italiaansche School tot schande, en hunnen landaard tot spot verstrekten. Want men poge hardnekkig slaaf van het uitheemsche te worden, immer toch sluipt het zieleigene in het aangeleerde, om door een zot mengelmoes de verbastering te schandvlekken!

Alras gevoelden eenigen dat ze zich te verre op het nieuwe spoor gewaagd hadden en gansch verdoolden. Voor velen was het reeds te laat om nog tot het goede pad terug te keeren. Zij hadden den zomer huns levens verspild aan het najagen eener gesluierde verleidster, die ze nu bloot zagen, en die, wanstaltige schim als ze was, thans hunne onervarenheid en kleingeestige liefde bespotte.

Eene nieuwigheid treft altijd, maar dikwijls slechts eenen stond. Velen snellen haar bij den eersten aanblik driftig in de armen, zonder haar te ontleden en te onderzoeken of het kwade in haar het goede niet overtreft. Wie zoo de mode genaakt, blijft haar slaaf! Wanneer men hare mismaaktheid voelt, dan poogt men zich vruchteloos uit hare omarming los te wringen. Als zij zinkt, zakt men mede, om nooit meer op te komen.

MARTEN DE VOS besefte dit reeds en werd niet meer zoo erg ontaard. Hij wilde de ouden in samenstelling en kleur getrouw blijven, en zich tusschen de Vlaamsche en Italiaansche School eenen middenweg banen. Zóo trachtte hij, met de verleidende vormen der laatste de eerste te volmaken. Doch zijn pogen doodde te veel onze bijzonderste hoedanigheid: natuur en zielsuitdrukking. Ook de hem nog steeds beheerschende modezucht deed hem dikwijls de kleurharmonie missen. Een te zwaar grijs verhardde vaak zijn werk en ook een ongelukkig perspectief deed veel nadeel aan zijne soms nog al schoone tafereelen.

In dien tijd van verbastering en wankeling tusschen goed en slecht, bleef MARTEN DE VOS, ondanks hij aan zoo vele zijden hinkte, toch de bijzonderste meester onzer School. Hij telde tot twee-en-tachtig leerlingen, waarvan helaas! niet een tot wezentlijke grootheid opklom; want de meester zelf was er niet in geslaagd de oude met de nieuwe School voordeelig te verbinden.

ADAM VAN NOORT was oneindig gelukkiger! Breed van geest en vast van karakter, was hij machtig genoeg om beter dan iemand den nadeeligen modedwang het hoofd te bieden. Hij was krachtvol schilder, grootsch van opvatting, en met zijn stout en vernuftig penseel bestreed hij als een onverschrokken kunstheld al wat het ware schoone bedreigde.

Trots lagen en afgunst bewaarde hij de kern der oude School. Met een bewonderenswaardig talent voldeed hij aan de alom gevergde kunstvernieuwing. Het oprechte goede, dat, zonder onze Vlaamsche School te krenken, met haar voordeelig kon vereenigd worden, voerde de geniale kunstenaar in. Zoo bracht hij eene tweede *Wedergeboorte* te weeg, die in ons vaderland de wezentlijke kunst herleven deed, en welke ook eeuwig tot roem van haren redder zal blijven prijken.

Een ruim gedeelte der schildersjeugd verdrong zich in het werkhuis van meester VAN NOORT, om aan de bronnen zijner wijze kunstbegrippen kracht en volmaaktheid te putten. Weldra ontkiemden er onder zijne wijze leiding vele uitstekende talenten; maar één enkele zijner leerlingen was voldoende om in eens al den wansmaak der eerste *Wedergeboorte* den knak te geven.

RUBENS! de goddelijke RUBENS, was het ontzagwekkend genie dat onze Vlaamsche School plotselings tot die verbazende hoogte deed stijgen, waar de wereldfaam haar met eeuwige glorie zal omschitteren.

De School welke VAN EYCK gegrondvest had en METSIJS optrok, voltooide RUBENS. Van uit dit onvergankelijk paleis zal hij eeuwig al de Scholen beheerschen en regeeren als de grootvorst van het kunstendom!

Vonden wij in heel de wereld eenen meester waardig om met hem vergeleken te worden, wij zouden eene uitweiding over zijne scheppingen maken. Doch RUBENS is met geenen enkelen te vergelijken. Weleer mag men hem een toovenaar dan een schilder noemen. De grootste talenten, aan RUBENS getoetst, bezwijken voor zijne overheerlijkheid.

De onsterfelijke meester onderzocht al de bestaande Scholen, en voornamelijk de Italiaansche; maar nooit werd hij haar slaaf! In OTTO VAN VEEN, die na VAN NOORT zijn meester was, kon hij vele goede hoedanigheden der zuidermeesters waardeeren; maar zijn aldoorgrondende geest zag ook al hunne gebreken.

VAN VEEN, die een Noordnederlander was, had de navolging der Italianen voor hoofddoel genomen. Noch de Vlaamsche noch de Hollandsche School zag in hem haren vertegenwoordiger. VAN VEEN had zijne ziel verkocht voor den vreemden glans, die hem als zoo vele anderen verblindde. Niettemin werd hij toch als uitgelezen schilder aan het hof van ALBERT en ISABELLA geacht en met schatten overladen!

Hadden RUBENS' bloedverwanten hem bij dezen hooggeplaatsten meester gezonden, met het inzicht om hem in der vorsten gunst te stellen, de verhevene RUBENS was eventwel toch niet door de eerzucht verblind. Zijn streven was niet, door hoogmogende weetnieten onverdiend verrijkt en geprezen te worden. Zijne edele kunstenaarsziel zegde hem dat hij niet geboren was, om met een opgedrongen schildersysteem goud en valschen lof te oogsten; maar wel, om als een onafhankelijk kunstgod, door oorspronkelijk talent al wat de vroegere Vlaamsche genieën begonnen hadden, tot meer volmaaktheid te voltrekken. Zoo wilde hij door wezenlijke grootheid zijnen naam ontzaglijk maken, als de eeuwigen verheerlijker der schoone kunsten....

Onbetwistbaar is het nogtans dat de studie bij VAN VEEN, aan RUBENS wat goeds heeft bijgebracht. Deze meester was een hoog geleerd man. De fijnste beschaving, waarop destijds iemand roemen kon, was hem eigen. Het wijsgeerig onderricht, dat hij van den dichter LAMPSONIUS in zijne jeugd genoot, had zijn verstand breeder dan dit zijner kunstmakkers ontwikkeld. RUBENS' snelopvattend genie zal al spoedig zijns meesters diepe denkkracht hebben overgenomen, om ze in zijn reuzenbrein nog machtiger uit te zetten, en later in verbazende dichterlijkheid zijnen onderwijzer te overtreffen.

Dat dit ook het bijzonderste is welk de groote leerling zich van dezen meester heeft aangeeigend, blijkt zonneklaar, wanneer men beider schildertrant in acht neemt. VAN VEEN drukte zijne denkbeelden uit in gemeten schrale kleedervouwen, om een streng geteekenden vorm, welks gebrek aan ziel niet begeesteren kan, en zijne halve tonen, zijne naast elkander afgesneden kleurkontrasten, zijn niet aangenaam voor het oog eens echten kunstkenners. RUBENS, integendeel, schiep in stout losse draperijen, ontzaglijke reuzenvormen, wier zielvolle blik en eenige gemoedsvertolking, het hart van eerbied en gevoel in den boezem trillen doen; terwijl hij met het ineensmelten der sterkste kleuren door eene goddelijke harmonie den aanschouwer betoovert.

Indien er een trek des meesters zich oplost in den al overtreffenden RUBENS, dan is het zeker eene vonk van den vermetelen schilder VAN NOORT, wiens samenstellingen, koloriet en stoute toets soms onvrijwillig aan den vorst der schilderkunst doen denken.

Na de lessen van VAN VEEN verbleef RUBENS een ruimen tijd over de Alpen. Hij heeft er de Italianen niet leeren naäpen. Toen

RUBENS op reis trok was hij geen leerling meer. De voortreffelijke meesters zal hij zeker hoog bewonderd hebben, zonder dat nogtans ooit in hem het bekrompen gedacht onstaan zij zich zelven daarom te verzaken.

Om zich in alle vakken onovertreffelijk te maken, schetste hij van al de grootste meesters het schoonste, zonder dat hij deze studie den minsten nadeeligen invloed op zijn Nederlandsch karakter liet uitoefenen. Bij het naschilderen der Venetiaansche modellen lag nog in elken penseelstreek iets zijns eigenaardigen stempels. Zoo zeer drong zijne oorspronkelijkheid er door, dat verscheidene kopijen als origeneele RUBENSEN worden gerekend.

De rijpwording van onzen eigenaardigen RUBENS in het zuiden blijft een onwederlegbaar bewijs dat men, om wezentlijk groot te worden, zijn nationalen aard niet moet pogen uit te roeien, om plaats voor een vreemd karakter te maken. Onze wereldberoemde landgenoot behield zijne eigene kunstziel immer geheel. Slechts door met al de goede gaven der bijzonderste meesters de zijne te verrijken, heeft hij ieder overtroffen. Hij is oppermeester van in de kolossale historieschepping, tot in het naïef- en fijnste genrestuksken.

RUBENS was immer zichzelve en toch noemt men hem met reden: grootsch van opvatting als DA VINCI, dichterlijk als VERONESE, zwierig als ANGELO, fijn en verheven als RAPHAËL. Ja, al de uitstekende hoedanigheden dezer verschillende meesters zijn hem ALLEEN eigen; voegt daarbij het gevoel en de natuur van VAN EYCK en MATSIJS, en RUBENS' eigen betooverend perspectief met zijn alovertreffend koloriet, en oordeel, of wij hem met iemand vergelijken mogen. - Neen! RUBENS is en blijft de meester aller meesters![*]

Nu dropen de afvallers der nationale School beschaamd en moedeloos uit het kunststrijdperk, want ze zagen naast den roemhaftigen veldheer RUBENS, helden optreden, die VAN DIJCK, JORDAENS, VAN BALEN, SNIJER, DIEPENBEECK, VRANCK, VAN HELMONT, VAN THULDEN en WILDENS heeteden; allen genieën die getrouw de door VAN NOORT en RUBENS geredde en verbeterde School met diepe overtuiging en waar talent verdedigden en door elk tafereel dat ze voortbrachten, eenen nieuwen perel aan de kunstkroon van Antwerpen deden schitteren.

Tusschen den val en de herstelling onzer Vlaamsche School waren de godsdienstoorlogen met al hunne wederzijdsche ijselijkheden in ons land ontstaan.

De vernietiging van al het godsdienstig schoone door de beeldstormerij verricht, had wel vele kunstenaren het hart verbrijzeld; maar in de daarop volgende rustigere oogenblikken voelden zij weder hunne ziel in heiligen drift voor het schoone ontbranden, en met dobbelen iever sloegen allen de hand aan het werk, om de verdelgde kunstschatten door nieuwe meesterstukken te vervangen.

Zoo bracht de ramp der kunstvernieling een wezentlijk geluk te weeg; want nooit zou ons vaderland op zulke reeks van groote kunstenaren trotsch hebben kunnen zijn, hadden de omstandigheden niet mede gewerkt om hen de wonderen hunner inbeelding en talent met kwistigen overvloed op het doek te doen spreiden.

Doch de zucht naar vrijheid, die toen het verdrukte volk bezielde, en het tegen de dwingelandij in het harnas joeg, deed het heerschzuchtige Spanje onze weelderige kunst- en handelstad met sterkten en kanonnen omringen, welker bedreiging de kooplieden verdreef en de kunstenaren huiverend afschrikte; want eens zouden die

* *Éloge de* RUBENS, par A.J. WIERTZ.

vuurmonden onder hun moorddadig geschut den handelstroon verplet doen omkantelen, en dan zou deze zonder twijfel de kunst zijne onafscheidbare zuster, verwoest met zich in den afgrond sleepen.

Zoo als drij eeuwen vroeger te Brugge de worsteling om recht en vrijheid den handel belemmerde en langzaam versmachtte, zoo ook was hier de bedrijvigheid der kooplieden verlamd, door den oorlog tegen het gehate Spanje, dat in alle gewesten der Nederlanden door belegeringen en afsluitingen der stroomen de scheepvaart onmogelijk maakte. Reeds toen Antwerpen voor den ist en de reuzenmacht van den schranderen veldheer FARNEZE bukkende, na eene hartverscheurende uithongering, zich overgeven moest, scheen de handel geknakt. De roofzuchtige legerbende, die hier als overwinnaars de burgers tergden, deden de winkels en heel den kleinhandel sluiten; terwijl de voortdurende oorlog der ons omringende volken, betrekking met den vreemde onmogelijk maakte.

Zoo verkwijnde langzaam de rijkste handelstad van gansch Europa, tot dat, na den tachtigjarigen oorlog, Spanje het traktaat van Munster teekende en met de sluiting der Schelde aan onze welvaart in eens den doodsteek gaf.

(Wordt voortgezet.)

F. JOS. VAN DEN BRANDEN.

De Golf van Baya.
(Lamartine vrij nagevolgd.)
Aan mijnen vriend F^{d} Meyskens.

Ziet ge hoe de blauwe baren
Komen sterven op het strand?
Voelt ge hoe het zachte windje
Komt gevlogen naar het land,
En met den onzichtb'ren adem,
't Stof der frissche boorden bant?
Kom, getreden in het schuitje
Zoo gehoorzaam aan mijn hand,
En gezeild langs heen de boorden,
Van het recht betoovrend strand.

Reeds verwijdert zich het land,
Wijl men met een vaste hand,
Het gewillig roeispaan spant,
Teekent zich een snelle voor -
Een ras verzwonden waterspoor.

God! wat is 't hier frisch en zacht!
Wat mij hier al tegenlacht!

Zie, de gouden dagvorstinne
Staat de bleeke nachtgodinne
Haar verheven zending af,
Haren troon en gouden staf,
En de halfgesloten bloemen,
Die op geur en kleuren roemen,
Hangen 't slapend kelkje neêr;
Zenden hunnen zoeten wasem,
Op des avondwindjes asem,
Van het veld naar 't vlakke meer.

Hoe weêrgalmt de golf van verukkend gezang?
Hoe schettren van vreugde de boorden?
En van die gezangen en van dit geklank,
Verlengt nog de weêrgalm de accoorden;
Zie, ginder een visscher zijn zeiltje toevouwen,
Wijl hij op de sterren zich niet durft vertrouwen,
En zingend en groetend verlaat hij de zee,
Terwijl aan het strand, zijne dierbare panden,
Verheffen van vreugde de poezlige handen,
En stieren tot God eene dankende beê,

Maar reeds de duisternisse, kust,
Valt neêr en grauwt het ruime water.
Het strand wordt zwijgend. - Alles rust.
Verzwonden is het vreugdgeschater
Der immer werkende Natuur;
En op dit statig avonduur
Komt aan dees stille boorden,
De treurige Droefgeestigheid,
En daar, in 't zand ter neêr gevleid,
Slaat zij haar treurige accoorden:

‘O vrijheid's oud en heilig Vaderland!
O Land! voorheen zoo vruchtbaar aan verheven deugden,
Nu vastgeklonken aan den slavenband,
Uw rijk is ingestort met al uw heil en vreugden!
Verdrukt licht gij in de afgrond neêr;
Uw groote helden zijn niet meer!
En nog gelooft uw ziel hun moed te inademen,
Op hun gedenkstuk nog hun roem en eer te omvademen;
Gelijk men nog gevoelt der Goden Majesteit,
In een verwoesten tempel
Van op den eersten drempel....
Maar neen! hier niet geweend, hier niet geschreid,
Ook U niet ondervraagd, gij, afgestorven helden!
Caton, Brutus en gij, aloud Romeinsch geslacht;
Laat uw vernielde vest en uw verzwonden macht,
Gelukkiger herinneringen melden.’

‘Horatius verachtte voor dit strand,
- Voor dees gelukkige eenzaamheid, -
Des konings gunst, des hoovlings stand
En al wat pracht en wulpschheid vleit.
Prospertus zocht hier Cynthia.
En door den blik van Delia

Deed Tibullus zijn minnesmart
In harmonisch gezang weêrgalmen;
En daar, ziedaar de plaats, waar Tasso's dichterhart -
Slachtoffer des verstands - lijk avondwierookwalmen,
Zijn onnavolgbaar lied, naar 's Hemels sferen zond;
En nog, nog dwaalde hij, als een verstootling, rond!
Niet ver van hier kwam hij verlaten sterven;
Vergruisd was zijn verstand, - met een zijn dichterstaf;
Den Lauwer die zijn lier in Rome moest verwerven,
Werd weenend neêrgeleid op 't diepbetreurde graf.

O Heuvel van Baya! o dichterlijke streek!
Waar heel Itaaljes roem, steeds mijmrend henenweek,
Gij hoort niet meer, gelijk voorheen, uw roem bazuinen:
't Is eeuwge stilte, niets! geen vraag, geen zang, geen beê,
Geen antwoord dan 't gedruisch der zee,
En d'echo klinkend uit die puinen,
Die op dees stille duinen,
Ziet heffen uit het zand met neêrgebonsde kruinen!

Zoo is de wisselvalligheid
Des tijds. Zoo ook is ons een lot bereid,
Zoo gaat het een het ander voor;
En even als de schuit die ons op 't water leidt,
Laat onze doorreis hier geen spoor.

KAREL DEWAELE.

Sinay 1865.

Aan mijne zuster Parmile, ten tijde van haar verblijf in Gent.

Bewaar van alle heil den bloezem,
Bewaar de zoete onnoozelheid,
Dien schoonsten lichtstraal in den boezem
Der englen Gods in de eeuwigheid!

JOHAN ALFRIED DE LAET.

O dierbare zuster, wil immer bewaren
Het schoonste versiersel der vrouw, uwe deugd,
Bedreigd in de stad door zoo vele gevaren!
Behoud steeds uw onschuld, den glans uwer jeugd.
Och! laat dezen glans nooit door de ondeugd verdooven
En vlied het gezelschap der boozen, want daar
Misschien zult ge listige vleitaal gelooven
Zoo groot is voor de onschuld bij hen gevaar!

Zorg dat ge om uw daden nooit hoevet te blozen,
Rein zij uw geweten, uw eer onbevlekt;
Vrees giftige doornen aan kleurrijke roozen,
Waarmeê de verleider zijn paden bedekt.
Wel heugt het u nog, en alom is 't geweten,
Hoe 't lieflijkst maagdelijn onzer gemeent',
Verleid door een steedling, haar plicht heeft vergeten,
En nu haren misstap zoo bitter beweent.

Nochthans wil ik eerbare liefde niet laken,
Zij maakt ons het leven gelukkig en zoet,
Ja, ze is voor den stervling een bron van vermaken,
En treft hem een onheil, dan geeft zij hem moed.
Maar is, door de liefde, in zijn woelende harte
Een drom van verderflijke driften ontstaan,
Alsdan is zij oorzaak van schande, van smarte,
En doet zij geluk in ellende vergaan.

Dat dus u het hart, o beminde Parmile!
Vrij kloppe voor liefde, vereenigd met deugd,
En dat u nooit neiging tot ondeugd beziele,
Zoo zult ge steeds leven in heilstand en vreugd.
Volg immer de raden, die vader en moeder
U gaven, aleer ge vertrokt naar de stad,
En soms met een briefje begiftig uw broeder;
Voor hem is uw schrijven een dierbare schat.

AUGUST COSYN.

Somergem, *Zomermaand 1863.*

Willem van Engelen,[1]

Wiens naam in 't latijn Guilelmus ab Engelis luidde, is te 's Hertogenbosch den 1 September 1583 geboren van *Adriaan* en *Heleen Janssens*, welke van het geslacht Lockeman afstamde. Deze wel beraden katholieke ouders zonden hunnen jongen Wilhelm naar Loven zijne hoogere studies doen. Na zich gedurende twee jaar op de wijsbegeerte te hebben toegelegd, werd hij in 1600 de 7e afgeroepen in den algemeenen kamp der vier Padagogien. In 1607, den 25 September, deed hij zijne eerste mis en den zelfden dag ook zijne *licentie* in godsgeleerdheid. Van 1606 tot 1616 was hij als hoogleeraar in de faculteit der Arten in het *Wild Verken* gevestigd, eerst van het grieksch, daarna van de eigentlijke wijsgeerte en in 1614 tevens van de *Ethica Christiana.* Den 11 October 1616 vierde onze van Engelen zijne plechtige *doctorspromotie* en ging dan als president in het Vigilius-kollegie wonen. In het begin van 1621 trad hij in den bestuurraad der Hoogeschool en werd in 1625, samen met Wilk Van de Velde, rektor gekozen. In dit zelfde jaar moest hij zijne les van de kristene *zedeleer* staken om den Eerw. heer H. Rampen te vervangen en te Perck theologische lessen te gaan geven. Dezen post vervulde hij elf jaar lang tot groote voldoening der abdijheeren. Den 28 mei 1639 onderging Lovens Hoogeschool een allergrootst verlies door het afsterven van Wiggers, den vermaarden godsgeleerde. Het staatsbestuur dacht niet beter diens kononiks- en leeraarstoel te kunnen vervullen dan met er W. Van Engelen in te plaatsen. Dit was een gelukkige keus. Trouwens deze leerling van Wiggers bekleedde met grooten bijval zijn leergestoelte al dien tijd zijns levens. Zijne diepe ervarenheid in de zoo dogmatische als scholastische godsgeleerdheid had hem een ruim gezag op zijne leerlingen en hoog aanzien bij het Hof verworven. Deze achting voor den Lovenschen leeraar groeide bij aartshertog Leopold Wilhelm, onzen landvoogd, en bij den pausselijken Nuntius Antoon Bichi aan, naar mate hij zich tegen Jansenius' leer verzette. In 1641, had hij met twee

(1) Zie pag. V. 386-92. Foppens, *Bibl. Belg.*, 389. Molan, *Hist. Lov.*, 483.

medeleeraars en in 1642 met nog zes andere collega's bij schrifte zich verklaard tegen het uitgeven des beruchten boeks Augustinius genaamd. De Pausen Urbaan VIII en Innocentius X prezen zijnen iever. Een dezer noemt hem eenen der *waarheid onderdanigen geest*, *wiens leering aan de godsdienstregels gelijkvormig is.* Twee biskoppen en eenige abten, overtuigd dat de uitmuntende hoogleeraar nooit hunne partij omhelzen zou, baden hem dringend dat hij zich toch nimmer tegen Jansenius zou verklaren. Maar Van Engelen antwoordde: *Indien gij meent dat een doktor en openbaar professor van theologie zwijgen mag*, *wanneer Geloof en Pauselijk gezag in gevaar zijn*, *dan ben ik gereed zulks te doen*, *want ik haat bovenal elken ijdelen woordenstrijd*; *maar zooverre zijn de zaken gekomen*, *dat mijn geweten mij het zwijgen verbiedt.*' Derhalve stond hij aan de vergiftige pijlen van schimp en laster der partijgangers van Jansenius ten doele. Maar Rome en het gouvernement mogten op hem staatmaken. Ook de aartshertog Leopold Wilhelm stelde hem aan Rome voor als biskop van Roermonde wiens stoel al sedert de dood van *Jacob Vanderborch*, een uitmuntend nederduitsch kanselredenaar, van 24 Februarij 1639 openstond. Ondertusschen Van Engelen stierf den 3 Februarij 1649 eer hij nog zijne instellingsbrieven ontvangen had. Zijn dood was stichtend, gelijk dan ook heel zijn leven geweest was. Hij werd in S. Peeterskerk begraven en zijn ambtgenoot Dr Dam sprak zijne lijkrede uit.

Wij moeten Van Engelen slechts als neêrduitsch schrijver beschouwen. Hollands Staten hadden ten jare 1629 de katholieke priesters van uit en rond 's Hertogenbosch in Heusden verjaagd en er Gisbrecht Voet, Godfried Udemans, Hendrik Van Zwalmen en Salomon Everzwijn naar toe gezonden om ook daar de hervorming te prediken. Den 16 Mei 1630 plakten deze woordendienaars een uitdaging aan waarbij de katholieken en de nog hier en ginds zich schuilhoudende priesters werden uitgedaagd om met hen een openbaar twistgeding te houden over de waarheid en de oudheid dezer hunne godsdienst. Jansenius en onze Van Engelen aanveerdden de uitdaging en deden zulks in Junij op de muren van Loven aankondigen, op de volgende voorwaarden: 1° dat de betwisting over de geschilpunten zou plaats grijpen in eene voor beiden partijen veilige stad. - 2° Dat er geen magistraat of een persoon in godsgeleerdheid onkundig man zou voorzitten; maar dat de scheidsman of beslisser een ervaren godsgeleerde wezen zou. - 3° Dat ieder van een brief van vrijgeleide zou voorzien zijn. De vier noordsche dominés dierven die voorwaarden niet aannemen; echter ging de strijd voort, doch maar met de pen. Van Engelen zond 't volgende gewrocht in 't openbaar.

'*Den dekmantel des Catholijken naams afgerukt van de leer die de Calviensche Predikanten poogen 's Hertogenbosch in te voeren oft verweyringen voor het oudt Catholijck en Apostolijck Geloove tegen de Niewichheden van vier kettersche woordendienaars tot 's Hertogenbosch. - Loven Jan Oliviers en Corn. Coenesteyn* 1650, 12°, 265 blz.

Dit boek is merkwaardig door zijne krachtige redeneering en de overtuigende klaarheid die in heel het werk heerscht. De anders-

denkers worden er zeer in het nauw gezet en hebben er niet goed kunnen op antwoorden.

Hij schreef nog ettelijke andere boekjes in zijne moedertaal tegen de ketters die zijnen geboortegrond poogden over te halen; doch ik heb ze nog niet kunnen vinden.

L.W. SCHUERMANS, Pr.

Robert Burns.

Van dezen verdienstelijken dichter heeft de heer Frans De Cort de liederen vertaald en uitgegeven, voorafgegaan van eene breedvoerige levensschets waaraan wij het volgende ontleenen:

‘Den 25 januarij 1759, - het geboortejaar van Germaaniëns dichtervorst Schiller - kwam Robert Burns, Schotlands grootste lijriker, nabij Ayr, Ayrshire, ter wereld. Zijne ouders - William en Agnes Broun - waren nederige landlieden, wier bestaan een lange uitputtende strijd was met de ellende. Robert, het oudste hunner zeven kinderen, mocht dus, even min als zijne broeders en zusters, genieten, wat men gewoon is eene schitterende opvoeding te heeten. Het engelsch leerde hij in de Kerspelschool te Ayr, en als bij deze de niet onverdienstelijke schrijver John Murdoch tot leeraar werd aangesteld, onderwees hij, na schooltijd den dertienjarigen reeds buitengemeen begaafden knaap ook in het fransch. Murdoch gaf hem daarenboven les in het latijn, maar daarin bragt zijn leerling het niet verre, want in de voorrede der eerste uitgave zijner gedichten zegt Burns, dat Virgilius hem, in den oorspronkelijken text, eene verstopte bron en een verzegeld boek is, “*a fountain shut up*, *and a book sealed.*” Het fransch maakte hij zich tamelijk wel eigen, en zijne brieven leveren het bewijs, dat hij weinig fier was over de kennis dier modetaal. Daarbij bepaalde zich de zoogenaamde geleerdheid onzes dichters.’

‘Behalve ongeveer drie hondert liedjens, schreef Robert een aantal gedichten - verhalen, epistels, gelegenheidsstukken, epigrammen. De schoone vertellingen *Tam o'Santer en the coltier's saturday nigth* worden te recht als meesterstukken geprezen. Daarbij zijn zijne talrijke brieven modellen in het vak. Heeft hij geene gewrochten van langen adem, geene epossen samengesteld, wat die goede Dr Moor, Campell en andere hem aanrieden, zoo behoort toch zijn naam onder degene, die der engelsche letterkunde tot onverganklijken roem verstrekken. Wij durven zelfs voorspellen dat

de voortbrengsels des schotschen lijrikers ten minsten zoo lang populaire zullen blijven, als de grootste scheppingen zijns landgenoots, des schrijvers van *Ivanhoe.* De ingang tot den tempel der faam is eng: alleen met luttele doch kostbare bagagie geraakt men er veilig door, en zij, die met gansche vrachtwagens daarheèn stijgen, blijven gewoonlijk voor de deur staan!.... Burns behoort tot die dichters, welke men hoe langer hoe liever krijgt, en wier werken men honderde malen, telkens met meerder genoegen, kan en wil herlezen.'

Wij laten hier eene der vertalingen des heeren F. De Cort volgen:

Te vreden met weinig.
(Contented wi little, and cantie wi mair.)

Te vreden met weinig en lustig met meer -
Ik stel mij, als zorgen me dreigen te weer,
En jaag ze maar weg, waar ze schuilen of niet,
Met een kruikjen goed bier en een vaderlandsch lied!

En zoo ik somtijds op de lippen me bijt -
De mensch is een strijder en 't leven een strijd!
Mijn vrolijk gemoed is een buidel vol geld,
Mijne vrijheid, een adel ontzien en geteld!

En valt mij een jaartjen van kommer ten deel,
Een avond van vreugde vergoedt er zoo veel!
Wie denkt er, is eenmaal de reize gedaan,
Aan den moeilijken tocht en de hobblige baan?

Het noodlot, het blinde, ga vrij zijnen gang,
De onzekere toekomst en maakt me niet bang;
't Zij arbeid of ruste, genoegen of pijn,
Ja, mij zal, wat er kome, steeds welekom zijn!

Een Wapenkabinet der familie van de Werve, in St.-Jacobskerk, te Antwerpen.

In sommige onzer kerken vindt men wapenkabinetten welke geplaatst zijn boven de rustplaats van voorname personen, in vroegere eeuwen overleden.

In St.-Jacobskerk te Antwerpen, onder anderen, ontwaart men het eigenaardige wapenkabinet waarvan wij de plaatsnêe mededeelen. Het werd aldaar in St.-Jobskapel geplaatst ter nagedachtenis van Heer Nikolaas van den Werve, ridder, drossaart van het land van Bergen, die overleed den 3 Januarij 1503, en van zijne echtgenoote vrouwe Magdalena van Halmale, die stierf den 25 November 1498.

Gezegd wapenkabinet onderscheidt zich door goeden smaak en eene keurige uitvoering. In het middengedeelte, is het schild des ridders geplaatst, omgeven van *den gouden appelsteker*, kenteeken der familie van den Werve; lager is het wapen van vrouwe Magdalena van Halmale voorgesteld.

Aan de rechterzijde zijn de kwartieren des echtgenoots: van den Werve, van Wijneghem, van Wilre, van Meldert, Pot, van Delft, Terrebouts en van Laere; aan de linkerzijde die der echtgenoote: van Halmale, Coelputte, Wilmaers, Symaer, Bacheler, Bode, van Duffel, Brulocht.

Landelijk vermaak,
Aan den heere X.D.C... opgedragen.

't Was kermis op een dorpje,
Gelegen langs de lei,
En uit den grijzen toren
Stak er een elzen mei;

't Gebruik van onze vadren
Wordt zóó nog steeds gevierd;
Geen wimpel die zoo schoone
Het eenzaam kerkje siert.

En ik was dáár ter tafel
Bij eenen vriend gevraagd:
Er wierd van kunst en letteren
Van deugd en roem gewaagd;

De landjeugd joelde en danste
En zong en sprong dooreen,
En alles wat maar gaan kon
Was vrolijk te been.

Wij zaten rond de deure
In 't lieve mollig gras,
En in 't verkwikkend lommer
Van 't rijpend fruitgewas;

Wij zegden elk zijn praatje -
Gelijk het zoo al gaat -
Van zijne jonglingsjaren
Of van den echte-staat;

Een onzer in wiens boezem
Het echte kunstvuur brandt,
Die als een ster des hemels
Daagt voor zijn vaderland;

Zijn ziel gloeit van verbeelding
En wondre scheppingskracht
Dit tuigen de taaferelen
Door hem in 't licht gebracht.

Het hair is zwart en krollend,
Dat op zijn schoudren daalt -
En edel is het kunstvuur
Dat in zijn oogen straalt:

Hij onderhield ons allen
Met opgebeurden geest:
Wij waren door zijn bijzijn
Verheugd op 't broederfeest.

O eenzaam lieflijk dorpje
Geëerde vriendenkring

Die mij zoo gul onthaalde!
Voor u is 't dat ik zing.

De Herfstzon zonk ter kimme,
Bij spel gejoel en zang
En toen ik huiswaarts keerde
Hoorde ik het ver en lang!

L. COSYN DE BUCK.

Mariakerke 1862.

Karel M.J. Cogels.

Op 2 Meert is jonkheer Karel M. Jos. Cogels, voorzitter der *Wetenschappelijke Vereeniging* van Antwerpen, overleden in den ouderdom van 43 jaren en 6 maanden. M. Cogels was kommandeur der orde van den H. Gregorius den Groote, lid van de besturende commissie der gevangenissen, voorzitter der *Société Paléontologique*, leeraar in het *Kruidkundig Genootschap*, in de *Nijverheidsschool* en lid van verscheidene geleerde genootschapppen.

De plechtige lijkdienst had plaats te Deurne, op 6 Meert ten 11 ure, in tegenwoordigheid van eene ontelbare menigte volk, uit alle standen der maatschappij.

De hoeken van het baarkleed werden gehouden door M.K. Ommeganck, bestuurder der *Wetenschappelijke Vereeniging*, M. Dillen, voorzitter van het *Kruidkundig Genootschap*, M.H. Altenrath, bestuurder der *Nijverheidsschool*, en M. Vercammen, ondervoorzitter der afdeeling van het *Kruidkundig Genootschap* van Duffel.

Aan het graf werden er verschillende redevoeringen uitgesproken; door MM. K. Ommeganck, namens de *Wetenschappelijke Vereeniging*, door P.J. De Beucker, en Van Heerendaal, namens het *Kruidkundig Genootschap;* en door M. Altenrath, namens de *Nijverheidsschool;* door M. graaf G. Le Grelle, namens de besturende commissie der gevangenissen.

M.K. Ommeganck drukte zich uit als volgt:

‘Namens de *Wetenschappelijke Vereeniging* van Antwerpen, kom ik hier eene plechtige hulde bewijzen aan onzen geachten en diep betreurden voorzitter.

Indien er eenige vertroosting gebracht kan worden, aan de bittere droefheid die zijne eerbiedweerdige bloedverwanten komt te treffen, even als de leden der genootschappen die zich mochten roemen den aflijvige onder hunne medewerkers te tellen, is het wel zeker deze vertroosting, van te mogen en te moeten verklaren dat wij allen lof zonder uitzondering aan zijne nagedachtenis moeten toewijden.

Hij, wiens afwezigheid in ons midden nimmer aangevuld worden zal, was aan hert en geest met alle gaven verrijkt; vreemd aan de werkeloosheid die hem zijn maatschappelijke stand kon bezorgen, wist hij zijne uren te verdeelen en dezelve aan de studie, het onderwijs of goede werken toetewijden; nooit heeft er iemand vruchteloos een beroep op zijne welwillendheid of zelfopoffering gedaan.

Alwie het voordeel genoot de talrijke verhandelingen bijtewonen welke hij gaf, zal getuigen van de eenvoudigheid en duidelijkheid waarmede hij de moeilijkste punten aan de minst ervarenen wist te leeren of uitteleggen, met welke krachtvolle uitdrukking en zachtaardigheid hij de vruchten zijner studiën aan meer gevorderde toehoorders wist voortestellen, en hunne aandacht te boeien.

Reeds in zijne studiejaren, werd hij door de leeraren der hoogeschool van Luik als met uitmuntend begaafd geestvermogen, opgemerkt; na aldaar zijne inwijding in de wetenschappen te hebben genoten, voltrok hij zijne studiën door menigvuldige reizen in de bijzonderste landstreken van Europa.

Zijne wetenschappelijke navorschingen waren bijzonder gericht naar het onderzoek der scheikundige geheimen van het plantenleven.

De belangrijke ontdekkingen door hem in dit vak gedaan, lang voor andere geleerden, zouden hem academische titels, en eenen algemeenen roem hebben verworven; maar het was hem genoeg de vruchten van zijnen arbeid aan zijne vrienden en aanhoorders mede te deelen, zonder eer of roem natejagen; zijne onbaatzuchtigheid voor eeretitels of verhevene plaatsen werd door zijne kennissen geëvenaard.

De prachtige betrekkingswetten die de hoofdkrachten der stoffelijke wereld beheerschen, waren de geliefkoosde voorwerpen zijner overwegingen, en zijner samenspraken; overeenstemmend met den wensch die wij hem meermalen hebben hooren uitdrukken; hebben wij de verzekering dat het aanschouwen der wijsheid des Almachtigen Scheppers nu reeds voor hem grootendeels in de belooningen treed, die hem zijn verzekerd door een leven te kort voor ons, maar zoo langdurig en volmaakt door zijne werken, door een leven bekroond met heldenmoed in de smerten zijner ziekte en voltrokken met eene volkomene onderwerping aan den goddelijken wil.'

M.P.J. de Beucker hield de volgende redevoering:

'Mijne heeren, sedert het achtjarig bestaan van ons genootschap, hebben wij nog geen verlies, zoo als dat welk wij thans bij dit graf betreuren, onderstaan.

Het is de eerste maal dat onze standaart de stille droefheid onzer harten uitdrukt.... Voor de eerste maal draagt onze standaart een rouwkleed over het droevige schaduwgroen van den *Cypresssus*, en ook voor de eerste maal zijn de harten onzer leden in een diep gevoel van treurnis gezonken.

Wij hebben een edelen en beminden vriend en welwillenden en kundigen leeraar verloren... Ja, jonkheer Karel, was de gekende weldoener van ons genootschap; in hem ontvlamde eene begaafdheid, welke ons menigmaal eene zeldzame zielsharmonie voor het schoone geschapene deed ontdekken. Doch hij verwaarloosde de schoone gaven, hem door den Schepper geschonken, niet, maar werkte onverpoosd voor het nut en welzijn van het volk; en door zijne dubbele liefdadigheid in wetenschap en fortuin, kenden wij zijne liefde, die hij voor den evenmensch gevoelde!

Nooit zocht zijne oprecht edele inborst naar wereldlijke verheffing.... Hij was een der eerste scheidkundigen in Europa, die door aanhoudende proefnemingen de meest duistere vraagpunten over de voedingstoffen der planten wist op te lossen. Dit onderzoek heeft hem 15 jaren arbeid en oplettendheid gekost, dus meer dan een derde zijns levens.

Het was onder zijne kundige leiding dat men in onze provincie voor de eerste mael gelukte eenen artesiaenschen bornput te boren. In verscheidene wetenschappelijke maatschappijen, hoorden de leden zijne kundige voordrachten; hij stond bijna in

allen aan 't hoofd huns bestuurs; nooit weigerde die brave man zijne kundige hulp aan min kundigen.

Bij de voordrachten van andere leeraars in ons genootschap schaamde hij zich niet tusschen de tuiniers op de banken plaats te nemen, en bij *zijne* voordrachten ontwaarde men, door zijne zachte en edele blikken, de innige tevredenheid die hij bij het leeren van anderen smaakte. Doch door zijne soms zoo schoon gekozene toepassingen voelde men zijn hart tot den Schepper getrokken; want Gods zegen was hem boven alles dierbaar.

Het was een rechtzinnig oefenaar van het ware christendom, een ridder door zijn eigen zelve uit het heldendom der wetenschappen, en kalm en weerdig gaf hij zijn laatste lot ten volle in Gods handen over.

...Ach! beste vriend, hebt gij wel beseft wat gij ons in uwe laatste voordracht zegdet?... Hebt gij het onbedacht gezegd, of heeft uw geest gesproken?... Eilaas! het moest waarheid worden, onze leden zullen het blijven gedenken.

Jonkheer Cogels had, om zijne voordracht op te helderen en meer verstaanbaar te maken, eenige zouten en zuren bij zich; - doch bij het overgieten derzelve had hij eenig vergiftig vocht op zijne vingers gestort. “Nu moet ik voorzichtig wezen” zegde hij, en droogde de gevaarlijke vloeistof af, hier bijvoegende: “Het is nogtans toch gelijk waar een mensch van sterft, doch als dit zou gebeuren, dan verzoek ik eene zaak, dit is, dat de achtbare leden van het *Kruidkundig Genootschap* mijne begrafenis zouden vergezellen.”

Gij zijt van dit vergif niet gestorven, vriend; eene ongeneesbare ziekte rukte u uit ons midden; - doch wij komen met onze leden helaas! aan uw verzoek plichtshalve, voldoen. - Gij waart ons in uw leven dierbaar, en gij zult ons in de geheugenis altijd dierbaar blijven. Uw achtbare naam zal zich in ons genootschap vereeuwigen.

Vaarwel, tot wij u wederzien!’

Hierna sprak M. Van Heerendael: ‘Mijne heeren, niet zonder innerlijke aandoening, veroorloof ik mij, in naam van het Antwerpsch *Kruidkundig Genootschap*, de stem te verheffen aan den rand van het onverbiddelijke graf, dat voor altoos ons scheiden moet van hem, dien wij als leeraar bewonderd, als innig vriend gekend hebben.

Niet zonder smart- en angstgevoel, kan ik mij zijne veelvuldige diensten herinneren, want met hem is niet alleen het uitstekend vernuft, maar ook zijne broederlijke betuiging afgestorven.

Ja, leden van het *Antwerpsch Kruidkundig Genootschap*, zeggen wij het luide, dat wij in hem eenen vaderlijken geleider verliezen; dat zijn afsterven eene noodlottige leemte in ons midden achterlaat; dat de beschaving dien slag pijnlijk zal gevoelen.

In 1858 zag Antwerpen uit zijnen moederlijken schoot een gesticht oprijzen, waar het heilzame woord zou klinken ter opleiding van landbouwer en tuinier, tot beschaving der maatschappij.

Karel Cogels bleef niet ten achter; schoon was het doel en

schitterend het licht, dat achter de donkerheid des tijds schuilde. Hij was overtuigd, dat de verspreiding der wetenschap de rechte stempel is der beschaving en geestontwikkeling van een volk, en het nederlandsche volk werd deelachtig aen den rijkdom van zijn brein. Door edele gevoelens immer aangedreven, vergat hij zijne geboorte, het perkament van zijnen adel, om ons in zijn hart den adel der menschheid te toonen.

Wat hij door drooge, dorre navorschingen verworven had, de rijkdom van zijnen geest, kwam hij gewillig ons mededeelen, en het drooge, dorre, werd aengenaam en lachend door zijn woord dat eenvoudig was, door zijne beschouwingen, die treffend en sprekend waren. Hoe aengenaam waren de stonden niet, die wij met hem genoten; wat nevelen deed hij niet van voor onzen geest verdwijnen; want schatten bracht hij niet er in; wat kennissen de boeien verbrijzelend der menschelijke verstomping, de verbeelding door rijkere gedachten sterker en levendiger makend!

Gij immers, gij, landbouwers, die met mij tot dit graf zijt genaderd, gij weet het meer dan ik, hoe heilzaam, hoe nuttig de verhandelingen waren van hem, die, koud en geknakt, de stille rust bekomt; hoedanig hij de verheerlijking van uwen stand bewerkte; gij beseft uwe vorderingen op de baan der wetenschap, en dit gedacht doet u angstig de toekomst ondervragen, ontrukt uwen benepen boezem eenen zucht; eilaas, hij is niet meer! Wie zal hem vervangen, wie voortaan onzen naar wetenschap dorstenden geest verzaden en laven? En hier blijft alles stom, geen stem die u komt vertroosten! Wat klinkt u tegen? Slechts de pijnlijke kreet, dreunend in de verte: Hij is niet meer!

O, goddelijke macht, hoe streng waren uwe besluiten! Uw vinger wees op hem, en de schicht des bleeken doods trof het hart dat immer tot werkdadigheid gestemd was. Hij viel; wij buigen voor uwe besluiten en bezweeren uwe barmhartigheid, dat het zaad hetwelk hij zoo vol liefde in onzen geest strooide, tot ontkieming moge gedijen en welig opgroeien.

Rust zacht dan, vriend en leeraar, in den killen schoot der aarde; de dood verijdelt wat gij nog edels in het hart ontworpen hadt; maar ook hij heeft den lach gezien, de lach van zelfvoldoening die op uw wezen blonk, vóór gij deze wereld verliet. Uw leven vlood niet werkeloos henen; menschlievende gevoelens spraken u van moed en zelfopoffering: eilaas, gij zijt gevallen, zonder zelfs de vruchten uwer werken te mogen aanschouwen. - Van dankbaarheid en erkentenis slaat ons gevoelig hart; de hulde, die wij uw overblijvend stof betuigen, mocht zij den dank vergoeden, dien wij u levend verschuldigd waren! - Het antwerpsch *Kruidkundig Genootschap* zal uwe verdiensten gedenken; uw aandenken zal met ons voortleven, uw voorbeeld ons met moed en volharding bezielen, om den ingeslagen weg der wetenschap en beschaving te blijven bewandelen, zonder verpoozing, zonder afbreken, tot de dood ons weder zal vereenigen!

Vaarwel dan, vriend en leeraar, vaarwel!'

Redevoering van M.H. Altenrath:

'Mijnheeren, gelast van wege het bestuur der vrije *Nijverheidsschool van Antwerpen* het woord te voeren, zoo kom ik aan den boord van dit gapende graf eenen droeven plicht vervullen, een laatste afscheid nemen van onzen diepbetreurden medeleeraar Karel Cogels.

Wie onzer zou over een viertal maanden gedacht hebben, toen wij hier een laatst vaarwel aan zijne geliefkoosde zuster brachten dat, weinige dagen nadien, ook voor hem de eeuwige rustplaats in den killen schoot der aarde zou geopend worden? Niemand onzer zou dit hebben durven denken, en nogtans.... daar ligt hij nu, koud en gevoelloos uitgestrekt in dien killen kuil, in dit nijdige graf dat alle standen vernietigt en wegvaagt, dat niets nalaat dan treurnis, dan aandenken aan het verledene....

Waarom moest de ijskoude hand der dood hem zoo vroegtijdig uit ons midden komen rukken? Waerom moest het onderwijs van eenen voorbeeldigen leeraar beroofd worden?

Onlangs werkte hij immers nog met ons tot den vooruitgang der wetenschappen; onlangs nog bestuurde hij de boring der artesische bornputten van Hemixem en Antwerpen: hij doorzocht in den vreemde die schoone, rijke en grootsche natuur, om, bij zijne terugkomst zijne waarnemingen mild aan anderen mede te deelen.

Zijn vermogen was toch zoo omvattend, zijne denkbeelden zoo breed, zijn omgang zoo gulhartig; de vooruitgang van het volk was zijn gedurig streven; het beoefenen van kunsten en wetenschappen aanzag hij als den grondslag van der volkeren roem! Te meer, hoevele ontwerpen heeft hij niet gekoesterd om onze vrije Nijverheidsschool groot te maken; hoevele onzer leerlingen niet met de geheimen der scheikunde vertrouwd! Heeft hij niet bestendig de welvaart van ons gesticht gedroomd, en nu... nu is hij uit ons midden weggerukt, hij is niet meer eilaas, binnen eenige oogenblikken wordt dit kille graf gesloten, elke schup aarde die op zijne laatste woonstede zal nederploffen, zal als een droeve zucht opstijgen en ons het hart verbrijzelen, doch, al is hij ons stoffelijk ontnomen, zijn weldoende geest zal ons immer bijblijven en vergezellen op de moeilijke baan der wetenschappen, die wij zijn ingetreden; zijn geest zal ons vooruitlichten op het hobbelige pad des vooruitgangs en der toekomst.

Ontvang dan, o vriend, ons droef en laatst vaarwel; slaap in den schoot der aarde die gij zoo diep bestudeerd hebt; slaap zacht, Karel Cogels, uw naam zal voor uwe schoone werken als eene star schitteren en een welverdiend loon ontvangen.

Vaar dan wel, voor het laatst, vaarwel tot wederziens!'

M. de graaf Gerard Le Grelle, oud burgemeester van Antwerpen, namens de besturende commissie der gevangenissen, deed in eene schitterende improvisatie, al de hoedanigheden van den aflijvige uitschijnen; het spijt ons deze heerlijke afschildering van den verdienstelijken menschenvriend hier niet te kunnen mededeelen, vooral daar hij sprak van de diensten door M. Cogels bewezen aan de bedsponde der armen, aan de stoffelijke verbetering der gevangenen.

Verzedelijken, lief hebben, troosten en bijstaan dat was zijne leus, zegde de spreker, die eindigde met de nederigheid van M. Cogels te doen uitschijnen in al wat eeretititels betrof. M. Le Grelle sloot zijne rede met een gebed, opdat de schoone ziel van den aflijvige moge rusten in vrede.

[Verbond voor kunsten, letteren en wetenschappen te Antwerpen]

Het *Verbond van kunsten*, *letteren en wetenschappen*, waarvan wij hierboven de plaatsnede mededeelen der teekening die het schoone diploma versiert, werd te Antwerpen bepaald gesticht verklaard op 10 Mei 1852, in het beluik waar vroeger de *Société Guillaume Tell* bestond en voortijds den *Ouden Voetbogenhof* was.

Er bestonden, behalven den tuin, eene groote zaal waarin men vroeger dansfeesten gaf; eene kelderplaats, die tot dagelijksche bijeenkomst diende, eene leeskamer, eene kleerkamer, de gaanderij, waar men vroeger met den boog schoot, en eenige kleine vertrekken voor de dienst der vereeniging, doch weldra onvoldoende voor de verschillende noodzakelijkheden.

Op 5 September 1853, legde Z.K.H. de hertog van Braband den eersten steen van een gebouw waarvan het ontwerp opgemaakt was door den bouwmeester M. Jos. Schadde, en dat men voornemens was opterichten in den hof; deze plechtigheid werd bijgewoond door Z.M. den Koning, HH. KK. HH. de hertogin van Braband, den graaf van Vlaanderen en de princes Charlotte.

In 1854 deed het bestuur des *Verbonds* den aankoop van een huis met tuin, gestaan en gelegen in de Arembergstraat, Wijk 3, N° 26, *de stad Sevilje* genaamd.

Sedert dien had het bestuur met tallooze moeilijkheden te kampen; doch eenige mannen hebben met moed en overtuiging hun werk voortgezet, doordrongen van de noodzakelijkheid eener vereeniging, om den vooruitgang der Schoone Kunsten en Letteren te bevorderen. Zij begrepen zeer goed, dat kunsten en wetenschappen weldra verkwijnen, wanneer deze niet aangedreven en aangemoedigd worden.

Op 2 Meert 1864, werd er een nieuw ontwerp van verandering door het middencomiteit aangenomen; het was het werk van den bouwmeester der provincie M. Eugeen Gife, en bestond in de verheffing van den grond der vroegere kelderplaats,

die gelijkvloers gelegd werd met de Aremberg- en Willem-Tell-straten. Het lokaal, zou eenen ruimen ingang hebben langs de eerstgemelde straat om aan den tuin te eindigen. De tuin van het huis in de Arembergstraat zou herschapen worden in eene ruime zaal voor het houden van verhandelingen, waarboven eene tentoonstellingszaal. De vroegere kelderzaal verbreed, zou verdeeld zijn met eenen gang waar men links eene nieuwe ververscheing- en billardzaal en rechts de leeskamer zou daarstellen.

De vroegere zaal in gebruik voor leeskamer zou dienen voor de vereeniging der verschillende afdeelingen en de kleederkamer voor eetzaal.

De groote zaal op het eerste zou de gansche ruimte der benedenzalen beslagen.

Het ontwerp en bestek werden uitgevoerd door M. Louis De Legh, aannemer te Antwerpen.

De afbraak van den vroegeren bouw werd begonnen op 31 Meert, en den nieuwen met den meesten spoed opgericht; men hoopte zelfs

met de gemeentefeesten van Augustij 1864, het ondergedeelte van het gebouw te gebruiken.

Bij de afbraak ontdekte men den gevel van het beluik der schutters, in 1551 door Gillebert van Schoonbeke gebouwd, en welke versierd was met cariatiden, de schildhouders van het wapen van Antwerpen en der Gilde, eenen wildeman en eene wilde vrouw voorstellende.

Het ware moeilijk de verschillende handelingen, tentoonstellingen, en schoone feesten aantehalen die sedert zijne stichting in het *Verbond* plaats hebben gehad; menigmaal hebben wij er in onze vroegere jaargangen aangeteekend, en wel bijzonderlijk in 1861 wanneer door zijne leden het Kunstcongres werd ingericht, ook breedvoerig beschreven door M. Eugène Gressin-Dumoulin. Thans doet zich een nieuwe en ruime gezichteinder op voor het *Verbond;* sedert lang waren de plaatsen onvoldoende om te voorzien in al de noodwendigheden van dergelijke instelling; het gaat eene nieuwe loopbaan intreden en zal zeker al den luister en de pracht aan zijne werkingen en feesten kunnen geven, dank aan de kundige en eenvoudige samenstelling der noodige zalen, uitgevoerd naar de teekeningen en onder de leiding van M.E. Gife.

Wij zullen voortaan al de bijzonderheden van het Kunstverbond mededeelen, wel te verstaan, als het bestuur, even als wij in ons tijdschrift, in zijne handelwijze boven alle politieke twisten verheven blijft, iets wat noodzakelijk is, voor den vooruitgang van schoone kunsten en letteren.

Op zaturdag 11 Februarij, had het eerste inhuldigingsfeest der nieuwe zalen plaats.

De inkom van het gebouw, langs de Arembergstraat, door eenen ruimen gang van 3½ meters, is zeer doelmatig en grootsch; links is de woning van den bode, wat verder in den gang, bevindt zich eene ruime zaal die voortaan dienen zal tot het houden van voordrachten over kunsten, letteren en wetenschappen alsook voor bergplaats der kleedingsvoorwerpen tijdens groote feesten; zij heeft eene oppervlakte van 100 meters.

Daar nevens ontwaart men eenen ruimen dubbelen trap leidende naar de groote zaal, alsook naar die bestemd voor tentoonstellingen. Wat verder wordt de gang doorsneden door eenen anderen gang, leidende naar den inkom langs de Willem-Tellstraat.

Recht doorgaande in den eersten gang, die op den hof uitkomt, is, rechts, eene wel ingerichte leeszaal van 90 vierkante meters waar de dag-, weekbladen en andere tijdschriften van verschillende politieke kleuren kunnen gelezen worden; deze zaal is 's avonds met talrijke bekken gaz verlicht.

Juist tegenover den inkom dezer zaal, is er eene andere ingericht voor *estaminet* voor de dagelijksche vereenigingen der leden; deze laatste heeft eene oppervlakte van 250 vierkante meters en heeft links uitzicht op den gang en rechts op den tuin. De zaal met fraaie tafels en stoelen met hooge leuningen voorzien, is eene der meest *confortable* die wij in Antwerpen kennen. Er zijn doelmatige maatregelen genomen om gedurig de lucht te vernieuwen zonder dat de versche lucht hinderen kan.

Daar nevens is eene welingerichte billardzaal van 75 meters vierkant.

Verders is er eene zeer wel geschikte eetzaal, de woning van den buffethouder, enz.

Boven de billard- en ververschingszalen, gangen, en leeszaal is de groote concertzaal, welke 750 vierkante meters telt, en omringd is van gaanderijen. Het

middengedeelte is overdekt met een platboogvormig dak rustende op twintig kolommen eindigende met een halfrondvormig gedeelte, in vorm van absis, de plaats der toonkundige zangers of redenaars uitmakende. Vijf groote lichtkroonen met ontelbare gazbekken verlichten het middengedeelte; de gaanderijen zijn insgelijks met kleine luchters versierd.

Om zes ure 's avonds begon het inhuldigingsbanket in deze zaal; ongeveer 250 dischgenoten namen aan dit feestmaal deel; aan de eeretafel waren de volgende personen gezeten:

MM. J.F. Loos, voorzitter; ridder Ed. Pycke, gouverneur der provincie; Bon Nottebohm; de generalen Desart en Paris; de kolonels Sclobas en Gregoir; deze laatste is bevelhebber der Burgerwacht; J. Cuylits; Bon H. Leys; Ch. Pecher; D. Mauroy; O. Gunther; E. Rigelé; F. Bosschaerts; Ch. Montigny; F. Van de Leemput; P. Huybrechts en E. Gife.

Aan het nagerecht stelde M.J.F. Loos, voorzitter, een heildronk in aan Z.M. den koning en de koninklijke familie, waarin hij herinnerde dat op 5 September 1853, deze doorluchtige personen het *Verbond* met een bezoek vereerden en den eersten steen legden der gebouwen welke men toen voornemens was opterichten. Hij deed zien dat er sedert dien eene zedelijke verplichting op het *Verbond* woog, ofschoon verschillende omstandigheden belet hadden de vroegere ontwerpen uittevoeren; dat het *Verbond* niettemin, zich verplicht hield, jegens zijne doorluchtige bezoekers van 1853, en men zich gehaast heeft aan deze verplichting te voldoen, waarvoor ieder lid gedeeltelijk verantwoordelijk was.

Hij eindigde met den wensch uittedrukken dat de eendracht tusschen al de afdeelingen met overeenstemming der leden, nieuwe krachten zullen bijzetten, waardig van de kunsthoofdstad en waardig van de ondersteuning van den doorluchtigen erfprins.

Het leve de koning! sloot zijne rede die met toejuichingen begroet werd.

M. de Bon Nottebohm nam het woord en stelde een heildronk in aan den voorzitter van het *Verbond*, M. Loos; onnoodig te zeggen dat dit voorstel met algemeenen byval ontvangen werd.

M. Ridder Ed. Pycke, gouverneur der provincie, deed in warme bewoordingen zien welke diensten het *Verbond* aan de kunsten en wetenschappen bewezen heeft en bewyzen kan, en stelde eenen gelukwensch voor, voor de toekomst der vereeniging, die wel moet gelukken onder het bestuur van haren schranderen en ieverigen voorzitter.

De woorden des heeren gouverneurs werden met donderende toejuichingen begroet.

M.E. Rigelé, secretaris, stelde eenen heildronk in aan den heer gouverneur voor de ondersteuning die hij in alle omstandigheden leende aan de kunsten en letteren, hem bedankende voor het welwillend bewijs dat hij gegeven had van zijne toegenegenheid voor het *Verbond*, door de uitnoodiging voor het feestmaal te aanveerden.

Zijne tegenwoordigheid aan dezen disch is een bewijs, zegde de spreker, van de genegenheid en belangstelling welke onze werken hem inboezemen.

Langs alle kanten aangemoedigd, en zulke schoone gebouwen ten

zijnen dienst hebbende, kan het *Verbond* niet missen eene nieuwe uitbreiding te nemen en het doel bereiken dat zijne instellers bij de stichting beoogden.

M. Loos, in eene korte, maar krachtige aanspraak, stelde voor te drinken op de gezondheid van den bekwamen bouwmeester M.E. Gife, die met zooveel wijs beleid en goeden overleg, de gebouwen van het *Verbond* dusdanig heeft ingericht, dat zij aan al de behoeften kunnen voldoen. Deze heildronk werd met geestdrift aangenomen en toegejuicht.

M. Bovie, kunstschilder-dichter, te Brussel woonachtig, zong daarna een door hem vervaardigd lied: *Le blason Artistique*, waarmede hij den meesten bijval genoot en vooral met het volgende gelegenheidscouplet:

Amis, je bois à la fraternité,
A vos succès, à notre indépendance;
A votre gloire, à notre dignité,
Aux jours heureux, à vos jours de souffrance.
Puisse ma voix, au rivage lointain
Faire vibrer maint écho sympathique!
En nous tenant tous par la main,
Prions Rubens d'être parrain
De ce nouveau *Cercle Artistique.*

Hierna sloot men het officieel gedeelte van het feest; de dischkaart was geteekend door den voorzitter der afdeeling van beeldende kunsten, M. Verhoeven-Ball, en gesteendrukt bij de heeren gebroeders Ratinckx.

Op 15 Februarij had in de groote nieuwe zaal een toonkundig feest plaats met de medewerking van mevrouw Offermans-Van Hove, en verscheidene liefhebbers der stad, onder de leiding van den bekwamen heer Callaerts aan wien het Verbond zoo menig schoon muziekfeest te danken heeft; het concerto van 15 Februarij moest voor het feest dat in 1861 op het Koninklijke schouwburg gegeven werd, niet onderdoen.

Wy laten hier den inhoud van het programma volgen waarvan de uitvoering niets te wenschen liet:

1º	*Jubel-Ouverture*	C.M. WEBER.
2º	Marche des Nobles du *Tanhäuser*	R. WAGNER.
3º	Air de l'oratorio *Josua*, chanté par Mme Offermans-Van Hove	HAENDEL.
4º	Choeurs de l'oratorio *Judas-Machabéus*	ID.
1º	Ouverture de la *Flute enchantée*	MOZART.
2º	Choeur de chasse des *Quatre Saisons*	HAYDN.

Onder de belangrijkste voordrachten die dit jaar in het verbond reeds gegeven zijn moeten wij vooral die van M.Ch. Montigny, leeraar bij het koninklijk Atheneum, aanstippen. Hij sprak op Woensdag 1 Maart over de zon- en maaneclipsen. Algemeenheden over het verschijnsel der watergetijden.

Op 9 en 16 Maart - gaf M. Bancel verhandelingen; hy sprak over de fransche dichters der 16e eeuw.

Op 15 Maart, van 7 tot 11 ure 's avonds, had er eene tentoonstelling plaats van eene prachtige verzameling teekeningen, aan de afdeeling van beeldende kunsten toevertrouwd door M.C.C.A. de Rappart van Utrecht. Er waren:

23	teekeningen van Andreas en Oswald Achenbach, verschillende gezichten voorstellende uit Italië, Duitschland, Zweden en België.
10	teekeningen van J. Bosboom, waartusschen twee kerken en zeven boerenwoningen.
2	teekeningen van Th. Gudin.
6	teekeningen van A. Waldorp.
2	teekeningen van L. Meyer.
2	teekeningen van W.A. Van Deventer.
2	teekeningen van A. Schelfhout.
2	teekeningen van C. Springer.
2	teekeningen van P. Stortenbeker, landschap met koeien.
4	teekeningen van Mari en Herman Ten Kate.
2	teekeningen van H.J. Scholten, binnengezichten.
2	teekeningen van H. Bellangé, de Invalied en de Loteling.
6	teekeningen van Ch. Rochussen, Scheveningen, Eene valkenjacht.
2	teekeningen van W. Roelofs.
3	teekeningen van Hongaarsche paarden.
2	teekeningen van D. Bles, Een horenblazer, Een liefhebbersconcerto.
2	teekeningen van S. Verveer.

2	teekeningen van B. te Gempt, De diefachtige hond, Eene onverwachte ontmoeting.
2	teekeningen van Molinger, Landschappen.
3	teekeningen van J. Israëls.
2	teekeningen van J. Hilverdink, Landschappen.
7	teekeningen van Bloemen van G.J.J. Van Os, Van Leuwen, Brandt, Mejuffer Van de Sande-Bakhuyzen.
15	teekeningen van J.B. Madou, de eene stelt Spelers voor, de 14 andere zijn de eigenaardige teekeningen der steendrukplaten door dezen meester uitgegeven te Brussel in 1837 onder den titel van beelden uit de maatschappij in Europa van 1400 tot op onze dagen.

Verders waren er nog verscheidene teekeningen van meesters zoo als: Knaus, Clays, H. Bource, Van Trigt, H. Van Hove, Hamman, C. Dell'aqua, C. Bisschop, Coelman, Koekkoek, etc.

Het zal onnoodig zijn te zeggen dat deze tentoonstelling talrijke bezoekers uitgelokt heeft; men was zelfs verplicht den volgenden dag op nieuw daartoe toegang te verleenen.

Op Vrijdag 17 Maart gaf M. Montigny eene verhandeling; hij sprak over het natuurverschijnsel van ebbe en vloed.

Op 19 Maart had er eene tentoonstelling plaats van de drie volgende schoone tafereelen: *Bij de nadering van een onweder*, zicht genomen van een der toppunten van den Pilates berg in Zwitserland, door M. Jos. Van Luppen; *Bij de Wieg*, door M. Gessler; en *De Terugkeer van het werk*, door M. Hautenberger.

De verhandeling aangekondigd op 20 Maart, door een der meest bekende hedendaagsche fransche schrijvers M. Dumas vader, is verschoven op Vrijdag aanstaande 24 Maart; later zullen wij in een afzonderlijk artikel daarover handelen.

Verders zijn de volgende verhandelingen aangekondigd:

Dijnsdag 21 Maart. - Algemeenheden over de planeten: Mercurius, Venus, Mars en de asteroïden.

Donderdag 23 ‘- Vervolg der planeten: Jupiter, Saturnus, Neptunes en hunne satellieten.

Dijnsdag 28 ‘- Over de kometen: hun aanzien; begrippen over hunnen aard.

28 ‘- Over de sterren, de hemelteekenen en sterrenwolken.

De verhandelingen zullen om 8 1/2 ure 's avonds beginnen; al de leden van het *Verbond* mogen daarbij tegenwoordig zijn.

Het Indiaansch meisje.

Ik heb een droom gedroomd die wonder is om hooren.
'k Heb hem in dicht gedroomd, dat klinkt wel vreemd in de ooren.
Ik droomde dat ik eens 's nachts door mijn venster lag
En dat ik digt bij mij de volle mane zag,
Dat zij een koutje sloeg en mij al zoo vertelde
Wat weerd is dat ik hier van woord tot woord vermelde:
‘Verleden nacht’ zoo luidt de maan heur eigen woord,
‘Gleed ik door 't klaar geluchte in India stil voor;
Ik spiegelde mij blij in Ganges gladde baren;
Mijn stralen zochten door de digte haag te waren
Die het Plataangewas, zich kruisend duizendmaal,
Daar vlecht, gesloten als een ware schildpadschaal.
Een indiaansche meid kwam toe van uit de verte,
Als Eva was ze schoon en ligt gelijk een hert is,
Zij was zoo snel, zoo vast, te saam zoo fijn en fel
Dat ik ze denken zag door haar doorschijnend vel.
De doornen der Lianen scheurden haar sandalen,
Doch ras schreed zij vooruit. 't Gedierte dat al dralen
Terug kwam van den stroom, na 't laven van den dorst,
Verschrikte, want ze droeg in d' handen bij de borst
Een kleine lamp die brandde. Ik kon het bloed zien leven
In hare vingerkes. Ze kwam en plaatste al beven
Op 't water van den vloed de lamp voorzichtig aan;
De vlamme speelde en zwankte of 't lichtjen uit wou gaan;
Nogthands het brandde voort en 's meisjes pekzwarte oogen
Die volgden 't met een blik van hunk'rend hertvermogen,
Want brandde 't lampje voort zoo lang 't in de ooge lag
't Was dat heur minnaar nog het lieve daglicht zag;
Maar stierf het lichtjen uit, eilaas, 't was dat hij sneefde.
Het lampje brandde en beefde, en 't herte brandde en beefde
Terwijl de maagd geknield een stille bede las.
Bij hare zijde lag de vale slang in 't gras...
Maar zij, ze dacht alleen, met hoop en vrees in de oogen,
Aan haren minnaar en aan Brama, 't alvermogen.
“Hij leeft!” Zoo klonk heur stem in jubeltoonen uit
En driemaal zong “Hij leeft!” 't weêrgalmend berggeluid.’

KAREL DE GHELDERE

(Uit Andersen's Billedbog uden billeder.)

Nederlandsche Liederen.

De *nederlandsche Liederen*, uitgegeven door de Maatschappij ter bevordering der toonkunst, verschijnen in tweemaandelijkssche afleveringen, inhoudende acht liederen, woorden van Dr J.P. Heije, muziek der beste toondichters van Nederland. Bij de meeste boekhandelaars des lands zijn zij verkrijgbaar gesteld aan den geringen prijs van 25 centiemen de aflevering. - Mochten weldra deze edele en schoone liederen in den geest van ons volk dringen en in alle kringen en huisgezinnen weêrgalmen als opwekkers van het gevoel voor alles wat goed, schoon en recht is, als heldere klanken die het leven verhelderen en hert en zin stemmen tot liefde en vrolijkheid.

Aan twee gezusters.

Wij keerden van uw drempel,
De locht was kalm en frisch:
Geen korenaar dat roerde,
Geen pijlken waterlisch.

Ik sleepte trage schreden,
Mijn vriend ging nevens mij...
De stad is nog zoo verre,
Uw vriendlijk dorp zoo bij.

Ik strooide losse woorden
Of hoorde half en zweeg;
Ik dacht niet aan de zonne
Die laag in 't Westen zeeg.

Bedenkt: nu zeven zomers
Verdorden 't meigroen weêr,
Sinds mij uw vliegend liedjen
Deed opzien d'eersten keer.

Ik was een droomrig knaapjen
Van veertien jaar, en zie:
Ik dacht: ‘dat ik ze eens zage,
Die Virginie, die Rosalie!’

Wie hoort het boerenknapjen
Dat stille wenschen heeft?
Wie helpt het machtloos wormken
Dat uit zijn popjen zweeft?

Nu heeft hij - de arme jongen -
Al menig wensch gezien;
Zij noemen hem ‘Mijnheer’ soms,
Och! zelfs de rijke liên.

Hij hoorde uw huisbel klinken,
Hij was een weinig bang;
Hij hoorde stappen naadren
Van binnen in den gang.

Hij groette uwe oude moeder
En kreeg een stoel, en zag
De boeken op de tafel,
't Klavier dat open lag.

Daar zijn vervlogen stonden
Zoo graag herdacht... Welnu,
Laat hem die eens herzeggen,
Uit lust en dank aan u.

Daar kleurden zeven lenten -
't Is in de Bloeimaand; zie,
Hij mag haar eens aanschouwen
Die Rosalie, die Virginie.

O! zangerige maagden!
Gegroet uit vol gemoed;
Ik leg mijn lange hulde
Verzameld aan uw voet.

Uit ongewisse stemme
Hebt gij mijn staamlend woord -
Hebt gij ‘goedwillig’ lijdzaam,
Mijn wordend lied aanhoord,

Zij noemde mij, de stemme
Die ruischt in 't zachte lied,
Voorzichtig andren prijzend,
Haar eigen gaven niet.

Wij gingen door den wegel
Den grooten tuin eens rond;
Ik zweeg en zag, al mijmrend,
Hoe malsch het moeskruid stond;

Hoe welig tierde en waste
't Plantsoen, dat moeders hand
- Ik zweeg en zag, al mijmrend, -
Gevoed heeft en verplant!

Uw vinger wees ons 't nestjen
Door uwe zorg behoed;
Ik dacht: ‘gelukkig vogelken,
Gij woont hier stil en goed.’

Wij klommen naar het bergsken:
Hier zat mijn vriend eens neêr
Op 't overlommerd banksken
En schreef iets te uwer eer.

Gij stondt en wachtte in stilte;
Ik nam een twijgje, en stak
Het in een net vol spinnekens,
Dat eensklaps openbrak.

Ik hief uit mijn verstrooidheid
Tot u een rassen lonk,
En zag een straal door 't loover,
Die op uw voorhoofd blonk;

De reinheid met de ruste

Smolt tot 'nen glans in één,
Die uit uwe oogen beefde,
Die in mijn ziele scheen:

't Was licht in mijne ziele;
Zij juichte bij 't gedacht
Van haar verborgen eerbied
Met liefde u toegebracht.

Zoo menig eedle ziele
Hangt aan uw tong geboeid:
Hoe groot is aller hulde
Tot éénen krans volgroeid?

't Is schoon een' lof te winnen
Oprecht en nooit verstoord,
En roerend klinkt een hymne
Steeds onverwacht gehoord.

Dat geeft der zucht naar schoonheid
En waarheid, versche kracht;
'k Omhels de jonge hope
Die op de toekomt lacht;

Daar trilt iets door mijn boezem
Van nieuwen lust en moed -
Als 't geen uw zwaluw kwettren,
Uw rooslaar geuren doet;

Iets, als de koele Meiwind
Die door uw halmen gleed
Of melodijen wekte
In 't plooiend maagdenkleed.

Al is het dat bevreemdheid,
Geslacht of stand mij niet
De tintling van uw handdruk
Een stond gevoelen liet;

Toch zijn de zielen zusters,
Verheven min of meer:
De schoone zielen neigen
Zacht tot de mindre neêr.

'k Herlas nog eens uw dichtjens:
O, ik vergeet ze nooit,
'k Heb uit uw tuin twee roozen
Ontblaârd er op gestrooid.

Wat wasemt uit mijn meikrans?
Wat leeft er in dees dank?
De geur van Uwe bloemen
En de adem van uw zang.

Gij hebt mijn bevend harpken
Een toonval bij geleerd;
Ontvangt uw verren echo
Die tot u wederkeert.

AM. DE VOS.

Gent.

Antonius Sexagius et het geslacht van Tsestich[1].

Schoon Antoon van TSestich of Sexagius, die in onze letterkundige geschiedenis dient gemeld te worden, van geboorte Brusselaar was, zullen wij hem toch onder de rei der vlaamsche schrijvers van Leuven plaatsen, omdat hij door zijnen vader en zijne studiën tot deze stad behoorde. Zijn overgrootvader, afkomstig uit de heerlijkheid van Tsestich, in Duitschland, achter Lutzemburg gelegen, kwam als ware ridder, in volledige wapenuitrusting, naar Braband over in gezelschap van graaf van Salm. Zijn zoon Ghisleen was met zijne vrouwe Katelijn van Vlaanderen te Leuven gehuisvest, en overleed den 8^{n} Augustij 1505. In 1542 bewoonde zijne weduwe met haren zoon het hof, dat later het kollegie van Utrecht of den Hoogenheuvel is geworden. In dit jaar bekwam zij van 't stedelijk bestier de vergunning van achter hare huizing een doorgang in de oude vesten te mogen breken. In 1624 diende het nog als woonstede van jonkvrouw Anna van TSestich[2]. Ghislein had ten minste twee zonen, zeer waarschijnlijk op den Hoogenheuvel geboren. De eerste heette Peeter, die na te Leuven meester in Arten te zyn geworden, naar Avignon vertrok en daar den graad van doctor in de geneeskunde bekwam. Den 9^{n} Februarij 1526 keerde hij tot zijne geboortestad weder. De tweede was de beroemde advokaat Jan van TSestich, die, na met lof zijne studies geëindigd te hebben, zich te Brussel ging vestigen, en daar zijn beroep voor de rechtbanken schitterender wijze uitoefende. Men wilde hem kanselier van Braband maken, iets wat gewis, zoo Molanus opmerkt, voor zijn talrijk kroost allervoordeeligst zou geweest zijn; maer hij behaagde zich meer voor de balie, waar hij ongetwijfeld machtig veel geld met groote gedingen zal hebben gewonnen. Ondertusschen hij was raadsheer van verscheidene vorsten, en werd dan ook al als gezant naar de hoven van Frankrijk en van Engeland gezonden. Deze beruchte man stierf in 1558. Zijn lijk werd, volgens uitersten wil, naar Leuven overgevoerd en in de kerk van St-Quintinus begraven. Hij had in de koor dezer kerk een grootsch gedenkstuk voor zijne ouders doen oprichten. Het ligt er nog heden en wij lezen er op:

> D. AC M. GISLENO A 'T SESTICH, E. VIII AUGUSTI XV^{c} QUINTO D. CATHARINA A FLANDRIA XIII OCTOBRIS XV^{c} XLVII DEFUNCTIS PARENTIBUS CHARISSIMIS JOANNES SEXAGIUS POSUIT.

David Sexagius, borzenstichter, een zoon des overledenen Jans, onderpastoor, kanonik en zegelbewaarder van St-Peeters kerk te Leuven, had aan Molanus verhaald dat de steen dezes praalgrafs langs de Middellandsche zee, Spanje en Frankrijk te Antwerpen aangekomen was en van overscheping tot daar tachtig dukaten had gekost. Jan van TSestich is een zonderlinge weldoener van St-Quintenskerk en parochie geweest. Trouwens hij, de eerste van al, heeft met zijne giften zorg gedragen dat dagelijks het kerkelijk officie daar gezongen werd. In dit godsdienstig werk kwam de godvruchtige hertogin Maria van Hamale hem milddadiglijk ter hulpe. Het kristelijk onderwijs der jeugd nam hij ook neerstig ter herte. Inderdaad hij stichtte op het erfgoed van zijner

1 Zie Molanus, *Hist. Lov.*, bladz. 161, 363, 759. - Van Even, *Louv. mon.*, bladz. 93, 284, 305. - Foppens, *Bibl. Belg.*, 91. - J.F. Willems, *Verhandeling*, I, 252.

2 Een gedeelte van dit oud gebouw bestaat nog, zijn gevel is over eenige jaren hersteld. Bovenaan bemerkt men het getal LX, wapen der familie.

moeders vader eene zeer uitgestrekte school, die gedeeltelijk bleef bestaan tot in 1855, wanneer ze werd afgeschaft. Het ander gedeelte dient tot pastorij der parochie. In den gevel bemerkt men een ronden blauwen steen, in wiens midden de naam Gods, *Jehova*, in hebreeuwsche letters staat te lezen en rondom dit opschrift: *Joannes Sexagius infundo ab avo materno pauperibus addicto construxit anno 1567.*

Edoch zou dit sticht misschien den zoon, ook Jan genoemd, des beroemden advokaats niet mogen toegeschreven worden? Deze leste Jan was licentiaat in godsgeleerdheid, kanonik van St-Peeter, aartspriester van Loven en zegelbewaarder of sekretaris van kardinaal van Granvelle. Hij had een broeder met naam Desiderius, licentiaat in beide rechten. Desiderius Sexagius werd door den prins van Parma tot eersten kanselier van Braband verheven. Hij overleed te Leuven den 9 Mei 1585.

In de koor van St-Quintenskerk is in den muur, aan den rechten kant van den hoogen autaar een vierkantig gedenkstuk gemetst, houdende:

> D.O.M.
> MONUMENTUM ILLUSTRISSIMI DNI DESIDERII A. TSESTICH AEQUITIS AURATI BRABANTIAE CANSELLARII, CUJUS FAMILIA FUIT ERGA HANC ECCLESIAM MUNIFICA ET PRAENOBILIS DOMINAE MARIAE MORILLON CONJUGUM.

Antonius van TSestich, van wien wij vooral wilden spreken, was de oudste zoon des doorluchtigen rechtsgeleerden die te Brussel zoeveel lauweren inoogste. Gewis deed hij zijne studiën in zijns vaders geboortestad. Daarna werd hij een uitstekend advokaat van den Grooten-Raad van Mechelen. Ondertusschen bleef hij de litterariesche studie en taal-beoefening niet verwaarloozen. Hij bezorgde eene vermeerderde en verbeterde uitgave van het volgende werk: *Pratique civile des Edelen Heeren M. Philips Wielant*, *raedt ons geduchts heeren Philips eerts hertoghe van Oostenrijke*, *hertoghe van Bourgognien etc. voorts zyn president in Vlaenderen ende naderhand hooft van syne hooghe rade neffens hem residerende. Van nieus oversien*, *gecorrigeerd ende ghesuppleert by M. Antonius van 't Sestich advocaet voor den voorschreven hooghenraedt te Mechelen. Antwerpen anno 1573 in-12.* Daarna nog herdrukt te Rotterdam in 1603, in 1622 en 1642 en te Antwerpen in 1648.

'Men voelde alsdan, dat is in van TSestich's tijd, zegt Willems, de noodzakelijkheid van de Nederduitsche spel- en spraakkunst aan vaste regels te verbinden. Ook hierin werden de eerste stappen door Brabanders en Vlamingen gedaan. Als blijkt, onder anderen, uijt de Nederduitsche spellinghe door Joos Lambrechts(3) in 1550 te Gent en de *Ortographia van de Nederduijtsche tale door Ant. van Tsestich* in 1576 te Loven hij Jan Maes in-8° gedrukt.' Dit boek, zegt Foppens, handelt vooral over de uitspraak en het brabandsch dialekt. Sexagius toont er zich in voor de dubbele vokaalspelling genegen(4). Antonius

(3) Zie BLOMMAERT, *Nederduitsche schrijvers van Gent*, bladz. 9 en 55.

(4) *Handeling van het 7^{e} Taalcongres gehouden te Brugge*, 1862, blz. 119.

van TSestich liet drij zonen achter geboren te Mechelen, te weten: Jan, doctor en professor in beide rechten te Leuven, waar bij in 1617, 1623 en 1628 hoogrector der Alma Mater was.

Ik las ergens van hem: ‘Joannes van Tsestich Mechliniensis J.U.D. Lovanii regius decretorum professor et canonic ad S. Petrum. Vir varie et curiose doctus, inter benefactores et fundatores Academicos numerandus. Edidit Novam rationem tradendi jurisprudentiam. Obiit 10 Nov. 1634.’

De tweede, Willem, pastoor van St-Quintinus te Leuven, en Antonius, die in zijne stad Mechelen het burgemeesterschap en nog andere bedieningen bekleedde.

L.W. SCHUERMANS, PR.

Aan een Franschgezinden vriend.

Het jammert mij, ô vriend, dat gij de taal der vaadren
Vernedert en miskent, daar ge U aan 't vreemde boeit,
Daar ik U 't fransch geschrijf met wellust zie doorblaadren,
En zelden eigen taal U van de lippen vloeit;
Stroomt dan het neêrlandsch bloet verbasterd U in de aadren,
Dat dus de drift naar 't fransch U in den boezem gloeit?...

Vindt gij dan in romans, in vreemde taal geschreven,
Wel iets dat onze kunst in schoon te boven gaat?
Of schijnt eene andre spraak U rijker, meer verheven,
En denkt gij dat onz' taal te wenschen overlaat?
Hebt ge alle vlaamsch gevoel dus uit uw hart verdreven?...
ô Neen! 'k hoop dat gij toch uw moedertaal niet haat!...

Wil, duurbre vriend, voortaan die gulden spraak beminnen:
Bij vreemde woordenpraal blinkt ze als een diamant....
Ach! moog' mijn needrig lied iets op uw hart verwinnen,
Bragt het een ommekeer in uw gemoed tot stand! -
Die hoop verrukt mijn hart, en blij van ziel en zinnen,
Ontsnaar ik mijne lier en hang die aan den wand.

AUGUST COSYN.

Somerghem, *1864.*

Een slecht beloonde kus.

In de schaduw, voor haar woon,
Naaide Mietje, toen Anthoon
Zachtjens, ongemerkt en vlug
Naderde achter s' meisjes rug:
Zeer behendig drukt flus
Op de lieve wang van 't maagdelijn een' kus.

Mietje bloosde; doch Anthoon
Kreeg geen wederkus tot loon:
‘Holla!’ zei zij ‘slimme guit!’
En zij lachte schalksch en luid,
Wijl zij hem, voor zijne straf,
Op de dikke wang een klinkende oorveeg gaf.

Somerghem, *1864.*

Kronijk.

Antwerpen. - M. Jos. Bellemans, kunstschilder, lid van den Gemeenteraad, is door de koningin van Spanje tot ridder benoemd der koninklijke orde van Isabella de Katholieke, ter gelegenheid der groote tentoonstelling van tafereelen welke te Madrid plaats had, en waar een van des schilders werken, *Roland de Lattre*, prijkte. Op 15 Maart zijn de leden der afdeeling van beeldende kunsten van het *Verbond van kunsten en wetenschappen* M. Bellemans gaan gelukwenschen over deze nieuwe eervolle onderscheiding.

- De beroemde romanschrijver Hendrik Conscience heeft een nieuw werk voltooid dat in april zal verschijnen: *Bavo en Lieveken*, geschiedenis van twee werkmanskinderen.

'Zie hier, zegt het prospectus, een nieuw boek dat wij met bijzonder vertrouwen den lezer aanbevelen. Zeggen dat het opgesteld is in den toon van *den Loteling* en andere eenvoudige verhalen van den geliefden schrijver, ware zeker voldoende; maar voor degenen die wenschen eene ernstige strekking in een letterkundig gewrocht te vinden, kunnen wij er bijvoegen dat het, door roerende tafereelen en aangrijpende voorbeelden, het onschatbare nut van het volksonderwijs voorstelt. Het doet, onder dit opzicht, de plichten der ouders jegens hunne kinderen uitschijnen, de plichten der hoogere standen jegens de werkende klassen en de plichten van elken burger jegens de menschelijke maatschappij.'

- De koninklijke Reddingsmaatschappij, met medehulp van andere maatschappijen en liefhebbers, gaf op 16 Februarij ll. een liefdadig avondfeest ten voordeele der ongelukkige schipbreukelingen der sloep *De Hoop*.

M.P. Kirstein werd, even als in 1864, op het feest gegeven ten voordeele van de visschersloep *Jonge Josephine*, aanzocht eenige woorden aan het volk toetesturen; hij drukte zich uit als volgt:

'*Heeren en Jufvrouwen!*

Het is uit naam der hier vereenigde maatschappijen, dat ik de eer heb u allen onzen diepgevoelden dank te betuigen, voor uwe zoo welwillende bijdragen in het ons voorgenomen doel: het doel van weldadigheid.

Nauwelijks zijn de tranen opgedroogd, voor de ongelukkige slachtoffers der verongelukte vischschuit *Josephine* gestort, nauwelijks zijn de weduwen getroost, nauwelijks zijn de ongelukkige weezen aan den bedelstaf ontrukt, of Antwerpen, welk zich nooit te vreden stelde met den scepter van België's algemeene welvaart, maar steeds den lauwer der weldadigheid betwist, deed een oproep aan de menschenliefde, ten voordeele onzer waalsche landgenoten, voor de slachtoffers van Dour, en zijn oproep bleef niet vruchteloos!

Maar, waar onze kinders lijden vergeet men tijdelijk den nabestaande. De hertverscheurende kreet: de visschersloep de *Hoop* is gebleven! werd als op de vleugelen des winds van de werkmanshut naar het paleis des edelmans rondgedragen, en, als om strijd, droeg elk het zijne bij tot leniging der smarten van de ongelukkige visschersweezen. Ja, heeren en jufvrouwen, terwijl de rijke gulhartig van zijne schatten gaf, schonk de werkman van zijne zuur verdiende penningen en Antwerpen zag met fieren blik op zijne kinderen neêr.

Volhard dus, volk van Antwerpen, en toon dat de ongelukkige schipbreukelingen zich niet bedrogen toen zij, misschien, na afgemat van met de elementen der zee te worstelen en op het punt stonden van voor eeuwig weg te zinken, elkaar de troostende woorden toespraken: “sterven wij gerust, want onze vrouwen en kinderen wonen in Antwerpen, en daar sterft geen mensch van gebrek!” Ja, antwerpsche menschenvrienden, vervullen wij de taak van edelmoedige moeder voor die ongelukkige weezen; het is onze plicht, omdat het Staatsbestuur nog niet besloten heeft eene hulpkas te vormen voor ongelukkige visscherskinderen en verouderde visscherliê.’

Een door M. Kirstein verveerdigd lied, dat wij door plaatsgebrek niet kunnen mededeelen, werd ten voordeele der weduwe en weezen der visschersloep *De Hoop* verkocht.

Brussel. - Het volgende koninklijk besluit is op 20 Februarij l.l. afgekondigd;

Willende door een gedenkteeken de herinnering der stichting van de koninklijke Akademie van schoone kunsten te Antwerpen vereeuwigen, hebben Wij, op het voorstel van Onzen Minister van binnenlandsche zaken besloten:

‘Art. 1. Er zal een bronzen standbeeld opgericht worden, ter eere van David Teniers, eersten bestuurder en stichter der koninklijke Akademie van schoone kunsten te Antwerpen; hetzelve zal op eene van de openbare plaatsen dier stad geplaatst worden.

Art. 2. Het bijdragende aandeel van den Staat in de uitvoeringskosten van dit gedenkteeken is op 18,000 fr. bepaald.

Art. 3. De uitvoering van dit kunstwerk zal aan M. Ducaju, beeldhouwer te Antwerpen, toevertrouwd worden.’

Dendermonde. - M. Jaak Rosseels is aldaar benoemd tot bestuurder der Akademie, in vervanging van wijlen M. Verhas. De inhuldiging had plaats op 23 Januarij onder voorzitterschap des heeren Burgemeesters, in tegenwoordigheid der leeraren, der leerlingen en van een talrijk publiek.

Na de lezing der verschillige stukken betrekkelijk de benoeming, hield de heer Burgemeester eene welgepaste redevoering, waarin hij al de verdiensten van den nieuwen bestuurder aanhaalde, alsook het schitterend exaam door dezen ondergaan; hij eindigde met in naam der stad het bestuur der Akademie geluk te wenschen.

Donderende toejuichingen begroetten die woorden; M. Rosseels was gevoelig aan die blijken van toegenegenheid, en met aandoening zegde hij de uitgestrektheid zijner moeielijke taak ten volle te begrijpen, en te hopen dezelve met de medewerking van den Bestuurraad en de leeraren in geweten en waardig van de stad Dendermonde te kunnen vervullen. Hierna wenschte de heer Bauwens, leeraar der klas van bouwkunde, namens zijne kollegas, den nieuwen bestuurder welkom en gaf hem de verzekering hunner ieverige medewerking en toegenegenheid. De heer Emil Byl sprak namens de leerlingen.

Plaatsgebrek verhindert ons verder over deze plechtigheid uittewijden; wij bepalen ons dus den heer J. Rosseels geluk te wenschen over zijne benoeming, en de stadsregering over haren goeden keus.

Gent. - De maetschappij van nederlandsche letterkunde: *De taal is gansch het volk*, heeft besloten twee prijsvragen uit te schrijven, namelijk: 1° een drama uit de nederlandsche geschiedenis, van ten minste drij bedrijven; 2° de muziek voor een koor op woorden van eenen gekenden nederlandschen dichter.

Alle letteroefenaars en componisten, de leden der beschrijvende maatschappij niet uitgezonderd, worden tot de prijskampen uitgenoodigd.

De prijs voor het bekroonenswaardig te oordeelen *historisch drama*, bestaat in eene som van 400 fr. De prijzen voor het koor zijn verdeeld als volgt: 1e prijs 100 fr.; 2e prijs 60 fr.; 3e prijs 40 fr.

Het staat den toondichter vrij met de muziek van meer dan een koor mede te dingen.

De bekroonde en eervol vermelde stukken blijven de eigendom der maatschappij, die zich het recht voorbehoudt dezelve uit te geven. De handschriften der onbekroonde en geene vereerende melding waardig gekeurde stukken, zullen kunnen wedergeëischt worden.

De mededingers voor den prijs van het historisch drama zullen hunne werken vrachtvrij moeten inzenden aan den sekretaris der maatschappij, Wijngaardstraat, 8, te Gent, uiterlijk tegen den 31 December 1865. De kooren moeten vrachtvrij aan hetzelfde adres ingekomen zijn uiterlijk op den 30 Junij 1865.

De in te zendene stukken zullen niet den naam des opstellers dragen, maar wel eene kenspreuk, die ten opschrifte zal verstrekken van een er bij te voegen verzegeld briefje, inhoudende den naam, de hoedanigheid en woonplaats des mededingers. Bij elk mededingend koor zal een afzonderlijk briefje met verschillige kenspreuk moeten gevoegd zijn.

- M. Willem Rogghé heeft namens het *Willemfonds* een zeer belangrijk boekdeel oude en nieuwe liedjes uitgegeven, verzameld door den geleerden heer Dr Snellaert. De liedjes zijn begeleid door muziek voor piano, verzorgd door M. Hemelstoet.

Dit boekje verdient eene plaats in ieder vlaamsch huisgezin, en kan met veel vrucht een aantal uitheemsche romancen vervangen, die men er maar al te veel ontmoet.

Hekelghem. - In dit dorp aan de grenzen van Braband en van Vlaanderen, tot hetwelk de prachtige ruïnen van Afflighem behooren, ontstond, eenige maanden geleden, een vlaamsch letterlievend genootschap met kenspreuk *Taal- en Volksliefde*, dat, onder voorzitterschap van den burgemeester M.B. De Vis, talrijke leden won en eene rijke bibliotheek tot stand kon brengen. De stichter ervan is de jeugdige doctor M. Alfons Goffin, oud-greffier en deken der Leuvensche Rederijkkamer *het Kerssouwken* (*Nut en Onderwijs)*, oud-lid van *Tijd en Vlijt* en thans sekretaris der Hekelghemsche maatschappij. Het nieuw genootschap, op denzelfden voet als het *Leuvensch Kerssouwken* ingericht, moet oneindig veel goeds te weeg brengen in de vlaamsche streek waar het gesticht werd.

Sterfgeval.

De gekende dierenschilder Troyon, is te Parijs overleden. Menigmaal heeft deze beroemde fransche meester, uitmuntende stukken naar onze driejarige tentoonstellingen gezonden.

Beenderkas van de H. Ursula, te Brugge.

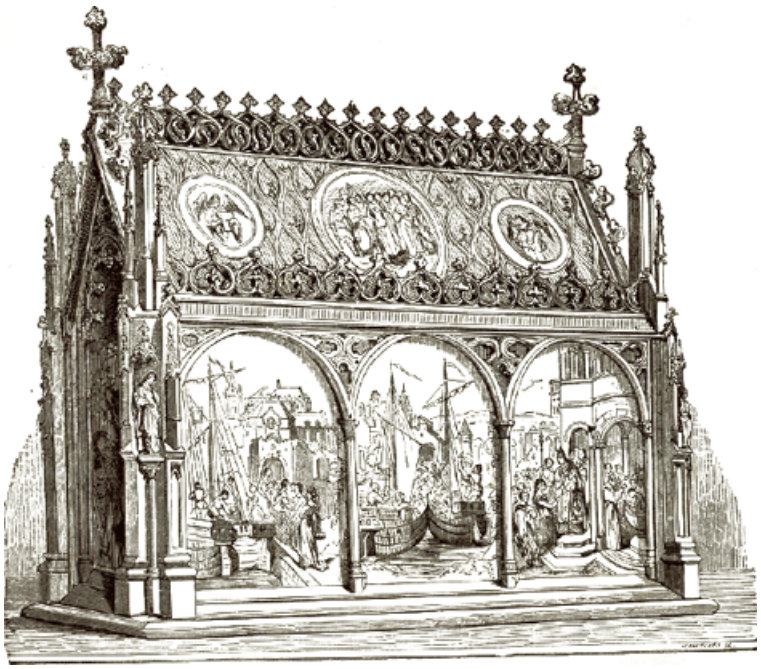

Dit meesterstuk van van Memmelinghe, dat in de laatste helft der XVe eeuw omtrent 1480, werd uitgevoerd, gemeenlijk *Rieve* genaamd, berust in het St. Jansgasthuis te Brugge, en mag als een der kunstwonderen van

Europa beschouwd worden. Het is zoo als men door de plaatsnede die wij mededeelen kan opmerken, in den vorm eener kerk in ogivalen stijl samengesteld; het is in hout gesneden en verguld. Langs beide zijden des gebouws zijn drie tafereelen, elk van 35 centimeters hoog en 25 breed. In den voor- en achtergevel der kas, zijn twee paneelen gevoegd, van 47 centimeters hoog en 18 breed: op het eene is de heilige Maagd Maria, op het andere de H. Ursula vertoond. Op elke zijde van het dak zijn drie medailjons geschilderd: die in 't midden hebben 18 centimeters in doorsnede, vertoonen de vereffing van de britsche prinses. Ter rechter- en linker zijden dezer medailjons, zijn twee kleinere van 11 centimeters in doorsnede, waarop engelen die op vedelen en harpen spelen verbeeld zijn, zoo als men op de hier bijgaande plaat zien zal.

De zes tafereelen, in de zijpaneelen geschilderd, stellen de voornaamste gebeurtenissen van het leven der H. Ursula voor.

Het eerste tafereel vertoont de aankomst van de H. Ursula met hare gezellinne te Keulen. Twee schepen liggen in de haven, de heilige treedt aan boord en wordt door eenen stoet ontvangen; men is reeds bezig de schepen te ontladen. In het verschiet ontwaart men de wijdvermaarde Domkerk en de stadspoort. - De H. Ursula welke van Ierland naar Rome toog, vertoefde niet lang te Keulen; zij zette hare reis langs den Rijn voort, en welhaast kwam zij te Worms aan. Het tweede tafereel stelt deze aankomst voor. Dit onderwerp, het-

zelfde als het voorgaande, is op eene gansch andere wijze behandeld; in 't verschiet ziet men den toren en dom der hoofdkerk van Worms.

In het derde tafereel ziet men de heilige te Rome. Op den drempel eener grootsche kerk knielt zij, door haren stoet omgeven voor Z.H. den paus Cyriacus, die haar zijnen zegen toerijkt. Ter

HANS VAN MEMMELINGHE.

zijden ziet men vele heidenen, waaronder ongetwijfeld, prins Conan die naar Ursula's hand stond en tot dus ver nog heiden was, den doop ontvangen. Dit stuk, even als het zesde, worden als de volmaakste en sierlijkste dezer reliquiekas aanzien. - In het vierde tafereel treffen wij wederom de H. Ursula en haren maagdenstoet in twee schepen aan. De H. vrouwen worden door den paus en andere hooge kerkvoogden vergezeld, en keeren naar Keulen terug. - Het vijfde stuk vertoont de moord der maagden door Attila's woeste bende. Treffend is het zesde tafereel, waar de H. Ursula, op bevel van Attila, ter dood wordt gebracht: de zachtmoedige, en aan haar lot onderworpene maagd, kon niet beter voorgesteld worden. De beelden schijnen niet op effen tafereel gemaald; men zou ze in halfbeeldwerk denken vervaardigd te zijn. Hoe natuurlijk is het zijden kleed der heilige geschilderd! De helm en het harnas van den vorst schitteren en glanzen, en kaatsen de voorstaande persoonen in schijn terug. De malienkolder is uit ijzeren ringen samengesteld: staal en zijde zijn zoo natuurlijk afgebeeeld, dat men aan geene verwe denkt, maar werkelijk staal en zijde meent voor oogen te hebben. Dit alles bewijst ons klaar dat de groote meester naar de natuur of, om beter te zeggen, naar de wezentlijke voorwerpen arbeidde.

Van Memmelinghe's werk is allen, die zich met schoone kunsten bezig houden te zeer bekend, dan dat wij hier behoeven 's meesters lof te hernieuwen. Tijdgenoot van Jan Van Eyck, verdient hij de eerste plaats nevens dit hoofd der Vlaamsche Schilderschool. Welke tafereelen kan men bij deze meesterstukken vergelijken? Wie beter dan hij kon de groepen schikken, en door levendige kleuren de gewaarwordingen der ziel op het zielloos doek afschilderen?

Landgenoten en vreemden, die dit heerlijk kunstjuweel van Brugge nog niet gezien hebben, zullen zich over hunne reis niet beklagen, indien zij er eene willen aanleggen.

Aan Mathilda.

In uw tuin zijn mooie rozen,
Bloemen rijk aan glans en kleur;
Bloemen die het hert verrukken
Door hun balsemende geur.

Schooner dan die frissche rozen,
Dan viooltjes vol van pracht,
Is, Mathilda, uw minlijk wezen,
En uw blik zoo lief en zacht.

Talrijk als der madelieven
Fijne, ranke bladrenrij,
Zijn uw ziel en geestes gaven,
Kunstvol is uw poëzij.

Blanker dan de witte lelie
Is uw zuiver teeder hert,
Jammer dat het als zoo velen,
Lijden moet aan wrange smert.

Want o dierbare, als de bloemen
Die en wind en koude schaadt,
Zijn de schoonste en liefste schepsels
Blootgesteld aan nijd en smaad.

Gij, de parel onzer vrouwen,
Om uw schoonheid aangebeên,
Wordt reeds veel en wreed gelasterd,
Afgunst kronkelt om u heên.

Wandel voorts op deugdenpaden,
Dat 't geluk uw aandeel zij!
Spot met vuige nijd en laster,
't Slangengift der maatschappij.

En gedenk als ge om haar snoodheid,
Soms in stillen weemoed zucht:
Dat de wespen 't liefste knagen
Aan de schoonste en beste vrucht.

L.F.D....

Maart 1865.

Geschiedenis der Academie van Antwerpen. *(Vervolg, zie bladzijde 13.)*

I.

Nadat de handel, die milde bron waaruit de kunst hare levenssappen trok. was uitgedroogd, verstierf ook alle drift voor het schoone in onze jeugdige talenten, die nogtans de eenigste hoop bleven om den verkregen luister te bewaren. Met beklemd gemoed staarden onze grijze genieën nog eens op den zoo hoog geklommen roem en de grootheid onzer Antwerpsche School, die nu dreigde plotselings in de laagte neêr te zinken.

De vorst der kunstschilders was diep betreurd ten grave gedragen. Andere groote meesters waren hem naar de eeuwigheid gevolgd. Nog andere hadden hun arm en somber vaderland verlaten, om in den vreemde loon en bescherming te gaan zoeken. Eenige hadden zich naar Engeland begeven; maar de meeste kozen hun verblyf binnen Parijs, dat, in tegenoverstelling met Antwerpen, het land van belofte voor den kunstenaar werd.

De toen heerschende Vorst der Franschen, LODEWIJK XIV, schoon van grondige kennissen en fijnen smaak verstoken, strooide in zijn land kwistig schatten uit, voor alwie tot opluistering zijner schreeuwende pracht kon medewerken. Mild was hij uitermate. Immers LODEWIJK XIV betaalde met het zweet des volks; want het was hem gelukt eene nieuwe financiëele uitvinding te doen, om zijne Natie uit te putten. Het bloed der Franschen stroomde ook, wel is waar, om 's Konings krijgsziek hart te voldoen; maar hij had de wijsheid of liever het geluk, van het verdelgend oorlogszwaard meest eens anders bodem te laten doorwoelen. Te Parijs bleef het steeds toch zoo rustig, dat, wanneer Zijne Majesteit moede was van over de lijken zijner slachtoffers te rennen, hij dáar uit kon rusten, in de armen der pracht, der wulpschheid en des overvloeds, in slaap gesust door de vleierij zijner slaafsche hovelingen.

Aan het hof van LODEWIJK XIV was de verkwisting eene deugd geworden. Gansch Vrankrijks adel had zich om den Troon vergaderd, en om strijd verbraste men daar geheele fortuinen, om in 's Konings genade te staan en niet als arme edelman beschimpt te worden. Zóo kwam in Parijs het goud den kunstenaar mild toegerold.

Nogtans, de aanmoediging der kunst door den verwaanden adel droeg geene zeer goede vruchten, vooral niet voor onze Vlaamsche schilders. Het genie was niet vrij. De kunstenaar moest voor dat goud, dat hij aan het Fransche Hof won, dikwijls den kleingeestigen droom scheppen, die in het enge brein der verwijfde ridderen ontstond. Het waren geblankette *maîtressen*, *biljets doux*, satijnen hofnarren of strijdende edellieden. Wanneer men een echt schoon en eigenaardig Vlaamsch gewrocht aanbood, dan werd het niet zelden misprezen en verstooten. Van het bevallige der natuur en de eenvoudige poëzie onzer Vlaamsche School had het grootste gedeelte des adels zoo weinig kennis als LODEWIJK XIV, welke de domheid beging voor een wereldbefaamd meesterstuk te roepen: '*Otez-moi ces magots d'ici!*'

COLBERT, Vrankrijks Minister van dien tijd, was wijzer dan zijn meester. Hij had de hand geleend om het volk te plunderen door zware belastingen, hij wilde zijne onderdanen ook in staat stellen, om de gulzige staatskas immer te kunnen verzadigen.

Door COLBERT werd in Vrankrijk de kunst, de wetenschap, de nijverheid en de handel in weelderigen bloei gebracht.

Zoo als het de Dekens onzer St. Lucas-Gilde destijds verklaarden, was Parijs de opkomst zijner kunst en nijverheid ook grootendeels aan Vlamingen verschuldigd.

Van in het jaar 1648 kwamen eenige kunstenaren op het gedacht te Parijs de beeldende kunsten op te beuren, door het inrichten eener Academie. De stichters daarvan waren voor de helft Nederlanders; drij der bijzonderste waren Antwerpenaren, namelijk: GEERAERD VAN OPSTAL,* beeldhouwer, JOOST VAN EGMONT en PEETER VAN MOL, schilders.

Onze landgenooten droegen ook veel bij om toen eene bestendige tentoonstelling te Parijs in voege te brengen. Hun inzicht was de kunstliefde ook onder de Fransche burgerij op te wekken. Gelukte dit niet zeer, hunne bestendige tentoonstelling droeg toch goede vruchten; want vele vreemdelingen kwamen daar hunne scheppingen opkoopen, en hun bestaan werd alzoo meer onafhankelijk.

De Fransche Academie was in 1655 heringericht. Alsdan voegden zich daar nog andere Nederlanders bij, en door hun gegeven kunstonderwijs werd Parijs toen groot gemaakt ten nadeele van België en ten ondergang van Antwerpen, de oude Metropool der kunsten....

Doch een der uitstekendste Scheldezonen, DAVID TENIERS, de Jonge,** bleef zijne zuchtende moederstad innig genegen. Hij poogde door moed en bijzondere verdienste haar de gouden kroon op den schedel te houden.

Leerling van RUBENS, was DAVID TENIERS een der fijnste koloristen, op welke de Antwerpsche School zich ooit beroemen kon. De zilverachtige toon, dien men in de hemelen boven zijne prachtige landschappen bewondert, is soms dieper en teederder dan de betooverende tinten van den grooten VAN DIJCK. Niet alleen in het helder luchtruim, maar ook in gansch de tafereelen van TENIERS, ligt die aanlachende zoetheid, die zalige glans waar in het leven tintelt, en die alles zoo fijn en natuurlijk maakt, dat men zich tot nog van de spreuk: '*zoo echt als een Teniersken*' bedient, om hem te prijzen, die liefelijk en toch juist de schepping kan nabootsen.

Van opvatting en samenstelling is er wellicht niemand ooit zoo fraai en aangenaam geweest als hij. Nimmer kon CONSCIENCE guller en bevalliger Kempische dorpsfeesten beschrijven, dan de schoone en levensvolle kermissen van TENIERS. Is onze grootste Belgische schrijver nu doordrongen van de zeden en karakters der Kempenlanders zijns tijds, TENIERS moet het niet min geweest zijn van die zijner eeuw; want alles bewijst dat ook hij met de boeren verkeerde om hen in de ziel te bestudeeren, dat ook hij

* Uit dankbaarheid voor de bijzondere medewerking dezes kunstenaars, tot de stichting der Academie van Parijs, richtte men in dezelve ter zijner eere een borstbeeld op.

** Gedoopt in de St. Jacobskerk, op 15^{n} December 1610; zoon van DAVID TENIERS, den oude, en DYMPHNA CORNELISSEN DE WILDE. - *Catalogue du Musée d'Anvers*, p. 320.

elk gewas in de saisoen veranderingen naging en de werking van land en lucht diep bespiedde, om alles stipt naar de natuur weêr te geven.

DAVID TENIERS was ook wijsgeer! Hij schilderde nooit zonder doel. Met zijne buitenvreugde die hij zoo aantrekkelijk op het paneel terug gaf, bewees hij hoe gelukkig ieder in zijn lot kan zijn, wanneer men van de genoegens die de wereld elk schepsel biedt, maar goed gebruik weet te maken, zonder door wilde driften zijn eigen leven te vergallen. Naast de opgetogene landlieden, die zich gul en schuldeloos met eenvoudig feesten vergenoegden, schilderde TENIERS dikwijls verachtelijke dronkaards, die sommige onzer armzalige philozoven, als vlekken op zijne tafereelen beschouwen. Andere nog min verstandige beleedigers trekken hier voordeel uit, om den naam van den waardigen kunstenaar te bezoedelen, met te durven denken dat de deftige TENIERS met die walgelijke wezens vriendschappelijk omging, met hen dronk, hen toejuichte en behagen schepte in die schandige dierlijkheid. Slechts verklaren dat TENIERS de geachtte bloedverwant en warme vriend van den statigen RUBENS was, is voldoende om dien dommen laster in den mond dier eerrooveren te versmachten! Hij die een greintje gezond oordeel in zijn brein bezit, zal, bij het beschouwen van die stichtende scheppingen des genialen genre-schilders, overtuigd met ons uitroepen: neen, TENIERS schilderde geene dronkaards, omdat hij in hunne gevoelens deelde. Neen! want hij deed het om aan te toonen hoe verachtelijk, hoe schandig laag, zulk een verheven wezen als de mensch zich maken kan door de overdaad. En wie dronkaard zal niet walgen van zijn evenbeeld en van zijne eigene daden, bij het zien van een tafereel van TENIERS, waar deze met berekende wijsheid, naast het rein genoegen, een onmatig schepsel afmaalt met ruiggezwollen roode wangen, met verglaasden blik en den lach der domste zelfvergetenheid in de uitdrukking, hen met den stoel laat achterovertuimelen, met nog eene gevulde kan in de hand, als schandig bewijs hunner nooit verzadigde zwelgzucht. TENIERS' werken van dien aard, door andere gedachtelooze kritieken niets beduidende en doellooze samenstellingen geheeten, hebben zoo veel strekking als men ooit van een schilder verwachten kan. Immers, hoe kan men beter de kwade driften bestrijden dan met ze spottend afschuwelijk te maken? MOLIÈRE heeft meer verbetering aan het maatschappelijk leven toegebracht, met in zijne comediën met der menschen gebreken te lachen, dan al de zedenprèkers met hoogdravende vermaningen of pletterende vermaledijdingen.

DAVID TENIERS vergenoegde zich niet met een juweel voor de Antwerpsche School te zijn. Zijne kunstliefde en genegenheid voor zijne geboortestad was te groot, om enkel lof en loon voor zijne bekwaamheid te genieten. Hij bevroedde maar al te wel, dat de glorie onzer kunstschool zich bij hem alleen niet kon bepalen. In den rampzaligen toestand, waarin de Scheldestad verkeerde, was de ondersteuning en aanwakkering voor de jeugd, die zich nog aan het beoefenen der schoone kunsten wilde toewijden, zeer schraal.

Uit hoogachting was TENIERS door het Stadsbestuur tot Deken der St. Lucas-Gilde verkoren, in het jaar 1644.* Beter dan iemand gevoelde hij, dat de bakermat der grootste kunstenaren in den niet verzinken ging, indien er geene bijzondere pogingen werden aangewend, om haar op een altijd vasten grond te vestigen.

DAVID TENIERS was de edelmoedige kunstvriend, die tijd en talent opofferen wilde, om zijn geliefd en roemrijk Antwerpen tegen een volledig verval te vrijwaren.

* *Collegiael Acten boeck*, Anno 1644, fol. 7.

Hij had de eerste de gelukkige opvatting, om door het stichten eener algemeene teekenschool den ouden luister der St. Lucas-Gilde en zijner geboortestad te doen hergloren.

De eereambten van schilder en kamerheer, *(Pintor y Ayuda de Camera)*, waartoe hij zoo wel door den Aartshertog LEOPOLD-WILLEM als door DON JUAN van Oostenrijk verheven was, hadden onzen TENIERS verplicht zich met den woon dicht bij het Hof te Brussel te vestigen. Des winters had TENIERS zijn verblijf in de Jodenstraat in die stad. Des zomers betrok hij het dorp Perck, bij Vilvoorden, waar hij een zeer bekoorlijk landgoed had, de *Drij Toren* geheeten.

Alhoewel van Antwerpen verwijderd, bleef TENIERS niettemin gedurig in vriendschappelijke betrekking met zijne stadgenooten. De rekeningen der St. Lucas-Gilde bewijzen, hoe dikwijls hare Bestuurders naar Perck togen, om met hunnen wijzen Oud-Deken, DAVID TENIERS, over Antwerpens roem en kunstvervoordering te beraadslagen.

HENDRIK VAN HALMALE, Buiten-Burgemeester der stad, was in 1655 tot Hoofdman der St. Lucas-Gilde gekozen. Met dezen kunstminnaar knoopte TENIERS eene briefwisseling aan, die voor doel had de kunst binnen Antwerpen nieuw leven bij te zetten door het oprichten eener Academie. Alhoewel wij van deze stukken geen gebruik kunnen maken, zoo weten wij toch, dat ze bestaan en mede bewijzen, dat het gedacht om hier eene Academie te stichten van DAVID TENIERS uitging.

Reeds van vóor of in het begin van het jaar 1662 had TENIERS aan eenen *religieux* te Brussel het schrift in de Spaansche taal doen opstellen, dat de vraag behelsde om binnen Antwerpen, onder de bijzondere bescherming des Spaanschen Konings PHILIPS IV, gelijk te Rome en te Parijs, eene teeken-Academie te mogen oprichten, tot behoudenis der goede faam onzer beeldende kunsten.[1]

Het Spaansche vertoog van TENIERS luidt in Nederduitsche tale:

'SIRE,

DAVID TENIERS, gewezen kamerheer en schilder hunner hoogheden den Aarstshertog LEOPOLD en DON JUAN van Oostenrijk, en Deken der St. Lucas-Gilde van Antwerpen, stad Uwer Majesteit, en al de Dekens en Ouderlingen van gezegde Gilde, welke bestaat uit schilders, steenen-beeldhouwers, plaatsnijders en boekdrukkers, vertoonen eerbiediglijk, dat zij, om gezegde kunst te voeden en in achting te houden, voornemens zijn binnen bovengenoemde stad eene openbare en vrije

(1) Deze cijfers, tusschen haakjes in den tekst, verzenden (om langdradige onderbrekingen te vermijden) naar de BIJLAGEN, achter dit werk gevoegd. De ongekende *authentieke* bewijzen zullen wij mededeelen. Andere, minder schaarsch of reeds uitgegeven, duiden wij alleen aan met bladzijde en nummer van het register, indien tot staving van ons schrijven niet wordt vereischt dat wij ze bij dit werk voegen.

Academie op te richten, in den vorm en op de wijze zoo als dergelijke toegelaten en goedgekeurd zijn door den Oppersten Herder in de stad Rome en door den Koning van Vrankrijk in de stad Parijs met groote toejuiching en goedkeuring van al de kunstminnaars, welke Academie ook dienen zal tot uitbreiding der gezegde kunsten in de Staten Uwer Majesteit. Doch, daar aan de verzoekers de middelen ontbreken, hiertoe onontbeerlijk, zoo bidden zij Uwe Majesteit daar in te voorzien, met hun, gelijk aan de zes Gewapende Gilden in gezegde stad Antwerpen, insgelijks goedwilliglijk oorlof te verleenen om een twaalftal personen te bevrijden van alle stadsdiensten. Daarom buigen de verzoekers zich aan de koninklijke voeten Uwer Majesteit en smeeken zeer ootmoediglijk, dat het haar gelieven zou, hun de bijzondere gunst te verleenen van hen het getal personen te laten bevrijden, gelijk de andere zes Gilden. Indien die bevrijdingen hun worden verleend, dan is het te voorzien dat men door dat middel gezegde Academie zal kunnen onderhouden en verheerlijken, hetwelk, met toelating Uwer Majesteit, waarlijk stof zal geven tot eeuwigen lof en glorie Uwer Majesteit, welke het nageslacht met luider stemme eeuwig verkonden zal als schepper der goede en groote kunstenaren, welke die Academie (met Gods genade) van eeuw tot eeuw voortbrengen zal.'

Te Madrid aan het Hof hadden de verschillige Landvoogden, welke hier in name des Konings regeerden, onzen grooten landschapschilder al te hoog beroemd en geacht gemaakt, dan dat men niet al zijne aanvragen ten voordeelen der kunst zou inwilligen, indien het maar mogelijk was. Bovendien, de Markgraaf van Caracena, onze toenmalige Landvoogd, was ook de bijzondere vriend van onzen schilder.* TENIERS mocht op dezen machtigen Gouverneur der Spaansche Nederlanden met vertrouwen rekenen. Gewis, hij had hem zijne voorspraak bij den Troon beloofd. Al spoedig bleek het wat gewichtigen invloed TENIERS op de hoogstgeplaatste Staatsmannen had. Ieder wedijverde, om op aanbeveling van den vermaarden schilder de Antwerpsche Kunstenaarsvereeniging te bevoordeelen.

Koning PHILIPS, die onzen schilder, om zijne gewrochten, bijzonder lief had, daar hij voor dezelve eene afzonderlijke zaal liet bouwen, had spoedig het vertoog van TENIERS in aanmerking genomen. Hij zond hetzelve reeds den 5^{n} Mei 1662, met eenen brief om nadere inlichtingen, tot onzen Landvoogd CARACENA. (^{2}) Deze moest het stuk aan 's Konings Geheimen Raad te Brussel voordragen. Dit geschiede op 17^{n} Juli daarna.

Door den Geheimen Raad zou men er het algemeen gevoelen over raadplegen. Natuurlijk moest de aanvraag dan een officieel en nauwkeurig onderzoek doorstaan, dat als naar gewoonte lang zou duren.

Eerst den 11^{n} Januari 1663 werd het vertoog voor het oprichten der Academie in het Collegie van Antwerpen ontvangen, waar het dan, met den bijgaanden brief van den Geheimen Raad gelezen en onderzocht werd. (^{3})

De stichting dier Academie moest der stad Antwerpen eene zekere opoffering kosten. Daarom kon noch de Koning, noch de Geheime Raad van Brabant nalaten hare goedkeuring te vragen, alvorens een besluit daar over te nemen. Een diploma

* Even als zijne voorgangers was deze Landvoogd ook peter van eenen zoon van TENIERS, welke gedoopt werd op 17^{n} Februari 1662 in de Caudenbergkerk te Brussel. - *Supplément au catalogue du Musée d'Anvers*, p. 54.

om twaalf vrijbrieven binnen Antwerpen te mogen verkoopen, was door het vertoog aangevraagd. Deze vrijbrieven waren zeer schadelijk voor Antwerpen, daar zij de koopers ontsloegen van alle lasten en stadsdiensten. Maar de opbrengst dier vrijkoopingen konden alleen in de noodige kosten voorzien, welke eene Academie tot onderhoud vereischte. Met de vrijbrieven alleen kon de Kunstenaarsvereeniging de middelen bekomen om een teekenonderwijs in te richten, dat door de tijdsomstandigheden niet langer kon gemist worden.

Door de Antwerpsche Wethouderen werd goed gevonden Jonker FLORIS VAN BERCHEM en Meester GREGORIUS MARTENS, beide Oud-Burgemeesteren, als Commissarissen te benoemen, om te onderzoeken wat nut en voordeel er te verwachten stond, door het oprichten der bedoelde Academie. ([4])

TENIERS bevond zich toen in Antwerpen. Als Oud-Deken was hij bij het Bestuur der St. Lucas-Gilde komen zetelen, om van nabij zijn voorstel tot opbeuring der kunsten te bewaken.

De Commissie door de Stad met het onderzoek nopens de aanvraag der kunstenaars gelast, diende ingelicht te worden, over de noodzakelijkheid van het oprichten eener Academie binnen Antwerpen.

Het Bestuur der St. Lucas-Gilde kweet zich eerlijk van deze taak. Twee schriften werden door de Gilde opgesteld en de heeren Commissarissen als *instructien* voorgelegd. ([5])

Wie eenigszins vertrouwd is met TENIERS' manier van uitdrukken over de noodzakelijkheid en de middelen om de kunst, door het tot stand brengen eener Academie, nieuw leven bij te zetten, aarzelt geen oogenblik de wijze begrippen in die *instructien* vervat aan hem in het bijzonder toe te schrijven.

Aan deze belangrijke stukken geven wij slechts een hedendaagschenvorm, en laten ze hier in hun geheel volgen:

‘Instructien voor de Heeren gelast met het onderzoek rakende het inrichten der verzochte Academie.

Alzoo door den slechten tijd en den voormaligen oorlog de kunsten geheel ten ondere zijn gebracht, zoo is de ontworpene Academie het eenige middel om die kunsten weder te herstellen en tot hunnen ouden luister te brengen.

Deze Academie zal bestaan in het onderwijzen der jonkheid in de meet-, bouw- en doorzichtkunde; eenige grondbeginsels der schilder-, graveer- en beeldhouwkunde, als ook in het teekenen naar het levend model, waartoe men eenen welgebouwden persoon zal uitkiezen.

Dit onderwijs is onmisbaar, vermits de jeugd, welke zich op de kunst toelegt, niet meer tot volmaaktheid geraakt. Daardoor vergaat de kunst binnen deze stad, terwijl zij elders toeneemt, zoo als het bij ondervinding blijkt, dat Parijs zoowel in de kunsten als in de nijverheid thans in bloei is. De oorzaak daarvan moet toegeschreven worden aan de aldaar opgerichte vrije en openbare Academie, welke vele kunstenaars kweekt (en bij gevolg ook vele liefhebbers) wier school voorheen gansch of meest in Antwerpen was, en van daar tot Vrankrijk overging.

Het is te verhopen dat de Academie alhier hetzelfde uitwerksel zal hebben en (wat eene zaak van studie is) vele goede meesters voortbrengen; derhalve vele kunstminnaars aanlokken alhier hunnen woon te vestigen, waarbij ook vele personen zouden leven die verbonden zijn aan de kunsten, voor welke zij het noodige leveren; namelijk al de stoffen dienstig tot schilderen, beeldhouwen en plaatsnijden, als verwe, olie en lijnwaad; ook ware het de nering der kooplieden in koper, hout en steen, der penseel-, lijst- en ramenmakers, ebbenhoutwerkers, goudslagers, zilverdrijvers enz. De Academie, binnen Parijs opgericht, spoort ons aan alhier ook eene dergelijke tot stand te brengen, om aldus de kunsten hier te behouden en te verheerlijken.

Vermits aan de stad Antwerpen altijd de eer en roem is toegewezen vele en meest alle groote meesters voort te brengen en andere plaatsen daarmede verrijkt zijn geweest, zoo hebben vele hun verblijf binnen Antwerpen komen nemen, als in de schole waar de kunst wordt geoefend en ontwikkeld. Die eer en roem van kunstenaars te kweeken dient niet verworpen, maar waargenomen te worden; alsook de voordeelen, welke uit de kunst voortspruiten, vermits de weelde een gevolg is der vermaardheid. Bij ondervinding ziet men, dat ieder komt handelen in de plaatsen, welke befaamd zijn om hunne goede voortbrengselen.

Mochten de Heeren van het Magistraat de voorgestelde Academie niet nuttig genoeg oordeelen om die aan te nemen, dan is het zeker dat dezelve zal aanvaard worden door de Heeren van Brussel, die daartoe groote pogingen zullen aanwenden en door middel dier Academie alle kunsten tot zich trekken, door welke Antwerpen immer heeft gebloeid. Natuurlijk zal de tapisserij en al wat de kunst raakt aldaar ook volgen, en zoo zou deze stad ontbloot worden van al de kunsten, waarvan zij steeds de roem, de eere en de vruchten genoot.

Bij deze redenen hopen de Dekens van St. Lucas-Gilde, dat de Heeren Commissarissen voordeelig zullen besluiten, om door de verzochte Academie in deze stad de kunst te behouden en te voeden. De Dekens willen van die Academie niets dan de moeite der bestiering, die zij voor het algemeen belang gaarne op zich nemen. Zij vertrouwen dat men door middel dier Academie de kunsten zoo in Antwerpen zal zien bloeien, dat de oude eer en fame onzer kunst van voorheen, niet alleen zal hersteld, maar nog vermeerderd worden, tot voldoening der Heeren Wethouderen als vaders en voeders van het gemeene best.’

‘Lasten noodig tot de instelling en het onderhouden der verzochte Academie.

Voor eerst is er een lokaal noodig, bekwaam, of in te richten, om lessen te geven der teekenkunde naar het levend model, dat de bijzonder vereischte studie is voor de schilderkunde, het plaatsnijden, het beeldhouwen en andere kunstvakken.

Dit lokaal zou geschikt moeten wezen, om in den zomer bij daglicht, en in den winter bij het licht der lamp naar het leven te kunnen teekenen. Groot zou het moeten zijn om ten minste aan honderd personen zittens te verschaffen.

De teekenlessen zullen gegeven worden in den zomer des morgends van vijf tot zeven uren; in den winter van zes tot acht uren des avonds.

Voor model moet een uitgezocht persoon bezorgd worden; beter is het twee, te weten een oude en een jonge man. Dit teekenen naar verschillige levende modellen is vooral noodzakelijk, om de hoedanigheid des lichaams in de jeugd en in den ouderdom te leeren onderscheiden. Gemakshalve zal men deze modellen met de uur betalen en jaarlijks zullen zij ongeveer 240 gulden kosten.

Er moet eene stoof zijn, om bij wintertijd de Academie te verwarmen, opdat de naakte modellen behoorlijk zouden kunnen staan. De kosten daartoe noodig zullen ontrent komen op 60 gulden.

Ook moeten er lampen zijn, om de zaal zoo te verlichten dat ieder waar hij is gezeten goed kan zien te teekenen. Naar gissinge zullen de kosten der verlichting 80 gulden beloopen.

Bovendien, voor het onderwijzen der bouw-, doorzicht- en meetkunde zullen er meesters moeten bezorgd worden. Dagelijks zullen dezelve verplicht zijn lessen te geven elk in zijn vak. Door deze leergangen zullen er in Antwerpen uitmuntende bouwmeesters voortgebracht worden ten dienste van het algemeen. De doorzicht- en bouwkunde is zoo noodzakelijk voor het schilderen, plaatsnijden en beeldhouwen, dat zonder deze kennis geene volmaaktheid kan worden verwacht.

Die meesters zullen niet alleen verplicht zijn onderwijs te geven aan diegenen, welke de boven aangehaalde kunstvakken beoefenen, maar ook zullen hunne lessen strekken tot nut der zilversmeden, steenhouwers, metsers, schrijnwerkers, timmerlieden, ebbenhoutwerkers en al degenen, welke dit onderwijs zullen willen genieten. De jaarwedde dier leeraren zal waarschijnlijk 500 gulden bedragen.

In dit lokaal der Academie zou ook eene aanzienlijke plaats moeten ingericht worden om eene Kunstkamer in te vormen. Dezelve zou bestaan in dezer voege: Alle kunstschilders en beeldhouwers, alhier woonachtig, zouden in die kamer één of meer gewrochten stellen, welke ten hunnen behoeve, bij gelegenheid zouden verkocht worden. Dit zou geschieden onder voorwaarde van de openvallende plaatse weder met andere stukken aan te vullen, om aldus de Kunstkamer immer in haar geheel te houden.

De Dekens van St. Lucas-Gilde hopen mettertijd deze Kunstkamer te versieren met eenige fraaie, zoo Italiaansche als andere uitheemsche gewrochten. Alzoo zullen zij trachten die kamer, door de kunst die zij in zich besluit, vermaard te maken door geheel Europa en dus inderdaad toonen dat Antwerpen nog moeder en voedster is van alle kunsten gelijk zij voordezen immer is geweest. Zoo dat, als eenige personen van staat of liefhebbers in deze stad kwamen, men hun de werken der vermaardste schilders en beeldhouwers zou kunnen toonen, gelijk dit geschiedt te Rome en te Parijs, hetgeen ook geen weinigen toeloop in deze stad zou veroorzaken.

Een persoon zou met het bewaken der Kunstkamer en der Academie belast worden, en dezes gagie zou beloopen op 100 gulden.

Tot de hooger verzochte vrije Academie zal ieder kosteloos worden toegelaten om zijne studiën te doen, op dezelfde wijze

gelijk de Pauselijke en Koninklijke Academiën van Rome en van Parijs worden gehouden.'

Zoo als men ziet in deze stukken, destijds door de kunstenaars zelven opgesteld, moest er eene Academie opgericht worden, omdat de kunst door den oorlog vertrappeld en door de armoede schier omgekomen was. Parijs, dat door onze eigene kunstenaren, eene mededingster voor Antwerpen was geworden, staat er ook in aangeteekend, als schuldig aan den ondergang der kunsten in de Scheldestad.

De bouwkunde moest hier wel diep gezonken zijn, daar er spraak was, dat er om die kunst te onderwijzen, betaalde leeraren moesten bezorgd worden. Deze verklaring wil zeggen, dat er onder de St. Lucas-Gilde geene meesters in dit vak meer waren te vinden, om dien leergang kosteloos te geven.

Als hoofdtaak der Academie was het onderwijs van teekenen naar het levend model voorgeschreven. Deze zoo hoogstnoodige studie was in de werkhuizen der meesters nog zelden te genieten, omdat de slechte tijd de kosten van modellen te huren niet meer toeliet. Dus was, sedert de armoede de kunst overviel, de lagere studie bij de meesters zeer verslecht. De Vlamingen wier grootste trots het is *waar* te zijn, zou men nu beschuldigen van onnatuurlijkheid, daar in sommige figuren de stijfheid van den ledeman reeds zichtbaar was. Dit moest zeker verholpen worden, om de goede faam der Antwerpsche School te behouden.

De Academie was ingericht met het doel om de kweekelingen van al de Vrijmeesters der Schilders-Kamer, vereenigd op de kosten der Gilde naar het levend model te laten teekenen. Zoo zouden zij, in plaats van zelden, dagelijks die nuttige studie kunnen doen, onder het uitmuntend toezicht der Dekens en voornaamste kunstenaren onder de Ouderlingen der Schilders-Kamer.

Nogtans, zoo min TENIERS als een ander kunstenaar van zijnen tijd zal er aan gedacht hebben door het oprichten dier Academie ooit het hoogere magistraal onderwijs af te schaffen. Eeuwen hadden hen overtuigd van al het voordeel dat daarin besloten lag. De kweekscholen der verschillige meesters droegen daarvoor al te goede vruchten, dan dat men deze door eene algemeene school zou hebben willen vervangen. Wanneer een jongeling zich geneigd voelde tot het beoefenen der schilderkunst, dan mocht hij zich vrij tusschen al de gevierde kunstenaren der St. Lucas-Gilde eenen meester kiezen. In deze keus lag een ongemeen voordeel. Ieder ging dan bij dien meester, wiens trant met zijnen smaak het meest in overeenstemming kwam. Geen ander vak dan dat, waartoe hij zijne ziel uit eigen beweging geneigd voelde moest hij beoefenen. - Vandaar de snelle vooruitgang, de uiterste volmaking van ieder in zijn genre. - Allen een en denzelfden meester hebben, rekende men toen voor noodlottig; want ieder kunstenaar heeft eenen eigenaardigen trant, welken deze afkeurt en gene hartstochtelijk bemint. Allen dezelfde hoogere studiën doen, oordeelde men toen ook niet gelukkig; want deze voelt zich bijzonder aangetrokken door de kolossale historie, die door het bekoorlijke landschap, gene door het statige zeegezicht op een breed doek, en een ander voor de koddige, fijne volkstypen op kleine paneeltjes gemaald. Zoo als elk genre moest ook die studie verschillend zijn. Daarom kon geen wijs kunstenaar er aandenken de Academie in de plaats te stellen van het hoogere magistraal onderwijs; want het was de ziel onzer eigenaardigheid, dit puikste sieraad onzer School.

Met de lagere studievakken in eene Academie te onderwijzen, wilde men alleen de taak der meesters in hunne werkhuizen verlichten. Ook voor de grondoefeningen der schilders, beeldhouwers en plaatsnijders moesten de werkhuizen der meesters blijven bestaan, vermits geen dier leerlingen op de Academie kon worden toegelaten, dan wanneer hij reeds ver genoeg gevorderd was, om naar het leven te kunnen teekenen of bootseren. Aldus in akkoord met de werkhuizen, was de Academie eene wezentlijk schoone en nuttige instelling, daar zij de studie verdubbelde en over dag den meester tijd gaf, om aan de volmaking zijner leerlingen met vrucht te kunnen arbeiden.

Dit begrepen ook de kunstminnende Commissarissen, welke het voorstel van TENIERS moesten onderzoeken, en hun verslag was daaraan dan ook uitermate gunstig. De inrichting van een dergelijk kunstonderwijs, verklaarden zij, zou buiten allen twijfel tot roem des Lands en tot heil en grootheid der Scheldestad verstrekken.

Doch er waren twaalf vrijbrieven aangevraagd; en, daar geen der Wakende Gilden er ooit meer had kunnen bekomen, zoo vreesde men voor eene opschudding, bijaldien de St. Lucas-Gilde zoo mild werd bevoordeeld, als die Gewapende Ambachten, welke de Stad bestendig zulke diensten bewezen. De burgerlijke krijgsmacht verzette zich tegen het begunstigen der St. Lucas-Gilde, omdat het verkoopen van menigvuldige vrijbrieven dezelve natuurlijk in waarde deed afnemen en bijgevolg de inkomsten verminderde, met welke de wachten tot het gadeslaan van Stads veiligheid werden aangemoedigd.

TENIERS schijnt al zijnen invloed gebruikt te hebben om het Magistraat zijner geboortestad, waaronder hij warme vrienden telde, ten voordeele der Academie te doen stemmen.

Op 26^{n} Januari 1663 besloot het Collegie acht vrijbrieven aan de St. Lucas-Gilde te vergunnen, om te verkoopen als ontslaging van alle Stadsdiensten, behalve die van Wijkmeester en Aalmoesenier. ([6])

Van de twaalf verzochte vrijbrieven waren er dus, wel is waar, vier geweigerd, doch als vergoeding daarvoor, beloofde men TENIERS een lokaal der stad, om de gewenschte teekenschool in te verwezentlijken. Dit besluit was nog een ware triomf voor de Schilders-Kamer.

Op de Groote Markt, in het statig gebouw des Ouden Voetboogs,[*] hield de St. Lucas-Gilde hare vergaderingen. Daar, in eene ruime zaal, goed verwarmd en verlicht, waren de Dienendeen al de andere Dekens plechtig vereenigd, toen DAVID TENIERS des avonds met de schriftelijke goedkeuring van zijn plan uit het Collegie op de Gilde-Kamer kwam. ([7]) Met hulde werd de ieverige Mede-Deken door zijne kunstbroederen ontvangen. Vreugd en vriendendank jubelde hem tegen, toen hij de bezegelde parkamenten toonde, welke de waarborgen inhielden om voor de Academie alle verdere middelen door oorlof des Konings te bekomen. De wijn werd mild geschonken, en samen klonk en dronk men op de weder hoopvolle toekomst, op den nieuwen oogst van eer en roem voor Antwerpen door de Academie, welke TENIERS in de ziel getroffen, heilig beloofde tot stand te zullen brengen.

Een nederig avondmaal, bestaande uit worsten met tarwebrood

* Thans het huis N° 17. Zie bladz. 45.

en boterhammen met parmezaankaas en vijftien potten biers schaarde daarna de vrienden aan tafel. Zoo bleven allen nog een ruimen tijd vereenigd om den stichter der Academie dankbaar te eeren en verder zijnen wijzen raad te hooren.

TENIERS had het vertoog op zijne kosten naar Spanje gezonden; doch de Gilde wilde van de goedheid des edelmoedigen kunstenaars geen misbruik maken en schonk hem de 8 gulden terug, welke hij voor de verzending dier papieren betaald had. ([8])

Voor den *religieux* welke het vertoog geschreven had, verzocht TENIERS verscheidene beelden, welke de Gilde hem opzond en bovendien, als loon voor zijn schrijven, nog eene somme van 19 gulden 10 stuivers. ([9])

Verder zou TENIERS zelve de goedkeuring der Overheid van Antwerpen naar het Hof van Brabant gaan overbrengen, om eene even belangrijke ondersteuning te verkrijgen. Intusschen ried hij de Gilde ook eenen stap daarheen te richten, om de zaak nog meer te bespoedigen en alras een gunstig besluit van den Koning te bekomen. De Vergadering vond, gewis, zulks hoogst noodzakelijk. Nog vóor 20^{n} Februari daarna werden de Dekens GASPAR HUYBRECHTS, plaatsnijder, en PEETER VAN HALEN, schilder, gelast aan het Hof van Brabant de aanvaarding over het vergunnen der acht vrijbrieven te gaan verzoeken. ([10]) Het besluit der Antwerpsche Regeering, op 26^{n} Januari naar Brussel gezonden, werd aldaar ook bijgetreden. ([11])

De Geheimeraad des Konings maakte, op 19^{n} Februari van hetzelfde jaar, den Landvoogd CARACENA dit besluit over en voegde daarbij zijn eigen gevoelen, dat eveneens ten voordeele van het ontwerp van TENIERS sprak. ([12])

Met deze beide gunstige aanbevelingen zond de Landvoogd, op 13^{n} Juni 1663, het verzoekschrift van TENIERS terug naar Spanje. ([13])

Door de ondersteuning van den Markgraaf van Caracena, korts nadien eerste minister des Konings, werd de vergunning om onze Academie in te richten reeds den 6^{n} Juli van hetzelfde jaar te Madrid, door den Koning geteekend en naar het Hof van Brabant gezonden. ([14])

Het koninklijk diploma uit het fransch overgezet luidt in dezen zin:

‘Op het vertoog aan Zijne Majesteit gedaan door DAVID TENIERS en de zijnen, Dekens en Oudermans van de St. Lucas-Gilde in de stad Antwerpen, behelzende, dat om de schilder-, beeldhouw-, bouw- en drukkunst te beoefenen en te bevoordeelen, zij voornemens zijn binnen Antwerpen eene Academie op te richten gelijk aan die van Rome en Parijs, doch daar de uitvoering van dit ontwerp niet kon geschieden zonder kosten welke daartoe noodig waren en welke de verzoekers niet kunnen bestrijden, zoo smeekten zij zeer ootmoediglijk Zijne Majesteit dat het hem gelieven zou hen het recht toe te staan van, naar het voorbeeld der zes Gewapende Gilden der gezegde stad, een zeker getal personen te bevrijden van de gemeene burgerlasten. Zijne Majesteit dit overwegende en daarover ontvangen hebbende het advijs van den Landvoogd en Kapitein Generaal der Nederlanden en Bourgondië, gehoord hebbende den Geheimenraad en het Magistraat van Antwerpen, welke allen het vertoog bijtreden, heeft geoorloofd en laat bij dezen toe binnen Antwerpen eene Academie te stichten en schenkt aan de St. Lucas-Gilde, als hulpgeld, het recht om acht burgers te bevrijden van alle stadsdiensten, uitgezonderd het ambt van Aalmoesenier en Wijkmeester, wanneer zij daartoe gekozen worden. Zijne Majesteit gebiedt aan al wie het aangaat zich naar dit bevel te schikken.

Gegeven te Madrid, onder den naam en den geheimen zegel zijner Majesteit, den 6n Juli 1663.

PHILIPS.

Op bevel zijner Majesteit

JAN VECQUER.'

De St. Lucas-Gilde, verwittigd van die tijding uit Spanje, zond op 27n Augusti Deken GASPAR HUYBRECHTS naar Brussel om het koninklijk diploom te gaan afhalen. ([15])

Deken HUYBRECHTS reed tot Mechelen. Daar gebruikte hij eenige ververschingen en dan nam hij eenen man die hem naar het hof de *Drij toren* geleidde. ([16])

De zonen van TENIERS waren hem tot Vilvoorden te gemoet gekomen, om hem bekend te maken dat hun vader, met het oorlof des Konings om de acht vrijbrieven te verkoopen, reeds van Brussel ging wederkeeren.

De zendeling der Antwerpsche Schilders-Kamer dronk met de zonen van zijnen beroemden Gildebroeder op het heil dier gelukkige tijding. ([17])

Nog denzelfden dag kwam HUYBRECHTS naar Antwerpen terug, met zijnen edelmoedigen kunstvriend en Mede-Deken TENIERS, welke het genoegen wilde smaken, om, zoo als hij beloofd had, het oorlof en de middelen ter oprichting der Academie in den schoot der Gilde zelve neder te leggen.

Dat het daar dien avond volle vreugd was lijdt geenen twijfel.

Gelijk hij het terecht verdiende, zal TENIERS de held van dit feest zijn geweest. De kunstenaren der Schilders-Kamer zullen hem tot zeer laat hunne hulde hebben bewezen; want met Deken GASPAR HUYBRECHTS vernachtte TENIERS in de herberg de *Reepkens*,* op de kosten der Gilde. ([18])

Op 12n October daarna werd het besluit des Konings nog bekrachtigd door den Souvereinen Raad van Brabant, zonder welks toelating in ons land geene vrijbrieven mochten verkocht worden, al waren ze dan ook door eenen Vorst vergund. ([19])

Alhoewel, door het bezit van het koninklijk diploma, de grondslag der Academie nu gelegd was, zoo blijkt het dat TENIERS nog steeds met raad en daad de Gilde behulpzaam bleef. Niet enkel hij, maar ook zijne kinderen zagen wij genoegen scheppen in het geluk der Schilders-Kamer, voor welke de oudste zoon van onzen grooten TENIERS het niet beneden zijne waardigheid achtte de boodschappen te doen. Deze zoon was in November 1663 in Spanje. Dus, korts na de vergunning der vrijbrieven. Aldaar gaf hij toen een uurwerk ten geschenke, waarvoor zijn oom, AMBROSIUS BREUGHEL, Deken der St. Lucas-Gilde, hem op 16n dier maand 100 gulden opzond. Het lijdt geenen twijfel dat dit kostbaar uurwerk een geschenk was der Schilders-Kamer, aan dezen of genen hoveling, die bijgedragen had om de teekenschool te mogen oprichten, vermits deze somme tusschen de rekeningen der Academie werd geboekt. ([20])

* Waarschijnlijk de oude herberg, naast het Vleeschhuis, welke dien naam nog draagt.

Hoe naarstig TENIERS

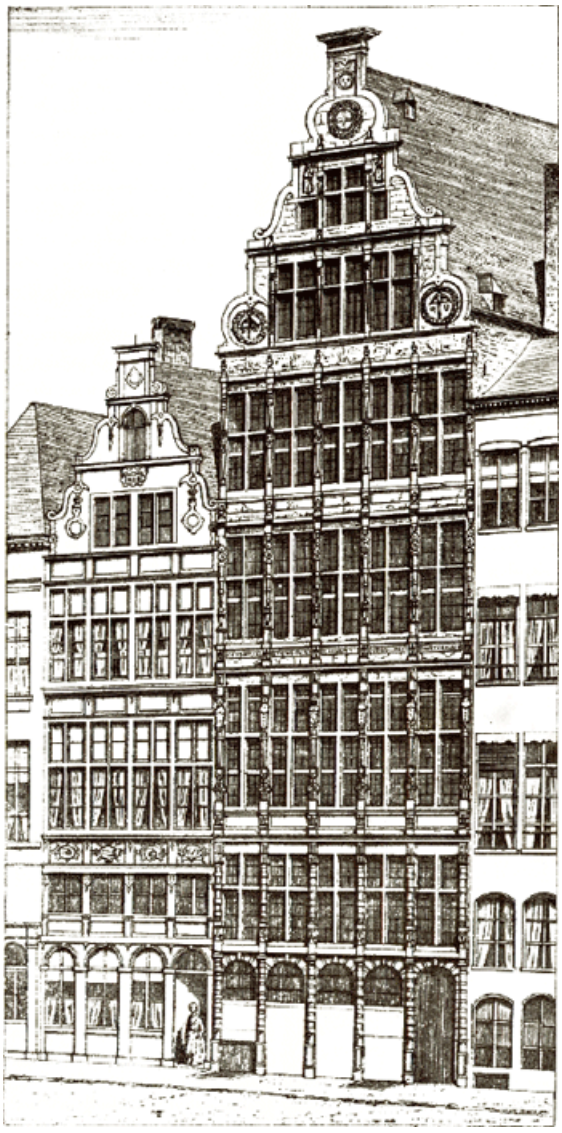

HUIS DER GILDE VAN DEN OUDEN VOETBOOG,

OP DE GROOTE MARKT, THANS N^{O} 17.
TEEKENING VAN JOS. LINNIG.

en de zijnen de stichting der Academie ook hadden begonnen, toch werd deze nog zoo spoedig niet voltrokken.

Een zwaar rechtsgeding kwelde destijds de St. Lucas-Gilde. De Rederijk-Kamer de Olijftak, welke daarvan al de moeielijkheden droeg, en ook voor het verder inrichten der Academie moest zorgen, zal zeker door overlast gedwongen zijn geweest het schoone werk van TENIERS voor eenige maanden onuitgevoerd te laten.

Het gebouw, waarin men de Academie zou inrichten was ook wel eene zaak van groot gewicht. De Gilde zelve betaalde voor hare zaal, in het lokaal des Ouden Voetboogs, jaarlijks 120 gulden huur, en sinds de kunst aan 't vervallen was begon die bestendige tol zijnen druk te doen gevoelen.

Daarbij nu nog eene plaats huren, ruim genoeg tot teekenschool, dat ware eene nieuwe, altijddurende belasting geweest, waarvoor de middelen van den Kunstenaarskring te kort schoten.

Doch gelukkig, dat door voorspraak van eenige bijzondere personen, bij welke TENIERS zeker mag gerekend worden, het Antwerpsche Magistraat dit tot een goed einde bracht, met ter vergoeding van de vier vrijbrieven, die het vroeger van de twaalf had afgetrokken, andermaal eene plaats te beloven om de Academie en daarbij de Schilders-Kamer in te huisvesten. Door deze belofte heropgebeurd, schreef het Bestuur der Gilde een vertoog, dat door de Stedelijke Overheid op 11^{n} September 1664 ontvangen werd. ([21])

Dit schrift, door de twee Dienende-Dekens, HENDRIK PERIS en MARTEN HUYBRECHTS onderteekend, behelsde dan de vraag om, zoo als beloofd was, eene gunstig gelegene plaats te bekomen, welke men zou kunnen inrichten om de teekenlessen behoorlijk en met vrucht aan de jeugdige kunstbeoefenaren uit te deelen. - Van die Academie, verklaarden de Dekens, hing het behoud af van de bakermat der kunstenaren, de roem, de trots der Scheldestad.

Jonker FLORIS VAN BERCHEM, Oud-Burgemeester, en MAX GERARDI, Stadssecretaris, werden door het Collegie benoemd, om de aanvraag te onderzoeken. ([22])

Den 9^{n} October daarna, ontving de Gilde van de Wethouderen het voordeelig antwoord, dat zij haar de ruime ledige plaats ter oostzijde boven de Handels-Borze toestonden, tot het inrichten harer Academie en Schilders-Kamer. ([23]) Nogtans, de Stad verklaarde daarbij het recht te willen behouden, om die plaats te doen ontruimen, als zij dit goed zou vinden. Ook mocht de Gilde aldaar niets maken of breken zonder de weet der Stadstresoriers en Rentmeesteren; en, wanneer de Gilde de Borze ooit verliet, dan moest zij alles in den staat stellen zoo als zij dit gevonden had.

Deze nieuwe vergunning verdubbelde den moed der Dekens. Weder zou de Gilde kunstglorie kunnen verwerven door den

invloed harer teekenschool, welke nu dra tot stand zou zijn gebracht; want de acht groote vrijbrieven, die reeds verkocht waren, bemiddelden haar ruim om den droom van DAVID TENIERS te verwezentlijken.

Vele wel ingezetene Antwerpenaren waren zeer gretig op het bezit van eenen der groote vrijbrieven, deels om van de toen zoo lastige stadsambten ontslagen te zijn, maar bijzonder uit kunstiever, om de edelmoedige stichters der veel belovende teekenschool in hunne moeielijke taak aan te wakkeren.

Met eerbied en dankbaarheid laten wij hier de namen volgen der eerste kunstbeschermers, die elk eenen der acht groote vrijbrieven kochten voor de somme naast hunnen naam gevoegd, zoo als deze in rekeningen des Olijftaks zijn aangeteekend: ([24])

JAN BAPTIST VAN BREUSEGHEM	750 gulden.
JACOB GOOS	720 gulden.
JAN BAPTIST GEERAERTS	720 gulden.
NICOLAAS DE VOS	720 gulden.
JACOB VAN CEULEN	700 gulden.
JACOB WAUTERS	600 gulden.
JAN LEEMANS	550 gulden.
PEETER JANSSENS DE BISTHOVEN	480 gulden.

Reeds in 1664 waren al deze vrijbrieven afgeleverd en de gelden daarvan ingezameld. Derhalve was de Schilders-Kamer in bezit van een capitaal van 5240 gulden, dat haar in staat stelde om te beginnen met het uitvoeren der plannen, welke TENIERS voor Antwerpens kunstherleving ontworpen had.

Oogenblikkelijk had men dan ook de hand aan het werk geslagen. Slechts twee dagen na het verkrijgen der zalen boven de Borze, begon de St. Lucas-Gilde met wagens en werklieden hare goederen, van de kamer des Ouden Voetboogs, op de Groote Markt, naar het nieuw verblijf over te voeren. ([25]) Met moedige blijheid en spoed werd deze verhuizing bewerkstelligd; want reeds op den 18^{n} derzelfde maand moest het groote patroonfeest er gevierd worden. ([26])

Metterhaast werden de zalen gereinigd en geschilderd, om ze later met gouden leêr te behangen en het houtwerk schitterend te vergulden.

In het achtereind der grootste zaal sloegen de Rederijkers hun tooneel op, terwijl de kunstbroeders der Schilders-Kamer het voorstuk en de schermen flink hertoetsten.

Al de afbeeldsels der vroegere Prinsen, Hoofdmans en Dekens der Gilde, en menig kostbaar geschenk van het penseel van meesters als MATSIJS, RUBENS en andere hunner waardige volgelingen werden aan de wanden der ruime zaal ten toon gesteld, als een bewijs van Antwerpens verledene grootheid en tot nooit genoeg bestudeerde modellen voor het jonge geslacht, dat zich aan het beoefenen der kunst zou toewijden.*

Het vijftigtal eerbiedwaardige lederen stoelen der afgestorvene beroemde Bestuurders der St. Lucas-Gilde werden in de zale geplaatst, rond de uittrekkende

* Zie de rekeningen des Olijftaks van het jaar 1664-1665.

tafel met rood lakenen bekleedsel en verder stonden de gouden en zilveren geschenken en behaalde prijzen der Rederijkers te pronken. Onder een troonverhemelte boven den ingang der zaal werden de wapens van Koning PHILIPS IV prachtig geschilderd, ten bewijze van dankbaarheid, omdat hij den wensch der Gilde zoo spoedig had voldaan.

Op St. Lucasdag werd het nieuw verblijf plechtig ingehuldigd. Dit jaar verwierf de verdienstelijke portretschilder GONZALES COQUES de onderscheiding tot Deken der Gilde gekozen te worden.*

Op den patroondag des Genootschaps had er dan naar jaarlijksch gebruik de groote maaltijd plaats. De hoofdpersonen van het Magistraat en andere bijzondere lieden namen, met hunne vrouwen, deel aan dit feest. Ook de Leden van de vier kunstafdeelingen der Schilders-Kamer en de Hoofdmannen en Dekens van al de stielen welke van de St. Lucas-Gilde afhingen, werden met hunne vrouwen genoodigd.

Dit feest duurde verscheidene dagen, en overheerlijk wash et, daar het soms meer dan 1000 gulden kostte. Met het kleine maal of *knor*, waarop de nieuw gekozene Deken den 18^{n} September werd verwelkomd, was het patroonfeest ook het bijzonderste, dat de Leden voor hunne jaarlijksche bijdragen genoten. Daarom feestte men er dan ook ter dege. Innige vriendschap en gulle vreugde spanden er de kroon. Dien dag vereenigde zich daar gansch het puik der schoone kunst en de ieverigste vertegenwoordigers der nijverheid. Broederlijk drukte de verheven kunstenaar den wakkeren ambachtsman de hand. Men dronk en juichte er samen op de verheerlijking der beeldende kunsten, op de verlichting en beschaving door wetenschap en letteren en op den bloei en vooruitgang der nijverheid!

De aanstaande instelling der teeken-Academie had iederen Gildebroeder geluk bijgebracht. In de reien der Rederijkers zong en speelde de smid en de kuiper naast den schilder en den beeldhouwer. Gelijk werd het nieuwe voordeel voor ieder gerekend. Alwie eenige begaafdheid voor het tooneel bezat, rekende het zich ten plichte door een *spel van sinnen* de stichting der teekenschool in te huldigen.

ARTUS QUELLIN, de vermaardste Vlaamsche beeldhouwer, moest ook onze teekenschool innig toegedaan zijn; want korts na den oorlof om haar te stichten, was hij met Deken AMBROSIUS BREUGHEL naar Brussel geweest, om uit erkentenis het borstbeeld van den Markgraaf van Caracena te bootseeren. ([27]) Later gebeiteld in wit marmer, werd dit in de Schilders-Kamer op een voetstuk gesteld, waarop men las, dat deze edelman de voorspreker was der Academie bij PHILIPS IV, waarom hem dit gedenkteeken uit dankbaarheid was opgericht.**

De grijze JACOB JORDAENS, de wondere kolorist, volgde het voorbeeld des grooten beeldhouwers en schonk der Gilde, waarvan hij een der Oud-Dekens was, verscheidene plafondsschilderingen, die van tegen het tooneel tot midden der zaal werden opgehangen. THEODOOR BOEYERMANS verrijkte verder het welfsel der zaal tot aan den ingang met nog eenige schilderstukken, welke al te zamen het verblijf der St. Lucas-Gilde in eenen kunsttempel herschiepen. Naast de meestergewrochten der oude genieën, die een gedeelte

* *Collegiael Acten boeck.* Anno 1664, fol. 96.

** Dit borstbeeld van DON LUIS DE BENAVIDES, Markgraaf van Caracena, staat thans in ons Museum onder N° 525.

der wanden zoo luisterlijk bekleedden, werden nog gevoegd de geschenken, vereerd door den heer THEODOOR VAN DELEN, Burgemeester der stad Arnemuiden, in Zeeland; door ANTOON GOUBAU, Deken der Gilde, die een zinnebeeldig tafereel, *de kunststudie van Rome*, vervaardigde ter gelegenheid der stichting onzer gelijkaardige Academie; de schilderij van den heer kapitein NICOLAAS MARTEN FIERLANTS, die van HENDRIK VAN MINDERHOUT, van SIMON DAU, en meer andere Gildebroeders, die allen vlijtig samenwerkten om door talent en mildheid het St. Lucas-Genootschap in zijnen vroegeren luister en zijne beroemdheid te doen herleven, met onze Academie een Museum te schenken, waarin hare leerlingen met vrucht konden studeeren. Dit Museum verving ook de bestendige tentoonstelling, welke men bij gebrek aan plaats en middelen niet kon tot stand brengen.

In de Kamervergadering van den 2^{n} November 1664 was reeds met eenparige stemmen besloten, dat men de opbouwing der Academie oogenblikkelijk zou beginnen, om alras de gewenschte lessen te kunnen geven. ([28])

De trap links in de Borzestraat leidde naar de groote Schilders-Kamer. Achter deze maakte men de Academiezaal, en in de opene plaats daarachter trok men eene schouw op, om daar later eene keuken tot gebruik der Gilde te bouwen. ([29])

Uit de rekening des Olijfstaks blijkt dat deze werken van arbeidsloon en bouwstoffen te zamen 1106 gulden, 10½ stuiver kosteden, en bij het jaar duurden. ([30])

Nu de Academie voltrokken was, bleef er te beslissen welk onderwijs men er in geven zou.

Het programma, door TENIERS voor onze Academie opgesteld, kon onmogelijk uitgevoerd worden. Het onderwijs der bouw-, meet- en doorzichtkunde vereischte 500 gulden om de leeraren dier klassen te betalen. Daarvoor schoten de inkomsten der Academie te kort, vermits men vroeger op twaalf vrijbrieven had gerekend. Nu, integendeel, bezat men er slechts acht, welke maar 5240 gulden hadden opgebracht. Voor de stichting der Academie waren daar 334 gulden en 25 stuivers afgenomen, en als de bouwkosten waren voldaan, dan schoot er van de geheele opbrengst der vrijbrieven nog 3557 gulden over.

Zoolang er geen vrijbrief door sterfgeval open viel en weder kon verkocht worden, moesten van deze laatste somme de gewone uitgaven der Academie voldaan worden. Het vuur, het licht en het staangeld, enkel van één model gerekend, zouden dezelve jaarlijks op 260 gulden beloopen. Bijgevolg kon men het onderwijs niet zoo uitgebreid maken, als het Bestuur der Gilde dit eerst aan de Stad voorstelde; want de gelden voor de Academie bestemd konden binnen de dertien jaren licht verteerd worden, en wie weet wanneer er nog eens een vrijbrief zou te verkoopen zijn.

Het wijste van al was zeker de Academie op kleine schaal, maar vaste grond te beginnen, met de studie welke het meest noodzakelijk was. Zoo deden ook de Dekens der St. Lucas-Gilde en de eerste en eenigste les, aan de Antwerpsche Academie gegeven, was die van teekenen of bootseeren naar het levend model.

Door het Bestuur des Kunstenaarskrings werd JAN NIJS, een uitgelezen man, tot tweemaal toe, naakt onderzocht en dan goedgekeurd om zijne welgeschapene leden, en de Dienende- en Oud-Dekens der Schilders-Kamer waren met het kosteloos geven van het onderricht naar dit schoongebouwde model vereerd.

De eerste maal dat de Academie geopend werd, was op 26^{n} October 1665. In dien winterleergang werden de lessen gegeven van zes tot acht uren des avonds, durende tot den 6^{n} Maart 1666. Daarna in den zomerleergang van 23^{n} Mei tot 30^{n} September, gaf men ze des morgends van vijf tot acht uren, alle werkendagen. ([31])

De oefenplaats was eene fraaie langwerpig-vierkante zaal. Door eene koperen hanglamp, met veertien bekken en voorzien van eenen blikken lichtscherm, was dit vertrek verlicht. Het was verwarmd door twee kolenvuren op koperen teilen. De leerlingen zaten op houten banken en schabellen. Hun werk was nog afzonderlijk verlicht door kaarsen, welke op hooge houten kandelaars naast hen stonden te branden. Eene blauwlakenen gordijn hing aan ijzeren geerden tegen den wand. Daarvoor stond het naakt model op een berd, dat op twee schragen rustte. Op dit slach van tafel lagen twee vierkante houten blokken, welke het model tot steun dienden, terwijl men bij de verschillige houdingen van het lichaam de werking der spieren bestudeerde.*

Ofschoon HENDRIK PERIS in het eerste jaar van de opening der teekenschool als *Administrateur* der Academie, en MARTEN HUYBRECHTS het volgende jaar als Academiemeester staat aangeteekend, en die eertitel na hem aan GONZALES COQUES werd opgedragen, toch mag men daarom niet veronderstellen dat slechts één leeraar toen de teekenschool voor eenen ganschen leergang bestuurde.

Tien jaren later wordt, op verzoek der Gilde, door de Stedelijke Overheid afgekondigd, dat ieder Dienende- en Oud-Deken verplicht is op zijne beurt ter Academie de wacht te houden en het onderwijs te besturen, zonder dat dit als eene nieuwe schikking kan aangemerkt worden.**

Uit deze stukken blijkt dus dat, zooals later, van den beginne afaan de lessen door al de Dienende- en andere Dekens bij beurten werden gegeven, telkens afwisselende voor iedere week, zoo lang de leergang duurde.

Juist al de kunstenaars te noemen, welke bij het begin der Academie les gegeven hebben achten wij als onmogelijk. Echter hebben wij na vele opsporingen gevonden, dat onder het getal dergenen die deze taak op zich namen, met lof mogen vermeld worden:

JACOB JORDAENS.
ARTUS QUELLIN.
JAN ERASM QUELLIN.
JAN COSSIERS.
ABRAHAM VAN DIEPENBEECK.
MARTEN DEURWEERDERS.
JOOST VAN EGMONT.***
THEODOOR BOEYERMANS.
ANTOON GOUBAU.
NICOLAAS FIERLANTS.
PEETER VAN HALEN.
DAVID RIJCKAERTS.
AMBROSIUS BREUGHEL.
FRANS FRANCKEN.
PEETER THOMAS.
HUIBRECHT SPORCKMANS.
PEETER VERBRUGGEN.
PEETER THIJS.
GASPAR HUYBRECHTS.

* Ouden inventaris van al wat de Gilde competeert. - Ook de rekening van dien tijde.
** Zie verder.
*** Deze kunstenaar was toen reeds uit Parijs in Antwerpen terug gekeerd.

Hoe moedig ook begonnen, mocht de Academie niet in eens tot de hoogte stijgen, waarop de instellers haar wenschten te zien.

Op dit tijdstip was de St. Lucas-Gilde door een lang en moeielijk rechtsgeding gekwollen, dat haar veel geld kostte en dus de verwezentlijking der voorgenomene plannen zoo niet verijdelde, dan toch bedroevend belemmerde.

Krachtens haar Reglement, waarvoor de Schilders-Kamer immer een heilig ontzag bewaarde, mocht geen harer Leden bij eene andere Gilde worden aangenomen. De Schutters-Gilde de Jonge Handboog, had dit voorschrift durven trotseeren; en, bij deze beleedigende inbreuk op hare rechten, rekende het Bestuur der St. Lucas-Gilde het zich ten plichte dit kleine Genootschap voor het Hof van Brabant te dagvaarden. Doch tegen de ontzaglijke Gilde gebruikte het kleine Genootschap des Jongen Handboogs de list, om hardnekkig het hoofd te kunnen bieden. Zijne vereeniging met de vijf andere Gewapende Gilden maakte het even sterk en rijk aan geldmiddelen om de aanzienlijke onkosten te bestrijden en het geding door bekwame *Voorsprekers* krachtig te doen bepleiten.

Reeds bij de negen jaren duurde die van wederkanten geldverslindende twist, wanneer de Landvoogd, Graaf van Montery, de Wethouderen aanmaande die zaak spoedig af te doen. Hij stelde voor de veete in der minne te eindigen, en benoemde als bemiddelaars de bijzonderste heeren van het Antwerpsche Magistraat. DeSt. Lucas-Gilde verklaarde schriftelijk zich aan het besluit der aangestelde commissie te zullen onderwerpen; doch hare tegenstrevers bleven stijfhoofdig en wilden, kost wat kost, de zaak door het gerecht doen beslissen.

De schatten der St. Lucas-Gilde smolten weg als sneeuw voor de zon. De jaarlijksche opbrengst der gezamentlijke Gildeleden beliep toen nog slechts omtrent de 2000 gulden. Daarvan werd op St. Lucas het groote eetmaal gegeven, dat nu soms wel 1300 gulden kostte, benevens het kleine dischfeest of *knor*, dat dikwijls tot meer dan 200 gulden beliep. Eene aanzienlijke somme werd voor het patroonfeest aan den kerkdienst geofferd. De vertooningen der Rederijkers vereischten insgelijks veel gelds, en honderd andere uitgaven konden met gemak de inkomsten der Gilde verzwelgen zonder dat zich daarbij nog rechtsgedingen kwamen voegen.

Het proces ging weder, even traag als vroeger, zijnen gang. Het verslond nog aanzienlijke gelden van de beide partijen. Slechts na achttien jaren geduurd te hebben, werd er door den invloed van den schranderen Raadsheer des Konings, den Markgraaf van Herzelles op 3^{n} Augusti 1679 eene voorwaarde geteekend, die langs beide zijden verzoening bracht.

Bij de herkiezing tot Deken van den ieverigen GONZALES COQUES, welke veel voor den verkregen vrede had bijgedragen, werd de Heer van Herzelles en zijne gemalinne ISABELLA DE CONDÉ op een overheerlijk St. Lucasfeest genoodigd, met al de Heeren welke hadden medegewerkt om het verdrag in vriendschap te sluiten. Dat daartoe alweder groote sommen werden verbruikt dient niet gezegd te worden.

Al deze geldverslindingen verlamden niet alleen de werking der Academie, maar ook werd deze verlamming door al de Gildebroeders welhaast gevoeld, en vele klachten werden ingediend om de Vereeniging te redden van de vernietiging, waarmede zij door het ijdel worden der kas bedreigd was.

Die vrees van ondergang was niet ongegrond. De St. Lucas-Gilde, voorheen zoo rijk, had thans nog slechts eene gekochte rent van 1200 gulden. De inkomst daarvan

was ten voordeele der Academie en der armbus. Van in 1671 noopte de nood haar reeds deze rent in te trekken. De Oud-Deken MARTEN HUYBRECHTS nam alsdan de helft daarvan op zich. In 1677 was de Gilde door schulden genoodzaakt nog 300 gulden dier rent aan haren behulpzamen Oud-Deken te verkoopen, en drij jaren nadien moest MARTEN HUYBRECHTS het laatste gedeelte dier rent van 1200 gulden ook overnemen om de Gilde uit den nood te helpen.*

Bij dezen neteligen toestand had zich sinds lang eene tweede oorzaak van verderf, even noodlottig voor onze Academie gevoegd.

Had men zich bij de instelling der teekenlessen gretig getoond om de leerlingen te mogen onderwijzen, nu was voor vele nieuw gekozenen die bestendige taak een last geworden.

Bij het afsterven van menigen schilder en beeldhouwer had men door den jaarlijkschen keus soms al eenen boekdrukker tot Deken moeten aanstellen, die dus voor het bestieren der teekenschool niet geschikt was. De anderen, zich te weinig in getal wanende, rekenden den last te zwaar en poogden zich van den verplichtenden dienst los te wringen met het betalen hunner doodschuld, waarna ze van de Gilde ontslagen waren.

Zulke gevallen waren rampzalig voor de Academie en verzwakten tevens het goed bestuur der Gilde.

De Dekens, wien de bloei der teekenschool en het in voege blijven des Kunstenaarskrings nog aan het harte lag, riepen de hulp in van het Magistraat. In het vertoog, der Stad toegezonden, was verklaard, dat sedert eenigen tijd vele leden der Schilders-Kamer, na de voordeelen der Vereeniging te hebben genoten zich wisten vrij te koopen, met het betalen van eene geringe doodschuld, op het oogenblik dat zij als Dekens der Gilde zouden van dienst moeten zijn. Dat was ondankbaar en baatzuchtig, en gewis zou het de Schilders-Kamer, in den grond boren, hadden de Dekens daarover niet luide geklaagd.

Het Stadsbestuur, dat de St. Lucas-Gilde te recht kende als de bakermat der grootste kunstenaren, trok zich de zaak in gemoede aan, en zij bewees der Schilders-Kamer geen geringen dienst met in den Maandagschenraad, op 12^{n} September 1672, te beslissen, dat de Deken, welke bij levenden lijve van de Gilde zou willen scheiden voor doodschuld 100 gulden moest betalen.**

Door de vrijkooping van het Dekenschap zoo aanzienlijk te maken waren zij, die er toe gekozen werden, verplicht hetzelve te aanvaarden. Dus zou de behoefte aan goede bestuurders spoedig voldaan zijn. Maar, hetzij de Dekens den moed verloren omdat de dienst te zwaar was, hetzij ze het nut der Gilde niet meer bewust waren, zij schenen hun ambt met tegenzin te bekleeden, vermits zij dikwijls aan hunne plichten te kort bleven.

Bij volle Kamervergadering van 14^{n} December 1676 besloot het Bestuur der Gilde aan het Magistraat te verzoeken, een bevel af te kondigen,dat iederen Deken op boet zou verplichten zijne wacht

* *Request-Boeck*. Anno 1679-1680, fol. 249 verso.

** Archieven der St. Lucas-Gilde. Parkementen register I, fol. XL.

ter Academie te doen en ook de Kamervergaderingen en de missen bij te wonen. ([32]).

In een vertoog op 18^{n} dier maand het Stadsbestuur toegezonden, klaagden de nog ieverige Dekens, dat de goede gang der Academie onderbroken was, door eenige hunner collegaa's, welke afwezig bleven, zoo op de kunstoefeningen als op de Kamervergaderingen. ([33]) Wanneer men deze nalatige daarom strafte met eene boet, dan weigerden zij zelfs die te betalen. Hierom vroeg het Bestuur der Gilde dat de Stad, door een wettelijk bevel af te kondigen, de onwilligen zou dwingen hunne plicht jegens de Gilde te vervullen of zoo niet, te boeten.

In den Maandagschenraad van 4^{n} Januari van het volgende jaar, werd, om den goeden gang der Gilde te verzekeren, eene boet vastgesteld van 5 stuivers voor dengene, welke de Kamervergaderingen slechts gedeeltelijk zou bijwonen, en 10 stuivers, als men gansch afwezig bleef. Om de Dekens tot het vieren van den kerkdienst te dwingen, stelde men eene boet van 6 stuivers, voor alwie in de zondagmisse of op de begrafenissen niet tegenwoordig was, en hij die de groote misse op St. Lucasdag dorst verzuimen of alsdan niet ten offer ging, verbeurde niet min dan 30 stuivers. Tot het in voege houden der teekenschool was er besloten, dat ieder Deken verplicht was, op boete van 12 stuivers, bij zijne beurt, ter Academie de les te geven en de orde te handhaven. ([34])

In Augusti van hetzelfde jaar werd de Academie ook nog door het Magistraat begunstigd. De Stadsbibliotheek bestond toen ook ter oostzijde boven de Borze, in den hoek naast het uurwerk.

Bij het afsterven van meester MELCHIOR HAECK, Oud-Burgemeester en eersten Raadpensionaris van Antwerpen, die ook het ambt van Boekbewaarder bekleedde, werd meester ANDRIES VAN VALCKENISSE in dezes plaats tot Bibliothecaris benoemd. Deze nieuwe keus bracht een overzicht van al de boeken te weeg; en, bij een onderzoek der bibliotheekzaal, besloot het Collegie dezelve naar het stadhuis te verplaatsen.

Daardoor kwam er tusschen de Academie en den toren der Borze, eene ledige plaats, welke dan ook aan de Schilders-Kamer ten dienste der teekenschool werd afgestaan.

Voorzeker zal deze nieuwe gunst de kunstoefening vergemakkelijkt hebben; maar het mangelde er nog aan goede orde om de lessen naar behooren te kunnen geven.

Het Stedelijk bevelschrift van 4^{n} Januari 1677 was hoofdzakelijk voor de Gilde afgekondigd. De Academie was er ter nauwernood, voor wat de Dekens zelven betrof, door twee artikels in aangeraakt, ofschoon de jonge kunstenaars, door het hun eigenluimig karakter, den leeraren het onderwijs soms nog al moeielijk maakten, en er dus wel een ernstig reglement in de Academie van noode was. Dit gevoelden de Dekens ook weldra. In Vergadering van 11^{n} December 1684 werd door hen eene verordening voor de teekenschool opgesteld, die als de eerste onzer Academie mag gerekend worden. ([35]) Daarbij had ieder Deken, tijdens zijne beurt van toezicht over de Academie, de macht den leerling, welke zich niet naar wensch gedroeg, te straffen of weg te zenden, zonder dat een andere Deken, in de volgende week dezen weder kon toelaten, indien hij, die hem gestraft had, zich daartegen verzette. De Deken, welke dit besluit dorst overtreden, verbeurde 3 gulden ten voordeele der armbusse. Ook mocht geen der leerlingen vóor zes uren op du studiezaal komen.

Deze maatregel moet in den beginne goede gevolgen gehad hebben; doch slechts zes jaren nadien werd er reeds over die kleine verordening heen gezien, en het Bestuur der Gilde was dan ook genoodzaakt het gezag van het Magistraat daarbij in te roepen. Alzoo werd een vorm van reglement door de Dekens-leeraren op 26^{n} October 1690 den Wethouderen toegezonden. ([36])

Meester LEONEL STEVENS, Binnen-Burgemeester, en de Stadssecretaris, meester ANDRIES VAN VALCKENISSE, werden door het Collegie benoemd, om het voorgelegd reglement te onderzoeken.

De Stedelijke Overheid, welke den bloei der kunst immer zooveel mogelijk ter harte nam, en ook het onderwijs door goede tucht altoos trachtte te bevoordeelen, rekende het zich ook ten plichte voor den vooruitgang der teekenschool te zorgen.

Op den 6^{n} November 1690 werd door den Schout, Burgemeesteren, Schepenen en Raad van Antwerpen een reglement afgekondigd, waarbij, voor de eerste maal van hooger hand, de orde en goede gang van het onderwijs in de Academie was voorgeschreven. ([37])

Eerst werden de Dekens nogmaals ernstig aangemaand, de week dat het hunne beurt was van de les te geven, stipt op het uur ter Academie te zijn, om de regeltucht te handhaven en de leerlingen te nopen, om naarstig en met onberispelijk gedrag het onderwijs te genieten, en hen juist ten zes uren daar te doen zijn, op straf van niet meer binnen te worden gelaten.

Al degenen, welke de lessen wilden bijwonen, moesten een bewijs van hunnen meester toonen, waarbij deze verklaarde zijnen leerling bekwaam te kennen om de les naar het levend model op de Academie te kunnen volgen.

Ook moesten zij voorzien zijn van een schrift, getuigende van hun goed en eerlijk gedrag. Zij die werden aangenomen moesten plechtig beloven zich behoorlijk te zullen gedragen en aan de leeraren gehoorzaam te wezen. Indien deze oordeelden dat een leerling nog niet ver genoeg gevorderd was, om naar het levend model te teekenen of te bootseeren, dan moest hij zich, zonder tegenspraak, naar den wijzen raad der Dekens, eerst beter oefenen, om later in de Academie te worden opgenomen.

Zij die door onbetamelijk gedrag de rust en het onderwijs stoorden, zouden van de Academie worden gebannen voor zoo lang de Dekens dit goed vonden.

Ieder leerling was verplicht gedurende de les stil en ieverig er voordeel uit te trekken en niet vóor klokslag acht uren den arbeid te staken.

Ook zou hem de Academie worden ontzegd, die eenen zijner makkers ongeoorloofd binnenbracht. Als men vreemdelingen wilde inleiden, moest men zich eerst tot de Dekens wenden, op straffe van 3 gulden boete, welke men voldoen moest vooraleer nog tot de Academie toegelaten te worden.

Niemand mocht schimpdichten of onstichtende spreuken of teekeningen maken, noch naar de les brengen, op straf van voor altijd uit de Academie gesloten te worden, onverminderd de vervolging welke de heer Schout hun dan nog zou doen ondergaan.

Men mocht malkaâr geen nadeel doen noch wenschen, op zware straffen en eene boete van 3 gulden.

Streng was het ten laatste verboden in of omtrent de vier kwar-

tieren der Borze straatgerucht of onbetamelijkheden te plegen.

Op straf van weggejaagd te worden was het model verplicht oogenblikkelijk de Dekens het over te brengen, wanneer hij een leerling iets zag uitzetten dat door het reglement verboden was.

Zoo gewichtig eene verordening van hooger hand, moest zeker eene strenge regeltucht in de Academie doen heerschen. Nogtans geene drij maanden nadien, of de Dekens der Gilde zagen zich andermaal verplicht een vertoog onder vorm van verordening aan de Stad te sturen. Eenige punten waren in het jongste reglement vergeten en daarom vroegen de Academiemeesters, op 12^{n} Januari 1691, deze bij te voegen. ([38]) Het gold eenige drinkpenningen welke de leerlingen van ouds gewoon waren jaarlijks aan het model te geven, voor het zuiverhouden der teekenzaal. Nu had men dit oud gebruik opgeschorst. Eenige kwaadwilligen, verklaarden de Dekens, hadden de anderen opgemaakt het model voor zijnen nederigen arbeid niet meer te betalen. - Misschien wel om zich te wreken over het strenge reglement, waarvan eenige artikels voor onze vrijzinnige jonge kunstenaren wat drukkend schenen. - De leeraren oordeelden deze kleine weêrspannigheid onteerend voor de koninklijke Academie en nadeelig voor het onderwijs. Om het kwaad in den wortel uit te roeien, verzochten zij het Stadsbestuur, bij het vroeger afgekondigd reglement te voegen: dat ieder leerling zou gehouden zijn, jaarlijks 12 stuivers te geven aan het model, voor het schoonmaken der studiezaal.

Even als voor het groot reglement werden meester LEONEL STEVENS, en meester ANDRIES VAN VALCKENISSE benoemd, om het voorstel te onderzoeken. ([39])

De Stad voldeed aan het verzoek der Gilde en gaf den leerlingen daarbij nog eene ernstige vermaning, door hen de groote verordening van 6^{n} November laastleden met al hare straffen en boeten nog eens te herinneren. ([40])

Deze ernstige middelen deden de Academie weder gansch herleven. In alles kwam meer orde, en toen begon men ook beter aan te teekenen wat van eenig belang was voor de Academie.

Op 9^{n} November 1691 werden door de Dekens en Bestuurders der Academie, tusschen negen-en-dertig kampers naar de plaatsen, de drij eerste toegekend:*

1° aan JAN PEETER IJKENS, schilder.
2° aan JACOB VAN HAL, schilder.
3° aan HENDRIK VAN DE PUT, schilder.

De Dekens welke toen op beurt het toezicht over de Academie hadden, waren:

1^{e} week.

GASPAR PEETER VERBRUGGEN, schilder.

JAN BAPTIST TIJSSENS, schilder.

2^{e} week.

* Archieven der S^{t}. Lucas-Gilde. Register n. 12, fol. 1 en volgende. (1691-1746).

PEETER SION, schilder.

THEODOOR VERBRUGGEN, beeldhouwer.

3e week.

GASPAR BOUTTATS, (prins der Gilde,) plaatsnijder.

GUSTAAF GRAET,*

4e week.

MARTEN VERHULST.

HENDRIK VERBRUGGEN, beeldhouwer.

5e week.

IGNATIUS VAN COUKERCKEN, plaatsnijder.

GODFRIED MAES, schilder.

6e week.

JAN BAPTIST DE WREE, beeldhouwer.

GEERAARD DONCK,

7e week.

JAN PEETER VAN BREDAEL, schilder.

CORNELIS MERTENS,

8e week.

LODEWIJK PAUWELS.

PEETER IJKENS, schilder.

Zonder merkelijke veranderingen ging het onderwijs naar het leven zoo voort tot het einde van 1692.

(Wordt voortgezet).

F. JOS. VAN DEN BRANDEN.

* De Dekens zonder beroep aangeteekend zijn geene kunstenaars en hielden slechts de orde terwijl hun collega de les gaf.

Bibliotheek van oorspronkelijke tooneelstukken.
Prospectus.

De tooneelwerken uitgezonderd, worden al de voortbrengselen der Vlaamsche letterkunde fraai genoeg gedrukt, om tot sieraad eener bibliotheek te verstrekken. Niets is echter beter geschikt om

hartroerende tafereelen te ontwikkelen, dan het verhevene drama, niets gunstiger om fijne en stichtende karakters af te schilderen dan de vernuftige comedie, niets gepaster om, bij nuttige wenken den lachlust op te wekken, dan het geestige blijspel. En ondanks dit alles, worden bij ons de tooneelwerken weinig of niet gelezen. De reden hiervan is, zonder twijfel, de onduidelijke letter en de zorgeloosheid, waarmede ze tot nog toe gedrukt werden.

Hierin willen de uitgevers dezer Tooneelbibliotheek voorzien. Zij willen de scheppingen voor het tooneel zoo sierlijk laten verschijnen, dat ze waardig zijn naast de andere vruchten onzer nationale letterkunde te prijken.

Opdat de stukken zelve de schoone uitgaaf zouden evenaren, hebben zij zich de medewerking der bijzonderste schrijvers verzekerd. Geene stukken zullen worden opgenomen, dan diegene, welke nieuw en oorspronkelijk zijn, en nationale en letterkundige waarde bezitten.

De uitgevers rekenen op de ondersteuning der talrijke tooneelmaatschappijen en op heel het lezend publiek.

Indien deze onderneming gelukt dan zal het vaderland zich weldra mogen beroemen op den bloei van een al te lang miskend vak der Vlaamsche kunst. Want bekennen wij het maar, ofschoon geen vak der letterkunde ernstiger en veelvoudiger studiën vereischt dan de tooneelkunde, toch zijn zij, die er zich belangloos op toeleggen, zeer weinig gekend en luttel geacht.

Bij andere Natiën is het gansch het tegendeel. Vele der Hollandsche, Duitsche, Fransche en Engelsche schrijvers hebben naam en roem verworven met voor het tooneel te werken. Hunne voortbrengselen werden den lezeren in prachtuitgaven aangeboden en alom verspreid.

Dit doel hopen wij hier ten onzent door deze uitgave te bereiken, met aan een goedkoopen prijs, in eene sierlijke letter, eene nuttige en tevens aangename lezing te verschaffen.

Wijze en voorwaarden van uitgave:

De *Bibliotheek van oorspronkelijke tooneelstukken* zal in maandelijksche afleveringen van 2, 3 of meer vel verschijnen. Elk vel, van zestien bladzijden, formaat, letter en papier gelijk aan het prospectus. In 't geheel zullen er jaarlijks 36 vel het licht zien.

Men kan niet minder dan voor een geheel jaar inschrijven.

Inschrijvingen worden ontvangen op het bureel van de *Bibliotheek van oorspronkelijke tooneelstukken*, H. Geeststraat 18, te Antwerpen bij ED. DONNÉ, boekdrukker, en verders bij de voornaamste boekhandelaren.

De veroordeelde, *door* E. van Driessche.

Juichten wij, bij het verschijnen van de eerste aflevering dezer bibliotheek, het plan van den uitgever toe, na de tweede gelezen te hebben kunnen wij niet nalaten hem, of liever den schrijver van: *De veroordeelde*, een woord van ingenomenheid en lof toe te staan. Zonder ons schuldig te maken aan de zonde dier *eeuwige wederkeerige*

bewondering, waaraan de vlaamsche letterkunde maar al te veel mank gaat, mogen wij *De veroordeelde* een in de meeste opzichten voortreffelijk stuk noemen.

Vooroordeelen, die vreeslijke kanker aan ons maatschappelijk samen leven, bekampen, - den huichelaar zijn masker afrukken, - het net ontdekken waerin list en laagheid de onschuld verstrekken, - Bedrog en valschheid op hare kromme wegen nasporen en aan het daglicht brengen, - moet het tooneel zich onder meer andere tot plicht stellen, wanneer het ons, nevens het wezen der deugd, het kwaad in geheel zijne naaktheid wil openbaren, tot afschuw en verachting, tot waarschuwing en leering. Het is de taak der kunst, hierbij in acht te nemen: juistheid en natuurlijkheid van voorstelling, belangstelling en aandacht opwekkende volgorde van handeling en daadzaken, meer dan alledaagsche, verhevene, ja, dichterlijke opvatting van karakters en levensomstandigheden. De toeschouwer begeeft zich naar het tooneel meer om zich te vermaken, dan wel om te leeren; de kunst moet hem door middel van het eerste tot het laatste brengen. Waar het talent van den heer V.D. ons, in *Jacob en zijne gade Maria*, de slachtoffers voorstelt van den laster en van het zoo algemeene vooroordeel tegen ontslagen gevangenen, dit laatste, zonder dat men let op verzachtende omstandigheden en het overigens onberispelijk karakter van den misdadiger, daar zal zijn kunst dat zoo even genoemde doel bereiken. Die der opvoerende personen moet natuurlijk voor eene groote menigte het hare doen: bij de lezing van het stuk heeft het reeds bij ons die uitwerking gehad.

Maar - die ongelukkige maar's! - een paar vragen houde de heer V.D. ons ten goede. Waarom geeft de schrijver toe aan dat zoo ongelukkig mistasten van een legio vlaamsche tooneelschrijvers, die het hoogste punt der kunst meenen bereikt te hebben, als zij ons het volk kunnen voorstellen geheel getrouw en juist naar de natuur, dat wil zeggen, naar zijn' ruwe, onbeschaafde of onbeduidende natuur? Wij hebben er vrede meê dat men ieder de taal van zijn stand laat spreken, dat men een fabriekwerker, de spraak van zijn fabriekwerkersgemoed als van zijne fabriekwerkersgeestesontwikkeling doet bezigen; maar waarom hem de vrijheid te geven dit te doen in zijn ruw en onbeschaafde mondeigen?

Heeft de nederlandsche taal reeds zoo veel kracht in het vlaamschsprekend gedeelte van ons land, zijn de Vlamingen reeds zoo ervaren *in* en gemeenzaam *met* de door de meesten hunner - God zij dank - vurig beminde moedertaal, dat wij ook als middel tot beschaving en grootmaking dierzelfde taal het tooneel kunnen ontbeeren? Het tooneel, dat *hier* als vast schouwspel, *ginds* in den vorm van rederijkerskamer of letterkundige maatschappij een zoo groot gedeelte uitmaakt van de uitspanningen der vlaamsche burgerij en dus zoo heerlijk een invloed kan uitoefenen op al wat wij nationaal, wat wij volkseigen noemen?

Ten laatste, ofschoon wij zeer goed weten dat een menschenleven dikwijls ééne groote, aaneengeschakelde humor, mengeling van weenen en lachen, van vreugde en weemoed is, dat ook het tooneel als afspiegeling van het leven dat kenmerk mag dragen, meenen wij evenwel te mogen vragen: wat beweegt toch de meeste tooneelschrijvers immer gebruik te maken van dien paardenspel Clown of Arlekijn, in de *Veroordeelde* vertegenwoordigd door Marten en Fintje? Die twee personen doen den menschkundigen en verlichtdenkenden schrijver - hoedanigheden die den

heer V.D. eigen zijn - oneer aan en trekken de aandacht af van de hoofdpersonen, die dezelve in meer dan gewone maat waardig zijn.

Niets is volmaakt op de wereld; op letterkundig gebied echter kan alleen een oppervlakkig of beginselloos oordeel gebreken stilzwijgend voorbijgaan.

Dat niet te doen acht ons blad zich wet, maar tevens het publiek aan te sporen kennis te maken met dezen tooneelarbeid, en daardoor zoowel den schrijver de beste belooning te schenken, als den uitgever aan te moedigen krachtig voort te schrijven met eene onderneming, die onzer letterkunde, wanneer mannen als V.D. medewerken, niet dan voordeelig kan zijn.

Ook de vorm, druk en verdere uitvoering van deze uitgave laat niets te wenschen over.

EDWARD VAN SCHOOT.

Kronijk.

ANTWERPEN. - Op zondag 10 April, van 11 ure voor tot 4 ure namiddag, was er in *het Verbond van Kunsten*, *letteren*, *enz.* eene schilderij ten toon gesteld van M.P. Vanderouderaa, verbeeldende: *De laatste aalmoes van Karel-den-Goede.*

Dit tafereel bevatte zeer goede hoedanigheden voor een jong kunstenaar, en overtreft die, welke wij op de laatste driejaarlijksche tentoonstelling gezien hebben.

M. Coenen van Rotterdam voor wien dit tafereel bestemt is, verdient allen lof voor de wijze aanmoediging die hij den jeudige doch reeds talentvolle kunstenaar verleend.

- Denzelfden dag, ten 12 ½ ure gaf M. Bancel, in de groote nieuwe zaal eene verhandeling over Mirabeau, dat door een talrijk publiek bijgewoond werd.

- Verschenen en bij de voornaamste boekhandelaars verkrijgbaar gesteld: *Vrouwenportretten*, *met de pen geschetst*, door J. Staas. Dit werk is met talrijke beeldletters opgeluisterd en met de meeste zorg gedrukt. De prijs is 2 fr.

- Op woensdag avond, 23 April, had in de *Wetenschappelijke Vereeniging*, eene vertooning plaats van eene lichtfontein, samengesteld uit vijftig waterstralen door het electriek licht verlicht en opvolgenderwijze de verschillende kleuren voorstellende.

Wij hopen dat men tijdens de gemeentefeesten dergelijke fontein op de groenplaats zal inrichten om het volk ook kennis te geven van deze schoone proefneming, voor de eerste maal ondernomen in de stad door den bestuurder der Vereeniging, M.K. Ommeganck.

- M. Ed. Gregoir, die zeer gunstig door onze lezers gekend is en reeds verschillende werken uitgaf, heeft een lijvig boekdeel laten verschijnen dat geroepen is om veel bijval te genieten.

Het is de geschiedenis van het Orgel en heeft voor titel: *Histoire de l'orgue depuis les temps les plus reculés*, *suivie de la biographie des facteurs d'orgues et organistes Neêrlandais et Belges.*

Het boekdeel, is met veel zorg gedrukt bij L. Delamontagne Reinderstraat.

- Men leest in de *Gazette van Gent* het volgende artikel, dat wij in de aandacht van de rechters, die in deze zaak gezeteld hebben, aanbevelen:

‘Nog altijd wordt er veel gesproken over de onbegrijpelijke beslissing van den jurij voor den drijjaarlijkschen prijskamp van tooneelletterkunde, die den prijs

toegewezen heeft aan het drama *Jakob van Artevelde*, enkel een gelegenheidstuk, dat zoo als algemeen bekend is, geheel uit den roman van Conscience is vervaardigd, in zoo verre dat de *Stad Gent* verzekerd dat de tooneelisten hunne rol uit den roman zelve hebben geleerd.

Artikel 3 van het koninklijk besluit van 23 Februarij 1859, waarbij die prijskamp wordt ingesteld, luidt als volgt:

Zullen ten prijskampe niet worden aanvaard, die stukken; welke uit vreemde of nationale werken zullen zijn vertaald geworden of vervaardigd. Wat de navolgingen betreft, zal de jurij te besluiten hebben of deze een voldoend karakter van oorspronkelijkheid bezitten om te kunnen worden aangenomen.'

Volgens dit artikel, kon *Jacob van Artevelde*, door kolonel van Geert uit den roman van Conscience geheel vervaardigd, in den prijskamp niet mededingen. Het stuk zou maar hebben kunnen mededingen, wanneer het eene navolging zou zijn, die *een voldoend karakter van oorspronkelijkheid zou bezitten*... Nu, iedereen is nieuwsgierig om te weten, waar de jurij dit *voldoend karakter van oorspronkelijkheid* in *Jacob van Artevelde* zal ontdekt hebben. Of had de jurij wellicht geene kennis van gemeld artikel 3?

Wij wachten dus met ongeduld naar het verslag van den jurij, om nader ingelicht te worden.

- De oudheidkundige Akademie van België heeft de volgende prijsvragen uitgeschreven:

EERSTE VRAAG, prijs 500 fr. - Het leven beschrijven van den ketter Tanchelin of Tanchelm, zijne leerstelsels doen kennen en er den invloed van beoordeelen, op de godsdienstige denkbeelden der Antwerpenaren in de XIIe eeuw.

TWEEDE VRAAG, prijs 500 fr. - Eene beschrijving der romeinsche wegen op het tegenwoordige grondgebied van België en de moderne plaatsen aanwijzen, overeenkomende met de statiën welke in de reis van Antoninus en op de kaart van Peutinger worden aangeduid. De schrijver moet er de noodige kaarten en plans bijvoegen en tevens de vertakking aanwijzen der romeinsche wegen van België met die van Holland, Duitschland en Frankrijk.

DERDE VRAAG, prijs 250 gesticht door de provincie Antwerpen. - De staatkundige geschiedenis schrijven van het grondgebied der provincie Antwerpen. De schrijver zal al de veranderingen aanwijzen, van jongs af aan, in de omschrijving der verschillige gedeelten van dit grondgebied toegebracht en er tevens de noodige kaarten bijvoegen.

Behalve de bovengemelde prijzen, zullen de laureaten elk nog eene zilveren-vergulde medalie en 50 exemplaren van hun werk bekomen.

De opstellen, in het vlaamsch of fransch geschreven, moeten voor 1 Februarij 1867 vrachtvrij gezonden worden aan M. Le Grand, Mechelschen steenweg, 81, te Antwerpen.

Sterfgeval.

M.L. Carolus, kunstschilder, bijgevoegd bestuurder van het oudheidskundig museum der Hallepoort, te Brussel, is aldaar in den ouderdom van 51 jaren overleden. M. Carolus was te Antwerpen geboren en heeft verschillende werken van Th. Van Rijswijck met sterkwater- en steendrukplaten versierd.

Hij bewees in de laatste jaren vele diensten aan de kunst door zijne behulpzaamheid aan de kunstenaren.

Driejaarlijksche tentoonstelling van Antwerpen 1864.

DE H. FAMILIE, DOOR M.J. SWERTS.

In ons overzicht der laatste driejaarlijksche tentoonstelling van Antwerpen, beloofden wij onze lezers de plaatsnede medetedeelen der teekeningen tentoongesteld door de heeren G. Guffens en J. Swerts. Thans hebben wij het genoegen die van M.J. Swerts aante bieden, de *H. Familie* voorstellende, reeds uitgevoerd in muurschildering in de Sint-Joriskerk alhier; even als in 1861 zullen wij nog werken uit deze kerk mede deelen, alsook eene volledige beschrijving van de muurschilderingen in dezen tempel uitge voerd, welke, eenmaal voltooid, onder het oogpunt van kerkversiering, wel als een der prachtigste van het land zal mogen beschouwd worden.

Avondwandeling.
(Gedachten aan een kind.)

Lief kind, keer naar dijne woning terug; ik geloof dat de tijd gekomen is om dijne eenzame veldwandeling te eindigen; de avond is reeds aan het vallen, en toch schijnt eene zoete mijmering dijne natuurminnende ziele nog aan de bloemekens, die du tusschen de vingeren hebs, vast te strengelen.

Het verheugt mij echter dij hier te midden van Natura's bloemrijken lusthof, in eene zachte bespiegeling verdiept, aan te treffen; want du weets hoezeer ik dij bemin, omdat dijn jeugdig en vlekkeloos harteken slechts in de wondere schoonheden van Gods natuur, in schuldelooze genoegens vermaak vinden kan...

Zie eens, mijn kind, hoe het nederig viooltje, dat zich daar, aan den oever van 't beekje, schier tusschen de grashalmtjes verborgen houdt, en niet, zooals velen zijner gezellinnen, zich vol fierheid voor het oog des wandelaars opdoet, zie eens hoe het thans zijne hem door de alvoorziende natuur geschonkene kelkblaadjes zorgvuldig

toeplooit, ten einde zijn hart tegen den kwaden invloed van nachtmist en koude te beveiligen...

Zorg dat dijne ziele immer aan dit lieve zinnebeeld van zedigheid en eenvoudigheid gelijk blijve, dat dijne engelachtige deugd dij tegen 's werelds zedenbederf en dwaze ijdelheden beschutte, en nimmer der boozen schadelijke invloed het blanke kleed dijner onschuld bezoedele; opdat, even als de schitterende lentezon, die, thans aan het einde heurer dagreis gekomen zijnde, zich ginds aan eenen wolkeloozen hemeltrans ter nachtrust begeeft, om, na verloop van eenige uren, met nog meer luister bekleed, aan den anderen kant des wereldsbols weder in het luchtruim te verschijnen, du ook eenmaal, aan het einde dijner levensbaan, met rein geweten, het hoofd in den schoot der aarde moogs te rusten leggen, om, na een korten schijndood, aan de overzijde des grafs het glansrijk Eden der onsterfelijkheid in te gaan.....

Du zijs een braaf en verstandig meisje. De traan dien ik in dijne

oogjes bemerk, getuigt mij dat du de woorden dijns vriends begrepen hebs. Zie eens, zij hebben dermate dijne aandacht geboeid, dat du in zelfvergetelheid de schoonste bloemen dijns ruikers hebs ontbladerd en verstrooid.

Kom, keer thans dorpwaarts, bevallig kind; 't is reeds avond geworden; zie hoe de Dagvorstin ter kimme neigt en der nature heure laatste glansen, als een gullen avondgroet toestuurt; zie, hoe zij boomen, heesters en struiken rijkelijk verguldt, alsof zij, bij haar afscheid, hare geliefkoosde velden nog eens in purper, met goud doorweven prachtgewaad hullen wilde....

Reeds heeft het zangminnend gevogelte zijn orgelend liedje gestaakt, zich in het gebladerte verscholen of in donzige, kunstig bewerkte netjes ter ruste gelegd, om morgen uchtend, van zoodra Aurora's eerste schemering zich door den mist ontwaren doet, met nieuwen lust, zijne zielbetooverende harmonie te herbeginnen....

Reeds zijn de laatste geruchten des dags in de ruimte verstorven; men hoort de schelle tonen der herdersfluit, het eentonig geblaat der kudden of het geloei van het hoornevee niet meer; ook komen de verre galmen des op het aambeeld bonzenden smidshamers ons oor niet meer treffen; want het grootste getal der werklieden hebben thans hunnen arbeid geëindigd, om in den schoot huns gezins den avond te gaan doorbrengen.

De gansche natuur is door eene plechtige, geheimzinnige stilte beheerscht, slechts bijwijlen onderbroken door de zuchten des dartelen zephiertjes, dat behagen schijnt te nemen in dijne blonde hairlokken, welke reeds de dauw bevochtigd heeft, in wanorde om dijn hoofdje te doen slingeren, en zich nog immer in het frissche loover der gebosschen vermaakt, waar nog de nachtelijke Filomeel heuren machtigen gorgel de zoetluidendste tonen laat ontvallen, en waarbij thans ook de stem der avondklok zich mengen komt....

Zie, kind, nu is de zon reeds gedeeltelijk in het zoele westen verdwenen; men kan slechts de helft harer bloedroode schijf meer ontwaren. Zouds du niet geneigd wezen te gelooven dat zij ginder, aan den verre gezichteinder met de oppervlakte der aarde in aanraking komt? - ja, wellicht; doch, zoo als ik dij vóór eenige dagen heb uitgelegd, wij zijn van het tegendeel overtuigd.... Ha, ziedaar ook reeds de blanke maan, die, als eene godin der nacht, ginds, aan de oosterkim hare dampkoets bestijgt, en met haar zilverachtig licht door het grijze nachtfloers breekt dat langzaam op aarde is neêrgedaald....

Spoeden wij ons dus huiswaarts, mijne lieve kleine, dijne moeder zou zich misschien om dijn langdurig dralen bekommeren; kom, dijne terugkomst zal haar moederhart verblijden; de goede vrouw! zij mint dij zoo teeder... zij kan slechts in haar eenig spruitje geluk op aarde vinden, sinds de alvernielende dood haren geliefden echtgenoot, mijn duurbaren vriend, ten grave heeft gerukt....

Blijf steeds het stille buitenleven, de frisch begroende velden en Godes natuur lief hebben, opdat nimmer de verpestende adem der steden dijner ziele onschuld bezwalke, en du de troost, de steun blijven moogs van haar die dij het leven heeft geschonken.... Ha! daar ontwaar ik haar reeds in de verte; zie, ginds, in het elzen dreefken komt zij hare lievelinge te gemoet; haar boezem hijgt van verlangen om dij terug te zien.

Toef niet langer, kind lief, snel in hare moederlijke armen:... Vaarwel! God schenke dij eene zoete rust, en zulks zal Hij gewis; want Hij heeft de kinderen zoo lief, wier harten rein en schuldeloos zijn, en die, zoo als du, hunne ouders achten en beminnen;

slechts den booze is geene ware rust gegund: - de wroeging zijns gewetens zal hem nimmer verlaten.

Somergem, *Bloeimaand*, *1865.*
AUGUST COSYN.

Het meêdoogend kind.

Lieve kussen, zacht en warm
Rust mijn hoofdjen op uw dons.
Ja, wanneer de winden brullen
Bij het dondrend schrikgebons,
Blijf ik voort mijn slaap vervullen.

Vele kleinen, arm ellendig,
Zonder moeder, zonder woon,
Slapen op geen pluimen kussen,
Loopen met bekreten koon;
Niets kan hunne tranen sussen.

En wanneer ik in mijn bede
Soms die schamelen gedenk;
Zij die pijn en honger deelen
Zeg ik: goede God, één wenk!
Wil het leed dier kleinen heelen.

Dankbaar, zal ik immer wezen
Om dat God mij ouders zond,
Die mij zorg en troosting geven;
Mijne liefde is hun gejond;
'k Wil tot hunne vreugde leven.

L.F. DAVID.

1863.

Boekaanbeveling.

M.A. SNIEDERS, J^{r}, een der meest befaamste en werkzaamste letterkundige, wiens werken in Frankrijk nog kortelings in het fransch verschenen, heeft een nieuw werk laten verschijnen dat de aandacht der schrijvers van verschillende dag-, weekbladen en tijdschriften heeft opgewekt. Wij kunnen dan ook niet ten achter blijven de aandacht onzer lezers over dit zoo verdienstelijk boek

interoepen, dat voor titel heeft *Op de Bruiloft. Geschiedenis van een Vielliebchen.* Zie hier hoe de schrijver HERMAN het werk in het kort heeft afgeschetst.

'Rosa Ranke een lief en zedig meisje, dochter eener op pensioen gestelde officiers-weduwe, wordt ter bruiloft genoodigd bij het huwelijk der dochter van de baronnes Hardy op het kasteel te....

Daar ontmoet zij toevallig, zonder dat Zij Hem of Hij Haar op het eerste oogenblik erkende, Willem Dros van Neerstein, een speelgenoot uit de kinderjaren, eene goede jongen, rondborstig en eerlijk, neef en eenige erfgenaam van oom Bazer, notaris, onlangs uit Oost-Indien teruggekeerd, en bij wien hij inwoont. Op de bruiloft wordt geklapt, gefezeld, gelachen, benijd en weinig geloofd; doch Rosa en Willem maken nader kennis, lonken eens, en Willem biedt Rosa een Vielliebchen, of zoo als wij het verbasterd noemen een *Bonjour Phillippe.* Rosa aanvaardt de amandelpit, de bruiloftstafel neemt een einde en de genoodigden gaan eene wandeling doen door het dorp. Dit feest is door den schrijver op eene hoogst aangename wijze verteld, met zedenschetsende gesprekken doormengd en met juiste charaktertrekken afgeteekend. Onder het wandelen hadden Willem en Rosa allengs met toenemende gevoel en hartenneiging gekout, en bij het scheiden werd de Vielliebchens-gift, Willems hart, als het wederzijdsche onderpand van verkleefdheid en gezworene liefde toegesproken.

'Was Willem een rondborstige eervoelende jongen, voor wie de eer eens meisjens, alware zij dan ook van minderen stand, geen ijdel woord, maar eene niet te krenkene deugdbaak was. Zijn vriend, de jonge baron Raphaël Hardy, was daarentegen eene wulpsche, verwaande doet niets, voor wie de eer eener mindere niets gold, en die dan nog bij gebrek aan beleid zijne ongenaakbare vervolgelinge lasterde. Raphaël had tot hier toe Rosa nog niet opgemerkt, alhoewel zij soms bij zijne zuster kwam; doch de vertrouwelijkheid zijns vriends met Rosa bespeurende, en denkende dat Willem eene laffe daad beoogde, veroorloofde hij zich al pochende, over Rosa te spreken als over eene lichtzinnige, met wie hij sinds lang gemeenzaam omging, en dat Willem haar eerste vrijer niet was en haar laatste verleider niet zou wezen. Willem door die lasterrede gebelgd, breekt alle betrekking af met Raphaël, belooft aan Rosa en verkrijgt van haar nogmaals de belofte elkander eerlijk en getrouw te beminnen. - De geile Raphaël, door verwaandheid en afgunst gebeten, schrijft eenen naamloozen lasterbrief naar Willems oom, deze jaagt Willem uit zijn huis en de jongeling neemt dienst bij de hoezaren. Raphaël doet nog eenige pogingen bij Rosa, hij wordt zelfs gesteund door Rosas moeder, die de snoode inzichten des barons niet vermoedende, reeds den klinkenden titel Barones voor hare dochter in 't verschiet heeft, in afwachting dat de rijke erfenis van oom Dirk uit het Oost, hen de rijkste inwoners der streek maakt. Rosa, die met de reeds zoo lang verleidende en niet komende erfenis geene luchtkasteelen bouwt, haakt ook niet naar den rang van baronnes. Zij heeft haar hart aan Willem geschonken en zij zal het hem trouw bewaren; ofschoon hij van haar verwijderd, nu als gemeen hoezaar dient. Tusschen al die liefdeverhalen heeft de schrijver eene gepaste plaats gevonden voor twee eigenaardige karakters: moeder Ranke, het immer hopende karakter op oom Dirk Ranke's rijke erfenis, het pochende vrouwenhart op niet bezetene schatten, die dit bezit immer achtervolgt, geene twee woorden kan zeggen zonder oom Dirk in 't gesprek te brengen, die bij den onbekendsten naar oom Dirk vraagt, die ieder naar oom Dirk doet zoeken en eindelijk sterft met de aanbeveling iemand naar het Oost om oom Dirk te zenden. Het ander

figuur is de straatbengel Hein, goed van inborst, gedienstig, maar die op het oogenblik zelf dat hij hulp brengt toch een spitsvinnig woord vind en zijnen plaaggeest lucht geeft. De heer Snieders heeft dit karakter goed opgevat en afgeschetst, en tot het einde des verhaals staande gehouden. Hein blijft de lustige spotvogel, de trouwe oppasser van Willem bij de hoezaren, later op het dorp Rosa's hulp en haar gereede wreker, tegen wie ook, die hare eer zou hebben durven beklappen.

Gedurende den loop der geschiedenis is Moeder Ranke gestorven. De maar, door eenen dubbelzinnigen glimlach van Raphaël verzeld, heeft in het dorp Rosas eer doen betwijfelen, doch Rosa, alhoewel door het slachtoffer des jongen barons, het vrolijk Truiken zelve, vertrouwelijk onschuldig bekend, draagt geduldig den laster, ja nog de zelfmoord van Truiken. Eenigen tijd later gaat zij in stad wonen als gezelschapsjuffer van de dochter eens rijken koopmans, jong en vol grillen, aan wie zij toch behaagt en wier beste vriendin zij wordt. Oom Bazer heeft zich met zijn neef verzoend, en zoekt nu eene bruid en een rijken bruidschat voor neef Willem. Deze heeft wellicht het Vielliebchen vergeten of ten minste toch verwaarloosd, want in grooten gouden hoezarendos, met de eereteekens van luitenant, komt hij bij den rijken Dobel, gewezen kruidenier en koopman en nu groote rijke, op de Meir. Dobels dochter zal Willems bruid worden, zoo had Oom Bazer het overlegd. Dobel zijne hooghebbende vrouw en zijne dartele en onbezonne dochter, op de schitterende hoezarendos verzot, hadden toegestemd, en Willem kwam de reeds geschrevene huwelijksvoorwaarden onderteekenen. Elisa, de verloofde, die met dezelfde lichtzinnigheid en trouwt en gaat wandelen, wil en zal hare gezelschapsjuffer aan haren bruidegom voorstellen. Rosa verschijnt in de kamer, Willem verschiet, denkt aan het Vielliebchen, spreekt weinig of niet onder het noenmaal, gaat naar huis, schrijft eenen brief van afbreking aan Mej. Dobel, ontvangt eenige oogenblikken later eenen brief van Rosa, die hem het harten Vielliebchen terug zendt, hem alles vergeeft en de wijde wereld ingaat om hem niet meer te zien.

Zij vertrekt inderdaad nog dien zelfden avond uit Dobelshuis, ontmoet daarna mevrouw Hardy, gaat mede naar hare woning, legt haar geval uit, stoot den vermetelen Raphaël nog van zich af, verwijt hem Truikens verleiding en slaat des anderendaags den weg in naar haar dorp, waar zij als eenvoudige naaister armelijk haar dagelijksch brood wint. Nog dien avond was Willem, door Hein, van Rosa's schuilplaats en onnoozelheid verwittigd, alsook van Raphaël's zwetserij, hij gaat dan dien roekeloozen stoppelbaard opzoeken op het bal, vraagt hem rekening over zijne Rosa's eerroovende woorden, over den vroeger geschrevenen naamloozen brief, beroept hem op een tweegevecht, en Hein staat met de degens in gereedheid, doch achteruit trekt de bedeesde Raphaël.

Hierop breekt de omwenteling van 1830 uit. Willem staat aan het hoofd zijns eskadrons, een kogel suist nevens zijne ooren, een man valt nevens hem. Hij neemt hem op, het is Raphaël, die op het oogenblik, dat hij getroffen werd, twee pistolen tot Willem gericht hield.

Raphaël belijdt zijne snoodheid, Rosa's onnoozelheid en sterft.

Bij het uitbarsten der omwenteling was oom Bazer naar Holland gevlucht, en leefde daar vrekkig, slordig en arm te midden zijner in koffers geborgene schatten. Oom Dirk Ranke's geest, wiens goed en have hij nooit aan de echte eigenaars, moeder en Rosa Ranke, had ter hand gesteld, vervolgde hem. Hij schrijft om Willem, verzoent zich nogmaals met hem, bekent met achterhouding en verbloeming, wien zijne schatten op een deel ervan, toe behooren en sterft ellendig.

Willem wil niets erven, maar alles der natuurlijke eigenares teruggeven; het Vielliebchen denkt hij reeds zelf terug genomen te hebben, alhoewel hij Rosa immer heeft lief gehad. Hij spoedt zich naar Rosa's dorp, ontmoet er zijnen oud trompetter Hein, en deze geleidt hem bij de zieke Rosa. Het Vielliebchen wordt op nieuw gegeven en aangenomen; Rosa geneest, Willem trouwt de rijke Rosa, moeders droom wordt verwezentlijkt, oom Dirks schatten zijn uit het Oost gekomen, Willem en Rosa leven lievend en gelukkig.'

Dit is de aaneenschakeling des verhaals; lees nu de roman, zegt M. HERMAN zoo als de heer Snieders hem bedacht, geleid en geschreven heeft en gij zult voldaan zijn over uwe lezing; de schrijver, wijselijk de overbodige bijzonderheden weglatend, heeft nochtans geene enkele omstandigheid verwaarloosd, die het verhaal in belang kon doen stijgen; hij heeft met dit doel de schilderige kracht zijns stijls gebruikt, welke elk afgezonderd tafereel door wel verdeelde afgebaakte licht en schaduwstralen op het natuurlijks doet oplossen, iedere verdeeling, iedere ligging, ieder figuur dusdanig en kunstvol afgemeten, aangeduid en voorgebracht, dat al de deelen der schilderij op hetzelfde punt instralen, het Vielliebchen op het voorplan dringen en Rosa en Willem immer in het middenlicht stellen.

De heer Aug. Snieders, heeft in dit werk met welgelukken de aandacht des lezers op de twee hoofdpersoonen, het eenheidspunt, aanhoudend geboeid; hij heeft zijn plan wel opgemaakt, wel bestudeerd, hij heeft in het onderwerp zelven al het schoone opgehaald wat eene bezonnen en krachtige inbeelding er in vinden mag, en wat een geoefende kunstbeseffende geest kon bewerken, overwegen en voltrekken.

Plantententoonstelling te Amsterdam.

Dezer dagen werd te Amsterdam eene algemeene europesche tentoonstelling van bloemgewassen, planten en hofbouwkundige voortbrengsels gehouden, welke door een congres werd opgevolgd.

Deze tentoonstelling, onder leiding der koninklijke nederlandsche maatschappij *tot aanmoediging van den tuin- en landbouw*, had plaats in het zoo zeer er voor geschikt en allerprachtigst *Paleis voor Volksvlijt.* Dit gebouw is niet alleen verbazend groot, maar ook door zijnen bouwtrant en goede verluchting voor zulke tentoonstelling bijzonder geschikt.

Doch dit is nog niet genoeg om eene europesche tuinbouwtentoonstelling te doen gelukken; er behoorde nog moed en geld bij te wezen, en door deze drievoudige werkkracht moet men ten allen kanten gelukken.

In Holland, bij dit denkende volk, dat met vaste stappen doch met wijsheid en voorzichtigheid, vooruitgaat, was men dan alreeds op voorhand van het welgelukken der tentoonstelling overtuigd en verzekerd, en in plaats dat we ons in onze verwachting zouden bedrogen vinden, overtrof die belangrijke tentoonstelling niet alleen al de andere die wij tot hiertoe in Nederland zagen, maar zij overtrof zelfs de groote en zeker ook buitengewoon schoone bloemententoonstellingen van Gent, Brussel, Londen en Parijs.

Men telde er 174 kampstrijden en 840 inzendingen, welke bij de beoordeeling in X afdeelingen verdeeld waren.

In de 1e afdeeling had men dan 23 kampstrijden te beoordeelen, bestaande uit nieuwe in bloem zijnde en niet in bloem zijnde planten, bloeiende warme en koude kasplanten en groote sieraadplanten, geneeskrachtige planten, bloeiende heesters, volle grondsplanten, bontbladige heesters en bladhoudende of groenblijvende boomen.

In de 2e afdeeling waren de orchideën, palmen, cycas, zamed, pandanus, koude en warme boom- en struikvarens, mosten, aroïdeën, aralia's, kannekenskruiden, marantas, bromelia's, anoectochilus, begonia's, euphorbia's en cactussen.

In de 3e afdeeling: azalea, rhododendron, camellia, acacia, epacris, erica, stam- en struikrozen;

In de 4e afdeeling: dazylirion, dracoena, aloë, terpentijnboomen, banksia, berberis, eik- en balroos, oranje- en laurierboomen, cineraria, calceolaria en viola's;

In de 5e en 6e afdeelingen: Hyacinthen, tulpen, leliën, amaryllis, crocus, narcissus, fritillaria, cyclamen, scilla, anemonen, ranunkels en verschillende andere bolbloemen.

In de 7e afdeeling: tafelbloemstukken, tafel-, bal-, bruids- en bloemtuilen van smaak; haarversiersels, bloemtafels, hangende vazen.

In de 8e afdeeling: Tafelstukken met vruchten, vervroegde groenten en druiven, aardbeziën, appelen, peeren, vruchtboomkens in potten.

In de 9e afdeeling: afbeeldingen van planten, vruchten en moeskruiden, nagemaakte vruchten, plansteekeningen van plantenkassen en wandeltuinen.

In de 10e afdeeling werden alle voortbrengselen beoordeeld, die buiten de prijskampen waren ingezonden.

Aan deze opgave alleen kan men de belangrijkheid der tentoonstelling ontwaren, doch laat men denken wat men wil, dan toch blijft men altoos beneden de wezenlijke schoonheid en pracht. En hoe kan het ook anders, Holland is het zoo gunstig gekende bloembollenland; ook vindt men er menigvuldige zeer groote en breeduitspreidende mooi vertakte koude kasplanten van de Kaap, acacia's, banksia's, zamea's en andere; deze planten zouden de hollandsche liefhebbers niet graag buiten hun koninkrijk verhuizen; vandaar dat de Hollanders in België bijna niet of zeer weinig komen

medekampen; doch nu zijn onze hollandsche beroepsgenooten in hun land te huis: zij allen zenden wonderschoone verzamelingen in.

Uit België, Duitschland, Engeland en Frankrijk zag men zeer vele planten ingezonden. Dit alles maakte de tentoonstelling zoo onbedenkelijk schoon, dat de bewondering bij elk gevoel moest toenemen. Buiten de ievervolste inzending der hollandsche plantenminnaars, hadden de Belgen ten rechte de eerste plaats als vreemde deelnemers ingenomen.

Geheele wagens met planten geladen zijn er langs Antwerpen, naar Amsterdam per spoor en stoomboot, vervoerd; uit Gent werden die per stoomboot rechtstreeks verzonden. België heeft dan ook een goed aandeel der uitgeloofde gouden en zilveren eeremetalen bekomen. Honderde, ja duizende vreemdelingen zijn in Amsterdam aangekomen om die allerprachtigste tentoonstelling te bewonderen.

In den beoordeelraad waren, buiten alle voornaamste Hollanders, Duitschers, Belgen, Engelschen, Russen, Italianen, Franschen en andere. Al deze vreemdelingen namen deel aan het tuinbouwcongres dat vrijdag 's middags werd geopend, en verscheidene dagen moest voortduren, en men niet twijfelde, of dit kongres kon ook, even als de tentoonstelling gelukken.

Dank zij hier de heeren Bestuurders van de tentoonstelling voor de onopsombare moeite welke zij zich hebben gegeven, en het is hun des te grooter eer dat zij in deze grootsche en stoute onderneming zoo wel geslaagd zijn.

J.I. DE BEUCKER,
HENRI VAN HEURCK.

De soldaat.
(*When wild war's deadly blast was blawn.*)

Zoodra de lieve, zoete vreê
Den woesten oorlog staakte,
Die vele kinders vaderloos
En vele weeuwen maakte,
Zei ik den dienst vaarwel en trok,
Den ransel op de schouders,
Wel arm, doch als een eerlijk man,
Naar 't land heên mijner ouders.

Ik droeg in mijne borst een hart
Zoo licht als eene veder;
De handen rein van roof en moord
Keerde ik naar Schotland weder.
Ik dacht, al reizende, aan het dorp,
Waar Nancy mij verwachtte,
De maagd, wier toegenegenheid
Ik vroeg te winnen trachtte.

Zoo kwam ik eindelijk in het dal,
Waar ik als knaapjen speelde;
Ik ging door 't hout waar ik zoo vaak
Al kussend Nancy streelde.
Wie zag ik daar? O vóór mijn oog
Was Nancy zelv' verschenen -
Ik moest ter zijde gaan, opdat
Ze mij niet zou zien weenen.

O, stamelde ik, o meisjen, zoet
Als frissche dorenbloesem,
Gelukkkig is wie 't hart bezit,
Dat klopt in uwen boezem.
'k Ben arm, en heb nog ver te gaan,
En zou in uwe woning
Graag rusten eene korte wijl -
Ik diende trouw den koning!

Zij keek me zwijgend aan, en scheen
Mij schooner dan te voren....
Mijn lief, zoo zei ze, is ook soldaat,
Hem blijf ik toebehooren.
Treed vrij in huis en neem uw deel
Van 't maal dat wij bereiden:
Van hier zal nimmer ongetroost
Een brave krijgsman scheiden.

Maar eensklaps was de rozekleur
Van haar gelaat verschoten....
O! zijt ge Willie? riep zij uit,
En hield me aan 't hart gesloten. -
Ja, Willie ben ik, Nancy zoet,
En heb u woord gehouden,
Dat zweer ik u bij God, op wien
Wij onze hope bouwden!

De krijg heeft uit, nu blijf ik t'huis,
O liefste hartsvriendinne!
En hebben wij geen geld noch goed,
Toch zijn we rijk aan minne. -
Och! zei ze, grootvaêr liet mij goud
En deze pachthoef erven....
En kom, soldaat, mijn eenig lief,
Wees welkom duizendwerven! -

De boer en krijgsman zwoegen slechts
Opdat hun schat vermeere;
De krijgsman tracht naar roem alleen,
Des krijgsmans weelde en eere.
O vóór den dapperen soldaat
Dient gij het hoofd te neigen,
Want hij is 't, die zal strijden, als
Gevaren 't land bedreigen!

FRANS DE CORT.

(*Uit het Schotsch*, *naar* ROBERT BURNS).

Schoon en deugdzaam. (Vergelijking.)

De schoone vrouw is als de glans der Juweelen,
IJdel en nietig; zij prijkt slechts een stond.
De goede vrouw is als de lelie der wouden
Als de roos die haar geuren verspreidt in het rond.

D'eerste veroudert en laat geen gedachtnis
Die 't harte der goeden streelt en verheugt;
De tweede wordt grijs en biedt hare werken,
't Zijn geurige bloemen vol gaven en deugd.

De schoone vrouw treurt om den val harer schoonheid,
Niets blijft van haar' vorigen praal en genot;
De deugdzame vindt haar vermaak bij 't herdenken
Haar 's levens - dat afliep naar Godes gebod.

L.F. DAVID.

Aaltre, *wintermaand, 1864.*

Kronijk.

Antwerpen. - Bij M.H. Possoz, muziekhandelaar, zijn verschenen: *De groote visschen eten de klein*, woorden van M. de Weerdt, muziek van Alph. Janssens, den heere Gom. Rijssens opgedragen, *Spekulatie*, woorden van denzelfden schrijver, insgelijks op muziek gezet door M. Alph Janssens, en opgedragen aan M. Eloy Lemaire.

- In het klooster der zeer eerwaarde paters Capucienen, op de Ossenmarkt, is men bezig met het plaatsen van een altaar in eiken hout, uitgevoerd door M. Peeters; de beelden worden geleverd door de heeren de Bock en van Wint.

- Onder de belangrijkste gebouwen die men in Antwerpen opricht, bekleedt het gesticht der *Zusterkens van den arme* eene eerste plaats; het wordt uitgevoerd naar de teekeningen en onder de leiding van den bouwmeester M. Leclef. Later hopen wij eene breedvoerige beschrijving van dit belangrijk en met een menschlievend doel opgericht wordende gesticht mede te deelen.

- M.F. Durlet heeft een grafmaal geteekend, welk ter nagedachtenis van wijlen M. den baron de Caters en zijne echtgenote in de St. Joriskerk zal geplaatst worden.

Het middengedeelte zal in koper, door de talentvolle drijvers MM. Watlé vader en zoon, uitgevoerd worden. Het grafmaal stelt de H. Maagd Maria voor, gezeten onder een troongehemelte en omringd van de patronen der overledene echtgenoten welke de genade afsmeekende voor de afgestorvenen. Afgewerkt, zal deze samenstelling van den talentvollen bouwmeester een wezenlijk prachtig werk zijn. De omlijsting zal in zwart marmer door M. Rousseaux uitgevoerd worden.

- In de O.-L.-Vrouwekerk heeft men eene nieuwe prachtige geschilderde glasraam geplaatst, uitgevoerd door M. de Bethune, van Gent, en geschonken door de familie Smekens. Men weet dat M. Theophiel Smekens sedert jaren een der ieverigste leden is der Maatschappij ter aanmoediging van schoone kunsten, en die reeds oneindig vele diensten aan de kunsten, en vooral aan de godsdienstige kunst bewezen heeft.

Deze glasraam is de weêrga van degene geschonken door den wel edelen heer baron E. van Delft.

Wij hopen dat deze milde begiftigers talrijke navolgers mogen vinden.

- Op Witten donderdag en Goeden vrijdag heeft, zoo als jaarlijks de gewoonte is, de pelgrimstafel in St-Julianus gasthuis plaats gehad. Het middenstuk der tafel uit boter vervaardigd, door de heeren de Bock en van Wint stelde *Christus onder 't kruis bezwijkende* voor en werd door een zeer talrijk publiek bezichtigd.

- De heeren gebroeders Ratinckx, Groote Merkt, 40, hebben een prospectus uitgegeven van *le double Guide commercial*, *ou livre d'adresses de la ville d'Anvers*. De prijs der inschrijving is bepaald op 5 francs.

- M.J.B. Huysmans heeft een nieuw werk uitgegeven bij M. Muquardt, te Brussel versierd met 175 penteekeningen op steen. Het heeft voor titel: *Voyage illustré en Espagne et en Algérie.* Als kunst op de nijverheid toegepast is deze uitgave zeer eigenaardig bewerkt; al de verschillende platen tusschen en buiten den tekst zijn op steen gedrukt, en al de overige op eene gewoone drukpers; voor eene enkele plaat is die verrichting van weinig belang, menigmaal reeds zijn zoo platen in ons tijdschrift gedrukt; maar voor een groot getal is het een moeijelijk en buitengewoon werk. De eer dezer invoering komt grootendeels toe aan de drukkerij waar het werd uitgevoerd.

- De maatschappij *Louisa Maria* heeft voor hare tentoonstelling de volgende geschenken ontvangen van M. Alp. Van den Peereboom, minister van binnenlandsche zaken, om verlot te worden ten voordeele der weduwen en weezen der visscherssloep *de Hoop*:

1. *De Kolvenier*, plaatsnede van Madou.
2. *De Blinde*, plaatsnede naar Dyckmans.
3. *Het portret van H.M. de keizerin van Mexiko*, plaatsnede van Franck.
4. *De Overvloed*, steendruk naar J.B. Van Eycken.
5. *De droogte van Judea*, steendruk naar Portaals.
6. *Wulpschheid en opoffering*, steendruk naar Van Lerius.
7. *De schildpadden-koopman*, steendruk naar Dell'Aqua.

8. *Het portret van den koning*, steendruk naar Baugniet.
9. *Het portret van Z.K.H. den graaf van Vlaanderen*, plaatsnede door Franck.
10. *Inhuldiging der Congreskolom*, geteekend door Gerlier.
11. *De verbryzelde vioolboog*, door J. Van der Sypen, naar Gallait.

Wij wenschen M. den minister geluk over zijne geschenken, en hopen dat onze welhebbende lieden welke geschenken willen aankoopen voor dergelijke liefdadige werken het voorbeeld zullen volgen kunstwerken aantekoopen. Maar al te lang zien wij de liefdadige tentoonstellingen opgekropt met nietsbeduidende uit het buitenland getrokkene voorwerpen wanneer men nogtans het aan deze inkoopen besteedde geld hier te lande zoo nuttig kan besteden met een dubbel doel: liefdadigheid en kunstaanmoediging.

- Op 29 Maart ll. heeft men in de groote zaal van het *Verbond voor kunsten*, *letteren*, *enz.* twee Aztekken doen komen. Maximo en Bertola, zoo heeten de afstammelingen van die aloude bevolking van midden-Amerika, zijn geene schoonheden; maar zijn zeker wel hoogsteigenaardige exemplaren van het menschenras.

De gestalte is kinderlijk; de kleur bronsachtig; het voorhoofd vlucht achteruit en verdwijnt onder een zwart kroeshair, de neus komt vooruit in den vorm van bek en de mond en kin vluchten weêr achteruit. De jongen heeft dit erger dan het meisje; met een weinig moeite zou men, in teekening eenen vogelkop ervan maken.

Men ziet echter dat hier geene misvorming bestaat; maar wel een natuurlijke vorm, die aan een bijzonder ras moet toebehooren of toebehoord hebben. De bewegingen van den jongen hebben veel van die der apen; het meisje integendeel houdt zich stiller en stijver, terwijl hun beider gang zeer waggelachtig is.

Hoe het zij, de Aztekken zijn iets wonderlijks in het menschenras, en verdienen gezien te worden. Beide personen spreken iets of wat engelsch, doch volgens de gegevene uitleggingen, kenden zij hoegenaamd geene taal, toen zij te New-York aankwamen, aangezien zij altijd gediend hebben als afgoden in de indiaansche tempels en alzoo in eene gansche afzondering leefden.

De 19^{e} en laatste verhandeling van M. Montigny, over de sterren en het planetenstelsel, heeft op 11 April in het *Verbond* plaats gehad.

Deze geleerde leeraar is met de meeste aandacht door zijne talrijke aanhoorders betracht geworden, en allen drukten de hoop uit het volgende jaar het genoegen te kunnen genieten, zijne zittingen bij te wonen. Het bestuur van het *Verbond* heeft een kort verslag van deze belangrijke zittingen in druk laten verschijnen en de leden der maatschappij aangeboden.

Over de verhandeling door L. Alvin, op 21 April gehouden, over *Albrecht Durer*, zullen wij in een volgend nummer spreken.

Op zondag 23 April ll. waren in het *Verbond* twee tafereelen tentoongesteld. Het eerste was van M.E.J. Boks en stelde *de gouden Leeftijd* voor; van dezen jeugdigen doch veelbelovenden schilder, hadden wij nog maar één tafereel gezien, de tentoongestelde schilderij houden wij dus voor de tweede waarmede hij in het publiek verschijnt De eerste prijkte in de driejaarlijksche tentoonstelling van 1864, stelde *de dood van Archimedes* voor; zij werd aangekocht na de sluiting der tentoonstelling door M. Adolf de Roubaix. Wij danken laatstgenoemden heer voor zijne wijze

aanmoediging aan een opkomend talent verleend, en hopen in het belang der schoone kunsten dat hij navolgers vinden mag.

M. Boks is leerling der koninklijke Akademie, en thans secretaris der afdeeling van beeldende kunsten in het *Verbond.* Het tweede tentoongestelde tafereel was van M.F. Lautenberger, en stelde eene *Doode natuur* voor; hetzelve bezat zeer goede hoedanigheden.

Op 30 April waren de volgende tafereelen tentoongesteld: *eene stalli*ng, door M.L. van Kuyck; een welgelijkend *portret* van M. de Braie, door M. Jos Delin; en eene groep in plaaster, door M. Breuer, welke daartoe het volgende onderwerp gekozen heeft: '*ib ben de moeder der zuivere liefde*, *vrees*, *wetenschap en hoop.*' Dit laatste werk is bestemd voor de toekomende tentoonstelling van Keulen.

- Op 29 April, had de uitspraak plaats der rechters, die de voorbereidende prijskampen van schilderen, enz., moesten beoordeelen, der mededingers voor den grooten prijskamp, gezegd van Rome. Er waren 19 deelnemers, waaronder 6 van Antwerpen, de anderen waren van verschillende steden.

Wij laten hier de namen volgen der 6 leerlingen, welke zijn aangenomen om naar den prijs van Rome medetedingen:

De Wilde, Frans, geboren te St-Nicolaas, leerling der Academie van Antwerpen; Hennebircq, Andries, geboren te Doornik, leerling der Academie van Brussel; Ooms, Karel, geboren te Desschel, leerling der Academie van Antwerpen; Tydgadt, Lodewijk, geboren te Lovendegem, leerling der Academie van Gent; Vander Haegen, Edmund; geboren te Gent, leerling der Academie van Leuven; Vander Ouderaa, Petrus, geboren te Antwerpen, leerling der Academie van Antwerpen.

De door het Staatsbestuur benoemde commissie, welke de voorloopige prijskampen beoordeelden, waren:

M.N. de Keyser, bestuurder der Academie van Antwerpen.

M.J. Geefs, leeraar der Academie van Antwerpen.

M. van Hemelrijck, advokaat, lid van den bestuurraad der Academie van Antwerpen.

M. Portaals, 1ste leeraar van het schilderen bij de Academie van Brussel.

M. Canneel, bestuurder der Academie van Gent.

M. Chauvin, bestuurder der Academie van Luik.

M.L. de Taye, bestuurder der Academie van Leuven.

- De werken, uitgevoerd door de leerlingen der koninklijke Academie voor de prijskampen van het afgeloopen jaar, zijn tentoongesteld in de tentoonstellingszalen, Venusstraat, van zondag 30 April tot donderdag 4 Mei.

- Op 30 April heeft M. Jottrand, vader, eene zeer belangrijke verhandeling gehouden in de bovenzaal der Sodaliteit. De zaal was opgepropt met volk, de spreker werd menigmaal door toejuichingen onderbroken.

- Aangekondigd om in het kort bij M. Delamontagne te verschijnen: *Vrije Zangen*, dichtbundel, door Edw. van Rijswijck, Thz.

- Wij hebben ontvangen: *Critisch onderzoek der nieuwe spelling*, taalstudie door prof. E. van Driessche.

- Op maandag 1 Mei had de inhuldiging plaats van een standbeeld, generaal Carnot voorstellende, op het Laar te Borgerhout, nabij Antwerpen. Dit standbeeld is uitgevoerd door M. Leonardus

de Cuyper, eene daartoe opzettelijk vervaardigde kantate getiteld: *Hulde aan Carnot*, getoonzet door M. Storms, werd gezongen door de leden der maatschappij *les Chanteurs campagnards.*

- Men spreekt met zeer veel lof over eene statie, uitgevoerd door M. Edw. Mareels, de gunstig gekenden beeldhouwer, van wien wij meermalen werken hebben aangeteekend.

Brussel. - M. Willem Geefs, heeft het model voltooid van het standbeeld van wijlen M. Verhagen, hetwelk in het voorhof der vrije hoogeschool zal geplaatst worden.

- M. Simonis is door het Staatsbestuur gelast met de uitvoering van een standbeeld, Marnix van St.-Aldegonde voorstellende.

- Bij den door het Staatsbestuur geopenden prijskamp voor het leveren van vlaamsche en fransche kantaten, zijn niet minder dan 60 stukken ingekomen, namelijk 44 fransche en 16 vlaamsche Wij laten hier de opgave van deze laatsten volgen:

I.	Het feest van Belsazar of de ondergang van Babylon). (Zonder kenspreuk).
II.	De roem der belgische natie. (Zonder kenspreuk).
III.	De dood van Samson. Multo plures interfecit moriens, quam ante vivus occiderat. (Judic., XVI, 30).
IV.	De prijs van Rome. Zangerig.
V.	Een Willem van Saaftingen. Geen leekebroeder.
VI.	De XVIIIe Junij 1865. Je maintiendrai.
VII.	De winden. (Zonder kenspreuk).
VIII.	Breydel en De Coninck: voor den slag der Gulden sporen. Schild en vriend.
IX.	Roosbeke. Die nimmer glorie zoekt te winnen, Maakt zich der glorie nimmer waard. (TOLLENS).
X.	Agneesens. Hij leefde en leed voor 't vaderland. (O.-Z. van Haren: De Geuzen).

XI.	De slag der Gulden sporen. (Zonder kenspreuk).
XII.	Te Groeninge, 1302. Suver leven ende vri goed voer goed, voer dreibaer steene. (Boudewijn van der Lore).
XIII.	De nacht. Alles is muziek des nachts.
XIV.	De Belg, zangdicht n° 1.
XV.	De Belg, zangdicht n° 2.
XVI.	De gemoederen der echte vrije Belgen. Mits de geschiedenis Moet de spiegel der waarheid wezen, Dan zal men hier gewis De bestaving der zinspreuk lezen.

- De tentoonstelling der belgische maatschappij van waterverwschildering, is op 16 April ll. in het lokaal der Troonplaats geopend. De tentoongestelde werken bedragen ongeveer 150. België, Engeland, Frankrijk, Italië, Duitschland en vooral Holland zijn op eene waardige wijze in de tentoonstelling vertegenwoordigd.

- Op maandag 17 April had in den cirkschouwburg eene plechtigheid plaats die niet zonder belang is voor de vlaamsche zaak en vooral voor het vlaamsch tooneel. De vlaamsche tooneeltroep onder het bestuur van M.F. Vande Zande, gaf zijne honderdste vertooning in dit tooneeljaar; afgevaardigden van al de groote vlaamsche steden des lands waren toegekomen om M. Vande Zande geluk te wenschen met de in de hoofdstad zoo gunstig bekomene uitslag.

M. Julius Vuylsteke, de schrandere advokaat van Gent, sprak namens het *Willem-fonds* eene welgevoelde rede uit en overhandigde den bestuurder eenen prachtigen bloemenruiker.

Verschillende andere redenaren, afgevaardigden van maatschappijen, enz., voerden nog beurtelings het woord. Deze plechtigheid zal, hopen wij, lang in het geheugen der aanwezigen voortleven en de beste vruchten dragen.

- M.L. Gallait, de beroemde belgische schilder, heeft eene nieuwe schilderij gemaakt, voorstellende *Christoffel Colombus in de gevangenis.* Dit nieuwe gewrocht is een meesterstuk van schilderkunst en uitdrukking. Christoffel Colombus is alleen, geketend en zittende tegen den muur van zijnen kerker. De schilderij is voor Engeland bestemd.

Dinant. - Op 18 April zijn in deze stad uit Londen afgevaardigden van engelsche oudheidkundigen aldaar aangekomen, om de grotten van Furfooz te bezoeken, waar onlangs, zoo men zegt, het bewijs gevonden is dat ons land voor den zondvloed bewoond was. De afgevaardigden waren MM. Hamilton, voorzitter der geologische maatschappij te Londen, Godwin Ansson, professor Busk, Prestwich en Jeffreys.

Dixmude. Het taalgenootschap de *van Duyse's Vrienden*, van Dixmude, heeft de twee volgende beslissingen genomen: 1° Pogingen te doen om eene algemeene tentoonstelling te openen, van nijverheid- en kunstvoorwerpen, landbouwvoortbrengselen, enz. enz., 2° een letter-, tooneel- en zangkundigen

prijskamp te geven. Dadelijk zijn door het genootschap de noodige maatregelen genomen om deze twee in ontwerp genomene zaken dit jaar tot stand te kunnen brengen.

Sterfgeval.

M. Ed. Vandenberge, schilder, is te Gent na eene smartelijke ziekte overleden. De lijkdienst had plaats op maandag 24 April ten 8 ure, in de kapel van de Bijloke.

Deze veelbelovende kunstenaar verbleef verscheidene jaren in Antwerpen en arbeidde onder de leiding der heeren Guffens en Swerts in de St. Joriskerk.

M. Ed. Van Reuth sprak aan het graf eene treffende lijkrede uit.

DE H. FAMILIE, MET DE H. ANNA EN JOACHIM. - FAC SIMILE EENER HOUTSNEÊ VAN ALBRECHT DüRER.

Verbond van Kunsten, Letteren en Wetenschappen te Antwerpen.

Op 21 April ll. ten 8 ure 's avonds gaf M.L. ALVIN, bibliothecaris der Koninklijke Academie van Belgie, in de groote zaal van het *Verbond* eene verhandeling over Albrecht Dürer, wiens welgelijkend portret men aantreft in den derden jaargang van ons tijdschrift, bladz. 177.

Al de werken van dezen meester waren in de zaal ten toon gehangen, namelijk 170 houtsneêplaten, 208 koperen platen en de *fac similes* zijner teekeningen voortkomende uit de verzameling van aartshertog Karel, benevens een aantal platen naar tafereelen door hedendaagsche plaatsnijders en teekenaren vervaardigd.

Aan het einde der zaal hing de prachtige eereboog van Maximiliaan, een der grootst gekende plaatwerken, bestaande uit 32 platen op lijnwaad geplakt, en een zeer indrukwekkend geheel uitmakende. Aan het andere gedeelte der zaal prijkte de praalwagen door Albrecht Dürer voor dezelfde feesten, de krooning des keizers van Duitschland, geteekend. Geen werk van den Nurembergschen meester ontbrak. Degene welke volstrekt onvindbaar zijn, en waarvan maar een of twee exemplaren in de keizerlijke en koninklijke verzamelingen bestaan, waren door goede lichtteekeningen terug gegeven.

In den 5^{n} jaargang 1859 hebben wij de *fac simile* eener houtsnede van dezen beroemden meester medegedeeld, bladz. 105, de *HH. Stephanus*, *Gregorius* en *Laurentius* voorstellende, en in 1860, *de Krooning van Maria*, bladz. 39. Thans bieden wij onze lezers *de H. Familie met de H. Anna en Joachim* aan.

In zijne verhandeling heeft M. Alvin, vluchtig de voornaamste gebeurtenissen uit het leven van Albrecht Dürer aangehaald, en den hongaarschen oorsprong zijner familie, den dorpstronk waaruit een krachtigen rank is ontstaan, waarop de kunst gedurende drij geslachten moest bloeien, doen kennen. Vooreerst was het Antoni, de zoon van den beestenhoeder die, hoe jong ook nog, een merkelijken aanleg toont voor de teekenkunde, en die door zijnen vader bij eenen goudsmid van Jula wordt geplaatst. Vervolgens is 't Albrecht (de oude) die het bedrijf voortzet van zijnen vader Antoni, die een kunstenaar wordt van groote verdiensten, verplicht is zijn vaderland te verlaten om elders fortuin te gaan zoeken, en zich, in 1455, te Nuremberg komt neêrzetten, na gansch Duitschland te hebben doorreisd en langen tijd in de Nederlanden te hebben verbleven. Het is niemand onbekend dat onze provinciën zich, te dien tijde, tusschen al de natiën van Europa onderscheidden in het vak der schoone kunsten, en dat Duitschland vooral er zijne kunstenaren heen zond om er zich te gaan volmaken.

Albrecht Dürer sluit de rei der talentvolle mannen, welke zijne familie opluisteren, maar ook zijn genie verdonkermaant allen. Derde zoon van de 18 kinderen welke zijne moeder ter wereld bracht, heeft hij geene afstammelingen achtergelaten; derde zoon van het gezin is hij ook de laatste der Dürer's die de kunst beoefende, en zeker is zulks niet te betreuren, want het valt grootelijks te betwijfelen of een erfgenaam van zijn bloed hem zou overtroffen, of zelfs op gelijken rang met hem zou hebben gestaan, en beter is het op hetzelfde standpunt te blijven staan dan af te dalen.

De reis van Albrecht Dürer in de Nederlanden, tijdens de jaren 1520-21, heeft eene belangrijke plaats bekleed in de verhandeling. Het dagboek waarin de kunstenaar

de verschillende omstandigheden van zijn verblijf in de Nederlanden heeft aangeteekend, boezemt ons een heel bijzonder belang in.

Ziehier de kunstenaar, vergezeld van zijne vrouw Agnes Frey en zijne kleine meid Suzanna, die zich op weg begeeft den dag van Sint-Kiliaan, den 8 Julij 1520 - Hij was alsdan vijftig jaren oud. - Hij vertrekt uit Nuremberg met eene gansche vracht zijner werken, met talrijke afdruksels van al de platen welke hij tot dan toe heeft voortgebracht. Deze reis had een dubbel doel: het aangename en het nuttige. Ook meende de kunstenaar als koopman te kunnen gelukken; doch de uitslag moest hem weldra doen ondervinden, dat de geest van handel en die der kunst niet samen gaan. Eerst en vooral begeeft hij zich naar Bamberg, waar hij door den bisschop met onderscheiding wordt ontvangen. Deze geeft hem een doortochtbrief, ten einde de voorwerpen des schilders te doen eerbiedigen door de talrijke posten der tolbeambten, welke op den ganschen weg geplaatst zijn. Dürer legde kleine dagreizen af en bleef overal stil waar iets merkwaardigs te zien was. De buurtwegen zijn zeer moeilijk. Hij trekt door Frankfort; van daar gaat hij, langs de Mein, naar Maynz. Eens op den Rhijn, toonen de tolbeambten zich zoo welwillend niet meer: *hier* is hij verplicht een briefje te onderteekenen, waarbij hij belooft de rechten te betalen bij zijne wederkomst; *daar* weet hij den tolbeambte om te klappen door hem een ‘beeldeken’ te geven. 't Was het middel welke hij ook te Bamberg had aangewend: een exemplaar van het Leven der H. Maagd had den doortochtbrief van den bisschop betaald.

Eindelijk komt hij te Keulen aan, trekt door Luik, waar hij niet stil houdt dan om den nacht door te brengen, bevaart de Maas tot bij Maasijck en richt van daar zijne schreden naar Antwerpen, dwars door het zand der heide. Bijna eene maand was hij op reis toen hij de brabandsche stad bereikte. De rijkdom der plaats en de pracht harer gebouwen deed zijne bewondering ten top stijgen. Op 7 augustus legde hij, vergezeld van zijnen gastheer, een bezoek af bij den burgemeester, in het huis welk deze magisstraat voor zich had doen bouwen. Volgens Dürer bestond er niets zoo grootsch en zoo schoon in gansch Duitschland. Vervolgens gaat hij de werkplaatsen der schilders bezichtigen; hij vindt hen bezig aan een groot werk. Men bereidt de zegenpralende inkomst van koning Karel, die tot keizer is uitgeroepen. De doeken, welke de kunstenaars penseelen, moeten de straten versieren langs waar de stoet zal voorbijtrekken. Hij ziet daar mannen wier namen vandaag beroemd zijn: Joachim Patenier, de dinantsche schilder, de eerste die de landschapschildering tot een afgezonderd vak verhief; Quinten Matsys, de schilder smid; Lucas van Leyde de schilder plaatsnijder en eene menigte anderen. Den 15 augustus wekte de groote processie van O.L.V. zijne bewondering op: hij geeft er eene aangename beschrijving van.

Hij nam Antwerpen voor zijn hoofdkwaartier en knoopte er talrijke betrekkingen aan met de vreemde kooplieden, de rijke burgers en de monikken van het Augustijnenklooster. Gansch zijn

dagboek staat vol nota's over de middagmalen waarop hij was verzocht geweest, over de geschenken welke hij gedaan of ontvangen had, over de platen welke hij verkocht had of weggegeven. Drij keeren verlaat hij Antwerpen, eerst gedurende zeven weken om Brussel, Leuven, Keulen en Aken te bezoeken. In deze laatste stad woont hij de feesten bij, op het einde van October, die gegeven werden ter gelegenheid van de krooning van keizer Karel. Langs Gelderland, Braband en Zeeland keert hij terug. In de maand December, begeeft hij zich weêr naar deze twee provinciën en loopt er eenig gevaar dicht bij het eiland Walcheren, waar hij zich uit nieuwsgierigheid met een schip had naartoe begeven, ten einde eenen nacht op zee door te brengen. In de lente gaat hij naar Brugge en Gent.

Wanneer men zijn dagboek leest, betreurt men de beknoptheid zijner overwegingen over de kunstvoorwerpen, welke hij in deze twee steden had gezien. Het is wonderlijk dat hij geen enkel werk aanstipt van Memmelingen; hij zegt geen enkel woord over de kas van Sinte-Ursula. Wanneer hij spreekt over de *Aanbidding van het lam* door de gebroeders Van Eyck, kent zijne bewondering geene palen; ook is hij vol achting voor de schilderstukken van Rogier Van der Weyden, welke hij in de Gulden Kamer van het stadhuis van Brussel heeft in oogenschouw genomen.

Tijdens den Vastenavond van 1521 ontving Albrecht Dürer verscheidene eerbewijzingen van wegens de verschillende gildens van Antwerpen. De goudsmeden waren begonnen; maar het schitterendste van al was de hulde, welk door de Sint-Lucasgilde werd gebracht. De kunstenaar werd in de gilde ontvangen met zijne vrouw en zijne meid Suzanna, en de ontvangst was den kunstenaar volkomen waardig. Vrolijk wijdt Dürer in zijn dagboek uit, over de bijzonderheden van dit feest, alsmede over de eerbewijzen waarvan hij het voorwerp is geweest.

Op het oogenblik dat de kunstenaar zich gereed maakte om naar zijn vaderland weder te keeren, kwam de koning van Denemarken te Antwerpen aan. Deze verlangde zijn portret te hebben van den Nurembergschen meester: 't is voor hem een vertoef van tien dagen want hij moet den koning naar Brussel volgen en de feesten bij wonen, welke de keizer en de gouvernante, de aartshertogin Margaretha, hunnen koninklijken gast, Christiaan II, gaan aanbieden.

Tijdens de uitstapjes welke Dürer deed, zoowel te Brussel als te Mechelen, Gent en Brugge, werd hij luisterlijk gefeest door de schilders en goudsmeden. De magistraten zelven hieten hem welkom en boden hem geschenken aan. De schilder Bernard Van Orley gaf ter zijner eere een prachtig banket, waaraan verscheidene personen van hoogen rang deel namen.

Eindelijk, op 18 Julij 1521, 't is te zeggen, een jaar en tien dagen na zijn vertrek uit Nuremberg, herneemt Albrecht Dürer den weg naar zijn vaderland. De stoffelijke uitslag dezer reis was er wel verre af van te beantwoorden aan de verwachting welke hij er had van opgevat: zijne rijke verzameling gravuren was weg, maar op welke wijze? Hij heeft nog voor geene 200 gulden verkocht; maar integendeel, heeft hij ook aan iedereen gegeven; aan de kleinen zoowel als aan de grooten, aan zijne kunstbroeders, aan zijne gastheeren, aan de Augustijnermonikken van Antwerpen, aan Mevrouw de gouvernante Margaretha, aan zijnen geneesheer, want hij was te Antwerpen ziek geweest: eerst was hij in Zeeland aangerand geworden door de polderkoorts, en deze ziekte had hem in de lente op nieuw aangetast te Antwerpen. Hij haalt dit feit in zijne notas aan.

‘Drij weken na Paaschen, zegt hij, heb ik mij bevangen gevoeld door eene heete koorts, eene zonderlinge ziekte, welke overeenkwam met degene waarvan ik in Zeeland was aangerand, ziekte waarover ik nooit heb hooren spreken en die ik nog heb.’

Toen hij ons land verliet, scheen hij in het geheel niet tevreden over zijne reis en vooral niet over zijnen handel. ‘Ik heb ongeluk gehad, schrijft hij in zijn dagboek, in al wat ik in de Nederlanden heb gedaan; verteer, verkoop, en andere dingen, ongeluk in alles, zoowel bij den hoogen als bij den lagen stand. Vooral heb ik niets ontvangen van mevrouw Margaretha om al wat ik voor haar gedaan en haar gegeven heb.’

En nogtans was het bestaan van den schilder zeer werkzaam geweest gedurende deze twaalf maanden: op elken regel van zijn dagboek vindt men eenig werk vermeld. Nu eens is het eene teekening naar een gedenkteeken of een wezen dat hem vreemd is: te Gent teekent hij een levenden leeuw volgens de natuur; dan weder is het eene schildering welke hij ten geschenke geeft aan eenen liefhebber. Meer dan twee honderd portretten staan in deze notas aangeteekend: hij geeft de schetsen terug van al degenen met wien hij in betrekking is geweest. Zelfs maakt hij, voor den geneesheer der gouvernante, het plan van een huis, welk deze voornemens is te Mechelen te laten bouwen; hij teekent blazoenen voor eenen edelman; geeft aan zijnen vriend Tomasin gekleurde teekeningen om zijne woning te versieren. En, bij slot van rekening, toen hij de noodige gelden moest bijeen verzamelen om te vertrekken, was Albrecht Dürer verplicht 100 gouden gulden te leenen.

Het dagboek dezer reis houdt op te Keulen. In zijn vaderland wedergekeerd, leefde Dürer nog zeven jaren en stierf op 8 April 1528. Indien men de getuigenis mag gelooven van Willibald Pirckheimer moeten deze laatste jaren van zijn bestaan wel pijnlijk zijn geweest. Ziehier wat wij lezen in eenen brief, geschreven door dezen vriend en vertrouweling van den schilder:

‘Waarlijk heb ik in Albrecht Dürer den besten vriend verloren, welken ik op de wereld bezat, en niets heeft mij meer bedroefd dan hem een zoo smartvollen dood te zien sterven, aan welken, behalven Godes wil, niemand heeft medegewerkt dan zijne vrouw; deze vrouw, die zijn hart heeft afgeknaagd, en hem zoodanig heeft gemarteld, dat zij er zijn einde heeft door bespoedigd, want hij was uitgedroogd als een strooipijl. Nergens mocht hij moed gaan zoeken, 't was hem niet toegelaten zijne vrienden te zien, zoodanig beheerschte hem deze vrouw en dwong zij hem om te werken zonder ophouden, opdat hij maar geld zou winnen, waarvan zij zou kunnen gebruik maken, indien de dood hem kwam verrassen. Ook heeft Albrecht haar zes duizend gulden achtergelaten. Maar zulks toch kan haar geene voldoening verschaffen; want, alles wel ingezien, is zij toch de eenige oorzaak der dood van haren man. Ik zelf heb haar dikwijls gesmeekt om af te zien van hare slechte handelwijze, welke zoo zeer was af te keuren. Dikwijls heb ik haar gewaarschuwd en voorzegd, welk einde op dat alles noodzakelijk moest volgen. Maar deze raadgevingen en waarschuwingen

zijn slechts beloond geworden door ondankbaarheid: zij is de vijandin geworden van degenen welke dien man goed wilden en belang stelden in zijn lot.'

Ziedaar eene korte doch ernstig zware beschuldiging. Zij is over het algemeen aangenomen en aan den naam van Agnes Frey kleeft dan ook eene algemeene afkeuring. M. Alvin bekent dat hij ook een aanklever dezer afkeuring was toen hij, tien jaren geleden, hetzelfde onderwerp behandelde. Volgens geweten gelooft hij zich verplicht op deze meening terug te moeten komen; hij is bijna geneigd om eervolle boetpleging te doen, en waarom wil hij zijn woord herroepen? 't Is omdat hij, bij middel van het dagboek, waarin de schilder gedurende zijne reis, alle avonden zijne vertrouwelijkheden aanteekende, het huislijk leven van Albrecht Dürer heeft bestudeerd. Hij doet zien hoe het huwelijk tusschen Albert en Agnes werd gesloten: de jonge lieden hadden elkander niet verkoren: de ouders hadden alles voor hen afgedaan. Dat deze vereeniging niet gelukkig is geweest, zulks kan men gemakkelijk aannemen: het waar geluk kon dit huis, waar nooit de stemme van een kind had geklonken, niet bewonen; maar de twee echtgenoten hebben ieder het hunne bijgebracht in het verdriet door zulke berooving geboren.

Volgens de bepaalde beschuldiging van Wilibald Pirckheimer, zou Agnes eene geldgierige vrouw geweest zijn, die haren man dwong om te werken, ten einde gulden op gulden bijeen te zamelen. Opdat zij aldus kon handelen, zou zij; zoo als het spreekwoord zegt, meester moeten geweest zijn van de kas en haren echtgenoot op den noodzakelijken pegel hebben gezet. Zulks ziet men in meer dan een huishouden, al is het daarom bij geen kunstenaar, maar zulk iets ziet men op geen enkelen dag tot stand komen. De vrouw die haren man beheerscht heeft het van langzamerhand moeten aanleggen, ten einde hare heerschappij te vestigen. Doch wat ziet men in het huishouden van Dürer, gedurende de eerste 21 jaren? Dat het ontegensprekelijk de man is die heerscht, die als meester handelt, die alles alleen bestiert. Nauwelijks zijn zij elf jaren getrouwd, of Albrecht begeeft zich alleen naar Italië, langen tijd verblijft hij te Venetië en leidt er een jongmansleven. Om er zich van te overtuigen heeft men enkel de brieven te lezen, welke hij toen schreef aan dien zelfden Willibald.

Gedurende de gansche reis in de Nederlanden - zij waren alsdan meer dan 25 jaar gehuwd - gaan de zaken voort op den zelfden voet; 't is Albrecht die alleen de uitgaven regelt, die verkoopt en links en regts weggeeft, zonder de minste tusschenkomst zijner vrouw. En 't zou bij hunne terugkomst te Nuremberg zijn, dat de zaken tot dit punt zouden veranderd zijn? Na vijftig jaren geheerscht te hebben, zou deze meester, zoo jaloersch op zijn gezag, er zoo maar eensklaps hebben van afgezien? Is het niet veel eenvoudiger den dood van Albrecht Dürer toe te schrijven aan natuurlijke oorzaken? Hij was niet genezen van de koorts welke hij te Antwerpen had opgedaan, en de geneeskunde kende toen de middelen nog niet om haar te bestrijden. Wat de redens van zijn verdriet betreft, zonder twijfel moesten er bij hem bestaan. Zijne inborst kon niet vrolijk zijn: de tegenstelling van het leven welk hij in de Nederlanden geleid had, de eerbewijzen waarvan hij het voorwerp was geweest, de stoffelijke en zedelijke werkzaamheid, waarmede hij als vereenzelvigd was, vergeleken aan de eenige doodsche rust van zijn bestaan te Nuremberg, heeft zijne gesteltenis tot treurigheid kunnen ontwikkelen en hem tot ingetogenheid en uitteering gebracht hebben. Ook kwam hij in keizer Maximiliaan eenen beschermer te verliezen, die door den nieuwen vorst niet werd vervangen. Laat ons de vrouwen niet te veel den

steen toewerpen, zegde M. Alvin, en kleven wij niet te licht de verwijten aan welke men hun toestuurt, uit vrees van ons onrechtvaardig en partijdig te toonen.

De waardeering van Dürers talent als groot kunstenaar, zou eene gansche zitting verreischt hebben; maar dewijl de werken van den meester onder de oogen der aanhoorders gesteld waren, verklaarde de redenaar zich te kunnen bepalen, bij het karakter der werken van den meester in groote trekken af te malen. Hij haalde de denkwijze van M. Julius Renouvier aan, uitgedrukt in zijn werk over *De typen en de werkwijze der plaatsnijders*.

Ofschoon de redenaar de beoordeelingen van gemelde schrijver bijtreedt, voegde hij erbij, dat Albrecht Dürer degene is, die in gansch Duitschland, het teeken der kunstherbloeijing gaf, hetgeen ook zijnen eeuwigen roem zal uitmaken; en dit is ook onze zienswijze. Dürer is een van die talenten die de eeuwen doorstaan, niet alleen door hunne voortbrengselen, maar ook door hunne eigenaardigheid, die het kenmerk is van het wezenlijk talent en eene noodzakelijke vereischte om eenen meester in de kunst genoemd te worden.

De verhandeling van M. Alvin hebben wij met veel belangstelling gevolgt, maar nog met veel meer genoegen zagen wij de tentoonstelling van de zoo talrijke werken van dezen duitschen meester. Beide, hopen wij, zullen voor de kunst goede vruchten dragen.

Eene bemerking die wij bij deze gelegenheid gemaakt hebben, is deze: men is trotsch heden de houtsnede naar werken van vreemde meesters te toonen, maar waarom verwaarloost men dan toch dit vak der kunst of kunstnijverheid optebeuren en aantemoedigen? Indien er talrijke schoone werken der hedendaagsche school verloren gaan en voor het nageslacht onmogelijk zullen kunnen tentoongesteld worden, dan zeker zal die verantwoordelijkheid vallen op hen die gedurig met fierheid spreken van de kunsthoofdstad des lands, en eene geringe bijdrage weigeren ter ondersteuning van een werk van algemeen nut, zoo als het tijdschrift de *Vlaamsche School*, dat niet alleen voor de tijdgenoten maar ook voor het nageslacht van het grootste belang is.

Zekere hooggeplaatste persoon beweerde wel eens, dat de houtsnede geene reden van bestaan meer had, door de lichtteekening (photographie), hetgeen wij uit al onze krachten moeten bestrijden omdat het geenszins bewezen is, dat de lichtteekening stand zal houden; wel integendeel; daarbij is zij aanzienlijk duurder dan de houtsnede, welk kunstvak wij nog altoos beschouwen als het beste middel om den kunstgeest optewekken bij het volk en de kunstenaren te doen kennen bij landzaat en vreemden.

Moge de heerlijke tentoonstelling, waarover wij hooger spraken, de oogen geopend hebben, van hen die tot heden verwaarloosden onze moeilijke pogingen te ondersteunen, dat is - in 't belang der vlaamsche kunst - onze vurige, welgemeende wensch.

Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten te Antwerpen.

Op 30 april had de tentoonstelling plaats der werken uitgevoerd in de afgezonderde werkplaatsen, alsook die der prijskampen der leerlingen, uitgevoerd bij het eindigen van het Schooljaar 1864-1865.

M.E.J. Boks heeft zijn tafereel *de Gouden Leeftijd*, waarvan wij reeds gesproken hebben, tentoongesteld. M.E. Rumfels, *De invloed van het christendom op de wraakgierigheid onzer voorzaten*, en eene teekening, *De zwakken door het christendom beschermd tegen den magtigen*; M.P. Van der Ouderaa, *De laatste aalmoes van Karel-den-Goeden*; M.G. Van Genk, eene teekening, *Christus in den hof van Oliveten*; M.G. De Lathouwer, *de Onderhandeling*, en *Na den regen*, *gezichten uit den omtrek van Antwerpen*; M.A. De Pret, een landschap, getiteld *Stil leven*; M.E. Salusse, *een gezicht uit den omtrek van Antwerpen.* M.L. Mortelmans, *een beeld in steen*, *Ceres* voorstellende; hierover kunnen wij den kunstenaar geene hulde brengen, daar wij betere werken van hem zagen; M.K. Palinck, heeft het zelfde beeld als M. Mortelmans, ook *Ceres* voorstellende, maar hetzelve is beter behandeld; M.F. Van Haevermaet, eene groep *Moederliefde*; M.A. Dierckx heeft een *Geschilderd paneel* tentoongesteld dat zeer wel uitgevoerd is. Hetzelfde kunnen wij zeggen voor M.P. Diercksens, die ook een geschilderd panneel, *Hulde aan Tournefort*, *kruidkundige*, heeft geleverd.

M.L. Durand, heeft twee teekeningen eene naar een tafereel van P.P. Rubens *de opvoeding van Maria*, en de andere naar J. Guffens, *de Zaligmaker* voorstellende, van beide deze teekeningen waren de aangelegde platen tentoongesteld.

Op 7 Mei had de plechtige prijsuitdeeling plaats, in tegenwoordigheid van den heer Gouverneur der provincie; M. Lebrun, bestuurder der afdeeling van schoone kunsten, bij het ministerie van binnenlandsche zaken te Brussel; den dd.

burgermeester, de dd. schepenen, verschillende leden van den bestuurraad, de leeraren der Academie en een zeer talrijk publiek. Het muziekcorps van het 10e linie regiment opende de plechtigheid onder het spelen eener *ouverture*; daarna gaf M.G. Kempeneêrs lezing van het verslag in de fransche taal opgesteld, over den toestand en de werkzaamheden van het afgeloopene jaar.

M.P. Rombouts, greffier, deed vervolgens de namen kennen, der leerlingen die zegevierend uit de prijskampen waren getreden; de primussen werden bij afwisseling van muziekstukken en onder de toejuichingen der aanwezigen gekroond.

In de *schilder- en teekenkunde*, hooger onderwijs, is de prijs van uitmuntendheid behaald door M. Karel Ooms, van Desschel. Te dezer gelegenheid heeft het *Handelsblad* de volgende inlichtingen ontvangen die wij als eene niet onbelangrijke bijdrage tot de geschiedenis van dezen wezenlijk veelbelovenden kunstenaar hier aanteekenen:

'In 1858 kwam, door een zonderling toeval, een jongen van ongeveer 10 jaren in onze stad, de beurs ledig, maar hoofd en hert vol van liefde voor de kunst. Het jongske had eenige krabbelingen bij zich, die wonderlijk en onbehendig schenen, maar die toch eenen wezenlijken aanleg deden zien.

De ouders van den jongen, eenvoudige landbouwers, hadden hem bestemd om meê op de hoeve te werken en reeds bracht hij daartoe bij zooveel als zijne jonge jaren toelieten. 't Was echter een slechte koeiwachter, want de knaap schafte zich papier en potlood aan en - hij die nooit een andere nabootsing zal gezien hebben, dan hier of daar eene print, teekende alles af wat hij zag. Nu waren het boomen, dan koeien en peerden, ofwel een heiligenbeeld; kortom, de jongen begon zijn kunstenaars-leven zoo als velen het begonnen hebben, die nadien eene schoone plaats tusschen de rangen onzer artisten hebben ingenomen.

De vonk van het talent valt dikwijls verloren, indien het toeval hem niet doet ontdekken. De zuster van den jongen teekenaar diende in Antwerpen en toen eens de moeder hare dochter kwam bezoeken, klaagde zij bitter over hetgeen zij de *luiheid* van den kleinen broêr noemde - en de goede vrouw en zuster waren van gedacht, dat er niets wat deugde uit den jongen groeien zou. Men had hem reeds zoo dikwijls gestraft, maar altijd kwam die zucht terug en afbeelden 't geen hij zag in de natuur, was voor den knaap eene noodzakelijkheid, eene onweêrstaanbare drift geworden.

Zoo ver dreef het de.... deugniet, dat hij de koe welke hij moest laten weiden, aan eenen boom bond om ze des te gemakkelijker te kunnen afteekenen, zoodat het beest met ledigen buik in de stalling terug keerde! De personen bij wie het meisje diende, dachten er echter anders over dan de goede dorpelingen: en toen men eens de eerste krabbelingen in de hand kreeg, werden zij door deskundigen geoordeeld, als bevattende eene origineele opvatting, een wezenlijken aanleg.

Destijds was M. Teichmann nog gouverneur onzer provincie, en deze edelmoedige man, zoowel als zijne liefdadige familie, alsmede zijn toenmalige secretaris, M. Thielens, ondersteunden de bedoelde familie in het voornemen het kind naar Antwerpen te doen komen en de lessen der Academie te laten volgen. De jonge Kempenaar werd dan ook allergunstigst onthaald door M. de Keyser, directeur der Akademie.

Zeven jaren zijn er verloopen; de iever heeft den knaap geen oogenblik verlaten. Het kind had geen het minste onderwijs genoten: alles was dus te doen en niettemin is diezelfde leerling nu de laureaat onzer Akademie - M. Karel Ooms. Wij wenschen hem geluk met den uitslag, dien hij, wij weten het, niet zonder moeite en studie, bekomen heeft; wij danken op dit oogenblik hen, welke zich met zijne studiën hebben

bezig gehouden - en als M. Ooms aan de verwachting blijft beantwoorden, begint welhaast de rol der drukpers, om hem verder voort te helpen, en dáárin zal deze niet te kort blijven.'

Bovenstaande regelen waren nauwlijks verschenen, of een

beter ingelicht persoon zond den volgenden brief aan den heer hoofdopsteller van het *Handelsblad:*

De prijs van uitmuntendheid.

Heer Redacteur,

‘Onder dezen titel las ik in uw geëerd blad van donderdag laatstleden eenige inlichtingen nopens den verdienstvollen jongeling Karel Ooms, van Desschel, laureaat der koninklijke akademie van Antwerpen. Wijl al uwe inlichtingen uit geene goede bron geput zijn, verzoek ik u het volgende in uw dagblad op te nemen:

Karel Ooms is de zoon van deugdzame en ieverige landbouwers, die, beter dan het algemeen der Kempen, de waarde van het onderwijs beseffen en behertigen.

Reeds van zijne vroege kinderjaren werd de kleine Karel onafgebroken ter school gezonden en werd door zijnen iever tot voorbeeld zijner medeleerlingen gesteld. In het jaar 1856 werd hij bekroond in eenen prijskamp van het lager onderwijs.

De tijd buiten de schooluren wist Karel te besteden tot zijn geloofkoosd vak; hij teekende huizen, kerken, boomen en schetste tafereeltjes met de pen, die van eenen wezenlijken aanleg getuigden. Was er in zijne geruite broek eenen lap gezet die met de stof niet overeenkwam, hij wist denzelve met de pen zoo fraai bij te schilderen, dat men hem slechts met moeite ontdekken kon.

Reeds begon zijn vak hem tot voordeel te verstrekken; hij teekende beeldekens en printen en verkocht dezelve voor twee, drij en vier centiemen aan zijne speelmakkers.

Eens werd hij beticht deel genomen te hebben aan eene vechtpartij, waarin twee heele gehuchten betrokken waren. De onderwijzer, die wel inzag dat Karel niet heel plichtig kon zijn, deed hem voor zijne straf van de gebeurtenis eene schets maken. - Het toeval brengt soms aardige dingen voort....

Juist op dit oogenblik komt M. Baeten, diocesane inspecteur, de school binnen. Hij ondervraagt den jongeling in de christelijke leering en geeft zijne verwondering te kennen over zijne kennissen. De onderwijzer scheen hierover gevleid en antwoordde dat zijne kenissen zich niet bepaalden bij een enkel vak, maar dat hij in alles uitmuntte, zelfs in het *schilderen.* Bij deze woorden haalde hij eenige stukjes uit den lessenaar, die den inspekteur van verwondering en ongeloof deden opzien.

Die kunst bekwaamheid moet aangemoedigd worden, zegde M. Baeten; zend mij morgen eenige zijner beste stukken op, wij zullen zien of er van den jongeling niets goeds te maken is.’ - Zoo gezegd zoo gedaan! -

‘De kleine Karel vervaardigde met bijzondere oplettendheid eenige nieuwe stukken, en men zond dezelve onder kruisband aan den heer Baeten, diocessaan inspecteur. Weinige dagen nadien kreeg de onderwijzer eenen brief van den heer Thielens, secretaris van M. Teichmann, die toenmaals gouverneur onzer provincie was, om hem inlichtingen te vragen over den jongeling en den stand zijner ouders om zoo haast mogelijk te laten weten of deze zouden kunnen bijdragen om hem de lessen der Akademie te laten volgen. Op het ontkennend antwoord werd er aan het gemeentebestuur een hulpgeld gevraagd. De gemeenteraad toonde zich bereidwillig om de kunst aan te moedigen, en schonk den jongeling eene jaarlijksche hulpsom.

De familie Teichmann en de heer Thielens waren den *kleinen Rubens* (zoo noemden zij hem) uitermate genegen; ook de heeren De Man, bij wien zijne zuster in dienst was, hebben den jongeling bij hen genomen en in alles als een eigen zoon behandeld.

Nog eens vlijtig aan het werk, ijverige Kempenaar! Hoe schitterend zal het zijn wanneer men u eens tot eenen hoogeren kunsttrap zal zien opklimmen. Dan zal het nederige Desschel zich verheffen, het zal zich met recht in uwe zegepraal verheugen en de Kempenaars zullen met hoogmoed een nieuwen kunstenaar in hunne jaarboeken aanteekenen.'

Wij vervolgen de opgave der prijzen:

In de *teekenkunde*, middelbaar onderwijs, prijs van uitmuntendheid: E. Carpentier, van Cuerne. - Overgangsafdeeling: R. Mols, van Antwerpen. - Lager onderwijs, eerste afdeeling: A. Van den Bergh, van Antwerpen.; tweede afdeeling, J. De Roeck, van Antwerpen.

Landschap- en dierenschildering, Middelbaar onderwijs, prijs van uitmuntendheid: A. Neetesonne, van Ostende.

Beeldhouwkunde en boetsering, hooger onderwijs, prijs van uitmuntendheid: J. Willems, van Antwerpen; middelbaar onderwijs, eerste afdeeling, prijs van uitmuntendheid: E. Polderman, van Meenen. - Tweede afdeeling, prijs van uitmuntendheid: N. Everaerts. - Lager onderwijs, eerste afdeeling, J. Van Genk, van Bergen-op-Zoom. - Tweede afdeeling: J.-B. Peeters, van Audegem. - *Sieraden naar teekening*, middelbaar onderwijs: J. Van Os, van Antwerpen. - Lager onderwijs, F. Verhoeven, van Antwerpen.

Bouwkunde, hooger onderwijs, prijs van uitmuntendheid: M. Van Ockelyen, van Lier. - Middelbaar onderwijs, eerste afdeeling, eerste sectie, Prijs van uitmuntendheid: K. Seldenslach, van Antwerpen; tweede sectie: J.J. Vielvoye, van Rotterdam. - Tweede afdeeling, eerste sektie, prijs van uitmuntendheid: A. Scheêpers, van Antwerpen; tweede sectie: de prijs voor de *steensnede* is door de rechters niet toegekend. - *Timmerwerk*, J. Clauwaert, van Antwerpen. - Lager onderwijs, eerste afdeeling: F. Leclercq, van Charleroi; tweede afdeeling, L. Huybrechts.

Scheepsbouwkunde. - Er hebben geene prijskampen plaats gehad. De leergang, werd onderbroken door het afsterven van den heer Gras, en is maar heropend na de benoeming van den heer H. Hertoghe, aangesteld bij koninklijk besluit van 28 december 1864.

Kunsten toegepast op de nijverheid, hooger onderwijs, prijs van uitmuntendheid: E. Bulckens, van Lier. - Middelbaar onderwijs, prijs van uitmuntendheid: H. Fredrickx, van Lier.

Sieraden, middelbaar onderwijs, P. Thewis, van Zierikzee. - *Teekening naar het pleister,* J. Greve, van 's Hertogenbosch. - Lager onderwijs, J. Vermand, van Antwerpen; E. Dieltjens, van Grobbendonck; A. Vorsselmans, van Antwerpen; P. Verbert, van Antwerpen.

Koper- en metaalsnede. - De tijd benoodigd tot het snijden eener plaat laat niet toe de prijskampen te openen.

Hebben tentoongesteld: middelbaar onderwijs, M. Vermeiren. - Lager onderwijs: H. Van der Borcht, beide van Antwerpen.

Op mijnen XXV^{n} verjaardag.
XXIV october 1864.
Mijner afgestorvene moeder opgedragen.

't Vierde eener eeuw is weggezonken
In den kolk der nietigheid,
Sinds den stond dat mijne moeder
Mij haar eerste zeegning zeid';

Toen, na wee en pijn en smarte,
Zij den zaalgen stond genoot,
't Wichtje lachende te kussen,
Pas ontsproten uit haar schoot;

Sinds vol hoop en moedervreugde
Zij haar lieve kindje zag,
Daar het sluimerde aan haar boezem,
Of in 't wissen wiegje lag.

O! hoe zalig was niet moeder
En ook vader niet met haar!
Zij, de moeder van een zoontje,
Hij, de zoo volzaalge vaâr!

‘O!’ zoo dacht zij in haar vreugde,
‘Leef, onnoozel, zoete wicht,
Dat op 't blauw katoenen kussen
Zachtjes ingesluimerd licht;

Eens zijt gij mijn vreugd, mijn leven,
Mijn geliefde en teedre zoon,
Troost van vader en van moeder.’
En zij kuste weêr mijn koon.

Moeder, neen, 't mocht zoo niet wezen,
God, die alles weegt en wikt,
Die ons lot draagt in de handen,
Had er anders om beschikt.

Na vijf jaren troetlen, kozen,
Na het zaligste echtgenot,
Wenkt de Heer u van de wereld, -
Van uw zalig moederlot!

En, uw zoontje schreide en weende -
O, dit heugt hem nog zoo goed! -
Om zijn brave en goede moeder:
Moeder gij waart toch zoo zoet!

En ik groeide, en ik leerde,
Laafde mij aan wetenschap,
En was al de kleene knapen
In het leeren veel te rap.

En gij zaagt toch nooit, o moeder,

Hoe ik vaak in mijne klas,
In het lezen, in het schrijven,
Boven al de knapen was.

En dan maakte ik lieve dichtjes,
Vloeiend uit mijn kinderhart,
En 'k herdacht er in mijn moeder:
'k Dacht mij reeds een groote Bard.

'k Las van Alphen's kinderdichtjes,
'k Vond dan staag uw beeld er in;
O, dan gloeide mij het harte
Van een teedre kindermin!

Mijne jaren gingen immer,
't Jonglings tijdperk dat kwam aan;
O die jaren, o dit tijdperk
Kwam mij, moeder, duur te staan!

O ik zwijg, 'k zal niet verhalen
Wat ik doorstond, wat ik leed,
Ja, dit zou te veel u grieven,
Die herhaling is te wreed.

'k Heb geslaafd en veel geleden,
Rondgezworven in het land,
Als een balling in den vreemde
Reikte niemand mij de hand.

Slechts mijn trouwe en teedre harpe
Bleef, als een vriendin, mij bij,
En zij gaf mij hoop in 't harte,
Troost in al mijn druk en lij.

En zij speelde mij vergoeding
Voor de wrange en bittre smart,
En reeds vind ik die vergoeding
In een teeder vrouwenhart!

Nu ben ik weêr recht gelukkig,
'k Heb een gade aan mijne zij',
En ik ruil mijn vreugd, mijn leven,
Voor geen rijke koningspij,

Moeder, o, dit hoort ge geerne,
Ja, dit doet uw harte goed,
'k Zie het aan dit helder sterken,
't Blikt en flikkert toch zoo zoet!

KAREL DE WAELE.

O.L. Vrouwe kerk te Vechel, Noord Braband.

Deze kerk, uitgevoerd

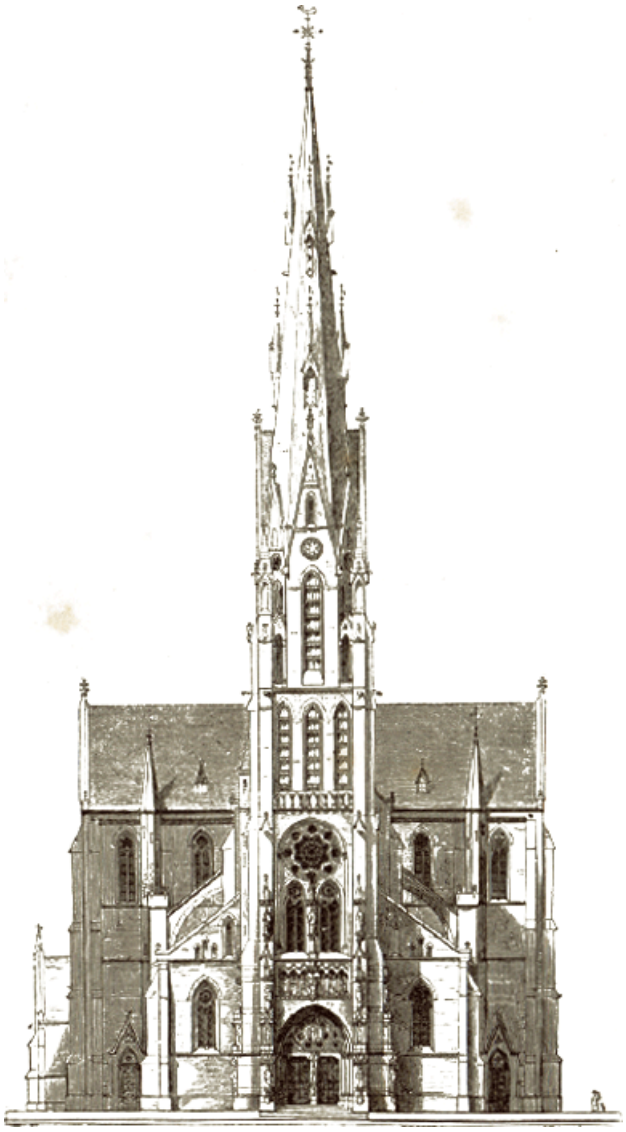

TEEKENING VAN M.P.H. CUIJPERS, VAN ROERMONDE.

naar de teekeningen en onder leiding van den gunstig gekenden bouwmeester, M.J.H. Cuijpers, van Roermonde, is reeds in ons blad besproken geworden in 1861, bladzijde 167, toen wij het plan en de doorsnede van dit gebouw mededeelden, tegelijker tijd als eene belangrijke beschrijving van sommige onderdeelen, ontleend aan eenen der meest befaamde schrijvers van Nederland, M. Jos. A. Alberdingk-Thijm.

Thans, dat wij de gelegenheid hebben dit gebouw in plaatsnede medetedeelen, alsook een der beelden die de kerk buitenwaarts versieren, hebben wij nogmaals *de Dietsche Warande* opengeslagen, om onzen lezeren eenige verdere uitleggingen nopens dit echt godsdienstige werk te kunnen aanbieden.

Het gewelfder kerk is gemetseld uit gele ijselbaksteentjes, hetgeen bovengemelde achtbare schrijver zeer doelmatig vindt voor eenen godsdienstigen tempel, daar hij het beschilderen hekelt van hout in marmer, of ijzer als steen of schijnbare gewelven

uitgevoerd met riet en stukadoorspecie. En hij heeft gelijk. Men heeft maar al te veel, kunstelooze schijnbare godsdienstige gebouwen opgericht.

‘Te Vechel, zegt M. Alberdingk, zijn de welfribben, zoowel dwarsboomen als kruisbogen, gemetseld uit zandsteenen blokken, wier eenigvormige verbinding de *konterforten* bepaald noodzakelijk maakt.

Niet alleen de welfribben, ook de sluitsteenen, zijn uit duurzaam zandsteen gehouwen en rijk versierd. De sluitsteen van het gansche Godsgesticht - die der abside of autaarwelf - vertoont het Lam Gods; de tweede in rang, de middelste van het choor, draagt het beeld der allerheiligste Moedermaagd; die welke het naast is aan het transept der Heilige, onmiddelijk in rang volgende op de onvolprezen Maagd, Joannes den Dooper, den tusschenman der Oude en Nieuwe orde, den laatsten en heiligsten Profeet.

Het welf in het kruis is in het midden drie nederlandsche ellen hooger dan de welven in schip en choor. Hier heeft de kunstenaar den Zegevierenden Christus voorgesteld, op gouden grond: een beeld van 2 N. ellen. En daar inderdaad is het de plaats

voor den Verwinnaar van dood en

hel; daar voor den zoogenaamden triomfboog waaronder men uit tijdelijke orde (het schip) in de hemelsche orde (het choor) overschrijdt. De vier sluitsteenen der transsept-armen zijn met de zinnebeelden der Evangelisten voorzien: St. Matthaeus, St. Joannes, St. Marcus, St. Lucas.

Het transsept ontleent buitendien (dat weet iedereen wel) zijne wijding bijzonderlijk aan de 4 Evangelisten, die door de 4 kruispijlers worden voorgesteld, die het centrum des hoogen kerkgewelfs dragen, en die onze inleiders uit de lagere in de hoogere orde zijn.

Al die dingen zijn heel eenvoudig, zegt M. Alb. Thijm, maar men moet ze toch kennen, om ze te kunnen ontwerpen en uitvoeren, en onze architekten in 't algemeen..... helaas!

De baksteenen der kolken of welfschilden zijn zuiver gevoegd; de ribben, gekleurd en met bruine steentjes geschakeerd, zijn met behulp van het penceel, naar het beloop van het metselwerk der schilden, door sierlijke randen van de ribben afgescheiden.

De muren zijn, behoudends hunne geschiktheid tot het ontvangen van schilderingen, zeer dun met zandmortel bezet, zoodanig, dat het metselwerk in zijne verdeelingen

herkenbaar is. Al de boogen zijn krachtig afgeteekend en naar gelang der lagen, waaruit ze zijn samengesteld, beurtelings afgezet met bruine, gele en roode kleuren.

De polijchromie is nog geroepen eene groote taak in de herleefde bouwkunst te vervullen, en wij zijn geenzins meer in het tijdperk, toen men tot eene gothische kerk bloot het recept volgde van zoo veel puntboogen, bij zoo veel pinakels, een tantum *festons* en een tantum vensterbroderies, alles behoorlijk gewit - en *servez bien chaudement.*

Inderdaad er was al de warmte eener kinderlijke geestdrift noodig, die zich harer onkunde half bewust is, om zulke gothiek te kunnen toejuichen: maar, gelukkig voor ons, die tijden zijn geweest..... Zijn ze geheel geweest? -

De pijlers en zuilen van O.L.V. te Vechel behooren tot dat tijdperk, waarin de schalken (diensten, colonnettes) tot hare ontwikkeling gekomen zijn, daar in verbonden staan aan de zuilkern, en nog niet tot de grillige profielen der latere eeuwen en de vereenzelviging met den levensaard der welfribben vervallen zijn.

De doopkapel bezit reeds hare vonte met pyramidaal, eikenhouten deksel, dat door middel van een aan den muur gehecht ijzeren kraantoestel wordt geopend. Ons bestek laat ons niet toe ten dezen aanzien, in meerdere bijzonderheden te treden, en wij sluiten voorhands de beschrijving dezer kerk met een blik op den toren.

De toren is te-recht de opening van het hoogheilig zangspel genoemd, waarbij men de kerk vergeleken heeft. Hier is geen opvolging van effekten door streng logische wetten voorgeschreven; hier heeft de kunstenaarsgeest de meeste speelruimte. Van daar al die treurige misgeboorten in den torenbouw; van daar die groote moeilijkheid, voor die niet gaarne laken wil, om nieuwe torens te beoordeelen.

De architect der kerk van Vechel heeft getracht, in zijne sinfonie, de elementen van het godsdienstig kunstwerk, waarnaar ze toegang geeft, met volkomenheid te doen voorgevoelen.

De hoofdverdeeling van den reusachtigen spitsbouw kan drieledig worden genoemd. Het beneden lichaam van den toren vertoont in den gedubbelden ingang de Twee Naturen van hem die gezegd heeft: “Ik ben de deur” en “niemand komt tot den Vader dan door mij;” Maria, de Moeder Gods neemt hare plaats in tegen den zuilpost, die deze twee

naturen verbindt; de trommel (tympan) is hier een groot achtbladerig roosvenster, voorstellend in het hart- of middenveld het Lam Gods; daar recht boven het *consummatum est* aan 't kruis; beneden, de offerande van Isaac - de voorschaduwing hiervan; voorts ter rechter zijde van het Lam de H. Kerk, ter linker de Synagoge in beider gewone persoonsverbeelding; de vier overige afdeelingen zijn door de zinnebeelden der Evangelisten, naar hiërarchieke orde ingenomen.'

'Dit vensterwerk intusschen maakt met de deuren, in de dikte van den muur *en retrait*, één geheel uit. Aan de freiten staan 14 profeten in levensgroote beelden, de Moeder Gods, wier toekomst zij voorzeid hebben, op hare eereplaats. Boven den ingang richt zich op het zelfde plan, de groote toog, hier, toevallig, rondboog - derhalve.... bestemd om eene koude rilling over het lichaam van alle rechtgeaarde spitsboogbouwmeesters te doen loopen! - Ontstelt u niet, de rondboog is maar schijnbaar. Het hoofd-radvenster van dezen gevel maakt de teekening van dien schijnbaren rondboog uit, die een van de vele aan deze kerk voorhanden bewijzen is, dat de Gothiek den kunstenaar niet slaafsch verbindt: van dit laatste toch gruwen de vrolijke liberalen in de bouwkunde, al mocht hun soms de leiband wel wat vaster worden aangelegd. Binnen dezen grooten toog dan zijn de twee hoofdvensters geplaatst, die het onderwerp dezer westroos in de kerk (het laatste Oordeel) door nadere tafereelen toelichten. Hun dampost aan de buitenzijde bekleedt het beeld van den Zaligmaker, de gantsche waereld zegenend; op de voorberen zijn, ter dezer hoogte, twee heiligen aangebracht, en boven die aan beide puntboogramen en boven het troongehemelt van dat beeldjen des Verlossers, straalt nu, in den toog, het genoemde grootsch radvenster van dezen westgevel.

Tusschen den grooten toog in de kerkpoort bevindt zich, namelijk, eene galerij van zes beeldsteden waarin de apostelen, paarswijze, gelijk ze zijn uitgezonden, vereenigd zijn en waarvan wij er eene in plaatsnede mededeelen. Tegen den middenpijler staat, in voorsprong, de 'Ecce Homo.

De tweede afdeeling vertoont drie ranke vensteropeningen, wier top tot gelijke hoogte als de nok der kerk reikt, wier postvoeten achter een schoone steenen balie van negen zuilen wijken. Wat zijn hier, in het middenvak des bouws, die vensters, zegt M. Alberdingk Thijm, anders dan de drie torenvensters van Sint-Barbara, gevrocht ter eere der Heilige Drievuldigheid; van St-Barbara, de beminde Patroonersse der Architecten en de Beschermster tegen de buskruitpijlen der wolk- engienen, de stralen des weêrlichts; van St-Barbara, die als Patronersse van den goeden dood, van dezen westgevel ons toeroept: *Einde goed*, *al goed.* Vraagt men ons wat het negental der baliezuilen beteekent? In de nabijheid van het zinnebeeld der H. Drievuldigheid kan het negental ons wel niets anders herinneren dan dat het verheerlijkt is door de negen choren der Engelen, die het Driemaal Heilig rondom den troon des Allerhoogsten zingen, en die gewis het negenmaal 'Ontferm u onzer' medebidden, dat in de H. Mis door ons ten Hemel wordt gezonden.

'De derde afdeeling is de achthoek, die naar den regel, uit de beide kubressen voortkomt (de voltooijing van het zinnebeeld der H. Drievuldigheid); vier hoofdgevels met ranke, geökuleerde kepertoppen; vier mindere gevels, die met de andere in een spel van harmonische lijnen samenstemmen; en ook hier weêr, in die vier, welke naar de hoofdwindstreken gekeerd staan, eene zinspelling op die Evangeliën, welke naar de vier wereldstreken vergekondigd worden, en in die kleinere half verborgene, de vier hoofdprofeten met hunne omsluijerde leering.

De top van den toren is, zoo als men door de bijgaande plaat zeer goed zal opmerken, eene stoute en sierlijke spits, met acht afwisselende gevelfronten en overdekte luchtvensterkens, en het metalen kruis bekroont waardig het geheel.

Wij hopen later de gelegenheid te hebben om over de andere belangrijke werken des heeren Cuijpers te spreken.

Mijnen vriende August Cosyn.

Geen rijker kroon
Dan eigen schoon!
K.L. LEDEGANCK.

Wie Vlaandrens taal en zeden mint
En vreemd gezwets versmaadt,
In eigen schoon zijn wellust vindt
En franschgezindheid haat,
Dien reik ik broederlijk de hand
Als waarden zoon van Nederland.

Hij, die voor leus heeft: ‘Vaderroem
En taal zijn gansch het volk!’
Die wrekend bliksemt met zijn doen
Op 's Lasters vloekbren tolk,
Verdient als zoon van 't Vaderland,
Mijn broedermin en vriendenhand.

Doch wie naar taalontslaving streeft
Op 't pad der schoone kunst;
Wie slechts voor volksvereedling leeft
Geniete hooger gunst;
Hem heb ik eer en achting veil
En vuurge wenschen tot zijn heil.

U dus, August Cosyn, die vrank
En hart en geest en vlijt
Aan Oudrendeugd en Moederklank,
Den Vaderlande wijdt,
U bied ik hulde en vriendschap aan;
Ontvang mijn offer, 'k ben voldaan.

C. EDMOND ALBRECHT.

Gent. Maart 1865.

TEEKENING DER OMLIJSTING VAN DE AMBTELIJKE FEESTPLAKKAERT. *(Zie bladz. 72.)*

KERMISFEESTEN.
200e VERJARING
VAN DE STICHTING DER
KONINKLIJKE AKADEMIE.
Tentoonstelling van Schoone Kunsten.
OPENING VAN HET MUSEUM VAN OUDHEDEN.
JUBELFEEST DER KONINKLIJKE HARMONIE
LANDBOUW-TENTOONSTELLING, ENZ.
BESCHREVEN EN UITGEGEVEN DOOR
DESIRÉ VAN SPILBEECK.
OPGEVOLGD DOOR DE LEVENSSCHETS VAN DAVID TENIERS, DEN JONGE,
DOOR
KONSTANTIJN SIMILLION,
EN DE GESCHIEDENIS DER AKADEMIE
DOOR

F. JOS. VAN DEN BRANDEN,
beide bekroond in de prijskampen door de Regering der Stad uitgeschreven
in
1864.

Boekaanbeveling.

Het volgende prospectus is verschenen; wij bevelen het werk onzen lezeren aan, daar het eene wezenlijke prachtuitgave zijn zal. De hier voorgaande plaat, vervaardigd naar eene lichtteekening, geleverd door de heeren Stalins en Janssens, en door hen genomen naar de ambtelijke feestplakkaart, zal aan de inschrijvers een gedacht geven, der juistheid met dewelke al de andere versieringen der feesten der maand Augustij 1864, zullen uitgevoerd worden. De samenstelling dezer plakkaart is men verschuldigd aan Ed. Joris; zij werd door hem op steen geteekend en gedrukt bij Jos. Ratinckx, Lange Nieuwstraat. Zij was drie meters en vijftig centimeters hoog en 1 m. 70 c. breed.

Prospectus:

De beschrijving dezer feesten zal eene eenvoudige en getrouwe bijdrage zijn voor de geschiedenis onzes vaderlands en wel bijzonderlijk voor de geschiedenis der kunsten, door de aanduiding der verschillende versieringen, ter gelegenheid van het tweehonderdjarig jubelfeest van het bestaan der koninklijke Akademie van Schoone Kunsten, tot stand gebracht.

Talrijke platen dier versieringen, met de meeste nauwkeurigheid door befaamde teekenaren en plaatsnijders uitgevoerd, meest allen naar lichtteekeningen, genomen tijdens de feesten zelven, zullen het werk opluisteren; alsook een aantal portretten en tafereelen van oude en hedendaagsche meesters.

Het moet den geschiedkundigen navorschers niet onbewust zijn, dat de heerlijke en prachtige werken van druk en graveerkunst ons door onze voorvaderen nagelaten, meermalen onnauwkeurig zijn, en zaken voorstellen die in uitvoering onmogelijk zijn; onze plaatsneden zullen uiterst getrouw wezen, daar wij gebruik hebben gemaakt der nieuwe middelen, onzer eeuw eigen; wij bedoelen de lichtteekeningen (photographiën) ons geleverd door de heeren:

K. OMMEGANCK, bestuurder der wetenschappelijke vereeniging;

A. STALINS en ALPH. JANSSENS;

J. VAN DEN BEMDEN, bestuurder van het photographisch genootschap; en

VAN DEN NEST, vader en zoon.

Dat de levensschets van David Teniers, den jonge, bekroond in den prijskamp door de Stadsregering uitgeschreven, keurig is, behoeft niet meer gezegd te worden, vermits wij er reeds een gedeelte hebben van laten verschijnen in het tijdschrift *de Vlaamsche School*, 't welk de algemeene goedkeuring verwierf, doch de ambtelijke uitgave zal al de bewijsstukken en aanhangselen bevatten waarop het werk van den schrijver, M. KONSTANTIJN SIMILLION, gegrond is.

De bekroonde geschiedenis der Akademie, door M.F. JOS VAN DEN BRANDEN, welke men als een wezenlijk gedenkteeken van ons roemrijk gesticht mag beschouwen, zal niet alleen volledig zijn, maar opgeluisterd worden door de portretten der voornaamste bestuurders en beschermers onzer kunstschool.

Het algemeen werk, dat een prachtig album vormen zal, in verschillende hoofdstukken verdeeld, zal op de volgende wijze gerangschikt zijn:

1° Inleiding, versierd met platen;

2° Voorbereidende maatregelen;

3° Opening van de driejarige tentoonstelling door de zorgen der koninklijke maaatschappij van schoone kunsten; kort overzicht en aanteekeningen der bijzonderste kunstwerken, met verscheidene platen;

4° Opening van het oudheidskundig Museum in het *Steen*, met talrijke platen;

5° Daags voor de feesten; verhandeling met platen versierd;

6° De eerste dag der feesten. Bijzonderste platen: eereboog geplaatst ten einde van het Kipdorp; de groote processie op de Meir; doorscheinende schildering geplaatst in den tuin der koninklijke Harmoniemaatschappij: eereboog geplaatst aan den inkom der Landbouwtentoonstelling op de Plein, enz.;

7° De tweede dag der feesten. Voornaamste platen: eereboog geplaatst op de Minderbroedersrui aan den inkom der Minderbroedersstraat; tafereelen van Rubens uit de O.L. Vrouwekerk, waar het plechtig Te Deum plaats had; tafereelen van het Museum van oude meesters, waar de plechtige zitting van het Akademisch Lichaam gehouden werd; *Antwerpen Teniers kronende*, zinnebeeldig standbeeld op de Groote Markt geplaatst enz.;

8° De derde dag der feesten. Bijzonderste platen: kermismarkt op de plaats der afgebrande Beurs; muziekfeest gehouden in het voorloopig beursgebouw in de Cité; spijskaart van het feestmaal van het bestuur der Koninklijke Akademie; David Teniers, en de dekens der St.-Lucas-Gilde, schildering geplaatst op de Meir;

9° Beschrijving van de versiering der Akademie, met eene groote plaat, het geheel voorstellende;

10° Verslag over de Landbouwtentoonstelling;

11° Verslag over het Landbouwkundig Congres, en banket;

12° Letterkundige zitting. Inhuldiging van het standbeeld van Theodoor van Rijswijck, met eene plaat naar hetzelve;

13° Ommegang met verscheidene platen;

14° De bekroonde levensschets van David Teniers, door M.K. SIMILLION, versierd met verscheidene platen;

15° Aanhangselen en bewijsstukken;

16° De bekroonde geschiedenis der Akademie, door M.F. JOS. VAN DEN BRANDEN, versierd met de volgende platen en portretten: Jacob van Maerlant; Jan en Huibrecht van Eyck; Rogier van der Weyden; Hans van Memmelinghe; Quinten Matsijs; Albrecht Dürer; Adam van Noort; Peeter Pauwel Rubens; Antoon van Dijck; het wapen der St-Lucas-Gilde; borstbeeld van Caracena; id. van Maximiliaan; buitenfeest, tafereel van David Teniers; het kasteel van Perck, bij Mechelen; David Teniers, den jonge; het huis der Gilde van den Ouden Voetboog; Artus Quellin; Jacob Jordaens; Abraham Genoels; van Baurscheit; Martinasie; Marten Josef Geeraerts; W.J. Herreyns; B.P. Ommeganck; M.J. van Brée; J.F. Willems; F. De Braekeleer; Gustaaf Wappers; Hendrik Conscience; J. Verschaeren; J.A. Dyckmans; Nicasius de Keyser; Hendrik Leys, enz. enz.

VOORWAARDEN. - Het werk zal verschijnen in acht of negen afleveringen van 24 of 26 bladzijden druks, formaat en papier gelijk aan het verschenen prospectus, en versierd zijn met in kleur gedrukte omlijstingen, talrijke beeldletters, enz., prijs per aflevering: fr. 2.00.

Men schrijft in bij de voornaamste boekhandelaren van Holland en België.

De namen der inschrijvers, zullen op het einde van het werk gedrukt worden.

ONTWERP VAN EEN DENKMAAL,
OPTERICHTEN TER NAGEDACHTENIS DER SLACHTOFFERS VAN DE BRANDRAMP VAN ANTWERPEN,
2 DECEMBER 1861.

(Zie de *Vlaamsche School*, bladz. 1 en 25, 8ste jaarg. 1862).
SCHETS VAN JAN VAN ARENDONCK EN MICHAEL LOOYMANS.

Kronijk.

Antwerpen. - Het *Musée des Academiciens* is verrijkt met eene prachtige groep in witten marmer, Genoveva voorstellende, uitgevoerd, door M. Willem Geefs, als ook 's meesters welgelijkend portret. Verder een geschilderd portret van Paul de la Roche uitgevoerd door M. Portaels.

- M.F. Wynants, photograaf (voorheen huis-Wynants en Victor Driessens), die lange jaren in Noord-Amerika heeft gewoond, heeft het portret van president Lincoln uitgegeven; het is eene verkleining van het portret door hem levensgroot naar de natuur getrokken; volgens de beschrijving, die de amerikaansche nieuwsbladen ons van den door hun diep betreurden president geven, is het portret treffend van gelijkenis. M. Wijnants zal ook het portret uitgeven van M. Seward. Beide zijn te verkrijgen bij den voornoemden photograaf, Lombaarde-vest, 76.

- Verschenen bij de uitgevers J.P. Van Dieren en C^{e}, het nieuw verhaal van Hendrik Conscience, getileld: *Bavo en Lieveken*, de geschiedenis van twee werkmanskinderen, en waarin de beroemde schrijver de weldaden van het onderwijs in de werkende klasse kennen doet. De trant van het boek herinnert dien van *de Loteling.* Wij gelooven dat de befaamde schrijver in langen tijd geen zoo belangwekkend en aangenaam verhaal in 't licht heeft gegeven.

- Op 6 mei ll. heeft de kring het *Vrije woord*, eene verhandeling gehouden over het onderwijs: De wet van 1842.

- Op zondag 17 Mei had er in het *Verbond voor kunsten, letteren*, enz. de tentoonstelling plaats van eene schilderij van M. Van Luppen, verbeeldende *de laatste zonnestralen*, gezicht genomen op den berg Pilatus (kanton Unterwalden).

- Op 17 Mei gaf M. Teyssier eene verhandeling over zijn stelsel voor het spoedig vervaardigen van teekeningen van allen aard, en dienstig voor iedereen. Wij twijfelen nogtans of dit stelsel wel nieuw is, daar wij vroeger van dergelijke werking hoorden gewagen voor het vlechten van haar voor kettingen, enz.

- Voortaan zullen er alle zondagen, ten 12 ½ ure, in het Verbond, koncerten plaats hebben. Deze zullen bij afwisseling worden gegeven door de muziekkorpsen van het 10^{e} en 11^{e} regement, onder het bestuur van M. Walhain en M. Barasques.

- M. Em. Van den Bussche, 1^{e} prijs van den grooten wedstrijd in de schilderkunst voor 't jaar 1863, heeft zijne eerste schilderij uit Rome gezonden; zij was publiek ten toon gesteld in de zaal der Academiekers, Venusstraat, van zondag 14 tot zondag 21 mei, telkens van 10 ure 's morgens tot 3 ure des namiddags. De schilderij stelt voor: *de laatste der Romeinen of de inval der barbaren in Rome.*

- Aangekondigd, om tegen 1 junij aanstaande te verschijnen: *een bundel tooneelspraken en uitgalmingen*, van verschillige schryvers, boekdeel van ongeveer 125 bladz. Prijs 1 fr.

- Bij koninklijk besluit is er eene derde geldelijke bijdrage van 543 fr. aen den fabriekraad der kerk van Hoogstraeten verleend, om hem te helpen in het doen herstellen van de oude geschilderde glasramen diens tempels.

- In de kapel van het collegie van O.L. Vrouw had, in de eerste dagen der maand Mei, eene driedaagsche plechtigheid plaats, ter gelegenheid der gelukzaligverklaring van den Zeer Eerw. pater P. Canisius, lid der Societeit Jesus. De kloosterkerk was prachtig versierd met schilderingen en versieringen uitgevoerd door en onder de

leiding van den gunstig gekenden sieraadschilder M.J. Werts; op het altaar prijkte een tafereel door hem uitgevoerd, Canisius voorstellende in zijne cel, op het oogenblik dat in een visioen de H. Maagd en den H. Johannes zich aan hem vertoonen; de samenstelling was zeer eigenaardig als opvatting; de schrijftafel werd gedragen door twee hondjes. Zoo als men waarschijnlijk weet, was Canisius een Nederlander van geboorte en de Hondt genaamd; even als vele geleerden zijns tijdstips heeft hij zijnen naam in de latijnsche taal overgebracht.

- In den dierentuin zet M.G.J. Van den Nest, alle zondagen ten 11 ½ ure voormiddag, zijne verhandelingen voort over de natuurlijke geschiedenis der dieren.

- Het gemeentebestuur van Comene heeft, met medehulp van het Staatsbestuur, voor de versiering van zijn stadhuis, de schilderij aangekocht van den heer J.-B. Huysmans, de *Aanhouding van Busbecq aan het hof van Soliman* verbeeldende, waarvan wij vroeger gewaagden. Men weet dat Busbecq geboortig van Comene is.

Dit besluit strekt den kunstsmaak van den gemeenteraad van Comene tot eere en mag tot voorbeeld gesteld worden aan menige sterk bevolkte gemeenten, op wier begrooting nooit kredieten ter aanmoediging van schoone kunsten en letteren uitgetrokken worden.

M. Huysmans heeft een allerliefst cabinettafereeltje onder handen. Een zijner laatste werken is aangekocht door M.F. Gregoire, colonel der burgerwacht.

- De koninklijke maatschappij ter aanmoediging van Schoone Kunsten is, in algemeene vergadering, overgegaan tot de benoeming van hare besturende commissie voor de jaren 1865, 1866 en 1867. Zijn gekozen: tot voorzitter, M.J. Cuylits; 1^{n} ondervoorzitter, M.N. De Keyser; 2^{n} ondervoorzitter, M.E.M. Geelhand; secretaris, M. Eduard Rigelé; hulp-secretaris, M. Ern. Gallait; schatbewaarder van het ingeschreven fonds, M.A. Cogels; schatbewaarder van het bijzondere fonds, M.H. Legrelle; archivist, M.Th. Smekens; leden, MM. F. Durlet, E. Ter Bruggen, G. Kempeneêrs, baron H. Leys, J. Geefs, J. Jacobs, A. Geelhand.

- Het museum van werken van oude meesters is verrijkt geworden met zeven prachtige tafereelen naar die der beroemde van Eycken, het Lam Gods enz. voorstellende. Deze kopijen die alderschoonst zijn, hebben vroeger de kapel van het stadhuis van Gent versierd; zij zijn eene schoone aanwinst voor het museum en een geschenk waarvoor men allen dank verschuldigd is aan den milden gever, M. Lemmé, die vroeger te Londen verbleef en thans Antwerpen bewoont.

Moge hij vele navolgers vinden.

- Het dagblad l'*Escaut* deelt aan zijne lezers eene vertaling in het fransch mede van het werk *de Wolfjager*, van M.A. Snieders, Jr.

- Het *Journal d'Anvers* deelt eene vertaling mede van het werk *De hut in de duinen*, door M. Johan van Rotterdam.

Indien wij ons niet vergissen verschenen beide vertalingen in Frankrijk.

- M.A. Bogaerts heeft een denkmaal vervaardigd voor den

grafkelder van M.C.B. David, welke kelder zich op het kerkhof van Berchem bevindt.

Brugge. - Men heeft alhier een Oudheidkundig Genootschap gesticht; de Eerevoorzitters zijn: de Gouverneur van Westvlaanderen; de generaal bevelvoerende over de provincie; de bisschop en de burgemeester van Brugge. Het bestuur is samengesteld als volgt: baron A. de 'T Serclaes-de Moerkerke, voorzitter; F. Bethune en F. Hendrik d'Hoop, ondervoorzitters; L. Gilliodts van Severen, penningmeester; Karel Verschelde, secretaris; W.H. James Weale; Benarden; Guido Gebbelle; H. Doselaere; K.J. de Poorter; W.C. Brangnijn en H. Verriest, raadsleden.

Deynze. - Het *Vlaamsch Gezelschap* heeft luisterlijke prijskampen voor letter-, tooneel- en zangkunde uitgeschreven, die zullen plaats hebben op de zondagen 11 Junij en 2 Julij eerstkomende, met de medewerking van den Staat. Zichier het programma dier prijskampen:

Letterkunde. - 1° Een opstel in dicht of proza, naar keus des schrijvers, als deftige alleenspraak kunnende dienen. Prijs: 1 verg. zilv. eerm. (gr. mod.) - 2° Een opstel in proza of dicht, tot een tooneel- of kluchtlied geschikt. Prijs: 1 verg. zilv. eerm. (gr. mod.)

Tooneelkunde en welsprekendheid. - Deftige Tweespraken. Prijzen: 2 verg. zilv. eerm., aan de twee mededingers die het best hunne tweespraak voordragen, en 1 verg. zilv. eerm. (gr. mod.) aan den tooneelspeler die zich door de waarheid van opvatting en voordracht, en natuurlijkheid van gebaardenspel het meest onderscheiden heeft. - Deftige alleenspraken. 1e prijs: 1 verg. zilv. eerm. (gr. mod.); 2e prijs: 1 verg. zilv. eerm. Een verguld zilveren eermetaal (gr. mod.) zal geschonken worden voor de beste en zuiverste uitspraak in de twee- of alleenspraken. - Tooneel- en kluchtliederen, met zang en spraak. Prijzen: 2 verg. zilv. eerm.

Prijskamp voor vlaamschen alleenzang, die zal plaats hebben op zondag, 2 Julij. Prijzen: 2 verg. zilv. eerm.

Dixmude. - Op 29 April vierden *De ware van Duyse's vrienden* feest en wel een feest, dat lang in het geheugen van al de leden der maatschappij zal blijven. Men vierde de nagedachtenis van den beroemden dichter van Duyse, door het houden eens vriendenmaals, gedurende welk de gulste broederlijkheid en de beste eenstemmigheid niet opgehouden hebben te heerschen.

De zoon van *van Duyse* woonde het gastmaal bij, als briefwisselend eerelid.

Om 7 ure 's avonds begon het feestmaal. Aan het nagerecht stelde de voorzitter, de heer De Breyne-Du Bois, een heildronk in, die warm werd toegejuicht: ‘Ik drink, MM., zoo sprak hij, ter eere van de ons zoo dierbare nagedachtenis van Prudens van Duyse, en dit zoo veel te liever, daar wij thans zijnen zoon onder ons als uitgenoodigde mogen tellen, die ook in de kunstwereld naam en faam bezit als kundigen komponist; op den voorspoed en den bloei van onze maatschappij, aan Prudens van Duyse, die in zijn leven altijd gewenscht heeft in Dixmude eene volksbibliotheek te zien oprichten, en wiens zoon juist in ons midden plaats neemt op het oogenblik dat die instelling door dezen kring verwezenlijkt is; dus ter eere van ons briefwisselend lid, den heer Fl. van Duyse.’ Met de meeste geestdrift werd die eeredronk begroet. De heeren Wyllie-Tydtgat, Feys-Kesteloot, Weyne-De Vlaeminck, Nap. Feys, Fr. Coppens stelden nog gezondheidsdronken in, die op de gulste wijze werden bejegend; de heeren H. Feys en Feys-Ghyssaert zongen lieve vlaamsche liederen, die het gezelschap goed vermaakten. Er werden na den maaltijd twee heerlijke dichtstukken

van van Duyse voorgelezen door de heeren Wyllie-Tydtgat en Feys-Kesteloot; die voordrachten verlevendigden in ieders geest het treurig verlies dat Vlaanderen in dien dichter gedaan heeft.

Het feestje der *Ware van Duyse's vrienden* doet voor dien kring eene schoone toekomst verhopen.

Gent. - Ter gelegenheid van haar 25-jarig bestaan, heeft de koninklijke maatschappij *Broedermin en Taalijver* tegen de aanstaande kermis, in de maand Julij, eenen prijskamp uitgeschreven: 1° voor het beste tooneel- of blijspel, met of zonder zang in een of twee bedrijven, prijs 300 fr. en een zilveren verguld eermetaal. De stukken moeten vóór 15 Junij worden ingezonden aan den geheimschrijver M.G. Coryn, Ste-Annastraat 7, te Gent. 2° Voor het opvoeren van een oorspronkelijk tooneel- of blijspel, met of zonder zang in een of twee bedrijven. Daarvoor zijn er, behalve de eermetalen, prijzen te winnen van 500 fr., 300 fr., 200 fr. en 100 fr.

- De koninklijke maatschappij heeft de volgende wijzingen aan het uitgeschreven program van haar letter- en tooneelkundig feest gebracht:

Prijskamp voor het schrijven van een vlaamsch tooneel- of blijspel, met of zonder zang, in één of twee bedrijven. De maatschappij heeft besloten, ten einde de mededingers aan te moedigen, een tweeden prijs uit te loven, bestaande in 150 francs en een zilveren eermetaal.

Groote tooneelkundige prijskamp voor het uitvoeren van een oorspronkelyk vlaamsch tooneel- of blijspel, met of zonder zang, in één of twee bedrijven. Ongeminderd de prijzen, aangekondigd in het program, heeft de maatschappij besloten zoo als volgt: twee prijzen, bestaande in zilveren eermetalen, zullen geschonken worden aan de twee maatschappijen die zich, over het algemeen, het meest zullen doen onderscheiden door hare zuivere uitspraak.

Prijskamp voor het schrijven eener verhandeling over Van Peene en zijne werken. Eenige prijs: 85 fr. in geld en een zilveren eermetaal. De uitschrijvende maatschappij verlangt eene korte biographie van den afgestorvene en een critisch overzicht van zijne voornaamste stukken. Het werk moet 20 tot 30 bladzijden gewonen boekdruk in-8° inhouden.

- Bij koninklijk besluit van 7 mei, is er eene geldelijke toelage van 15,000 fr. toegestaan voor het herstellen van den toren der hoofdkerk.

- Men weet dat MM. V. Lagaye en L. de Taeye door het Staatsbestuur zijn gelast geworden met de muurschilderingen, te Gent in de Hoogeschool uit te voeren. De uitgaven voor dit belangrijk werk zijn geraamd op 80,000 fr.; hierin komt de Stad tusschen voor 30,000 fr., verdeeld op acht dienstjaren, dus 3750 fr. gedurende elk dier jaren, gelijkvormig het besluit van den Gemeenteraad, gedagteekend van 9 Julij 1861.

Het zijn de wanden van den grooten trap, naar de promotiezaal geleidende, het gewelf en de koepel, voor bekrooningen aan

de traprusting dienende, welke voor die schilderingen bestemd zijn; die der drij bovendeelen zijn reeds zoo ver gevorderd, dat in den loop van dezen zomer er de laaste hand zal aan gelegd worden. Beide kunstenaren, met dit werk gelast, hebben dezelve in wasschildering uitgevoerd, en zich, voor de schildering der versierselen, M. Jan De Vriendt, een ander Gentenaar, aangesloten.

De rijkdom der versierselen verblindt en verbaast het oog. De zinnebeeldige figuren der verschillende gedeelten zijn van reusachtige grootte. De lagere deelen zijn bedekt met frescoschildering, volkomen in overeenstemming met die van het gewelf. Al de versieringen, op dit deel van het gebouw met kwistige hand door den bouwmeester toegepast, zullen behouden blijven, zoo als de teekenen van den zodiac, die den koepel omgeven, de medaillons, de wapenschilden, de famen, enz. Enkel eenige peilers zijn nog tijdens het leven van M. Roelandt verdwenen, om de schilders toe te laten hun talent op eene breedere schaal uit te oefenen. Het werk moet binnen den tijd van acht jaren geheel voltooid zijn.

Sterfgeval.

De katholijke hoogeschool van Leuven, heeft een groot verlies ondergaan door het afsterven van Mgr de Ram, den waarden en geleerden rector. Zonder overdrijving mag men zeggen dat deze ontijdige dood het gansche vaderland in rouw dompelt. Door zijne geleerdheid, door de verhevenheid van zijnen geest, door den adel en de gematigdheid van zijn karakter, door de kunde met welke hij zijne verhevene ambten bekleedde, en eindelijk door de opoffering waarvan hij zooveel blijken gaf aan de belgische jeugd, had Mgr. de Ram zich duurzame titels verworven op den eerbied en de dankbaarheid van al zijne landgenoten.

Verleden jaar gaf hij het eerste deel uit zijner *Hagiographie nationale*, en alhoewel hij slechts zestig jaren telde, uitte hij de vrees, dit werk niet te zullen kunnen voltooien, een voorgevoelen welk ongelukkiglijk bewaarheid is geworden.

Alhoewel eene doodelijke ziekte sinds eenige dagen Mgr. De Ram het hart verknaagde, verwachtte niemand een zoo spoedigen dood. Op zaturdag 13 Mei, bij zijne terugkomst uit Brussel, waar hij de zitting der academie had bijgewoond, gevoelde de waardige prelaat zich onpasselijker dan ooit.

De geachte kerkvoogd kon den volgenden dag nog bij volle verstand en in de teederste gevoelens van godsvrucht en geloof, de laatste troostmiddelen der Kerk ontvangen. Weinige stonden nadien was het gedaan met het kostbaar leven, dat gedurig afgewisseld werd door zooveel goede daden en zooveel nuttige werken.

Mgr. de Ram werd geboren den 2 September 1804; hij was apostolisch-prelaat-protonotaris *ad instar participantium*; raadsheer der vergadering van den Index; eere-kanonik der aartsbisschoppelijke kerken van Mechelen en van Parijs; doktor in de godgeleerdheid en in het kerkelijk recht; officier der Leopoldsorde en van die der Eiken-Kroon, ridder der orde van den Ernestijnschen tak van Saksen, van den Rooden-adelaar 3^{e} klas van Pruisen en van Willem van Hessen, ridder van eerste klas der Beijerscheorde van St-Michiel, kommandeur der Christus-orde en der orde van Isabella-de-Katholieke; lid der Academiën van godgeleerdheid en van de katholieke Godsdienst te Rome, der koninklijke Academiën van wetenschappen,

letteren en schoone kunsten van België en van Munchen, der koninklijke commissie van vaderlandsche geschiedenis, van het geschiedkundig genootschap in Duitschland, van de pauselijke Academie van oudheidskunde te Rome enz., enz.

Het lijk van Mgr. de Ram bleef gedurende twee dagen in kerkvoogdij-gewaad, van des aflijvigen talrijke eereteekens voorzien, ten zijnen huize ten toon gesteld. Eene kamer was in rouwkapel herschapen, en het volk hield niet op den overledene eene laatste hulde te gaan bewijzen.

De plechtige lijkdienst had plaats op 18 Mei onder eenen toeloep van duizende en duizende personen uit alle de standen der maatschappij.

Heel het garnizoen was onder de wapens, onder het kommando van den generaal-majoor du Villers, die, even als zijne aides-de-camp en al de troepen, in groot uniform was.

Van het collegie tot aan de St Michielskerk was de straat met rouwfloers behangen.

Ten half 11 kondigde het doffe geroffel der trommels het begin der lijkplechtigheid aan.

Eene talrijke geestelijkheid, tusschen welke zich verscheidene bisschoppen, vicarissen-genernal, de deken en de pastoors van parochiën bevonden, zijn processiesgewijze het lijk gaan afhalen.

Na de gebruikelijke gebeden in de rouwkapel, die inderdaad indrukwekkend was, hebben de redevoeringen aanvang genomen. Er werd er eene uitgesproken door den onder-rector; eene andere door M. de Gerlache, lid der Koninklijke Academie van Brussel; eene derde door M. Van Tomme; eene vierde door een oud-student, M. Prosper Staes, in naam van allen die hunne studiën te Leuven hebben gedaan.

Een gelederen-vuur der troepen bewees hulde aan den waardigen overledene.

De kerk was geheel in rouw, honderde lichten brandden rond de baar. De priesterlijke ornamenten en teekens van waardigheid versierden de lijkbaar.

Na de dienst die tot 12 ½ heeft geduurd heeft de stoet zich weer gevormd tot aan de Mechelsche-poort, waar een nieuw gelederen-vuur zich liet hooren.

De kist is aan de Mechelsche-poort op eenen lijkwagen geplaatst om naar 't kerkhof van Nijlen, bij Lier, gevoerd te worden, waar de familie de Ram haren grafkelder heeft en Mgr een buitengoed bezat.

Op 20 Mei heeft de begrafenis aldaar plaats gehad. Behalve de familie, waren een aantal hoogleeraren, eene commissie van studenten, het bestuur van *Tijd en Vlijt* en verscheidene leden dezer maatschappij aanwezig. Drie redevoeringen werden er uitgesproken: eene namens *Tijd en Vlijt*, door M. Frederik de Laet, student in de rechten, zoon van den volksvertegenwoordiger; eene door M. Weustenraad, oud student en eene door den eerw. heer pastoor der parochie, namens zijne parochianen. Eene plechtige lijkdienst werd aldaar gecelebreerd. Mgr. de Ram wordt in de gemeente Nijvel even als te Leuven bijzonder betreurd.

Levensschets van J.B. David, leeraar aan de hoogeschool van Leuven.

Hem zij de roem der jongste neven!
Ja, eeuwig moog' zijn groote naam
Op hunne dankbre lippen zweven
Geleerdheid, kunst en deugd verdienen zulk een faam.

FRANS RENS.

De XIXe eeuw deed oneindig veel ter verheerlijking van groote mannen. Schrandere geesten doorpeilden het duister van vroegeren tijd, ontelbare levensbeschrijvingen werden in het licht gegeven,

en standbeelden rezen op, onder den vrijheidsboom onzer vrije gemeenten, aan VAN MAERLANT, VAN ARTEVELDE, STEVIN, DIEDERIK MARTENS, PHILIP VERHEYEN, RUBENS, VAN DYCK, VESALIUS en menige andere van wie de dichter zong:

Bij 't nageslacht blijft ook uw naam verheven!
(TH. VAN RYSWYCK.)

Het aanwijzen dier grootsche voorbeelden moest volks- en vaderlandsliefde in veler boezem doen ontvlammen en aan ons vaderland nieuwe mannen schenken om wier schedel, bij lateren dag, de naneef eene lauwerkroon vlechten zou. Dusdanig was WILLEMS, die andere *Vader*

Der dietscer dichter al te gader;

dusdanig is J. DAVID wiens gansche loopbaan eene heilige toewijding bleef aan godsdienst, wetenschap en moedertaal. Jegens hen ook mag België niet ondankbaar zijn: beide verdienen den eerbied, ja de bewondering hunner tijdgenoten. Daarom, bij de toejuichingen die opstijgen uit gansch Nederland, ter gelegenheid van het XXV-jarig voorzitterschap van M. DAVID bij het studentengenootschap *met Tijd en*

vlijt, vinden wij het gepast eene levensschets van den leuvenschen hoogleeraar in het licht te brengen als zijnde deze een bewijs te meer van 's mans overgroote verdiensten en eene nieuwe hulde aan zijnen grijzen iever en zijne verbazende geleerdheid.

JAN-BAPTIST DAVID is geboren te Lier, den 25 Januarij 1801.

Op negentienjarigen ouderdom, zijnen roep involgende tot den priesterlijken staat dien hij zoo roemvol moest bekleeden, trad hij in het groot seminarie te Mechelen, werd er priester gewijd door den Aartsbischop prins DE MÉAN en zong zijne plechtige eerste mis, in zijne geboortestad, den 23 Augustij 1823.

De schranderheid zijns geestes, zijn ieverige studiezucht, zijne jeugdige geleerdheid ontsnapten niet aan het oog van kundige leermeesters: nog had de jonge leviet de priesterlijke wijding niet ontvangen of reeds was hij professor bij het klein seminarie in de aartsbisschoppelijke stad; van 1822 tot 1825 en van 1830 tot 1831 gaf hij aldaar het onderwijs der humaniora; in dit laatste jaar ging hij over naar het kollegie van Pitzenburg, te Mechelen, en bleef er bestuurder van tot 1836. Ondertusschen was hij, om zijne diensten en zijne grondige kennissen, in 1833, hoe jong ook, door Mgr. STERKCX tot de waardigheid van Eere-kanonik der metropolitaansche kerk verheven.

M. DAVID had toen alreeds een aantal werken in het licht gegeven. In 1825, korts na de afschaffing van het klein seminarie, kwam te Mechelen eene vereeniging tot stand die voor edel doelwit had godsdienstige vlaamsche uitgaven te bezorgen, onder den titel *Verspreiding van goede boeken*, ten einde de uitgaven der protestantsche maatschappijen van Holland en inzonderlijk der maatschappij *tot Nut van 't algemeen* te bestrijden en te keer te gaan. De vereeniging was ingerigt onder de bescherming van den toenmaligen Pastoor-Deken der O.L.V. Kerk van Antwerpen, thans Aartsbisschop en Primaat van België, en telde onder hare leden de Eerw. heeren P.F.X. DE RAM, WILLEM HUYSMANS, GABRIEL HERMANS en J.B. DAVID; en deze laatste was het, volgens de getuigenis van Mgr. DE RAM zelf, die het meest bijdroeg tot het welgelukken der godsdienstige werking(1). Wonder voorwaar! het was alsdan bijzonderlijk dat M. DAVID, die beroemd zou worden als taalkundige en taalleeraar, de gelegenheid vond, misschien de plicht gevoelde, van zijne jeugdige pen te scherpen, van zich meer dan ooit toe te leggen op de studie der miskende moedertaal, ten einde den katholijken vlaming de vertolking te verschaffen van meesterstukken door FRAYSSINOUS, FÉNÉLON en anderen, in het fransch, geschreven; het was alsdan, zeggen wij, in dien heiligen strijd van Catholicismus tegen Protestantismus, bij de moeielijkheid om den franschen tekst in echt en zuiver nederduitsch terug te geven, dat hij zich forsche wapenen smeedde om weldra eenen anderen heiligen strijd, op een ander terrein, voor de taal zijnen vaderen te strijden. Want eilaas! toen was de vlaamsche beweging niet ontstaan, en onze moedertaal, om hare gelijkenis, ja, om hare eenvormigheid met het hollandsch, was even hatelijk als de taal der dusgenoemde verdrukkers van ons vaderland.

Ondertusschen moest België zijn eigen meester worden. De grondwet was daar op de grondvesten der oude *Blijde Inkomst* steunend, alle vrijheden werden gewaarborgd en naar luid van art. 17 was ook het onderwijs vrij. Onder de hooge bescherming der bisschoppen van België werd alsdan, in 1834, eene katholijke hoogeschool in Mechelen's oude wallen gesticht, en éénen der eerste werd prof. DAVID, bestuurder van Pitzenburg, bij de jonge universiteit aangesteld om het onderwijs der nationale geschiedenis en der nederduitsche letterkunde te geven. Twee jaren later was de zetel der hoogeschool verplaatst in de eeuwenoude Lakenhalle van Leuven en in de grootsche kollegiën waar de stem had geklonken van eenen ADRIAAN FLORENS, van eenen JUSTUS LIPSIUS en van ontelbare andere roemwaardigheden der belgische *Alma mater.* Daar klonk nu en weêrgalmde de stem van M. DAVID; daar ook verdrong zich de jongelingschap om zijnen leeraarsstoel en verzadigde er den geest aan 's professors gulden lessen. Wij ook, wij hadden het geluk, en hebben het nog, er ingeleid te worden aan de kennis van 's moedertaals rijkdom en aan de schoonheid, de verhevenheid, de dichterlijkheid van BILDERDIJK'S onsterfelijke werken. Gave God dat M. DAVID nog lang die lessen aan Leuven's hoogeschool mocht geven.

Onvermoeibaar in zijnen iever aanvaardde M. DAVID dan, bij zijn tweevoudig leeraarschap, den last van bestuurder van 't Pauskollegie aan welks hoofd hij van 1836 tot 1850 werkzaam bleef. Daar viel hem eene drijdubbele maar welverdiende eer te beurt: bij de plechtige promotiën van 1844 verhief hem de katholijke hoogeschool tot den graad van doctor in wijsbegeerte en letteren; den 10 Januarij 1846, werd hij lid benoemd der koninklijke academie van kunsten, letteren en

(1) DE RAM. *Hagiographie nationale.* Tome I, page X.

wetenschappen van België; en twee jaren nadien, in 1848, bij zijne eerste uitgave van BILDERDIJK's onvergelijkelijk dichtstuk *De ziekte der geleerden*, werd hem het lidmaatschap opgedragen van *het koninklijk Nederlandsch Instituut.*

Bij die drij benoemingen met zooveel meer zedigheid aanvaard als zij min waren nagejaagd, bij die hulde door drij geleerde corpsen aan den verdienstvollen leeraar van Leuven gedaan, kwamen zich dan van lieverlede een aantal andere benoemingen voegen. De *Société d'Émulation* van Brugge, de *Comité Flamand de France*, te Duinkerke, de leuvensche rederykkamer *het Kerssouwken*, *de Taal is gansch het volk*, te Gent, *Utile dulci*, te St.-Truiden, de letterkundige maatschappijen van Brugge, van Antwerpen, van Brussel, aanschouwden het als eene eer M. DAVID onder hunne eere-leden te mogen tellen. In 1851 bood de *Maatschappij van nederlandsche letterkunde* te Leiden hem het lidmaatschap aan; in 1855 werd hij benoemd tot ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw, en 't jaar nadien, hoe laat dan ook, tot ridder der Leopoldsorde.

Gewis aan niemand kwam die eer beter toe dan aan M. DAVID. Zijne dagen en zijne nachten had hij besteed om de taal van België in hare gronden op te sporen en om de geschiedenis zijns vaderlands te ontrukken aan het duister dat haar in vroegere eeuwen omgeeft; met dezelfde vrijmoedigheid, doch ook met dezelfde openhartigheid van karakter had hij vrienden en vreemden, als zij faalden, weten te recht te wijzen uit loutere liefde voor zijne moedertaal; zijne rust had hij opgeofferd, zijne gezondheid had hij gekrenkt om een jonger geslacht bekend te maken met de meesterstukken onzer litteratuur ten zelfden tijde als met der vaderen heldendaden. Ja, roemvol was zijne loopbaan toen zijn eerwaarde schedel zoo vroegtijdig vergrijsde; roemvol bleef zij, en te rechte begroet hem gansch België, vereert hem gansch Nederland, als warmen Vlaming, als geleerden geschiedschrijver, als grondigen taalkenner.

Wij zullen niet gewagen van al wat prof. DAVID in het historische vak geschreven heeft. Zijne *Geschiedenissen van St-Albertus van Leuven* en *van de stad en heerlykheid van Mechelen* zijn meesterstukken in hunnen aard, en toch dient zijn fransch werk, zijn *Manuel de l'histoire de Belgique* nog hooger geschat te worden omdat dit werk, thans voor de vijfde maal herdrukt, zoo groot eene leemte kwam aanvullen in het onderwijs der geschiedenis en tevens dit onderwijs eenen gansch nieuwen methodischen weg deed inslaan. Merkwaardiger nog als het genoemde kort begrijp van den leergang die met zooveel kunde aan de leuvensche academie gegeven wordt, en ja alleen merkwaardig genoeg om den naam des achtbaren schrijvers tot het nageslacht te doen overgaan, is de *Vaderlandsche historie* waarvan het tiende deel het licht heeft gezien terwijl de andere zoo ongeduldig verwacht worden. Dusdanig werk bestond in vlaamsch België niet en waalsch België zal misschien zich nimmer beroemen er een beter

te hebben voortgebracht; de grondige studiën, het rijp oordeel des schrijvers maken het nauwkeurig, zijne diepe taalkunde, zijnen verkorenen schrijftrant maken het aantrekkelijk. Met recht ook wordt door eenen opsteller der *Revue Catholique* dezen wensch met deze waarheid geuit: 'Moge de hemel aan M. den professor DAVID de gezondheid en de noodige krachten geven om het einde te genaken van het vaderlandsch werk dat hy ondernomen heeft. Den dag dat hij de laatste hand slaat aan zijne *Vaderlandsche histor*ie zal hij, de pen nederleggende, met even veel waarheid als eenen ouden mogen zeggen: '*Exegi monumentum*'.

Groot als geschiedschrijver is M. DAVID misschien nog grooter als taalkenner en als Vlaming. Sedert de opkomst der heilige vlaamsche beweging, die gepaard ging met de heropkomst onzer litteratuur, bleef hij steeds aan het hoofd van beiden, was hij steeds als voorvechter op de bres om onze grieven te uiten, onze eischen bloot te leggen, ons taaleigen te doen waardeeren en met wezenlijk gezag de tegenstrevers der ontluikende letterkunde te bestrijden. Want er diende gestreden te worden. Men hoore slechts deze woorden in 1840 geschreven, en men oordeele over het voorleden, en men zegge dan of het wel waar is, gelijk sommigen nog ontmoedigd spreken, dat wij, Vlamingen, niets sedert 1830 hebben gewonnen: 'De taal, zegt M.H. Peters, destijds regent te 's Hertogenrade, de taal die bij alle vroegere zoo wel als gelijktijdige volkeren op zoo hoogen prijs staat, de taal vindt onder ons *nauwlijks een klein aantal* warme beoefenaars, wordt *van den grooten hoop* als een nutteloos nevending verwaarloosd, ja, wordt van sommigen, als des aanbliks niet eens waard, gelasterd en uitgejouwd'. En dan ook had WILLEMS, vroegere tijden betreurende, reeds uitgeroepen:

> De taal toen zoo vereerd, wordt nu met schimp belaên!

Neen, daarbij is het niet gebleven. Hoe jong de strijd ook zij, wij hebben oneindig gewonnen, want vele vooroordeelen zijn verdwenen en nimmer werpt men ons nog toe dat onze taal eene war- of brabbeltaal is: zij is en blijft het *Woordrijk Nederduitsch.* Wel is waar duurt de strijd nog voort en meer dan ooit is hij vurig: maar juist dit bewijst hoeveel wij durven en mogen eischen. Wij pleiten niet meer voor de verheerlijking onzer taal: wij wonnen dit proces. Thans pleiten wij voor hare rechten, thans willen wij haar op gelijken voet met het fransch dat haar in België zoo ver was vooruit geschreden, en wij zullen, in 't kort misschien, gelijk vroeger recht erlangen.

't Was kort na 1830, toen de gebeurtenissen ons geweldiger wijze van Holland hadden afgescheurd, dat de vlaamsche beweging ontstond. WILLEMS, de onvergeetlijke WILLEMS die reeds in 1815 zoo manhaftig had gezongen: *Ik ook ik ben een Belg!* WILLEMS stond aan het hoofd en een aantal jonge strijders schaarde zich om de bannier door het opperhoofd geheven. Daar ook was M. DAVID wiens belgisch hart zoo vroeg dat van WILLEMS tegensloeg. Doch nauwelijks ontstaan voelde de vlaamsche beweging reeds eenen kanker aan hare ingewanden knagen: die kanker was de oneenigheid over spelling en stelling. Ter regeling van alle bestaande geschillen werd alsdan door WILLEMS en professor DAVID, in 1836 te Brussel eene maatschappij ingerigt *tot bevordering der nederduitsche taal en letterkunde.* De maatschappij kwam in aanraking met minister DE THEUX, en zoo ernstig was hare werking dat de minister zich bereid toonde haar tot vlaamsche academie te verheffen. In 1839 moesten verslag en besluit alleenlijk nog aan 's konings goedkeuring

onderworpen worden. ‘Dit alles, zegt prof. DAVID zelf[1], dit alles moest niets meer dan den koning voorgelegd en van Z.M. geteekend worden, toen de reeds bestaande academie van Brussel zich tegen dat ontwerp kwam verzetten. Men zegt dat er nog van elders beletselen oprezen: hoe het zij, daar raakte een stok in 't wiel, en het ontwerp bleef steken.’ Ondertusschen was door het Staatsbestuur eenen oproep aan alle taalkundigen gedaan ten einde de middelen aan te wijzen hoe men tot eene gelijkparigheid van spelling komen zou, en tevens, den 15 Julij 1837, eene commissie aangesteld om de ingezondene stukken te beoordeelen. Prof. DAVID was mede-beoordeelaar en meer dan eens sprong hij op de bres ter verdediging van prof. BORMANS' alleszins merkwaardig verslag. Eindelijk, bij koninklijk besluit van Januarij 1844, werd het spellingstelsel der commissie goedgekeurd en het Desrochismus officiëel verwezen.

Ziedaar de vlaamsche beweging voor de eerste maal door het Staatsbestuur herkend; ziedaar hare eerste werking; ziedaar den oorsprong, den grondslag der nederduitsche congressen die tot in 1861 zullen plaats grijpen om later nog, in 1864, aanleiding te geven tot een nieuw koninklijk besluit dat eene en dezelfde spelling aanneemt voor Holland en voor België en dat eindelijk, misschien, het doel zal doen bereiken sinds dertig jaren beoogd: *Eenheid in de werking der Noord- en Zuidnederlanders tot behoud van den gemeenschappelijken volkszin en van de gemeenschappelijke volkstaal*[2].

Tot dus verre hebben wij M. DAVID, met WILLEMS, met BORMANS, met anderen, bij 's moedertaals wedergeboorte, aan hare opbeuring de eerste hand zien slaan. Thans blijft er ons in weinige woorden den onvermoeibaren kamper in zijne gedurige werking op te volgen, altoos aan het hoofd der vlaamsche taalbeweging van welke hij sinds jaren den hoofdman, ja de geleerdste persoonlijking mag genoemd worden.

Als bestuurleden der *Maatschappij tot bevordering van nederduitsche taal en letterkunde*, waren het nogmaals prof. DAVID en WILLEMS die de vlaamsche letterkundigen bijeen riepen te Gent, bij omzendbrief van 2 September 1841[3]. In 1844 zien wij M. DAVID aan het hoofd van de algemeene vergadering der maatschappijen van nederduitsche letteroefening, te Brussel[4]; in 1845 werd hij voorzitter benoemd bij de vergadering der voorzitters van de verschillende vlaamsche maatschappijen des lands, te Antwerpen; in 1849 nam hij het ambt waar van ondervoorzitter bij het eerste nederlandsch letterkundig congres, te Gent[5]; in 1850,

(1) *Middelaar*, I, bl. 27.
(2) Dr. SNELLAERT, op het congres te Gent, den 26 Augustij 1849.
(3) Zie prof. DAVID'S *Redevoering uitgesproken bij het taalcongres in de promotiezaal der gentsche hoogeschool.* Gent, HEBBELIJNCK, 1841.
(4) School- en Letterbode, I, fol. 187*: Redevoering gehouden ter gelegenheid van het vlaamsch feest te Brussel, den 11 Februarij 1844, door* J. DAVID. *Over de taalkunde en de hoedanigheid van den nederduitschen stijl.*
(5) Zie *Handelingen van het nederlandsch congres gehouden te Gent*, bl. 30, DAVID'S redevoering *Over stijlverbetering en het nut, dat uit de grondige kennis der levende of gesprokene taal te trekken is.*

met geestdrift te Amsterdam begroet, werd hem aldaar het voorzitterschap opgedragen van het tweede nederlandsch congres[1]; in 1851 zat hij de commissie voor tot regeling van het derde nederlandsch congres, te Brussel; in 1853 woonde hij het congres bij te Utrecht en in 1856 het vijfde congres te Antwerpen; ditzelfde jaar werd hij lid benoemd der commissie belast met het onderzoek van middelen om het gebruik der nederduitsche taal te regelen in hare betrekking met de verschillige gedeelten van het openbaar bestuur[2]; in 1860 was hij tegenwoordig bij het zesde congres te 's Hertogenbosch, en 't jaar nadien bij het laatst gehouden congres te Brugge[3]; in 1864 werd hij voorzitter gekozen der koninklijke commissie tot regeling der vlaamsche spelling[4]; in 1849 en in 1850 was hij als lid aangesteld geworden der internationale commissie aan welke het was toevertrouwd de middelen te beramen waardoor en de wijze waarop een algemeen nederlandsch woordenboek zou kunnen tot stand gebracht worden, en, na voordrage van een verslag, werd hij met prof. M. DE VRIES en M.L.A. TE WINKEL met de uitvoering van het grootsche plan belast. Van deze laatste werking moeten wij breedvoeriger gewagen met de aanhaling van woorden door Dr A. DE JAGER in den *Tijdspiegel* geuit bij het verschijnen der eerste aflevering van 't *Woordenboek der Nederlandsche taal*, door Dr M. DE VRIES en Dr L.A. TE WINKEL: ‘Eene zaak doet ons leed. Het is op den titel des werks den naam van het belgische lid der Redactie te missen. De Redactie zegt in haar *Woord aan den lezer* dat *de wankele staat zijner gezondheid, gevoegd bij de vele werkzaamheden van wetenschappelijken aard*, *waaraan hij met rusteloozen ijver zijne krachten wijdt*, *hem verhinderd heeft aan de eigenlijke bearbeiding van het Woordenboek een dadelijk aandeel te nemen.* Wij herhalen, dit doet ons grootelijks leed. Vooreerst omdat het minder voegzaam en billijk is, dat een werk, waartoe op een in België gehouden Congres de eerste stoot werd gegeven en dat geacht wordt de algemeene nederlandsche taal, waartoe ook het vlaamsch behoort, te omvatten, zich nu voordoet als uitsluitend door nederlandsche geleerden geredigeerd. Het derde verslag zeide ook in 1860: *De werkzame hulp van onzen geleerden mede-Redacteur uit het zuiden zal ons niet ontbreken*; *prof. David zal ons bijstaan met raad en daad*, *ons voorlichten met zijn schrander oordeel en zijne rijpe ervaring*, *en bepaaldelijk zorg dragen dat ook het Vlaamsche taaleigen naar eisch worde vertegenwoordigd.* Doch ook voorts en niet het minst, om de persoonlijke bekwaamheid van den leuvenschen hoogleeraar. Niet alleen dat hij groote bedrevenheid bezit in de vlaamsche taal en hare letterkunde, maar daarbij eene uitgebreide kennis van de algemeene nederduitsche taal, zoo hedendaagsche als der middeleeuwen, en boven alles een fijnen takt in de beoordeeling en aanwijzing der juiste beteekenis van woorden en spraakvormen, van welk een en ander bij voorbeeld zijn uitvoerige commentaar op Bilderdijks *Ziekte der geleerden* een even smaakvol als leerzaam gedenkstuk is: hoedanigheden alzoo, voor den bearbeider van een taalkundig woordenboek van uitnemende waarde. Zoo de

(1) M. DAVID handelde er *ex-professo* over de behoefte en het plan van een algemeen nederlandsch woordenboek.
(2) De commissie bestond uit CONSCIENCE, DAVID, DE CORSWAREM, JOTTRAND, MERTENS, RENS, SNELLAERT, STROOBANT en VAN DER VOORT.
(3) Zie *Over spelling en stelling.* Voorlezing gedaan op het taal- en letterkundig congres te Brugge. Leuven, Van Linthout, 1861.
(4) De commissie bestond uit Prof. DAVID, RENS, DELCROIX, CONSCIENCE, DAUTZENBERG, HEREMANS, STALLAERT en VAN BEERS.

Hoogleeraar onverhoopt buiten staat blijft, om de werkzaamheden der redactie op zich te te nemen, zal het eerstvolgend Congres in zijne plaatsvervanging hebben te voorzien, terwijl wij inmiddels in den wensch der Redactie deelen *dat de hoogleeraar David tot het einde toe*, *als een trouwe bondgenoot*, *met zijne rijpe kennis en zijn schrander oordeel haar moge ter zijde staan*'. Deze heerlijke bladzijde van D^{r} DE JAGER is nogmaals eene hulde aan de kunde van prof. DAVID en tevens een klaar bewijs van de hoogachting welke hij bij de geleerden van Holland geniet.

Inzonderlijk groot, zoo als wij het komen te bewijzen, was de werking van M. DAVID in het opentlijk gebied.

Ook, terwijl hij den vooruitgang der taal in schriften en op congressen bewerkte, was hij tevens de ziel eener zelfde werking te Leuven, bij die hoogeschool die zooveel jonge harten aan zijne taal- en vaderlandslievende leering had toevertrouwd. Het is daar dat hij sinds vijf-en-twintig jaren, aan het hoofd van het studenten-genootschap *met Tijd en Vlijt*, den moed spreekt in het jeugdig verstand, de liefde tot de moedertaal in aller boezem doet ontvonken en de jongelings-maatschappij op eene hoogte weet te houden door weinige letterkundige kringen bereikt. Het was in 1839 dat M. DAVID aldaar den last des bestuurs op zich nam: vijf jaren later werd hij door den rector magnificus als bestendigen voorzitter aangesteld. Wij kunnen niet uitweiden over de werkingen des genootschaps die M. DAVID bezielde. Aan hem was, eenige jaren geleden, den oorsprong te wijten van een *vlaamsch Idioticon* aan hetwelk hij moedvol de eerste hand sloeg toen eene schrikkelijke ziekte (de ziekte der geleerden!) hem dwong de zoo nuttige en geliefkoosde studie in andere handen over te geven(1); en onlangs ook, steeds willende deelen in onze jeugdige werking, sprak hij het vergaderde volk, op eenen *Meeting*, warme woorden toe en graf er een richtsnoer aan de vlaamsche strijders tot welgelukken hunner ievervolle pogingen(2). Want nimmer zou M. DAVID zijn ten achter gebleven wanneer, op het vlaamsch gebied, den oogst van eenige harten, hoe luttel dan ook, kon ingezameld worden; zoo ook, was hij vroeger dagen en nachten werkzaam gebleven om aan het katholijke volk stichtende lezingen te bezorgen; zoo ook, had hij bij rijperen ouderdom zijnen kostbaren tijd besteed om ontbrekende schoolboeken te geven aan het onderwijs(3) en eene *Spraakkunst* tot stand te brengen die ongemeenen bijval vinden moest. Het was ook die innige liefde tot de

(1) Sedert de jongste ziekte van prof. DAVID, dïe aan het *Idioticon d*e letter A ten deele had afgewerkt, werd het opstel toevertrouwd aan ons geleerd en ieverig mede-lid, Eerw. L.W. SCHUERMANS, die zich thans volop met de moeilijke taak onledig houdt.

(2) Vlaamsche Meeting te Leuven, 17 Januarij 1864.

(3) Behalve de werken lager opgesomd, bezorgde M. DAVID 1° eene nieuwe uitgave der *Historie van het oud en nieuw Testament* (Mechelen 1830, in-8°); 2° eene tweede vermeerderde uitgave der *Voorlezingen van Nederduitsche dichtstukken* (Mechelen 1836, 194 bl. in-12°); 3° eene tweede uitgave der *Voorlezingen van Nederduitsche prozastukken* (Leuven, 1839, 289 bl. in-8°).

moedertaal die hem kundiger werken in het licht deed geven als *De Middelaer*, *De School- en Letterbode* en de *Tael- en letterkundige aenmerkingen*, waarvan de eerste, door NOLET DE BRAUWERE, *de beste kritische maandschriften* genoemd worden *die in België verschenen*, terwijl het andere zoo kundig de waarheid deed doorstralen van het zoo goed gekozen en nimmer genoeg overwogen opschrift: *C'est par le respect de la langue que commencent les littératures; c'est par le mépris qu'elles s'éteignent.* (LAURENTIE.) En nu dat jaren verliepen sedert de uitgaaf dier werken, nu dat eenen kinderlijken eerbied voor het erf onzer vaderen zich aan allen, in het vlaamsche kamp, mededeelde, nu dat men eerst het nuttige eener vaderlijk strenge kritiek kan waardeeren, wie zal niet juichen bij deze woorden door M. DAVID geuit toen hij al het moeielijke besefte van de taak waar hij vrijwillig zijne schouders mede beladen had: 'O kende men de reinheid onzer meeningen!... O mogten wij in ons zoo welgemeend plan immer en immer meer slagen tot luister onzer dierbare moedertaal, ter versterking der echt belgische nationaliteit, ter bevordering van schoone kunsten en goede zeden!'(1)

Anderwerf kundig zijn de *Rymbybel van Jacob van Maerlant* door Prof. DAVID uitgegeven en de Commentaar op BILDERDIJK'S dichtstukken *De Geestenwareld*, *Het Waarachtig goed* en *De ziekte der geleerden.* Hoog geprezen in België, zijn deze werken het nog meer in Noord-Nederland, waar de taalstudie oneindig meer voortgang deed, omdat zij nimmer, gelijk bij ons, uit middelbaar en hooger onderwijs onmeêdoogend verstoken bleef. Ook, deze taalkundige gewrochten zijn als zoovele perelen aan de lauwerkroon van den eerw. hoogleeraar die met dezelve gerangschikt werd onder de beste taalkundigen zijner eeuw.

In onze geringe levensschets deden wij ter loops eene korte opsomming van M. DAVID'S bijzonderste werken, ons voorbehoudende eene volledige lijst zijner uitgaven op het einde van ons artikel mede te deelen. Bij dit verbazend aantal schriften, zoovele vruchten van eenen zestigjarigen leeftijd die gansch der moedertaal was gewijd, zou eenieder, ware 't mooglijk, nog hooger den gemoedelijken priester schatten die zooveel goeds heeft voortgebracht. Maar Nederland was niet ondankbaar jegens zijnen grooten taalkenner: hoog geprezen door de geleerden van Noord en Zuid, wordt M. DAVID met dank bejegend door de taalstrijders van België, en met kinderlijke liefde begroet door de jongelingsschaar die hij zijner heilige zaak wist te wijden. Weinige dagen geleden juichte gansch België het ontwerp toe van 't studentengenootschap *met Tijd en Vlijt*, den schranderen leeraar een geschenk, zijner waardig, aan te bieden; en ons, jongelingen, klopte het hart van innige aandoening en bewondering toen de grijze priester het marmeren borstbeeld weigerde dat wij zoo gaarne den patriark onzer zaak zouden bieden. Ja, bewonderenswaardig is dat priesterlijk rechtzinnig gemoed, dat echt vaderlandsch karakter en dat vaderlijk hart dat in stroeven ouderdom, het onze nog tegenslaat en met ons nog deelt in de hoop op betere toekomst en in de zoete aandoening bij den vooruitgang der vlaamsche zaak.

Moge M. DAVID nog lang onze geleider blijven en de hoofdman onzes taalstrijds. Eilaas! hij ook moet vroegtijdig den roem boeten die zijne kunde hem verwierf; voor hem ook zong zijn grootsche lievelingsdichter:

> En gij, ô grijzen die met vroeg besneeuwde hairen

(1) *Middelaer*, I, bl. 4.

De woeste drift bezuurt der onbedwingbre jaren,
Waarin de stoute geest, door zelfgevoel verhit,
Zich uitschiet als een pijl, gedreven naar het wit,
Die, eens den boog ontsnapt, zijn vlucht niet laat vertragen:
Gij, deelgenoten in mijne Ilias van plagen!
Treedt toe, herkent uw leed op 't dichterlijk paneel;
Herkent uw zuchten in den treurgalm dien ik kweel;
Neemt van mijn hand de troost, de lichtnis in uw smarte,
Met gulle blijheid aan, als vloeiende uit mijn harte;
Beproeft de middlen, die ik aanbied', hoe gering;
En kunt gij 't, ô vergeet u zelven daar ik zing!
Voor 't minste, smaakt het zoet bij 't foltren van uw plagen,
(Het zoet des ongeluks!) van niet alleen te klagen.

Anderhalf jaar verliep sinds M. DAVID, bij aller toejuiching, het krankbed mogt verlaten. En thans dat hij de schrandere pen wederom heeft kunnen opvatten, zien wij door gansch Nederland den wensch deelen van den geleerden prof. M. DE VRIES: *Dat zijne gezondheid moge versterkt worden*, *en hij nog lang de roem van het genootschap en het sieraad der Hoogeschool van Leuven moge blijven*[1]!

Leuven, *6 Januarij 1865.*

M.M.

Werken van prof. David[2].

Eenige regels over de vlaemsche tael. Mechelen, 1823; 1 deel in-8°. *Cornelii Janssenii commentarius in Sancta J.C. Evangelia.* Ibid., 1825; 2 deelen in-8°. *Theologia ad usum Seminariorum*, *auctore P. Dens. Editio nova, emendata.* Ibid., 1828 en volgende jaren; 7 deelen in-8°.
Theologia moralis Alphonsi de Ligorio. Editio nova, *emendata.* Ibid. 1828 en volgende jaren; 9 deelen in-8°.
Verdediging van het Christendom of Gesprekken over den Godsdienst. Naar het fransch van M.D. FRAYSSINOUS, bisschop van Hermopolis. Ibid., 1825 en 1826; 4 deelen in-12°.
De zuster der Liefde. Uit het fransch. Ibid., 1826; 1 deel in-8°.
De Godvreezende boerin, *enz.* Ibid., 1827; 1 deel in-18°.
Verklaring van den Vader-Ons en den Weest- gegroet, door pater HAZART. Omgewerkt. Ibid., 1827; 1 deel in-8°.
De deugdzame dienstboden. Uit het fransch. Ibid., 1827; in-18°.
Historiën en Parabelen van pater Bonaventura. Ibid 1828; 1 deel in-18°.
Leven van den H. Ludovicus, *koning van Frankryk.* Uit het fransch Ibid., 1828; 1 deel in-18°.
Korte meditatiën voor iederen dag van de week. Uit het fransch Ibid. 1828; 1 deel in-18°.
Verklaring van de christelyke leer door Rob. Bellarminus. Uit het latijn. Ibid., 1829; 1 deel in-18°.
Gesprek over het gebed. Uit het fransch van FÉNÉLON. Ibid., 1829; 1 deel in-18°.

(1) Brief aan *met Tijd en Vlijt*, Julij 1864.
(2) Hoe weinig er ook aan onze lijst ontbreke, deze is niet volledig. De titel van talrijke nieuwe uitgaven konden wij ons niet aanschaffen.

Grammaire latine par Lefranc. Édition belge. Mechelen, 1834; 1 deel in-12°. - *Latynsche spraekkunst*, naar de *Grammaire latine* van E. LEFRANC. Ibid., 1834; 1 deel in-12°.

Nederduitsche spraekkunst. EERSTE DEEL. *Spelling en vormleer.* Mechelen, 1833; 1 deel in-12°. - Tweede uitgave. Ibid., 1834; 1 deel in-12°. - Derde uitgave, met aanteekeningen vermeerderd. Ibid., 1836, in-8°. TWEEDE DEEL. *Woordvoeging en prosodie.* Ibid., 1835; 1 deel, in-12°. - Tweede uitgave, 1837, 1 deel in-12°.

Nederduitsche spraekkunst. Ibid., 1839. 2 deelen in-12°.

Eerste beginselen der nederduitsche spraekkunst. Ibid., 1839; 1 deel in-18°. - Tweede vermeerderde uitgave. Ibid., 1840, 132 bl. in-12°. Negenste druk. Leuven, 1853. - Fransche vertaling door Jos. Vanlinthout. Ibid., 1853.

Nederduitsche spraekkunst voor middelbare scholen en collegiën. Leuven, 1853; 1 deel, 262 bl. in-12°.

Verslag over den toestand des genootschaps met Tijd en Vlijt, gedaen in zitting van 23 October 1842. Leuven.

Geschiedenis van St-Albertus van Leuven, *bisschop van Luik.* Leuven, 1844, in-8°. - Tweede vermeerderde uitgave. Antwerpen, Buschmann; 1845, 239 bl. in-12°.

Manuel de l'histoire de Belgique. Leuven, 1840; 1 deel, in-8°. - Vijfde uitgave. Ibid., 1853.

Abrégé de l'histoire de Belgique. Ibid., 1859; zesde uitgave.

De vier boeken van de navolging Christi, uit het latijn in 't neêrduitsch gesteld. Mechelen, 1843; 312 bl. in-16°. - Vijfde uitgave. Leuven, 1857; 467 bl. in-16°. - Pracht uitgave. Brussel, Jamar. - Volksuitgave, 1854; Brussel, Boisacq.

Het roosje, gedicht door Kanonik DAVID, getoonzet door X. VAN ELEWYCK. Gent, GEIREGAT, 1855.

Stamtafel van hunne koninklyke hoogheden den hertog van Braband en den graef van Vlaenderen. Leuven, 1852; in-fol.

Vaderlandsche historie.

Eerste deel. *Geschiedenis van België voor en onder het bewind der Romeinen.* Leuven, 1842; 232 bl., in-18° - Tweede uitgave. Ibid., 1848.

Tweede deel. *Geschiedenis van België onder de Franken.* Ibid., 1847, 540 bl.

Derde deel. *Tydvak der Karolingers.* 1851. 618 bl.

Vierde deel. *Geschiedenis van Vlaenderen.* 1853. 708 bl. - Schooluitgave, ibid.

Vijfde deel. *Geschiedenis van Brabant.* 1855. 684 bl. - Schooluitgave, ibid.

Zesde deel. *Geschiedenis van Henegau,* 1857. 666 bl.

Zevende deel. *Geschiedenis van Namen.* 1858. 635 bl.

Achtste deel. *Geschiedenis van België onder de Burgondische heerschappy.* 1860. 687 bl.

Negende deel. *België onder de Oostenryksche heerschappy*, 1861. 716 bl.

Tiende deel. *België onder de spaensche heerschappy* I, 1864. 620 bl.

Geschiedenis van de stad en heerlykheid van Mechelen. Leuven, 1854, bl., VIII en 550, in-8°.

Retret van Bourdaloue. Leuven, 1859: 357 bl., in-16°.

Tael- en letterkundige aenmerkingen. Leuven, 1856; 278 bl., in-12°.

De ziekte der geleerden, in zes zangen, gedicht van M.W. BILDERDIJK, uitgegeven met inleiding en aanteekeningen, Leuven, 1848 en volgende jaren, een deel in-8°. - Tweede uitgave, ibid., 1854; 681 bl. in-8°.

Rymbybel van Jacob Van Maerlant, met voorrede, varianten van HSS., aanteekeningen en glossarium, op last van het gouvernement en in naam der koninklijke akademie van wetenschappen, letteren en fraeije kunsten, voor de eerste maal uitgegeven. Eerste deel. Brussel Hayez, 1858, 593 bl. in 8°. - Tweede deel, 1859, 700 bl. - Derde deel, 1859, 398 bl. - *Glossarium.* Vervolg en slot van het derde deel. 1861.

Verspreide stukken van prof. David, in Tijdschriften, enz. opgenomen.

1° *Almanak voor Noord-Nederlandsche katholijken door J. Alberdingck-Thym.* 1856. *Van de beelden der heiligen en hunne gewone kenmerken.* - Afzonderlijk getrokken in breed 16°. - Derde vermeerderde en verbeterde uitgave. Brugge, 1857; 123 bl., in-8°.

2° *Belgisch Museum* (uitgegeven te Gent, door WILLEMS). Derde Deel. *Over de regelmatigheid in de spelling by de oude nederduitsche schryvers.* Overgenomen in de *Taalgids* en aldaar afzonderlijk getrokken. - *Over de Bilderdykscheafwykingen van het gewoon schryfgebruik in Holland.*

3° *Vaderlandsch Museum* (uitgegeven te Gent, door prof. SERRURE). Derde deel. Een rymwerk van JAN VAN RUYSBROECK. Afzonderlijk gedrukt.

4° *Lettervruchten van het taal- en letterlievend studenten-genootschap* MET TIJD EN VLIJT.

1838. Gezang ter gelegenheid van 's genootschaps verjaerdag.
1846. Van Weenen naer Linz, Esch, Salzburg. - Afzonderlyk gedrukt. Antwerpen, Buschmann, 1846. 39 bl., in-8°.
1863. Over tyd en plaets by de oude regtspleging. - Over de middeleeuwsche geregtslieden.

5° *Bulletijns der koninklyke akademie.*

Recherches sur le cours primitif de l'Escaut. (T. XVI. 1849).
Rapport sur le mémoire de M. IMBERT DE MOTTELETTES, intitulé: *Ethnographie du royaume de Belgique.* (T. XVII. 1850).
Recherches sur le cours primitif de l'Escaut. - Réponse aux objections de M. le colonel RENARD. (T. XIX. 1852).
Observations à la notice de M. le colonel RENARD, *sur le cours primitif de l'Escaut.* (Ib.)

6° *De middelaer of bydragen ter bevordering van tael, onderwys en geschiedenis.* Leuven, 1840 en volgende jaren, 3 deelen in-8°. (Uitgegeven door Prof. DAVID.)

Buiten andere talrijke taal- en letterkundige bijdragen, leverde M. DAVID op:
Eerste deel. *Wat gedaen is*, *en wat nog te doen blijft. - De heerlijkheid van Mechelen. - Van Maerlant.*

Tweede deel. *Hekeldicht van Horatius aen Mecenas. - Van den invloed der rederykers op de nationale letterkunde in de zestiende en zeventiende eeuw. - Hertog Philips en de zatterik. - Het charter van Cortenberg. - De Geestenwareld*, van BILDERDIJK, met aanteekeningen. Afzonderlijk gedrukt, Leuven, 1842, 74 bl. in-8°.
Nogmaels herdrukt onder titel: *De Geestenwareld en het Waarachtig goed*, gedichten van W. BILDERDYK, uitgegeven met inleiding, analyse en aanteekeningen. Tweede, merkelijk vermeerde uitgave. Leuven, 1843; 180 bl. in-8°.
Derde deel. *'t Faisant-feest te Ryssel*, *in 1454. - Geschiedenis van St-Albertus van Leuven. - Proeven van nederlandsche tael uit de verschillende eeuwen.* - Een woord over sommige veranderingen toegebragt aen het *Tafereel van de overwintering der Hollanders op Nova Zembla.*

7° *De school- en letterbode of bydragen ter bevordering van onderwys*, *letterkunde en geschiedenis.* St. Truiden, 1844 en 1845; 2 deelen in-8°. (Uitgegeven door Prof. DAVID, met medewerking van J.H. BORMANS, K.J. BOGAERTS, WILLEM VANWEST, enz.)

Behalve talrijke taal- en letterkundige aanmerkingen, boekbeoordeelingen, enz. leverde M. DAVID:
Eerste deel. *Karel de Stoute te Gent*, *in 1467*. - *Eisenach*. - *Weimar*. - Redevoering gehouden by het aenvangen des gewoonen cursus van nederduitsche letterkunde, aen de katholyke hoogeschool. Meert, 1844. - Redevoering gehouden ter gelegenheid van het vlaemsch feest te Brussel, den 11 february 1844.
Tweede deel. *Dresden*, *en van daer naer Praeg*. - *Costuem-boek der hof- en huishouding van hertog Karel van Burgondië*.

Leeraarskring tot volmaaktere boomteeltkunde.

Op zondag 3 Juni had de eerste algemeene zitting van den *Leeraarskring tot volmaaktere boomteeltkunde in België*, in het lokaal van het *Kruidkundig Genootschap* te Antwerpen plaats. Dezelve werd, na eene zitting van de bestuurleden, geopend ten 1½ ure onder het voorzitterschap van M. Vict. Van den Hecke de Lembeke, insgelijks voorzitter der koninklijke maatschappij van landbouw en kruidkunde te Gent. De aanwezige personen waren zeer talrijk.

Vooreerst werd het woord aan M. de Beucker gegeven over de inrichting en doel des krings; hij deed de moeilijkheden zien, welke er zouden kunnen ontstaan voor de bestiering van zulken kring, waar, om zoo te zeggen, al de leeraars van het land vereenigd, elk hunner zijne zienswijze en stelsel bezit, doch onder eene goede leiding met oordeel en kennis van zaken, was het toch mooglijk aan zulk genootschap eene goede richting te verzekeren, doch die moeilijkheden verdwenen door den keus van den achtbaren M. Van den Hecke als voorzitter. Deze liefhebber aarzelt nooit zich altoos bereid te stellen wanneer het den vooruitgang en het nut van tuinbouwwetenschappen geldt. Tot hiertoe, zegde M. de Beucker, werd de tuinier niet geteld, zelfs de leeraars werden in de samenleving onopgemerkt gelaten. Thans dat zij zich vereenigd hebben en gezamenlijk zullen werken tot het nut en de verspreiding der wetenschap alom waar het maar mogelijk is, zullen zij de achting die hun toekomt meer en meer verwerven. Van al de werkzaamheden die de kring onder zijne leiding heeft, worden verslagen in het vlaamsch en in het fransch uitgegeven; eindigende deed M. de Beucker aan de aanwezige personen, die geen deel van den kring maakten, zien dat zij nooit beter konden bijdragen tot de algemeene verspreiding en vervordering dezer zoo belangrijke wetenschap dan met zich bij den leeraarskring aan te sluiten.

M. Em. Rodigas nam het woord: hij verhaalde de instelling van den kring, dat na eene vereeniging van de twee jury's der hofbouwscholen van Vilvoorde en Gentbrugge, het bestuur des krings gevormd werd, en dat men het eerste gedacht ervan aan M. de Beucker verschuldigd was. Weldra vond de kring eene bijzondere deelneming bij al diegenen, welke de wetenschap van fruitboomteelt aan het hart ligt, niet alleen in België, maar zelfs nog bij onze naburen, want reeds telt hij op het oogenblik buiten de eere- en briefwisselende leden, 108 werkende deelgenooten. Daar de kring werkt voor de verspreiding der goede leer, werden er drie zijner

bestuurleden: MM. Van Hulle, de Beucker en Pynaerts afgevaardigd, om het internationaal hofbouwkundig kongres in Amsterdam (April ll.) bij te wonen en aldaar bij onze naburen het goede stelsel van snoeiing en leiding der fruitboomen in te voeren.

M. de voorzitter verzocht aan M. Van Hulle eenige uitlegging; deze leeraar verhaalde hoe en op welke manier de heeren boomkweekers van Holland bekenden dat zij nog werkelijk veel te leeren hadden in de leiding der fruitboomen, doch de bijzonderste oorzaak dat de oude doenwijze hen nog deerde, komt voort uit het weinige of bijna geen openbaar onderwijs over de fruitboomteelt in Holland. Vervolgens deed M. Van Hulle den bijval zien welke de wortelinting, door M. de Beucker, op het kongres had te weeg gebracht, hij verzoekt dezen laatste zelfs daarvan wat uitleg te geven; M. de Beucker deelde onder andere mede hoe er 14 boomkweekers van Boskoop zich kwamen verdedigen, doch waarvan zij geenszins iets te vreezen hadden, aangezien die heeren eene ongelukkige zaak te verdedigen hadden; eindelijk hebben deze naburige boomkweekers beloofd eene commissie te zullen uitvaardigen, om de bijzonderste fruittuinen van België te bezoeken en alzoo in staat te wezen het goede stelsel bij hen aan te leeren en in praktijk te stellen. De boomteelkunde moet in gansch Europa denzelfden weg inslaan, en hiertoe zal de *Leeraarskring* geene moeite of werkzaamheden ontzien.

Wij hebben verschillende brieven gezien, door geleerden van verschillende landen aan M. de Beucker toegestuurd, betrekkelijk zijne gehoudene redenen op het congres van Amsterdam. En daar zoo als het spreekwoord zegt: '*niemand profeet is in zijn eigen land*' spijt het ons dat M. de Beucker nederig genoeg geweest is niet breedvoerig al den bijval mede te deelen die hij daar genoten heeft.

De *Leeraarskring* is verdeeld in drie afdeelingen: Leeraars, kandidaten-leeraars en beschermende leden. De leden der tweede afdeeling welke verlangen in de eerste te treden, worden aan een vraagstuk onderworpen, dat door het bestuur is aangewezen. Er boden zich in deze zitting drie kandidaten aan. M. Eug. Rodigas, zoon, die, na zijn genoegen over de daarstelling des krings te hebben doen blijken, het voorbeeld aan zijne kollegas wilde geven, hij die reeds het ambt van leeraar uitvoert, door zich aan de voorwaarden des krings te onderwerpen met dezes vraagstukken niet alleen in geheime zitting maar in openbare vergadering te beantwoorden. Hij sprak over de zomerbehandeling der fruitboomen, de innijping en groensnoeijing. Deze heer bewees duidelijk zijne ervarenheid in het vak en deed zijne uitlegging met veel talent. De tweede kandidaat was M. Fauvel, een liefhebber van Gouy-lez-Pietons; hij handelde over de verscheidene middelen om den groei van eenen boom te matigen; over de beweging en bestemming der sappen. De derde kandidaat was M. Van der Vennet, hulponderwijzer te Sleijdingen; deze was een Vlaming; ook zegde hij: na twee fransche aanspraken zal het de toehoorders aangenaam zijn er eene in hunne moedertaal te hooren, want Antwerpen en Gent zijn twee zustersteden en die moeten zich de hand reiken. Nu, deze heer sprak over de algemeene regelen der boomsnoeikunst. Hij ontwikkelde die stof met veel duidelijkheid.

Na de zitting werd er dan ook over de kandidaten beraadslaagd door het bestuur en ze werden alle drie als leeraars aangenomen.

Voor het einde der algemeene zitting bedankte M. de Beucker, uit naam van het *Kruidkundig Genootschap*, het bestuur van den *Leeraarskring* voor de eer hem aangedaan door het houden der eerste algemeene zitting. Geenszins valt er aan te twijfelen of de *Leeraarskring* zal eene der bijzonderste en meest nut bewijzende maatschappijën van gansch Europa worden, want een oogslag op de namen der bestuurders alleen geeft gemakkelijk te kennen, dat in allen de zucht tot vooruitgang heerscht, maar het is ook te hopen dat de geest van gezamenlijke werking, waarmede de kring is ingesteld, niet zal gestoord worden; dat men zich altoos herinnere de schoone leuze: *Eendracht maakt macht.*

Kronijk.

Antwerpen. - Het gemeentebestuur heeft in zitting van 3 Juni een besluit genomen, dat betreurensweerdig is, namelijk van de Berchemsche en Kipdorppoorten te doen verdwijnen. Wij willen voor het oogenblik over het kunstkarakter of kunstwaarde niet handelen, maar ons dunkens zou de Berchemsche poort zeer goed en met weinige kosten kunnen ingericht worden voor de *Zeevaartschool* die thans alles behalven voordeelig gevestigd is.

Verders zou men dit gebouw zeer wel kunnen benuttigen voor een aantal andere nuttige instellingen, zoo als: volksbibliotheek, nijverheidsmuseum, muziekschool, declamatieschool, tentoonstellingzaal voor bloemen, planten, enz., enz.

Er ontbreken gebouwen voor een aantal belangrijke en nuttige instellingen, en die afbreken welke men bezit, is niet zeer wijs handelen.

Wij hopen dat het gemeentebestuur geen gevolg geven zal, aan zijne beslissingen, voor wat deze twee stadspoorten betreft. Later hopen wij daar breedvoerig op terug te komen.

- M. de ridder Leo de Burbure, heeft eene nieuwe verhandeling uitgegeven. Het boekdeeltje draagt voor titel *Documents Biographiques inédits sur les peintres Gossuin et Roger Vander Weyden*, *le jeune.* Het opstel van M. de Burbure is ook gedrukt in het *Bulletin de l'Académie Royale.* Veel is er over die twee schilders, welke eene zoo schoone plaats tusschen onze beroemdheden beslaan, geschreven, doch ook veel onnauwkeurigs. Het werk bewijst zulks en het herstelt vele verkeerde beweeringen. De stukken van M. de Burbure zullen dan ook met vrucht door de geschiedkundigen geraadpleegd worden.

- Z.K.H. de graaf van Vlaanderen heeft de fanfaren-maatschappij *De Vrijheids-Vrienden* onder zijne hooge bescherming genomen.

Op 4 Juni heeft de inhuldiging van het marmeren borstbeeld van Z.K.H. plaats gehad.

Ter dier gelegenheid had er in het lokaal een prachtig feest plaats.

- Op zondag 28 Mei, waren er wederom in het *Verbond van Kunsten*, *Letteren enz.* zeer schoone kunstwerken ten toon gesteld. Vooral bewonderde men het marmeren vrouwenbeeldje *eene jonge baadster* voorstellende, van M. Jos. Ducaju, dat getuigde van het schoone talent des beeldhouwers. *Na het sermoon* en *aan de fontein*, van M.T.S. Cool, zijn twee verdienstelijke stukken; *dagen van treurnis*, van M.H. Bource, bevat veel waarheid, even als het *broêrtje en het zusterke* van M.H.A. van Trigt. Verders waren er twee schilderijen van D. Derickx, onder ander de *herinnering aan de doorbraak in de oude versterkingen van Antwerpen*, en een *zicht*

der Polders, welke van aanzienlijke vorderingen getuigen. De *winter*, van M. Zelis en de twee *landschappen* van M.A. Wüst bevatten zeer goede hoedanigheden.

Op zondag 3 Juni was er een tafereel te zien van M. Verhoeven-Ball, *de toebereidselen van het noenmaal op Kersmisdag* voorstellende, en een portret in marmer door M. Breuer. Beide deze tentoonstellingen werden door talrijke bezoekers vereerd.

- Den 28 Mei had de plechtige prijsuitdeeling aan de leerlingen der nijverheidsschool in de *Variétés* plaats. M.H. Altenrath hield er eene welgepaste redevoering, waarna men achter in de versierde zaal het borstbeeld van Quinten Massys onthuldigde, vervaardigd door M.E. Mareels. Onder de aanwezigen bemerkte men M. ridder Ed. Pycke, gouverneur, M. d'Hane-Steenhuyse, dd. schepen, verschillige raadsleden, M.F. Van de Leemput, voorzitter van den Goede-mannenraad, enz. De nijverheidsschool neemt voortdurend in bloei toe: het getal der leerlingen voor de verschillige vakken is reeds tot 310 geklommen..

Daags te voren bracht men serenades met fakkellicht aan de heeren gouverneur, burgemeester, bestuurder, leeraren en prijswinnaars; de maatschappij *de Vlaamsche Vrienden* van Berchem, bracht eene serenade met fakkellicht aan M. Van Hoof, een harer leden, welke den prijs van uitmuntendheid in de *Nijverheidsschool* behaalde.

- M. Ferd. de Braekeleer, heeft een tafereel voltooid ontleend aan de geschiedenis onzes lands in 1830; het stelt *graaf Frederik de Merode op zijn doodsbed* voor. De doorluchtige strijder ligt op het bed uitgestrekt met eene driekleurige muts op het omlauwerde hoofd; verders is hij even als het gedeelte van het afgezette been in wit lijnwaad gewikkeld; twee zwartzusters zijn aan het bed nedergeknield, dat omringd is van een aantal krijgsmakkers, waartusschen men M. Opdebeeck van Mechelen bemerkt, thans in Antwerpen woonachtig, en in wiens huis de graaf van Merode overleed. M. Peeters, van Westerloo, zit aan de bedsponde te weenen; links van den toeschouwer staat een tafeltje met kruis en Christusbeeld, kandelaren met brandende waskaarsen enz. Al deze voorwerpen zijn historiek gevolgd alsook het bed, de zaal en al de bijhoorigheden, waarvan M. de Braekeleer in 1830 eene schets vervaardigde. Dit tafereel, besteld door den Staat en de stad, zal in Antwerpen blijven.

Dezelfde meester, heeft twee schetsen voltooid van de Berchemsche- en Kipdorp-poorten op het oogenblik dat men de afbraak der oude vestingen begonnen is. De stadsregeering zou ons dunkens zeer wijs handelen, hiervan twee goede tafereelen te laten verveerdigen, als herinnering niet alleen van de poorten, maar ook van de omliggende plaatsen. De afbeelding van de verschillende doorbraken der oude vestingen zou eene zeer schoone serie tafereelen kunnen uitmaken, om eene zaal van het stadhuis te versieren als hetzelve hersteld en veranderd zal zijn.

Het huisgezin van den wever.

- Moeder, nu zullen wij vader toch zien, eh?

- Ja Bartje, als 't den goeden God belieft! antwoordde de moeder zuchtend, en zij drukte haar slapend dochtertje stuiptrekkend tegen hare borst wijl een traan haar oog ontsprong.

De traan viel op de wang van het tweejarig kindje, dat zich met het tengre handje het bleeke kaakje afwischte, als ware de traan der moeder een gift- of een branddruppel.

't Was de bittere uitwaseming der wanhoop.... die zwaar als lood van het starende

De scheiding van het stukje goud had iets uitermate droevig....

oog der moeder was gevallen en 's wichtjes kaakje, om zoo te spreken, had verzengd.

Bella had een somber voorgevoel. Sinds drie weken dat haar man haar had verlaten zonder nog eenige tijding van hem te geven, had zij met hare twee kinderen zooveel doorworsteld dat zij logisch de grootste rampen kon verwachten; want hebben de rijke menschen de streelende spreuk: ‘een geluk komt nooit alleen’, dan gelooven ook de arme menschen - en, helaas! dikwijls te recht - dat een eerste ongeluk slechts de voorbode is van eene aaneenschakeling van rampen welke van de wereld eene hel maken waarvan de armen de gedoemden schijnen. En dit zou ook zoo zijn, indien het evenwicht der goddelijke gerechtigheid niet vroeg of laat werd aangevuld.

De vrouw stapte strompelend met hare beide kinderen, Bartje en Tije[1], voorbij de groote schoone huizen der Gasthuisstraet, met hunne blinkende spiegelramen,

(1) Verkorting van Mathilde.

uithangborden van weelde, pracht en genoegen, die aan dat middenpunt des onheils palen welk wij het Gasthuis noemen.

Het Gasthuis! heilige en gezegende schuilplaats waarvan de poorten zich voor alle ellenden openen, waar troost en bijstand aan allen met eene en dezelfde milde hand worden aangeboden en waar de openbare weldadigheid de ongelukkigen bijeenroept die door de akeligste teistering van het noodlot worden vervolgd, om allen zonder onderscheid van stand nog geloofbelijdenis in eene algemeene omerming te beschermen.

Zij ging naar het Gasthuis met hare arme kleinen, de arme jonge vrouw. Zij zag de groote, fraaigeschilderde huizen niet met hunne groote koetspoorten en blinkende spiegelramen, waarin de schoone dames met diamanten getooid hunne bevalligheden spiegelden, terwijl zij, Bella....

Ha, zij was ook bevallig geweest, zij...., zij had, toen ze nog jonge dochter was, menig hoofd doen draaien. Maar de honger, ziet ge, had haar met de eene hand het kleurenmasker van de wangen gerukt en er met de andere het vale, afstootelijke merkteeken op neêrgedrukt dat wij met den naam van broodsgebrek bestempelen.

Doch Bella dacht aan dit alles niet; zij dacht slechts aan haren echtgenoot die misschien in het Gasthuis lag te snakken, en hoezeer de honger hare ingewanden knaagde, toch kloeg zij niet opdat hare kinderen, die zoo even het laatste broodje hadden opgegeten dat zij hun had kunnen koopen, zich niet zouden herinneren dat deze karige maaltijd onvoldoende was om acht-en-veertig uren vastens te herstellen.

Zij zocht het Gasthuis, de rampzalige hongerlijdster, met hare twee jonge ellendelingen; zij zocht het, want zij was niet van Antwerpen en had nog al verre moeten reizen om tot hier te geraken.

Het toeval wilde dat er geen levend wezen in de Gasthuisstraat te zien was, zelfs niet eens een bedelaar, aan wien Bella vragen kon waar zij zijn moest, en ze was reeds aan het Maagdenhuis, (die andere schuilplaats der misdeelden van de fortuin) wanneer de kleine Bart haar door zijne natuurlijke vraag het hart verpletterd had.

Het knaapje had sinds drie weken zijnen vader niet gezien, hij die vroeger gewoon was alle dagen op diens knieën *jupaardje* te spelen wanneer hij van zijn werk was terug gekeerd, en die sinds zijne afwezigheid alle avonden om 7 ure naar zijn bed moest, waar hij uren en uren lag te weenen, snikkende:

- Stoute moeder! ik zal het aan vader zeggen zoodra hij wederkeert....

Maar Sies Dalemans was niet weêrgekeerd.... en zou hij wel wederkeeren?....

- Moeder zijn wij haast aan het Gasthuis? vroeg Bartje wanneer de ellendige groep voor de deur van 't Maagdenhuis gekomen was.

- Neen, ventje, doch wij zullen er wel komen....

En zij voegde er halfmonds zuchtend bij:

- Als het maar niet te laat is!.... - Te laat!.... hijgde zij en zij trok Bart dichter tegen haar lichaam, alsof zij verschrok!

En inderdaad.... wijl zij het hoofd ophief, dat zij naar Tije had gebogen die met de magere ermpjes het doek had afgerukt welk het engeltje tegen de brandende zon beschutte, had de bedrukte moeder, een honderdtal stappen vóór zich, iets gezien dat haar het bloed deed verstijven.

Dat iets was eene soortgelijke zwarte houten doos, waarboven een zwart kruisje stond, die op vier wielen geplaatst en door een mager paard bespannen uit eene groote ronde poort op de straat kwam gereden en links afdraaide in de rigting van de sint Joris kerk. Het was eene doos, ja!... om doode menschen in te leggen: 't was het karken van het Gasthuis, waarin de ellendige lijken in gezelschap naar den akker Gods rijden.

Ellendige lijken! Ach ja! de rijken, de gelukkigen der aarde, worden immers als zij dood zijn in een fijn linnen gewikkeld... Zij krijgen immers eene fraaie doodskist met koperen of zilveren vijzen; zij rijden immers in een wagen die blinkt van 't klatergoud, bespannen met paarden die den rouw dragen; zij zijn immers gevolgd van eene langen stoet met schoone rijtuigen waarin hunne vrienden in een aangenamen roes en luimige gesprekken hun vervoer vergezellen; men spreekt hun immers op het kerkhof redevoeringen toe, waarin men hunne deugden ophemelt, en als de aarde zich over die handsvol asch gespreid heeft die vroeger een rijk mensch was dan komt hum immers voor eenigen tijd een grafzerk met opschriften onsterflijk maken, opdat zijne naastbestaanden de plaats zouden weten waar zij voor den overledene kunnen bidden - wanneer hunne bezigheden en vermaken hun daartoe den tijd mochten vergunnen.

Ellendige lijken! want in stede van fijn linnen zijn zij in een ruw kort blauw versleten hemd gewikkeld, want hunne beenderen liggen besloten in vier even ruwe planken *platneus* genaamd enkel met nagels aan elkaar gespijkerd, somtijds zoo roekeloos dat de zoogezegde kist door het schokken der *menschendoos* niet heel op het kerkhof komt. Ellendige lijken! want zij worden met hoopen, soms in de duisternis, weggevoerd zoo spoedig als het paard van het treurig gevaarte maar kan loopen! want zij worden door vriend noch magen naar de laatste rustplaats vergezeld! want terwijl zij zonder gerucht, zonder redevoeringen worden naar de ontbindingsplaats gevoerd, moeten hunne zielen ook den laatsten troost ontberen een traan den killen

grond te zien bevochten waar zij rusten; want bloedverwant noch vriend weet immers de plaats waar het ontzielde lijk van een vroeger zoo geliefdkoosde wezen tusschen de aardenmuren rust, en geen kan er die uitboezemingen des harten komen storten die een troost voor de levenden en eene uiterste voldoening voor de afgestorvenen zijn.

De hongerige moeder erkende dat gevaarte; want hetzelfde bestond in de plaats van waar zij was overgekomen, en daarom huiverde zij van angst toen zij het zag uit en weg rijden. Want zij dacht: - God weet hoe vele Bella's, hoevele Bartjes en Tije 's zien met dat akelig karken hunnen steun, hunne hoop hun geluk, hunne toekomst, hun leven, hun dagelijks brood voor eeuwig verdwijnen.

- Daar is 't doodskarken moeder, zei de kleine. Het komt uit het Gasthuis, is 't niet zoo? kom, laat ons spoedig gaan... dat ik mij aan vader over uwe boosheid beklage.

- Arm kind! dacht zij.

En zij ijlde vooruit, en het knaapje liet zijne holleblokjes op de vlakke kasseide rammelen als of het naar eene kermis liep!....

De groote poort van het Gasthuis was oogenblikkelijk gesloten geworden na het vertrek der dooden. Enkel stond de halve deur met eene spleet open wanneer de vrouw en de kinderen van Sies Dalemans dezelve hadden bereikt. Bella zag door de spleet in eene uitgestrekte opene plaats, ten einde der welke menschen die gedeeltelijk genezen waren heen en weder wandelden.....

De kleine Bart had zich vóór zijne moeder geschoven en blikte even ongeduldig naar binnen. Hij ook zag ginds de herstelde ziekenen in hunne roode borstrokken nevens den muur van den Plantentuin slenteren, en....

- Daar is hij, moeder, riep de knaap.... ziet gij hem?... hij spreekt met dat zusterken van liefde.

- Was het eene begoocheling? Bella die vruchteloos allen in beschouwing had genomen meende nu ook haren man te zien.... ja, ja.... 't was hij met zijne bruine moedwillige hairen. Maar wat zag hij er vervallen uit!.. Eene andere dan zijne vrouw zou stellig hem niet herkend hebben! Arme vrouw! diepbeklagenswaardige kleinen!

- Moeder, laat ons binnen gaan, vroeg Bart. Waarom hier zoo blijven talmen?

Zij antwoordde niet, maar trok met de zware deurbel die vier of vijfmaal dof in de ruimte rammelde. Zij wist niet, de rampzalige, dat zij zelve misschien.... de doodsklok luidde voor den vader van hare kinderen!

Een man van zoo wat vijftig jaren, groot van gestalte en in een langen mantel gewikkeld verscheen aan de deur.

- Wat verlangt gij, vrouwke? vroeg hij; hebt gij een briefje van den doktor? want anders kan men u niet helpen.

- Ik kom om geene hulp, mijnheer.... Ik bezwijk, wel is waar, van honger en dorst, met mijne kinderen; doch wij komen hier geene hulp vragen.

- Dat is wat anders. Wat wilt gij dan?

- Och! mijnheer, ik ben zoo vermoeid, laat mij toe hier een stond op de bank te rusten, ik zal u alles zeggen.

- Kom binnen, zei de man. Hij nam Bartje bij de hand en sloot de deur achter de arme familie. Bella plaatste zich op de zitbank, de portier van het Gasthuis (want de man met den langen mantel was met deze bediening bekleed) zette zich nevens haar en nam den knaap te paard op zijne knie.

Maar Bart scheen met de oogen te zeggen dat vader dit toch veel beter kende dan de lange heer.

Wanneer de vrouw gezeten was, sprak zij:

- Ik dank u, mijnheer, voor uwe goedheid; gij ziet, ik ben eene arme uitgemergelde moeder... en ik kom toch van zoo verre...

- Van waar komt gij? zeg spoedig? viel de lange man haar in de rede, terwijl hij den kleinen vriendelijk op de wang kletste.

- Van over 't water, mijnheer.

- Van over 't water! En zijt gij al lang hier?

- Sinds dezen morgend.....

- Julie, riep de man tot zijne huisvrouw, spoedig hier twee boterhammen van het tarwebrood....

Hij had de hongerige moeder begrepen, en zich tot haar wendend:

- En gij vrouwke zoudt gij ook niet een stukje willen eten. Gij ziet er zoo.... hoe zal ik dat zeggen.... zoo verhongerd uit. Zie, gij neemt het mij niet kwalijk, he?

- Dank u, dank u, mijnheer! Ik heb geen honger.... ik wilde u maar iets vragen en gij zult het mij zeggen, niet waar, mijn goede heer?

- Ja, vrouwke, zoo ik weet... en zelfs wil ik voor u iets meer doen dan ik zelf mag... ja... ik zou u zonder kaart in het Gasthuis laten... in geval gij spoedig kunt binnen slibberen.

Julie had de gevraagde boterhammen gebracht welke de kleine hongerlijders dadelijk buit hadden gemaakt. Bella plaatste het broederken en het zusje nevens elkaar aan hare linkerzijde terwijl de portier van 't Gasthuis de rechter hield.

- Stil houden, hoort ge Bart, en let goed op uw zusterken terwijl ik met mijnheer spreek; past goed op dat zij niet valt, hoort ge.

- Ik zal goed opletten, moeder, zei het kind des onheils.

- Gij zegt dus, vrouwke, dat gij van over 't water zijt. Mag ik nu weten waarin ik u behulpzaam kan wezen?

- Och! mijnheer, als ge zoo goed wildet zijn... zie, ik zou uwe handen kussen... ik zou op mijne bloote voeten voor u naar Scherpenheuvel gaan.

- Laat hooren? want ik ben niet meester over mijnen tijd.

- Wel, mijnheer, mijn man ligt hier in 't Gasthuis.

- Ik dacht het, hoe is zijn naam?

- Sies Dalemans, mijnheer?

- Sies Dalemans! daar staat mij iets van voor.

- Zal ik hem mogen zien, mijnheerken lief?.... Och al was 't slechts twee minuten, als t' u belieft; dat hy toch in Gods name niet sterve vooraleer hij zijne kinderen heeft gezegend. 't Is het eenige wat hij hun kan nalaten.

- Wind u zelve zoo niet op, moederke. Men zal voor u doen al wat men kan.

- Och, mijnheer! wat zijt gij goed.

En Bella besproeide met hare tranen de handen van den portier die niet minder ontroerd was dan zij zelve.....

- Welnu, mijnheer, hernam zij; hoe is het met hem, is hij beter?

- Laat mij even bedenken, vrouwke. Sies Dalemans.... Hij heeft aan de forten gewerkt?

- Ja, mijnheer, ja... over drij weken is hij naar Antwerpen gegaan om te werken, mijnheer.

- Ik geloof dat ik het heb.... zei de man aarzelend.... Hij is met de polderkoorts binnen gebracht, geloof ik....

- Zeg voort toe, mijnheerken lief? gij ziet hoe ik met die onnoozele schaapkens sukkel, tusschen leven en dood.

- Welnu, moederke, dat is eene gevaarlijke ziekte.... Maar toch, daar zijn er al veel van genezen....

- Hij ook zal genezen he, mijnheer?.. hij ook zal genezen? vroeg de ijlhoofdige.

- Och, kind, zoo ik u dit kon beloven, dan genas hij stellig;.... maar.

- Hij is toch niet in levensgevaar, he mijnheer?... Dat mag immers niet zijn....

- Zie, moederke, gij vraagt mij meer dan ik zelf weet.... De leste maal dat ik er van gehoord heb, was er altijd nog hoop...

- O mijnheer, bedrieg mij toch niet, geef mij in Gods naam geene hoop die ik dadelijk zou moeten verliezen.... Beziet die twee engelen daar.... en ik smeek u, zegt mij wat gij weet.

De man richtte zich op en wischte zich een traan uit het oog.

- Gij vraagt mij meer dan ik zelf kan zeggen.... indien ik iets wist.... Wij moeten zooveel zwijgen, kind.... En hadt gij mij niet zooveel medelijden ingeboezemd....

- Maar kan ik dan zoo niets vernemen, mijnheer? vroeg Bella zich op de knieën werpend. Is het mij zelfs niet toegelaten te weten of mijne eenige steun leeft, dan wel of hij.....

Zij kon de rest niet zeggen zoo snikte, zoo stotterde zij. Bartje sprong van de bank, nam zijn zusje op den erm en kwam met haar bij zijne moeder knielen, en de beide kindertjes smeekten samen tusschen hunne overvloedige tranen:

- Och, mijnheerke lief! zeg aan moeder dat zij zoo niet moet weenen; zij is zoo goed voor ons, al is zij somtijds stout...., mijnheerke lief!

De man kon dit tooneel niet langer nazien; zijn hart liep over... hij rechtte moeder en kinders op de liefdrijkste wijze op, en Bella naar het vensterke wijzende waar een klerk van 't bureel de inkomende lijders aanteekent, sprak hij:

- Die heeren daar kunnen alleen op al uwe vragen antwoorden. Wend u gerust tot hen: zij zullen uwen toestand begrijpen en u zelfs troost geven indien gij dien noodig zoudt hebben.

Zij dankte den portier en drukte hem stuiptrekkend de hand.

Niet eerder was de lange mantel in zijne woning of eene bliksemstraal rees op in Bella's geest.

- ‘Zij zullen u zelfs troost geven in geval gij dien noodig zoudt hebben.’

Behelsden die woorden geene bedekte doch gewisse voorspelling?

Troost! wat vermag de troost eens onbekenden op het verscheurde hart eener moeder?

Maar, had zij haren man dan fluks niet gezien?... En de kleine Bart, - zou die zich zoo vreesselijk hebben bedrogen?...

Waren zij dan beiden, voor eenige stonden het speeltuig eener begoocheling, eener bedriegelijke herssenschim geweest?...

En toch twijfelde de rampzalige moeder nog; maar in dien twijfel zelfs lag iets akeligs opgesloten... want indien zij aan 't vensterken, door een enkel woord, eenen hemel van zoete hoop kon zien opdagen; indien eene enkele lichtstraal - hoe flauw ook - aan de oogen van haren braven Sies ontsnapt, hare ziel in een Oceaan van uitzinnige vreugde, van grensloos geluk kon baden, dan kon ook een enkel woord van den *tolbeambte des doods* haar met twee onnoozele kleinen in den diepsten der afgronden van 't bitter lijden dompelen.

Zij beschouwde eene wijl stilzwijgend het raamke, waardoor men eenige klerken de dagboeken van het noodlot kon zien aanschrijven. Maar de tanende oogen, de getrokken kaken der lijdster, de verwilderde wijze op welke zij hare kinderen tegen het lijf geklemd hield, wezen ontegensprekelijk aan dat die schijnbare overweging eene degelijke geestbezwijming was, of - indien wij ons aldus mogen uitdrukken - de beroerte eener ziel, door de folterende drukking van den tegenspoed te weeg gebragt. Weldra rigtte de bedrukte dompelaarster het hoofd op... de dikke wolk der vertwijfeling had lang genoeg haar hart doen stilhouden op de levensbaan....

- Mijne kinderen, op Gods genade! dacht de diepbeproefde huisvrouw, en stapte beraden naar het vensterke.

Een man van zoo wat veertig jaren stak het hoofd door de opening.

- Wat is er tot uwen dienst, vrouwke? vroeg het hoofd, dat in krullen stond, op deelnemenden toon.

- Och, mijnheer.... was het antwoord, waarop een hartscheurend geween volgde.

- Spreek, vrouwke. Het trekt hier geweldig.... en de tijd van de *administratie* is kostbaar...

- Mijnheer... mijn man moet hier in 't Gasthuis liggen.... Mijn man hoort ge, de vader van die twee schaapjes hier.... och waren ze bij Onze Lieven heer! zuchtte zij voort, wijl het hoofd, haar onderbrekend, vroeg:

- Gij zoudt zeker willen weten hoe het met hem is!

- Och ja, mijnheer, als 't u belieft.

- Hoe hiet uw man.

- Sies Dalemans.

- Wacht een oogenblik.

De klerk trok het hoofd naar binnen, sloeg een groot register open en begon met den wijsvinger der regte hand de afdeelingen te doorloopen die op de groote bladzijden met vette zwarte lijnen waren aangeteekend.

- Sies Dalemans.... herhaalde hij.... waar blijft gij jongen?... 'k heb u toch nog gezien.

Hij keerde een paar groote bladzijden om en begon eenigzins ongeduldig eene derde natezien toen hij eensklaps den wijsvinger stil hield....

De man verbleekte... zijne oogen vestigden zich starend op het woord, dat op de kolom der opmerkingen over den naam van Dalemans was aengeteekend....

Op denzelfden stond, als of een elektrische draad zijne gewaarwording aan het hart der moeder had over gemaakt, hoorde men een hartscheurenden gil, en seffens daarna het gerucht van een lichaam dat al botsend op den kasseidevloer nêerzeeg.

De klerken wierpen hunne pennen op de schrijftafels, bedienden en leerlingen kwamen van alle zijden aangesneld - om de ombekende lijdster, die magteloos was achterover gevallen, ter hulp te snellen en op te beuren.

Een zusterke van liefde, een van die engelen der weldadigheid op aarde, maakte zich meester van de twee arme kinderen, terwijl de anderen de moeder op de bank plaatsten, om haar de eerste hulpmiddelen toe te dienen. Weldra bemerkte een leerling-heelmeester dat zij uiterlijk zelfs geene kneuzingen had onderstaan en nadat men haar tot het bewustzijn had teruggeroepen, werd zij door den portier herkend. De brave manteldrager legde in weinige woorden het geval uit, waerna hij met zijne klak bij al de aanwezigen eene milde rondhaling deed.

.... Een kwaartuurs later hield een *vigilant* aan de deur van 't Gasthuis stil.... De bedienden moesten letterlijk Bella in 't rijtuig opladen, zoo had die laatste schok hare krachten uitgeput.... Wanneer zij goed gezeten was, bracht men haar de kleinen die angstig onder den mantel der moeder kropen, het portel werd gesloten, een bediende sprong op den bok bij den koetsier en zei, terwijl de zweep zich op den rug van het paard herhaaldelijk neêrsloeg:

- Naar de standplaats van 't Land van Waas.

't Was de derde maal van haar leven dat Bella met een rijtuig voerde: eens had zij gereden toen zij ten doop gedragen werd, de tweede maal wanneer zij naar het stadhuis was gegaen om te trouwen, telkenmale ten toppunt der vrolijkheid; nu echter voer zij, ten koste der menschlievendheid, ten toppunt der wanhoop, en de laatste maal dat zij een voertuig moest gebruiken zou het denkelijk zijn om haren echtgenoot te gaan vervoegen in het ander leven, om hem het jawoord te geven dat nimmer zou verbroken worden, in het stadhuis der eeuwigheid.

Het ellendig huisgezin had spoedig de standplaats van den ijzeren weg bereikt. Het wou nu echter lukken dat er aantonds geen spoortrein vertrok, zoodat de bediende, na den koetsier te hebben betaald, zich verplicht dacht met de gentsche weduwe en hare vaderlooze kleinen in de herberg *het Land van Waas* te vertoeven, tot het oogenblik van het afreizen. Dit wachten duurde gelukkiglijk niet lang; welhaast zag men aan de beweging van menschen en rijtuigen dat het uur nabij was en het klokje der statie liet niet na zijnen gewonen en geregelden oproep aan de reizigers te doen. De bediende nam de kinderen bij de hand en stapte naar de statie, opgevolgd door Bella die aan al wat rondom haar gebeurde vreemd en ongevoelig scheen: men hadde gezegd het afbeeldsel der neêrslagtigheid dat zich in beweging heeft gezet. Velen zouden hier het *arm wijf* aan haar lot hebben overgelaten; zij integendeel die het lijden kennen - en de gasthuisbedienden zijn in die studie echte meesters geworden - laten nooit eene goede daad onvoltooid. Zoo deed ook de man, wiens lang vertoeven hem welligt eene berisping moest

op den hals halen; niet te vrede met het huisgezin van Dalemans van het Gasthuis naar de statie te hebben gebracht en evenmin aan de kinderen des onheils reiskaartjes te hebben bezorgd, dacht hij zich niet te mogen verwijderen vooraleer zij in een wagen van den trein waren gestapt. Hij dacht en hij had geen ongelijk:

- Wie staat er mij voor in dat *zij* zich niet met kinderen en al in de Schelde werpt? Die gelatene neêrslachtigheid kan niets anders zijn dan de kalmte vóór het onweder... en hoe zou het mogelijk zijn dat er geen onweder woedde in eene ziel die van de barnkracht des onheils overloopt?

Hij stapte dus aan boord van den overzetter met de vrouw en de kinderen Dalemans en verwijderde zich slechts nadat hij hen in een rijtuig van derde klas geplaatst had en wel zoodanig omringd dat er geene noodlottige buitensporigheid wegens Bella tijdens de reis te vreezen was.

Het Zwaluwenstraatje te Gent, met zijne menigvuldige gangen en tallooze huisjes is voor het meerendeel bewoond door moedige en ijverige werkmansgezinnen die in de linnennijverheid een bestaan vinden, terwijl zij door den arbeid van hunne kloeke ermen aan den bloei der vlaamsche stad en aan den rijkdom van het vaderland ruimschoots bijdragen. Dit straatje is een van die menigvuldige gentsche biekorven waar de biën der beschaving komen uitrusten na den ganschen dag te hebben gewerkt en gezwoegd voor het algemeene best en op eene harde bedstede hunne vermoeide lidmaten komen uitrusten, om hunne lichamen bestand te houden tegen het slavelijk handwerk dat, van de wieg tot aan het graf, hunne lotbestemming uitmaakt.

In dat straatje, in die gangen, in die huisjes wonen zeker geene bevoordeelden van het lot; maar hoe bekrompen ook de maatschappelijke toestand zij van hen die er huisvesten, toch heerscht er hartelijk genoegen en tevredenheid, en zelfs onder de ruwe kleeren der weversgezellen eene rijke bron waarin de kiemen der verhevenste gevoelens liggen opgesloten.

De adel bestaat niet alleen in 't bezit van titels, met of zonder paleizen, en schoone kleêren; er ligt ook adel in wanneer men, werkman geboren, zich in het werk zijner handen een bestaan weet te schaffen waardoor men als een nuttig burger kan optreden; er ligt adel in zich met een betrekkelijk gering daggeld deftig door de wereld te banen, en vrouw en kind welvoegelijk in den tuin der samenleving te laten wandelen, terwijl zoovelen - beter door het lot begunstigd - zich zelven en de samenleving bezoedelen en schandvlekken, rampen en droefheid stichtend daar waar hun stroomen van genoegens met eene milde hand geschonken zijn.

Hij mag zich dan ook gelukkig en benijdenswaardig noemen de werkman wien 't gegund is zijne handen niet in eene gedwonge ledigheid te laten verroesten.

Men moet ze gezien hebben, wanneer de zwermen van den arbeid 's avonds met hunnen zuurgewonnen buit beladen naar den biekorf wederkeeren, om zich zelve rekenschap te geven hoe weinig den mensch van noode is om gelukkig te zijn - voor zoo veel hij het geluk niet van zich afstoot of in dweepzuchtige herssenschimmen zoekt waar het niet te vinden is.

Het huisgezin Dalemans, dat in het Zwaluwenstraatje eenen zolder bewoonde, was een der betrekkelijk gelukkigste die men kon aàntreffen.

Sies had een paar ermen die als kracht tegen ijzer konden wedijveren, want hij had, zei hij, wanneer men vreesde dat hij te zwaren last op zich nam, hij had ‘stalen ermen.’ Ook was hij een der meestgetelde wevers van de fabriek *de Neder-Schelde*;

hij was zelfs iets meer dan een gewoon werkman, uit hoofde van zijnen goeden overleg in een aantal zaken betrekkelijk het katoenweven. Zoo zeiden niet alleen de bestuurder van 't fabriek en zijne klerken, maar zelfs de gezellen van Sies die toch ook geene ezels waren - want de werkman kan heden lezen en schrijven en maakt zeer goed het besef van vernuft, kennis, waardigheid en plichten.

Geen wonder dus dat hij elken *preedag*, in evenredigheid betaald werd van de diensten die de meester van hem gevergd had. Van zijne zeven jaren was Dalemans aan de fabrieklucht gewoon gemaakt, zoodat hij van naaldeke tot draadje van alles kon meê redeneren wat op zijn ambacht betrek had. Maar hij wist ook nog meer; dewijl hij van 's maandags s' morgends tot 's zaterdags s' avonds sinds dien ouderdom zonder omzien in t' fabriek *zijne schoenen had versleten*, wanneer zoo vele anderen hunne broeken verslijten op de banken der school en er als geleerde bottekoppen uitkomen, had de jonge wever geene moeite ontzien om, bij de behendigheid in zijn ambacht, de ontwikkeling van zijnen geest te bevorderen door het bijwoonen der zondagschool. Van daar ook dat hij weinig of nooit in eene kroeg noch drinkhuis verscheen en in tegendeel zijne ledige uren doorbragt met het lezen van vlaamsche boeken die hem kosteloos werden afgeleverd in eene vrije burgerboekerij en dagelijks ook, na het voltrokken werk, de staatkundige en maatschappelijke verwikkelingen volgde in een gentsch dagblad dat hij uit de tweede hand ontving: 't was dubbele winst, zei Sies, aan de makkers die hem de vermaken der kroeg voorspiegelden en hem alzoo poogden over te halen hen daar te vergezellen; zijn lichaam bleef kloek en gezond, zijn geest ontwikkelde zich dagelijks en ‘hij kon van alles meê praten’ terwijl zoo vele anderen hunne gezondheid ‘vermoorden’ met halfkens *klaren* en wetens en willens dom bleven op eene wijze onwaardig van een redelijk schepsel Gods. Dan, een vader moet aan zijne kinderen goede voorbeelden geven, dacht hij te recht, en daarom bleef bij 's avonds te huis, om hun van jongs af te leeren dat het huiselijk geluk (en hij mogt zich over 't zijne roemen) het uiterste geluk mag worden genoemd voor hen die zich weten met hun lot te bevredigen.

Dalemans mogt er van spreken en kon er over oordeelen want hij bezat dat geluk; hij, zijne vrouw en zijne kinderen konden, dank aan eene wijze zninigheid, tegen de beste weversgezinnen uitpakken; zij aten bij iedere maaltijd hunnen buik goed vol krachtens het axioom ‘dat het beter is naar den bakker te gaan dan naar den apotheker’; zij bewoonden een grooten, hoogen gekalkten zolder; kortom, hielden zij niets over, dan kwamen zij ook niets te kort.

Daarbij was er op den zolder der Dalemansen nooit een bitter woord ontstaan en vrij als de vogels in de lucht, zonder schulden noch verbindtenissen, leefden zij des te gelukkiger dat hunne wenschen zich beperkten bij het dagelijks noodige ‘om eerlijk door de wereld te geraken’.

Twee bevallige snaakjes, Bart die nu reeds naar de gemeenteschool ging ‘om een verstandig man te worden’ en de kleine Tije, ook soms Tille-Mieke geheeten door de kinderen van den meubelmaker van het eerste, hadden de gelukkige echtverbindtenis van vader en moeder gezegend, en, om aldus te spreken veel steviger bezegeld dan de heeren van 't stadhuis.

Den betrekkelijken welstand welken wij komen afteschetsen genoten toen nog een aantal andere weversgezinnen en stellig zouden noch die noch anderen zich ooit hebben ingebeeld dat hij op een gegeven oogenblik plotselings zou veranderen in de droevigste ellende en dit wel hier door dat aan de andere zijde van den Atlantischen Oceaan eene ijzingwekkende en wraakroepende broederoorlog was uitgebroken. En toch was het zoo... In de toen Onteenigde, thans weder Vereenigde-Staten, waarvan de eenen den vrijen arbeid bezaten terwijl in de anderen de zwarten nog als slaven of lastdieren werden gebruikt, was een huiselijke twist ontstaan en wel op grond dat de Noorderlijken beweerden de slavernij plotselings af te schaffen, terwijl de zuiderlijken - hiertoe in grondbegin weinig genegen - tevens zeer goed begrepen hadden dat het veel minder de vrijmaking der slaven was dan eene degelijke overheersching die de Noorderlijken in het zicht hadden.

Wat er ook van zij, de Zuiderlijken besloten hebbende zich niet ten onderen te geven, zoo hadden de Noorderlijken deze met geweld aangevat, waartegen de anderen zich dadelijk van de Vereenigde-Staten afscheurden, een zuiderbond inrigtteden en met de wapens in de hand een strijd aanvaarden, die op het oogenblik dat wij schrijven nauwelijks geeindigd is door de nederlaag der Zuidenaars. Deze wederkeerige moorderij, die jaarlijks duizende menschen en miljoenen in geld vernielde, bragt niet alleen van beide zijden de krijgsdienst, die slavernij der blanken, en de opschorsing van ettelijke vrijheden voort, maar zij had in Europa en namelijk te Gent eene noodlottige terugwerking.

De havens der Zuiderlijken werden door de Noorderlijken geblokeerd. Die havens waren de voorraadsplaatsen van waar honderde duizende balen katoen in diepgeladen driemasters naar Europa stevenden, om in de fabrieksteden tot voedsel te dienen aan menigvuldige weefgetouwen en tevens het dagelijks brood te verschaffen aan tallooze bevolkingen van arbeiders die deze stof bewerken.

Eens die havens gesloten, kon er niet alleen geen pond katoen meer worden uit de nieuwe wereld overgebracht, maar de Zuiderlijken vernielden nog dit kostbaar geschenk der Voorzienigheid overal waar zij vreesden dat de krijgsgebeurtenissen ettelijke partijen in de handen van hunne ‘vijanden’ mochten doen vallen, - staatkundig beleid, ten doel hebbende, op een gegeven oogenblik, de europesche mogendheden te dwingen de katoenvoortbrengende slavenstaten bij te treden uit vrees voor de gevolgen die uit de gedwongene en altoos gevaarlijke ledigheid van talrijke arbeidersbevolkingen moesten te verwachten zijn. Deze gevolgen bragten, dank zij de Voorzienigheid, dank ook het voorbeeldelijk geduld der wevers en den echt broederlijken onderstand die hun van alle zijden door de burgers van alle klassen werd opgedragen, geene hoegenaamde maatschappelijke onlusten voort.

De nijveraars zagen zich, wel is waar, genoodzaakt de werkuren voorloopig te verminderen en later alle bezigheid te staken; de fabrieken werden wel is waar gesloten en de werktuigen tot een stilstand veroordeeld waarvan heden, Goddank! het einde nabij is, maar de werklieden leverden zich aan geene van die noodlottige buitensporigheden over die hun onheil verzwaren door het gevang; zij leden honger,

koude, ontbering van allen aard, maar indien zij zich over deze ellendige lotbestemming bekloegen, dan ook hadden rede en rechtvaardigheid invloed genoeg op hunnen geest op dat zij diegenen niet zouden beschuldigen welke, aan de omstandigheden vreemd, met hen door den gedwongen stilstand werden beproefd.

Tusschen het getal fabrieken die door den katoenmangel waren getroffen, bevond zich de neringrijke weverij *De Neder-Schelde*, waar zoo als wij weten Sies Dalemans werkzaam was. Reeds hadden er eenige nijverheidsgestichten van denzelfden aard opgeschorst en hunne wakkere bevolkingen op Gods genade in de straten van Gent rondgezonden, terwijl vijf of zes anderen hardnekkig en zelfs met geldverlies, eenige uren daags werkzaam bleven ten einde hunne werklieden niet van alle bestaanmiddelen te berooven, toen de *Neder-Schelde* nog regelmatig voortijverde, dank aan groote katoenvoorraden die haar bestuurder voorzigtigheidshalve vóór maanden had aangekocht en ofschoon de vervaardigde stoffen, uit hoofde der hooge prijzen, onverkocht in het stapelhuis hunnen intrest lagen te verzwelgen. Dat die opoffering echter niet kon duren bleek dadelijk wanneer de meest befaamde fabrieken zich beurtelings sloten, daar allen in de onmogelijkheid geraakten nog langer te werken zoo door den hoogen prijs als door de zeldzaamheid der grondstof. De heer Dutens, zoo hiet de fabrikant, wou het nogtans niet opgeven dan wanneer het laatste vezeltje onbewerkte stof verbruikt zou zijn en dan zelfs moest er bestatigd wezen dat er geen ruwe katoen te krijgen was in de hoofdmarkten.

Edoch, de brave man had zonder den tegenspoed gerekend en in de grootste verlegenheid gebragt door het vervallen van een zwaren wissel terwijl er integendeel geene zaken werden verrigt, zag hij zich genoodzaakt zijne laatste middelen uit te putten om eer te doen aan zijne zaken, en hierdoor in de onmogelijkheid gesteld om langer met verlies te werken. Hij riep dan op eenen zaturdag avond der maand july 1862 zijne werklieden bij een in zijn bureel en gaf hun deze jammerlijke mededeeling:

- Mijne goede vrienden, uw meester is geruineerd. Gij weet dat ik niets heb ontzien om u aan het werk te houden. Ach! de Heer heeft er anders over beschikt en wij moeten ons onderwerpen. Mijn katoenvoorraad is gansch verwerkt, mijn magazijn steekt tot de zoldering vol stoffen van allen slach door uwe vlijtige en moedige handen vervaardigd, en ik kan aan geene grondstof meer. Eene som van 150,000 franken wordt mij zoo even afgeeischt door eene verbintenis van mijne hand geteekend en wier niet volbrenging het bankroet zou zijn....

Hij regtte zich op van zijnen lessenaar en hun ieder zijne pree uitdeelende wijl hij hunne ruwe handen beurtelings met aandoening drukte, voer hij voort:

- Voor u, brave werklieden, voor uwe vrouwen en kinderen pijnigt mij de ramp die mij overvalt het meest. Ik had gehoopt u deze moeilijke dagen ongehinderd te laten doorkomen, en ach!

ik ben genoodzaakt zelf hijpotheek op mijn fabriek te nemen, om betere tijden af te wachten. Brave lieden, wij moeten scheiden; 't is niet zonder droefheid dat ik u die zuur gewonnen, en gelooft mij, zoo hartelijk gegunde penningen uitbetaal, welke gij tijdelijk zult moeten ontberen, wijl ik, God weet hoe lang! het genoegen zal moeten missen u romdom mij te zien. Edoch laat ons hopen dat dit de laatste maal niet is en dat het spoedig einde van den ongelukkigen amerikaanschen oorlog ons weldra op nieuw vereenige.

Allen waren als aan den grond genageld blijven staan. Instinktief had ieder inwendig het gedacht geopperd zijnen meester aan te bieden die week geen geld te ontvangen, maar eene nadere bedenking had hen alras overtuigd dat die opoffering ontoereikend was om een onverbeterlijken toestand te wijzigen. En verders... hunne vrouwen en kinderen hadden immers dit geld reeds voor het meerendeel op voorhand opgehaald, zoodat bakker noch kruidenier verder zonder geld zouden eetwaar hebben geleverd.

Dezen strijd had de heer Dutens bemerkt; ook nam hij na eene korte poos nogmaals het woord en zei:

- Laat ons dit voor allen zoo treurig oogenblik niet nutteloos verzwaren... ik raad uw voornemen... ik ben er u ten uiterste dankbaar om; doch, gelooft het wel, nooit zou ik zulks kunnen aanvaarden. Uwe vrouwen en kinderen wachten u reeds en de welverdiende opbrengst uws arbeids is hun een al te heilig pand dan dat ik zou gedoogen dat er om mijnentwille een halven cent van ontvreemd werd. Vaartwel, goede vrienden, vergeeft het mij zoo ik u iets misdeed en indien ik iets voor u vermag zult gij nooit vruchteloos aan mijne deur kloppen.

Bij deze woorden geleidde hij hen tot aan de bureeldeur. De weversgezellen verwijderden zich sprakeloos en het ware moeijelijk om zeggen geweest wie, van den meester of van zijne werklieden, het meest ontroerd was geworden door dit zoo deernisvolle tafereel, wie van hen, in evenredigheid der toestanden, diepst getroffen was door de ramp die allen, ten gevolge derzelfde oorzaak, zoo onverziens en zoo gelijktijdig kwam beproeven.

.... De werkhuizen der *Neder-Schelde* werden gesloten: de weefgetouwen waren lam geslagen, de wevers en hunne gezinnen stond niets anders meer te wachten dan hongersnood....

Tusschen de nieuwe ploeg van 250 ellendelingen die ten laste der openbare weldadigheid zouden vallen, bevonden er zich nogtans eenigen die niet geneigd waren om zoo gedwee vóór den tegenspoed achteruit te wijken en integendeel al spoedig het besluit hadden genomen tegen de slechte fortuin al hunne krachten op het spel te zetten.

Onder deze mogt Dalemans misschien wel als de hardnekkigste worden aangeteekend. Na van zijne vrienden op den Kouter een zeer droevig afscheid te hebben genomen had hij, in het huiswaarts keeren, zonder oponthoud zijn plan beraamd opdat de zijnen geen honger zouden lijden en vooral door de liefdadigheid zijner medeburgers niet zouden hoeven geholpen te worden zoo lang ten minste als hij ‘ermen aan zijn lijf zou hebben’.

In die bedenkingen bereikte hij het Zwaluwenstraatje, waar alstoen meer dan eens het valsch gerucht der sluiting van 't fabriek de *Nederschelde* was uitgestrooid geworden, doch waar men tevens zoo als in heel Gent zich niettemin aan deze

angstvolle tijding verwachtte, daar de ongehoorde opofferingen van den heer Dutens, spijts al zijne voorzorgen, voor niemand geheim waren kunnen blijven. Men zei overal dat zulke toestand niet om uithouden was en na de welverdiende bewondering die de fabrikant tot dan toe van allen kant had doen ontstaan, kon nu wel niet anders volgen, dan eene welgemeende hulde aan zijne menschlievendheid en eene gevoelvolle deelneming in zijn ongeluk. Was hij, zoo als soms wel eens gebeurt, eenige maanden vroeger bankroet gegaan en *opgesteken*, dan had hij stellig zich niet gedwongen gezien aan zijne eigene werklieden een alleszins neteligen toestand te doen kennen wijl hij hen moest afdanken, maar hij had integendeel, gezorgd hebbende hen vóór zijn vertrek niet te betalen, in de eene of andere stad van het buitenland, goede sier kunnen maken met het geld van anderen. Wel geviel het hem, liever een rampzalig doch eerlijk man te zyn gebleven, dan een galeiboef, met eene gouden ketting aan 't been, geworden te zijn. Dan ware hij een voorwerp van algemeene verontwaardiging geweest, nu was hem de algemeene achting verworven.

Tegenstrijdig met hare gewoonte stond Bella, op den drempel, haren echtgenoot te wachten.

- Waar zijn de kinderen? vroeg hij.

- Bart speelt op de plaats met de gebuurskinderen, en Tille-Mieke slaapt in haar wiegje.

- Best. Laat Bart nog wat spelen, ik moet u spreken.

In die woorden lag een onweder. Nogtans liet de weversvrouw de aandoening niet bemerken die zij gevoelde en welke des te heviger was dat zij meer moeite moest doen opdat dezelve niet zou uitbarsten. Zij volgde Sies naar boven. Toen beiden binnen waren sloot hij de deur. Bella werd angstig. Zij haalde zonder een woord te zeggen brood, boter en kaas uit de kast en bracht dit alles op de tafel voor Sies die zich volgens zijne gewoonte had gezet. Dan keerde zij weder naar de kast om den kouden koffij op te brengen wanneer, haar onderbrekend:

- Vrouwke, zeide hij, eenige tweefrankstukken uit den broekzak halende die hij op de tafel rangschikte, vrouwke, hier is uwe *prée.* Slaat het maar goed gade, want welligt zal ik toekomenden zaturdag niet veel inbrengen....

- Het is dan waar? onderbrak zij.

- Wat wilt gij er aan doen? was het antwoord. De baas is plat geruineerd. Maar ik heb toch mijne ermen nog, hoort-de, Bella.

- Tegen Gods wil kunnen wij niets dan ons onderwerpen.

- Zoo is 't Bella. Maar 't is Gods wil niet dat ik, als een luijerd, u en de kinderen laat honger lijden. Want ik zal werk vinden, hoort-de. Ik moet werk vinden, of de duivel zal de kaars houden.

- God zal ons niet verlaten, Sies.

- Dat denk ik ook, vrouw. En zie, wijl ik huiswaarts keerde heb ik zoo al halvelings mijn plan getrokken. Hier, ziet-de wel, is alles opgeschept: daar valt niet op terug te komen. Maar ik heb reeds meer dan eens in de gazetten gelezen dat er in Antwerpen aardewerkers worden gevraagd voor de vergrooting.

- Bella verbleekte.

- Laat dat u niet letten, kind lief. Er valt niet te aarzelen. *Hier* schiet er niets over dan schooien voor eene korst droog brood,

met de vrees van meer dan eens zonder eten naar 't bed te gaan, terwijl men ginder (als men niet te lui valt) zijne drie à vier franks per dag kan winnen. - Maar wat hebt-de toch, Bella? ge ziet er zoo *versuft* uit.

- Ik heb, dat de droefheid die ik reeds gevoel bij het afscheid, dat de bewondering die uwe edelmoedigheid mij inspreekt, mij de woorden in den gorgel verstikken....

- Droefheid! wij zullen immers niet sterven om eenige maanden gescheiden te zijn. Dat zult ge spoedig gewoon zijn en toch, God geeft dat het niet lang moet duren, hernam hij aanstonds.

Doch welke poging hij ook deed om zich moedig te toonen kon hij niet beletten dat stilzwijgende doch welsprekende tranen over zijne wangen rolden. Echter had hij spoedig de oogenblikkelijke weemoedigheid ten minste uiterlijk overwonnen en hij hernam:

- Gij spreekt mij van bewondering. Is het dan bewonderenswaardig dat een huisvader zich met het lot zijner vrouw en kinderen bekreune? 't Is immers de eerste keer niet dat zulks in de wereld gebeurt. Daar zijn er wel die hun land verlaten om hun huisgezin te redden?

- Dat zou ik nooit toelaten.

- Nog eens, het zal, hoop ik, niet lang duren.

- Maar *ik* kan *hier* werken....

- Het moet gebeuren zoo als ik gezegd heb. Antwerpen ligt, per spoorweg, maar anderhalve uur van hier; zoo dat het niet zeer moeijelijk is om bij een te komen. Voor 't overige gij kunt nu eene week uit de voeten. Morgen zondag vertrek ik om de heeren van de vergrooting te spreken, overmorgen ben ik aan 't werk, en binnen acht dagen breng ik klinkende vyffrankstukken naar huis. - Roep nu Bart om te eten, of neen, 'k zal hem zelfs halen.... en vooral geen verdriet, Bella lief, want dat komt er niet bij te pas....

't Was niet zonder rede dat Sies zelf den kleinen wilde halen.

..... Dat prachtige panorama in een woord..... Bl. 93, 2de kol

Zijn gemoed liep over en hij vreesde, wanneer Bella's aendoening zou uitbarsten, zich zelve misschien niet bestand te blijven; hij vreesde dat eene overdrevene gevoeligheid welligt op de vereischten zijner pligten de overhand zou halen.

Hij daalde de trappen af en keerde in aller ijl terug. Bella had zijne korte afwezigheid waargenomen, om de verschillende aandoeningen die zich in haar binnenste verdrongen den vrijen loop te geven, versmolten in eenen vloed van tranen

en zij had slechts den tijd, wanneer Sies met den kleinen Bart op den rug weêr binnen trad, om met een tip van haren voorschoot de oogen af te droogen....

's Anderdaags 's morgends, zondag, wijl de kleinen nog sliepen, nam Dalemans afscheid van zijne vrouw. Wederzijds zagen zij er gelaten uit en onderworpen aan den hoogeren wil. Dit tooneel was echter daarom niet min aandoenlijk. 't Was een dier sprakelooze tusschenpoozen die de toeschouwer op een theater volgt zonder zelfs adem op te halen om er geene enkele uitdrukking van te verliezen in afwachting van de oplossing. De afgedankte wever beijverde zich dit treurig oogenblik kort te maken. Na zijne vrouw te hebben omhelsd liep hij naar 't bed en naar de wieg, zoende zijne kinderen.... en vertrok. Niet eerder was de deur gesloten of Bella liet zich voorover op het bed vallen en bleef neêrslagtig weenen, tot het meisje ‘moeke, moeke!’ riep.

Die kinderstem beurde de ongelukkige vrouw op: de moederpligt had gesproken!....

Vòòr dat de bureelen nog open waren stond Dalemans aan de standplaats van het land van Waas met een tweefrankenstuk in de hand.

Ontbijten zal ik ginder wel doen, dacht hij, het voornaamste is op het spoor te zitten.

Weldra opende een verkleed bediende de poort en klepte de reisbel.

Er waren dien dag niet veel reizigers van Gent naar Sint Nikolaas, ook genoot de wever gansch alleen voor zijne twee franken het gebruik van een rijtuig van derde klas. Hier kwamen eenige buitenlieden op den wagen, maar Sies zette sprakeloos en in gedachten verzonken den weg voort. De snelle trein vloog Nieuwkerken, Beveren en eindelijk ook Zwijndrecht voorbij om zijne vracht op den vlaamschen wal te komen afzetten.

De overzetter lag stoomend gereed om de reizigers over 't water te brengen. Onder deze was Sies, niet weinig getroffen over het heerlijk gezicht dat zich voor hem op den rechten oever ontroldde. Op het voorplan de snelloopende vloed met de klotsende golven, de met boomen beplante en met gestapelde goederen gevulde kaden,

Wat zal er van dat alles overblijven? (Bl. 94, kol. 1).

de beweging op den stroom die zich vermengde met de beweging der wandelaren nabij de vertrekvaardige stoomschepen, het levendig en welhebbend uitzicht der huizen op den oever, de statige houding der kerkgebouwen, en, alles beheerschende, stoutmoedige verhevenheid van O.L.V. toren; in een woord, het prachtig panorama dat zich voor den reiziger ontvouwt tijdens de overtocht der Schelde, had zijne zinnen opgeruimd, en, behoudens de herinnering van het afwezige gezin, stapte Dalemans recht vrij van geest aan wal.

De gedwongen leêglooper sloeg links de Werf op en volgde de kaden tot voorbij de vierde brug waar hij over het *aubet* eene herberg binnentrok en een vluchtig ontbijt maakte aan de tafel en met het huisgezin van den waard.

Misschien voelen zich eenigen genegen te vragen: waartoe al die bijzonderheden en waarom alzoo op al die nietigheden aangedrongen?

Om verschillige redens: de eerste om den lezer te kunnen aanwijzen dat het huisgezin van den wever reeds zoo smartelijk gegriefd, in facto van nu af zich in het stoffelijke treffen zag door het gemis van Dalemans' reiskosten, omstandigheid die hier van gewicht is; de tweede, dat wij ons niet juist verplicht denken eene zoogezegde schrijfwijze te volgen, krachtens welke men niet dan op scherpe toonen moet aanheffen; de derde dat wij niet graag schrijven gelijk iedereen; de vierde dat de afwisseling der zaken en gebeurtenissen ons nuttig schijnt; de vijfde eindelijk dat in

de nietigheden, door velen verwaarloosd, doorgaans ernstige lessen en rijke stof tot overweging opgesloten liggen.

Al spoedig verscheen de reiziger weêr buiten. Hij draaide rechts af en volgde de zuider-kaden der dokken, waar het, als rustdag, des te meer stil scheen dat er aan de kanten van de Suikerrui, als vroeger bestatigd, veel beweging was.

Wij weten niet of 't een gevolg der droefgeestigheid is, den boord van het water te volgen; alleen zullen wij aanstippen dat Dalemans langs de dokken, even als langs de Schelde, den blauwen steen tot voetpad verkoos.

Aan den Gebroken hoek gekomen hield hij eene wijl stil om het gezicht van het groote dok, gade te slaan en begon, wanneer hij weder voortstapte, luid tot zich zelve te spreken:

- Ginds, mompelde hij, hebben zij ook diepe dokken, stapelhuizen met goederen gevuld; ginds ook noodigen de voortbrengsels van natuur en nijverheid 's menschen handen tot het werk, tot het geluk uit. En in stede al die weldaden des Hemels tot het wederkeerig geluk der menschen uit te rusten, moorden en verwurgen de menschen zich onderling zonder juist te weten waarom; men rekent er niet meer met dagen maar met het getal dooden, gekwetsten en verminkten.... men telt de vaderlooze vrouwen en kinderen niet; men denkt niet aan de akelige terugwerking dezer gruwelen! men is er vooral verre af te veronderstellen dat de gentsche fabriekwerker, door den amerikaanschen oorlog uit het werkhuis gejaagd, een werktuig van verwoesting zal worden en, in vollen vrede, om brood te hebben, zal gedwongen zijn als slaaf op te treden onder de bevelen van hen die den handelsgod in sabeldrager willen uitdosschen.

Onder die uitdrukkingen kwam de zwerver aan 's lands stapelhuis. Hij beschouwde het met deernis, dat trotsch gebouw waarin de rijkdommen van vijf werelddeelen liggen vergaard.

- Wat zal er van dat alles overblijven, dacht hij, wanneer de zoogezegde versterkingen waarvan wij de gevolgen voor oogen hebben ooit tot hunne bestemming moeten dienen?

Wat er van overblijven zal? Een puinhoop en vlottende planken in het dok.

En toch, om niet van honger te sterven, moest de weversgezel aan de voltooiing van het moordnest, aan de zoogenaamde vergrooting, tegen vier korsten brood daags - eene voor hem en drie voor de zijnen over 't water - van 's morgends tot 's avonds gaan zwoegen en zweeten, als een der amerikaansche slaven....

Na vele tusschenpoozen en stilstanden kwam Dalemans eindelijk aan de Lillopoort, van waar hij nu, den steenweg volgend, rechtstreeksch naar de werken der vergrooting en wel aan 't Noordkasteel te nauwe

De last ging zijne krachten te boven: de ongelukkige viel. (Bl. 94, kol. 2).

kwam.

Daar vierde men om den drommel den zondag niet! Men scheen er haast te hebben om het *werk* te voltrekken. De aardegravers, op lange rijen achtereen, voerden gansche kruiwagens slijk uit de aangelegde gracht, wijl de aarde dreunde onder het geschok der stoomwaterpomp.

Men had juist die week een bericht laten aanhangen waardoor men werk beloofde aan al de verstootelingen van het noodlot die zich ellendig genoeg bevonden om voor 1 fr. 75 daags - of iets maar niet veel meer - te komen slaven zonder waarborg tegen de polderkoorts (dit laatste was niet bij de voorwaarden vermeld).

De rechtvaardigheid dwingt ons te bekennen dat voor het overige het bestuur der werken zijne onderhoorigen alle voordeel verschafte dat in zijne macht was.

Dalemans bood zich aan en was al spoedig bij eene ploeg ingelijfd. Werk! ziet ge, dat was eerst en vooral zijn wensch en na eenige keeren in den kruiwagen te hebben geloopen was de gewezen wever een volslagen aardkruijer geworden.

's Avonds, na het werk, kocht hij zijne kosten bij een zijner gezellen, wiens huisgezin een der kostelooze stroohuisjes van 't bestuur der werken bezettede, zoodat van de 1 fr. 75 centimen of 2 fr. dagloon, nagenoeg de helft af moest.

Begrijpen onze lezers nu waarom wij de reiskosten van Dalemans hebben aangestipt op de bladzijde der uitgaven? Zien zij nu waarop de balans des huisgezins van den wever den eerstkomenden zaterdag zal neêrkomen?

Wat er ook van zij, de week liep gunstig af, voor zooveel men zulk een uitslag gunstig mag noemen.

's Zondags 's avonds had Bella voor haar en hare kinderen... brood, betaald door 't gemis eens vaders!...

De tweede week ving Sies met nieuwen moed nog aan. Maar den dijnsdag ging het hem niet even goed af. Wat hem hinderde kon hij niet zeggen, maar de kruiwagen woog wel duizend pond. Hij sprak zich dan versterking in en geraakte den dag door, - doch niet zonder dat men opgemerkt had dat hij veel minder vlug dan de anderen in den wagen liep.

- De nacht zal dit herstellen, dacht hij... en begaf zich ter rust op een hoop vodden!

Daags nadien bevond de gewezen wever zich inderdaad beter. Hij begaf zich dan ook opgeruimd naar 't werk. De eerste vol geladen kruiwagen vloog over de glibberige plank, opgevolgd door twee, door tien andere. Maar ach! daar begon hij na een paar uren weder te wankelen. Was hij dan ziek?

- Och! de werkman mag immers niet ziek zijn als vrouw en kind op brood wachten!

Zoo zeî de nieuwe aardwerker tot zich zelve. En hij spande zich alweder in den wagen, stapte eenige schreden wankelend vooruit.... de last ging zijne krachten te boven; de ongelukkige viel.... ja, hij was ziek, hij had de polderkoorts!...

Terwijl het werk onverpoosd werd voortgezet haalde men de wieg en Dalemans trok, als zoo vele anderen den weg naar het Gasthuis en van daar naar 't kerkhof in.

Onze lezers zullen niet eischen dat wij hun hier het dagboek openleggen van eene af- en toenemende maar hopelooze ziekte. De

lijder, doorgaans meer moed dan krachten bezittende, werkt, werkt nog en altijd voort tot het raderwerk der menschelijke gesteltenis, op zijn toppunt van spanning gekomen, niets meer overlaat dan een min of meer langen, een min of meer pijnlijken doodstrijd....

Laten wij den rampzaligen lijder de volstrekte rust die hem door den geneesheer bevolen is, en verplaatsen wij ons naar dit vroeger zoo heilvol, thans zoo diep rampzalig huisgezin dat deze week heeft moeten beginnen met het *overtollige* te verkoopen om voedsel en woning te genieten. Het *overtollige* van den werkman!

Men herinnert zich dat Bella slechts zes franken had ontvangen - opbrengst van eene geheele week - bij middel van een franschen *bon sur la poste* (thans is hier beterschap, maar onze posterijen blijven, onder vele opzichten, op den franschen leest geschoeid).

Acht dagen later kon de zondag haar zelfs geen fransch papierke van 6 franks aanbrengen, want de aardwerker lag zieltogend in het Gasthuis en de zieke werkman wint niets.

Geen geld! geene tijding! geen brood! welke toestand voor een vrouwenhart! voor een moederhart!

Ware Bella geene christene vrouw geweest, zij hadde waarschijnlijk met hare kinderen den gewaanden troost der zelfmoord, in de rivier gezocht.

De zoo heldere lichtfakkel des godsdiensts in de menschelijke duisternissen toonde haar den weg aan, dien zij volgen moet.

Van het huislijk geluk met Dalemans genoten bleef slechts nog één, maar welsprekend albeduidend pand over: de trouwring. De trouwring, afbeelding der echtverbindtenis, tot dit uiterste als een heiligdom bewaard, kon misschien nogmaals de gescheidenen vereenigen.

De trouwring verlaten! Moest zij niet liever sterven!

Zoo sprak eene der inwendige stemmen.

Maar eene andere, even drukkend, zeî:

De vader uwer kinderen roept u misschien met de stemme van zijn hart, wijl de stem van zijn lichaam reeds te zwak geworden is. Uw aanblik, het bijwezen der kleinen is misschien een zedelijk heilmiddel dat zalig werken mag daar waar de stoffelijke middels onmachtig zouden blijven. En verder, zoo uw man wederkeert, in den Berg van Barmhartigheid is de ring niet verloren; tijdelijk van uwe hand genomen om in Antwerpen den zegen eens vaders te halen dien men niet te dikwijls ontvangen kan, zal hij ook later des te meer waarde krijgen daar zijn gemis eene plichtvervulling zal geweest zijn!

Die laatste stem was 't die gehoorzaamd moest worden en gehoorzaamd werd. Met dezen ring te verpanden kon Bella de vervoerkosten naar de Scheldestad bestrijden en Sies zou haar wel genoeg ter hand stellen voor de terugreis....

De scheiding van het stukje goud had nogtans iets uitermate droevigs.... zij kwam haar een eeuwig vaarwel voor.... maar de ring was geld, geld was misschien, eene reddingplank!

Acht dagen waren verloopen sinds Dalemans in en ook *uit* het Gasthuis was gebracht.

Op 't eerste konvooi dat van Gent langs het Land van Waas met den vroegen morgend kwam aangestooten, bevonden zich in een rijtuig van de derde klas eene werkmansvrouw met twee kinderen.... 't was het huisgezin van den wever!

HARRY PETERS.

Verhandeling over het Clavecimbel, gevolgd door de levensbeschrijving van A.F. Mannekens, een der eerste pianomakers van België.

De stad Antwerpen was in vroegere eeuwen de zetel van groote mannen, niet alleen wat de schilder-, beeldhouw- en bouwkunst betreft, maar ook voor de muziekspeeltuigen had zij, om zoo te zeggen, het monopolium in de XVIe en XVIIe eeuwen.

Onder de orgelbouwers die eenen bekenden roem verworven hebben, tellen wij: Anthonis (1524), Gil. Brebos (1560), B. Bremser (1670), Danneels (1690), W. Davids (1710), Jan De Bakele (1502), L. Dell Haye (familie 1724 tot 1862), J.B. Forcivil (1690), Hans Golfius (1640), Hasno (1515), A. Hellemans (1718), Pieter Lannoy (1641), P. Menu (1684), A. Mors (1520), C. Penseleer (1600), H. Pescheur (1790), Ruckers (familie 1590 tot 1644), M. Smits (1598), D. Van Distelen (1505), N. Van Hayen (1663), Van Tricht (1456), J. Verdonck (1546) en vele anderen.

Niet minder groot is het getal der clavecimbelmakers, welke men aangehaald vindt in eene verhandeling door M.L. DE BURBURE in de Academie te Brussel voorgedragen.

Wij hebben ambtelijke stukken onder het oog die bewijzen dat Antwerpen ook aan vreemde landen speeltuigen leverde. Bijvoorbeeld: in 1559 werd Peter Weyborch, een goed musikus te Utrecht gelast met instrumenten aan te koopen, bij een zekeren Pietro Lupo (mooglijk een Spanjaard) te Antwerpen. Wij laten hier de kamer-rekening volgen der stad Utrecht over dezen koop:

1556. *Item M. Peter Weyborch, stadstrompetter 119 L. 10 sc.*; *wt sake hy in 't eerste van February geweest is tot Antwerpen*, *omme te copen sekere instrumenten van vyolen mit een bombaerde*, *'t welc hy gedaen ende daervoor mitte oncosten betaelt heeft*, *als hier nae volcht: Inden yersten*, *gecoft van eenen Pietro Lupo*, *cupman*, *een kist mit vyf vyolen*, *ts. 72 L. Item noch betaelt van de voorn. vyolen te proberen mitte wyncoup*, *6 L. Item noch gecoft van eenen Gulllaume Elmo*, *een bombaerde met syn coker*, *ts. voor 32 ponden.*

In 1561 heeft Cor. Jansz. van Berck uit Utrecht bij G. De Coninc te Antwerpen ook speeltuigen aangekogt.

Zie hier het eigenaardig stuk daarover:

1561. *Prokuratie-boek*, *Juny 19. M. Cornelis Jansz. van Berck*, *8 L. voordat hy in den herfst*, *anno LXI*, *te Antwerpen tot dezer stads behoeff gecoft van eenen Gregorius de Coninc eenen dubbelen cornet.*

Onder de voornaamste clavecimbelmakers van België, bekleedt de familie Ruckers uit Antwerpen de eerste plaats. M.P. Génard, archivaris dezer stad, heeft de eerste iets medegedeeld over deze bekwame meesters.

De bijzonderste en de oudste was Hans Ruckers, geboren omtrent 1550, en in 1641 of 1642 overleden. Johan Ruckers,

jongste zoon van H. Ruckers, en Andreas Ruckers, waren even beroemd als clavecimbelmakers. Deze speeltuigen munten vooral uit in sterken toon, waren hoogst sterk bewerkt, en allerfraaist beschilderd; zij werden algemeen gezocht. Deze speeltuigen zijn zeer zeldzaam geworden. In het Museum van oudheden te Antwerpen wordt er een zorgvuldig bewaard.

Zie hier wat de geleerde Van Blankenkurg, organist en muziekale geschiedschrijver (geboren te 's Hage in 1654 en aldaar overleden in 1739), in zijn *Elementa Musica* zegt, over een clavecimbel van Ruckers: ‘Ik heb dezen avond, in 't jaar 1708, een clavecimbel van Joannes Ruckers met twee clavieren van 't jaer 1625 werkstellig gemaakt en de vier registers genoemt *Spiretta Unisonus*, *Ginbalum*, *Octava*, of, om orgelwijs te spreken, *Trompet*, *Bourdon*, *Restant*, *Octaef*, en om een toehoorder met te meer snelheid door onverwagte veranderingen te konnen verrassen, hebben wij de registers voor aan gebragt om die met een slag van de hand al spelende te konnen verzetten waar door wij bij de clavieren over en weer, en ook te gelijk konden gebruiken.

‘Dit instrument heeft in die tijd zoo veel gerucht gemaakt dat vele Heeren, Prinsen en Ministers zelfs mij hebben d'eer gedaan van mij daar op te komen hooren, en, niet konnende begrijpen hoe 't mogelyk was dat een clavecimbel zoo velerhande uitwerkingen konde voortbrengen.’

De laaste overgeblevene clavecimbelmakers, in Antwerpen zijn J.P. Bul (niet N. Bul) en Johannes Heineman, die wij later in Nederland als orgelmaker aantreffen.

Wij laten hier een uittreksel volgen uit de muziekale reizen van dokt. Burney gedaan in 1772, door België en Nederland, aangaande Ruckers.

‘Antwerpen. In deze stadt, hebben de drie, wegens hunne fraaije clavicymbels in gansch Europa vermaarde Rukkers gewoond; Hans, de vader; Andreas en Johann, zyne beide zonen, die in de roozen van de klankbodems, gemeenlijk tot hunne merkteekens stelden H. of A. of J. De staardstukken van Hans onderscheiden zich door de lieflykheid en volheid des toons, gelyk die van Johann, door den delikaten toon: de groote stukken van Andreas, worden zoo hoog niet geschat, maar zijne kleine, de spiretten en diergelijke zijn uitmuntend. Thans is de beste claviermaker alhier J. Dan. Dalken, uit Hessen, en Bull, een van zijne gewezen leerlingen.’

Niettegenstaande al de verbeteringen die de clavecimbel onderging, was het een ondankbaar en zeer droog speeltuig, en bevreemdend komt het ons voor dat reizende kunstenaars hierop lauweren inoogstten, dat Bach, Kimborger, Dassek, Steibelt, Clementi en anderen, ons zoo vele schoone op dat speeltuig vervaardigde werken hebben nagelaten.

Op het einde der voorgaande eeuw, is het clavecimbel vervangen door het heerlijke speeltuig de *Piano*, waarin eene gansch andere bewerking voorkomt. De hamers worden ingevoerd en het mager geluid, door perkamentpapier voortgebracht, verdween. De toonen werden sterker en zuiverder, het klavier werd vergroot en nu op zeven octaaf gebracht. De piano werd zoodanig verbeterd en verspreidde zich tot dat punt, dat welhaast de harp en guitaar in de vergetelheid raakten. Een der mannen die het meest hebben bijgebracht tot het volmaken der piano, is Erard; rond 1780 werd de piano in Frankrijk gekend.

In België was het veel later dat dit speeltuig ingevoerd werd. Flebus en Hoefnagels, te Antwerpen, Keusters, te Duffel, Pieter Meyer en Reincke, te Amsterdam, en anderen, vestigden zich hier te lande, maar de pianomakerij was nog wijd ten achter,

en er bleef nog veel over om de pianofabriek tot die volmaaktheid te brengen waartoe men nu gekomen is. Onder de uitstekende mannen die hun talent en iever aan den dag legden in de verbetering der piano, moeten wij nog noemen Broodwood, te Londen, Pape, Pleijel en Erard, de jonge, te Parijs.

Sedert 30 jaren heeft België een groot getal pianomakers opgeleverd, maar de eerste die hier zich als goed en solied pianomaker deed kennen is de heer Adriaan Franciscus Mannekens, den 9 Mei 1773 te Eeckeren geboren, zoon van Cornelius Mannekens, organist en onderwijzer te Brasschaat.

Eerst leerde Mannekens het schrijnwerken te Antwerpen en te Brussel, op het laatst der voorgaande eeuw. In het dorpsleven opgevoed, bezat Mannekens eene groote eenvoudigheid, die gepaard ging aan eene strenge levenswijze. Daarenboven was hij zeer gierig en had een goed begrip. Na eenigen tijd te Brussel verbleven te hebben, zond Mannekens vader zijn zoon naar Parijs, hetgeen Adriaan dan ook beviel, met die neiging die hem voor de kunst bezielde, en omdat hij met zoo veel lof hoorde spreken over de pianofabriekanten van Parijs. Bij wie hij aldaar zijne studiën voortzette, hebben wij niet kunnen vernemen. Na verscheidene jaren in Parijs verbleven te hebben, waar hij zelfs eene piano maakte voor eene zijner kennissen, vestigde hij zich te Antwerpen, en weldra waren zijne speeltuigen in de grootste familiën verspreid. Zijne eerste pianos, waarvan er nog heden vele bestaan, en die merkwaardig sterk zijn, waren vierkant en van kleinen vorm. Zij waren gewoonlijk maar van vier en een half octaaf.

Weldra was zijn toestand zoo bloeiend, dat Mannekens ook staartstukken leverde. Het eerste vervaardigde hij rond 1815 of 1816; het werd aangekocht ter gelegenheid van het huwelijk van wijlen mijnen vader Johannes Jacobus Gregoir, met J. Huens, een groot liefhebber van muziek, en die verscheidene instrumenten speelde. Deze piano was van groot model. Op dezelve stond een basson, triangle, eene groote-trommel, en in 't geheel zes voetpedalen. De fabrikatie nam zoodanig toe, dat Mannekens geen werkvolk genoeg kon bekomen. Onder zijne werklieden hebben bijzonder uitgemunt: Pieter F. Peel, geboren te Ryssel, die in 1807 reeds bij Mannekens werkzaam was, en in 1848 in 79jarigen ouderdom overleed, Pieter Eliaerts, A. Strijbos, Joh. Jos. Le Gois (1816) en A.J. Doms.

Mannekens gelastte zich ook met het stemmen van pianos. Hoewel zulks hem eenen kostbaren tijd wegnam, schat men dat hij niet minder dan *vyfhonderd* pianos vervaardigde.

Het is bijzonder onder het fransch gebied, toen Antwerpen zoo bloeiend was, dat de piano-fabriek van Mannekens zich ontwikkelde. De talrijke concertos en muziekale avondfeesten welke toenmaals te Antwerpen plaats vonden, konden wel niet anders dan eenen krachtigen invloed op het pianomaken uitoefenen.

Mannekens leefde niet uitsluitend voor zijne pianos, maar oefende zich in de geleerde wetenschappen, iets wat hem in staat

stelde om de kunst ook in andere opzichten, dan zijn eigenlijk vak, van nut te zijn.

Rond het jaar 1850 werd Mannekens, die zich door zijne bekwaamheden algemeen geacht gemaakt had, aangetast door hevige rhumatisma; hij was sedert dien tijd gedurig aan ziekte onderhevig, en wel zoo zeer dat hij, in 't jaar 1853, van zijn beroep afzag en zijne oude dagen te Brasschaat ging overbrengen, waar de goede grijsaard den 5 Junij 1857, in 84jarigen ouderdom overleed.

Mannekens werd van zijne vroegste jeugd af tot de aanzienlijke kringen der samenleving toegelaten. Hij beminde de kunst buitengewoon, en was in den hoogsten graad een vriend van regelmatigheid en orde. Als mensch was hij achtenswaardig, om zijn edel karakter en zijne goede hoedanigheden. Mannekens was ongehuwd en verwant aan de in de provincie Antwerpen zoo gunstig in het onderwijs bekende familie Mannekens.

ED. GREGOIR.

Tentoonstelling van beeldende kunsten.

De afdeeling der beeldende kunsten van het *Verbond van kunsten*, *letteren en wetenschappen*, heeft den volgdenden omzendbrief uitgevaardigd:

Sedert langen tijd heeft men in de kunst de ontegensprekelijke voordeelen kunnen waardeeren, welke de bestendige of tijdelijke tentoonstellingen den kunsten aanbieden.

In onze stad had de mangel aan zulke inrichting tot heden toe eene leemte daargesteld, welke wij voorgenomen hebben aan te vullen door het in voege brengen van eene tijdelijke tentoonstelling, voor de belgische en vreemde kunstbeoefenaren geopend.

Zonder twijfel biedt Antwerpen hulpbronnen aan, welke bevestigd worden op eene luisterrijke wijze door de schitterende uitslagen van zijne driejaarlijksche tentoonstellingen, en alles doet denken dat eene jaarlijksche tentoonstelling, aangemoedigd en ondersteund door eene maatschappij zoo als het Verbond van Antwerpen, kansen van zekere voordeelen moet aanbieden.

De wenschen door de kunstbeoefenaren uitgedrukt geheel en al inwilligende, heeft het bestuur van de maatschappij, ter beschikking van de afdeeling der beeldende kunsten eene zaal gesteld, voor tentoonstellingszaal gebouwd in de ruime lokalen van de maatschappij.

Ter dezer gelegenheid doet het bestuur der tentoonstelling, uitsluitend samengesteld uit kunstenaren, eenen oproep aan al hare kunstbroeders uit den vreemde, door hun het programma voor te leggen van de tentoonstelling welke zij dit jaar gaat openen.

Programma der tentoonstelling van 1865.

De tentoonstelling zal plaats hebben in de lokalen van het *Verbond van kunsten*, *letteren en wetenschappen*, ten dien einde bestemd.

Zij zal geopend worden op 1 Augusti en gesloten op 1 October 1865.

De werken van belgische en vreemde kunstbeoefenaars zullen worden opgenomen, zooals, schilderijen, teekeningen, gravuren, akwarellen, steendrukken, drijfwerk en eermetalen.

Voor wat de beeldhouwkunde betreft, zal men geene andere voorwerpen kunnen aannemen dan degenen, wier gewicht niet hooger zijn zal dan twee honderd kilograms.

De werken voor de tentoonstelling bestemd, moeten toegezonden worden voór 20 Juli.

Ieder kunstenaar zal niet meer dan twee werken mogen ten toon stellen. Echter zullen de gravuren, medaliën en maliëersels, welke in een enkelen kader besloten zijn, voor een enkel gewrocht tellen.

Zullen niet aanvaard worden in de tentoonstelling:

1° De werken welke niet meer aan den artist toehooren, dan in geval zij vergezeld zijn van eene toelating van den kunstenaar;

2° Schilderstukken, teekeningen en gravuren, welke niet ingelijst zijn;

3° Naamlooze werken.

Het bestuur zal de aannemingsjury uitmaken.

De werken der kunstenaren welke eene eervolle melding zouden bekomen hebben in eene nationale of vreemde tentoonstelling, als ook degene der werkende leden der vereeniging zullen volgens recht worden aangenomen.

De vervoerkosten, heen en weêr, blijven ten laste van den kunstenaar.

Men zal ieder voorwerp kunnen terug bekomen, nadat het ten minste eene maand zal ten toon gesteld geweest zijn.

Het bestuur gelast zich om op te treden als bemiddelaar tusschen de liefhebbers en de kunstbeoefenaren, voor het verkoopen hunner gewrochten, zonder andere onkosten dan eene winst van 3% ten voordeele van de hulpkas der vereeniging, ten gunste der antwerpsche kunstbeoefenaren.

De voorwerpen voor de tentoonstelling bestemd, zullen worden toegezonden:

Aan het bestuur van de tentoonstelling der Antwerpsche artisten (*in het lokaal van het Verbond van kunsten*, *letteren en wetenschappen*), te Antwerpen.

De gevangene vogel.

Daar zucht de vogel, lieve kleine,
Door u gevangen in het bosch,
Gij lacht en spot met zijnen weedom,
O! laat het droevig muschje los!

Reeds sedert dagen, sedert weken
Beloerdet gij diens vogels vangst;
En kondet ge u geen denkbeeld maken
Van 's diertjes immer stijgend' angst.

En echter, knaapje, brengt ge in 't onheil
Zijn wijfje dat hem minde teêr;
Zijn kleinen dompelt gij in smarte,
Zij wenschen hunnen vader weêr.

Indien men u eens wreed ontrukte
Aan uwer lieven oudren woon,
En dat men u bij vrienden opsloot,
O tranen rolden langs uw koon!

En zoo men doof voor uwe kreten,
Meêdoogloos voor uw lijden bleef....
Wat heilloos kind zoudt gij niet wezen?
Geen pen die uwe smart beschreef.

Zoo diep versteend is toch uw harte,
O knaap, niet die dit muschje sluit,
In 't enge muitje. - Zeg een troostwoord
Dat 's beestjes bitter lijden stuit.

Laat u gezeggen, wees bewogen,
Schenk 't vogeltje de vrijheid weêr;
Want voor twee dagen zijn verloopen,
Hebt gij geen levend muschje meer.

Het zou u dan te laat berouwen
Eens diertjens moordenaar te zijn
Dat nooit u 't allerminste kwaad deed,
Noch oorzaak was der ligtste pijn.

De knaap, tot in de ziel getroffen,
Bedacht zich en liet 't muschje los,
Dat fluks van slavernij ontheven
Terugvloog naar 't geliefkoosd bosch.

L.F. DAVID.

Aeltre, 1864.

Kronijk.

Antwerpen. - M.R. Fabri, primus van den grooten prijskamp van 1859, heeft zijne tweede bezending uit Rome gedaan, bestaande in een studie-hoofd, pleisteren borstbeeld; het was ten toon gesteld in de tentoonstellingzaal, Venusstraet, van Zondag 11 tot Zondag 16 Juni, alle dagen van 10 ure vóór tot 3 ure namiddag.

- Op 11 Juni waren in het *Verbond van kunsten*, *letteren*, *enz.* van 10 ure voor- tot 4 ure namiddag, de volgende tafereelen ten toon gesteld:

De terugkomst van de Bloemenmarkt; de juwelier Mozes-ben-Esra en een zijner klanten; in de kiosk zijner villa, *na de zaken in den grooten bazar*, door M.J.B. Huysmans.

Van het eerste hebben wij reeds vroeger een woordje gerept, en dat verkozen wij ook op de twee anderen.

Verders zagen wij *de oude Spinster*, door M. Dauriac; en *de Huishoudster*, door M. Ch. Gessler.

- In de O.L. Vrouwekerk, heeft men reeds vier schilderijen geplaatst, van een kruisweg vervaardigd door de heeren L. Hendrickx en Vinck. Deze tafereelen zijn

in den trant en onder de leiding van H. Leys uitgevoerd. Later komen wij breedvoerig op deze werken terug.

- De 4e en 5e afleveringen van de *Bibliotheek van oorspronkelijke tooneelstukken* zijn verschenen en bevatten: *De Slaapmuts*, blijspel met zang in een bedrijf, door Pieter Geiregat, en *Elena*, drama met zang in vier bedrijven, door Napoleon Destanberg, met muziek van Karel Miry.

Deze uitgave heeft geene aanbeveling noodig, daar er sedert lang eene leemte bestond voor dergelijke tooneelwerken die in geene boekenkasten misplaatst zijn. Op goed papier gedrukt en niets dan oospronkelijke stukken behelzende, zullen de afleveringen op het einde van het jaar een schoon geheel uitmaken.

- M. Frans de Vriendt heeft een beeld van den gelukzaligen Berchmans uitgevoerd, bestemd voor eenen altaar in de hoofdkerk te Mechelen. Zijne Eminentie de kardinaal heeft dezen beeldhouwer eene nieuwe bestelling van hetzelfde beeld, doch in rechtstaande houding gedaan. In het klein seminarie aldaar is ook een beeld van den gelukzalige geplaatst, insgelijks bewerkt door M. de Vriendt. Binnen eenige dagen zal er in de werkhuizen van M. de Vriendt, 5de wijk, een plaasteren beeld van den gelukzaligen Diestenaar te koop zijn.

- In het *Antwerpsch Kruidkundig Genootschap*, Carnotstraat, 109, zullen voordrachten gehouden worden door de volgende leeraaren: MM. J.I. De Beucker, over land- en tuinbouwkunde, boomteelt en toegepaste plantenkunde; J. De Smedt, over de scheikunde en hare werking op den land- en tuinbouw; P. Goossens, over de geschiedenis eeniger natuurverschijnsels; C. Ommeganck, over scheikunde en natuurkunde in hare verschillende betrekkingen; Jhr. Oct. Van Ertborn, over de sterre- en aardrijkskunde; Henri Van Heurck, over de kruidkunde en derzelver verschillende stelsels; Ern. Van Meerbeeck, over de dierkunde en voornamelijk de insektenleer.

- M.A. Bogaerts, over wiens schoone bronswerken wij meermalen gewaagden, heeft eene fruitschaal gemaakt naar de teekening van M.L. Baeckelmans. Deze schaal zal M. de Taeye door zijne leerlingen en oudleerlingen aangeboden worden.

Dit geschenk zal voor M. de Taeye eene duurbare herinnering aan zijn leerlaarschap te Antwerpen zijn en wegens de deelnemers aan de inschrijving, een openbaar bewijs van dankbaarheid voor de diensten hun en de schoone kunsten door M. de Taeye bewezen.

- Er zal een exaam plaats hebben voor de personen die de openstaande plaats van leeraar der geschiedenis, in oudheidkunde en kleedij aan de koninklijke Academie in vervanging van M.L. de Taeye aangevraagd hebben.

- M.P. Kremer, heeft een prachtig tafereel voltooid dat wij als een der besten van dezen meester beschouwen. Het is eene *Bloemmarkt.* Op het voorplan ziet men een kraam, met bloemen en fruit beladen, waarachter eene hoveniester op eenen kruiwagen gezeten is; eene welgekleede burgervrouw is bezig haren keus te doen, terwijl een jongen zijne dienst aanbiedt om de gekochte bloemen t' huis te brengen; dezelfde dienst wordt aangeboden door eenen *commissionnaire* van het huis Goldschmidt en comp. De type van dezen laatste is vooral gelukkig; ook het geheel, als algemeenheid van samenstelling en kleur, is aangenaam behandeld en zeer zorgvuldig uitgevoerd vooral de bloemen en de overige bijhoorigheden.

Audenaarde. - Men heeft aldaar, in de Burgschelde, een

welbewaard koperen zegel gevonden, dagteekenende van het begin der XIVe eeuw. Dit stuk verbeeldt den H. Joannes, dragende in de linkerhand een kindje en in de rechterhand een lauwertak, rond welken men het volgende opschrift leest: S^{m} † DNI. JOHIS † D. STICHELEN. (*Sigilum domini Joannis Van der Stichelen*). Deze familie, aan wien het zegel vroeger heeft toebehoord en waarvan er heden nog afstammelingen te Gent wonen, zijn oorspronkelijk van Audenaarde.

Brussel. - De jury, gelast met het onderzoek der kantaten voor den muziekalen prijskamp van Rome bestemd, heeft zijne werkzaamheden geëindigd. Er waren niet minder dan 40 fransche en 18 vlaamsche kantaten ingezonden.

De jury gelast met het toestaan der prijzen voor de vlaamsche en fransche kantaten, heeft haar verslag bij den minister van binnenlandsche zaken ingezonden. M. Em. Hiel, waarvan wij reeds meermalen dichtstukken hebben medegedeeld, is den bekroonde der vlaamsche kantate met zijn stuk getiteld *de Wind.* De prijs voor de fransche kantate is toegewezen aan het stuk *la fille de Jepthe*, waaraan wijzigingen moeten toegebracht worden. De schrijfster er van is Mev. Strumann.

MM. Fétis en Daussoigne-Méhul hebben hun ontslag gegeven als leden van de jury gelast met de beoordeeling der kantaten, die op de bekroonde vlaamsche en fransche gedichten zullen vervaardigd worden. Deze heeren geven voor, dat zij, de vlaamsche taal onmachtig, niet bevoegd zijn te oordeelen of de medekampers die den vlaamschen tekst verkiezen zullen, goed of slecht de gedachten van den dichter weêrgegeven hebben. M. Hanssens, die vlaamsch en fransch kent, heeft het mandaat aanvaard, en de jury is vervolledigd geworden met MM. Leo de Burbure en Bosselet.

- De mededingers voor den tweejarigen muziekalen prijskamp van Rome, ten getalle van zes, zijn op 19 Juni in logie getreden en zullen er na 25 dagen, den 14 juli uitkomen. Er hadden zich acht kandidaten voorgesteld; de jury moest dus eene keus doen, want er, mogen er slechts zes mededingen. Ziehier de namen der aangenomene mededingers: Haas, van Doornik; Ruffer, van Luik; Van Geluwe, van Gent, welke reeds in den prijskamp van muziekale samenstelling, eene eervolle melding had bekomen; Huberti, van Brussel (gewezen 2^{e} prijs); Van Hoeije, van Mechelen (reeds eervol gemeld); Van den Eynde, van Gent.

- De koninklijke Academie heeft voor het jaar 1866 de volgende prijsvragen uitgeschreven:

1° Den invloed bepalen, welke de daarstelling op de kunsten der saksische koloniën, op de zeden en instellingen van Vlaanderen heeft gemaakt.

2° De geschiedenis schrijven der politieke en administratieve betrekkingen, welken tusschen België en het graafschap van Bourgogne hebben bestaan tot de overwinning van dit laatste land door Frankrijk.

3° Eene beoordeeling schrijven van het talent van Chastellain, van zijnen invloed, van zijne politieke gedachten en van zijne letterkundige strekkingen.

4° Welke is de invloed geweest door Leibnitz op de richting der hedendaagsche wijsbegeerte uitgeoefend?

5° De geschiedenis schrijven van het strafrecht in het oude hertogdom van Brabant.

6° Men vraagt hoe de werkman zich zelven kan helpen en welke de hervormingen en instellingen zijn, die het spoedigste en op de krachtigste wijze kunnen bijdragen om zijne welvaart en onafhankelijkheid te vergrooten.

De prijs voor elke dezer vragen is eene gouden medalie, ter waarde van 600 fr., met uitzondering voor de vierde vraag, voor welke een buitengewonen prijs van 1000 fr. is uitgeloofd.

De prijswinnaren zullen 100 exemplaren van hunne bekroonde werken ontvangen.

De stukken, in het fransch, vlaamsch of latijn opgesteld, moeten voor 1 februari 1866, vrachtvrij en naamloos gezonden worden te Brussel aan M. Ad. Quetelet, bestendige secretaris der Academie.

Van nu af worden de twee volgende vragen voor den prijskamp van 1867 uitgeschreven:

1e Welke zijn de politieke en maatschappelijke strevingen der ketterijen geweest sedert de opkomst van het christendom tot aan het begin der XVIe eeuw?'

2e Door welke middelen en langs welke wegen kan de kolonisatie in de werkzame sfeer der volken van Europa treden, in den tegenwoordigen toestand van den gekenden aardbol en der ekonomische en politieke wetenschappen?

De prijs voor de eerste vraag is 1000 fr. en voor de tweede minstens 1500 fr.

- Mev. Courtmans heeft den vijfjarigen prijs van 5,000 fr., door het Staatsbestuur uitgeloofd, bekomen, voor haren roman *het Geschenk van den jager.*

Brugge. - In de O.L. Vrouwekerk aldaar, heeft men eene merkwaardige muurschildering ontdekt, in den beuk aan den noordkant van den toren. Het schijnt dat langs dien kant vroeger een altaar heeft bestaan. Het is te hopen dat men er in gelukken zal deze muurschilderingen te herstellen.

Gent. - Bij de afbraakwerken der oude Ste-Annakerk, heeft men een zeer grooten grafkelder ontdekt, met drie goed bewaarde menschengeraamten in, en gedekt door eenen zerksteen waarop men, in gothische letters, nog met moeite leest:

Hier leegt - Marten Volcaert, fd Lievens, die overleit XVc en de XL, den XXIIII dach in....

Hier leegt mevrouw Margarete van Calo, fa Cornelis Martins wijf, die overleit ao XVc XXV.

Deze Marten Volcaert werd schepen van Gent gekozen in September 1538, door de tegen Keizer Karel in opstand zijnde stad.

Het jaar zijns overlijdens (1540) laat veronderstellen dat hij tot het getal behoort dergenen die, op bevel van gemelden vorst, na de bemachtiging der stad, zijn terecht gesteld geworden; hij was het opperhoofd eener beroemde familie, wier naam 40 malen in de schepenlijsten van Gent, tot aan het einde der vorige eeuw, voorkomt.

- In den tooneel-prijskamp, uitgeschreven door de maatschappij *Broedermin en Taalijver*, ter gelegenheid van haar 25jarig bestaan, zijn niet minder dan 33 stukken ingezonden. Voor eene verhandeling over M. Van Peene, zijn twee stukken ingezonden.

- De driejaarlijksche tentoonstelling van schilder- en beeldhouwkunde, welke den 15 augusti aldaar geopend wordt, belooft zeer schoon te zijn. Zij zal plaats hebben in de rotonde en in de

trapzaal der Hoogeschool. De keus van die plaats is zeer gelukkig en zal veel tot den goeden uitslag der tentoonstelling bijdragen. De kommissie der maatschappij van schoone kunsten schijnt voor hare kunstplechtigheden stellig afgezien te hebben van het lokaal der Academie.

Een groot getal kunstenaren van het land en uit den vreemde, waaronder zeer verdienstelijke, hebben hunne medewerking beloofd. Frankrijk zal vooral goed vertegenwoordigd zijn. M. Martinel, de behendige inrichter van verscheidene tentoonstellingen te Parijs, en bestuurder van den *Courrier Artistique*, heeft zich gelast de tafereelen der fransche schilders bijeen te verzamelen en te verzenden. Holland en Duitschland zullen ook niet achter blijven. Men mag hopen dat de tentoonstelling van 1865 degene van 1853 zal evennaren, indien zij ze niet overtreft.

Mechelen. - M.F.E. Dellafaille, heeft eene belangrijke brochuur uitgegeven: *Mechelen en zijn Stadhuis.* Hij bewijst dat M. Broers, vroeger burgemeester van Mechelen, veel deed om de oude gedenkteekens, die deze stad nog bezit, in eere te houden en Mechelen met een stadhuis te verrijken, deze stad waardig.

Buitenland.

Rotterdam. - De Commissie ter regeling van het *VIII*ste *Nederlandsch taal- en letterkundig congres* bericht dat het Congres zal gehouden worden te Rotterdam op 11, 12 en 13 september eerstkomende, volgens nader te verspreiden programma, terwijl de plechtige ontvangst der vreemdelingen zal plaats hebben ten Stadhuize, Zondag avond 10 september.

De *Grand Central Belge* staat met de meeste heuschheid eene korting van 5% op de reiskosten, heen en terug, toe, op vertoon van het bewijs van Lidmaatschap van het Congres, welke bewijzen vooraf, aan later op te geven adressen, zullen verkrijgbaar zijn. Voor inlichtingen kan men zich vervoegen tot den secretaris M. Greeve.

Sterfgeval.

De beroemde kunstschilder Antoon Wiertz is op Zondag avond, 18 Juni, te Brussel overleden, aan de gevolgen van de roos (erysipelas). De ontsteking was aan den voet begonnen en had zich allengs aan gansch het lichaam voortgezet.

De zesde jaargang van het tijdschrift *de Vlaemsche School* (1860, bladz. 77), bevat een wel geschreven artikel: *Een bezoek in de bergruine van Poestun te Brussel*, over de werken van dezen meester.

Op 21 Juni had de lijkplechtigheid plaats.

Duizende menschen, waartusschen de beroemdste kunstenaren en letterkundigen van België, woonden deze treurige plechtigheid bij.

Men had in de eenvoudige woonst van den kunstenaar eene kamer tot rouwkapel ingericht; op de kist lag eene eiken kroon, met rouwfloers en nationale kleuren omwonden. In de laatste oogenblikken zijns levens had M. Wiertz, volgens het brusselsch dagblad de *Indépendance*, den wensch uitgedrukt, in zijnen hof begraven

te worden behoudens dat zijn hart naar Dinant, des schilders geboortestad, zou worden gevoerd. Men heeft zijn lichaam gebalsemd.

Ten 3 ure bracht men de kist uit het sterfhuis; dezelve werd door vier leerlingen van Wiertz gedragen: MM. Otto, Steger, Van Langendonck en De Wit. De hoeken van het baar werden gehouden door MM. Vervoort, advokaat; Gallait, kunstschilder; Simonis, beeldhouwer, en Potvin, letterkundige.

De stoet volgde eene der lanen van den hof des museums van M. Wiertz, en daar werd de kist onder een lijkverhemelte, tusschen de kolommen des voorgevels van dit museum, geplaatst.

Er werd eene lijkrede uitgesproken door M. Wala, burgemeester van Dinant, eene door M. Labarre, eene door M. Potvin, letterkundige, en eene door M. De Vos.

Vervolgens werd het lijk van den kunstschilder terug naar de rouwkapel gebracht, waar het op de begrafenis wachten moet.

M. Wiertz heeft M. Ch. Potvin tot zijn algemeenen erfgenaam benoemd. Deze is onmiddellijk met M. den minister van binnenlandsche zaken in onderhandeling getreden, om, mits zekere voorwaarden, aan den Staat, al de kunstwerken van Wiertz af te staan. Voor het gebruik van zijn werkhuis had Wiertz zeven zijner voornaamste schilderijen aan den Staat gegeven, te weten: *Patrokles; de val der Engelen; de triomf van Christus; Christus in het graf* met de twee paneelen *Adam en Eva*, en de *lichtbaak van Golgotha.*

M. Wiertz was den 22 Februari 1806 te Dinant geboren; hij was dus ruim 59 jaren oud. Zijn vader, L.F. Wiertz, oefende het bedrijf van kleêrmaker uit; zijne moeder heette Catharina Disière.

De nieuwe straat, welke te Elsene wordt gemaakt, recht over de woning van den kunstschilder, zal *Rue Wiertz* worden genoemd.

M. Jouvenel, een verdienstelijk graveerder, zal ter eere van M. Wiertz een gedenkpenning slaan, en het *Journal de Dinant* meldt, dat er in die stad een gedenkteeken ter nagedachtenis van dun schilder zal opgericht worden.

Op 26 Juni is het gebalsemde lijk in eene looden kist gelegd. De kist droeg voor opschrift:

ANTOINE WIERTZ,
peintre d'histoire
né à Dinant, *le 24 février 1806*,
dècédé à Ixelles, *le 18 juin 1865.*

Vervolgens is de looden kist in eene eiken geplaatst, waarop een plaatje staat met de woorden: *Antoine Wiertz.*

Het hart van den kunstschilder is geborgen in een gutta-percha zakje, met een rooskleurig lint toegebonden en in de looden kist gelegd, waarop men las:

Ici repose le coeur
de
ANTOINE WIERTZ,
peintre d'histoire,
né à Dinant le 24 février 1806,
décédé à Ixelles, *le 18 juin 1865.*

Het lijk staat tot nu toe in de lijkkapel in afwachting eene beslissing nopens de begraefplaats worde genomen. Naar het schijnt weigert het staatsbestuur de begrafenis

in den hof toe te laten. De afgevaardigden van Dinant, met den burgemeester aan het hoofd, hebben het hart meêgenomen.

Het kruis.
Naar een Duitsch printenblad.

I.

Kent gij de vallei waar de Mosel en de Saar in het land van Trier, tusschen groene hellingen en rijke wijnbergen loopen? - Kent gij de schilderachtige dorpen die op verschillende hoogten rond de oude, roomsche hoofdstad der Treviers liggen? Kent gij die stevige woningen van roode steenen blokken gebouwd, zoo sterk als graniet en waar de klimop en de druivelaar willekeurig en vrij tusschen bersten en kloven groeit en groent? - Zoo gij nooit die schoone en treffende gewesten bezocht hebt, of dat middels en tijd u belet hebben dit uitgelezen oord te doorwandelen,

Doch wees voorzichtig, kies goed en overzie ze allen wel (Bl. 103, kol. 1).

spaart dan een weinig en tracht eenige dagen te vinden om met den Luxemburger spoorweg dit land in te trekken, en gij zult moeten bekennen dat noch de boorden des Rhijns, noch het statige Zwitserland u meer hadden kunnen bekoren, u meer aandoening hadden kunnen geven.

Te legel, een nog romeinsch dorp, eenige stappen van Trier, tusschen rijke heuvels en schitterende landeijen gelegen, ontmoet men bekoorlijke hoeven, die allen de weelde der inwoners, de voorspoed huns landbouws getuigen. - Eene dier hofsteden trekt bij voorkeur het oog des reizigers en wandelaars op zich, door hare uitgelezene ligging, door de uitstekende velden en wijngaarden die haar omkransen, door de reinheid der schuren, door het kuisch en het opgeschikt harer toebehoorten. Wanneer men in den buiten zulke hoeven ontmoet, is het onnoodig te vragen of de bewoner derzelve een rijke landman is; doorgaans is hij een welhebbende pachter die smaak in zijne bebouwing vindt, die goeden oogst kan bewerken en inzamelen, die geregeld alle jaren eenen aankoop van kudden, van hoornvee of paarden doet.

Welnu die schoone en deftige hoeve, die bij het eerste bezoek dat wij te legel, op een uitstapje in de omstreken van Trier bemerkt hadden, was weleer door eenen zonderlingen man bewoond. Over eenige jaren noch wanneer zijne geburen met zang en vedel den oogst binnen haalden, vergezelde hij zonder voldoening zijne opgepropte

wagens, zonder dankbaarheid voor Hem, die zoo mild zijne akkers bevruchtigde en hem driedubbel met koorn en druiven overlaadde. Ofschoon zijne meiden en knechten ook wel de paarden met bloemen en groenten omkransden, ook wel hunne hoeden met blauwe koorn en vuurroode kollebloemen versierden en ook vrolijk trachtten te zijn, ook wel soms een vreugderijk lied aanhieven, wanneer de krakende wagens, met honderd en honderd stapels de reeds opgevulde schuur kwamen binnen gereden: doch bleef hun lied zonder weergalm; koud en werktuigelijk werden de karren ontladen, omdat de meester geenen aard in hunne blijdschap vondt, omdat hij immer ongevoelig voor alles bleef en nooit meer zijne tevredenheid liet doorschijnen.

Het is pas eenige jaren geleden dat de vreugde in het hart des bewoners der rijke hofstede, is teruggekeerd, en dat een blijde lach op zijn gelaat weder te lezen is. Na lang gedweept, en gezwegen te hebben is Pieter Hans de rijke landbouwer weer een blijmoedig en opgeruimd man geworden, zoo als hij weleer was, toen hij aan den breeden aard met vader en moeder gezeten over het welgelukken des arbeids sprak. Toen hij hun de eerste verklaring deed, dat hij Grietchen de fliksche buurdochter beminde en haar tot vrouw verkozen had. Toen hij aan Grietchen verloofd met haar de rijke akkers doorliep en haar bloementuilen aanbood. Toen hij niet haar de wijnbergen doorhuppelde en voor haar de schoonste trossen plukte. Toen was hem als nu het leven helder en aangenaam; toen was eene bloem, een grasalmtje, een koornaar, eene druif zoo veelzeggend voor hem. Toen was hij gelukkig wanneer hij met Grietchen als vrouw zijne goederen doorwandelde en het hart vol zegen en geluk, zij beiden over hun toekomend welzijn spraken en beiden over de verbeteringen aan huis, aan land en stal beraamden. En hoe was de overmaat zijns geluks niet op den korten stond, wel is waar, dat Grietchen hem een zoon schonk, maar die zij ten prijze haars levens op de wereld bracht. - Eilaas, van dit oogenblik ook was de maat zijns vreugderijken bestaans gevuld, van dit oogenblik af verdonkerde zijn leven en ging de zachte tevredenheid van zijn hart wech. Kort op een verloor hij vader en moeder, die hij zoo lief had en die hem zoo ruimschots zijne teederheid terugschonken: en Pieter Hans had zich wel vroegtijdig alleen bevonden, ware zijn sterke en gezonde Fritz niet overgeschoten, de zoon op wien zijn vaderhart zoo veel genot bouwde en aan wien hij over vloedig de liefde ging schenken, die hij voorheen met drie diepbeminde wezens gedeeld had. Maar Fritz te zeer geliefkoosd kind, groeide in ondeugd en gebreken op en de te veel gedoogende, zwakke vader zag hem welhaast aan alle de ongebondenheden overgelaten, die de ouders vóòr den tijd doen vergrijzen en die de kinderen oneerbiedig, vreemd en misachtig maken. Fritz stierf in den bloei der jeugd door onmatigheid, dronkenschap en ontucht verkankerd en uitgeteerd.

Hoe groot Pieter Hans's geluk voorheen was, hoe groot was nu zijne beproeving. Zonder ouders, zonder vrouw noch kind, zonder verwanten noch naastbestaanden, zag hij zich op eens verlaten op de wereld, en de akkers, de hellingen, het koorn, het veld werden

koud en eentoonig voor hem, en alles herinnerde den ongelukkigen beproefden wat hij verloren had, en alles bleef dan zonder ziel, zonder spraak voor hem.

Ook wanneer Pieter Hans alleen, immer alleen en stilzwijgend in zijne kamer zat, waar het ronken eener oude kat, en de immerzelve tiktak eener kashorlogie, de zielrijke verhandelingen van vader en moeder, de lieve spraak van Grietchen en het gebabbel van Fritz vervangen hadden, dan liet hij het hoofd op de hand neêrgebukt hangen, en de pijp die troosteresse zelve, lag pas ontstoken naast hem en doofde in kleine tabakwolkjes uit zonder den ontroostbaren pachter een stond, een wenk zijne verlatenheid te doen vergeten.

En dan zuchtte Pieter Hans diep, en dan betreurde hij zijn lot en vond te drukkend het kruis dat hij te dragen had. En des nachts wanneer alle beweging op de hoef gestaakt was en vee en volk in rust en stilte ingesluimerd waren, dan kon Pieter het oog slechts door vermoeijenis sluiten en dan herinnerde hij zich uren en uren lang al wat hij eens bezat en nu verloren had. Dan overzag hij het lot zijner buren en vond bij elk een van hen, iets dat hem ontroofd geworden was; dan vergeleek hij het zijne met het hunne en vond dat geen van hen zulk een kruis als het zijne op de schouders had, en hij schilderde zich de ongelukkigste der stervelingen af.

II.

Zekeren dag dan had de klok des dorps tien, elf en twaalf uren geslagen en Pieter was nog ontslapen, maar stortte droevige tranen over zijn verlies. Wanneer eensklaps eene buitengewone klaarheid in zijne kamer ontstond en een schoon verschijnsel tot bij zijne legerstede naderde. De trekken des verschijnsels waren die van Grietchen en de spraak die van Fritz, toen hij nog een klein en onnoozel knaap van vijf jaren oud was.

Gij slaapt nog niet, Pieter, sprak het verschijnsel; immer peinzend, immer weenend, immer zuchtend, denkt gij zóó het leven door te brengen? Maar Pieter zag verbijsterd de lieve schim aan en kon geen geluid geven.

Wees niet bevreesd, Pieter, ging het nevelachtig wezen voort; aanzie mij, ik ben uw oudste vriend! en koom U vertroosten; want ik kan niet langer uw zuchten en weenen aanhooren; ik heb schoon u op te beuren, u goede reden in te zenden, al erger en erger wordt uwe droefheid, zeg mij of ik iets voor u doen kan, daar gij mij nu zelf voor u ziet, ik ben uw engel bewaarder!

En Pieter zag inderdaad een hemelschoon wezen, in blank lijnwaad zoo fijn als satijn gehuld met twee lange lelie witte vleugels, zich naast hem op de sponde nederzetten.

Spreek, mijn vriend, zei de engel, is er dan geen troost voor uwe smart, geene heeling voor uw lijden?

Neen, waarde Engel, antwoordde Pieter, terwijl hij eerbiedig de handen vóór de oogen sloot, mijn lot is te bitter, mijn kruis te drukkend!

Het is waar, mijn vriend, gij hebt veel verloren, gij zijt diep beproefd geweest; maar meent gij de ongelukkigste te wezen; denkt gij dat er geene zwaardere kruisen te dragen zijn, geene grootere ongelukkigen dan gij op aarde zijn?

Grooter kruis dan het mijne heeft niemand te dragen, zuchtte Pieter, ik zoek te vergeefs bij mijne kennissen en buren rond, en geen is zoo ongelukkig als ik.

Dit meent gij, hernam de engel; maar zoo gij wist welke hartgrievende kruisen er in de wereld zijn, wel is waar de eene draagt het zijne gemakkelijker dan de andere, doch Pieter, niemand is zonder kruis, iedereen heeft er een op de schouders liggen, dit weet gij wel!

Dit weet ik, heilige vriend, dit weet ik, zuchtte nogmaals Pieter, maar voor velen is er hoop van verzachting, voor velen is er eene vriendenhand om het eens op te ligten, terwijl er voor mij geen mensch op aarde meer is die mij vertroosten, noch helpen kan. De dood alleen is heden mijne hoop.

Zoo dat gij zelfs geenmaal denkt op het hoogst genot des hemels dat u te wachten staat, en waartoe uwe beproeving steeds u brengen moet, vroeg de engel.

Die beproeving, o Heer! is het grootste wigt mijns kruisen; en hoe lang zal zij niet duren. Ik ben sterk en gezond, mijne akkers en velden zijn rijk en brengen mij groote schatten op, zoodat ik nog lang te leven heb en nog lang dit kruis moet kruijen dat mij elken dag, elke uur zwaarder wordt.

Zoodat gij als eene ramp aanschouwt hetgeen anderen en meest allen missen, gezondheid en rijkdom! Pieter, Pieter, gij miskent de weldaden des Heeren, gij zijt ondankbaar!

Doch Pieter zweeg en zuchtte.

Zie, uw kruis is zòó zwaar niet als gij het wel denkt, vermits het zelfs niet bevat, ditgene zoo veel zwoegers en arbeiders ontberen; - gij zijt ikzuchtig, Pieter, en vermetel in uwe overdenkingen.

Maar Pieter gelijk alle de ongelukkigen zag zijn lot in één oogpunt aan en antwoordde: ‘Gedoog, waarde engel, dat ik u doe opmerken, dat waar anderen naar streven en hijgen, dit is wat mij heden ongelukkig maakt; gezondheid zal mij tot eenen grooten ouderdom brengen en wie zal dan den stokouden man geleiden en bezorgen, wanneer zijne krachten zullen vervallen zijn? De rijkdom, waartoe kan hij mij dienen, dan om afgunstige en hebzuchtige verwanten rond mij te scharen die het uur der afsterving des verlatenen ouderlings, meer zullen wenschen dan duchten.

Welnu, sprak de engel, vermits het verschiet u toch zoo akelig voorkomt, sta dan op, wij zullen te samen een ander kruis gaan zoeken. Zonder kruis mag niemand leven, en daar de last deszelven van ons alleen afhangt, kom aan dan en gaan wij er een ander kiezen. Wilt gij?

Zeker, laat er mij haast een ander bekomen, antwoordde de ongelukkige Pieter, want al het troosten des engels had hem toch niet kunnen leeren zijn kruis met een ander oog aantezien, daarenboven de kans zich voorstellende om van het zijne ontlast te zijn, liet hij de gelegenheid niet ontsnappen, want wie zoekt niet graag van smert en kommer verlost te worden?

Kom aan, sprak de engel, en volg mij.

En Pieter sprong het bed uit, kleedde zich spoedig aan en volgde den engel die vooraf ging; maar de tocht dien zij beiden aanvongen was zoo snel, Pieter gevoelde dat hij zoo buitengewoon gauw ging en dat zijne beenen met zulken spoed zich bewogen, dat hij geen adem genoeg had om aan zijnen geleider te vragen waar zij zoo haastig heen vloden.

Op de stappen des engels wiens vlammende krans, waarvan zijn hoofd omringd was, alles verlichtte zoo vurig als wel een elektrieklicht het doen zou, rees hij achter aan en scheen hem dat zij zoo veel weg als eene rijzende ster aflegden.

Zoo kwamen zij aan een veld dat Pieter nooit in de omstreken van legel of Trier gezien had, geen boompje waste er op, geen gras noch mos bedekte den grond, alleen kruisen en duizende kruisen van allen aard, lengte en vorm, stonden tusschen grove distels en groote netels op dit zonderling land geplant.

Hier zijt gij op den akker van lijden en van wroeging, sprak de engel; zie hier zijn allerlei

kruisen van alle dikten en van alle gestalten, kies er een uit; hetgeen gij zult aanduiden zal voortaan het uwe wezen. Doch wees voorzichtig, kies goed en overzie ze allen wel.

En Pieter zag verbijsterd over dit bosch van kruisen heen, waar velen hem afschuwelijk en verschrikkend voorkwamen. - Doch door de woorden des engels aangewakkerd, ging hij de kruisen rond, maar dorst nog geen aanduiden.

Pieter zocht naar een klein en ligt kruisken en toen hij er zulk een ontdekt had en het wilde aangrijpen, deinsde hij met afkeer terug, want hij zag giftige slangen rond hetzelve kronkelen; dan vond hij een ander klein, maar kon het niet oplichten het woog zoo zwaar als lood, verder zag hij nog wel kleine kruiskens maar deze waren zoo ruw in steen of hout of ijzer gehouwd dat hun vorm verschrikte en zij niet aan te grijpen waren. De groote kruisen ging Pieter allen voorbij, de breede en stevige zag hij met afschrik aan. Zoo kwam hij ten laatste aan een wel getimmerd kruis, hetwelk niet te groot noch te klein was; de kanten er van waren als zijde keurig afgeschaafd, in een woord dit kruis was het bevalligste van al die op het veld stonden.

Hier heb ik gevonden wat ik hebben moet, dacht Pieter en legde er de hand op, dit kruis hoewel niet te klein, schijnt mij toch het meest gevoegd te zijn. Zie waarde engel, sprak hij, bemerk hoe de kanten van dit kruis zuiver geschaafd zijn, het is zelfs met kunst getimmerd, dit zal ik nemen, want zijne weêrga zie ik op den geheelen akker niet.

Dit vind ik ook, antwoordde de engel, nu ruk het uit en laad het op uwe schouders.

Pieter deed wat de engel hem gebood en met dezelfde snelle vaart verlieten zij den akker en waren op eenige stonden ten huize terug.

Welnu, sprak dan de engel, hoe vindt gij thans het gewigt uws kruises, gij hebt het voorzeker al goed bemerkt?

Nog niet met aandacht antwoordde Pieter, alhoewel het mij zoo zwaar toont als hetgene ik tot heden gedragen heb; en Pieter begon het van onder tot boven te bezigtigen tot dat zijn oog op eenige woorden viel, die er op gedrukt stonden en hij las:

Eenzaamheid! Verlatenheid! Verlies van hen die ons dierbaar zijn!

Wel dit is mijn zelfde kruis riep Pieter op eens uit: ik heb dan de hand op mijn eigen kruis gelegd!

Dat hebt ge, zei de engel, gij hebt tusschen die honderd duizend kruisen die de wereld geeft het ligste gekozen om te dragen. - Gij ziet, Pieter, dat gij tot heden toe onredelijk geweest zijt, met u tegen Gods inzichten te verzetten. - Keer het nu nogmaals om en lees de twee woorden die ook op den voet des kruises staan en die gij steeds nog niet beseft hebt, en Pieter las:

Geduld en *Hoop!*

Begrijpt gij nu, mijn beste Pieter, sprak de engel, dat de allergoede God nooit slaat zonder zalven en Hij zijne kinderen die Hem allen even lief zijn nooit geene kruisen zendt die hun te zwaar om dragen zijn. Ga dus voortaan manhaftig voorwaarts; dat Geduld u geneze van al wat u vooreer den geest verbitterde, dat Hoop in de vaderlijke goedheid Gods elken dag uw' kruisweg ligter maken. Zie rondom u heen en gij zult troost en vreugd genoeg vinden om u den last des levens te verzachten en uwen geest op te beuren!

Bij die woorden verdween de engel, en Pieter bleef met eenen zachten glimlach zijn kruis aanstaren. Des anderendaags ging de blinddoek nog meer vóôr zijne oogen wech; hij zag dat hij te veel met zijn eigen zelven bekommerd geweest was en bij dien verwaarloosd had de middelen te vinden om zijn kruis te verligten. Middelen die hij nogtans bij de hand had. Want het viel hem eenmaal in: dat Franz, zijn trouwe paardenknecht, die verlatene wees op zijne hoeve gekomen was, hem sedert jaren met eerbied en aangekleefdheid diende; dat Mietchen de dochter eener weduwe die Grietchens vriendin was, ook reeds lang als melk-

meid op de hofstee woonde en dat die beide weezen elkander beminden.

En dan glimlachte Pieter van voldoening bij het gedacht dat hij met het geluk dier twee dienstboden te bewerken, voor hem zich een nieuw leven ging op doen; dat, met hen in den echt te doen treden, hij zich een nieuw huisgezin zou aanschaffen waarvan hij de voorzienigheid ging zijn; dat zij hem nieuwe verwanten zouden geven die hij zou kunnen beminnen als of zij de zijne waren, en van wien hij uitermate zou bemind worden. Dat het tafereel eens gelukkigen huisgezins zijn hart zou verheugen in stede van het te bedroeven, daar hij dan op nieuw zou smaken hetgeen hem weleer een hemel was. Dat alsdan zijn kruis geen kruis meer zou wezen omdat hij voor de gehuwden een vader zou zijn zoo braaf en zoo goed als zijne ouders het voor hem geweest waren, en dat hij in hun kroost een geluk zou vinden, dat hem door het zijne niet berokken geweest was.

En Pieter zonder langer te beramen bracht zijn ontwerp ten uitvoer. Franz en Mietchen werden gehuwd, de rijke en schoone hoeve werd hun eigendom, en hun weldoener die steeds nog bij hen woont, slijt zijne oude dagen in eenen kring van brave liën, die in hem hunne ouders terugvinden en die hunne kinderen dagelijks doen bidden voor den goeden man die hun weelde, genot en vreugd op aarde geschonken heeft.

Antwerpen, *14 November 1864.*

P. DRANCK.

Kronijk.

Antwerpen. - In de verzameling der *Romans Honnêtes*, die te Parijs-Doornik uitgegeven worden, is verschenen een boekdeel novellen, *dans la Campine*, vertaald uit het vlaamsch van M. August Snieders, door M.G. Lebrocquy. Dit deel bevat de novellen: *sous le grand hêtre*, *les amours du bossu*, *mademoiselle Gaspard* en *flocon de neige.*

Zoo als men weet, is het *Sneeuwvlokje* van dezen verdienstelijken schrijver reeds verscheidene malen in het fransch uitgegeven.

- M.C. Verlat heeft het tafereel, dat in de laatste driejaarlijksche tentoonstelling prijkte en eene O.L. Vrouw voorstelde, verkocht aan hare M. de keizerin der Franschen; men heeft ons verzekerd voor de som van *zestien duizend franken* en met voorbehouding dezelve nog te mogen tentoonstellen.

- Een der beroemdste fransche schilders, M. Ingres, heeft zijn portret geschonken aan het *Musée des Académiciens;* het is een der schoonste afbeeldsels die deze verzameling bevat, breed geschilderd, en moet zeker welgelijkend zijn daar de meester zelf het heeft uitgevoerd. Het bevat het volgende opschrift:

J. Ingres, *peint par lui pour la célèbre Académie d'Anvers.*

- Onder de laatst verschenen muziekstukken, verdient gemeld te worden: *le premier bal*, *rêverie pour mezzo soprano*, van M. Jan van den Dries. De woorden van dit nieuwe stuk, zijn zeer schoon en gevoelig, en werden vervaardigd door M. Gustave Lagye. *Le premier bal* is uitgegeven voor een liefdadig werk, namelijk voor de weduwen en weezen der slachtoffers der koolmijnramp te Dour en der visscherssloep

de *Hoop.* Wij wenschen er dan ook eenen ruimen bijval aan toe; het stuk beslaat 12 bladzijden en is bij de voornaamste boekhandelaren verkrijgbaar, ten prijze van 1 fr.

- M.G. Ryssens, zoo gunstig gekend door zijne romancen en liederen, en wiens naam ook bij onze buren, in Holland, begint door te dringen, heeft eene nieuwe romance uitgegeven, getiteld: *Liefde en Rijkdom.* Dit lied bevat eene schoone melodie, die gunstig door het publiek zal onthaald worden.

- Aangekondigd: *Teniers*, *le jeune*, *sa vie*, *ses oeuvres*, par John Vermoelen. Het werk zal in twee afleveringen verschijnen, elk van 100 bladzijden en twee prachtige en welgelijkende portretten bevatten, David Teniers, den oude, en David Teniers, den jonge, voorstellende, gesneden door M. Jos. Nauwens.

- De leden van de *Nederduitsche Bond* hebben in eene vergadering M. Max. Beausart, als bestuurlid, in vervanging van M. Harry Peters gekozen.

- Bij M. Nijgh, te Rotterdam, is verschenen, en verkrijgbaar bij Scheefhals, alhier, eene romance: *een Ongelukkige Vrijer*, muziek van M. Jos. Biemans.

- Verschenen en verkrijgbaar bij de voornaamste boekhandelaren: *een drietal Verhandelingen over de geschiedenis der letterkunde*, door Max Rooses, leeraar bij het koninklijk Atheneum van Namen, een schrijver wiens naam reeds verdienstelijk in het vlaamsch kamp is gekend en wiens werk wij aanbevelen. Schrijver handelt over *Reinaart de Vos*, *Jacob van Maerlant*, *de volksliederen der middeleeuwen.* Dit werk is een der belangrijkste dat de vlaamsche letterkunde in de laatste tijden opleverde; de verhandelingen werden door de schrijver gehouden in den *Nederduitschen bond* te Antwerpen alsook in den kring het *Vrije woord.*

De wijze waarop de heer Rooses deze onderwerpen heeft behandeld, is zeer geschikt om veel nut te stichten, door de schoonheid der taal te doen kennen en hoogschatten. De woordschikkingen zijn zeer nauwkeurig en in aangenamen stijl samengebracht; de schrijver verlangt niet dat men proeven van scherpzichtigheid en geleerdheid in het oplossen van twijfelachtige vraagstukken najage; hij wilde niet zoeken wat ongekend was, maar doen kennen wat gevonden was; hij wilde slechts mededeelen wat geleerde schrijvers weten van onze dichters, en hieraan voldeed hij.

Het werk vormt een schoon boekdeel, sierlijk gedrukt bij M.G. Geudens, Jodenstraat.

- Verschenen in de bibliotheek van oorspronkelijke tooneelstukken, 1^{e} jaar, 6^{e} aflevering: *Joris de Ticheldekker*, door A. Schepens.

- De volgende omzendbrief is ons toegekomen; wij roepen op deze tentoonstelling de aandacht onzer talrijke kunstnijveraars; opdat zij bewijzen, door hunne werken, dat er hoegenaamd geene noodzakelijkheid bestaat voor onze welhebbende personen om gedurig hun geld in den vreemden te gaan besteden voor het aankoopen van meubelen, prachtwerken, enz.

‘Mijnheer,

Wij hebben de eer uwe aandacht te wekken op de algemeene tentoonstelling, welke op 1 Mei 1867, te Parijs, zal worden geopend.

Een ruime plaats zal der schoone kunsten worden voorbehouden en de artisten van alle landen worden uitgelokt om er

hunne werken te zenden. M. de Minister van Binnenlandsche Zaken hoopt dat gij het als eene eer zult achten er den roem der Belgische School op zijne hoogte te helpen behouden, door er werken, uwen naam waardig, ten toon te stellen.

Wij achten het onnoodig u te doen opmerken dat de ontworpene tentoonstelling, zonder twijfel, buitengewoon belang en luisterlijk zal zijn. Parijs is steeds bij voorkeur de uitlokster der vreemdelingen. De algemeene tentoonstelling zal voorzeker het getal harer bezoekers nog zeer vergrooten. De artist, die er zijne werken zendt, zal er een buitengewoon gemak ontmoeten om in betrekking te komen met de aanzienlijkste kunstminnaren van alle landen en om eene eervolle plaats in de best samengestelde verzamelingen, aan zijne werken te verzekeren. Men mag zich ook vleien dat het keizerlijk gouvernement, door eergevende onderscheidingen en talrijke aankoopen, de medewerking zal erkennen der artisten die het meest hebben bijgedragen tot den goeden uitslag der tentoonstelling.

M. de Minister van Binnenlandsche Zaken verlangt van heden te weten welk belang de belgische tentoonstelling zal hebben.

Wij noodigen u uit, voor wat u aangaat, de inzichten van M. den Minister te beantwoorden, door het medegaande bulletijn ingevuld en onderteekend weder te zenden. Gelief in aanmerking te nemen dat het wenschlijk is, ten minste daaromtrent, het getal en de grootte optegeven der kunststukken welke gij voornemens zijt naar Parijs te zenden, ten einde eene voldoende ruimte voor de tentoonstelling der kunstwerken van Belgenland te kunnen vragen en bekomen. Wij zullen zorgen dat de inlichtingen, welke gij ons zult willen mededeelen, aan M. den Minister van Binnenlandsche Zaken toekomen.

Verzoekende het medegaande bulletijn, vóór 1 Augusti aanstaande, aan het Bestuur der Academie te doen geworden, bidden wij u, Mijnheer, de verzekering onzer hoogachting te aanvaarden.

Voor den Bestuurraad:

De Administreerder, G. KEMPENEÊRS.'

'*De Directeur*, N. DE KEYSER.'

- M. Jos. Ducaju voltooid het standbeeld van Gabriel Mudaeus (van der Muyden), rechtsgeleerde en leeraar aan de hoogeschool van Leuven. Dit beeld zal ingehuldigd worden op 10 September aanstaande, te Brecht waar deze geleerde geboren werd in 1500, hij overleed te Leuven in 1560.

Ter dier gelegenheid zal er eene cantate gezongen worden waarvan de woorden geleverd zijn door M.F. Willems, en op muziek gezet door M. Ed. Gregoir.

- Wij roepen de aandacht op een nuttig boekske van M.J. Haegens, gemeente-onderwijzer te Antwerpen (St-Willebrords), en getiteld: *aanvankelijk onderwijs in de moedertaal*, *kunnende dienen als voorbereiding tot professor Van Beers' onderricht in de grondregels der nederlandsche spraakleer.* Dit boekske is vooral dienstig voor diegenen, welke zich bezig houden met het onderwijs der jeugd.

Het is verkrijgbaar te Antwerpen bij M. Scheefhaels, Koeipoortstraat, en verders bij de voorname boekhandelaren.

- Wij hebben eenen omzendbrief en reglement ontvangen, betrekkelijk de oprichting eener nieuwe maatschappij, waarop wij de aandacht der kunstliefhebbers inroepen. Deze maatschappij heeft voor doel om, zoo veel mogelijk, al de verdienstelijke meesters dezer stad in het plaatselijk Museum te doen vertegenwoordigen. Zij voert

voor titel: *Maatschappij ter volledigmaking van het Antwerpsch Museum*, onder zinspreuk: *Artibus Patrioe.*

Zij zal trachten, voor zoo veel het hare geldmiddelen zullen toelaten, zich goede voortbrengselen aan te schaffen: 1° van het overgroot getal oude antwerpsche schilders, van welke niet eene schilderij in het museum hunner geboortestad of woonplaats te vinden is; 2° van die meesters welke aldaar niet volgens verdiensten zijn vertegenwoordigd; 3° van diegenen welk in verscheidene vakken hebben uitgemunt en aldaar slechts onder éen opzicht van hun talent kunnen worden gewaardeerd. Wanneer er zich eene gelegenheid zou aanbieden om een schoon stuk te verkrijgen van eenen meester, wiens talent overigens genoegzaam in het museum kan worden gekend, zal de maatschappij zich niet verplicht achten die te laten ontsnappen, zonder nogtans haar bijzonder doel uit het oog te verliezen.

Het staat de maatschappij vrij, bij uitzondering, schilderijen van oude meesters aan te koopen die tot de vlaamsche en hollandsche scholen toebehooren. Werken van oude beeldhouwers zullen ook kunnen worden aangekocht. Er zullen geene voortbrengsels van levende kunstenaren worden aangeschaft.

De aangekochte voorwerpen zullen in het museum worden geplaatst en blijven het eigendom der stad.

Alle personen, welke zich verbinden jaarlijks ten minsten *tien franken* in hare kas te storten, zullen tot leden der maatschappij worden aanvaard. Men verhoopt echter dat rijk bemiddelde personen voor hoogere jaarlijksche sommen zullen willen inschrijven. De namen der leden welke in den loop van het jaar 1865 deel van de maatschappij zullen maken, zullen als stichters derzelve in eenen daartoe bestemden register worden geschreven.

De omzendbrief is onderteekend door: MM. J.C. van Put, gemeenteraadsheer, dd. burgemeester, eere-voorzitter; Th. van Lerius, voorzitter; Ph. Rombouts, secretaris; N. de Keyser, J. de Laet; Em. Geelband; P. Génard; G. Guffens; baron H. Leys; F.H. Mertens; Th. Smekens.

- De *negenste* aflevering van het prachtig werk: *Historisch Album van Antwerpen*, is verschenen. Reden, onafhankelijk van zijnen wil, hebben M. Jos. Linnig belet zoo regelmatig als vroeger het werk door te zetten. Het *Album*, dat zoo belangrijk is, onder opzicht van oud-Antwerpen, zal voortaan regelmatig verschijnen. Wij bevelen het de vrienden van schoone kunsten aan.

- MM. J. de Braekeleer en Ch. Servais hebben, ruim een jaar geleden, een ontwerp opgevat een gedenkteeken opterichten, ter herinnering van den afkoop van den Schelde-tol en later hunne teekening de Kamer van Koophandel aangeboden. Sedert eenigen tijd, houdt het *Zeemanscollegie* zich met hetzelfde ontwerp bezig, en schijnt M.L. de Cuyper met de uitvoering daarvan gelast te hebben. Daardoor is er eene betwisting in de dagbladen ontstaan. Wij hopen dat de heeren Ch. Servais, J. de Braekeleer en L. de Cuyper zich verstaan zullen; tusschen kunstbeoefenaren is het altijd droevig soortgelijke betwistingen te zien ontstaan, daar deze altijd geheel en al ten nadeele der kunst eindigen.

- Op 8 Juli heeft men in eene algemeene vergadering voor al de stemrechthebbende leden in het lokaal *de Nieuwen hof*, Bedden-

straat, eene beraadslaging geopend nopens de aanneming van het binnen-reglement van een *Volks-zangverbond.*

- Op 9 Juli, om 8 ½ ure 's avonds, had er eene verhandeling plaats in het lokaal van den *Nederduitschen Bond*, van Borgerhout, door MM. Bertou, 2e secretaris, en eene door Ed. van Ryswyck.

- De maatschappij van het Instituut voor Doofstommen heeft, op 10 Juni, de eermetalen uitgereikt welke zij heeft toegestaan aan de volgende lokalen, alwaar de bussen, ten voordeele van dit liefdadig gesticht het meest hebben opgebracht: *Hòtel du Rhin*, *Café Royal*, *Café de la Station*, bij Koeckaert, *Witte Leeuw*, *Pannenhuis* en *Colonie.* De commissie, met M. Ed. Verhaegen aan haar hoofd, was vergezeld van eenige leden beschermelingen der maatschappij.

- Op 9 Juli hadden er, in het *Antwerpsche Kruidkundig Genootschap*, twee verhandelingen plaats, om 9 ure, door M.P. Goossens, over de geschiedenis eeniger natuurverschijnsels; om 10 ure, door M. Jos. de Smedt, over de scheikunde en hare werking over land- en tuinbouw.

- Van wege de landbouw-maatschappij van het *Noorden*, werden door M. de Beucker twee openbare voordrachten gehouden: te Loenhout, om 11 ure voormiddag, onder bestuur van het 3e landbouw-distrikt; te Meir, om 4 namiddag, onder toezicht der landbouwsectie van Hoogstraaten en omstreken. Beide hadden plaats in de gemeenteschool en werden door een talrijk publiek bijgewoond.

- De concerten, welke alle zondagen in den hof van het *Verbond van kunsten letteren en wetenschappen* worden gegeven, door het muziekkorps van het 10e linie-regement, onder het bestuur van den verdienstelijken muziekmeester M. Walhain, worden druk bezocht. De uitvoering der muziekstukken laat niets te wenschen; op 9 Juli werd er eene schoone *marche* van M. Walhain gespeeld; alsook eene door hem geschikte fantasie uit *Guillaume Tell*, welke zeer veel bijval bekwamen.

Ter gelegenheid van den 34en verjaardag der inhuldiging van den koning moest er een muzikaal feest plaats hebben onder het bestuur van M. Janssens. Dit feest werd door onweder verhinderd en had plaats op dijnsdag 8 Augusti en werd door een talrijk en uitgelezen publiek bijgewoond.

Op 30 Juli is de bestendige tentoonstelling geopend, ingericht door de zorgen der leden der kunstafdeeling. Op deze nieuwe instelling komen wij breedvoerig terug, doch intusschen manen wij onze lezeren aan, deze verzameling van tafereelen enz. te gaan bezichtigen, den inkomprijs is slechts 50 centiemen waarvoor men een aandeel ontvangt voor de trekking der aantekoopene kunstvoorwerpen.

- De koninklijke dierengaard is met twee kastors van Canada verrijkt geworden.

- Bij den drukker-uitgever L. de la Montagne, Reindersstraat, is verschenen: *Tooneelspraken en uitgalmingen van verschillige schrijvers.* In dit werkje, worden bijdragen gevonden van de heeren Sleekx; F. van Boghout; Karel Ondereet, Harry Peters, Ch. P. Dumont enz. De prijs is fr. 1-25.

- Het *Magasin pittoresque* bevat een houtsnede voorstellende *de blinde bedelaar*, naar eene schilderij van den beroemden meester M.J. Dyckmans; dit tafereel bevindt zich in de *National Gallery* te Londen.

- M.C. Cogels, burgemeester van Deurne, heeft aan MM. J. van den Dries en W. Dumarteau, elk een sierlijken gouden ring geschonken, versierd met eene groene smaragd en 17 diamanten. M. Dumarteau heeft de woorden en M. van den Dries de

muziek vervaardigd der cantate, welke op het jubelfeest van M. Cogels, te Deurne, gezongen is.

- M. Hendrik Schaefels arbeidt aan een prachtig tafereel, ontleend aan de geschiedenis van Antwerpen, dat een der schoonste werken van dezen verdienstelijken schilder zal uitmaken.

- M. Lucas Schaefels zal gedurende den aanstaanden wintercursus, in de Koninklijke Akademie, eene nieuwe klas beginnen van sieraadschildering in allen aard. Niet alleen 's avonds maar zelfs in den dag, zullen de leerlingen zich daar kunnen komen oefenen in de verschillende vakken.

Ook hebben wij met groot genoegen vernomen dat het bestuur er aan denkt de klas van houtsneden herinterichten.

Audenaarde. - In deze stad is een vlaamsch letterkundige kring tot stand gekomen, welke reeds een twintigtal leden telt. Men houdt zich onledig met de verordingen der maatschappij te bewerken.

Op 18 Juli, heeft de koorzangmaatschappij; de *Echo der Schelde*, den heer Hendrik Liefmans, voorzitter dezes zangerenkrings, eene schitterende serenade gegeven.

- Aan het festival dat zondag 23 Juli, te Leupegem, plaats had, hebben deel genomen de harmonien van Berchem, Eename en Eijne, het *Lijrisch-Genootschap* van Sijngem (koors), *de Echo der Schelde* (koors), de maatschappij van *Fraaie-Kunsten* (harmonie Casino) en de *Vereenigde Vrienden* (fanfaren), deze drie laatste maatschappijen tot Audenaarde behoorende.

Brussel. - Door koninklijk besluit, is er eene eerste geldelijke toelage van 1500 fr. verleend aan de koninklijke maatschappij ter aanmoediging der Schoone Kunsten van Antwerpen, om haar te helpen in de onkosten van uitvoering eener plaatsnede naar een tafereel van M. Cermak.

- Verschenen: *de verdiensten der Vlamingen*, *onder het oogpunt der kunsten*, *letteren en wetenschappen*, door S.C.A. Willems.

- Het eerste bundelken liederen van P. Benoit, woorden van Emmanuel Hiel, is op het punt van van de pers te komen, bij de gebroeders Schott; het behelst: 1° Wannes en Trientje; 2° Zij lachten; 3° Pachter Jan.

Deze liederen zijn den heere A. van Soust de Borckenfelt, bureeloverste in het ministerie van binnenlandsche zaken, en zijner vrouw Amelia Limange, opgedragen.

Het tweede bundelken zal behelzen: 1° Kom in mijne Armen; 2° Serenade, woorden van Emm. Hiel; en 3° Wie? woorden van jonkv. Eliza Mother. Wij achten het overbodig deze liederen onzen lezeren aan te bevelen. Het talent van den heer P. Benoit is genoegzaam bekend en wordt niet alleen hier, maar ook in den vreemde, zoo hoog geschat, dat, wij twijfelen er geenzins aan, deze liederen zullen de vlaamsche kunstminnaars uiterst welkom wezen, en niet weinig bijdragen om onze schoone moedertaal in de hoogste kringen der maatschappij te doen dringen.

- M.L. Gallait heeft een prachtig en welgelijkend portret geschilderd van M.B. Dumortier, lid der kamers van volksvertegenwoordigers.

- M. Fierlants, heeft het portret van M.A. Wierts in lichtteekening genomen, naar eene teekening in gekleurd krijd (pastel) door de meester zelven uitgevoerd.

- Op 27 Juli ten 9 ure, heeft in eene der zalen van het museum, de openbare zitting plaats gehad voor de jonge lieden, welke aan den prijskamp hebben deel genomen van toonkundige samenstelling voor den prijs van Rome.

De jury was samengesteld uit: MM. Fétis, voorzitter, Daussoigne-Méhul, Hanssens, Bosselet, Soubre, Benoit en de Burbure. De drie fransche cantaten werden achter elkander uitgevoerd; daarna verklaarde M. Fétis dat de componisten der twee vlaamsche cantaten, de noodige elementen niet hadden kunnen vereenigen voor de vertolking van hunne werken, en dat men zich, voor de uitspraak, op den jury moest beroepen.

Ziehier de uitslag van den prijskamp: 1e *prijs*, M. Hubert, van Brussel; 2e *prijs*, M. Van den Eynden, van Gent, en M. Van Hoey, van Mechelen; *eervolle melding*, M. Haes, van Doornik en M. Rufer, van Luik.

M. van Gheluwe, van Gent, een der mededingers voor den tweejaarlijkschen prijskamp van Rome, is door onpasselijkheid belet geworden zijn werk te voltooien.

- M. D'Union, heeft het model eener groep van drie kinderen afgewerkt, bestemd om de fontein de Brouckere te bekroone.

- M. Portaels heeft zijn ontslag als leeraar aan de Academie van schoone kunsten gegeven.

- M.A. Pinchart heeft de volledigingen laten verschijnen van de oude vlaamsche schilders, door Crowe en Cavalcaselle, uitgegeven door M.F. Heussiner. Dit werk heeft voor titel: *les historiens de la peinture flamande*, *aux XVe et XVIe siècles.*

- M. Nisen heeft een portret geschilderd van M. Forgeur, waarvan men met veel lof spreekt.

- Ter gelegenheid van de aanstaande septemberfeesten, zal er aldaar een groot festival van koorzang worden gegeven, in den aard dergene welke men in Duitschland uitvoert. De *Paulus* van Mendelsohn en verschillige fragmenten van nationale werken, zullen door 800 der beste zangers worden uitgevoerd. - Aan dit festival, ingericht door de maatschappij *Réunion lyrique* van Brussel, zullen deel nemen de koormaatschappij van Gent en de *Legia*, van Luik.

- De muziekgezelschappen worden verzocht vóór 31 Augusti hunne bijtreding te doen kennen. Ziehier de opgaaf der prijzen:

Voor de buitenlandsche maatschappijen 1e prijs, eene gouden medalie, ter waarde van 150 fr. en eene premie van 400 fr.; 2e prijs eene gouden medalie, ter waarde van 100 fr. en eene premie van 200 fr.

Belgische maatschappijën (steden of gemeenten van 18,000 zielen en meer). Prijzen even als boven.

Voor gemeenten minder dan 18,000 zielen: 1e prijs, eene gouden medalie ter waarde van 100 fr. en eene premie van 150 fr.; 2e prijs, eene gouden medalie ter waarde van 100 fr. en eene premie van 100 fr.

De werkmansgezelschappen, die reeds vroeger eenen eersten prijs hebben behaald, moeten in eene der twee eerste afdeelingen optreden. Voor de andere *Werkmansgezelschappen en voor de Dorpen*, zijn er drij prijzen: 1e prijs, eene gouden medalie ter waarde van 100 fr. en 150 premie, 2e eene gouden medalie ter waarde

van 75 fr. en 100 fr. premie; 3e eene medalie van dezelfde waarde als in den tweeden prijs en 75 fr. premie.

Muziekkorpsen der Burgerwachten van alle Landen. 1 prijs, 300 fr.; 2e prijs, 150 fr.

Muziekkorpsen der Legers van alle Landen, 1e prijs, 300 fr.; 2e prijs, 150 fr.

Prijs van uitmuntendheid voor muziekkorpsen van alle landen, welke vroeger een eersten prijs behaald hebben: eene goude medalie, ter waarde van 300 fr. en eene premie van 600 fr.

Fanfaren (belgische en vreemde) 1e prijs eene gouden medalie, ter waarde van 200 fr. en eene premie van 200 fr.; 2e prijs, eene gouden medalie, ter waarde van 100 fr. en 100 fr. premie.

Voor de eerste afdeeling, moeten er 30, voor de tweede 25 en voor de derde 20 muziekanten zijn. De militaire korpsen moeten ten minsten 20 en de fanfaren ten minsten 12 uitvoerders tellen. De vreemde muziekkorpsen moeten ten minsten 30 uitvoerders bevatten. Voor nadere inlichtingen zie men het program.

- M. Kervyn van Lettenhove, heeft in de jongste zitting van de klas van letteren bij de koninklijke Akademie van Belgie, twee aanteekeningen gelezen, die niet zonder belang zijn.

De eerste aanteekening handelt over het *psalmboek des heiligen Lodewijks*, *koning van Frankrijk*, bewaard in de boekerij der hoogeschool van Leijden.

De tweede is getiteld: *des alliances de la commune de Gand avec Richard II*, *roi d'Angleterre;* beide stukken zullen in het verslag der zittingen gelascht worden.

Brugge. - De koninklijke maatschappij *IJver en Broedermin*, aldaar, heeft in hare laatste zitting besloten, in de aanstaande maand October eenen dubbelen tooneelprijskamp te openen voor drama's en blijspelen, tot welken de voornaamste tooneelmaatschappijen van het land zullen uitgenoodigd worden.

Deinze. - Aangekondigd: *Geschiedenis der stad Deinze*, door A. van den Abeele. Voorwaarden der inschrijving: de *Geschiedenis der stad Deinze*, zal een boekdeel uitmaken van 300 a 350 bl., in-8o formaat, en in Augustij of September aanstaande, vrachtvrij den inteekenaren afgeleverd worden, tegen betaling van fr. 4.00 per boekdeel. Echter zou, bij gebrek aan een genoegzaam getal inteekenaren, het werk niet verschijnen. - Eene naamlijst der inschrijvers zal achteraan het boek gedrukt worden. Men teekent in bij al de boekhandelaren.

Dixmude. - De letterkundige maatschappij: *De Ware Van Duyse's Vrienden* heeft op 18 Juli ll. eene betooging ingericht ten einde haren voorzitter, den heer de Breyne-du Bois te bedanken over zijne moedige en krachtige verdediging der vlaamsche zaak en der volksbibliotheken in den provincialen raad van Westvlaanderen. De rederijkersmaatschappij *Nu*, *morgen niet,* had ook afgevaardigden gezonden om M. de Breyne te bedanken.

Om 11 ure 's morgens begaf geheel de maatschappij *der Ware Van Duyse's Vrienden* zich ten huize van den heer de Breyne. Daar werden aanspraken gehouden door de heeren Jos. Meulepas, ondervoorzitter, en K. de Clercq, boekbewaarder; Mevr. van Ackere, eerevoorzitster des krings, had een dichtstuk vervaardigd, dat voorgedragen werd door M. Feys-Kesteloot. De heer de

Breyne bedankte de leden der maatschappij over zooveel genegenheid en zegde altijd bereid te zijn alle pogingen in het werk te stellen om de vlaamsche zaak te verdedigen en de volksbibliotheken voor te staan.

- Op 20 Juli had de plechtige prijsuitdeeling plaats der teekenschool; de verschillende maatschappijen der stad namen er deel aan.

Gent. - Op 16 Juli, had de plechtige onthulling plaats van het gedenkstuk opgericht ter eere van den tooneelschrijver van Peene. Ongeveer zestig maatschappijen, met hunne standaarden, vaandels, en wimpels, waren, ten 10 ure 's morgends, op den Kouter vereenigd en vormden er zich in eenen stoet, van eene ontzaggelijke lengte. Ondanks de brandende hitte, begaf men zich naar het wijd afgelegen kerkhof der Heuvelpoort, om er den man die al te vroeg aan de vaderlandsche letteren ontrukt werd, te huldigen. Het gedenkteeken waarop het marmeren borstbeeld van Hipp. van Peene prijkt, heeft men aan den beitel van M. van Eenaeme te danken.

Toen al de maatschappijen rondom het gedenkteeken geschaard stonden, heeft M.F.A. Boone, in naam der kommissie, eene korte aanspraak gedaan, waarna het doek, dat het borstbeeld bedekte, onder de algemeene toejuichingen werd weggerukt. M. Lafontaine nam alsdan het woord en, in eene diep gevoelde redevoering, bedankte hij, in naam van *Broedermin en Taalijver*, al degene die tot de verheerlijking van M. van Peene hebben bijgedragen. M. Oscar van Peene trad daarna voor en, met eene ontroerde stem, voegde zijnen dank bij dien uitgedrukt, in naam der maatschappij waarvan zijn vader, als 't ware, de ziel was. Na deze plechtigheid, begaven al de maatschappijen zich naar het lokaal van *Broedermin en Taalijver*, waar haar, als aandenken, een verkleind borstbeeld van Hipp. van Peene werd overhandigd.

- Den uitslag van den tooneel-prijskamp, uitgeschreven door de maatschappij *Broedermin en Taalijver*, was als volgt:

Voor de uitvoering van het blij- of zangspel.

1e prijs, met eenparige stemmen, aan de maatschappij *de Jonge Liefhebbers* van Brussel, met *de Visschers van Blankenberghe;*

2e prijs, met eenparige stemmen, aan de maatschappij *de Wijngaard* van Brussel, met de *Viool van den duivel*;

3e prijs, met 4 stemmen tegen 1, aan de maatschappij *Vooruit* van Deinze, met *Vuur onder assche.*

4e prijs, met 3 stemmen tegen 2, aan de maatschappij *de Verbroedering*, van Brussel, met de *Gallomanie.*

De jury is van gevoelen, dat eene medalie, geschonken aan de maatschapij *de Rosiers*, van Dendermonde, die *de Meeting op het Dorp* heeft uitgevoerd, allezins zou gerechtvaardigd zijn.

De jury vergunt insgelijks eene eervolle melding voor de bijzondere verdiensten aan den dag gelegd in het stuk *de Twee Broeders*, door de maatschappij van Veurne, opgevoerd.

Zuivere uitspraak der taal

1e prijs, met eenparigheid van stemmen aan de maatschappij de *Kunstbroeders*, van Kortrijk, met *Vuur onder assche.*

2e prijs, met 3 stemmen tegen 2, aan de maatschappij *Vooruit* van Deinze, met de *Paraplu van P. Kramers.*

Bijzondere prijzen uitgeloofd voor de zuivere uitspraak onder de tooneelkunstenaren en tooneelkunstenaressen.

Eenige prijs, met eenparige stemmen, aan Mev. K. Hermans, met de rol van *Dora* in de *Visschers van Blankenberghe.*

Eenige prijs, met eenparige stemmen, aan M. Camauer, met de rol van *Benedictus* in de *Viool van den Duivel.*

Eervolle melding, aan Mev. Maria Herman, met de rol van *Lena* in de *Visschers van Blankenberghe.*

De plechtige prijsuitreiking heeft plaats gehad gedurende de kermis.

- De jury, aangesteld tot het beoordeelen der stukken ingezonden ten prijskampe van tooneelletterkunde, uitgeschreven door de koninklijke maatschappij *Broedermin en Taalijver*, heeft, in zitting van 7 Juli, de volgende uitspraak gedaan, onder de drie en dertig tooneelwerken, waarvan vroeger de titels en de kenspreuken zijn verschenen.

De eerste prijs is, met algemeene stemmen, toegewezen aan het stuk N^{r} 24: *Poets wederom Poets*, blijspel met zang, in twee bedrijven.

De tweede prijs, ook met algemeene stemmen, aan het stuk N^{r} 33: *De twee vrienden*, blijspel met zang, in twee bedrijven.

Daar het programma voorschrijft dat het stuk met den eersten prijs bekroond, ten koste der maatschappij zal gedrukt worden, heeft men de noodzakelijkheid gezien, terug te komen op de beslissing betrekkelijk het openen der briefjes.

Deze opening is dus geschied in zitting van 7 Juli; het eerste n^{r} 24, behelsde hetgene volgt: Nap. Destanberg, Oostacker.

Het tweede, n^{r} 33: G.-J. Dodd, Moeshofstraat, 53 - St-Joostten-Noode.

De jury in aanmerking nemende de verdiensten der navolgende stukken, heeft beslist, en de uitschrijvende maatschappij heeft deze beslissing bekrachtigd door het toestaan van nog drie eermetalen, dat een derde prijs zal toegewezen, in verdeeling, aan de drie hierna volgende stukken:

N^{r} 10. *Basilio en Quiteria.*

N^{r} 11. *De Vrouwenhater.*

N^{r} 31. *De Nieuwjaarsdoos.*

De schrijvers dezer stukken worden aanzocht, zoo poedig mooglijk te laten kennen aan de uitschrijvende maatschappij, of hunne briefjes mogen geopend worden. Te dezen einde, en om alle misgreep te voorkomen, is het noodzakelijk dat zij de eerste en de laatste regels van hun stuk nederschrijven.

Deze drie briefjes zijn verzegeld, en de overige briefjes verbrand in tegenwoordigheid der leden van den jury en der leden van de maatschappij.

De jury was samengesteld als volgt:

De heeren de Maere-Limnander, schepene, voorzitter, Fuerison en Heremans, hoogleeraars, Boone, letterkundige, leden, en Nap. de Pauw, verslaggever.

In den letterkundigen prijskamp voor het schrijven eener levensschets van H. van Peene en een critisch overzicht van zijne voornaamste werken, werd, met eenparige stemmen, de eenige prijs toegekend aan den heer Nap. Destanberg.

De jury was samengesteld uit de bestuurleden der uitschrijvende maatschappij.

Levensschets van Johannes-Jacobus-Josephus van Haesendonck.

Door de geneeskundige maatschappij van Antwerpen, in 1796 gesticht onder den naam van: *Genootschap ter bevordering van genees- en heelkunde opgeregt tot Antwerpen*, *onder de zinspreuk:* 'occidit qui non servat,' werd, als het ware, de smaak voor de studiën bij het geneeskundig lichaam onzer stad heropgewekt. Toen was men getuige van een in de geneeskundige jaarboeken schier ongekend feit: al de zonen van Esculapus sloten zich aan elkander om gezamenlijk tot de bevordering der geneeskunst werkzaam te zijn. Allen gingen de plechtige verbindtenis aan, in de mate hunner krachten, bij te dragen om den geneeskundigen roem van België in 't algemeen en der stad Antwerpen in 't bijzonder, te verhoogen(1). Allen hielden woord en brachten de vrucht hunner studiën en waarnemingen bij. Deze werken zijn verzameld in de uitgaven der geneeskundige maatschappij onzer stad.

Onder de ieverigste leden bevindt zich doctor Van Haesendonck, die beurtelings secretaris en voorzitter der maatschappij was. Hij werd, den 28^{en} November 1769, geboren te Aerschot, waar zijn vader met onderscheiding de heelkunde uitoefende(1).

De jonge Van Haesendonck begon zijne genees- en heelkundige studiën aan de bijzondere school van Antwerpen, onder de leiding van de leeraars Matthey en

(1) Zie de voorrede van het eerste deel der *Verhandelingen van het Genootschap* enz., blz. IV.

(1) Deze heelmeester zond den 8^{n} Junij 1782, aan doctor Van der Belen, later onderwijzer te Leuven, eene verhandeling getiteld: *Aenmerkingen over de beckeneelbreuken - waerneming over een gemortificeerde darmbreuck in de liesch*, *eenvoudig en radicael genesen.* (Zie: *Annuaire de l'Université catholique de Louvain*, door Mgr. P.F.X. DE RAM, jaar 1863, blz. 322).

Leroy[2]. Hij deed er zich onder zijne medeleerlingen opmerken, want bij de plechtige prijsuitdeeling,

(2) Zie de verhandelingen door ons over deze twee leeraars medegedeeld in de *Annales de la Société de médecine d'Anvers*, jaren 1855 en 1863.

waarvan de *Gazette van Antwerpen* van 12 april 1792, de beschrijving behelst, behaalde hij twee prijzen.

Kort daarna, legde hij de examen van heel- en vroedmeester af en ging zich in het dorp Raemsel, op ongeveer eene mijl afstands van Aerschot, nederzetten(1). Hij verbleef er niet lang. De liefde tot de studie en het verlangen om zijne kennissen te vermeerderen, dreef hem naar de hoogeschool van Leuven, alwaar hij, den 14n Januarij 1705, den titel van licentiaat in de geneeskunde bekwam.

In den loop van hetzelfde jaar kwam hij zijne kunst te Antwerpen uitoefenen; hij legde zich bijzonder op de vroedkunde toe. Achtereenvolgens werd hij benoemd tot geneesheer der burgelijke Godshuizen en leeraar bij de bijzondere school voor heelkunde.

In die laatste betrekking volgde hij in 1796 eenen ervaren leeraar en behendigen practizijn, dr. Matthey, op(2). Ofschoon hij nauwelijks 27 jaar oud was en eenen leeraar verving die de belgische provinciën met zijne faam had vervuld, onderwees Van Haesendonck er met onderscheiding de ontleedkunde, de natuurleer en de heelkunde.

(1) Van Haesendonck zelve doet deze bijzonderheid kennen in eene *Vroedkundige waarneming nopens eene nageboorte besloten in eenen bijzonderen zak*, opgenomen in de *Verhandelingen van het genootschap*, blz. 73 van het 1e deel; hij drukt zich volgender wijze uit: *Zoo wird ik op 10 fructidor 2e jaer*, *'s morgens omtrent negen uuren geroepen by de vrouw van N.*, *zekeren pagter tot Raemsel*, *een dorp een uur van Aerschot gelegen*, *dan ter tyd myne woonplaets.*

(2) In de levensschets welke wij van dezen geneesheer, in 1855, hebben laten verschijnen, hebben wij doen kennen hoe deze man de leerstelsels der fransche demagogen omhelsd en zich aldus de achting en het vertrouwen zijner medeburgers vervreemd had. Ter staving van wat wij hebben gezegd, willen wij hier de getuigenis aanhalen door leeraar Kok van Matthey's talenten gegeven, in de rede welke hij in 1796 hield, bij de oprichting der geneeskundige maatschappij. Hij zegde:

'Hoeveel opkomende denkbeelden moet ik hier smoren, om niet te veel in het traanverwekkend sterfgeval van mynen medestigter dezer groeijende School, van Joannes Henricus Matthey, uit te wyden! - Het kunststremmend staatsgewoel had dezen geleerden in den stroom der veragting getrokken: nimmer had zyn vernuft bryn ten schaden zyner medeburgers gedagt! Nog zelfs door zyn vorig gedrag hier toe ooid vermoeden kunnen geven! - Vreemd dan in al het gene zynen evenmensch onaangenaam was, werd hy echter helaas! het hatelyk voorwerp van ongeschikte bryngisting! Was hy ongevoelig in het staatsbestuur gekomen, hy bleef altyd, voor wie hem noodig had, de zelven genees- en heelkundige! Kan men dit voor ongepast aan zyn doordringend bryn, en aan zyne zoveel reddende hand aanzien? - Zyne groote kundigheden, zyne kunstryke lessen, zyne heelkundige handwerken, zyne menigvuldige bewerkte genezingen, moesten hem immers hier voor vry plyten! O! treffende en niemand sparende dood! hoe vreed en verschillende is uwe verslindende komst! waarom nadert gy niet als aan die, die onnut of ongelukkig leven? Als het voorwerp een kwaad is dan spaart gy het, en dit zoo nuttig bryn treft gy met uw dolk! Gy hebt van de Maatschappy eenen beschermer onttrokken, van deze stad eenen arts, die dikwerf niet alleen uwe proy heeft ontrukt, maar ook uw vervaarlyke schim heeft doen verhuizen! Gy hebt deze school een steunend wezen en nog eenen vriend ontrukt! Dat de Heelkunde tranen giete tot zyne gedagtenis! en deze leerstoel bloemen strooije op den steen die zyne grafstede bedekt! Terwyl ik met Virgilius uitroep: *Sunt lacrymoe rerum et mentem mortalia tangunt.*

Dat ik dan daar laat, Antwerpsche inwoonders, om meerder op dezen heugelyken dag, van den rouwnalatende Matthey, van onzen menschenvriend te zeggen! Myn doelwit is niet om zyne regtgepaste en hoogst verdiende lofspraak hier te doen, de stof van deze redevoering heeft my tot deze uitspatting gebragt, en zyne dood heeft my hier doen stil staan.... laat ons zyne asschen betreuren! zynen naam vereeuwigen! en dankzeggen aan zyne waardige opvolgers, van hem hier op deze zaal altyd te doen leven!.....'

Onze jonge geneesheer was een der stichters van het genootschap ter bevordering van genees- en heelkunde. Hij nam er beurtelings de aanzienlijkste betrekkingen in waar en trachtte het vertrouwen zijner collegas te verrechtvaardigen door zijnen iever en de werken welke hij aan hun oordeel onderwierp.

Bij de oprichting der lagere school voor geneeskunde te Antwerpen, den 10^{n} Fructidor jaar XII (30 Augustus 1804), werd Van Haesendonck tot den leeraarsstoel der vroedkunde en der vrouwen- en kinderziekten benoemd. Hij nam die betrekking gedurende drij jaren met onderscheiding waar, toen de dood hem den 26 Januarij 1808, aan zijne vrienden, aan de wetenschap en aan de menschheid ontroofde.

Van Haesendonck gaf de volgende werken uit:

1° *Vroedkundige waarneming nopens eene nageboorte besloten in eenen byzonderen zak (placenta incystata).* Antwerpen, Schoesetters, 1798, in-8° van 9 blz.

2° *Geneeskundige verhandeling over het miskraamen*, *benevens de middelen om de zelve te voorkomen.* Antwerpen, 1799, in-8° van 35 blz.

3° *Ontleedkundige aanmerking waar in men aantoond*, *hoe in een dood ligchaam is aangetroffen geweest*, *dat de eene nier gelegen was in haare behoorlyke plaatzing*, *daar men integendeel de andere vond als dwars op het derde lendewervel been geplaatst.* Antwerpen, 1800, in-8° van 8 blz.

Dr BROECKX.

De wind.
Cantate[1].

RECITATIEF.

De nacht verdwijnt zoo heimlik zacht,
De morgend kiemt in schemerpracht,
De vogel rust in zijnen nest,
Zijn hemelrijk, zijn liefderest!
Het dierken slaapt in 't sluimrend kruid
En alles zwijgt..... De bloeme droomt
Van 't koeltje, dat haar kussen koomt....
Het koeltje kreunt; een flauw geluid

(1) De jeugdige muziekkunstenaar M. Van Heede, van Gent, welke den 2^{en} prijs heeft behaald in den grooten prijskamp te Brussel voor den prijs van Rome, had op het bovenstaande dichtstuk '*de Wind*' van M. Em. Hiel gewerkt.

Verheft zich zacht. De zon verschijnt en blaakt;
Het windje speelt en juicht: Ontwaakt, ontwaakt!

SOLO.

Looverkens fleuren,
Knikken en geuren
's Windekens groet te gemoet;
Vogelkens zingen,
Vliegen en springen
's Windekens groet te gemoet;
Steden en streken,
Bronnen en beken
Jubelen zoet:

CHOOR.

Wees welkom, geest, want waar ge zweeft,
Daar voelt men zaalgen levenslust;
Wees welkom, geest, die al wat leeft,
Zoo vreugdig wakker kust,
Wees welkom, geest!

RECITATIEF.

't Is gloeiënd heet!
Het loover kwijnt, de vogel hijgt bevangen,
't Is gloeiënd heet!
De werker zucht en wacht u met verlangen.....
Gij waait en wischt zijn wellend zweet
Met balsemlucht en gulle woudgezangen!

ARIA.

Gij schenkt den regen,
Den vruchtbren zegen
Aan 't dorre land;
Gij brengt den vrede,
Verkwikking mede,
Voor 't ziek verstand.

RECITATIEF.

Gij hoort op aarde en werk en liefde roemen,
Gij kweelt zoo blij hun vroolik duintje mee;
O, zijt ge een kind van 't tooverrijk der bloemen,
Of haalt ge uw' kracht uit de eeuw'ge levenszee?

CHOOR.

De wind waait!

Een boer zingt:

Lustig de zeissen gewet en gemaaid!
Rijp is het graan,
't Moet er nu aan!
Vel ik het spoedig ter neder,
't Lieveken zegt me dan teder:
Goed is het winderig weder.

CHOOR.

De wind waait!

Een molenaar zingt:

Richtig den molen gezet en gedraaid!
Male ik nu veel
Schepelen meel.
'k Dale dan luchtelik neder,
't Lieveken zegt ook zoo teder:
Goed is het winderig weder.

CHOOR.

De wind waait!

***Een matroos zingt*:**

Moedig de vlag in de hoogte gezwaaid!
't Schip is nu reê,
't Tracht naar de zee,
't Glijdt op de golf als 'ne veder.
Lieveken, ween niet zoo teder,
Goed is het winderig weder.

Te zamen:

Blaas, blaas steeds wel gezind,
Gij, sterke geest, gij, levensvrind,
Gij wordt door ons bemind.

CHOOR.

Heisa de wind!

RECITATIEF.

Warlende donderwolken
vullen des hemels blik,
Dwarlende waterkolken
brullen vol helschen schrik:
Zwangere duisternissen
rollen om de angstige aard'
Bangere bliksems sissen
grollen in 't wolkgevaart.

Eene moeder met haar kind aan het zeestrand.

Hoe bang,
O wee! hoe bang de wind!
verwek met mij eene bee.
Hoe lang
O wee! hoe lang, mijn kind,
Is vader ter wilde zee!.....

Te zamen met drie personen.

Het kind knielt.

O Vader! heilig Hemelheer,
Wil mij beschermen!
Voer mijnen braven vader weêr,
Mijn hart bemint hem toch zoo zeer,

De moeder smeekt.

O Heere laat den fellen wind
Den man beschermen!
Den trouwe die me vurig mint
En voor 't gezin het voedsel wint.

O Vader! heilig hemelheer,
Bewaar hem tegen 't woeste meir
En breng hem in mijne armen,
Ontfermen! Ontfermen!
O heere laat den fellen wind
De vader van mijn dierbaar kind
Toch brengen in mijne armen.
Erbarmen! Erbarmen!

De vader beveelt op zee.

Op, mannen! slechts door moed en kracht
Kunt ge u beschermen!
Nog eens aan de eed'le vrouw gedacht
Aan 't kindje, dat ons blij verwacht....
Op mannen! dat geeft moed en kracht!
Gij dempt toch niet des onweêrs macht
Met opgestokene armen
En kermen, en kermen!

CHOOR.

Erbermen!

Eene Stem.

Welk gedreun, welk gewoel,
Welk geschreeuw, welk gejoel,
Ach de wind!

Stemmen op het land en op de zee.

Op het land.

Daar slingert de donder
Vernielend naar onder
Den knarsenden brand.
Bij 't bliksemend klaat'ren
Bespringen de waat'ren
Het sidderend land

Op de zee.

Welk gieren en huilen,
We tuim'len in kuilen
Van 't brieschende meer?
Welk akelig horten,
Daar kraken en storten
De masten ter neêr!

CHOOR.

De wolken verzwinden, met bitter getraan:
Dat hebben de winden, de boozen gedaan.

Eene stem.

Ach de wind!

CHOOR.

De wateren wijken,
Verlaten het land,
Maar spuwen de lijken

Op 't strand.

Eene stem.

Gevloekt zij de wind!

EMANUEL HIEL.

Brussel.

Driejaarlijksche tentoonstelling, ingericht door de Maatschappij ter aanmoediging van fraaije kunsten, van Gent.

Op 15 Augusti had te Gent de opening der tentoonstelling van beeldende kunsten plaats, zonder openbare plechtigheid. De heeren Gouverneur, Burgemeester, Schepenen, leden van den gemeentenraad, de besturende commissie der maatschappij, talrijke kunstbeoefenaren en liefhebbers waren aanwezig.

De tentoonstelling is schoon; even als verleden jaar in Antwerpen, zijn er geene buitengewoon uitstekende werken; dit kan men enkel hieraan toeschrijven dat de afstanden tusschen de ware talenten minder groot zijn als in vroegere jaren, meest al de werken die in de drie benedenzalen prijken, hebben eene echte kunstwaarde en verdienen gezien te worden, door alwie eenig belang in de vooruitgang der kunst stelt.

In de ronde zaal prijkt een der laatste werken van A. Wiertz; het stelt: *Christus de partijschap beoordeelende* voor; onder het tafereel hangt een rouwkrans door de kunstgenootschappen der stad ter nagedachtenis van den onsterfelijken meester geschonken.

Wat vooral de aandacht tot zich trekt, zijn de portretten van M. Dumortier, lid der Kamer van Volksvertegenwoordiging, door L. Gallait, en dat van mevrouw van der Stichelen, door L. de Winne; dit laatste heeft niet alleen grooten bijval maar weêrstaat zijnen machtigen tegenhanger, het werk van den beroemden Gallait; ook heeft M. de Winne met dit portret buitengewoonen lof op de laatste tentoonstelling van Parijs verworven en werd hij, bij keizerlijk besluit, tot ridder van het Eerelegioen benoemd.

Deze welverdiende hulde is met de meeste vergenoeging vernomen, en met recht; M. de Winne is een der beste schilders van Gent.

Wat ons vooral getroffen heeft, is, dat meestal de gentsche kunstbeoefenaren op de tentoonstelling vertegenwoordigd zijn, en wel vertegenwoordigd; de ouderen houden hunne faam staande, en onder de jongere zijn er, die met werken zijn opgekomen die de schoonste toekomst voorspellen, en onder deze tellen wij de gebroeders de Vriendt; Albrecht heeft de *H. Elisabeth van Hongarië* en Juliaan de *H. Godelieve* tentoongesteld.

Onder de bijzonderste tentoongestelde werken tellen wij die van de volgende reeds gunstig gekende kunstbeoefenaren: Achenbach, Alma Tadema, Bellangé, Bohn, Bowra, Chaplin, Courbet, de Heuvel, Dell'Acqua, de Senegcourt, Fourmois, Hamman, Henedoes, Jacob Toff, Holtzapffel, Hoppenbrouwers, Hubner, Huysmans, Ittenbach, Jungheim, Keelhof, Kruseman, Lassito, Leleux, Marinus, Moeselagen, A. Muller van Dusseldorf; V. Muller van Francfort; Offermans, Papelen, Peschel van Dresden, Portaels, A. Robert, W. Roelofs, Bolfiaen, Stallaert, Stortenbeker, Stroebel, Taijmans, Tenkate, P. Van de Vin, van Everdingen, B.J. Van Hove, van Imschoot, van Kuyck, van Schendel, Ch. Venneman, Verveer, Vervloet, Verwee, Veyrassat, Otto von Thosen, Ch. Wauters, Yvon de Tournemine, Isabey, Robert-Fleury enz. enz.

Wij hopen dat er vele werken moge aangekocht worden; en daar kan ieder aan bijdragen, het zij door eenen keus te doen in de

prachtige verzameling, of door het nemen van aandelen in de trekking voor de werken door de besturende commissie aan te koopen.

De aanmoediging en vooruitgang der schoone kunsten, is het schoonste kenteeken van een beschaafd volk; voor de eer van het land verhopen wij dat vooral de welhebbende personen niet aan hunne plicht te kort zullen blijven.

25e verjaardag der inhuldiging van Rubens' standbeeld, te Antwerpen.

Cantate uitgevoerd op Zondag 20 Oogst 1865, op de Groenplaats, voor het standbeeld, door de zangafdeeling der fanfaren maatschappij De vrijheids vrienden, met medewerking van verschillige vreemde maatschappijen.

INLEIDINGS KOOR.

Juicht, zonen van de Scheldestad
Viert samen 't heuglijk feest;
Hier eens stond Rubens' bakermat,
Hier leeft nog steeds zijn geest.
Zijn roem straalt glansrijk op ons neêr
Door eeuw noch tijd verdoofd,
Blijve in ons midden, als weleer,
Zijn groote naam geloofd!

Juicht, kunstenaars, met ons te saam
Verkondigt aan 't Heelal:
Dat eeuwig Rubens' groote Naam
Hier leeft en leven zal;
Aanroept hem, hij die der Natuur
Haar sluier heeft ontrukt,
En, door zijn toedoen, blijve U 't vuur
Der kunst in 't hart gedrukt.

KOOR VAN KUNSTENAREN.

Gij, wiens meesterstukken
Hart en ziel verrukken,
Gij, wiens forsche hand
Het Heelal omspant,
Hoor ons, die U bidden,
Daal hier in ons midden,
Schenk ons op dees uur
't Heilig kunstenvuur,
Dat uw brein deed gloeien;
Laat uw gaven vloeien,
En strekk' de school door U gesticht,
Der kunsten wereld steeds tot licht!

RECITATIEF (Tenor.)

Waak op de Vlaamsche School, verkloek heur zwakke scharen,
Reeds veler dood heeft haar ter neêr gedrukt;
En hij, hij die alleen U soms kon evenaren,
Werd laast nog schielijk ons ontrukt.

(Bariton.)

Een groote geest is ons ontnomen,
Hij klimt tot het onsterflijk weêr;
Wij derven WIERTZ, den grooten en den vromen,
Hij streed, verwon, en.... is niet meer.

(Duet.)

Neen, zóó vallen is niet sneven;
Hij's onsterflijk door de Faam,
En, bij onze laatste neven,
Leeft zijn naam naast Rubens' naam.
Ook een God blijft immer waken
Op de aloude vlaamsche konst,
Eeuwig zal heur glorie blaken
Eeuwig, zij '*Versaamt uut jonst.*'

GEBED EN SLOTKOOR.

O Heer, bescherm de Scheldestad
Die ieder kunstnaar mint,
Waar zich der schole bakermat
En Rubens' graf bevindt.
Dat ieders hart voor goed en schoon
Hier immer blijve slaan;
En hecht Antwerpens kunsten kroon
Steeds nieuwe peerlen aan.

Beziel, begeester en bestuur
Ons aller hart en brein,
Gedoog niet dat het kunstenvuur
Verflauwe noch verklein';
Strekk' steeds zich uwe macht'ge hand
Beschermend op ons neêr,
Bewaar en Stad en Vaderland,
En Kunst en Vrijheid, Heer!

W. DE MARTEAU.

Algemeen Vlaamsch Idioticon.

uitgegeven door het Taal- en Letterlievend Genootschap met Tijd en Vlijt, *bewerkt door* L.W. SCHUERMANS, pr., *met de medehulp van* P. DU BOIS, pr. *en* J. LAMBRECHTS, st., *onder toezicht en geleide van* J. DAVID, *kanonik en hoogleeraar.*

Plaatsgebrek heeft ons verhinderd dit stuk vroeger medetedeelen.

Prospectus.

Sinds een twintigtal jaren hebben de Nederlandsche taal- en letterkunde in het Zuiden een grooten stap gedaan. Vóór dien tijd

wat het, om zoo te spreken, Noord-Nederland alleen, dat onze moedertaal beoefende en tot dien uitstekenden rang heeft weten te verheffen, welken zij thans onder de overige talen van Europa bekleedt. De Noordelijke taalgeleerden zwaaiden den schepter over geheel de Nederlanden, en wij knielden met verwondering voor hen neder en gehoorzaamden aan hunne wetten. Ten huidigen dage is het zoo niet meer met de zaak gelegen: Wij die altijd zoo vurig voor onze moedertaal streden, die van dag tot dag meer en meer begrijpen dat de taal de onafhankelijkheid van een volk waarborgt, wij hebben deze laatste tijden ons ook aan de beoefening der Nederlandsche letteren toegewijd en tellen reeds mannen, wien, zooals het Noorden zelf getuigt, eene eereplaats verzekerd is in de rij der achtbare namen, waar Vlaamsch België, waar onze gansche Nederlandsche stam roem op draagt. Ofschoon het vernuft der groote taalkundigen van Noord-Nederland ons immer den diepsten eerbied moet inboezemen, blijft het toch waar dat zij niet onfeilbaar zijn en onze taal in haren omvang niet hebben gekend. In den *Hortus botanicus* der Nederlandsche letterkunde staan meestendeels planten uit de Noordelijke gewesten en hoofdzakelijk uit het eigenlijke Holland, dat met zijne staatswetten ook de wetten zijner taal aan de andere provinciën voorschreef. Edoch in de wouden en velden van Brabant en Vlaanderen, op de Kempische heide en aan de oevers van de Limburgsche Maas groeien er nog heerlyke planten, die in den algemeenen *Hortus botanicus* verdienen overgebracht te worden. Wij treffen er een aantal woorden en spreuken aan, waarvan er velen zelfs in het Noorden gebruikelijk zijn, en die nochtans in de voornaamste Woordenboeken niet zijn te vinden, of, wanneer zij ergens staan, als vreemd en versleten beschouwd worden.

Het is om die gewestelijke woorden en zegwijzen te verzamelen, dat het Genootschap *Met Tijd en Vlijt*, op voorstel van zijnen geleerden Voorzitter, in 1859 eene prijsvraag uitschreef, die in 1860 met den allergunstigsten uitslag beantwoord werd.

Zestien mededingers zonden bijdragen in, waaronder zeer merkwaardige, en zes andere taalminnaars hebben ook verdienstelijke woordenlijsten ingeleverd. Nu die twee en twintig bijdragen gerangschikt, min of meer gezuiverd en tot een geheel gevormd, is hetgeen wij eindelijk onzen Nederlandschen taalbeoefenaars aanbieden.(1)

Alhoewel dit werk van gansch nieuwen aard, verre van volledig te zijn, nog veel te wenschen overlaat, zal het toch veel, ja zeer veel goeds inhouden en eene menigte woorden bevatten, die hun ontegensprekelijk taalrecht vergen, hetwelk hun dan ook door de schrandere en onpartijdige redactie van het *Woordenboek der Nederlandsche Taal* niet zal geweigerd worden.

Wij verheugen ons in het zoete vertrouwen, dat dit *vaderlandsch* werk bij den Nederlander welkom zal zijn en de eendracht tusschen de broeders van Noord en Zuid meer en meer moge bevestigen, eendracht, die ons sterk maakt en ons eensdaags tot een onwrikbaar bolwerk tegen den vreemde zal verstrekken.

Wijze van uitgave: Het *Algemeen Vlaamsch Idiotticon* zal in aflevering van 48 bladzijden met letter, formaat en papier gelijk aan dit staal. De afleveringen, ongeveer op 17 geraamd, waarvan de eerste afgedrukt is, zullen alle zes of zeven weken elkander opvolgen.

(1) Die nog bijdragen voor het *Idioticon* heeft, gelieve ze vrachtvrij te zenden aan L.W. Schuurmans, onderpastoor op het *Groot-Beggijnhof*.

Voorwaarde van inschrijving: Elke aflevering is op den prijs van 65 centiemen bepaald, betaalbaar na elke 4de aflevering, in postzegels of *par maandaat* op de post, aan de *Gebroeders Vanlinthout, drukkers der katholieke Hoogeschool.*

Een paar fabelen.

I.
De ezel en de distel.

Een distel werd ter neêr gesmeten,
Door den woesten noordewind;
Een ezel zag 't en sprak vermeten.
Ik had nog liever zoo gezwind
Dien appelboom zien nedervallen,
Omdat hy vruchten zonder tallen
Mijn' gehaten meester biedt.
Wraak drijft somtijds ver de zinnen:
Schoon ze er weinig bij kan winnen,
Baart zij veeltijds diep verdriet.

II.
De os en de vlieg.

Gansch vermoeid kwam de osse weder
Van 't omploegde korenveld;
Op zijn hoornen zat hooveerdig,
't Vliegje in al zijn glans gesteld,
En het riep tot 't kruipend miertje;
Zie, wij komen van den arbeid!
- Ja, 't is zoo! zeî 't wakker diertje,
Dat veelal de ware luiheid,
Zich met 's anders werk en zweet
Onbeschoft bekleedt.

L.F. DAVID.

Aeltre, *1865.*

Internationale prijskamp van uiterlijke welsprekendheid gehouden te Antwerpen op 21, 22 en 23 augusti 1865.

I.

De internationale prijskamp van uiterlijke welsprekendheid door het Provinciaal Leescomiteit ingericht, telt onder het getal der feiten, waarvan de geschiedenis der Nederduitsche letterkunde akte neemt. Inderdaad, voor de eerste maal, sedert de XVIe eeuw, hebben de Rederijkers der Nederlanden zich naast die van België

in het strijdperk getoond, om gezamenlijk naar den lauwer te dingen.

Wij danken allen voor de bereidwilligheid waarmede zij den oproep van het Leescomiteit hebben beantwoord; hun oponthoud in ons midden zal eenen grooten invloed uitoefenen, niet alleen op de studie der Nederduitsche taal, maar vooral op die van het Vaderlandsch tooneel.

Zonder vertoeven doen wij het onderscheid uitschijnen dat tusschen de Noord-Nederlandsche Rederijkerskamers en onze tooneelmaatschappijen bestaat; terwijl men in de eerste, bij uitstek, op de uiterlijke welsprekendheid en zuivere uitspraak acht slaat, legt men, in de tweede, zich vooral toe op het gebaardenspel en de *mise-en scène.* Hieruit noodzakelijk twee richtingen, die men echter, naar ons inzien, te veel van elkander verwijderd houdt; volgens ons, moet in de declamatiekunst, het gebaardenspel met de voordracht volkomen in verband staan.

Noord-Nederland had ons verscheidene zijner voortreffelijkste Rederijkers gezonden. Mannen als Boele, Doressen, Scheurleer, Vroom, Vrugtman enz., hebben zich laten hooren; van onzen kant zijn liefhebbers zoo als Mej. de Terre, Hendrickx, Hoffman, Van Hoorebeke, en talrijke andere opgetreden. Voor de mededingers van Antwerpen was, naar eisch, eene bijzondere afdeeling voorbehouden.

In het vak der alleenspraken hebben de Noord-Nederlanders, om zoo te zeggen, al de eerste prijzen weggedragen. De heeren Vrugtmans en Boele werden, met gelijke verdiensten, in den kampstrijd der eerste klas bekroond; de Heer J. Vroom, behaalde den lauwer in dien der tweede klas.

Klassiek, kalm en grootsch is de wijze van voordragen van M. Vrugtman; zijne sijmpathetische stem verrukt den toehoorder; men wordt, als het ware, aan de lippen des sprekers gebonden; 's mans edele houding doet aan de beelden der oudheid denken. De heer Boele is vurig in zijne voordracht, maar als een echt meester in de kunst, weet hij, bij oogenblikken, zijne machtige stem te bedwingen om die daarna, waar het past, te doen donderen; zijne voordracht *der belegering van Calais door Edward III*, bracht het gansche auditorium in begeestering.

Moeilijk zoude het zijn eene vergelijkingslijn tusschen de heeren Vrugtman en Boele te trekken. Beider talent is van eenen gansch verschillenden aard; maar stellig is het, dat zij beide eene buitengewoon hooge plaats in de door hun behartigde kunstvakken bekleeden.

Zoet, medeslepend is de stem van M.J. Vroom; zijne zuivere uitspraak, zijne gepaste bewegingen boeien geest en hart.

De heer Doressen en van Rennes hebben zich, zoo door hunne begaafdheden als sprekers, als door hun levendig en natuurlijk spel onderscheiden.

Wij allen kennen onze belgische declamators; meer dan eens hebben wij hunne zegepralen aangeteekend; getuigen wij thans dat de heeren Hoffmann en Hendrickx, van Gent, in hunne voordrachten wezentlijk gelukkig zijn geweest.

Waren de Noordnederlanders uitmuntend in de *Alleenspraken*, de Vlamingen waren voortreffelijk in de *Tweespraken;* er werd eene zekere kennis van het tooneel gevergd, die, jammerlijk genoeg, bij onze noorderbroeders hier en daar scheen te ontbreken.

Reeds had Mej. Stein, maar vooral Mej. de Terre, in de alleenspraak: *de Arme moeder*, bewezen dat zij de macht hadden om het hart te roeren; het blijspel *de Twee broeders*, waarin de heeren Hendrickx en Hoffmann, van Gent, den palm behaalden, deed het talent onzer landgenooten naar eisch waarderen. De tweede prijs werd

toegekend aan de heeren Doressen en van Rennes, van Utrecht, die het zoo moeilijke tooneelspel *de Bruid*, van Körner, opvoerden; de heeren Vrugtman en J. Haak, van Zutphen, en en A.J.C. Hoffman en G. Vroom, van Zwolle, behaalden den derden prijs, met gelijke verdiensten.

De liefhebbers van Antwerpen traden op, zoo als wij hooger hebben gezegd, in eene bijzondere afdeeling. Geerne teekenen wij den vooruitgang aan door onze stadgenooten in de uiterlijke welsprekendheid gedaan. De heeren H. Schepmans en K. Weyler die de eerste prijzen behaalden, werden door het publiek hartelijk toegejuicht. Eene bijzondere onderscheiding viel den heer Schepmans te beurt, daar hij den prijs van uitmuntendheid mocht wegdragen.

Wij uiten den wensch dat feesten zoo als den prijskamp van uiterlijke welsprekendheid zich menigmaal mogen hernieuwen. Zij dragen niet alleen bij om de letterkunde te bevorderen, maar dienen ook om vriendenbanden aan te knoopen met kunstenaren die in Noord en Zuid dienen gekend te zijn.

II.

Als inlichting en tevens tot geheugenis van het merkwaardig feest, plaatsen wij hier de namen der ingeschrevene mededingers naast de titels der stukken die zij zouden voordragen; daarna deelen wij den uitslag van den prijskamp mede[1].

Alleenspraken. Vreemde kampers.

1e Klas.

1. Emm. Hoffmann, van Gent, met *de Echtscheiding*, door H. Tollens.
2. F. Van de Sande, van Brussel, met *Thomas de Bedelaar.*
3. J. Spark, van Amsterdam, met *De traan*, door Greb.
4. F. Broeckaert, van Lokeren, met *De echtscheiding*, door H. Tollens.
5. C. Vergauts, van Mechelen, met *Aan Gent*, door K. Ledeganck.
6. J. Van Gijseghem, van Lokeren, met *Roosje*, door W. Bilderdijk.
7. P.J. De Swarte, van Nieupoort, met *De twee broeders*, door Th. Van Rijswijck.
8. G. Vroom, van Zwolle, met *Maria Theresia*, door Estella Hertzveld.
9. F. Ed. Lauwers, van Brussel, met *Laurens Coster*, door N. Destanberg.
10. Musscher, van Breda, met *De kerstnacht*, door B.F. Lublink-Weddink.
11. H. Tessely, van Nevele, met *De blinde*, door J. Van Beers.
12. L. Hassels, van Amsterdam, met *Rood*, *wit en blauw*, door A. Snieders, jr.
13. A.J.C. Hoffman, van Zwolle, met *De blinde Koning*, door W.J. Hofdijk.

(1) Bijna al de ingeschrevene kampers zijn opgetreden.

14. J. Broddin, van Gent, met *Beverley of de gevolgen der speelzucht*, door J.G. Doornik.
15. D. Lamot, van Rotterdam met *De dood van Claessens*, door Helmers.
16. J. Ankersmit, van Deventer, met *De voetval der Gentenaren*, door H. Tollens.
17. P. Leclair, van Ninove, met *Philips van Artevelde.*
18. J. De Deyn, van Ninove, met *De voorzienigheid*, door Nierstrasz.
19. Ed. Hendrickx, van Gent met *De zieke Jongeling*, door J. Van Beers.
20. G. Spoor, van Rotterdam, met *Theunis Ruwhart*, door A. Bogaers.
21. F. De Wechter, van Mechelen, met *Eene zieke maagd*, door J. Ruitjens.
22. A.J. Spoor, van Rotterdam, met *Dood bedaard*, door G.H.J. Elliot Boswel.
23. Alex. Van Ham, van Ninove, met *Socrates na de veroordeeling.*
24. J.A. Vrugtman, van Zutphen, met *De dochter van Herodias*, door B. Ter Haar.
25. A. Van Hoorebeke, van S. Jans-Molenbeek, met *De echtscheiding*, door H. Tollens.
26. J.P. Doressen, van Utrecht, met *De zoon van den metseldiender*, door J. van Beers.
27. H. Croisé, van Ninove, met *Bij de wiege van een kind*, door J. van Beers.
28. W.G. Boele, van Kampen, met *Edward III voor Calais*, door A.J. De Bull.
29. Scheurleer, van Amsterdam, met *Elegie aan een spelend kind*, door B. Ter Haar.

Alleenspraken. - Vreemde kampers.
2de Klas.

1. L. Van Kerkhoven, van Mechelen, met *De zieke jongeling*, door J. van Beers.
2. Bruynooghe, van Poperinghe, met *Het einde van een wellusteling.*
3. P. Willems, van Mechelen, met *Onrecht en wraak.*
4. G.G. de Vooght, van Breda, met *Avondwandeling*, door H. Tollens.
5. D. Buyssens, van Thielt, met *Armoede en grootheid eens dichters*, door F. Van de Sande.
6. A. Vrancken, van Westzaan, met *Het leven*, door H.J. Schimmel.
7. L. Regnier, van Molenbeek, met *De zelfmoorder.*
8. Stappaerts, van Gent, met *Bij de wiege van een kind*, door J. Van Beers.
9. L. Robijn, van Brussel, met *Zonder werk.*
10. W. De Leur, van Utrecht, met *De legende van den Drakenfels*, door A.J. De Bull.
11. A. Vander Straeten, van S. Jans-Molenbeek, met *Montigny in den toren van Segovie.*
12. F. Raland, van Deventer, met *De brand*, door H. Tollens.
13. H.C. Helleman, van Kinderdijck, met *Edward III voor Calais*, door A.J. De Bull.
14. Aug. De Vuyst, van Wetteren, met *Bij de wiege van een kind*, door J. van Beers.
15. J. Vroom, van Zwolle, met *Het geloof van den ouden visscher*, door W.J. Hofdijk.
16. F. Verdonschot, van Belcele, met *Blik door eene venster*, door J. van Beers.
17. J. Bos, van Utrecht, met *Minone*, door Nicolaas Beets.
18. H. Kerckhoff, van Breda, met *Napoléon op St. Helena*, door H. Kerckhoff.
19. H. Sprengers, van Breda, met *De geest*, door J. Van Beers.
20. A. Correr, van Utrecht, met *Edward III voor Calais*, door A.J. De Bull.

21. J.J. Haak, van Zutphen, met *Elisa's vlucht*, door Ter Haar.
22. K. De Waele, van Sinay, met *De blinde*, door J. Van Beers.
23. E. Vande Ven, van Rotterdam, met *De dood eens spelers*, door A. Vander Hoop.
24. K. Van Weymersch, van Sinay, *Bij de wiege van een kind*, door J. Van Beers.
25. K. Vander Graaff, van Rotterdam, met *Gedachten aan een kind.*
26. J. Polak, van Deventer, met *De blinde koning*, door W.J. Hofdijk.
27. G. Van Rennes, van Utrecht, met *De blindgeborene*, door A. Vander Hoop.
28. Drooglever Fortuyn, van Rotterdam, met *Bij 't Kerkportaal*, door J. Van Beers.
29. G. Van Loo, van Gent, met *De bedelende Vader.*

Alleenspraken voor vrouwen.

1. Mej. Maria de Terre, van Gent, met *De zieke Jongeling*, door J. Van Beers.
2. Mev. Stein, van Antwerpen, met *De arme Moeder*, door K. Ondereet.
3. Mej. Verdonschot, van Belcele, met *De krankzinnige*, door Th. Van Rijswijck.
4. Mej. Eug. De Terre, van Gent, met *De arme Moeder*, door K. Ondereet.

Tweespraken. - Vreemde kampers.

1. F. De Wechter en C. Vergauts, van Mechelen, met *Pieter de Coninck en Jan Breydel*, naar Conscience.
2. A.J.C. Hoffman en G.P. Vroom, van Zwolle, met Een tooneel uit *Schillers Jeugd*, door E. Laube.
3. F. Ed. Lauwers en F. Van de Sande, van Brussel, met *Egmont en Alva*, door F. Van Geert.
4. Emm. Hoffmann en Ed. Hendrickx, van Gent, met *De twee Broeders*, door Emm. Rosseels.
5. Maria De Terre en Rachel De Terre, van Gent, met *De kinderen van Edward III.*
6. F. Raland en Ankersmit, van Deventer, met *Griffo de Saliër*, door W.J. Hofdijk.
7. A. Van Ham en J. De Deyn, van Ninove, met *Mahomet en Zopir.*

8. G.G. De Vooght en H. Sprengers, van Breda, met *Francesca da Rimini*, door H.J. Schimmel.
9. J. Broeckaert, van Lokeren, en P.J. de Swarte, van Nieupoort, met *Morin en zijn zoon.*
10. W. Verhoeven en zijne dochter, van Dordrecht, met *Wanhoop in Eenzaamheid*, door C.G. Withuys.
11. J.J. Spoor en A.J. Spoor, van Rotterdam, met tooneelen uit *Joan Woutersz*, door H.J. Schimmel.
12. Eugenie de Terre, van Gent, en Mej. Beersman, van Brussel, met *De twee moeders*, door K. Ondereet.
13. Aug. Van Hoorebeke en Van der Straeten, van St. Jans-Molenbeeck, met *Philips II en Montigny*, door Van Geert.
14. J.P. Doressen en G. Van Rennes, van Utrecht, met *De bruid*, door Th. Körner.
15. J.A. Vrugtman en J.J. Haak, van Zutphen, met tooneelen uit *Joan Woutersz*, door H.J. Schimmel.
16. J.A. Van der Cruyssen en J.L. Tessely, van Nevele, met *Simon Cokkermoes en Pieter Van den Bosch*, door Eug. Zetternam.
17. L.J.J. Hassels en H. Scheurleer, van Amsterdam, met *Francesca di Rimini*, door H.J. Schimmel.

II.
Alleenspraken. - Kampers van Antwerpen.
1e klas.

1. K. Herremans, met *Mathias de Metser.*
2. J. Beunes, met *De dood eens spelers*, door A. Van der Hoop.
3. L. Soly, met *De zoon van den metseldiender*, door J. Van Beers.
4. H. Stoop, met *De zieke jongeling*, door J. Van Beers.
5. J. Moreels, met *Martha.*
6. J. Sangeleer, met *De brand*, door H. Tollens.
7. J. Van den Eynde, met *Armoede en grootheid eens dichters*, door F. Van de Sande.
8. H. Schepmans, met *De jonge kunstenaar*, door F. Jos. Van den Branden.
9. K. Dumont, met *Mathias de Metser.*

Alleenspraken. - Kampers van Antwerpen.
2e klas.

1. Alph. Bollen, met *De bastaard.*
2. L. Van de Velde, met *Een zoon bij het graf zijns vaders.*
3. J.J. Bentum, met *De uitboezeming eener negerslaaf.*
4. J. Wolfs, met *Bij de wiege van een kind*, door J. Van Beers.
5. M. Savoir, met *De jonge kunstenaar*, door F. Jos. Van den Branden.
6. J. De Pooter, met *Het beulenkind*, door H. Conscience.
7. K. Weyler, met *Eene bloem uit het volk*, door J. Van Beers.
8. J. Butin, met *De brand*, door H. Tollens.

Tweespraken. - Kampers van Antwerpen.

1. M. Savoir en Mej. Cecilia Stein, met *De loteling van 1814*, door Sleeckx.
2. K. Dumont en J. Moreels, met *Vader en zoon.*
3. J. Sangeleer en J. Butin, met *De twee broeders*, door Emm. Rosseels.
4. J. Van den Eynde en Mej. Mina Bia, met *De les van declamatie.*
5. H. Stoop en H. Schepmans, met *Burgermoed*, door Ruysch.

III.

Uitslag van den prijskamp.

De uitslag van den prijskamp was als volgt:

Alleenspraken. 2e klas. Mededingers buiten Antwerpen.

1e prijs, J. Vroom, van Zwolle, met *Het geloof van den ouden visscher*, gedicht door W.J. Hofdijk.
2e G. Van Rennes, van Utrecht, met *De blind geborene*, gedicht door A. Van der Hoop.
3e J.J. Haak, van Zutphen, met *Eliza's vlucht*, gedicht door B. Ter Haar.
4e H.C. Helleman, van Kinderdijk, met *Edward III*, *voor Calais*, gedicht door A.J. De Bull.

Alleenspraken. 1e klas. Mededingers buiten Antwerpen.

1e Prijs, J.A. Vrugtman, van Zutphen met *De dochter van Herodias*, gedicht door B. Ter Haar, en W.G. Boele, van Kampen, met *Edward III*, *voor Calais*, gedicht door A.J. De Bull.
2e Emm. Hoffmann, van Gent, met *De echtscheiding*, gedicht door H. Tollens, en A.J. Spoor, van Rotterdam, met *Dood bedaard*, gedicht door G.H.J. Eliot Boswel.
3e Ed. Hendrickx, van Gent, met *De zieke jongeling*, gedicht door J. Van Beers.
4e G.J. Ankersmit, van Deventer, met *De voetval der Gentenaren*, gedicht door H. Tollens, en A. Van Hoorebeke, van Molenbeeck, met *De echtscheiding*, gedicht door H. Tollens.

Alleenspraken. Voor dames. Eenige klas.

1e prijs. Eugenie de Terre, van Gent, met *De arme moeder*, door K. Ondereet.
2e Cecilia Stein, van Antwerpen, met *De arme moeder*, door K. Ondereet.
3e Maria de Terre, van Gent, met *De zieke jongeling*, gedicht door J. Van Beers.

Tweespraken. Vreemde mededingers.

1e Prijs. Emm. Hoffmann en Ed. Hendrickx, van Gent, met *De twee broeders*, door Emm. Rosseels.
2e J.P. Doressen en G. Van Rennes, van Utrecht, met *De bruid*, door Th. Körner.
3e J.A. Vrugtman, en J.J. Haak, van Zutphen, *Tooneelen uit Joan Woutersz*, door H.J. Schimmel; A.J.C. Hoffman en G.P. Vroom van Zwolle met een tooneel uit *Schiller's jeugd*, door E. Laube.

Kampers van Antwerpen.

alleenspraken. 2e klas.

1e prijs, K. Weyler, met *Eene bloem uit het volk*, gedicht door J. Van Beers.

2e J. Wolfs, met *Bij de wiege van een kind*, gedicht door J. Van Beers; J. Butin, met *De brand*, gedicht door H. Tollens.
M. Savoir, met *De jonge kunstenaar*, gedicht door F. Jos. Vanden Branden.

Alleenspraken. 1e klas.

1e prijs, H. Schepmans, met *De jonge kunstenaar*, gedicht door F. Jos. Vanden Branden.

2º L. Soly, met *De zoon van den metseldiener*, gedicht door J. Van Beers.
3e J. Sangeleer, met *De brand*, gedicht door H. Tollens.

Tweespraken.

1e prijs, J. Sangeleer en J. Butin met *De twee broeders*, door Emm. Rosseels.
2. H. Schepmans en H. Stoop, met *Burgermoed*, door Ruysch.
3 M. Savoir en mej. Stein, met de *Loteling van 1814*, door Sleeckx.

IV.

KAMPSTRIJD voor den prijs van uitmuntendheid door al de kampers, welke, in een der verschillige vakken, den eersten prijs bebben behaald.

Als volgt treden zij op:

1. J.A. Vrugtman, van Zutphen, met *De sneeuwval*, gedicht door Helmers.
2. K. Weyler, van Antwerpen, met *De zieke jongeling*, gedicht door J. Van Beers.
3. Em. Hoffmann, van Gent, met de *Leeuw en de slaaf Androcles.*
4. H. Schepmans, van Antwerpen, met *De zoon van den metseldiener*, gedicht door J. Van Beers.
5. Eugenie de Terre, van Gent, met *Bij het kerkportaal*, gedicht door J. Van Beers.
6. W.G. Boele, van Kampen, met *Hondentrouw*, gedicht door H. Tollens.
7. J. Sangeleer, van Antwerpen, met *De jonge kunstenaar*, gedicht door F. Jos. Vanden Branden.
8. J. Vroom, van Zwolle, met de *Legende van den Drakenfels*, gedicht door A.J. De Bull.
9. Ed. Hendrickx, van Gent, met *De echtscheiding*, gedicht door H. Tollens.

De jury, bestaande uit negen leden, heeft, bij geheime stemming, met vijf stemmen tegen vier beslist, dat de prijs van uitmuntendheid toegekend is aan M.H. Schepmans, van Antwerpen.

V.

De ontvangst der deelnemers aan den prijskamp was hartelijk geweest. Ten stadhuize was hun door de stedelijke overheid het welkom toegesproken geworden en de dd. Burgemeester M.J.C. van Put, even als de dd. Schepen, M. d'Hane-Steenhuyse, voorzitter van het Leescomiteit, hadden, in eenige welgepaste woorden, het belang van het feest doen uitschijnen. Daarna had M.J. Van Beers, namens de jury, de kampers met de regeling van den wedstijd bekend gemaakt, en de heer Vroom, vader, als de oudste der tegenwoordig zijnde rederijkers, had op de redevoering van het Magistraat geantwoord.

De leden van de jury waren MM. J. Van Beers, J. de Geyter, C.J. Hansen, Emm. Rosseels, H. Sermon, F.J. Matthyssens, Haegens, F.J. Van den Branden en F. Willems, letterkundigen.

Aan deze heeren hoort thans de taak, door het opstellen van omstandige verslagen, den bekomen uitslag te doen kennen, en, als het ware, eene nieuwe baan voor de tooneelkunst te openen. Wij zien met ongeduld het verschijnen van hun werk te gemoet.

Inhuldiging van het standbeeld van Gabriël Mudaeus (Van der Muyden) te Brecht.

Den 10 September had de inhuldiging van het standbeeld van den vermaarden rechtsgeleerde Gabriël Mudaeus, te Brecht plaats. Dit beeld is vervaardigd door M. Jos. Ducaju, en staat voor het gemeentehuis. Er werd eene gelegenheidscantate door een groot getal zangers uitgevoerd waarvan de muziek door M.E. Gregoire en de woorden door H.F. Willems gemaakt zijn, die wij hier laten volgen. Een groot festival had plaats waaraan de harmoniemaatschappijen van Capellen, Merxem, Hoogstraaten, en de zangmaatschappijen van Merxem, Deurne, Nieuwmoer en Brasschaat deel namen. Het feest werd met een prachtig vuurwerk en algemeene verlichting van het dorp gesloten. Alles was in 't werk gesteld om het feest van den beroemden geleerde luisterrijk te vieren.

Ziehier eenige der jaarschriften welke men in het dorp las, vervaardigd door M. Jaak Oeyen, C. notaris te Antwerpen.

Voor het Standbeeld:
ECCE CLARUS MUDAEUS.
Aan het gemeentehuis:
GABRIELI MUDAEI CONCIVI BRECTANI.
Aan den grenspaal der gemeente, praalboog.
WELKOM HOOGGEACHTE PYCKE HIER IN 'T NEDERIGE BRECHT.
Op de twee praalbogen in de dorpsplaats:
MUDAEUS LOVENS RECHTSCHOOL GLANS! BRECHTSCHE VOLK LOOF LANG MUDAEUS. WESENBEECK, HOPPIUS, PECKIUS, DRIJ GUNSTIG BEKENDEN DER XVIe EEUW, ZIJN ZIJNE LEERLINGEN. BRECHT ZIJNEN LEONARD LESSIUS GEACHTE GODSGELEERDE JESUIET! BLIJF LANG BORGEMEESTER DOCTOR VAN PUYFELICK.

Wij laten hier eene beknopte levensschets volgen:

Het jaar dat Nederland de geboorte van Keizer Karel V, gehuldigd had, herkreeg het nieuwe stof tot roem door die van den grooten rechtsgeleerde Gabriël Mudaeus, dewelke plaats greep in de gemeente Brecht, bij Antwerpen, ten jare 1500. Naar voorbeeld en raad van zijn groot-oom Johan Custos (Decoster), befaamd letterkundige, trok hij, nog jong zijnde, naar Leuven om zich aan de studie der wetenschappen te wijden, en maakte zulke vorderingen in de wijsbegeerte, dat hij op twaalfjarigen ouderdom den prijs in deze wetenschap behaalde.

Van de school der wijsbegeerten stapte hij over tot die der rechtsgeleerdheid; hier was het dat hij de buitengewone gaven benuttigende die hij van God ontvangen had, zich door de gansche Hoogeschool deed bewonderen, en vooral door beroemde

mannen als Nicolaas Clenard, Adriaan Florent (later Paus) en Erasmus, van Rotterdam. Deze laatste zelf werd zoo diep getroffen over zijne kunde dat, met het doel om ze den vreemdelingen bekend te maken, hij Mudaeus naar Parijs zond, met vleiende getuigschriften tot parlementsleden, in welke hij deze rechters

aanzocht den jongeling van vijftien jaar de zaak van den konnetabel van Frankrijk te willen hooren verdedigen tegen den koning.

Deze ernstige senators, door nieuwsgierigheid getroffen bij het lezen eener zoo machtige aanbeveling, aanhoorden hem eenen ganschen dag en daarenboven den volgenden morgen, en vonden zijne pleitrede zoo welsprekend, zijne redeneringen zoo krachtig, dat zij na deze lange en plechtige zitting niet moede geworden waren hem te hooren en niet konden nalaten hem geluk te wenschen.

Mudaeus was naar Frankrijk gegaan met de kinderen van Laurens de Blioul, eerste geheimschrijver des keizersin Nederland; nadat hij daar met hen de voornaamste Akademiën bezocht had en dat hij er, zoowel als voor de eerste rechtbank van het rijk, had doen zien, dat de Vlamingen niet voor de Franschen moeten onderdoen, zoo min onder 't opzicht van wellevendheid als van spitsvinnigheid, keerde hij terug naar Leuven waar hij onder de doctors in de rechtsgeleerdheid werd opgenomen (anno 1539) en vijf jaren later vereerd met den leeraarstoel in 't zelfde vak.

Stellig hadde men moeilijk een meer bekwamen persoon voor dit roemrijk ambt gevonden, en men was al te zeer van zijne bekwaamheid overtuigd door de faam die hij in den vreemde verworven had, om hem bij de zijnen den eervollen rang te betwisten die hem te recht toekwam. Ook bemerkte men weldra dat men, met jegens hem rechtvaardig te handelen, aan het openbaar eene gewichtige dienst had bewezen, want zijne faam verspreidde zich zoo verre in Europa dat men een aantal jongelingen uit den vreemde in de Leuvensche Hoogeschool zag komen aangestroomd, tot dusverre dat Mathees Wesembeck, een zijner leergangers, opmerkte dat men destijds te Leuven twee duizend studenten in de rechten telde, allen door Mudaeus' beroemdheid herwaarts gelokt. De waarheid is, dat hij de denkbeelden der beroemdste rechtsgeleerden der oude tijden zoo buitengewoon scherp doorgrondde en dezelve met zoo veel gezag als sierlijkheid uitlegde.

Onze geleerde was begaafd met een doordringend oordeel en een voortreffelijk geheugen welke zelfs in de zwakheid van zijne oude dagen al zjne vorige kracht behield; zijne uitdrukking was sierlijk en overtuigend.

Bij deze lofwaardige hoedanigheden voegde hij eene oprechte godsvrucht, die noch door zijne zaken noch door zijne gedurige studiën verkoelen kon. Zijne schoone loopbaan in de letter-wereld voltrokken zijnde, eindigde hij dezelve rustig in het oefenen der deugd door eenen zoo zachten dood als zijn leven onberispelijk was geweest, op 21 April 1560, latende na zich zijne uitmuntende discipelen Frans Bauduin, Mathees Wesembeck, Andrias Gail en eenige andere der meest beroemde rechtsgeleerden van de XVIe eeuw. Deze, uit dankbaarheid voor hetgene zij aan zijne lessen verschuldigd waren, hebben zijn aandenken doen herleven in hunne schriften, namelijk Wesembeck alsook Pieter Van der A, voorzitter van Luxemburg, in het boek getiteld: *Ecluridion Judiciarium.*

Mudaeus werd begraven in Sint-Michiels kerk te Leuven, voor het altaar van 't H. Sacrament. Het volgende opschrift stond op zijn graf te lezen:

Gabrieli Mudaeo, parenti amantiss.
leberi poss.
Nocuit differre paratis.

Cantate bij het inhuldigen van het standbeeld van Gabriël van der Muyden (Mudaeus), gewezen hoogleeraar der Universiteit van Leuven, te Brecht geboren, in het jaar 1500.

RECITATIEF.

Komt, zingen wij den roem van onze vaadren,
De grootheid van het Vlaamsche voorgeslacht!
Welk volk mocht ooit zoo'n gloriekroon vergaadren?
Waar zijn zooveel vermaarden voortgebracht?
Hier Rubens, daar Stevijn, de twee van Eycken,
Van Maerlant, Breydel, Jaak van Arteveld,
En honderd meer, wier grootsche namen prijken
Op 't ruim gebied van kunst- en letterveld.

ARIA.

Ook Van der Muyden mag men noemen,
Op hem zal Brecht voor eeuwig roemen,
Als op zijn wijdvermaarden zoon.
Heil, heil hem om zijn lauwerkroon!
Ja, juicht, en roemt hier Van der Muyden
Van Oost tot West, van Noord tot Zuiden!
Zingt zijn vernuft in wet en recht,
Zijn groote naam is de eer van Brecht!

DUO.

A.

Toen keizer Karel Nederland
Bestuurde met een vaste hand,
Ving Van der Muyden's studiebaan
Met goed gevolg te Leuven aan.

B.

Daar riep men, zoo 't geschiedboek luidt,
In wijsbegeert hem primus uit.
Daar had hij vrienden, hoog geleerd;
Hij werd van volk en vorst vereerd.

A *en* B *samen.*

Men prees hem om zijn groot verstand
Door gansch het Vlaamsche vaderland!

A.

Zelfs tot Parijs droeg hij zijn faam;
Aan 't hof klonk daar zijn groote naam.

B.

In 't recht werd hij weldra doctoor;
Als leeraar schreef hij wetten voor.

A *en* B *samen.*

Zijn onderwijs werd voortgeplant
In Frankrijk, Spanje en 't Duitsche land.
Ook schreef hij boeken over 't recht
Waaraan men nog veel waarde hecht.

KOOR.

Heil, heil ons Vaderland,
Dat zulke mannen telde,
Wier geest en groot verstand
Geheel Europa meldde!
Heil, heil ons Vaderland!

ARIA.

En eer aan 't dorp van Brecht,
Dat zijne waarde zonen
Met luistervolle plecht
Om hun talent wil loonen!
Brecht zal op dezen dag
Aan alle dorpen toonen,
Wat moed en wil vermag
Om waar vernuft te kronen;
Eer, lof aan Brecht,
Om deze schoone plecht!

KOOR.

Heil, heil ons Vaderland,
Dat zooveel mannen telde,
Wier geest in groot verstand
Geheel Europa meldde!
Heil, heil ons Vaderland!

RECITATIEF.

Komt, zingen wij den roem van onze vaadren,
De grootheid van het Vlaamsche voorgeslacht!
Welk volk mocht ooit zoo'n gloriekroon vergaadren?
Welk land werd ooit met zooveel roem herdacht?

ARIA.

Ja, Vlaamsche volk, wees trotsch op uwe zonen,
En acht uw roem en grootheid bovenal;
Het vreemde kwam alleen uw vrijheid honen,
Het vreemde bracht u steeds in ongeval.
Houd aan uw taal, houd aan uwe oude zeden,
Die 't voorgeslacht vereerden t' allen kant.
Laat nooit door 't Zuid u slavenboeien smeden,
Wees Vlaamsch van hart in 't roemrijk Vlaamsche land!

KOOR.

Komt, zingen wij den roem van onze vaadren,
De grootheid van het Vlaamsche voorgeslacht!
Laat ons hier juublend om dit beeld vergaadren!
Dien waarden zoon ons hulde toegebracht!
Luid klink' zijn naam in Noord en Zuiden,
Zoover men spreekt van eer en recht!
Lang leev', lang leve Van der Muyden!
Lang leev' zijn roem, lang leve Brecht!

FRANS WILLEMS.

Kermis- en Kunstfeesten van Antwerpen, 1864.

De eerste aflevering is verschenen van de beschrijving der *Kermisfeesten van* 1864, door M. Désiré Van Spilbeeck en bevat: *de voorbereidende maatregelen*, opgevolgd door de namen der verschillende kommissiën voor de versiering der straten; *opening der drijaarlijksch tentoonstelling van Schoone Kunsten* met de volgende schoone platen: diploom der maatschappij, naar eene teekening van F. Durlet en gesneden door Ed. Vermorcken, gedenkmaal van A.P. Verdussen, geteekend door V. Lagaye en gesneden door H. Brown; tafereel van David Col, door dezen schilder geteekend en gesneden door Jos. Hemeleer; tafereel van F. De Bruycker, door hem geteekend en gesneden door Ed. Vermorcken; uurwerk in brons, uitgevoerd door A. Bogaarts, geteekend door F. Gons, gesneden door Ed. Vermorcken; portret van den voorzitter der maatschappij van Schoone Kunsten, geteekend en gesneden door Jos. Nauwens, naar eene lichtteekening van M. Dupont; eene samenstelling van G. Guffens en eene van J. Swerts, welke in de tentoonstelling van 1864 prijkten.

Opening van het Museum van Oudheden, met twee-en-dertig schoone platen van voorwerpen in het Steen bewaard, alsook eene schoone plaat deze oude gevangenis voorstellende, door M. Jos. Linnig; al de bijzonderste voorwerpen alsook de namen der begiftigers zijn in dit gedeelte aangeteekend.

Dag van de feesten, met eene prachtige plaat het wapen der koninklijke Akademie bevattende.

Dit werk is vooral onder het oogpunt van kunst-nijverheid wel een der prachtigste die ooit in Antwerpen gedrukt werden, en wij hopen, dat het menigen welhebbenden burger zal aansporen eene inschrijving er op te nemen, daar het slechts *twee franken* per aflevering kost.

Wij kunnen niet nalaten het stadsbestuur geluk te wenschen die uitgave aan M. Désiré Van Spilbeeck te hebben opgedragen. X.

(Handelsblad.)

Museum van oudheden, te Antwerpen.

HANDDOEK-ROL, geschonken door M. Vermoelen-Mertens, voortskomende uit de vroegere Pieter Pots-abdij van Antwerpen.

KOPEREN STEMPEL DER BERUCHTE VISCHVERKOOPERSGILDE. - Zoo als men ziet vertoont deze stempel den gevel van het kasteel van Antwerpen omgeven van het wapen van het duitsch keizerrijk en dat van Braband en Limburg, rechts en links een visch.

IJZEREN KENF of HALSBAND waarmede men vroeger de gevangenen martelde, in de gevangenis genaamd *het Steen*, waar thans bovengemeld Museum is ingericht.

BIJL.

Geschiedenis van de gemeenten der provincie Oostvlaanderen, *door* Frans de Potter *en* Jan Broeckaert. *2e deel. Gent, Boek- en Steendrukkerij van C. Annoot-Braeckman.*

Dank zij der onvermoeide werkzaamheid en vlijtige opsporingen van de jonge letterkundigen de Potter en Broeckaert, worden wij hier alweder op een fraai boekdeel in- 8o van ongeveer 400 blz. vergast behelzende de beschrijving der gemeente Evergem, Loochristi, Heusden, Wondelgem, Melle, en Sleidinge, ingedeeld in de vermelding van den naamoorsprong, de beschrijving van het dorp en zijne verschillende wijken met opgave der bevolking, handel en nijverheid, oude heerlijkheden, abdijen, kloosters, enz., oude en tegenwoordige kerken en kapellen, opnoeming der voormalige en thans bestaande geestelijke en wereldlijke besturen, geschiedenis, gedenkbouwen of overblijfsels daarvan, grafmonumenten, maatschappijen (zoo oude als nieuwe), waaronder de rederijkkamers geene geringe plaats bekleeden, met aanduiding, waar het zijn kan, der gegevene vertooningen, programma's in gebonden en ongebonden stijl, levensschetsen van merkwaardige mannen, in de beschrevene gemeenten geboren, volksoverleveringen en gebruiken, sagen, enz., alles in duidelijken stijl en zuivere taal geschreven en door talrijke oorkonden gestaafd.

De schrijvers hebben de voorzorg gehad, de beschrijving van elke gemeente met afzonderlijke paginatie te doen drukken. Ziehier de reden, welke zij daarvan in een, op den omslag voorkomend bericht geven, en die ons zeer gegrond voorkomt: ‘Op deze manier kunnen de verschillige gemeentebeschrijvingen later, hetzij op alphabetische orde, hetzij per arrondissement, canton, dekenij, of hoe men het verlangt, ingebonden worden.

‘Anders hadde men ons te recht kunnen vragen: Waarom Destelbergen voor Afsné, Loochristi na Evergem plaatsen, enz.; - of waarom begint gij niet aan dezen of genen kant der province, alzoo naar den tegenovergestelden kant voortgaande? hetgene, zoo men lichtelijk begrijpt, volstrekt ondoenlijk zijn zoû.’

De noodzakelijke samenhang der beschrijvingen op zich zelven maakt aanhalingen uit deze verzameling niet zeer doeltreffend.

Wij zegden reeds dat het boek in duidelijken stijl en zuivere taal is geschreven. Ten bewijze en tevens om een staaltje van den aard der bijvoegsels te geven, vermeenen wij hier achter het verhaal van een oud nog te Sleidinge heerschend volksgebruik hetwelk tot de tijden des heidendoms opklimt, te mogen mededeelen.

Het derde deel der Geschiedenis van de gemeenten der provincie Oostvlaanderen, dat ter uitgave gereed gemaakt wordt, zal de beschrijvingen bevatten der gemeenten Aaltre, Bellem, Merendré, Lovendegem, Ronsele, Vinderhoute en Zomergem.

Moge het den verdienstelijken schrijvers niet aan moed en gezondheid ontbreken, om hunne taak met goeden uitslag voorttezetten, en niet slechts de liefhebbers der vaderlandsche geschiedenis, maar vooral zij, die een doorstralend belang hebben in de kennis der over hunne gemeente verzamelde bijzonderheden die anders wellicht in het stof der archieven zouden bedolven gebleven zijn, tot dien uitslag het hunne ruimschoots bijdragen. Men begrijpt dat wij hier inzonderheid de plaatselijke besturen bedoelen. Ook aan ambtenaren wier betrekkingen met de beschrevene gemeenten in verband staan, kunnen deze beschrijvingen hoogst nuttig zijn.

R. *(Eendracht.)*

Feest van Mithrem, te Sleidinge.

Niet verre van den Bevenden Hazelaar, ter herberg *de Gouden Bol*, heeft telken jare, op Daasdonkkermis (den zondag na Allerheiligen), die drie dagen duurt, een feest plaats, dat, voor zooveel wij weten, in geene andere gemeente onzes lands gevierd wordt. In het openstaande venster der genoemde herberg wordt een houten borstbeeld gesteld, met eene pruik, hoed of muts en zooveel mooglijk met de kleedij van den tijd gedekt. Vroegertijd werd met dit beeld van herberg tot herberg in deze wijk rondgegaan, en overal er mede *gezegend*, maar nu gaat men het beeld gewoonlijk ter plaatse bezoeken. Die zegening, zoo als het door de landlieden spottenderwijze geheeten wordt, bestaat eenvoudig in het omhelzen van het beeld, waaronder men eenig geld in de bus werpt, dat dan aan behoeftige lieden der wijk wordt uitgedeeld. Gewoonlijk grijpt dit ‘zegenen’ den derden Kermisdag plaats.

Dit gebruik schijnt een overblijfsel te zijn van de godsdienstplechtigheden der oude Germanen, onze voorouders die ze met zich uit het verre Oosten, van waar zij oorspronkelijk zijn, medebrachten. J. Huyttens, in zijn bovengenoemd werk,(1) zegt immers dat de herrinneringen, overleveringen en bijgeloof der oude Germanen te Sleidinge best bewaard gebleven zijn. Die plechtigheid herinnert hun de geboortefeest van Mitrhas, den Perzischen lichtgod, die te midden van den winter, te middernacht, in eene kleine grot het leven ontving(2).

De Persen, bij wien Mithras als de grootste godheid vereerd werd, hadden het van de Chaldeërs en Assysiërs aangenomen. Het was de vereering die zij der zonne bewezen. Voor de onbeschaafde lieden was het licht des dags zelf de Godheid, voor de geletterden slechts het verblijf van Mithras. Men mag gelooven dat hij een der eerste weldoeners van het menschdom geweest is, wiens ziel, volgens alstoen heerschende begrippen, na zijn overlijden gezegd werd naar de zon te zijn overgegaan. De Sijmbolen van Mithras, op enkele aloude monumenten herkend, staven deze meening; 't is een krachtig man, dragende eene drievoudige kroon en met een gekromd zwaard omgord, zittende op eenen stier, dien hij geleidt en vervolgens doodt. Men slachtofferde hem paarden, in sommige landen ook menschen; en gaf hem honden voor gezellen. Uit dit alles schijnt te blijken, dat hij een man was die den volken het temmen der dieren heeft geleerd, en dien men, na verloop van tijd, en door de gewone overdrijving zijner verdiensten, als een weldoende Godheid heeft beschouwd.

Mithras staat inderdaad in de boeken van Zoroaster als God opgenoemd; hij was niet alleen beroemd bij de belijders van den Perzischen eeredienst, maar ook in West-Azia, in Egypte, in Griekenland, in Italië. In Alexandrië, had Mithras eenen tempel. Talrijke schrijvers hebben te vergeefs gepoogd den oorsprong der Mithrasfeesten bepaald op te sporen en op te helderen. Volgens den *Zend*, is Mithra door Ormuzd geschapen, wien hij onderdanig is, en dien hij als meester der natuur erkent. Hij bedekt de aarde met vruchten, bloemen en groen, verdedigt haar tegen de aanvallen van Abriman, schenkt haar kracht, en verspreidt het daglicht over hare oppervlakte. Men moest hem driemaal daags aanbidden, des ochtends, des middags en des avonds.

(1) *Études sur les moeurs*, *les superstitions et le langage de nos ancêtres.*
(2) Zie HOFDIJK, *Ons voorgeslacht*, II, 280.

De Mithrasvereering werd te Rome omtrent 67 jaren vóór Christus ingevoerd, en genoot er een grooten bijval. Eerst in de IVe eeuw onzer tijdrekening ging er die eeredienst te niet.

Het was den koning der Perzen alleen, tijdens de Mithrasfeesten geoorloofd zich aan dronkenschap over te geven, eene omstandigheid, waaraan mooglijk de hedendaagsche vereering van Mithrem in eene herberg, toe te schrijven is.

Wij zegden hooger, dat aan Mithrem's beeld, te Sleidinge, een costuum naar de heerschende mode gegeven wordt. Zoo maken er de bewoners van Daasdonk soms het voorwerp eener politieke betooging van: in 1789 was Mithrem patriot, en in 1830, op den derden kermis, of Zegeningdag, werd hij met eene hollandsch costuum omhangen en duchtig met een kanon beschoten. De arme perzische afgod, tot een voorwerp van volkshaat verlaagd, werd met eenen geschonden neus opgenomen.

Het beeld van Mithrem, dat wij op Daasdonkkermis van 1864, in *den Gouden Bol* hebben gezien, was splinter nieuw, en in eikenhout, half levensgroot door den beeldsnijder Geirnaert, van Vinderhoute, vervaardigd. Hij heeft lange haarlokken, en draagt knevel en baard. Zeggen wij nogtans, dat de Sleidingenaars aan dit feest geen hoegenaamd bijgeloovig denkbeeld hechten, maar het oud heidensch gebruik bloot als een doel van vereeniging en uitspanning, onder spelen en drinken, betrachten.

Zangverbond der provincie Antwerpen.

Het machtigste beschavingmiddel is ontegenzeggelijk de muziek. Alle natiën hebben de bewijzen dezer waarheid geleverd. Niet alleen schaaft het oefenen der toonkunst de zeden, maar zij ontwikkelt daarenboven voortreffelijk het gevoel van het schoone. Het menschlievendste, zachtmoedigste, aan teergevoel meest bedeelde volk heeft bij voorkeur de toonkunst vereerd.

Een groot menschenvriend heeft te recht gezegd: '*een hart dat zich deftig onledig houdt voedt nooit een schuldigen wensch.*' Kan men wel deftiger den geest bezighouden dan door melodijen welke de verhevenste kiemen van het menschelijk gedacht bevatten? omsluiten deze inderdaad de gansche ziel niet? bannen zij de zwartste inbeeldingen niet uit den geest? Doen zij de pijnlijkste droefheid niet vergeten?

Het beoefenen der muziek verdient de ernstigste aandacht van allen die zich met beschaving bemoeien. Hier te lande heeft men reeds veel gedaan voor de uitbreiding dezer kunst. In de belangrijkste gemeenten zijn zang- en instrumentale maatschappijen gesticht geworden, door het initiatief van liefhebbers, met het doel om de volksvermaken te veredelen. Men heeft reden er zich over te verheugen, maar de uitslag beantwoordt de pogingen niet ten volle. De groote muziekuitvoeringen zijn tot nog toe onmooglijk, bij gebrek aan *samenwerking* tusschen de verschillende maatschappijen, samenwerking die in Duitschland, Zwitserland en Nederland bestaat, waar talrijke stemmenscharen meesterlijk de lijrische werken der groote oude en hedendaagsche meesters uitvoeren.

Zeggen wij met BONNAIRE et CH. ROBERT:

'Het doel der muziek, laten wij het honderdmaal herhalen,

is de huldiging van 't goede waaruit het schoone spruit, zoo als het plantgewas uit het zaad. De muziek leeft van ontroeringen; door hare zelfstandigheid is zij de taal van het gevoel des menschdoms in zijne algemeene omvatting. Doorloopt, zeg ik aan de mannen van goeden wil, doorloopt in Europa de landen waar zanggenootschappen bestaan en vraagt aan de overheid welk daarvan de onbetwistbare uitslag is. Men hoort er geene ontstichtende zangen meer; de koffiehuizen en herbergen worden er minder bezocht; de zangen en het toongevoel verspreiden er zich met de bediedenis der woorden; de zeden komen er ontegensprekelijk ter hulp aan de wetten.....

Ten huidigen dage is de muziek overal. Zij is de groote toovergodin der XIX^{de} eeuw; 't is eene algemeene wereldtaal. De melodische inbeelding stroomt, zij vertoont zich onder alle vormen, plaatst zich op de hoogte der meest verlichte geesten en tevens in 't bereik den minder beschaafden. Door de vruchtbaarheid harer middelen en de verscheidenheid harer opvattingen, dringt zij in alle standen.'

Men heeft reeds beproefd in België een *Zangverbond* te stichten, ten doel hebbende eene muziekale samenvoeging der zanggenootschappen, maar dit loffelijk ontwerp werd tot nog toe niet met een gunstigen uitslag bekroond.

Ons doel is min omvattend. Wij stellen ons voor eenen oproep te richten aan alwie in den vooruitgang der toonkunst belang stelt en aan de maatschappijen der provincie Antwerpen, ten einde een *Zangverbond* in leven te roepen in den aard der dusdanige duitsche instellingen, onder den naam:

Zangverbond der provincie Antwerpen.

Komen dergelijke lichamen in al onze provinciën tot stand, dan hoop ik dat België binnen weinige jaren meer dan 8000 zangers zal kunnen vereenigen. Die stemmenschaar zou zich in eene der groote steden begeven, waar geene elementen ontbreken voor het welgelukken van een indrukwekkend toonkundig feest.

De provincie Antwerpen heeft meer dan *dertig* zanggenootschappen, gezamenlijk meer dan 1100 zangers tellende, en waarvan verscheidene bereids dit ons ontwerp aankleven. Het provinciaal *Zangverbond* zal bestaan uit een stichtend Komiteit en eene centrale Kommissie, samengesteld uit liefhebbers en beschermers der muziek. Ik durf hopen, dat alwie de verspreiding der groote muziek behartigt, onze pogingen zal ondersteunen tot welgelukken van een werk aan hetwelk de sympathie van gansch het land verzekerd is.

EDWARD GREGOIR.

Antwerpen, den 5de September 1865.

Kronijk.

Antwerpen. - Door koninklijk besluit van 31 Julij zijn de heeren Verhoeven-Ball, E. Van Reuth, H. Dauriac, E.J. Boks en D. Col, leden van de vereeniging der antwerpsche kunstenaren, vormende de afdeeling van beeldende kunsten van het *Verbond voor kunst-*, *letter-*, *en wetenschappen* van Antwerpen, gemachtigd in die stad, onder toezicht van het gemeentebestuur, eene loterij van kunstvoorwerpen te openen.

Plaatsgebrek belet ons voor het oogenblik een volledig verslag medetedeelen van de tentoonstelling ingericht door de afdeeling van beeldende kunsten in het *Verbond voor kunsten*, *letteren en wetenschappen.*

Wij bepalen ons dus voor het oogenblik er eenige aanteteekenen, hopende dat de heeren kunstbeoefenaren ons hunne medewerking zullen verleenen, door het teekenen van een hunner kunstwerken die wij ook met veel genoegen zullen doen snijden, en onzen lezeren mededeelen. De volgende zijn in den laatsten tijd ingekomen:

Maneschijn, door M. Koekoek; *Vruchten*, door A. Bloemers; *Het toilet*, door M. Fisette; *Naberouw*, door E. Noterman; *Zicht Het meer van Come*, door F. Untenberger; *Zicht van de boorden der Schelde*, door M. Fuchs; *Een monnik in overweging*, door L. Somers; *De leermeester*, door denzelfde; de in zilver gedrevene vaas, door den koophandel van Antwerpen aan den majoor Demarteau geschonken en uitgevoerd in de werkhuizen van M. Dufour te Brussel naar de teekening van F. Durlet; *Zicht van den polder van Borgerweerdt*, *Zwijndrecht*, *nabij Antwerpen*, door H. De Cock; *Rustend trekpaard*, door Moerenhout; *De jonge Van Dyck*, door Marchouw; *Portret der gravin T. de G.*, van Londen, door Philips; *Een oudheidkundige*, door W. Linnig; *Portretten der kinderen van M.B.*, door J. Verhas; *Vruchten en wild*, door Nicolié; de schilderij van wijlen Jos. Lies aangekocht voor het *Museum der Akademiekers*, voorstellende *De gevangenen*; dit meesterstuk van onzen betreurden stadgenoot was tot hier toe nog niet in ons land tentoongesteld geweest; het werd door hem tijdens zijn verblijf in Italië geschilderd; *Zicht genomen te Alpnacht* (kanton Unterwalden), door Jos. Van Luppen; *De avondkus*, door M. de Bruycker; *De scheikundige en zijn leerling*, door M. Gessler; *Een portret*, door M. Van Havermaat; *Een kus voor eene roos*, door M. Ruyten; *Wild en dood gevogelte*; door Mev. Vervloet; *Fruit en gevogelte*, door dezelfde, *Christus in het graf*, groep, door M. Brunin.

De tentoonstelling is gedurende de kermisdagen door ongeveer 10,000 personen bezocht. Dezelve is toegankelijk voor het publiek, alle zondagen van 2½ ure, ten prijze van 10 centiemen per persoon.

- De volgende benoemingen zijn in het akademisch lichaam gedaan: in vervanging van M.A. Wiertz M.A. Van Ysendyck, thans te Brussel woonachtig.

Tot geagregeerde leden: MM. Ch. Verlat, dierenschilder te Antwerpen; G. Guffens, historieschilder, idem; J.L. Gérome, historieschilder te Parijs J.R. Brascassat, landschap- en dierenschilder, idem; J.L. Meissonnier, genreschilder, te Poissy (Seine et Oise); A. Cabanel, historieschilder, te Parijs; Th. Gudin, marineschilder, idem; D. Bles, genreschilder, in den Haag; C. Springer, kunstschilder te Amsterdam; A. Schreyer, dierenschilder, te Parijs; L. Knauss, genreschilder, te Berlijn; P. Van Schendel, idem te Brussel; E. de Block, id. id.; Ch. Tschaggeny, dierenschilder, id.; Piloti, historieschilder, te Munchen; J. Franck, graveerder, te Brussel; F. Drake, beelhouwer te Berlijn.

Zijn tot eere-leden benoemd: MM. Ed. Stevens, algemeene sekretaris van het ministerie van binnenlandsche zaken; Ph. Rombouts, sekretaris der koninklijke Akademie van Schoone Kuns-

ten te Antwerpen; L. Lemmé, koopman te Antwerpen; baron Goethals, generaal-majoor, aide-de-camp van den hertog van Braband.

- De laatste aflevering der *Revue générale* bevat de novelle *Bonjour*, *Philippe*, door Aug. Snieders, vertaling van Mevr. Lebrocquy.

Brussel. - De koninklijke maatschappij van *Schoone Kunsten en Letteren*, heeft de volgende prijskampen uitgeschreven:

1° De geschiedenis van de vlaamsche en fransche letterkunde in het graafschap Vlaanderen, sedert het einde der XVe eeuw (tydstip waar de verhandeling ophoudt die door de maatschappij in 1853 is bekroond) tot de XIXe.

Den volledigen gang dezer dubbele letterkunde betoogende, zal de schrijver, des noods, met bijvoeging zijner eigene waardeeringen, de gelijktijdige oordeelvellingen over de werken, in zijne verhandeling aangehaald, in overzicht nemen; hij zal levensbijzonderheden der schrijvers mededeelen.

2° De geschiedenis te schetsen van het beeldhouwkundig zinnebeeldige, gebruikt bij de godsdienstige en burgerlijke gebouwen van de XIIe tot de XVIe eeuw, in de volgende gewesten van Europa: België, Duitschland en Frankrijk.

De opsteller zal de theoretische grondbeginselen en het overeengekomen gebruik dezer beeldspraak in de verschillende tijdperken voordragen.

De prijs van ieder onderwerp dezer prijskampen is een gouden eerpenning van 500 fr.

De werken moeten in het fransch of in het vlaamsch opgesteld worden. De schrijvers zullen in aanteekening de boeken en oorkonden vermelden, die zij geraadpleegd hebben. De aanhalingen dienen stiptelijk aangeduid te zijn. De bekroonde werken worden den eigendom der maatschappij. Zij zullen in hare *Annalen* verschijnen. De schrijver zal 50 afzonderlijke afdruksels van zijn werk ontvangen.

De ingezondene handschriften blijven aan de maatschappij; de schrijvers kunnen, ten hunnen koste, er afschriften doen van maken. De werken, voor de wedstrijden bestemd, moeten aan den sekretaris der maatschappij vrachtvrij vóór den 1 Augusti 1866 ingezonden worden.

- Bij den buitengewonen prijskamp voor beeldhouwkunde, welk in de koninklijke Akademie van Schoone-Kunsten heeft plaats gehad, heeft M.C. Jacobs, van Duffel, den prijs gewonnen, bestaande in eene somme van 1000 fr.

Kortrijk. - Op zondag 27 Augusti laatstleden heeft aldaar op het Magdalenakerkhof, met veel plechtigheid en door de zorgen der stadsregeering en der maatschappij tot aanmoediging van Schoone-Kunsten, de inhuldiging plaats gehad van het praalgraf, opgericht ter nagedachtenis van den landschapschilder J.B. Dejonghe, geboortig van Kortrijk, en overleden te Brussel, den 27 October 1844, waarvan wij verleden jaar eene uitgebreide levensschets mededeelde. Zie bladz. 31, 10^n^ jaargang, 1864.

Sterfgevallen.

Op 7 Juli is te Geeraardsbergen, in gevorderden ouderdom, overleden de heer Frans Liottier, bouwkundige en beeldhouwer. ‘In onze omstreken, zegt de gazet dier stad, vindt men vele zijner voortbrengselen, welke door hunne volmaaktheid de aandacht

tot zich trekken, terwijl hij als bouwkundige door lange ondervinding en goeden raad menigen schoonen voorgevel en menige gemakkelijke woning hielp bouwen. Hij was van elk geacht en bemind om zijnen vredelievenden omgang.'

- De heer R.C. Bakhuizen van den Brink, archivist der Nederlanden, onderscheiden boekenkenner, die eene Europeesche vermaardheid verworven had, is op 15 Juli te 's Hage in den ouderdom van 55 jaren overleden.

Op 18 Juli had de begrafenis plaats, welke zeer eenvoudig was. Aan het graf werd door den heer van Beijne eene treffende rede uitgesproken waarin hij vooral de groote bekwaamheden van den overledene schetste; eene andere werd gehouden door den oudsten leerling van het gymnasium.

- M. Joannes-Petrus-Antonius Verschuylen, befaamd zilverdrijver, ridder der Leopoldsorde, weduwenaar van Mej. Regina-Maria-Johanna Monteyremar, is overleden te Antwerpen, op 23 Augusti 1865, ten 3 1/2 ure 's morgens, in den ouderdom van 64 jaren, 6 maanden en 11 dagen. De lijkdienst had plaats op vrijdag 25 dezer, daaropvolgende ten 9 ure 's morgens, in de parochiale kerk van O.-L.-Vrouwe. De begrafenis had plaats te Berchem.

Aan het graf werden twee redevoeringen uitgesproken: eene door den majoor Dumarteau in het fransch, en eene door M.L. van Ryswyck. Een der laatste werken van M. Verschuylen, is het in zilver gedreven *antependium* voor de O.-L.-V. kapel op de Schoenmarkt te Antwerpen bestemd.

- Op 26 Augusti overleed te Antwerpen M. August van Hollebeke, dokter, wiens afsterven in deze stad door iedereen betreurd wordt. Op 29 Augusti daaropvolgende heeft eene groote volksmenigte aan den overledene de laatste eer willen bewijzen. Geneesheer der burgerwacht zijnde, waren ook kolonel F. Gregoir en een aantal officieren in uniform aanwezig. Toen men het lijk buiten de deur droeg, werd door peletonvuur de militaire eer bewezen. Op de kist lagen de kenteekens van zijnen graad. Onderofficiers droegen de kist en de hoeken van het baarkleed werden gehouden door officiers en dokters van het legioen. De geestelijkheid opende den stoet; het muziekkorps der burgerwacht voerde lijkmarschen uit. De O.-L.-Vrouwekerk was opgekropt van volk. Aan het graf werden twee lijkreden uitgesproken, eene door Dr. Mayer, eene tweede door Dr. Van Roey. M. Van Hollebeke, wij herhalen het, had, hoe jong ook in de praktijk, reeds veel bewijzen van bekwaamheid gegeven en er lag voor hem eene schoone toekomst open. Als kundig dokter, is zijn afsterven een verlies. Zijn rond karakter, gevoegd bij zijne wetenschap en kennis, hadden hem, door allen die hem kenden, doen hoogachten. Zijne nagedachtenis zal bij zijne vrienden in heilig aandenken blijven.

De gouden leeftijd.

TAFEREEL VAN M.E.J. BOKS, AANGEKOCHT DOOR DE WELEDELEN HEER BARON 'T SERCLAES. (Zie bladz. 59.)

Verre, ja verre, zijt gij heengevloden, o gulden tijd der dromen, schoone jaren van goud, rust en vrede! En waarom, zegt mij, zijt gij zoo spoedig voorbij, waarom is uw genot niet bestendig en alzoo een voortdurend heil geworden? - Waarom toch is uw verblijf bij ons van zoo korten duur, dat er ons pas een flauw aandenken van overschiet? - Is menschengeluk inderdaad maar eene schim? en is het dan maar al te waar, dat wij voor zwoegen en foltering, lijden en angst, zweet en tranen, hier op een ellendig brokje gronds geschaard zijn? Neen, die schoone natuur, die frissche jeugd, dit onnoozel en innig besef van welstand en gevoel, bestaan steeds voor ons nog, maar te veel kommer, te veel andere gewaarwordingen hebben ze voor onze oogen met eenen sluier behangen; even als het mos dat gulzig op de statigste gebouwen groeit en door onweêr tusschen de vouwen en de bersten gezaaid, de fijne lijnen en de keurigste teekeningen bedekt, zoo ook is de gulden tijd over onze hoofden heengewaaid, en over onze jonge inbeelding en den lustigen ochtend onzes levens

is een koud floers geworpen, dat ons met misachting, maar soms veel meer met spijt doet grimlachen of zuchten bij de tafereelen onzer blijde en gouden jeugd!

En nogtans al worden onze haren jaar op jaar wat grijzer, al ontmoeten wij, heden gehuwd en in vol huisgezin, kinderen gelijk die wij zoo frisch op de schilderij des heeren Boks aantreffen, en die wij ook bij het eene of andere beekje kransjes hebben zien vlechten, doch doet het aanschouwen van eene verbeelding der jeugd geen wee, en al herinnert het ons dat de koperen of

ijzeren tijd sinds lang voor ons ontkiemd is; met genoegen begroeten wij dit terugbrengen tot vroegere jaren omdat het ons geheugen tot den gulden tijd terug roept en met een gevoeliger hart, daar het reeds in den kroes der smart gelouterd is geweest, beseffen wij nogmaals, hetgene wij zoo ruimschoots genoten hebben, die herinnering behaagt uitermate, want zij trotseert de wezenlijkheid, en laat ons een duizendtal gelukkige en aandoenlijke beelden voor het oog zweven, die met geene wereldfeesten in de schaal kunnen gelegd worden, hoe druk deze laatste ook bezocht wezen, en hoe deftig ook de zwarte kleeden en de witte halsdoeken zijn die men er ontmoet: omdat wij te goed weten, dat wij allen, *acteur* of aanschouwer, thans door schijn en bedrog-tooneelen vermaakt worden, daar wij in den gulden tijd aan lange en hemelzoete feesten deel namen, waarvan natuur, ziel en gevoel alleen de kosten deden!

Gulden jaren, gij hebt voor allen geschenen, maar uitgelezen, zeer uitgelezen zijn zij die u hebben behouden, uit wier armen gij niet ontsnapt zijt. Evenwel blijft het leven voor al wie jong en ideaal is als een bekoorlijke zomerdag voortduren; en blijft voor die schaarsche denkers alles even jong, even gelukkig, even zonder achterdenken noch nijpend voorgevoel, zoo als het op het tafereel des dichterlijken schilders voorkomt. Voor hen behouden velden en wouden immer een behaaglijk en weelderig tooisel, voor hen hangt nooit grijze nevel vóór de blauwe lucht, voor hen komt nooit een schijn van storm de kalme en statige natuur bedreigen; neen, dagen en jaren vlieden vervuld en hartelijk besteed in de minnende aanschouwing der schepping voort, hun bestaan is eene onverpoosde *Idylle*, gelijk die des gulden tijds des tafereels van M. Boks, *Idylle* die doet mijmeren met den jeugdigen knaap, doet opblikken met het tenger en diepgevoelend maagdje der schilderij, en met dezelfde ziel toonen uit eene ruwe fluit doet halen, die tevens zuchten als het gemurmel der beek, zuisen als het gewispel der jonge eikenblaren, et tevens wild door de velden heenklinken, als het ongebondene lied der honderde vogeltjes, die in het kreupelhout nesten, spelen en minnen.

Och, mocht het leven zóó eene immer voortdurende *Idylle* wezen, wat zou ik God te danken hebben. Welnu, toeft geen stond uw dankbetuigen uittedrukken, want eene herinnering, een blik brengt u tot den gulden tijd weder; het tafereel eens jongen en veelbelovenden schilders brengt u tot die verre jaren terug, wanneer gij, lezer, ook zoo diep gevoelend als zijne beide jongelingen waart, wanneer gij met zoo veel geloof de natuur bemindet en haar overal Virgilius oproep tot het buitenleven met volle borsten voordroegt:

> '*O tantum libeat mecum tibi sordida rura,*
> *Atque humiles habitare casas et figere cervos*,
> *Hoedorumque gregem vividi compellere hibisco!*
> *Mecum una in silvis imitabere Pana canendo.*'

Eene *Idylle!* eene herinnering! een heilzame stond! onschatbare gewaarwordingen bij het aanschouwen eens tafereels! dit alles is dank en erkentenis waard, dit alles heeft Boks dichterlijken gulden tijd doen onstaan. Schilder, uwe kunst balsemt en lenigt zoo menig hart!

Volkslied

Gezongen ter gelegenheid des bezoeks van hunne koninklijke en keizerlijke hoogheden Mgr. den hertog en Mev. de hertogin van Brabant, aan de werkhuizen van St. Nicolaes, 18 September 1865.

zangwijze: *De Brabançonne.*

Staak, werkman, staak uw zwoegen heden
En hef een vrolijk feestlied aan!
Ontspan uw' geest, ontspan uw leden,
't Getouw zal morgen radder slaan!
Gaat, stokers, uw machienen stoppen;
't Is feest door heel het waassche land!
Laat rustig slechts de harten kloppen
Voor VOLKSHEIL, VORST en VADERLAND!

Haalt, noeste werkers, trouwe Belgen,
Geestdriftig uwen Hertog in!
Toont u, voor de eedle vorstentelgen,
Der vrijheid waard, door vorstenmin!
Laat anderen naar schimmen streven,
Voor volksgeluk heel onbestand.
Wat kan u eedler driften geven
Dan VRIJHEID, VORST en VADERLAND?

't Is Hij die, Kroonzoon van uw Koning,
Zijn lot met Belgiës lot vermengt;
En die uwe orde en vlijt, ter looning,
Zijn vorstelijke hulde brengt;
Hij die beschermend komt vereeren
Des werkers ijver en verstand,
En allen de verknochtheid leeren
Aan PLICHTEN, VORST en VADERLAND!

't Is de Erfzoon van onz' Koninginne
Die, ach! te vroeg onz' liefde ontvloog,
Voor de aard te rein, eene engelinne
Die weder tot den Hemel toog;
Die 't volk beproefd ziende, in ons midden,
Vertroosting spreidde uit milde hand;
En teêr beschermt nu, met haar bidden,
En VOLK en VORST en VADERLAND.

Eert de Doorlucht'ge Gemalinne
Op wier gelaat de goedheid zweeft
Die Zij van onze Keizerinne
Marie-Tereze in erfenis heeft!
Zij houdt ons volksgevoel en leven
Met haar geliefde Kroost in stand;
En zal vernieuwden eerbied geven
Voor DEUGDEN, VORST en VADERLAND!

Wij willen onzen geest bewaren
Voor list en volksbedriegerij,
Die minachting voor vorsten paren
Met haat voor God en maatschappij!

Wij willen onze vlaamsche zeden
Niet wisslen, vreemden leen ten pand;
Noch onze aloude trouw vertreden
Aan GODSDIENST, VORST en VADERLAND!

De Hertog wil 's Lands vader wezen,
's Lands moeder wordt de Hertogin.
Hoe hun den dank des volks bewezen,
Want Belgie wordt één huisgezin!
De trouw zal rond de harten smeden
Van liefde en plicht een' dubblen band!
Ja, zweren wij des Vlamings eeden
Aan ORDE, VORST en VADERLAND!

L. JANSSENS.

St.-Gummarus autaar in de oud collegiale kerk te Lier.

In de beeldstormerij der XVIe eeuw, dat tijdstip van betreurenswaardige gedachtenis, moest de prachtige gothische tempel die onze stad als een altijddurend gedenkstuk van eerbied en erkentenis, aan haren beschermheilige opgerecht had, het lot ondergaan van het grootste deel der godsdienstige gebouwen welke ons door de kunstenaars der middeneeuwen nagelaten zijn. Al de autaren, met hunne kunstig bewerkte bladen en schilderstukken, de schoone gesneden houten en steenen beelden, het koorgestoelte enz., vielen onder den hamer der verwoesting; het overige werd door het vuur vernield. Jaren verliepen vooraleer men er kon aan denken dit onberekenbaar verlies te herstellen; men moest zich in dien tusschentijd bepalen bij het hoogstnoodzakelijke, om de goddelijke diensten met betamelijkheid te kunnen verrichten.

Onder de regeering van Albertus en Isabella, begon de stad, welke bijna dertig jaren lang door de inlandsche beroerten zooveel geleden had, wederom te herleven: de handel en nijverheid, die sinds lang kwijnden, hadden op weinigen tijd hunnen vorigen bloei hernomen en de burgerij smaakte, na zoovele onheilen, het genot van eenen aangenamen en duurzamen vrede. Eene der eerste zorgen van de stedelijke regeering en het kerkbestuur was de kerken en openbare monumenten te herstellen: zoo werden de kluizekerk en de kapel van de HH. Apostelen Petrus en Paulus, die tot schuren voor de protestantsche krijgsbezetting gediend hadden, heropend, gezuiverd en in eenen behoorlijken staat gesteld; zoo zag men door de zorg van de kerkmeesters en de overdekens der gilden en ambachten, nieuwe autaren in de hoofdkerk oprechten. Onder deze is er een, in marmer gebeiteld, staande in den noorderkruisbeuk en aan den H. Gummarus toegewijd, voorzeker bewonderenswaardig. De uitvoering ervan werd toevertrouwd aan zekeren Jan Van Mildert, een pruisischen beeldhouwer, die zich te Antwerpen met der woon gevestigd had. Ziehier de voorwaarden der aanbesteding van dit kunstgewrocht, hetwelk heden nog onze hoofdkerk versiert; het oorspronkelijk stuk, bekleed met de handteekens van den kunstenaar, van den heer Kornelis Van der Geest, antwerpschen kunstbeschermer, Andreas Hechts en Hendrik Nuyens, kerkmeesters, Adam Rademakers, schepen, Jakob Van Postels, stadssekretaris, berust in de oorkonden der hoofdkerk:

‘Compareerden Mr Henrick Nuyens d'oude ende Mr Andries Hechts beyde kerckmeesters van St^{e} Gommaers kercke bynnen deser stadt van Lyere, ter eenre, ende Mr Hans Van Mildert, wylen Anthonis sone, geboren tot Connicxberch, in Pruyssen tegenwoordich tot Antwerpen woonachtich, beeldtsnijder van syne conste, ter ander syde ende hebben bekendt ende verleden: ierst die voerseyde ierste comparanten dat sy naer voergaende autorizatie haer gegeven by myne heeren Wethouderen deser voerseyde stadt van date deser aenbestaeyt te hebben aen den voerseyden Mr Jan Van Mildert een aultaerstuk voer Ste Gummaers aultaer bynnen deser voersyde stadt hooch synde eenentwintich voeten ende twaalff voeten breet aen de pedestaelen gemaeckt synde van swerten toetsteen en op syn schoonste gepolleyst, de pilleirren schoonen rooden marmer steen, syn chiraten soe festonnen als anderssints van schoonen witten albast, alles conform het patroon aen de recht syde, daer op stellende eenen Ste Gommaer van witten suyveren albast hooch wesende sesse ende eenen halven voeten, dwelck den voerseyden Mr Jan was accepterende, waer voren die voerseyde kerckmeesters geloeffden den voerseyden Mr Jan te geven negenthiene hondert ende vyftich Rinsguldens eens tot XX stuyvers den gulden gerekent ende dat inde navolgende termynen te weten sesse hondert vyftich guldens contant, Item gelycke sesse hondert vyftich guldens als het voerseyde aultaerstuk inde voerseyde kercke ter plaetste gerequireert staen zal. Item drye hondert vyff entwintich guldens een jaer naer dat tvoerseyde aultaerstuck staen zal. Item ende de resterende drye hondert vyffentwintich guldens sullen betaelt worden een jaer naer de voergaende paeye, Item moet het voerseyde aultaerstuck staen te Paesschen naestcomende opden verbeurte van vyftich guldens eens die de voerseyde Mr Janne sullen aen syne capitale penningen gecort worden, in gevalle van faulte. Item moet die voerseyde Mr Jan de stoffe ende voergenoemde steenen vant aultaerstuck leveren 't synen coste, inde voerseyde kercke. Item de fundamenten moeten geleecht worden ten coste van de voerseyde kermeesters tot aen het beginsel van de pedestaelen des voerseyden aultaers. Item moeten deselve kerkmeesters noch becostigen, loodt, yser, metser ende timmerman. Item moet den boghe boven de casse wesen van toetsteen den grond ende achter van gelycken toetsteen, ende het gewelfsel vanden boghe verchiert met engels hoofdden ende roosen van witten albast, de vase daer de casse op staet van witten albast ofte van rooden marmer met syne banden. Dese voerseyde wercken moeten voirts volbracht wesen conform den voerseyden bestecke loffelyck ende naer den eysch vande wercke. Ende dit geloeffden partyen contractanten te achtervolgen, onder de verbintenisse van henne respective persoenen en goeden sonder fraude, Toirconde etc. Actum coram Adam Rademaeckers schepen et me, et similiter Sr Cornelis Vander Geest, desen XXVI^{n} Augusty XVIe negenthiene.
Hans Van Mildert.
Andries Hechts.
Henric Nuyens.
Ja. Van Postels.

1619.
Cornelis Van der Geest.
Adam Rademakers.'

Op 27 September van het volgende jaar werd deze nieuwe autaar plechtiglijk gewijd door Z.H. Joannes Van Malderen, bisschop van Antwerpen, in het bijwezen van het koninklijk kapittel, het

magistraat en eene groote menigte van volk. Zeven jaren later, te weten in 1627, is de schilderij van den ouden autaar met hare luiken, wezende een der schoonste voortbrengsels van de XVe eeuw, naar Antwerpen overgebracht om vergroot te worden en op den nieuwen autaar hare oude plaats te hernemen. Onze geleerde en achtbare letterviend M.P. Génard, archivist der stad Antwerpen, is voornemens ter gelegenheid van het jubelfeest van 1865 eene beschrijving dier kunstgewrochten, waarvan slechts de luiken nog bestaan, in het licht te geven, dewelke, wij twijfelen er geenszins aan, door de kunstkenners en het publiek met dezelfde voldoening zal gelezen worden als eene vorige door gemelden heer in 1860 opgesteld, van het triptiek hetwelk den autaar der oudkolvenierskoor onzer hoofdkerk versiert en welke beschrijving in de bulletijns der koninklijke academie van België is opgenomen.

Lier, Februarij 1865.

G. VAN VUGT.

Onschuldig.

Hij stapt, bedaard, met kalmen tred,
Langs markt en straten voort,
Gelijk een wreeden moordenaar,
Geketend en gekoord.

Gendarmen gaan aan zijne zij,
De zwaarden uit de scheê;
Het volk vervloekt en lastert hem, -
Zijne ziele blijft in vreê;

Hij peinst op zijne teedre vrouw
En op zijn blozend kroost,
Die nu van elk verstooten zijn
En zonder hulp en troost.

Had de arme man geen huisgezin,
De doodstraf gaf hem niet.
Hij weet dat hij onplichtig is
Voor God, die alles ziet.

Zoo wordt hij tusschen 't volksgewoel

Naar Themiszaal gebracht;
Van alle kanten dondert het:
‘De dood is nog te zacht!’

De rechters zitten op hun stoel, -
Hij op de dievenbank;
Na ondervraging en gehoor,
Voor hem eene eeuwe lang,

Eischt men de toepassing der wet!....
Hij huivert, schrikt en trilt,
Wijl 't anders zoo geruste hart
In heete tranen smilt.

Nu komt de jury in de zaal
Met statigheid getreên.
‘Wat is het antwoord?’ klinkt de vraag.
- ‘Hij is niet plichtig. - Neen!’

De vrijspraak volgt er daadlijk op.
Zijn kroost vliegt hem aan 't hart;
Zijn echtgenoote weent van vreugd -
Verzwonden is heur smart.

De woorden: vader! lieve man!
Gaan juichend in het rond,
Maar hij, hij hoort die kreten niet,
Hij valt verplet ten grond,

En toen hij de oogen opendeed,
(Wat 's 't menschelijk leven broos!)
Toen lachte hij zoo akelig -
De man was zinneloos!

KAREL DE WAEL.

Sinay 1865.

Herdenken.

Ik minde ze uit den grond mijns herten,
Zy scheen mij toch zoo zoet zoo teer:
Zy wierd me een bron van groote smerten,
En 'k min ze meer en meer.

'k Las in heur blinkende oogen,
De liefde straalde er door....
Die schijn heeft mij bedrogen
En 'k ween er bitter voor.

O gij, die al mijn blijde dagen
Veranderd hebt in droomerij,
Verstaat gij nog mijn hertejagen
Of denkt gij soms aan mij?

Ja, geef aan and'ren alles,
Uw liefde en al heur kracht,
Doch, als 't u liefdetal is,
Verleen mij een gedacht.

Geen ander dan uw minnende oogen
Begroet ik ooit met liefde weêr;
Nu loop ik met het hoofd gebogen
En kijk naar niemand meer.

Verbitterd is mijn leven,
Mijn hert is als versmacht:
'k Heb eens wat licht zien zweven
Maar aanstonds kwam de nacht.

KAREL DE GHELDERE.

Kermisfeesten van Antwerpen 1864.

De tweede aflevering van de beschrijving der kermis- en kunstfeesten, welke plaats hadden ter gelegenheid van het twee-eeuwen-feest der Koninklijke Academie van schoone kunsten van Antwerpen is verschenen; zij bevat: de beschrijving van het feestmaal gehouden in de Koninklijke Harmoniemaatschappij met de daar uitgesprokene redevoeringen en de in kleur gedrukte dischkaart; de beschrijving van den *Eersten dag der feesten* met de volgende platen: Zinnebeeldige schildering geplaatst ten einde der St-Paulusstraat; Eereboog geplaatst ten einde van het Kipdorp;

Eereboog geplaatst aan den inkoom der landbouwtentoonstelling op het Kasteelplein; portret van M.C.F. D'Hane-Steenhuyse, voorzitter der feestcommissie; Kermismarkt op het plein der afgebrande Beurs; plechtige processie van O.L. Vrouw; wapen der Harmoniemaatschappij, zinnebeeld van den Scheldegalm, enz., enz.

Beschrijving van den *Tweeden dag der feesten*, met zinnebeeldige titelplaat en het afbeeldsel van eenen der oudste en trouwste Vlamingen, M. D^{r}. J.F. Matthyssens, secretaris der feestcommissie.

De plaat die wij hier mededeelen stelt de schildering voor geplaatst ten einde de S^{t}.-Paulusstraat, tegen de S^{t}.-Pietersvliet; de schildering was twintig meters hoog, en verbeeldde Antwerpen, kroonen uitreikende aan de kunstenaren.

Op het ondergedeelte van het voetstuk liggen twee wakende leeuwen waartusschen 's lands wapen, omgeven van de kenteekens der Leopoldsorde, en daarboven de koninklijke kroon. De leeuwen, welke de belgische Grondwet voorstellen, dragen het bovengedeelte

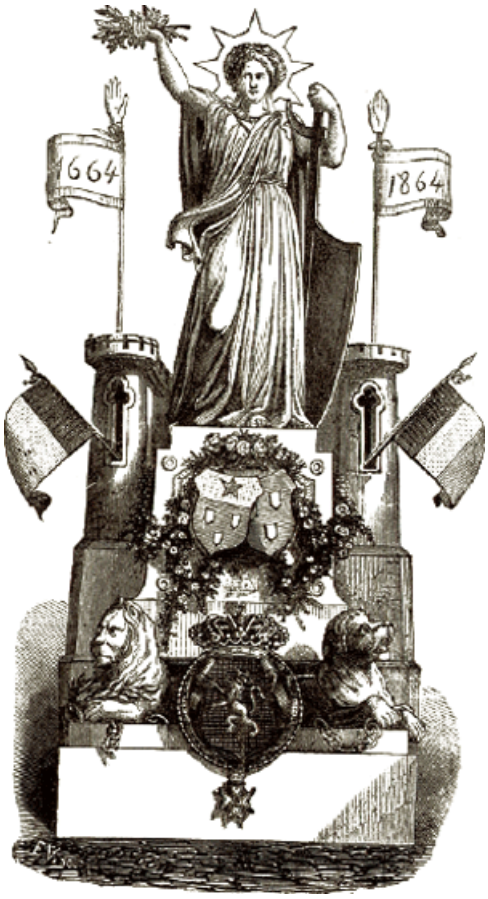

van het voetstuk versierd met de wapens der aloude S^{t}.-Lucasgilde en der Maatschappij ter aanmoediging van schoone kunsten van Antwerpen, omkranst van bloemfestoenen; boven op het geheele voetstuk, het heerlijke en grootsch opgevat zinnebeeld der stad als handel- en kunstplaats, in de eene hand een roer houdende, in de andere lauwerkroonen. Op den achtergrond ziet men eene sterkte, waarop driekleurige vlaggen alsook die der gemeente met de jaargetallen 1664-1864, wapperen.

De moeilijke en tevens gevaarlijke plaatsing van dit groote gevaarte, geschiedde onder de leiding van den bouwmeesteraennemer, M.J. Royers. Zie verder de beschrijving der feesten welke wij onzen lezeren aanbevelen.

Het Antwerpsch museum.

Onlangs hebben wij gemeld dat het Museum van Antwerpen verrijkt was geworden met eene prachtige kopij van van Eyck's beroemde schilderij *De aanbidding van het Lam.* Zoo als men weet werd deze kopij, die sommigen beweeren dat door van Eyck zelve geschilderd werd, edelmoedig aan het Museum geschonken door den heer Lemmé, koopman hier ter stede.

Ons Museum heeft thans weder eene belangrijke aanwinst gedaan, in de volgende tafereelen uit het kabinet nagelaten door den heer F. Dusart, oud stadsontvanger van Mechelen., enz., door de onlangs gestichte vereeniging *Artibus Patrioe* aangekocht: *Jephte hare dochter ontmoetende*, (deze schilderij is in den trant van Rubens geschilderd en geteekend door eenen tot nu onbekenden naam A. Wilsen, Fr.); een zeer schoon *Landschap* van C. Huysmans; een *Binnengezicht* van Adriaan Brauwer; een *Zeegezicht* door Jan of Julius Percelles of Parcelles; eene *Zeehaven* door Minderhout; *Wild* door Fyt en een *Landschap* van Brueghel.

Te dezer gelegenheid kunnen wij niet nalaten ons leedwezen uit te drukken, dat in de groote veilingen van schilderijen welke voor eenige maanden te Parijs hebben plaats gehad, namelijk van de kabinetten Pourtales en de Morny, ons Museum niets heeft gekocht. Die veilingen waren nogtans hoogst merkwaardig en meer dan eene aldaar verkochte schilderij zou in ons Museum eene wezenlijke leemte hebben aangevuld. Eene kunstgalerij zoo aanzienlijk als die van Antwerpen, zou geene enkele gelegenheid mogen laten voorbijgaan zich in bezit te stellen van in den handel gebrachte uitmuntende gewrochten van groote meesters. Om zijnen naam van kunsthoofdstad des lands te handhaven, moet Antwerpen zich eenige opofferingen weten te getroosten.

Zooals bekend is en gelijk destijds door de *Vlaamsche School* werd gemeld, werden in 1864 slechts twee schilderijen voor het museum aangekocht, namelijk: Een blazoen, geschilderd voor de rederijkkamer *de Violiere*, door vier harer leden: Jan Brueghel, den fluweelen, Hendrik Van Balen, den oude, Frans Francken, den jonge, en Sebastiaen Vrancx, en eene schilderij bekend onder den naam van het *Allerheiligste*, en verbeeldende het H. Sacrament, omgeven van eenen krans van bloemen en vruchten, door Nic. Verendael.

Wij bekennen volgaarne dat deze aanwinsten geenszins van belang ontbloot zijn. Aldus heeft het blazoen der *Violiere* niet slechts eene ernstige kunstweerde, maar er hechten zich ook geschiedkundige herinneringen aan, die zijn bezit nog meer op prijs doen stellen. Immers bekwam dit blazoen den eersten prijs bij eenen wedstrijd in 1618 door de rederijkkamer de *Olijftak* ingesteld. Wat de schilderij van Nicolaas Verendael betreft, welke uit de in April 1862 gehoudene veiling van het kabinet Baillie-Bosschaert komt, zij is het werk van eenen te Antwerpen geboren vlaamschen meester, die tot dusverre in het Museum niet vertegenwoordigd was.

Zoo als men ziet, wij bedillen geenszins de gedane aankoopen. Integendeel, wij betreuren enkel dat er niet nog meer aangekocht wordt, dat men goede gelegenheden om ons Museum te verrijken, laat voorbijgaan, ondanks men kan voorzien dat dezelve zich niet zoo spoedig, zoo al ooit, weder zullen voordoen.

Wij besluiten met den vromen wensch, dat deze ter loops gemaakte opmerkingen, eenigen weêrklank mogen vinden. *Esto.*

Het kunstonderwijs in de provincie Antwerpen.

Het is niet onbelangrijk van tijd tot tijd eenen onderzoekenden blik te slaan, op wat er ook in kleinere steden onzes lands, ten nutte van het kunstonderwijs gedaan wordt en de redactie der *Vlaamsche School* wil zulks minder dan wie het ook zij verwaarloozen. Met genoegen stippen wij aan dat de provincie Antwerpen ook in dit opzicht de meeste andere provinciën des rijks op zijde, zoo al niet voorbijstreeft. Trouwens er bestaan in onze provincie teekenscholen of academiën te Mechelen, te Turnhout, te Herenthals en te Lier en alle verkeeren in bloeiende omstandigheden. Wij gelooven dat onze lezers met belangstelling eenige nadere bijzonderheden nopens deze inrichtingen zullen lezen.

De aanzienlijkste der vermelde teekenscholen is de

Academie van Mechelen.

Derzelver eerste afdeeling werd in 1864 door 513 leerlingen bijgewoond, verdeeld als volgt:

Teekening naar de natuur,	8 kweekelingen.
Teekening naar de antieke figuren,	9 kweekelingen.
Teekening naar de plaasteren hoofden,	12 kweekelingen.
Teekening naar de geschaduwde figuren,	13 kweekelingen.
Teekening naar de geschaduwde hoofden,	20 kweekelingen.
Teekening naar de geschaduwde sieraden,	18 kweekelingen.
Teekening naar prenten getrokkene hoofden, eerste klas,	56 kweekelingen.
Teekening naar prenten getrokkene hoofden, lagere klas,	71 kweekelingen.
Teekening naar prenten getrokkene sieraden,	52 kweekelingen.
Teekening naar getrokkene eerste beginsels,	133 kweekelingen.
Bouwkunst. Klas van samenstelling,	14 kweekelingen.
Bouwkunst. Regelmatige teekening,	22 kweekelingen.
Bouwkunst. Orders, eerste klas,	16 kweekelingen.
Bouwkunst. Orders, lagere klas,	31 kweekelingen.
Teekening van werktuigen,	8 kweekelingen.
Boetseering. Borstbeelden,	1 kweekelingen.
Boetseering. Hoofden,	8 kweekelingen.
Boetseering. Groote sieraden,	9 kweekelingen.
Boetseering. Kleine sieraden,	12 kweekelingen.

De bijzondere klassen werden door een groot getal kweekelingen gevolgd.

De aangroeiing van het getal der leerlingen heeft eene vergrooting van het lokaal der academie noodzakelijk gemaakt. Wij vernemen met genoegen dat de in 1864 begonnen werken reeds bijna geheel voltooid zijn. Er is namelijk eene nieuwe zaal voor de boetseerklas gebouwd. De plaasteren modellen, waarvan de academie tamelijk wel voorzien is, zijn in de oude boetseerzaal overgebracht en staan er bestendig ten toon voor leeraars en leerlingen; de bibliotheek van het gesticht staat in de zaal der modellen; de leerlingen der accademie mogen er de talrijke

kunstverzamelingen komen zien en bestuderen. Voor onze lezers die bij gelegenheid een uitstapje naar Mechelen mochten doen, voegen wij er bij dat ook aan de academie vreemde personen, kosteloos toegelaten worden dezelve te bezoeken en de bibliotheek en de kunstverzamelingen te bezichtigen.

Buiten zijne eigenlijk gezegde academie, bezit Mechelen nog een *Gesticht voor schoone kunsten*, opgericht door eene maatschappij welke in 1864 een getal van 224 leden telde. In dit gesticht is eene proeve genomen met de inrichting eener klas van op de nijverheid toegepaste schildering. In het afgeloopene jaar werd deze leergang, die uit twee afdeelingen bestaat, door een dertigtal jongelieden, met de grootste regelmatigheid gevolgd. Volgens wordt bericht, en wij wenschen van harte dat het zoo zij, zijn met dit onderwijs, ofschoon slechts in 1863 begonnen, reeds bemoedigende uitkomsten verkregen. Onder andere zouden de meeste leerlingen reeds zeer ervaren zijn in de zoogenaamde hout- en marmerschildering. De leergang van nijverheids-teekening, voor eenige maanden in genoemd gesticht geopend, werd door een twaalftal leerlingen met vlijt en vrucht bijgewoond.

In het voorbijgaan, nu wij toch over Mechelen spreken, kunnen wij ook wel een paar inlichtingen geven nopens het kunstmuseum dier stad. Er zijn aan het lokaal groote verbeteringen gebracht. Het kabinet van natuurlijke historie is naar het collegie Pitzenburg overgebracht. Dit kabinet bevond zich in eene der beste verlichte zalen van het museum; men heeft dan ook goed gedaan dezelve te gebruiken om er schilderijen in te plaatsen. De verplaatsing van gezegd kabinet heeft ook toegelaten de vier groote schilderijen, welke de heer senateur van Cannart-d'Hamale, eenige jaren geleden aan de stad geschonken had, eene plaats in het museum te verleenen. Op dit oogenblik houdt men zich bezig met een aantal schilderijen van het museum te herstellen. Welke schilder met dit moeilijk en kiesche werk gelast is, is ons niet bekend. Bij de verloting der kunstvoorwerpen, door de Mechelsche maatschappij tot aanmoediging der schoone kunsten in de laatste tentoonstelling van Mechelen gekocht, zijn twee hedendaagsche kunststukken aan de stad Mechelen ten deel gevallen: het marmeren borstbeeld eener Madona, door De Cuyper, en een landschap in Westfalen, door Wuyts.

Teekenschool van Turnhout.

De teekenschool van Turnhout, bestuurd door den heer A.J. van den Plas, heeft, gedurende het schooljaar 1864-65, 105 kweekelingen geteld, van welke:

25	in den leergang der bouwkunst,
22	in den leergang der beginsels van teekening,
33	in den leergang der figuurteekening,
19	in den leergang der teekening van sieraden,
6	in den leergang der beeldhouwkunst,

in den leergang der landschapsteekening. (Gemengde klas, bestaande uit leerlingen van de andere klassen.)

Het onderwijs wordt er kosteloos gegeven, zoowel aan de jongelieden uit de stad als aan degenen uit de omliggende gemeenten.

Alle jaren hebben er prijskampen plaats. Het werk der leerlingen wordt ter bekeuring gegeven aan rechters door het schepenencollegie onder bevoegde mannen gekozen. Deze school geniet van de provincie een hulpgeld van fr. 300, welk grootendeels besteed word aan het koopen van modellen. Het stadsbestuur van Turnhout begunstigt de school met een aantal zilveren eeremetalen aan de bekroonde leerlingen uit te reiken, en een hulpgeld van fr. 200.

Teekenschool van Herenthals.

Dit gesticht telt 50 leerlingen, verdeeld in drie klassen. In de eerste leert men de teekening van gebouwen en geschaduwde hoofden en sieraden, in de twee andere onderwijst men de lijnteekening. Het Staatsbestuur heeft aan deze school eenen onderstand van fr. 200 verleend voor het aankoopen van modellen.

Teekenschool van Lier.

Nopens dit gesticht hebben wij zoovele inlichtingen niet als over de andere en wij stellen ons voor dezelve bij gelegenheid in te winnen. Wij meenen echter te weten dat deze school in bloeiende omstandigheden verkeert en een tamelijk groot getal leerlingen telt. Zij geniet van het rijk een hulpgeld van 800 fr. en ontvangt daarenboven eenen onderstand van 300 fr. uit de kas der provincie.

Hoe bondig ook te zamen gevat, vertrouwen wij dat het vorenstaande een oppervlakkig denkbeeld geven zal van gewis zeer nuttige inrichtingen, die wel verdienen gekend te worden door en de belangstelling op te wekken van allen wien de belangen van het kunstonderwijs aan het hart liggen. Wij wenschen de bestuurders en beschermers van genoemde scholen de noodige volharding in hunne edele pogingen en wij zijn verzekerd dat deze onze wensch door al de lezers van dit tijdschrift welgemeend zal bijgestemd worden.

Kronijk.

Antwerpen. - De werken der nieuwe St-Josephskerk, in de Leopoldslei, zijn zoo verre gevorderd, dat naar allen schijn in November aanstaande de goddelijke diensten in den tempel zullen kunnen verricht worden. Er zal niets te voltooien blijven dan de beide torens, waarmede men zich het toekomende jaar zal bezig houden.

- Het tafereel van M. Ferd. de Braekeleer, voorstellende *Graaf Frederik de Merode*, *gekwetst in het gevecht te Berchem*, *den* 24^{n} *October* 1830 *en overleden te Mechelen*,

den 4n *November navolgende*, is tentoongesteld geweest in de zaal van het Museum der academiekers, Venusstraat, van zondag 17 tot zondag 24 September, telkens van 10 ure 's morgens tot 3 ure des namiddags.

- De tentoonstelling in het Verbond voor kunsten, letteren enz. is voor de sluiting nog met de volgende tafereelen verrijkt geweest: *De scheidsmuur*, door H. Dauriac; *Het inwendige eener schuur*, door L. van Kuyk; *Zicht der heide van Calmpthout*, door J. Meyers; *Zicht van het Como-meir*, door F.R. Unterburger; *Landschap*, door Huysmans. *De toast*, door M. Schaefels; *Portret van M. Hagenaers*, door E. van Reuth; *Het portret van M.J.H.*, door M. Delfosse.

De volgende schilderijen zijn voor de verloting aangekocht en gewonnen door de nevenstaande nummers: *De putten*, door Hanneton, van Ath, met 5467; *Het portret*, door L. Taeymans,

van Brussel, met 5184; *Een huishouden*, door M. Lautenberger, met 3489; *De gebrokene pop*, door M. van den Daele, met 5308; *Zicht in de omstreken van Ruysbroeck*, door M. de Cock. met 2032; *Pieter de Groote te Saardam* (teekening), door J.B. Michiels met 7880; *Vruchten en wild*, door P.E. Nicolie, met 7039; *Wandeling op den zeedijk*, door J. Moerenhout, met 6135.

- Op dinsdag 26 September werd in het verbond een symphonie-concert gegeven, er was ook eene tentoonstelling van 80 a 90 teekeningen en waterverfschilderingen van M. Verhoeven-Ball; de tentoonstelling van schilderijen was verlicht met de gaz.

Ziehier de algemeene uitslag der tentoonstelling van dit jaar:

Het getal der inschrijvers beliep 337; aan drager werden 1961 loten aan 50 centiemen verkocht. Aan den prijs van 10 centiemen hebben 4558 personen de tentoonstelling bezocht.

De vereeniging heeft 16 geagregeerde leden vreemde kunstbeoefenaren gewonnen.

Er zijn in het geheel 11 schilderijen verkocht, te weten: 3 aan liefhebbers en 8 voor de verloting; doch men moet opmerken dat ruim het dubbel van dit laatste getal door de kunstenaars in hunne werkhuizen was verkocht, zooals die van M.E. Boks die wij bl. 125 mededeelen.

- In den dierentuin heeft men een groot gebouw, achter in den hof, langs den kant der Ploegstraat, opgericht. Dit gebouw zal dienen voor onderscheidene inlandsche dieren, en zal daarenboven in den winter gebruikt worden voor het bergen van oranjeboomen en andere planten. De achterkant van dit gebouw komt teenemaal in glas. Het geheel van dezen bouw is 42 meters lang en 11 breed.

Het plan werd gemaakt door M. Ch. Servais, de uitvoering ervan is toevertrouwd aan M. van de Wouwer, aannemer te St-Willebrords.

- Gedurende het jaar 1864 zijn bij het *Provinciaal Leescomiteit* van Antwerpen, zes tooneelstukken ingediend en de premie waardig gekend. Het zijn de volgende:

1. *Jaloerschheid*, zangspel, door K. Ondereet.
2. *Juffer Wantje*, id. id.
3. *Suzette*, id. id.
4. *Eene rat in de val*, opera, door de heeren Versnaeyen en Soweine.
5. *Een man die de kas houdt*, zangspel, door J. Bruylants.
6. *Het erfdeel van Matant*, zangspel, door F.J. Van den Branden.

- In het jaar 1864 telde de muziekschool van Antwerpen het volgende getal leerlingen:

Notenzang	30 leerlingen.
Viool, twee afdeelingen	33 leerlingen.
Basviool	11 leerlingen.
Klarinet	9 leerlingen.
Fluit	10 leerlingen.
Hobo	2 leerlingen.
Basson	3 leerlingen.
Horen en trompet	26 leerlingen.

Schuiftrompet 4 leerlingen.

- De kring *het Vrije Woord*, lokaal *Hofken Meir*, heeft op 30 September, ten 8 ure 's avonds, de gewone zittingen hervat. De eerste voordracht had voor onderwerp: in hoever heeft de kunst eene beschaafde strekking?

- In de St. Jacobskerk, boven op het oksaal voor de hooge koor, heeft men een zeer groot nieuw kruis geplaatst, waarvan het Christusbeeld vervaardigd is in de werkhuizen van MM. van Wint en de Bock. Deze heeren hebben ook een prachtig beeld van O.-L.-Vrouw onbevlekt ontvangen in franschen steen gemaakt voor eene kerk te Mechelen, naar hun model dat bekroond werd in de tentoonstelling van christene kunsten dier stad.

- Op 17 september, heeft er in de St.-Pauluskerk, eene drijdaagsche plechtigheid van het 75-jarig jubelfeest der broederschap van het H. Kruis plaats gehad. In de loven werden voorgedragen: het koor *Super Flumina*, van Gounod, en het motet *Jubilate Deo*, van Beethoven; 's maandags: de *cantate Dominum*, van Beethoven, toepasselijk gemaakt door ridder Leo de Burbure, de *Ne pulvis et Sinis*; 's dinsdags: de *Sanctus* van Gounod, en de *Tota pulchra*, van Aldega. Als slot werd het groot *Te Deum* van Janssens gezongen; ook werd alle dagen, onder het lof, de *Vexilla Regis*, uit een stuk door M. Jos. Gregoire opzettelijk voor dit feest vervaardigd, gezongen. De uitvoering, onder de leiding van M. Kieven, door ongeveer 50 zangers, mag buitenwoon genoemd worden.

Een nieuw vaan welk ter gelegenheid van het jubelfeest der broederschap van 't H. Kruis, besteld werd en in de werkhuizen van M. Wouters, goudborduurder, is gemaakt, prijkte in de kerk, die eenvoudig maar prachtig versierd was; de twee vliegende engelen met opschrift, in het midden van den tempel hangende, waren vooral schoon. 't Is jammer dat ons de ondersteuning van de zeer Eerw. heeren pastoors ontbreekt; wij zouden anders van dergelijke voortbrengselen der kunststielen platen kunnen doen maken, welke voor de geschiedenis der kerkfeesten en voor de geschiedenis der belgische hedendaagsche nijverheid geene onbelangrijke bijdragen zouden zijn.

Wij vestigen de aandacht der heeren pastoors op deze aanmerking.

- M.L. van Moock, goudborduurder, heeft een vaan naar middeleeuwschen stijl gemaakt, voor de hoofdkerk van Lier.

St.-Nicolaas. - Bij het bezoek dat HH. KK. en KK. HH. de hertog en de hertogin van Brabant in deze stad aflegden, brachten zij een bezoek aan de nieuwe O.-L.-Vrouwe-kerk aldaar welke, zoo als men weet, door de heeren G. Guffens en J. Swerts met muurschilderingen versierd wordt; de hertog drukte zijne verwondering uit, over de zoo talrijke werken door deze heeren in de laatste jaren uitgevoerd, waarop zij bescheiden antwoordden dat zij zulks te danken hadden aan de medewerking van een hunner vrienden, M.F. Claes, met wien zij sinds vijf-en-twintig jaren in de vriendschappelijkste betrekkingen zijn en die zijn naam en zijne kunde als het ware met de hunne versmolten heeft. Z.K.H. vroeg om den heer F. Claes te zien, aan wien hij in de gulhartigste bewoordingen hulde bracht voor de medewerking die hij de tallentvolle heeren Guffens en Swerts leende. Het ware te hopen, zegde Z.K.H., dat over het algemeen de kunstbeoefenaren wat meer vereenigd waren, daaruit zou oneindig veel goed voortvloeien voor de kunst in het algemeen, en voor de kunstenaren in het bijzonder.

M. Ferd. Pauwels, die zich in vacantie te S^{t}. Nicolaas bevond, werd ook, op des prinsen verzoek, aan hem voorgesteld; de hertog heeft hem op de gulste wijze toegesproken.

Joachim Patenier.

Joachim Patenier is een der goede schilders, welke in de XVIe eeuw leefden. Hij werd te Dinant geboren; van welke ouders, of op welk tijdstip is niet bekend. In het jaar 1515 werd hij als Vrijmeester in de Antwerpsche St. Lucas-Gilde aanvaard. Als een kunstenaar dien graad van bekwaamheid verkreeg, dan telde hij gewoonlijk omtrent de vijf-en-twintig jaren. Daaruit besluit men, dat hij omtrent het jaar 1490 het leven ontving.

De heer P. Génard, archivist der stad Antwerpen, ontdekte onlangs verscheidene acten rakende Joachim Patenier en zijne familie. Uit eenige dezer stukken schijnt te blijken dat onze schilder eenigen tijd te Dendermonde verbleef; door anderen is het bewezen dat hij twee maal huwde. Ten eerste met Francisca Buyst, welke overleed korts na den 30^{n} Maart 1519 en ten tweede male met Joanna Noyts, met welke hij zich in de lente van het jaar 1520 reeds vereenigde.

Uit zijn eerste huwelijk had Patenier twee kinderen, Bregitta en Anna geheeten.

Uit zijn tweede huwelijk slechts éene dochter, met name Petronella.

Ten onrechte hebben dus eenige schrijvers beweerd dat Hendrik Patenier, die in 1535 als meester in de Antwerpsche St. Lucas-Gilde werd aangenomen, een zoon was van Joachim, den vermaarden landschapschilder.

Het juiste tijdstip van Joachim Patenier's overlijden is ook niet bekend; doch zeker was het vòor den 5^{n} October 1524, vermits toen zijne weduwe en weezen hun huis, in de korte Gasthuisstraat, verkochten, dat de overledene kunstenaar op 30^{n} Maart 1519 voor zich had aangekocht.

Uit de namen der momboren van Patenier's kinderen blijkt het, dat hij in de bijzondere vriendschap en achting stond der puikste kunstenaars van zijnen tijd. Deze momboren waren, voor de spruiten van zijn eerste huwelijk, de schilders Quinten Matsijs, Karel Alaert en Jan Buyst; voor het eenig kind van zijn tweede bed, Adriaan van Campenhout, Pauwel van den Berghe en Antoon van Beringhen.

Wie Patenier's meester was, is nog niet met zekerheid bewezen. Eenige schrijvers beweren dat het de Antwerpsche schilder Frans Mostaerd was. Indien dit zoo is, dan moest Patenier reeds op zeer jeugdigen ouderdom binnen Antwerpen's muren gekomen zijn. Maar het is ook mogelijk dat hij op zijn Waalschen geboortegrond zijne eerste studiën deed, en eerst later, als zoovele kunstenaren, naar Antwerpen kwam.

In het begin der XVIe eeuw was de Scheldestad in haren vollen handelsbloei. Zij werd toen te recht vereerd met den naam van het Venetië uit het Noorden. Antwerpen schitterende toen van weelde en geen wonder dus dat dan binnen zijne wallen de kunst bloeide en hare beoefenaars de Scheldestad tot algemeen vaderland verkoren.

Patenier 's bijzonderste vak was de landschapschildering. Hij was een dier kunstenaars die zich niet bepalen bij het behoorlijk navolgen hunner voorgangers. Hij was denker, en bijgevolg streefde hij naar vooruitgang.

Patenier was ooggetuige der kunsthervorming, welke het genie Quinten Matsijs in de schilderkunst te weeg bracht.

Deze hoofdmeester der Vlaamsche School warde al de verschillige genres van schilderen uit elkaâr. Hij bracht de echte geschiedkundige samenstelling tot stand en bovendien schiep hij nog een gansch nieuw vak, namelijk de karakterafbeelding.

Patenier was verstandig genoeg, om zich het gegeven voorbeeld ten nutte te maken. Tot dan was ook de landschapschildering slechts eene bijzaak geweest. Hij besefte, dat eene landstreek schoonheden genoeg bevatte, om alleen een tafereel uit te maken. Hij koos de zuivere natuur voor model, en hij ondernam voor het landschap wat Matsijs voor de historie had gedaan. Dat Patenier in zijne onderneming wel slaagde, bewijzen zijne gewrochten. Ook genoot hij daarom zulke bijzondere achting van al de kunstbeoefenaars welke met hem leefden.

Tijdens zijn verblijf in Antwerpen maakte Albrecht Durer zich ook met hem bevriend. Hij teekende zijn portret en hij nam deel aan het bruiloftfeest van Patenier's tweede huwelijk, dat den zondag vòor de kruisdagen van het jaar 1520 werd gehouden.

De werken van Joachim Patenier zijn uitermate schaarsch. Nogtans bezit het Antwerpsche Museum van hem een tamelijk goed gewrochtje. Het verrijkt de verzameling van Ertborn, draagt het n° 75 en verbeeldt: *De vlucht naar Egypte.*

V.D.B.

Geschiedenis der Academie van Antwerpen.
(Vervolg, zie bladz. 13 en 39).

II.

Op den 18^{n} Februari van het jaar 1693 deed MAXIMILIAAN EMMANUEL, Keurvorst en Hertog van Beieren, te Antwerpen zijne plechtige intrede, als nieuw Gouverneur en Kapitein Generaal der Spaansche Nederlanden.

Dit vorstelijk bezoek in onze stad moest aanleiding geven tot eene merkelijke verandering aan de studie op onze Academie.

Het Bestuur der St. Lucas-Gilde was op 20^{n} dier maand bijeengeroepen. Het besloot van des Hertogen tegenwoordigheid in Antwerpen gebruik te maken, om hem uit te noodigen de Schilders-Kamer en de Academie te komen bezichtigen. Bij die gelegenheid zou de Greffier der Kamer, PHILIPS FRANS DE WALE, voor den Landvoogd, lezing geven van het reeds opgesteld vertoog, om nog vier groote vrijbrieven te bekomen ten voordeele der Academie. De Vergadering verzocht den Opper-Deken, HENDRIK VAN SOEST als vriend, tot het welgelukken van het voornemen mede te werken. Den Onder-Deken en Prins der rederijkers, WILLEM KERRICX, vroeg men aan zijne echtgenoote, BARBARA OGIER het verzoek te doen een tooneelspel voor de gelegenheid op te stellen.([41])

Den volgenden dag was reeds alles vaardig, om den Vorst te ontvangen.

Heel het verblijf der Gilde was versierd alsook de trap die er heen leidde.

De Hoofdman der St. Lucas-Gilde, JAN BAPTISTA GREYNS, Schepene der stad, omringd van de Dienende- en Oud-Dekens, voorzien van brandende witte flambeeuwen, ontving den Hertog en zijn gevolg met volle plecht en leidde hem boven de Borze, op de Schilders-Kamer.([42])

Na het ontvangen der gewone huldebewijzen van de talrijke aanwezigen op de zaal, nam de Landvoogd plaats en de taak der rederijkers des Olijftaks ving aan.

Het muziek, dat den Hertog verwelkomd had, speelde een openingsaria en het doek ging op. Het tooneel verbeeldde het Scheldestrand met de stad Antwerpen in het verschiet.

De vertoonde poëzie van de dochter onzes gunstig gekenden tooneelschrijvers WILLEM OGIER, had voor titel '*De vereenigde kunsten.*' Het stuk was zinnebeeldig voorgesteld door de stad Antwerpen, door Apollo, god der poëzie en door de Schilder- en Beeldhouwkunde. Deze maakten beurtelings den lof des Landvoogds en der Scheldestad als metropool der kunsten en des handels.

Onmogelijk kon het blijspel meesterlijk zijn. Daartoe had de tijd ontbroken. De schrijfster wist ook dat er lamme verzen in haar dichtstuk waren geslopen, en daarom kwam zij op het tooneel verschooning vragen, zeggende: dat zij nog dag en nacht had moeten werken om het aldus gereed te krijgen.

Het strekte niettemin de jeugdige dichteresse tot eer, dat zij den moed had eene zoo vlugge onderneming te doen in het belang der kunst. Al werd het stuk, bij gebrek aan studie, nog zwakker voorgedragen dan het eigenlijk was, toch bereikte het zijn doel; want bij het einde van het blijspel maakte de Greffier der Kamer van de gunstige stemming des vorstelijken aanschouwers gebruik, om hem het vertoog ten voordeele der Academie voor te dragen.

MAXIMILIAAN aanhoorde het verzoek met welgevallen. Aan den Koning van Spanje, KAREL II (zoon van wijlen PHILIPS IV) in wiens name de Hertog hier regeerde, was het vertoog gericht. Het was lang en naar de gewoonte der rederijkers overdreven en in hoogdravende zinnen opgesteld. In hedendaagschen stijl samengevat behelsde het:

'Sire,

Uit hoogloffelijker herinnering en zaliger gedachtenis is door wijlen PHILIPS IV den 6^{n} Juli 1663 aan de St. Lucas-Gilde geoorloofd eene Academie te stichten en te

bestieren, om de jonkheid te oefenen in de geprezene kunsten der schilders, beeldhouwers, plaatsnijders, goud- en zilverdrijvers, glasschilders, printers en drukkers. Naar hun vermogen hebben de Dekens die Academie zoo ingericht en vervoorderd, dat, tot lof der Gilde en ter eere van Antwerpen, de kweekelingen derzelve door hunne kunst, schitteren en uitmunten in al de deelen der wereld, en dat zij gehuldigd worden aan alle koninklijke paleizen en bij Prinsen, Hertogen en andere heeren. Om zulke kunstenaren voort te brengen hebben de Leden der Schilders-Kamer noch moeite noch kosten gespaard; zoodanig, dat er meerder is uitgegeven dan de inkomsten der Academie het toelieten. Uit oorzake van den slechten tijd is de opbrengst der acht vergunde vrijbrieven niet meer toereikend, om zoo nuttig en vermaard eene Academie te onderhouden. Daarom wendt het Bestuur der St. Lucas-Gilde zich tot U en vraagt ootmoediglijk ten voordeele der Academie, nog acht groote vrijbrieven of zoo vele het den Vorst gelieft te verleenen.'

De Landvoogd, die niet vatte dat de Greffier DE WALE den roem van heel onze Vlaamsche School, ten onrechte, aan de eenvoudige teekenklas had toegekend, wist geene opmerkingen te maken, om zich uit den strik te warren, waarin het Bestuur der Gilde hem had gelokt. Het Antwerpsch Magistraat, dat daar ook aanwezig was, sprak in het belang der Schilders-Kamer. Men leidde den Vorst in de Academie, waar leeraren en leerlingen opzettelijk druk aan het werk waren; men bracht hem voor de pronkstukken der oude meesters, welke MAXIMILIAAN als een echt kunstkenner bleef bewonderen. Eindelijk kon hij niet anders meer doen, dan het vertoog aanvaarden, en beloven alles wat in zijn vermogen was te zullen gebruiken, om de Academie te begunstigen.

Alhoewel die belofte den Hertog afgedwongen was, hield hij niettemin zijn woord.

Nog denzelfden dag zond hij het vertoog der Gilde naar den Stedelijken Raad van Antwerpen en vroeg in naam des Konings het gevoelen der Stad desaangaande. ([43])

Ons Magistraat zou het verzoek der Dekens ten volle hebben ingewilligd; maar, even als in 1663, verzetteden de Gewapende Gilden zich andermaal tegen het bevoordeelen der Schilders-Kamer. Zij verklaarden: dat hunne vrijbrieven maar luttel meer opbrachten, en wanneer de St. Lucas-Gilde nu nog acht andere bevrijdingen zou mogen verkoopen, dat daardoor hunne inkomsten zoodanig zouden inkrimpen, dat zij den bestendigen dienst aan de stad door gebrek zouden moeten staken. Bovendien, luidde hunne opmerking, van de acht vrijbrieven die de Schilders-Kamer bezat, kon de Academie gemakkelijk onderhouden worden, zooals zij thans bestond. Want, schimpten zij, voor de vertooningen welke de Olijftak verplicht is jaarlijks te geven heeft zij vijf-en-zeventig kleine vrijbrieven uit te wisselen.

De Officieren der burgerlijke wacht gingen verder. Zij verklaarden, dat hunne benden dag en nacht de stad moesten bewaken tegen de aanvallen des vijands, en zij dus noodzakelijker waren dan de Kunstenaarsvereeniging. Vergunde men de St. Lucas-Gilde nogmaals acht groote vrijbrieven, zoo daalden de hunne weder in

waarde en de krijgsmacht der stad zag zich van het onontbeerlijke ontbloot.

De St. Lucas-Gilde had dra onderschept wat men tegen haar smeedde. Op 3^{n} Maart legde zij eene vergadering, waar de Dekens met den Dienenden- en Ouden-Eed beraadslaagden, om hunne aanvraag te beschutten tegen de beknibbelingen der Wakende Gilden. Verschillige stelsels van verdediging werden voorgedragen. Een der gewichtigste daarvan was, dat men de Academie, bij middel der nieuwe vrijbrieven, zou vermeerderen met eene teekenklas naar antieke plaasterbeelden en oefening in de doorzichtkunde. De Greffier der Kamer moest uit de onderscheidene voorstellen een besluit trekken en daarvan een schriftelijk opstel maken, dat aan den Stedelijken Raad zou toegezonden worden. De Opper-Deken HENDRIK VAN SOEST werd gelast aan het Hof de zaak gade te slaan en voor te spreken.*

Nogtans, al deze maatregelen oordeelde men nog niet voldoende. Des Landvoogds woord kon gewis bij den Koning voor of tegen de St. Lucas-Gilde beslissen. Het was dus hoogst noodig zich van zijne genegenheid te verzekeren.

Toen MAXIMILIAAN de Schilders-Kamer bezocht, had hij met voorliefde de oogen geslagen op twee fruittafereeltjes van CORNELIS MARTENS. Op de Kamervergadering van den 5^{n} dier maand werd besloten, die beide schilderijtjes den eigenaar af te koopen voor 200 gulden, welke som VAN SOEST voor de Gilde verschoot. Deze aangekochte stukken waren bestemd om den Hertog vereerd te worden, en aldus van zijne voorspraak bij den Koning verzekerd te zijn. Op zijne reis naar Brussel nam de Opper-Deken deze geschenken met zich, en hij ging ze MAXIMILIAAN zelf aanbieden, terwijl hij die gelegenheid waarnam, om de St. Lucas-Gilde en hare Academie nogmaals onder's Hertogen bescherming te stellen.**

De Antwerpsche Regeering had al het voor en tegen aangaande de vrijbrieven kalm gevolgd. Na rijpe overweging nam zij een besluit, waarbij men van wederkanten vrede had. De Gewapende Gilden mochten niet benadeeld worden; maar toch wenschte het Magistraat den bloei der Academie; want, zij was de bakermat der kunstenaren. Temeer moest de Schilders-Kamer bevoordeeld worden, nu zij beloofd had, het kunstonderwijs nog uit te breiden. Wijs handelde men dus met de helft der acht vrijbrieven af te trekken, om de jaloerschen te voldoen, en er toch vier aan de Academie te verleenen, om de kunsten aan te moedigen. Over geen vrijbrief zou mogen beschikt worden zonder de kennis van het Magistraat, en tevens zou er gewaakt worden, dat alle ontvangene gelden werden gebruikt tot uitbreiding van het kunstonderwijs. Zoo was het gevoelen over het vertoog der St. Lucas-Gilde dat op 9^{n} April van stadswege den Landvoogd werd toegestuurd. ([44])

Het gezantschap van Deken VAN SOEST aan het Hof te Brussel was met een goeden uitslag bekroond. Zooals de stad Antwerpen het voorstelde werd aldaar aangenomen de St. Lucas-Gilde voor hare Academie nog vier groote vrijbrieven te geven, gelijk de acht in 1663 haar door Koning PHILIPS IV geschonken.

Dit diploma der vier nieuwe vrijbrieven, in het Nederduitsch opgesteld, werd op 9^{n} Mei 1693 te Brussel gegeven in name van KAREL II. ([45]) Deze vrijbrieven waren vergund onder de voorwaarden in het diploma van Koning PHILIPS IV reeds vermeld. Enkel was er in aangeteekend, dat jaarlijks niet meer dan éen dier bevrijdingen mocht

* *Archieven der St-Lucas-Gilde.* Resolutie-boeck. Anno 1659-1729, fol. 61 verso.

** *Archieven der St-Lucas-Gilde.* Resolutie-boeck. Anno 1659-1729, fol. 62.

uitgegeven worden en zelfs geen, wanneer het toeval wilde dat er een der acht vroeger verkregene openviel, welke dan weder kon verkocht worden.

Het stuk was aan de Regeering van Antwerpen gezonden en op 17n der maand Mei kwam het Bestuur der Gilde dit op het Collegie afhalen. Groote feest was het op de Schilders-Kamer toen de Opper-Deken VAN SOEST en de Onder-Deken KERRICX met de andere Bestuurders der St. Lucas-Gilde, het nieuwe koninklijk diploma aldaar brachten.

Het plan van den nieuwen tak van onderwijs was wel ontworpen, maar de middelen ontbraken om dit uit te voeren.

Sedert acht jaren was er geen enkele der eerste vrijbrieven opengevallen. Erger nog, voor de vier nieuw bekomene kon men nu geene koopers vinden. Niettemin vergde de bloei der kunst, dat er eene mindere oefening dan die naar het levend model ter Academie wierde ingericht. De rampzalige tijd drukte nog immer noodlottig op de kunst. Het getal goede meesters verminderde steeds; en, naarmate het onderwijs in de werkhuizen verzwakte, moest het ter Academie versterkt worden. Er stond derhalve voor de Schilders-Kamer niets te doen, dan schulden te maken.

Een vertoog werd op 19n September van dit jaar het Stadsbestuur toegezonden. Daarin klaagde de Gilde haren nood en vroeg zij om de voorwerpen harer Kamer te mogen belasten met eene rent van 1200 gulden.* De Stad stond dit verzoek toe, op voorwaarde dat de rent deels zou worden afgelegd, zoodra het gelukken zou eenen der vrijbrieven te verkoopen.

Op 9n December daarna, mocht de Gilde zich verheugen den eersten der vrijbrieven te kunnen aan den man brengen, voor de somme van 400 gulden.** Ondanks hare belofte, smeekte zij de Stad, de opbrengst des verkochten vrijbriefs te mogen behouden, daar de inrichting der nieuwe oefenklas voorhanden was en dit groote uitgaven zou vereischen.*** De bloei der kunst lag het Antwerpsche Magistraat nauw aan het harte, en bijgevolg was zij wegens de Schilders-Kamer zeer toegevend.

Op 20n Januari 1694 wendden de Dekens der St. Lucas-Gilde zich alweder tot de Stedelijke Regeering. Ditmaal was het om de noordzijde boven de Borze te bekomen tot eene nieuwe teekenzaal. ([46])

Het was van algemeen belang en tot vervordering der jonge kunstenaren noodig, verklaarden de Dekens, eenen leergang naar goede plaasteren beelden in te richten. Langs dien weg moesten de leerlingen opgeleid worden naar de hoogere klas, om hen met vrucht naar het levend model te laten studeeren.

Drij heeren van het Magistraat werden benoemd om met het Bestuur der Gilde de aangevraagde plaats te bezichtigen. ([47]) Hun verslag was de Schilders-Kamer voordeelig. Op 8n Februari van hetzelfde jaar oorloofde het Collegie aan de St. Lucas-Gilde, van

* - Request-Boeck. Anno 1693, fol. 226 verso.
** - Request-Boeck. Anno 1693, fol. 12.
*** - Request-Boeck. Anno 1693, fol. 33 verso.

de gaanderij der noordzijde boven de Borze gebruik te maken voor eene teekenklas naar het plaaster. ([48])

De opbouw der nieuwe studiezaal werd dan oogenblikkelijk begonnen. Zij was voltooid tegen het begin des winters van, hetzelfde jaar. De somme, daartoe uitgegeven, verstomde de Gilde zelve, want zij beliep tot 3480 gulden. Vergeleken met de kosten van den opbouw der eerste Academiezaal, zou deze somme overdreven schijnen. Maar er dient in aanmerking te worden genomen, dat de Gilde zich niet had vergenoegd met eene zaal voor de studiën naar het plaaster te bouwen. Ook de oude Academie onderging merkelijke veranderingen. Zelfs het tooneel des Olijfstaks werd van de zuid- naar de noordzijde overgebracht, en op de Schilders-Kamer al de kunststukken herplaatst.

Nog twee vrijbrieven had men reeds kunnen verkoopen. Dan, na al hare beschikbare gelden te hebben uitgegeven, was de Gilde, om zulke zware schulden te voldoen, nog verplicht zich tot de Stad te wenden, om oorlof te vragen voor het uitwisselen van den laatsten vrijbrief en om eene rent van 3000 gulden te mogen lichten op hare meubelen.* De Stad kon niet anders dan dit verzoek inwilligen, maar zij bezwoer de Dekens alsdan toch al de oude schulden der St. Lucas-Gilde af te leggen.

Hoe hardnekkig er ook tegen de armoede diende geworsteld te worden, toch bereikten de kunstenaars hun doel. Bij den aanvang des winterleergangs van het jaar 1694 werd ook de nieuwe Academie naar het plaaster geopend.

De dienstvaardige tooneelschrijfster, BARBARA OGIER, had ter inwijding des nieuwen taks van onderwijs weder een dichtstuk voor de rederijkers des Olijftaks samengesteld. Het was getiteld: '*De verrijkte Academie*' en opgedragen aan de heeren van het Magistraat, welke bij de voorstelling tegenwoordig waren. Toen het blijspel ten einde was, trad de rederijker, die Apollo voorstelde van het tooneel, terwijl hij in ronkende alexandrijnen den lof der kunst en harer weldoeners de heeren Wethouderen van Antwerpen maakte. Voorafgegaan van eenige spelende muzikanten, en gevolgd door het Stadsbestuur en al de aanwezigen, trok de god der dichtkunst in stoet de nieuwgebouwde teekenzaal in, waar de leerlingen aan de studie waren.

De St. Lucas-Gilde was jegens hare weldoeners zeer erkentelijk. Als dank aan de vorstelijke beschermers der schoone kunsten werden twee medaljons, de afbeeldsels van PHILIPS IV, stichter der klas naar het leven, en van KAREL II, zijnen opvolger, die de Academie met den leergang naar het antiek begiftigde, boven den ingang van elke studiezaal gehangen, in eenen geschilderden krans van kunstgereedschappen. WILLEM KERRICX, de vermaarde dichter-beeldhouwer, beitelde bovendien uit wit marmer het borstbeeld des Landvoogds MAXIMILIAAN en dit werd in de groote zaal ter oostzijde onder eene koepel gesteld, ter eere des Hertogen.**

Door het openen der tweede Academie of klas der oefeningen naar de plaasterbeelden was de moed der kunstenaars weder heropgewekt. Veel moeite, veel opoffering had het gekost, om die groote herbouwing der studiezalen te ondernemen, maar nu zij voltooid waren, was de geledene kommer hun eene zoete herinnering. De Schilders-Kamer mocht trotsch zijn op de leerlingen, welke op dit tijdstip hare Academie bezochten. Niet alleen de beginnelingen in de schilderskunst, maar ook

* - Request-Boeck. Anno 1695, fol. 99, verso.

** *Archieven der St. Lucas-Gilde.* Resolutie-Boeck. Anno 1659-1729, fol. 63. Dit borstbeeld staat thans in het Museum van Antwerpen, dragende N° 528.

zij die reeds meester waren verklaard, kwamen zich nog volmaken op de klas naar het levend model. Daartoe had de inrichting der plaaster-Academie veel bijgedragen. Al wie in het teekenen of bootseeren naar het leven nog te onbedreven was, werd naar de oefeningen der plaasterbeelden verzonden. Aldus bestond er eene hoogere en lagere klas, welke de meest gevorderden van de min bekwamen afscheidde. Dit had een dubbel voordeel. Het lokte tot de studie naar het leven nieuwe goede leerlingen, welke anders die lessen niet bijwoonden, omdat zij daar soms naast hunne eigene kweekelingen moesten zitten. Langs eene andere zijde bracht het den iever in de mingevorderden, welke al hunne krachten inspanden om alras waardig te zijn ook naar het levend model te studeeren.

Door dezelfde Dekens, die de oefeningen naar het leven bestierden, werden ook de lessen naar het antiek gegeven. De beelden, welke tot model dienden waren Hercules, de Gladiator en een Sater. Wellicht waren er nog andere, doch wij vonden ze nergens aangeteekend.

In de hoeken der zaal stonden de modellen, die niet in gebruik waren. Het beeld, dat tot de studie in gebruik was, stond op een voetstuk, vóor de groote koperen hanglamp met zes bekken, die gedekt waren met eenen lichtscherm die de klaarte in overvloed op het beeld kaatste. De leerlingen zaten in eenen halven kring om het model; de teekenaars voorop, en achter deze de bootseerders. Allen arbeidden onder de leiding en het waakzaam oog van den Deken- leeraar, wiens beurt het was de Academie te bestieren.

Beloofde deze dubbele studie de kunst weêr te zullen doen bloeien, het gebrek kwam ook spoedig weêr alle hoop op goede vruchten verijdelen.

Het verslag eener Kamervergadering door de Dekens der St. Lucas-Gilde op 8^{n} Mei 1699 gehouden, spreidt eenig licht over den toestand van het kunstonderwijs, waarover men anders op dit tijdstip luttel aangeteekend vindt. ([49])

De Hoofdman der Gilde, JAN KAREL VAN HOVE, Oud-Burgemeester en dienstdoende Schepene van Antwerpen met de Dekens MATHIJS VAN AFVIJN, GASPARD JACOB VAN OPSTAL, WILLEM KERRICX, THOMAS MAES en CORNELIS DE CLE waren op die zitting tegenwoordig. Dit gering getal van aanwezige Dekens bewijst, dat de voorheen zoo bloeiende Vereeniging op den weg des ondergangs was. Als de heilige belangen der kunst in de Schilders-Kamer verhandeld werden, dan waren er daar vroeger meer talenten te vinden. Nu waren al de Ouderlingen der Gilde te huis gebleven, daar zij toch geene hoop hadden iets beter te kunnen beslissen dan de Dekens, welke den Dienenden- en Ouden-Eed uitmaakten.

Alweder was het de armoede, welke op die vergadering de inkrimping van het onderwijs aan de dagorde had gesteld.

GEERAARD THOMAS, de Deken-Penningmeester had den heer Hoofdman blootgelegd, dat er geene middelen meer waren, om de Academie naar het leven, noch die naar het plaaster open te houden gedurende den winter.

Die St. Lucas-Gilde welke eens ALBRECHT DURER door haren rijkdom verbaasde, kon heden vuur noch licht bekostigen, om hare jonge Leden een onontbeerlijk onderwijs te laten genieten. Er werd besloten voortaan de Academie alleen des zomers open te houden, te rekenen van den eersten werkendag der maand Mei tot half September.

Daarbij, de tijd der studie bleef nog dezelfde als toen er ook een winterleergang bestond. Zoowel de klas naar het plaaster, als die naar het leven duurde slechts twee uren. Het nieuwe model, JAN BALLIN, ontving daarvoor slechts 8 stuivers, maar wat de kunstenaars tot lof verstrekte, zij hadden hun model vrijgekregen van de burgerlijke wacht, met aan de Stad een vertoog te schrijven, waarin zij beweerden niet te kunnen studeeren naar een lichaam dat des nachts geene behoorlijke rust genoot.

Bij het begin des leergangs zou alsdan, op de klas naar het leven, de kampstrijd voor de plaatsen geschieden. Ten halve des zomers had hij weder plaats; en voor de klas naar het antiek telken male acht dagen nadat de werken der andere klas beoordeeld en de plaatsen toegekend waren.

Dit zelfde jaar begonnen de studiën op 11^{n} Mei. De St. Lucas-Gilde hield dan ook weêr eene vergadering om het bestier der Academie te regelen. (^{50}) Er werd toen vastgesteld de beurt van leeraar geene week meer te laten duren; maar slechts drij dagen, zijnde de bepaalde tijd binnen welke ieder zijne les moest afhebben. Na dien tijd werd het model van stand veranderd. De Dekens waren immer twee en twee om den dienst der Academie te doen. Van daar, dat er, bij gebrek aan kunstenaren, telkens een Deken-boekdrukker of schilderijverkooper met eenen kunstenaar de Academie bestierde. De eerste bewaakte de regeltucht, terwijl de laatste met woord en voorbeeld de leerlingen oefende. Op die zelfde zitting werd nog besloten, dat tijdens den wedstrijd voor de plaatsen en niet vooraleer deze toegekend waren, een meester op de zaal mocht komen. De kampers mochten elkaâr ook geene schetsen laten zien. Degene welke bij het begin van den strijd niet tegenwoordig waren, moesten achteraan zitten, ten ware zij konden bewijzen ziek of buiten de stad te zijn geweest. In dit geval stond het de Schilders-Kamer vrij den leerling naar de plaatsen nog mede te laten dingen. Ook zouden de Dekens niet mogen gedoogen, dat de leerlingen met den hoed of iets anders eene geldinzameling deden voor het model.

In alle rust en vlijt, luidde het laatste artikel, moest het reglement in acht genomen worden dat door het Magistraat voor de Academie gemaakt was.

Al deze strenge maatregelen baatten nogtans weinig. Door het inkrimpen van den studietijd hadden de leerlingen den iever en het noodige ontzag voor de Academie verloren.

Eenigen zegden de Academie vaarwel, anderen kwamen onregelmatig en sommigen maakten het er zoo bont, dat, om hen te straffen, de studie dikwijls voor eenen tijd werd opgeschorst.

De Academie aldus eenen tijd te sluiten was dikwijls gewenscht voor de St. Lucas-Gilde. Geen wonder ook, in het jaar 1700 was er een groote vrijbrief opengevallen, en de Gilde zag zich toen deerlijk in hare hoop bedrogen, van dien vrijbrief geld te maken. Niemand wilde hem koopen, hoe laag men den prijs ook stellen mocht. Dit klaagde de Schilders-Kamer in een vertoog, dat zij op 17^{n} November 1701 het Magistraat liet geworden.* In hetzelfde stuk jammerde de Gilde,

* - Request-Boeck. Anno 1701, fol. 150.

dat de intrest, welken zij van geleende sommen nog steeds moest betalen, haar van jaar tot jaar verarmde en dat de Academie weldra voor goed zou moeten gesloten worden, indien er geene hulp kwam. De Hoofdman der Gilde, Burgemeester VAN HOVE, en de Stadspensionaris JACOB JORDAENS, hadden zich de zaak aangetrokken. Zij rieden de Gilde eenige voorwerpen te verkoopen, om den nijpenden nood voor het oogenblik eenigszins te verzachten. Dit vroeg ook de Schilders-Kamer in haar vertoog, en de Stad oorloofde het haar, vermits het kunstonderwijs anders dreigde gestaakt te worden.

Zoo ging de studie op de beide klassen dan weêr voort; maar het duurde niet lang of zij verflauwde andermaal bij elken leergang.

Bij gebrek aan echte kunstenaren had de Gilde nog al Dekens bij gekregen, welke als leeraars niet zeer geschikt, ja dikwijls gansch onbekwaam waren. De goede meesters, die de studie

ABRAHAM GENOELS.

aan de Academie geleidden, hadden ook veel van hunnen iever verloren. Om het onderwijs te geven zoo als zij het wenschten, ontbrak er veel, en onnoodig te zeggen dat de Schilders-Kamer geene middelen had om dit te verhelpen. Dat was de reden waarom vele der Ouderlingen van de St. Lucas-Gilde hunne taak op de Academie met tegenzin vervulden. Sommige gaven zelfs geheel den moed op, om door middel der Academie de studie vruchten te doen dragen; en in hunne werkhuizen deden zij wat in hun vermogen was, om de kunst nog wat voor volledigen ondergang te behoeden.

Tusschen de meesters, die ten hunnent werkzaam waren om nog kunstenaars te kweeken, mag ABRAHAM GENOELS als een der bijzonderste worden vermeld. Deze schilder muntte vooral uit in het landschap. Na zijne studie te Antwerpen, zijne geboortestad, te hebben voltrokken, begaf hij zich in 1659 als zoo vele zijner

kunstmakkers naar Parijs. Daar werden nog veel bestellingen gedaan, en hij kon er toonen over wat talent hij beschikte. Der Franschen eerste schilder, hun beroemde LE BRUN, achtte zich gelukkig met onzen Vlaamschen schilder vriendschappelijke betrekkingen aan te knoopen. Op het voorstel van den Hofschilder van LODEWIJK XIV werd ABRAHAM GENOELS tot Lid der Academie van Parijs benoemd. Tevens kreeg hij een verblijf en eene ruime jaarwedde van den Staat, om LE BRUN behulpzaam te zijn in het schilderen der veldslagen van ALEXANDER-DEN-GROOTE. De achtergronden van LE BRUN'S gewrochten, welke men in de museums van Vrankrijk bewondert, zijn allen door het penseel van onzen GENOELS gemaald.

Toen ABRAHAM GENOELS, op het einde van het jaar 1685, zijne geboortestad weder tot vast verblijf koos, had hij eene vermaardheid verworven, welke hem vele leerlingen deed winnen.

Sedert lang was er gebrek aan goede meesters in de bouw- en doorzichtkunde. Tweemaal had het Bestuur der Academie beloofd deze vakken te onderwijzen, maar telkens had gebrek aan middelen dit voornemen verijdeld.

Ook van toen GENOELS nog leerling was, bestond er reeds behoefte aan die studie. Maar NICOLAAS FIERLANTS, een Hollander, had zich destijds in Antwerpen neêrgezet, en van dezen meester genoot hij een grondig onderricht in de bouw- en doorzichtkunde.

Na in den vreemde door zijn talent eene fortuin te hebben verzameld, wilde GENOELS, zoo als hij zelf verklaarde, ‘uit liefde voor de kunst te Antwerpen de jonkheid onderwijzen in de schilder-, beeldhouw-, bouw- en meetkunde.’

Naarmate de Academie verslechtte, vermeerderden de leerlingen in het werkhuis van GENOELS; en een drijtal jaren nadat de Schilders-Kamer de winterleergangen afschafte, kreeg hij er zoo veel, dat hij ze onmogelijk allen eene plaats in zijn werkhuis kon geven.

Toen wendde GENOELS zich tot het Stadsbestuur. Hij schreef een vertoog, waarin hij verklaarde: ‘dat de jonkheid meer en meer genegenheid kreeg voor de kunsten en dat hij gaarne zijnen dienst aanbood om, ten voordeele van Antwerpen, kunstenaars te kweeken. Maar, schreef hij, het getal der leerlingen vermeerdert zoodanig, dat er eene bijzondere plaats vereischt wordt om die school of Academie goed in staat te stellen.’

Boven de Handels-Borze was nog eene plaats, die enkel tot pakhuis werd gebruikt. Deze vroeg GENOELS ootmoediglijk aan het Magistraat, om haar op zijne kosten in te richten tot eene Academie, waarin hij den vooruitgang der kunst zou bewerken.

De Stadspensionaris, JACOB JORDAENS, werd door het Collegie gelast over de aanvraag een verslag te maken. De Pensionaris was de beschermer der St. Lucas-Gilde. Met eene tweede Academie boven de Borze toe te laten, zou die der Schilders-Kamer gewis vernietigd zijn geweest, en daarom zal GENOELS zich hebben moeten getroosten onderwijs te blijven geven in zijn te eng werkhuis.

Bij het begin der XVIIIe eeuw scheen de val der vermaarde St. Lucas-Gilde toch besloten: Hare grootheid was ontstaan uit den bloei des handels, de welvaart der burgerij. De Schelde bleef gesloten door het onrechtvaardig tractaat van Munster; het volk plooide zuchtend onder den druk der armoede, en natuurlijk had dit voor gevolg dat de kunsten zonder verpoozing in luister afnamen.

Bovendien bleef België het strijdperk waarop de Franschen, de Spanjaarden en de Oostenrijkers elkaâr bevochten, om van onze vruchtbare beemden legerkampen of doodenakkers te maken. De landbouwers werden mishandeld en verdreven. In de steden zaten de burgers te sidderen, met eene moedelooze onverschilligheid voor wat er gebeurde.

Het was den Belgen onbewust waarom het de monarken beliefde zich te vermaken in het vergieten van bloed en het verwoesten onzer provinciën. Niemand hoopte op leniging in Belgies rampzaligen toestand, want de vreemde grooten streden uit tijdverdrijf, persoonlijken wrevel of eigenbelang, en nimmer werd ons recht of onze welvaart in aanmerking genomen.

Tot nog toe was Antwerpen van de krijgsbenden en vrijbuiters verlost gebleven, toen op 6^{n} Februari 1701 een leger van honderd duizend Franschen weder onze landgrenzen overrukte en een groot deel dezer woestelingen zonder slag of stoot onze stad in bezit nam.

De Antwerpenaren kregen hoop op verandering in hun eentonig, droevig lot; maar het was vruchteloos, wat er dan ook over de opening der Schelde gesproken of geschreven werd. Men overweldigt geene Natie om haar gelukkig te maken. De vreemdeling kent niets dan eigenbelang. De Franschen waren hier werkzaam, maar het was om van onze handelstad eene nog gevaarlijker sterkte te maken dan Antwerpen eigenlijk was. Wat zij ons als geschenken hebben achtergelaten zijn schansen en bolwerken tot onzen ondergang bestemd.

Van toen kwamen andere nieuwe vijandelijke legers naar Antwerpen afgezakt. Bloedige veldslagen werden onder onze muren geleverd en in plaats van onze stapelhuizen te verrijken met koopwaren, werden zij opgevuld met gekwetste soldaten. Onze stad werd rondom verwoest, Berchem en Borgerhout bijna van alle boomen en huizen kaal geschoren, en eene nieuwe vrees beving onze burgerij, namelijk van belegerd te worden.

Gelukkig bleef Antwerpen van die ijselijkheden nog verschoond. Onze stad werd van het eene leger aan het andere zonder geweld overgeleverd, telkens dat een nieuw tractaat ons aan dezen of genen Vorst had verkocht.

Bij elke Blijde Inkomst had het volk den nieuwen Regeerder met feestelijkheden verwelkomd, want iedermaal dachten zij eenen vriend in te halen die hun lot verbeteren ging. Immer stond tusschen de versierselen der huizen en praalbogen de zielewensch des volks geschreven. Gedichten, spreuken en jaarschriften prijkten op het zegeloover en vroegen luid dat de Schelde zou geopend worden, en Antwerpen zijne fortuin terug zou mogen gaan vinden door de vrije afvaart harer handelsschepen. Het Magistraat riep ook de aandacht van elken Souverein, die het land ontving, op de oorzaak onzer armoede, den gesloten Scheldestroom. Doch alles was vruchteloos! Dit billijk recht konden wij van geen dier verschillige Regeerders bekomen. Al wat zij ons gaven was den last der inkwartiering van duizenden krijgslieden, welke uit onze verarmde Stadskas den laatsten inhoud hielpen putten.

De armoede steeg ten top. Het gebrek, dat te knellend werd, maakte een einde aan de moedelooze verdraagzaamheid onzer bevolking. Men herinnerde zich de welvaart van vroegere eeuwen,

toen het de Ambachten en Gilden waren die de Vorsten tot rechtvaardigheid dwongen.

Als door eene geheime stem opgewekt, begonnen al de Neringen in verscheidene Belgische steden zich weder in lijfweer te stellen. Het werkvolk werd wijzer en stouter, en het dorst de schandige wet van 1700 trotsen, welke hunne rechten en vrijheden had durven vertrappen.

Het was nog niet voldoende dat de nijverheid, 's volks laatste bron van bestaan, verslecht was, men wilde haar ook vernietigen, met het invoeren van uitlandsche stoffen en werk. Maar de miskende Natie rukte zich los van de verdrukking en eischte met geweld wat zij niet met smeeken had verkregen.

In Antwerpen waren het vooral de Zijdewevers, die het hoofd opstaken, daar men hunne werkhuizen gesloten had, toen de Chinesche zijden stoffen in ons land werden gevoerd. De opstandelingen braken de winkels in, waar men de uitheemsche stoffen verkocht, en verbrandden deze op de openbare plaatsen.

Doch het geweld werd met geweld te keer gegaan. De vreemde krijgsmacht trok op tegen onze ontroerde burgerij en met de dood werd hij gestraft, die in zijne armoede en zijn lijden zich opwierp tegen de hinderpalen van zijn geluk.

De Markgraaf VAN PRIÉ deed de Dekens der Ambachten weder den eed van getrouwheid aan de gevloekte wet van 1700 zweren. Wie weigerde werd tot het schavot veroordeeld, en er rolden hoofden tot zelfs van ouderlingen als de volksheld AGNEESSENS, die op 22^{n} September 1719 te Brussel werd onthalsd. Maar met reden vreesden onze gekroonde beulen dat zulke bloedige onderdrukking niet tot een goed einde voor hen zou leiden. De voorzichtigheid redde hen van eene ijselijke wederwraak; want nu spraken zij in het geheim het doodvonnis uit onzer Gemeentemacht,

Onder de vredelievende Regeering der Oostenrijksche Kroon werd de waakzaamheid der Zuid-Nederlanders door eene lange rust behendig in sluimer gesust.

De Gilden waren voor de scepterdragers hoogst verhinderende lichamen. Dit had de ondervinding maar al te wel geleerd, zoo dikwijls zij het volk te diep wilden doen bukken. Aan het hoofd onzer machtige Vereenigingen stonden gewoonlijk mannen, die men niet van verlichting had kunnen verstoken houden. Deze kenden dus de menschelijke rechten en in de groote volksvergaderingen hielden zij die hunne min begaafde broederen voor. Daardoor hield men den nationalen geest en de liefde tot de vrijheid immer wakker en dit kwelde de grooten, welke liever met domme slaven dan met eene beschaafde en vrijborstige Natie omgingen.

Met geweld te gebruiken had men gevreesd voor slechte gevolgen; maar door middel der armoede zou men ongevoeliglijk den broederband der Ambachten doorknagen en zoo de volksmacht voor altoos verbreken.

Vruchteloos had de Antwerpenaar sinds bijna drij kwaart eeuws op de heropening der Schelde blijven hopen. Toen werd onze bevolking weder overmeesterd van eene diepe moedeloosheid, die kunst en nijverheid verkwijnen deed. Om brood voor vrouw en kroost elders te gaan zoeken, verlieten talrijke ambachtslieden het onbedrijvig en neêrslachtig Antwerpen, dat alras aan een kerkhof geleek, waar, bij de hartbeklemmende rust, het gras tusschen de steenen der straten opwies. Ook eene groote menigte kunstenaren waren nogmaals door den nood gedwongen geweest de

dierbare stad van Rubens te verlaten. Meer dan de helft onzer Antwerpsche schilders, beeldhouwers en plaatsnijders togen alweder naar Engeland, Frankrijk en Duitschland.

Dat deze ontvolking voor onze St. Lucas-Gilde doodelijk moet geweest zijn, hoeft niet gezegd, te meer daar het Bestuur nog al het mogelijke aanwendde om den neteligen staat te verbergen onder feestelijkheden en den jaarlijkschen disch, welke niet verminderd werd, om de Leden bij het ontdekken der armoede niet in eens doen af te schrikken. De Dekens geheugden de spreuk: zoo lang er leven is, blijft er hoop, en zij ook dachten nog immer door een gunstig toeval de rampzalige tijden veranderd te zien en dan ruimschoots het achterstal der kas van de geredde Gilde te kunnen vergoeden. Doch er werd, helaas! niets verwezenlijkt van al hetgeen men hoopte.... Eindelijk waren ook de laatste gelden der Academie aangeraakt en de lessen moesten, om geene ongunstige ruchtbaarheid te verwekken, alweder langzaam verminderd worden.

De liefde tot de kunst kwam toch nog soms het hart onzer bevolking beheerschen, wanneer men de kweekelingen der teekenschool in het openbaar hunnen zielelust zag voldoen, zoo als ten jare 1716, toen de bitzige winter de Schelde zeven weken hield toegevrozen, en hun, door den overvloedig gevallen sneeuw, toeliet eene menigte schoone sneeuwbeelden op te richten, die door hunne kunstlievende medeburgeren met voldoening werden bewonderd.*

Pijnlijk moet het Antwerpen getroffen hebben bij de overweging dat thans de zonen dier vermaarde mannen der vorige eeuw hun aangeboren talent moesten verspillen aan zulk vergankelijk werk, daar de slechte tijden hun niet meer toelieten het albast of marmer te behandelen. De eerste kunststad van Europa moest hare kroon op het graf des handels afleggen en niets scheen haar weder te beloven, dat zij ze zich eenmaal weder op het hoofd zou mogen drukken.

Door den ondergang der St. Lucas-Gilde had de Academie ook veel geleden. Doch, alhoewel in het jaar 1699 de winterleergangen wezenlijk werden afgeschaft, toch moeten zij eenige jaren nadien andermaal hernomen zijn. Zulks blijkt uit de rekeningen, en het verslagboek der Schilders-Kamer bevestigt dit eenige jaren later, daar op 24^{n} Januari 1719 de klassen voor dien winter werden gesloten, als straf voor de leerlingen, die het model met potaarde op het bloote lichaam hadden geworpen.**

Naarmate de Gilde verarmde was ook het kunstonderwijs verslecht, en zoowel de klas naar het leven als die naar het antiek had bedroevend veel leerlingen verloren.

Reeds in 1722 was de Academie bijna niet meer in tel, daar bij de stichting der Oost-Indische Handelmaatschappij, aan deze geoorloofd werd haar kantoor boven de Borze te vestigen, ten gevolge waarvan de beide teekenklassen in eene kleine plaats aan de noordzijde werden verdrongen.

* Twee boekjes met platen werden daarover gedrukt bij J.D. ROBIJNS te Antwerpen.

** *Archieven der St. Lucas-Gilde.* Resolutie-Boeck. Anno 1659-1729, fol. 100.

Na 1723 werd er reeds van geene oefeningen naar het plaaster meer melding gemaakt. Gebrek aan plaats verhinderde nu dezen leergang, welken de Gilde anders toch bij gebrek aan onderhoud had moeten staken. Dit laat geen twijfel, daar de Gilde op 22^{n} Januari van het jaar 1726 aan de stad oorlof vroeg om 400 gulden wisselgeld te mogen lichten op hare meubelen, of dat anders al hare goederen voor gemaakte schulden zouden worden aangeslagen.*

Van het jaar 1723 tot 1727 werd er in het geheel van geenen wedstrijd meer gewaagd.

Van 1727 tot 1734 werden enkel de leerlingen aangeteekend welke de eerste plaats in den kampstrijd naar het leven verworven hadden; deze waren:

in 1727	KAREL BESCHEY.
in 1728	HENDRIK DUMENE.
in 1729	BALTHAZAR BESCHEY.
in 1730	JOZEF BESCHEY.
in 1731	KRISTIAAN VAN DER MEREN.
in 1732	JAN KAREL BREYDEL.
in 1733	EMMANUEL COELS.
in 1734	MICHIEL VAN DER VOORT.

In 1735 werden al de kampers naar het leven weder regelmatig opgeschreven. Hun getal beliep tot 35, waarvan Frans Beschey de eerste was. Van toen vermeerderden de leerlingen weder jaarlijks, tot in 1739 hun getal tot 44 gestegen was. Doch, sedert 1723 was het onderwijs zelve allengs hoe zwakker geworden. De zomerleergangen waren reeds lang aanzienlijk ingekrompen; in den winter duurde het onderwijs dan al eens acht, zeven en ook al soms maar zes weken. Van 1730 tot 1740 was de oefentijd vast gesteld van 1^{n} December tot vastenavond, ofschoon dikwijls onderbroken of nog vroeger opgeschorst.

De kunstenaars, welke Deken waren en de les nog met liefde zouden gegeven hebben, voelden zich ontmoedigd, omdat alles den leerling ontbrak tot goede studiën, en de Gilde geen geld bezat om het noodzakelijke aan te schaffen. Zonder al de andere kleinigheden waren het bijzonder de bestendige kosten van het model, vuur en licht die de lessen immer deden verminderen. Eindelijk, na het noodlottig winterjaar van 1740, dat van ongehoorde duurte en buitengewone sterfte gevolgd was, had men de teekenlessen uit onverheelbaer gebrek, geheel moeten staken. De vrijbrieven waren schaarsch te verkoopen en leverden de helft der sommen niet meer op van vroeger, en zoo was de schatkist der St. Lucas-Gilde tot op den bodem uitgeput.

Den 6^{n} Januari van het jaar 1741 schreef de Raad en Procureur Generaal van Brabant dat hij verscheidene klachten ontvangen had, nopens den aanstaanden ondergang der Antwerpsche St. Lucas-Gilde, die altijd het brandpunt der schoone kunsten was, en hij beval de Dekens en Oud-Dekens ernstige middelen in het werk

* - Request-Boeck. Anno 1726, fol. 217 verso.

te leggen om de Academie, waarvoor zij zulke milde privilegiën bekomen hadden, in voege te houden.

Den 14^{n} derzelfde maand verschoonde zich het Bestuur der Gilde met te verklaren dat zij, zoo als hare voorzaten, al wat mogelijk was gedaan hadden, om de kunsten te beschermen en te verheerlijken.

Den 2^{n} Juni daarna klaagde de Procureur Generaal nogmaals over het besturen der Academie. Ditmaal richtte hij zich tot SERVAES CLAUCKENS, Huissier van den Souvereinen Raad van Brabant, welke gelast werd over den gang der teekenschool te waken. Vier dagen daarna begaf deze zich naar de Schilders-Kamer, waar de Dekens ten vijf uren des namiddags waren vergaderd. Hij las hun de klacht van het Hof voor en met leedwezen verklaarden de Dekens, dat zij den heer Procureur binnen de veertien dagen persoonlijk zouden gaan spreken.

Bij Kamervergadering van 21^{n} derzelfde maand werden twee Dekens, IGNATIUS VAN DER BEKEN en KAREL WUCHTERS naar Brussel gezonden, om den heer Procureur Generaal mondelings verslag van den toestand der Gilde te geven en met hem middelen te beramen om de St. Lucas-Gilde van een gewissen ondergang te redden.

In de Vergadering van 26^{n} Juni gaven deze twee gezanten uitleg over hunne onderhandeling en de sluwe wensch uit Brussel was: geene Academie ten laste der Gilde meer te houden, zoo lang hare schulden niet betaald waren, en het dreigend verval van het Genootschap niet was afgeweerd. De noodzakelijkheid deed dit verzoek met welgevallen aanhooren, want gansch het Bestuur op één enkele Deken na keurde het voorstel van Brussel goed.

Rampzalig was het middel, waarmede de Dekens der St. Lucas-Gilde, door gebrek gedwongen, hun Genootschap poogden vlot te houden. Indien er aldus stoffelijke redding mogelijk was, dan toch verloor men ook daardoor den laatsten sprankel hoop om de gloriekroon weder te krijgen, welke twee eeuwen boven hare Schilders-Kamer prijkte.

Het getal goede meesters was niet meer toereikend om alleen in hunne werkhuizen met afzonderlijke lessen, genoeg uitstekende leerlingen te kweeken; der Academie was een deel der kunstopvoeding toevertrouwd en zij moest dan ook hare zending blijven vervullen.

Daar kon één uitmuntend kunstenaar de gansche jongelingschap de schoonheden van een naakt lichaam aanwijzen, het sprekend naar de natuur leeren afteekenen, en zoo de taak der meesters in de werkhuizen zeer verlichten. Zonder hulp der Academie waren, in dien toestand, al de ieverige strevingen der laatste meesters verloren, en zonder twijfel zouden, helaas! die van geslacht tot geslacht overgeleverde geheimen der oude roemrijke Vlaamsche School met hen begraven worden.

F. JOS. VAN DEN BRANDEN.

Kronijk.

Dr F.J. Matthyssens, gemeenteraad en leeraar aan het hooger handelsinstituut van Antwerpen, heeft de eerste aflevering laten verschijnen van een voor den handel zeer belangrijk werk: *Manuel de matière commerciale ou traité des marchandises.* Iedere aflevering is van 192 bladzijden en zal volledig zijn in vier afleveringen.

TAFEREEL UITGEVOERD DOOR FERDINAND PAUWELS, TENTOONGESTELD IN HET VERBOND VAN KUNSTEN, LETTEREN EN WETENSCHAPPEN TE ANTWERPEN.

KNIEVAL DER DRIE HERTOGINNEN, BIJ PHILIPS DE STOUTE VOOR DE BURGERS VAN GENT,

ONTLEEND AAN DE GESCHIEDENIS VAN VLAANDEREN, DOOR M. KERVYN-DE LETTENHOVE.

De Gentenaars bij Philips den Stoute.
Tafereel van ferdinand pauwels.

Wij hebben eens in een kunstblad eene beoordeeling over de belgiesche kunstschool ontmoet, door dewelke men niet min of niet meer trachtte te bestatigen, dan dat de vlaamsche schilderschool dicht bij de daling gekomen was..... omdat..... omdat, na de reusachtige, *groote* stukken van Wiertz, niets meer oprecht verbazend en treffend door onze hedendaagsche schilders voortgebracht wordt!?

Deze schimp door loutere afgunst uitgedrukt, moest onze bemerkingen aanhitsen en wij bestatigden van onzen kant weldra, - doch met een gevoel van medelijden, - dat de dwaze, die zulke beoordeeling geschreven had, de daling of de klimming eener kunstschool had afgemeten aan de hoogte der lijsten en de lengte eens doeks. - Wij zouden ons wel onthouden hebben van op zulke zotte reden acht te geven, hadde zij ons niet eene gunstige gelegenheid verschaft, om eens in het verledene te kijken, en daar op te sommen al hetgeen onze kunstmeesters tot stand gebracht hebben, om uit den weg te ruimen, al wat juist het minste teeken eener daling zou kunnen voorspellen.

Onder de talrijke jonge meesters, die in vollen glans bij dit eerlijk overzicht voortreden wekte Ferdinand Pauwels voornamentlijk onze aandacht op; en toen wij de reeks zijner kunstrijke voortbrengselen optelden, bedankten wij het onvoorzichtig blaadje, dat zoo lichtzinnig geredeneerd had. - Het is soms zeer voordeelig dat een steentje ons op den neus valle, dan zien wij opwaarts, en minder onverschillig om ons heen, en zoo er bij tijd wat stof ons in de oogen vloog, zouden wij ze wat meer moeten uitwrijven en diensvolgens wat klaarder zien. - Dit gebeurde ook zóó; het artiekeltje had ons nationaal kunstgevoel geprikkeld, en zonder aarselen gingen wij tot eenen oogenschouw over, die onzen geest zoo schoon bedaarde en schier trotsch opzette. Op dit oogenblik geleken wij den landman, die bij oogstij een uitstapje in de naburige landerijen doet, en die met genoegen zijne akkers, door hunne welbebouwde vruchten, verre boven de anderen de kroon ziet spannen: en wij, wij vonden dat op onzen grond ook het koorn in goude stapels stond, dat het uitnemend puik van hoedanigheid en hoeveelheid was en van geen ander iets te benijden had.

Zonder ons voor *critiek* der schilderkunst uit te geven, zeggen wij er bij tijd graag een woord van, omdat wij, in het geheim onzer belangstelling voor dezelve, prijs hechten aan alles wat zij voortbrengt. Zij maakt deel onzer dierbaarste bekommernissen, en wij schatten hoog, zeer hoog al hetgeen, wat onze aloude en deftige vooruitgaande schilderschool betreft. Dit is ons eigen; met die belangstelling word, om zoo te zeggen, elke Belg geboren, en voornamentlijk is zij den leen aller standen van het eeuwenlang kunstminnend Antwerpen, waar iedereen zich nog al veel met kunst bemoeit, en al bezitten wij de modiesche uitdrukkingen niet, waarmede huidige *critieks* van tentoonstellingen uitpakken, die in een kunstwerk het *croustillant de peinture* en het *chiffonné de dessin* kunnen uithalen, trachten wij met meer belang misschien de hoedanigheden eener schilderij te ontdekken en wagen ons dezelve te durven beoordeelen met het ruwe onzes gevoels, slechts naar onze zielsaandoeningen luisterende, zonder ooit ons gedacht door *korstkrakende* of *verflommelde* woorden uit te drukken.

Zoo hebben wij ook eene aardige gewoonte, die men zelden bij *connaisseurs* aantreft. Zoo bezoeken wij gemeens onze tentoonstellingen zonder cataloog, zonder

hoegenaamde aanduidingen van vervaardiging of vervaardiger te willen bezitten. Die wijze van tentoonstellingen te bezoeken hebben wij van eenen gezondverstandigen buitenmensch afgeleerd, die alle drie jaar, voor een vijftal dagen naar Antwerpen komt, om er de tentoonstelling te bezichtigen. Even als hij houden wij ons alsdan bij elk stuk stil en weten aan elk eenige stonden te verleenen en daar het niet noodig is dat wij notas nemen, vinden wij een uiterst genoegen, van in onzen geest te schikken alle de voorwerpen die indruk op ons doen. Wij durven bekennen dat het ons dikwijls veel moeite kost, het ontwerp eeniger tafereelen schielijk op te vatten, doch door ontleding gelukken wij er meesttijds in en eindigen wij met op te vatten de bijzondere hoedanigheden, die de schilder zich voorgesteld heeft, door den aanschouwer te doen bemerken. Wij mogen rechtuit bekennen, dat tamelijk goede schilderijen nooit vergen, van met eenen tekst te moeten vergezeld zijn, dat zij denzelven meestendeels missen kunnen, en wij hebben telkens het onderwerp in zijn geheel, zoowel als in zijne verschillige uitdrukkingen begrepen door den indruk die het op ons deed.

Om dus niet verder van ons eerste gezegde af te wijken, hebben wij een onzer eerste proefnemingen om eene schilderij te verstaan zonder de cataloog te raadplegen gedaan, bij een kunstwerk van Pauwels, dat men zich nog wel herinneren zal.

Wij zagen voor de eerste maal zijne *Heilige Klara bij het Altaar.* Wij werden tot bij de schilderij gedreven, door eene menigte volks die er heen drong. Zonder met het leven der Heiligen geheel bekend te zijn, en geendeels ons over naam, noch rang des voornaamsten personaadje bekommerende, begonnen wij, na eenige stonden het tafereel met aandacht aanschouwd te hebben, de geheele voorstelling te verstaan. Wij waren getroffen door die jonge kloosterzuster, die zoo stout de hand op een altaar leggende, door hare stille en spraaklooze houding, zooveel ontzag op die menigte had, welke haar niet dorst naderen om haar van die heilige plaats af te rukken. Zonder ons met naam, noch tijdstip op te houden, zonder in geen geval te trachten de *sourd du lointain*, noch de *frou des tons*, in het tafereel uit te kippen, kwam het ontwerp in zijn geheel voor ons bij een, en wij ontdekten met het algemeen, door de verschillige betrekkingen van houding, uitdrukking, gestalte en wezen der personen, die de schilderij voorstelde, dat het statige figuur der non, met het droomachtige der frissche schoonheid, die haar kuisch en hemelsch gelaat bezat: in haar bruin kleed gehuld, trotsch als eene koningin voor dit altaar stond, en zich in bewaarstelling in het huis des Heeren stelde, vóór alle die menschen, waaronder zich hare ouders bevonden, en die alhoewel door hartnijpend verdriet gefolterd, met eene eerbiedvolle bewondering die zuster aanstaarde, die door de heiligheid harer belofte en de trouw, die zij gezworen had, een onoverstapbare afstand tusschen haar en de wereld geteekend had.

Zou de cataloog ons iets meer hebben kunnen leeren! De

schilder had tot onzen geest gesproken, door zijne ziel bij dit tafereel met de onze in overeenstemming te brengen.

Van dien tijd af en zonder hem van nabij te kennen, hebben wij met voorkeur de stukken van Pauwels aanschouwd en telkens ook hebben wij dit groot genot bekomen, van zonder eenige inlichtingen de hartvolle gewaarwordingen zijner ontwerpen door onze harten, door onze ziel te mogen begrijpen.

Zoo hebben wij ons diep, zeer diep ontroerd bevonden, bij het aanschouwen der *Weduwe des Volkshelds van Artevelde*, een tafereel reeds eenige jaren geleden alhier ten toon gesteld. Wij zien nog voor ons die statige vrouw, van haar kroost omringd, het wapen haars mans, dat de jonge Filips, de toekomende dappere van Roosebeke, draagt, als haar kostbaarste pand aan de stad Gent ten offer brengen.

Hier weder spreekt Pauwels treffend tot het hart. Wie verstaat niet oogenblikkelijk die natuurlijke en zielroerende voorstelling, waar de trotsche en edele weduwe, in diepen rouw, aan hare kinderen op zulk eene verhevene wijze komt leeren: dat de stem onzes geheugens moet zwijgen, en het gebroken hart moet vergeten en vergeven, wanneer het vaderland, in gevaar, oproep aan zijne kinderen doet; wanneer het hun het offer hunner weelde, hunner grieven, huns levens vergt, om vrijheid, goed, taal en zeden te behouden. Pauwels met dit tafereel voor zijne landgenooten te maken, herinnerde zich dat België, zoo wel als het oude Rome en het vaderlandminnend Griekenland, ook voorbeelden aan het nageslacht kan geven, van buitengewone opgetogenheid voor die liefde, welke de heilige moedergrond ons in het harte zaait.

Pauwels, met eene samenstelling van wijze kleuren en ernstige uitdrukkingen, had eenigen tijd later weêr een tafereel, dat iedereen verstond en waartoe een cataloog overbodig is.

Wie heeft die meesterachtige tafereelen vergeten der *Bannelingen onder Alva's bewind* en *Hunner Terugkomst te Antwerpen.* Die beide stukken waarvóór de menigte drong, waarvóór een ieder in verukking stond.

Hier zou het belachelijk wezen de *clair obscure* en de *moutonné* op te halen, om de hoedanigheden dier schilderijen op te zetten. Hier voegt alleen aangehaald te worden, hoe fier die beide edellieden, in hunne mantels gewikkeld, het hoofd pas gekwetst en bewonden; om de rijke jonkvrouw die zij omarmen van de spaansche furie te bevrijden, in dien boot gesprongen zijn, waar reeds zooveel hartroerende episoden geschaard zijn. Wie herinnert zich de diepbedroefde weduwe niet en den ingeboezemden hervormer, de eene een laatste zucht tot de moederstad zendende, terwijl de andere een vloek uitgalmt over hen, die door oorlogswraak en staatsbewind zoo vele ongelukkigen gemaakt en zoo veel voorspoed en welstand tot op den wortel toe afgebroken hebben. Idereen las deze gewaarwordingen op de figuren der schilderij en iedereen verstond wat ze allen voorstelde. En waarom dan? Waarom was iedereen van de geschiedenis onderricht? Waarom begreep een ieder dit tooneel in dezelfde stemming als die des schilders die het vervaardigd had? Omdat Pauwels toen eene taal sprak die een ieder bezit, eene bladzijde der vaderlandsche geschiedenis voor de oogen stelde, tot welker verstaanbaarheid noch uitleg, noch aanmerkingen noodig waren; omdat Pauwels de ziel en den geest getroffen had, en omdat *die* taal door alle standen gehoord, door alle monden gesproken wordt en vlamt in het hart van elk beschaafd mensch.

Was er uitleg noodig om het schoone tafereel der *Terugkomst der Bannelingen* te verstaan? Hoe vele dochters en moeders hebben niet door erkentenis en genoegen,

eene traan uit het oog voelen rollen, bij het aanschouwen van het geluk dergenen, die na eenigen tijd van scheiding elkander terugzagen.

En wie heeft dan ook niet op nieuw geweend met de steeds verouderde weduwe, die immer, immer alleen terugkeert, naar dien haard waar hare kinderen noch bescherming, en zij noch wederliefde te wachten hebben!

Ferd. Pauwels, door eene buitengewone gemakkelijkheid van uitvoering, die wij bij weinige zijner medestrevers gevonden hebben, door eene kunde en een bezit van uitgebreide kennis, is als de ware, de echte geschiedenisschilder opgetreden, en door lessen, aan onze geschiedenis ontleend, zoo als: *De eerherstelling van Lieven Pyn*, *oud-burgemeester van Gent onder Karel de Vijfde*, - die wij ongelukkiglijk het genoegen niet gehad hebben van te Antwerpen te bewonderen, - heeft hij grooten bijval bij het volk gevonden: is een zijner gunstelingen op korten tijd geworden; omdat het hart altijd luistert en bestendig genegen is, om met het gevoel des dichters, des schilders te deelen, die het aanspreken in eenen vorm met denwelken het gemeen is en in tonen die met de ziel en den geest der menigte stemmen.

Aan vaderlandsche geschiedenisschilders heeft het, God zij gedankt, in België nooit ontbroken. Maar is het wél het tooneel eener bloedvergieting, eener menschenhouwerij, dat het volk onderricht en veredelt, of hetzelve schoone gevoelens inplant? - Neen, want nooit heeft het volk, in ons land ten minste, groote genegenheid voor zulke tafereelen gehad en dit bewijst het weinig geheugen dat er ons van overgeschoten is. Inderdaad, wie kan zich nog die samenstellingen in het gedacht brengen, zoo als de slag van Kortrijk, van Woeringen, van Nieuwpoorten die over twintig jaar nog al ophef deden. En wie kan, na ze een enkele keer gezien te hebben, de treffende tafereelen van Gallait niet in hun geheel tot het geheugen terugroepen? Wie ook *De kroonafstand van Karel de Vijfde; De hulde door de Brusselsche Gilden den overblijfselen van d'Egmond en de Hoorn gebracht* eens gezien heeft, zal zich ten alle tijden in alle hunne deelen, die prachtige meesterstukken herinneren, omdat zij op eene onvergelijkbare manier, door de ingegevene zielschilder op verstaanbare en ware tonen uitgedrukt zijn.

Wij brengen dan den schilder Pauwels onze hulde en dank, omdat hij zich grootendeels bij onze roemrijke geschiedenis heeft willen begeesteren en met voldoening zien wij hem hierin volharden; alhoewel de vreemde, voor eenigen tijd hopen wij, hem te Weimar bezit, waar hij, zoo als voorheen onze befaamde oude meesters deden, den jonge duitsche schilders die hartelijke samenstellingen, dit ware bijeenbrengen van kleuren, dat onze Vlaamsche Kunstschool kenschetst is gaan leeren. Dat onze beroemde stadgenoot aan die bron zal blijven putten, blijkt nogmaals door de laatste en wel een zijner beste schilderijen, die hij ons overgezonden heeft, maar die ons verleden maand slechts eenige dagen toegelaten is geweest te mogen bewonderen. Wij bedoelen *De Gentenaars die tot Philips den Stoute komen om den vrede te maken.*

Het tafereel verbeeldt het oogenblik, waarop een bijtend en hardnekkig woord des vorsten het gemoed der Gentenaars heeft getroffen en aanslag op hunne langbekende vermetelheid gedaan heeft. Hij wil dat zij vóór hem te voet vallen: zij die nooit overwonnen, gedoogen tot hem te komen, om hunne kiemende nijverheid, om hunnen veelbelovenden voorspoed te redden. Hij wil dat zij ter aarde bukken: zij die zich geen ander feit te verwijten hebben, dan het wapen gevoerd te hebben tegen hem, die hunne vrijheden, hunnen welstand, hunne zeden aangerand had. - Neen, dit kunnen die deftige burgers, die vrome wezens niet, waarop eerlijkheid en burgerdeugd zoo sierlijk prijken. Ook alle hoop van eenen vriendenband te sluiten, die het gedane kwaad moet genezen, gaat verdwijnen, zoo het vrouwenhart, dat alles zoo fijn, door ingegevenheid kortbondig verstaat, niet begrepen hadde, dat het hier het uur was, om een zijner edelste voorrechten uit te oefenen, namelijk het bedaren der toornigen en het voorspreken der beledigden. - Die edele plicht hebben de drie vorstinnen volbracht, die op hunne kniën vóór de voeten van Philips neêrstorten en hem den vrede afsmeeken in het bijzijn van verbolgen krijgslieden en rijke kerkvoogden, die de spraak der barmhartigheid in hunne ziel niet hooren weêrgalmen.

Dit meesterstuk is een der schoonste takken aan Pauwels kunstkroon; en mochten wij een wensch doen, deze ware van hem immer op de heerlijke baan te zien voorttreden, waarop hij zoo manhaftig den voet gezet heeft. Dat hij voortga met het volk in de geschiedenis te onderrichten door tafereelen, waaruit het grootschheid, edelheid, gevoel en deugd trekken zal. Dat hij, als een minnend kind des vaderlands, ons datgene leere, hetwelk verbijsterende en onverstaanbare groote gewrochten niet kunnen, en die het volk niet noodig heeft, om zich voor te stellen, wat het voorgeslacht gedaan heeft: om ons dit kenmerk van 's lands liefde te geven, die onze drukke bevolking op een schier onbeduidend gedeelte gronds, zulke wonderen van nijverheid, van ambacht en van kunst doet voortbrengen!

In dit vak heeft een schilder eene heilige zending en wie het op de wijze van Pauwels verstaat, zal aan dien roemrijken roep niet te kort blijven!

P. Dr....

19 November 1865.

Lager onderwijs.

Verhandeling over het onderricht der moedertaal in de lagere school, voorgedragen in den onderwijzerskring Het vrije schoolwezen, *van Antwerpen, door* Th. Berben.

Het schoolwezen van Antwerpen heeft eenen weg ingeslagen waarover wij het gelukwenschen. Het heeft gevoeld wat heilzamen invloed het behandelen van opvoedkundige vraagstukken in de vergaderingen zijner leden op de gestichten van vrije onderwijs moet uitoefenen.

De ouders, wij zijn er van overtuigd, zullen rekening houden van den onvermoeiden iever welken de vrije onderwijzers aan den dag leggen om de opvoeding der leerlingen, aan hunne zorgen toevertrouwd, te bevorderen.

Eene reeks van verhandelingen zijn reeds de vruchten van de herinrichting des voornoemden krings. Het leesonderricht naar Beneke's zielleer, de schooltucht, het

rekenonderricht volgens de beste duitsche opvoedkundigen zijn daar beurtelings behandeld. Nu zien wij dat de nederduitsche taal daar ook niet vergeten blijft, M. Th. Berben heeft aangekondigt dat hij eene verhandeling over het onderwijs der moedertaal geven zal. Wij hebben het genoegen eene korte schets van het eerste deel zijner voordracht medetedeelen, waar in hij al het belang doet zien dat er voor de ontwikkeling der verstandsvermogens des leerlings in gelegen is, de moedertaal als grondsteen van het lager onderwijs te nemen.

Een kind dat rond den ouderdom van zes jaren ter school gezonden wordt, mag niet beschouwd worden als zijne opvoeding beginnende. Die opvoeding is door de moeder sedert lang begonnen, ja sedert de geboorte des kinds. De moeder als door de natuur gedreven is er steeds om bezorgd de sluimerende zielsvermogens haars kinds te ontwaken, en te vormen; zij print haren kweekeling allerhande begrippen in over al de dingen die hem omringen. Geen enkel nieuw voorwerp biedt zich voor de oogen des kinds aan of zij weet het voor de opvoeding haars lievelings te benuttigen. Op den ouderdom van zes jaren, hebben de zedelijke zoowel als de verstandsvermogens des leerlings eenen betrekkelijk hoogen graad van ontwikkeling bekomen, en het kind heeft eenen grooten schat van kennissen opgedaan. Al de voorwerpen, al de werkingen, al de hoedanigheden die het kind kent, weet het ook te benoemen en aldus heeft het merkelijke vorderingen in de taalkennis gemaakt.

Het is hoogst belangrijk voor de verstandelijke vermogens des nieuwen leerlings dat deze schat van vorming en onderwijs welken hij bij de moeder verkregen heeft niet verwaarloosd worde. Een onderwijzer die deze kennissen niet in aanmerking neemt en eene opvoeding herbegint daar waar zij zou moeten voortgezet worden, begaat eene groote, eene onherstelbare fout die onberekenbaar nadeelige gevolgen na zich slepen moet. Hij kan het begonnen werk der moeder niet voortzetten dan in de taal die zij aan haar kind geleerd heeft.

Laat ons het voorgaande door een voorbeeld ophelderen.

Het kind heeft een begrip van een voorwerp dat *stoel* heet; die naam is voor hem stellig en niet toevallig aan het voorwerp verbonden. Het heeft er nooit om gedacht dat dit voorwerp even zoo goed *tafel*, *bank* of *lessenaar* hadde kunnen heeten, maar naam en zaak vormen in zijn zwakke brein een verward geheel. Aldus is het woord *stoel* voor hem een wezenlijk bestanddeel van het genoemde voorwerp en heeft voor hem oneindig meer waarde dan voor ons. Laat ons dit niet uit het oog verliezen. Zulk kind komt in eene school waar men de fout begaat zijne begonnen opvoeding te herbeginnen, en is gansch verwonderd dit voorwerp *la chaise* te hooren noemen.

Wat verwarring moet zulke naamsverwisseling in het zwakke hoofd des kinds veroorzaken. Een kind gelukkig van de natuur bedeeld zal denken: Wel dat is geen *chaise* gelijk het de meester zegt, doch deze in zijne beweringen voortgaande, zal het niet meer weten wat denken, wie gelooven en het zal eindigen met niet

meer te denken. Een kind minder gelukkig begaafd zal zelf niet trachten te denken, en zich bepalen den onderwijzer met verstomming te bezien. Het zal de lessen des onderwijzers lijdzaam en werktuigelijk volgen, zijn geheugen zal zich tot berstens opvullen met eene menigte woorden, klanken, vormen waaraan het geene beteekenis hecht en dus ook geen belang hechten kan. Het verstand, de denkingskracht, het oordeel dat alles zal werkeloos en slapend blijven; het geheugen, de memorie alleen wordt geoefend ten nadeele der andere zielsvermogens en aldus mist men het doel waarvoor het kind ter school gezonden wordt; want het geheugen mag in alle oefening maar op de tweede plaats komen, daar het niet anders dan de voorraadskamer des verstands mag beschouwd worden.

Zulk kind, in de hoogere klassen eener lagere school gekomen, zal daar zoo min als in de lagere denken, want het heeft zulks niet geleerd, en zou het dit trachten te doen, dan zou het nog in de moedertaal zijn, daar het toch altijd die taal is waarvan het kind zich buiten de school bedient. Ten andere, de indrukken welke het onderwijs der moeder in het brein des kinds gelaten heeft, zijn daar zoo vast ingeworteld, dat zij daar immer blijven zullen.

Maar wat nadeeligen invloed moet het stelsel, zich van eene vreemde taal in de lagere school te bedienen, op het onderwijs der rekenkunde niet uitoefenen?

Hier moet dan eindelijk het geheugen op zijde geschoven worden en voor het oordeel onderdoen, want het van buiten leeren eener drooge theorie kan toch geen rekenonderricht genoemd worden.

Het oordeel, dat niet is kunnen geoefend worden, hoe zal dit nu eensklaps in volle werking treden om de betrekkelijk moeielijke gevolgtrekking te maken, die er noodig is om het eenvoudigste vraagstuk van den regel van drijen op te lossen.

Zou het verwaarloozen der moedertaal er de oorzaak niet van zijn, dat de studie der wiskundige vakken tot in gestichten van middelbaar onderwijs zoo zwak is, dat op sommige klassen van rond de veertig leerlingen er dikwijls maar 7 of 8 gevonden worden die de lessen met vrucht volgen.

In de algemeene kampstrijden voor middelbaar onderwijs ziet men gewoonlijk dat de vakken, wier studie enkelijk een goed geoefend geheugen vergen zooals het aanleeren van vreemde talen, geschiedenis, aardrijkskunde en andere van ondergeschikt belang, door de gestichten van vlaamsch Belgie het beste behandeld worden, terwijl deze zeer zelden in de wiskundige vakken den prijs behalen, en dit is zeer natuurlijk, want om te kunnen rekenen moet men hebben leeren denken, en iemand die in eene vreemde taal zijn lager onderwijs geniet, kan niet leeren denken. Als men den staat van het lager onderwijs in de verschillende steden, van vlaamsch Belgie vergelijkt dan vindt men dat Brussel op den laagsten trap staat. Niettegenstaande de groote geldopoffering die men daar jaarlijksch doet zal men daar nooit eene voldoende uitkomst hebben enkelijk omdat het onderwijs der moedertaal daar uit de lagere school gebannen is.

Bezoekt in Brussel en in Parijs eene lagere school en gij zult er voor het taalgebruik geen verschil vinden; daar gaat de fransche dolheid zoo verre, dat zij belachelijk zijn zou indien zij niet beweenelijk was.

Een leerling gelukkig van de natuur bedeeld, zal na langen tijd de school bezocht te hebben, er met moeite toe komen te begrijpen wat hem daar geleerd wordt. Een kind minder gelukkig begaafd kan de minste hoop niet koesteren ooit zijnen onderwijzer te verstaan. Na jaren de school bezocht te hebben, wel te verstaan als

men er hem naar toe drijft, zal het ten hoogste eene taal gebrekkig kunnen lezen die het niet verstaat, en dat lezen zal het nog eerder vergeten dan aangeleerd hebben, daar hij het niet kan benuttigen en er alzoo geen belang in stellen kan. En dan zijn er menschen die maar niet begrijpen hoe het komt, dat van al de groote gemeenten des lands, het juist de hoofdstad is die het betrekkelijke grootste getal ongeletterde lotelingen naar de noodlottige bus zendt.

Voor leerlingen welke hun onderwijs bij het verlaten der lagere school staken moeten, heeft het misbruik dat daar van eene vreemde taal gemaakt wordt, ook de allernadeeligste gevolgen. Dit is de oorzaak dat men ten huidigen dage eene zoo groote menigte jongelingen ontmoet, die noch in de fransche noch in de nederduitsche taal woordenrijk genoeg zijn om er hunne gewaarwordingen en gedachten in uit te drukken, en daardoor verplicht zijn de twee talen door elkander te hakkelen.

Het zijn die soorten van menschen welke beweeren in de twee talen geboren te zijn en ongelukkiglijk er geene enkele kennen.

Nogtans mag men niet te verre gaan; de fransche taal mag uit de lagere school niet gebannen worden. Men moet hier den gouden middelweg houden.

Men beginne de fransche taal bij middel der moedertaal te onderwijzen, en dit is de eenigste middel om den leerlingen een grondig onderwijs in deze taal te geven, Op de hoogste klassen kan men dezelve door de fransche onderwijzen, doch niet vooraleer de leerling genoeg gevorderd zij, de uitleggingen des onderwijzers in deze taal te verstaan. Dan geef ik zelf hoe dat men tot meer oefening eenige vakken van ondergeschikt belang ook in deze taal onderwijze doch nooit de rekenkunde.

Op die wijze zal men methodisch handelen met van het bekende tot het onbekende, het gemakkelijke tot het moeielijke, het eenvoudige tot het samengestelde over te gaan.

Geschiedenis der Academie van Antwerpen.
(Vervolg zie bladz. 13, 39 en 133).

III.

Gelukkig voor Antwerpen telde het nog zes wijze en oprechte kunstoefenaars, die uit louter liefde voor het schoone op 17^{n} Augustus 1741 eenen act teekenden, waarbij zij zich verbonden kosteloos het bestier en onderwijs der Academie op zich te nemen. (^{51}) Deze edelmoedige kunstenaars, wien wij eenen eeuwigen dank verschuldigd zijn, waren: JAN PEETER BAURSCHEIT en ALEXANDER VAN PAPENHOVEN, beeldhouwers-bouwmeesters; PEETER BOUTTATS, plaatsnijder; JACOB ROTTIERS, stempelsnijder; MARTEN JOZEF GEERAERTS en PEETER SNIJDERS kunstschilders. Mannen van gezond oordeel als zij waren, hadden zij de overtuiging dat het behoud der teekenschool alleen hunne geboortestad eens kon heropbeuren door den luister der schoone kunsten.

VAN BAURSCHEIT was de aanleider geweest tot dit kunstlievend voornemen, en zijn vriend VAN PAPENHOVEN had hem daartoe het gedacht doen opvatten. Toen de St. Lucas-Gilde moest overgaan tot het opschorsen der kunstoefeningen, was VAN PAPENHOVEN, als Deken, op de zitting tegenwoordig. Hij bestreed uit al zijn vermogen het verkeerde voornemen en hij bad en dreigde, om de medebestuurders der St. Lucas-Gilde tot het nemen van andere maatregelen te nopen. Doch het was al vruchteloos. VAN PAPENHOVEN moest zwichten voor de meerderheid, die niet van zijn gevoelen was. Toen alle hoop verloren was, weigerde hij het noodlottig besluit,

gelijk de andere Dekens, te teekenen, en met spijt en woede verliet hij de Schilders-Kamer. Aan zijnen vriend VAN BAURSCHEIT klaagde hij wat hem wedervaren was, en deze vormde aldus het plan, om met zijne vijf kunstmakkers het onderwijs ter Academie voort te blijven zetten.

Buiten VAN PAPENHOVEN waren de vijf kunstenaars onafhankelijk van de Schilders-Kamer. De eene had voor geld, de andere voor bijzondere diensten aan de Stad bewezen, vrijdommen verkregen, die hen ontsloegen van het Dekenschap en de moeielijke taak van het bestieren der Gilde, welke in haren armzaligen staat voor den kunstenaar van veel minder nut was geworden.

Het Bestuur der St. Lucas-Gilde ontving nogtans de vereenigde kunstenaars met goedheid, wanneer deze haar het voorstel kwamen doen van de Academie, zonder kosten voor de Schilders-Kamer, open te houden. Gewillig werden de zalen en al het noodige voor de teekenoefeningen afgestaan. De Dekens dachten dat hunne plaatsvervangers ook spoedig door gebrek de Academie zouden moeten laten varen. Zij wisten niet, dat de meest gegoede ingezetenen van Antwerpen beloofd hadden de middelen op te brengen, welke de voortzetting van de kunststudiën zou vereischen.

In het begin der maand October moesten de winterleergangen aanvangen. Om den voorraad der Academie aan te schaffen deden de nieuwe Bestuurders eene geldomhaling, op 3^{n} September.

De volgende kunstbeschermers verbonden zich schriftelijk, om jaarlijks, tot onderhoud der Academie, 7 gulden op te brengen:

H.A. BARON DE NEVELSTEIN.
FRANÇOIS SCHILDER.
CAROLUS FRANCISCUS DE BOSSCHAERT.
PAUL FRANS SCHILDER.
A. DU BOIS.
A. DU BOIS DE WALHEIN.
JOANNES J. MORETUS.
J.X. DU BOIS.
P.L. DE PRET VOSSELAER.
G.J. VAN HORNE, ridder.
N.J. CHARLÉ.
P. VAN SCHOREL.
F.J. DE BIE.
JACOBUS JOSEPHUS BOSSCHAERT.
JAN VAN LANCKER.
VAN SUSTEREN VAN SGRAVENWESEL.
JAMES DORMER.
JOSEPH MEYERS.

Zoo mild ondersteund, was men in staat om reeds den 2^{n} October 1741 de klas naar het leven te openen. Die studie werd gehouden alle werkendagen van zes tot acht uren des avonds. Het getal der leerlingen was slechts met dertig begonnen, doch weldra groeide het dagelijks aanmerkelijk aan. De oude zaal der plaaster-Academie was der Gilde sinds lang ontnomen; en, om dit onderwijs weder invoege te brengen, wendde ALEXANDER VAN PAPENHOVEN zich tot het Bestuur der Gilde, en hij vroeg hare keuken, om daarin nog eenige leerlingen plaats te kunnen geven.

De Dekens voldeden van harte aan dit verzoek, op voorwaarde nogtans van die plaats te ontruimen, wanneer de Gilde dit goed zou vinden.

De Academie bloeide weldra bijzonder goed. De zorgen, welke de leeraars er aan toewijdden, verbreidden haren lof in de stad, en ieder wenschte het nieuw Bestuur geluk voor het edel werk dat het ondernomen had.

De moedige professoren zagen hunnen iever weldra nog milder bekroond. Op dien enkelen leergang was het getal der leerlingen reeds van dertig tot vijf en zeventig vermeerderd.

Zoodra de St. Lucas-Gilde de teekenschool, die zij gesticht had, door de werkzaamheid der zes kunstenaars en de geldelijke ondersteuning van zoovele vermogende vrienden van het schoone, zag herbloeien, had zij inwendig spijt van het bestuur dier Academie te hebben afgezien. Bovendien, in de stad liep nog een gerucht, dat wel niet gansch waar was, maar toch de Leden der Schilders-Kamer deed blozen.

Men zegde, dat de Dekens zonder gegronde reden de kunststudiën hadden gestaakt, en dat de gelden der Academie misbruikt waren. Om dit kwaad vermoeden voor te komen, hadden de vereenigde kunstenaars ook beloofd, na elken leergang nauwkeurig verslag te doen over de inkomsten en uitgaven voor het onderwijs.

De Dekens der Gilde verweten nu elkaâr dat zij geene voldoende pogingen hadden aangewend, om de kunstoefeningen voort te zetten, vermits zij ook al de middelen hadden kunnen bekomen, waar over de huidige bestuurders der Academie beschikten. Nu beseften zij volkomen, dat ze behendig waren misleid, en dat de teekenschool, in plaats van den ondergang der Gilde te veroorzaken, integendeel, de eenige reddingsplank was, die haar tot betere tijden, zou boven houden.

De St. Lucas-Gilde verklaarde niet luide, dat zij het bestuur der Academie beneed; maar in het geheim begon ze te werken, om haar oud eigendom weder te krijgen. In de hoop dat de vereenigde kunstenaars het onderwijs zouden opgeven, lieten de Dekens hen met vele moeielijkheden worstelen, en zelfs de leerlingen werden verhinderd ter Academie te gaan.

De vereenigde kunstenaars hadden spoedig maatregelen genomen, om van de Gilde niet lang gekweld te worden. Zij stelden een vertoog op, dat den 23^{n} December 1741 bij het Gemeentebestuur werd ingediend. ([52]) Daarin kloegen zij dat, na dat de Schilders-Kamer het onderwijs der kunst had laten varen, zij dit hadden op zich genomen, maar dat zij nu werden tegengewerkt, en om de Academie goed te mogen in voegen houden, vroegen zij dezer bestier rechtstreeks aan het Magistraat van Antwerpen.

Voor de stad was dit eene zeer netelige zaak. De Academie was het wezenlijke eigendom der St. Lucas-Gilde, doch zij had het kunstonderwijs laten varen, en daarom wenschte nu ieder de

teekenschool onder het toezicht der zes edelmoedige kunstenaars te zien voortgaan.

Het Collegie benoemde den Schepene JAN BAPTIST COECK, om het verzoekschrift nauwkeurig te onderzoeken en met de beide partijen te handelen. ([53])

Bijgestaan door JAN KAREL VAN HEURCK, Tresorier-Generaal van Antwerpen, ontbood deze Commissaris het Bestuur der St. Lucas-Gilde des voornoens van den 5^{n} Januari op het Stadhuis.* De Dekens, die aan dezen oproep beantwoordden, waren: FRANS VERBEECK, JACOB VAN HERCK en ALEXANDER VAN PAPENHOVEN. Het verzoekschrift der zes kunstenaars werd hun uitgelegd. De Schepene maande hen aan de werking der Academie in niets meer te hinderen, en hij wist zoo wel te pleiten, dat de Dekens der Gilde verklaarden, dat zij vrede hadden met anderen de Academie te laten bestieren, indien dit geen verder nadeel aan de Schilders-Kamer deed. Eensklaps nam de zaak eene geheel andere wending. Een andere Deken der St. Lucas-Gilde, PEETER JAN SNIJERS, kwam de Raadzaal in. Hij was met gansch verschillige gevoelens bezield dan zijne collega's. Zich tot de vertegenwoordigers des Magistraats wendende, zegde hij: ‘Mijne heeren, men ziet wel dat dit verder leidt. Daarom, gelieft ons dit vertoog te laten geworden, wij zullen er tegen schrijven!’

De Commissarissen zegden, dat, alvorens dit stuk mede te deelen, het hunne plicht was eerst het Collegie te raadplegen. Onverrichter zake ging de vergadering uit een.

Nog dien zelfden dag had er ook op de Schilders-Kamer eene zitting plaats. Nieuwe middelen werden er beraamd, om het verloren gezag over de teekenschool terug te bekomen. Natuurlijk werden den vereenigden kunstenaren nogmaals moeielijkheden toegezegd. Door het verslag dier zitting verklaarde de Gilde: ‘het bestuur der Academie weder op zich te nemen, zoo haast de liefhebbers, welke haar nog bestierden, dit zouden moeden zijn.’

Het Stadsbestuur was spoedig van de vijandelijke inzichten der St. Lucas-Gilde verwittigd. Om de bedreigden onder zijne bescherming te kunnen nemen, besloot het Collegie op den 8^{n} derzelfde maand, dat, in afwachting van het verslag der Commissarissen over die zaak, aan de zes kunstenaars van Stadswege het volle bestuur der Academie was toegestaan. ([54]) De St. Lucas-Gilde kreeg daarbij nog eene ernstige vermaning. Zij werd bedreigd, dat hare Dekens of de Leden des Olijftaks, welke aan iemand der Academie de minste stoornis zouden toebrengen, eene boet van 25 patacons zouden verbeuren, en verder nog eene straf ondergaan, in evenredigheid hunner misdaden.

Nu was de oorlog verklaard. De Schilders-Kamer riep op 15^{n} en 16^{n} derzelfde maand hare Leden bijeen, om zich tegen het besluit der Wethouderen te verzetten. In deze vergaderingen werden ernstige middelen beraamd, om toch het gezag weder te krijgen over de Academie, die krachtens het koninklijk besluit van PHILIPS IV, der St. Lucas-Gilde nog geheel behoorde. Na twee advocaten geraadpleegd te hebben, werden andermaal de twee Dekens, IGNATIUS VAN DER BEKEN en KAREL WUCHTERS, met de noodige bescheeden naar Brussel gezonden, om bij den Souvereinen Rade van Brabant de rechten der St. Lucas-Gilde wijs en krachtig te doen gelden.

Door zulke ernstige eischen van wege de zoo lang ontzaglijke Gilde, kon men te Brussel niet wijzer handelen, dan met de klagende Dekens te beloven, hen in het bestieren der Academie gedeeltelijk te zullen herstellen. Er ving eene briefwisseling

* De bijzonderheden over de scheiding der Academie van de St. Lucas-Gilde zijn getrokken uit de processtukken tusschen de Gilde en de Stad.

aan met de Antwerpsche Regeering, om haar tot voldoening der Schilders-Kamer te nopen. Doch, zij die in vollen tegenspoed en gevaar der teekenschool, de teugels hadden in handen genomen, lieten deze natuurlijk in bloeienden en hoopvollen toestand niet zonder spijt of tegenweer afnemen. Zij hadden de bescherming der Antwerpsche Wethouderen ingeroepen, en deze waren ook zeer verbitterd op de Dekens, die hun zoo veel moeielijkheden op den hals haalden, met hen in den Raad van Brabant aan te klagen. Bovendien, de Stad wilde van de gelegenheid gebruik maken, om haar gezag over de Academie voor immer vast te stellen. Het scheen haar dat de Dekens het recht niet hadden de Academie nog weder te eischen.

Het gebouw der teekenschool behoorde der Stad. Der Gilde was dit slechts verleend tot zoolang de Regeering anders zou beslissen. Van zoodra de Schilders-Kamer het onderwijs liet varen, had de Stad volle recht om die plaats weder af te nemen, die zij slechts verleende voor de kunststudiën. Wanneer zij nu aan eenige kunstenaars haar eigendom schonk, om de jeugd aldaar te onderwijzen, kon de St. Lucas-Gilde dit dan beletten? Dat scheen haar niet mogelijk, en daarom wilde zij die zaak door het gerecht doen beslissen. De Procureur THOMAS LAUWARTS werd verdediger benoemd van het Magistraat. De bijzonderste pleitredenen, welke hem werden opgegeven, waren: 1° Dat het meer dan tijd was het al te groot gezag der Dekens in te krimpen. 2° Dat de tijd der leergangen en de uren der studie door de Regeering moesten vastgesteld worden. 3° Dat de reglementen, door den stedelijken Raad voor de Academie gegeven, stipt moesten gevolgd worden. 4° Dat het Magistraat zelve de leeraars wilde benoemen, om van hunne bekwaamheid verzekerd te zijn.

De St. Lucas-Gilde had tot verdediger den Procureur KAREL DROESBEKE. Zijne punten van aanklacht steunden op de vorstelijke privilegiën der Schilders-Kamer, waardoor zij alleen het recht verworven had eene Academie te houden. Bovendien werden de zes kunstenaars beticht de meubeleering der teekenschool onrechtvaardig van de Gilde te hebben ontnomen, en de Dekens uit de Academie te hebben gedrongen, nadat deze zich voor het kunstonderwijs met schulden hadden overladen.

Het rechtsgeding had te Brussel, bij den Raad van Brabant, plaats. Elke tijding over de pleidooien werd met innige belangstelling vernomen door de Antwerpsche bevolking, die zich immer den bloei der kunst aantrok. Zoowel de Schilders-Kamer als het Magistraat, met de vereenigde kunstenaars, verdedigde zich behendig. Van wederkanten was er liefde voor de kunst. De toekomst der teekenschool lag nog de Gilde zoo wel aan het harte, als de nieuwe toezichters haar overheerlijk wilden maken.

Terwijl het geding zijnen gang vervoorderde, hadden de zes Bestuurders der Academie de lessen toch immer geregeld voortgezet. De winterleergang was geeindigd met Vastenavond van

het jaar 1742. De zomerlessen begonnen daarna, daags na Beloken-Paschen. Zij duurden zes maanden, alle werkendagen, van zes tot negen uren des morgends.

Alsdan verzochten de vrijwillige Bestuurders der Academie den Oud-Burgemeester, JAN AUGUST VAN HOVE, tot hunnen Hoofdman. De kunstvriend achtte zich hoogst gevleid door die benoeming van Opper-Toezichter der teekenschool, en hij werd de bijzondere weldoener der jonge kunstenaars.

Ten jare 1743 kregen de Dekens van St. Lucas-Gilde nogmaals gedeeltelijk het toezicht over de Academie, zonder dat nogtans het geschil door de wet beslist was. Terwijl het in den Souvereinen Raad zou worden opgelost, wie van beide partijen aan het bewind der Academie blijven zou, hadden ze zich op zekere punten verzoend. Allen kunstenaars, als zij waren, die slechts voor doelwit hadden hunnen smaak voor het schoone in de ziel der jeugd te doen overgaan, sloegen ze de handen in elkaâr, om vereenigd hunne krachten tot den roem van Antwerpen aan te wenden.

Tot nog toe waren er geene eermetalen, als loon voor de ieverigste leerlingen uitgereikt. De Schilders-Kamer had wel eens eenige fraaie printen geschonken, aan hen die de eerste plaatsen hadden bekomen; maar nu werd er besloten, om den kunstiever der jonkheid aan te sporen, drij zilveren medaliën te slaan, welke men in eenen algemeenen teekenstrijd naar het leven door het talent zou laten betwisten. Volgens de stadsgazetten mochten al de vroeger reeds gekroonden, alsook alle vreemdelingen, medekampen naar de eer des zegepraals.

Omtrent Vastenavond van het jaar 1744 waren de prijzen door al de bijzonderste kunstkenners aan drij uitstekende teekenaren toegekend. In tegenwoordigheid van een groot deel van Antwerpens kunstminnende bevolking en van het gansche Bestuur der Academie en der Gilde, van den Heer Schepene COECK en den Stadssecretaris DE BALTIN, werden de medaliën, onder het spelen der timballiers en stadstrompetters, aan de drij Antwerpenaren uitgereikt; namelijk:

Primus, JACOB VAN DER NEER, beeldhouwer,
2e prijs, JAN BAPTIST GILLIS, beeldhouwer.
3e prijs, KAREL IJKENS, schilder.

In den winterkoers van het volgende jaar had er ook een dergelijke prijskamp plaats en de gekroonden waren:

1e KAREL IJKENS.
2e JAN BAPTIST GILLIS.
3e NICOLAAS VAN DEN BERG, schilder.

Het volgende jaar, 1746, werden deze vruchtbare aanmoedigingen nogmaals geschonken; maar tot ieders droefheid kwamen alsdan de oorlogsrampen den vooruitgang der schoone kunsten weder verlammen.

Na de dood van KAREL VI betwistte heel Europa de rijke erfenissen, welke zijner dochter, MARIA THERESIA, ten deele vielen. Ook de Franschen hadden tegen de jonge

Vorstin de wapens gekeerd, en vielen, aangevoerd door den Maarschalk MAURITS VAN SAKSEN, den 17n Mei binnen onze muren, waar ze dan ook al spoedig als overwinnaars regeerden.

Bij den aanvang van dit zelfde jaar had het ongeluk gewild, dat de Tapissiers-Pand door den brand werd in asch gelegd. Aldaar hadden eenige Fransche tooneelisten sints vijf en dertig jaren met weinig geluk eenen schouwburg ingericht, en nu de menigte der ingerukte Franschen hunne vertooningen bijzondere nering beloofde, legden ze alles in het werk, om ergens eene geschikte plaats tot schouwburg in te nemen. Het bestaande tooneel der Vlaamsche rederijkers, in de vermaarde Schilders-Kamer, loeg hun toe en gerugsteund door de aanvoerders der Fransche overheerschers, maakten zij van het recht des sterksten gebruik, om aldaar hun talent en hunne nering te doen zegevieren.

Dat de aanpalende teekenzalen de Fransche tooneelisten mede dienstig waren, was niet te betwijfelen; doch vermits verscheidene Generaals zich kwamen vermaken in het ontstolen erf der schilders, oordeelden deze het nutteloos en ongeraadzaam, nu daarover te klagen, uit vrees van nog ergere verdrukkingen.

De moed, die bij de herstelling der Academie de St. Lucas-Gilde nog eenen stond met eenige levensvonken had komen bezielen, verstierf weêr geheel, toen de teekenlessen waren opgeschorst en de oorlogsomstandigheden alle hoop ontnamen, om ze nog te doen herbloeien. Dat was dan ook de bijzonderste reden, welke de St. Lucas-Gilde genegen maakte, om in der minne de Academie met hare twaalf vrijbrieven af te staan, aan de zes kunstenaars, die ze vroeger nog eens zoo gelukkig hadden doen herleven.

Het rechtsgeding slenterde nog altijd langzaam voort; maar nu de Gilde zulke vredelievende opofferingen aanbood, moest het al spoedig tot een gewenscht einde komen. Nogtans, voor het afstaan van al wat de Academie toebehoorde, vroegen de Dekens eene aanzienlijke schadevergoeding, vermits, zoo als het uit de rekenboeken des Olijftaks bleek, de teekenschool hun veel gelds had doen verschieten, sedert de jaren dat de prijs der vrijbrieven zoo zeer verminderd was. Lang werd er over die vergoeding alweêr gehaspeld; maar door de tusschenkomst van den ieverigen Schepene, PEETER VAN SCHOREL, werd de afscheiding nog den 17n November 1749 voor goed en in vriendschap gesloten voor den Notaris SCHEPMANS. ([55]

Bij dit contract deed de St. Lucas-Gilde volkomen afstand van hare Academie en dezer vrijbrieven en meubeleering. In wisseling van dit alles voldeed de Stad al de schulden der Schilders-Kamer, en telde haar bovendien tot slot van rekening nog eene som van 340 gulden.

De tijding dezer verzoening werd naar Brussel gezonden, en de afscheiding der Academie van de St. Lucas-Gilde werd ook bij acte door het Hof van Brabant bekrachtigd.

Nu de Academie het gansche en vaste eigendom der Stad was, benoemde het Collegie den 1n December het Bestuur, dat dan uit de volgende heeren bestond:

Hoofdman, JAN AUGUST VAN HOVE, Buiten-Burgemeester.

Opper-Directeur, PEETER VAN SCHOREL, Schepene.

Directeurs-leeraars:	{ ALEXANDER VAN PAPENHOVEN, beeldhouwer-bouwmeester; tevens Deken der St. Lucas-Gilde.
Directeurs-leeraars:	{ PEETER SNIJERS, fruit- en bloemschilder.
Directeurs-leeraars:	{ MARTEN JOZEF GEERAERTS, historieschilder.
Directeurs-leeraars:	{ JACOB ROTTIERS, stempelsnijder.
Directeurs-leeraars:	{ PEETER BALTHAZAR BOUTTATS, plaatsnijder, ook Deken der St. Lucas-Gilde.
Directeurs-leeraars:	{ CORNELIS JOZEF D'HEUR*, binnenzichtschilder en leeraar van bouw-, doorzicht- en meetkunde.

KAREL VAN LORREINEN.

Intusschen was, op 18^{n} October 1748, de vrede te Aken gesloten, waarbij al de Belgische provinciën aan Keizerin MARIA THERESIA werden teruggegeven. Twee maanden nadien ruimden de Franschen onze stad, en het volgende jaar, op 18^{n}

* CORNELIS JOZEF D'HEUR, verving tijdelijk JAN PEETER VAN BAURSCHEIT, die van toen reeds aan eene kwijnende ziekte leed, welke hem meest bedlegerig hield, tot hij in den nacht van 9^{n} September 1768 den geest gaf.

Augusti, deed Prins KAREL VAN LORREINEN hier, ten tweede male, als Landvoogd, zijne Blijde Inkomste.

Op het stadhuis was, den volgenden dag, door het Magistraat, zijner koninklijke Hoogheid in de Staten-Kamer eene overheerlijke maaltijd aangeboden. Voor het opene venster gezeten, bewonderde Prins KAREL de eere- en zegebogen, langswaar de prachtige ommegang voorbijreed. Uiterst vergenoegd was hij over den luister, waarmede hem het Antwerpsche volk vereerde. In die goede stemming des Landvoogds, waagde het de wijze Hoofdman der Academie, Burgemeester VAN HOVE, om het gesprek op den alouden kunstsmaak zijner goede burgeren te wenden. De Vorst ging verder; hij roemde met vol gemoed de Antwerpsche Schole, die mannen had gekweekt, welke als de wereldmeesters der schilderkunst alom regeerden. In de begeestering dier lofrede had onze Burgemeester de kunstliefde ontdekt, die Prins KAREL'S ziele eigen was. Hopende op eene gunstige gelegenheid, had de heer VAN HOVE een vertoog opgesteld ten voordeele der Academie, waarvan hij trotsch was het hoofd te zijn. Nu oordeelde hij den stond daartoe uitermate geschikt. Hij las het den Landvoogd

plechtig voor, en eindigde met hem dringend te verzoeken, naar het voorbeeld der vroegere Vorsten, de Antwerpsche teekenschool onder zijne koninklijke bescherming te willen nemen. Dit was ook de vurigste wensch des Prinsen. Hij beantwoordde het vertoog des kunstlievenden Burgemeesters met dankbare grootmoedigheid; hij verklaarde niet alleen onze Academie te zullen beschermen en mild te ondersteunen, maar zelfs beloofde hij persoonlijk de jonge kunstenaars bij hunne studiën te komen aanmoedigen, zooals hij ook nog in den zelfden avond deed, na de vertooning op de Schilders-Kamer te hebben bijgewoond.

Van dit tijdstip nam onze Academie als een geheel ander leven aan. Hare vrijwillige Directeurs, met hunnen warmen voorspreker, Burgemeester VAN HOVE, aan het hoofd en den ieverigen Schepen VAN SCHOREL als Opper-Directeur, deden wonderen van werkzaamheid, om de teekenschool in orde en aanzien te brengen. Het capitaal der Academie begon dit nu ook beter toe te laten. De bijdragen der particulieren werden nog altoos ingezameld en daarbij voegden de heeren van het Magistraat nog al dikwijls eenig hulpgeld.

In het begin der maand October van het jaar 1749 was de klas naar het leven met vollen geestdrift hernomen; want door den vorstelijken beschermer waren prachtige geschenken beloofd, welke den keurigsten teekenaar zouden ten deele vallen. Eindelijk, nadat het schoone model met ongewone vlijt en stipte juistheid door dertig leerlingen op het papier was overgebracht, werd de kampstrijd beslist en onder het spelen der muziek werden de kostbare prijzen aan de overwinnaars verdeeld als volgt:

1e Prijs, een zilveren koffiepot, aan JOZEF GILLIS, beeldhouwer.
2e Prijs, een paar zilveren kandelaren, aan JAN JOSEPH HOREMANS, schilder.
3e Prijs, een zilveren theepot, aan JACOB VAN BAEL, schilder.

Terwijl de lessen verder regelmatig plaats hadden, werd er den 4n December 1750, van wege het Bestuur der Academie, een reglement afgekondigd, van een en twintig artikelen, naar welke zich elk leerling gedragen moest, voor het algemeen welzijn en den vooruitgang der kunsten. ([56])

In dit reglement werd vastgesteld, dat men de winterleergangen kon bijwonen, van Bamis tot Palmenzondag, alle werkendagen, St. Lucas- en Allerzielen-dag uitgezonderd, van zes tot acht uren des avonds.

Om als leerling te worden aanvaard, moest men eene schriftelijke toelating hebben van het Bestuur der Academie, welk bewijs men ook aan de Directeurs of den portier moest kunnen toonen, zoo dikwijls zij dit goed vonden.

Alle jaren werd er in kamp geteekend voor de beste plaatsen, die ieder dan ook behouden mocht zoo lang die leergang duurde.

Zij die zich als nieuwe leerlingen aanboden, moesten hunnen naam en voornaam schriftelijk aan het Bestuur voorstellen, en ook eenige hunner reeds gemaakte teekeningen laten zien, om de leeraars over hunne bekwaamheid te laten oordeelen.

Verder verbood dit reglement alles wat de goede orde of het onderwijs kon storen.

Naar het voorbeeld van den Landvoogd, gaf de kunstminnaar, Burgemeester VAN HOVE, het volgende jaar drij prachtige zilveren bekers, met zijn wapen versierd, om de leerlingen der Academie te laten kampen.

In den teekenstrijd daarna waren de prijzen geschonken:

1e Door JAN VAN BEUGHEM, Schout van Antwerpen en Markgraaf van het Land van Rijen. 2e Door Jonkheer VAN SCHOREL. 3e Door Jonkheer MICHIEL VAN ESSEN, Raad-Pensionaris der stad Antwerden.

Ook in dit jaar (1752) was de ieverige leeraar PEETER SNIJERS gestorven, en in zijne plaats werd den 2n October MICHIEL VAN DER VOORT tot mede-Directeur benoemd.

Eene maand nadien werd ALEXANDER SCHOBBENS in dezelfde hoedanigheid aangesteld door het Bestuur der Academie, in vervanging van den heer VAN PAPENHOVEN, welke het ongeluk had door eene geraaktheid in zijnen kunstiever gestremd te worden.

Had de St. Lucas-Gilde door harde slagen sinds jaren hare vroegere macht en haren luister bijna geheel verloren, op den dag haars patroons, ten jare 1754, rees ze toch nog in vollen glans uit haren doodslaap op, als wilde zij nog eens aan ieder doen herinneren wat ze geweest was, en daardoor des aanschouwers hart van droefheid doen beklemmen, bij de gedachte, dat zoo vermaard en nuttig eene Vereeniging door een onverbiddelijk vonnis veroordeeld was tot langzame vernietiging.*

Drijhonderd jaren waren er vervlogen, sinds JAN SNELLAERT de instelling had ingevoerd der Dekens, onder wier leiding de kunst en de nijverheid binnen Antwerpen gansch Europa hadden verbaasd, en herwaarts stroomen gouds hadden doen vloeien, om tegen de voortbrengselen der kunstenaars of vernuftige werklieden verruild te worden. Nu was de overvloed der Gilde in gebrek veranderd. Maar toch dit mocht den schitterglans van het drijhonderdjarig jubelfeest niet doen verbleeken.

De oproep van het Gildebestuur werd met luidruchtige vreugde beantwoord. Groot en klein, arm en rijk, spande zijne krachten in, om met de kweekelingen der Academie, onder het toezicht des Magistraats, de stad voor deze feestelijkheden met buitengewonen luister te versieren. Al wat maar vreugde kon baren werd op dien heugelijken dag in het werk gesteld, en het gelukte er nog in den geestdrift van de inwoners der kwijnende handelstad ten volle op te wekken. Men juichte en jubelde uit volle borst; maar elke machtige galm die boven de blijde scharen opsteeg, klonk in de verarmde stad als een nare afscheidsgroet aan eenen roem en eene welvaart, welke de St. Lucas-Gilde nadien nimmer genieten mocht.

Inmiddels gingen de teekenlessen hunnen gewonen gang. Jaarlijks, tegen de lente, werden de prijzen plechtig uitgereikt, en telkens waren het nog geschenken der heeren van het Magistraat, die elk op hunne beurt een zilveren voorwerp gaven, ter aanmoediging van vlijt en kunstliefde.

Naar het besluit van 25n October 1754 mocht alwie eens primus geweest was, niet meer naar de later te verdienen prijzen medekampen. Ook moest men, om tot den teekenstrijd

* Gazetten van Antwerpen, der maand Octobre 1754.

recht te hebben, twee derden van de winterlessen naarstig hebben bijgewoond.

Op dinsdag van Vastenavond 1755 wilden de jonge kunstenaars eene openbare hulde brengen aan de teekenschool waar ze kosteloos zulk belangrijk onderwijs genoten. Achter de vijf wagens, die de *vijf zinnen* verbeeldden, reed eene grootere triomfkar, waarop de Academie, met pracht, zinnebeeldig was voorgesteld. Met dit heerlijk gevaarte doorkruisten zij al de voornaamste straten der stad, als wilden zij ieder hoop geven op de herleving der kunsten, en tevens hunne leeraars dank betuigen voor den iever waarmede deze kosteloos de Academie bestierden.

Den 5^{n} Juni van hetzelfde jaar stierf, tot ieders droefheid, de Burgemeester VAN HOVE, de grootmoedige Hoofdman der teekenschool, aan wiens aanhoudende medewerking men haren bloei te danken had. De Directeur, PEETER BOUTTATS, volgde hem kort in het graf, en in dezes plaats koos men BALTHAZAR BESCHEY, landschapschilder.

Op 28^{n} Juni 1755 zond Prins KAREL VAN LORREINEN aan het Antwerpsche Magistraat een plan, om onze Academie daarnaar geheel herinterichten.*

Dit vrij uitgebreid stuk, van vier en twintig artikelen, bevatte belangrijke aanteekeningen. Het gewaagde, in zijne inleiding, van den ouden luister der Vlaamsche School, welke in de XVIe eeuw, met de Duitsche School, wereldberoemd was, toen in Vrankrijk de kunst nog als eene vreemdelinge behandeld werd.

Er werd een overzicht in gemaakt van den kunstbloei der andere Natiën. Italië's groote schilders en beeldhouwers werden er in gehuldigd. De opkomst der kunst in Parijs door hare Academie, welke gesticht is door vreemdelingen, meestendeels Vlamingen, werd er in aangestipt, en het geheel kwam neêr op de noodzakelijkheid van naar het voorbeeld der andere Academiën de onze te hervormen, om haar meer aanzien te geven. Naar het plan van Prins KAREL zou onze teekenschool met den naam van keizerlijke Academie vereerd worden. Haar Bestuur zou bestaan uit eenen Beschermer, eenen Onder-Beschermer, zes eere-en zes kunstminnende Leden, eenen Bestuurder, twee toezichters, vier raadsleden, vier leeraars en vier of zes hulpleeraars en een onbepaald getal Academieleden. De eerste Beschermer zou de Souverein des Lands zijn, voor geheel zijn leven. De Onder-Beschermer zou slechts voor één jaar uit de eereleden worden gekozen. De Bestuurder, door den Raad gekozen, en bovendien door den Souverein des Lands aangenomen, zou alleen vervangen worden na zijne dood of wanneer hij zijn ontslag gaf. De eereleden zouden benoemd worden uit heeren van rang, welke zich onderscheidden door hunne liefde voor het schoone. De kunstminnende Leden zouden bestaan uit bijzondere personen, om 't even in wat streek zij mochten verblijven. De toezichter zou gekozen worden uit de raadsleden. De raadsleden uit de leeraren. De leeraren uit de Academieleden. Deze laatsten moesten schilder, beeldhouwer of plaatsnijder zijn, en een hunner gewrochten aan de Academie ten geschenke geven.

Verder weidde het stuk uit over de voorrechten der Leden en kunstenaars deel makende van de Academie.

De kunstenaars, die door het Bestuur der Academie aanvaard waren, zouden alle twee jaren hunne voortbrengselen ten toon stellen in een bijzonder lokaal der stad.

* Voor deze en vele andere feiten omtrent dit tijdvak, raadplege men de Minuten van den Stadssecretaris FRANS MAXIMILIAAN DE BALTIN.

Deze tentoonstelling zou den 1n Augusti geopend en eene maand nadien gesloten worden. Zij zou voor doel hebben de kunstgewrochten door het publiek te laten bewonderen en aldus menig stuk te verkoopen.

Al den Academieleden zou het, in geheel het Keizerrijk, vrij staan hun vak te beoefenen, en gansch onafhankelijk zouden zij wezen van alle Gilden en Kunstverbonden, welke van over eeuwen privilegiën bezaten, om door de eendracht machtig te zijn en de kunstenaars te beletten elkaâr te benadeelen.

Wat het onderwijs en de verordeningen der Academie betrof, deze mocht het Bestuur der Academie zelve regelen, op voorwaarde nogtans, van al wat het besloot eerst aan de vorstelijke goedkeuring te onderwerpen.

Het inzicht van den Prins, den weldoener der schoone kunsten, mocht goed geweest zijn. Er waren schoone en voordeelige zijden in het plan; maar de grondslag er van verried toch, dat men de Gildemacht wilde vernietigen, om den Staat op alles het overwicht te laten.

Ons Gemeentebestuur antwoordde Prins KAREL behendig. Het verklaarde, dat de Academie van Antwerpen inderdaad beter kon bloeien, doch dat zij niet zoo verre ten achtere was, als de Vorst beweerde. Antwerpen had op groote kunstenaars geboogd, zonder dat hare Academie bestond. Het bijzonderste onderwijs was immer ten huize zelve der meesters genoten. De Academie was, gansch anders dan elders, bij ons van ondergeschikt belang. Zij was enkel tot stand gebracht, om het verzwakt teekenonderwijs te herstellen. Zeker was er met die school meer te doen, dan wat men er tot dan mede verricht had. Het plan, door den Vorst aangeboden, bevatte ontegenzeggelijk goede punten. Maar, om die uit te voeren, hoefden er sommen gelds. De Stad, ging het Magistraat voort, stak in schulden en kon nog hare gebouwen niet herstellen, die door den tijd schier waren geslecht. Onnoodig was het dus de voorgestelde hervorming der Academie te ontleden, en te redetwisten over die artikelen, welke strijdig waren met de voorrechten der Gilden, en andere, welke met onze Vlaamsche School niet konden stroken. Wilde de kunstminnende Prins hun de geldelijke middelen verschaffen, om de Academie op breedere grondslagen te vestigen, dan was men bereid aan zijne goedkeuring een hervormingstelsel van kunstonderwijs te onderwerpen, dat met mindere kosten in Antwerpen betere vruchten zou dragen.

Ons Magistraat had wel geraden, dat er over het voorgestelde plan niet diende gehaspeld te worden. De Staat wilde wel gezag en macht op de Antwerpsche Academie uitoefenen; maar haar een hulpgeld verleenen, dat kon men niet, ofschoon de groote verandering slechts 4200 Fransche *livres* zou kosten.

KAREL VAN LORREINEN, was toch van harte een kunstminnaar.

Alhoewel de stad Antwerpen zijn voorstel had verworpen, zoo wilde hij toch de bijzondere beschermer harer Academie zijn. Zoo vele blijken van achting en genegenheid gaf hij, voor onze kunstschool, dat op 12n Juli 1756 de Raad-Pensionaris, VAN KESSEL, en de Schepene, VAN SCHOREL, door het Collegie werden benoemd, om in naam van Antwerpen den Prins hulde te brengen. Tot deze

dankbetuiging had de Stad gouden en zilveren gedenkpenningen doen slaan, om ze den Vorst en zijnen Minister, Graaf VAN COBENZL, op te dragen. Prins KAREL kreeg eenen gouden en twaalf zilveren penningen en zijnen Minister werd er een gouden en zes zilveren geschonken. De stempels tot het vervaardigen dezer eermetalen waren kosteloos gesteken door eenen der Directeurs van de Academie, JACOB ROTTIERS, welke Graveur-Generaal der munten van Keizerinne MARIA THERESIA was.

Tot nog toe hadden de leeraars der Academie zonder het minste voordeel de lessen gegeven. Nogtans, betrouwende op de genegenheid des Landvoogds, dachten zij eene gunst te mogen verzoeken, die zoowel in het belang der teekenschool, als voor hen persoonlijk hoogst gewichtig was. In Antwerpen was niemand verschoond van de bedieningen waartoe men door de Gemeente kon worden gekozen. Geviel het dat een leeraar der Academie zou geroepen worden tot den stadsdienst, dan had de Academie daar door natuurlijk geleden. Om zich tegen dit ongeval te verhoeden stelden de vereenigde kunstenaars een vertoog op, dat Prins KAREL werd toegezonden. ([57]) Uitgezonderd het ambt van Aalmoeseniers vroeg dit stuk vrijdom van alle persoonlijke diensten voor de Bestuurders der Academie. Zoo als men met reden mocht verwachten, ontving KAREL VAN LORREINEN het verzoek der kunstenaars zeer gunstig. Na het Antwerpsch Magistraat geraadpleegd te hebben kondigde hij, op 3^{n} Augusti van dit jaar, een besluit af, waarbij, aan de Bestuurders der Antwerpsche Academie, vrijdom van stadsdiensten en bovendien van alle belastingen werd geschonken. ([58])

Volgens de beslissing van 17^{n} December 1756 der stedelijke Regeering, welke van toen vaststelde het Bestuur der Academie immer zelve te benoemen, was dit samengesteld als volgt: ([59])

Hoofdman, PEETER VAN SCHOREL, Schepene.

Opper-Directeur, JAN BAPTIST VERDUSSEN, Schepene.

Directeurs-leeraars:	{ MARTEN JOSEF GEERAERTS, schilder.
Directeurs-leeraars:	{ GASPAR MELCHIOR MOENS, beeldhouwer, Deken der St. Lucas-Gilde.
Directeurs-leeraars:	{ CORNELIS JOZEF D'HEUR, schilder.
Directeurs-leeraars:	{ ALEXANDER FRANS SCHOBBENS, beeldhouwer, Deken der St. Lucas-Gilde.
Directeurs-leeraars:	{ MICHIEL VAN DER VOORT, schilder. beeldhouwer, Deken der St. Lucas-Gilde.
Directeurs-leeraars:	{ BALTHAZAR BESCHEY. schilder. beeldhouwer, Deken der St. Lucas-Gilde.

Het Bestuur der teekenschool werd van dit tijdstip samengesteld in dezer voege: De Hoofdman en de Opper-Directeur werden gekozen uit en door het Magistraat. Bij het afsterven of ontslaggeven van een Directeur-leeraar zouden de blijvenden, eenige kunstenaars aanwijzen, welke zij bekwaam oordeelden, om bij te dragen tot den bloei van het kunstonderwijs. Om als leeraar der Academie in aanmerking te

kunnen worden genomen, moest men ervaren schilder, beeldhouwer, plaatsnijder of bouwmeester zijn. De Hoofdman en de Opper-Directeur stelden uit deze elk eenen kandidaat voor, en van deze beide werd er één benoemd door de Burgemeesteren, de Schepenen, de Tresoriers en den Rentmeester der stad.

Op 25^{n} Januari 1757 benoemde het Bestuur der Academie zijnen eersten Secretaris, JACOB VAN DER SANDEN, met eene jaarwedde van 14 gulden.

Deze geleerde heeft aan onze Academie buitengewone diensten bewezen, door de nauwgezetheid waarmede hij, van den oogenblik zijner benoeming, de boeken regelde en al wat de school, de professoren of leerlingen raakte, met iever aanteekende.

Voor de eerste maal werden op 3^{n} Maart 1758 de prijzen aan de Academie van Stadswege uitgedeeld; deze waren: 1^{e} Prijs, eene zilveren vergulde medalie met zware halsketting van hetzelfde metaal. 2^{e} Prijs, eene gelijke medalie aan eene niet vergulde ketting. 3^{e} Prijs, nog dezelfde medalie aan een zijden lint.

In het jaar 1759 opende zich voor de Academie eene nieuwe bron, die haar jaarlijks eenige gulden opbracht. De vrije-jaarmarkten werden sedert lang bijna niet meer bezocht. De plaatsen, waar vroeger de vreemde kooplieden zoo menige kramen opsloegen, waren, toen zij ledig werden gelaten, bebouwd of tot wat anders in gebruik genomen. De eenige kramen, die nog op de Handschoenmarkt, voor de domkerk, kwamen plaats nemen, leden daar geweldig door wind en regen, en het Stadsbestuur had in het vorige jaar toegelaten, op de Handels-Borze de kramen te stellen. Het Bestuur der Academie wilde hieruit voordeel trekken. Het timmerde in de gaanderij, ten zuid-oosten der Borze, eenige gelijkvormige kramen, welke verhuurd werden ten voordeele der Academie.

Daar het Bestuur der Academie dikwijls in het geval was brieven, diploma's of studiën voor de prijskampen bestemd, te moeten zegelen, zoo nam het in Januari 1760 het besluit daartoe eenen bijzonderen zegel te laten vervaardigen. Een leerling der Academie, BENEDICT ARAONS, kweet zich kosteloos van die taak. Het kenteeken der Schilders-Kamer, zijnde drij zilveren schildekens op een veld van azuur, werd ook voor het wapen der Academie aangenomen. Daarboven sneed men het wapen der stad Antwerpen en, midden in den stempel, dat van Lorreinen. Het omschrift luidde: ACCAD. ROYALE DE PEINT. ET SCULPT. D'ANVERS. M.DCC.LX. B.A. FECIT. Het was in de Fransche taal, daar men de schets van den stempel eerst aan de goedkeuring van het Hof had moeten onderwerpen.

De teekenschool bezat geene boekerij, ofschoon de leeraars dikwijls hadden doen uitschijnen, wat voordeel de letterkunde op de beoefenaars der beeldende kunsten kon te weeg brengen. JAN BAPTIST VERDUSSEN, Schepene van Antwerpen en Opper-Directeur der Academie, voorzag op dit tijdstip gedeeltelijk in deze behoefte. De bijzonderste destijds bestaande werken over de kunst en hare verheerlijkers zocht hij op en schonk ze aan de Academie. Daar deze werken invloed op het kunstonderwijs kunnen gehad hebben, zoo denken wij goed te doen, met ze hier te laten volgen:

1° *Le cabinet des singularités d'architecture*, *peinture*, *sculpture* etc. par FLORENT LE COMTE. 3. vol. Bruxelles, 1702.

2° *De nieuwe Schouwburg der Nederlantsche Schilders en Schilderessen*, door JOHAN VAN GOOL, met platen. 2 d. groot in-8°. 's Gravenhage, 1750.

3° *Het toneel der uytmuntende Schilders van Europa en bijzonderlijk voor Nederland met hunne afbeeldsels*, in-8°, 's Gravenhage, 1752.

4° *De groote Schouwburgh der Nederlantsche Konstschilders en Schilderessen*, door ARNOLD. HOUBRAKEN. 's Gravenhage, in-8°, 1753, met figuren.

5° *La vie des peintres Flamands*, *Allemands et Hollandais avec*

des portraits, par J.B. DESCAMPS. 3 vol., in-8°, Paris, 1754.

6° *De Schilderkonst*, van CAROLUS ALPHONSUS DU FRESNOY, in-8°, Antwerpen, 1762.

Van toen af was de Antwerpsche Academie in zulken bloeienden staat, dat er met lof dient over uitgeweid te worden. Ofschoon de Scheldestad te zeer verarmd was, om naar behooren uitvoerige kunststukken aan te koopen en daardoor de meesters aan te moedigen, in de herstelling van den roem der Antwerpsche School, toch hadden zich, als door een wonder, eenige kunstenaars uit de knellende boeien van het talent - de armoede - weten los te wringen, om als een naklank der glorierijke eeuw van Rubens, nog eens de faam tot Antwerpens lof te doen schallen.

Een der eerste leerlingen onzer Academie, JAN TASSAERT, deed door zijne goede hoedanigheden de aandacht op onze zuchtende Scheldestad met belangstelling vestigen.

TASSAERT was een waardige navolger van onzen vermaaarden ARTUS QUELLIN, wiens werken hij met eenen heiligen drift bestudeerde. Onder de kunstenaars der St. Lucas-Gilde had men zijne proeven met innige bewondering geëerd en hem gestreeld met de verzekering, dat, indien hij moed hield, zijne scheppingen de St. Lucas-Gilde der XVIIIe eeuw tot roem zouden verstrekken. Maar hoe zoet, hoe zielestreelend het voor hem ook wezen mocht, zich door die trouwe kunstbroederen der Schilders-Kamer met lof en wijzen raad in de baan van grootheid te zien voortstuwen, toch was die heilige vriendschap niet voldoende, om zijne bekwaamheid gansch te ontwikkelen en aan heel de wereld Antwerpens roem te verkonden. Welhaast vertrok hij uit zijne geboortestad, waar het gebrek zoo menigen kunstenaar den doodsteek gaf.

TASSAERT'S waar talent was spoedig alom bekend. Noch Vrankrijk, noch Pruisen konden op eenen meer uitstekenden meester in zijn vak roemen, vermits de Koningen dier beide groote Landen hem tot hunnen eersten beeldhouwer benoemden. In Berlijn, waar TASSAERT zich neêrzette en later ook stierf, heeft hij eene School gesticht, in wier schoot de beroemde RAUCH en SCHADOW hunne kunstopvoeding genoten.

Zoo goed als TASSAERT een beeldhouwer was, mocht MARTEN JOZEF GEERAERTS een schilder heeten. Zijn bijzonderste vak was de historie; doch hij had zich eene eigenaardigheid in het schilderen van barleeven weten aan te schaffen, die hem door al de andere schilders onzer St. Lucas-Gilde voor hunnen meester deed erkennen.

GEERAERTS was ook de ziel onzer Academie, waar hij met voorbeeldige vlijt zijne kunstbegrippen aan de leerzuchtige jeugd bleef inboezemen.

Gelukkiger dan menige zijner tijdgenooten, was hij niet door den nood gedwongen zijne stad te verlaten. De vreemde Vorsten kwamen den uitstekenden schilder binnen Antwerpen bewonderen, en achteden zich gelukkig, wanneer ze voor groote sommen een voortbrengsel van zijn vernuftig penseel konden verkrijgen. Zoodanig werd hij geschat door Prins KAREL VAN LORREINEN, dat deze hem dikwijls, met zijne gemalin en een uitgelezen gevolg, aan zijn werk kwam bezoeken, en verklaarde trotsch te zijn op eenen vriend, als de kunstrijke GEERAERTS.*

Van den oogenblik dat TASSAERT de ontwaking der Antwerpsche School in den vreemde had verspreid, en GEERAERTS door kunde en wijsheid haren bloei hier verzekerde, vestigden wederom al de beschaafde steden van Europa de oogen op onze kweekschool. De luister der meesters van de XVIIe eeuw gloorde nog immer

* *Catalogue du Musée d'Anvers*, p. 438.

over heel de wereld. Ieder bewonderde en benijdde de tooverkracht van het Vlaamsche penseel, en nu zonden de meest verfijnde volken eenige jonge kunstbeoefenaren naar onze Academie, in de hoop dat zij er misschien ook iets van onze schildergeheimen zouden mogen ontstelen, en in hun vaderland overbrengen.

Vele dezer jonge vreemdelingen onderscheidden zich in de prijskampen. ANTOON STRAETMAN van Paderborn, in Duitschland, bracht het zoo verre dat hij in 1755 als primus onzer Academie werd uitgeroepen; eene eer die later ook de twee Brusselaren, FRANS LONTSING en THEODOOR BALLANT te beurt viel. Mindere prijzen werden ondertusschen behaald door JOZEF GILIS, van Valencijn; THEODOOR DE BRUYN, van Amsterdam; HERMAN FABER, van Ludenscheit, in Wesphalen; DANIEL DE KEYSER, van Middelborg, en meer andere, die met de Antwerpenaren dapper kampten, en later heentogen met vele onzer bekwaamste stadgenooten, die allen in den vreemde van den bloei onzer school de sprekendste bewijzen gaven.

KAREL VAN LORREINEN bleef nog immer de Academie begunstigen en met onze stedelijke Regeering haren vooruitgang naarstig bewaken. Nog dikwijls vereerde hij de ieverige Directeurs met zijn bezoek, terwijl ze hunne lessen gaven, en telkens wist hij dan dezen of genen door eene goede bestelling voor zijne edelmoedige opofferingen te beloonen. Een der Directeurs stond bijzonder in Prins KAREL'S gunst. Het was ANDRIES CORNELIS LENS, die in 1756 den eersten prijs behaalde, in 1763 leeraer was gekozen, en wezenlijk veel beloofde voor de toekomst. Doch rampzalig was hem de genegenheid des Landvoogds. Prins KAREL kon door zijne titels en rijkdommen een goed beschermer der kunst zijn; maar toch was hij niet genoeg in het schoone der Vlaamsche School ingewijd, om te weten wat het talent onzer schilders of ontwikkelen of verdelgen kon. De geschiedenis had den Vorst wijs gemaakt, dat eenige onzer vroegere groote mannen Italië gingen bezoeken, waar hij ook zoo vele scheppingen van verhevene meesters had mogen bewonderen. Maar hij wist niet, dat onze kunstenaars, die daar groot geworden waren, enkel diegene waren, die, eer zij het Vlaamsche land verlieten, hunne ziel met eene onwankelbare kunstovertuiging geharnast hadden, om aan al de bekoring eener treffende nieuwigheid te wederstaan. Ware de rijkgeboren Vorst niet zoo arm aan wezenlijke kunstkennis geweest, dan hadde hij zich bij de werken van COXIE, HEEMSKERK, FLORIS en eene menigte anderen, kunnen overtuigen dat zij, die bij gebrek aan standvastigheid hunnen nationalen trant konden verliezen, met zich het vreemde schoone te willen eigen maken, slechts mislukte naäpers wierden, voor wie het wijzere nageslacht met medelijden de schouders zoo ophalen.

Nu, helaas! dacht de weldoener onzer Academie eenen oneindigen dienst te bewijzen met den beginneling LENS tot zijnen schilder te benoemen, en hem op zijne kosten gedurende zes jaren in het Zuiden te laten gaan ronddwalen, om al het goede, dat hij zich hier

had aangeëigend, te ruilen tegen iets wat hij nooit begrijpen kon, en dat een Vlaamsch penseel eeuwig vreemd zal blijven.

Voor zijn vertrek was LENS een keurig teekenaar; maar zijn koloriet was nog in verre na niet Vlaamsch, het was fletsch en bleek. Naast de minst goede tegenhanger onzer echte School, werd een tafereel van LENS een vuil bemorst doek, daar zijne flauwe tonen door de andere krachtige, harmonische tinten werden overschaduwd. Meer dan iemand had LENS dus noodig zijne eigene meesters te bestudeeren, die in macht en pracht van kleuren al de anderen overtreffen. Nu integendeel, ging hij Italianen tot meesters zoeken, om zich in den vorm nog meer te volmaken; maar niet eens overwoog hij, hoe hij al de vruchten zijner pogingen, al het keurige der Italiaansche teekenfrischheid, onder slechte kleuren zou begraven.

Aan den kunstlievenden KAREL VAN LORREINEN, dien wij, voor dertig jaren ondersteuning en bescherming onzer Academie, warmen dank verschuldigd zijn, moeten wij dan ook bitter verwijten, dat hij het was die met zijne schatten onze heropkomende School als bij de eerste *Wedergeboorte* deed verdwalen.

Groot was zijn misslag met de leerlingen, die nog de waarde hunner eigendommelijkheid niet konden doorgronden, tusschen verschillige Scholen, op welke hun zwakke geest al verliefd was, te laten rondzwerven, om eindelijk ellendig verbasterd terug te keeren, en met onbeschaamde verwaandheid tegen hunne eigene voortreffelijke School te komen worstelen.

(Wordt voortgezet).

F. JOS. VAN DEN BRANDEN.

Vlaamsch schouwburg te Parijs.

De dagbladen hebben een zonderling nieuws medegedeeld, dat de aandacht van het Vlaamsche volk, onder meer dan een opzicht, verdient: M. Felix van de Sande zou naar Parijs geroepen zijn, om er de noodige inlichtingen te geven voor het stichten van eene groote Vlaamsche schouwburgzaal, in de voorstad *St. Antoine.*

Wij weten niet in hoe verre deze ontwerpen zullen verwezenlijkt worden; maar, zeker is het, dat men te Parijs eene les zou geven aan een zeer groot gedeelte der Nederlandsch sprekende bevolking, in Belgie woonachtig.

Wat het gelukken van die onderneming betreft, daarover kunnen wij moeielijk oordeelen: zeker is het, dat de voorstad *St. Antoine* duizenden en duizenden Vlamingen bevat, werklieden van alle standen en stielen, die een warm hart bewaren voor het vaderland dat zij hebben verlaten - eene bevolking groot genoeg, om eenen schouwburg te onderhouden.

In alle geval, is het nieuws opmerkelijk: te Parijs zou de Vlaamsche taal, door den schouwburg, op eenen breeden voet worden aangemoedigd, terwijl zij in haar eigen vaderland, door velen den hals wordt gebroken. Te Parijs zal men weten en erkennen, dat er eene Vlaamsche taal bestaat, wat hier door menigvuldige franschgezinde en Waalsche politiekers, sedert jaren hardnekkig wordt geloochend.

Kronijk.

Antwerpen. - De schilderij, gemaakt voor tweede zending uit Rome, door M.L. Legendre, primus van den grooten prijskamp van 1860, is voor het publiek tentoongesteld geweest, in de zaal van het Museum der academie, Venusstraat; zij stelt voor: *de nimf Perimelis.* Ovidius' *Herscheppingen*, boek VIII hoofdstuk V.

- De maatschappij *het Vrije Woord* heeft den volgenden omzendbrief rondgezonden:

'Indien de letteren tot hiertoe hare maatschappijen en beoefenaars hadden, het gesprokene woord, zoo machtig in onze dagen, bleef voor het meestendeel verwaarloosd. Met het inzicht in die leemte te voorzien, werd over eenige maanden in onze stad de kring *het Vrije Woord* gevormd. Sinds hebben wij nog beter al het nuttige en tevens aangename kunnen beseffen, dat er in de oefeningen van het woord en de gedachte ligt en aarzelen niet meer, den tot dan bij eenige vrienden besloten kring open te zetten, voor al diegenen welke genegen zouden zijn zich lid te maken. De kring vergadert alle zaturdagen, 's avonds ten 8 1/2 ure, in het lokaal *Hofken Meir*, verbindt tot geene bijdrage, eerbiedigt alle gezindheden en werkt onafhankelijk van elk ander lichaam.'

- Het *Nationaal Tooneel*, onder het bestuur van M.E. Lemaire, is geopend; zijne eerste vertooning, bestaande in een oorspronkelijk zangspel, getiteld: *Maria van Burgondië*, woorden van N. Destanberg, muziek van K. Miry. Het is een wezenlijk nationaal stuk, geput uit een der belangwekkendste tijdstippen onzer geschiedenis en tevens het eerste zangstuk van ernstigen omvang, dat op onzen Vlaamschen schouwburg ten tooneele werdt gevoerd.

- Het schrift over de uitvindingsbrevetten, van M.P. Vermeire, is in Engeland in groote aanmerking genomen. Dit boekje, na met veel lof besproken geweest te zijn in dagbladen van Liverpool, Londen, Bradfort en andere, wordt nu vereerd met eene vertaling door het *Journal of Jurisprudence*, uit Edimburg. Dit is een zeldzamen maar hoogstverdienden uitslag.

- Verschenen: *Maria van Burgondië*, zangspel in vier bedrijven en vijf tafereelen, door Nap. Destanberg, muziek van Karel Miry. Dit stuk is de negende aflevering der *Bibliotheek van oorspronkelijke tooneelstukken* en kost (buiten den abonnementsprijs) 1 fr.

De 10e aflevering is: *Ik ben Vader*, blijspel met zang in éen bedrijf, door G.J. Dodd, (buiten abonnement 75 centiemen).

- Bij MM. J.H. Van der Wielen, en De Lamontagne is verschenen: *Gerieffelijke Nieuwjaarsgift*, *of Almanach voor het jaar Onzes Heeren 1866.* Dit boekje, dat reeds sedert 104 jaar wordt uitgegeven, is inderdaad zeer gerieflijk; men vindt er allerhande aanwijzingen in van de hier bestaande wetgevende en andere lichamen, alsook de naamlijst der leden van de Kamer en Senaat. Verder het vertrek der diligenciën, voerlieden, boden, beurtschuiten, opgave der maandelijksche veemarkten in onze provincie, alsmede der jaar-, paarden- en verkensmarkten, vertrek-uren der ijzere wegen, watergetijden, tarief van Belgisch en Nederlandsch geld, enz. enz. Het boekje kost slechts 30 centiemen.

Brussel. - M.A. van Soust de Borckenfeld dd. bureeloverste, van schoone kunsten bij het ministerie van binnelandsche zaken, is

bij koninklijk besluit tot opzichter van de schoone kunsten benoemd. Zijne bedieningen zullen bestaan in:

1° Zijne meening uit te brengen over de vraagstukken die hem door den minister zullen worden onderworpen, en bijzonderlijk over de kunstwerken die moeten uitgevoerd worden op rekening, met de medehulp of onder de bescherming van het Staatsbestuur.

2° De uitvoering der kunstwerken te bewaken.

3° De tentoonstellingen van schoone kunsten te bezoeken.

Deze welverdiende benoeming zal door al de oprechte kunstminnaars met genoegen vernomen worden.

- De academie van België, heeft de volgende nieuwe prijsvragen uitgeschreven:

Eerste prijsvraag: Onder het dubbele oogpunt van wetenschap en kunst de voornaamste stelsels van het teeken-onderwijs, welke sedert de oudheid tot nu toe zijn in gebruik geweest, ontleden en beoordeelen, alsmede de waarde van elk dezer stelsels bespreken en er den invloed van aanduiden.

Tweede prijsvraag: Rubens als bouwmeester waardeeren.

De steden Antwerpen en Brussel bezitten verscheidene gebouwen, waarvan men de plans aan Rubens toekent. Is de overlevering dienaangaande echt, of moet men den stijl, welke in het bouwen doorstraalt, enkel aan den invloed toeschrijven, uitgeoefend door de raadgevingen, de leerlingen en de werken van den grooten Vlaamschen meester? Men vraagt een onderzoek dezer twee veronderstellingen.

- De benoeming van M.A. van IJsendijck, historieschilder, tot Lid van het Academisch Lichaam, van Antwerpen, in plaats van wijlen M. Wiertz, is door koninklijk besluit van 28 September ll. bekrachtigd.

- Ter zitting der koninklijke Academie van letteren en schoone Kunsten in België, klas der letteren, maandag laatstleden gehouden, heeft M. Kervijn de Lettenhove, lezing gegeven van een stuk getiteld: *Les relations d'Edouard III avec la Belgique* (de betrekkingen van Edward III met België), eene verhandeling opgesteld volgens de handschriften bewaard in het *Britisch museum en het Record office* te Londen.

In dit opstel worden eenige nieuwe feiten aan den dag gebracht voor de geschiedenis van de Vlaamsche Gemeenten in de XVIe eeuw, een tijdstip zoo rijk aan groote gebeurtenissen.

- Er zal een standbeeld opgericht worden ter nagedachtenis van Jenneval, vervaardiger der *Brabançonne*, en die in de revolutie het leven verloren heeft. Eene commissie, samengesteld uit leden der Kamer en het Senaat, zal het bestuur dezer manifestatie op zich nemen. De uitvoering van het werk, hetwelk bij inschrijving zal worden bekostigd, zal aan M. Fraikin worden toevertrouwd.

- De koninklijke bibliotheek heeft verscheidene giften ontvangen. M. Perrot, oud-opsteller der *Indépendance*, heeft er zeven boekdeelen aan geschonken, behelzende eene verzameling diplomatische dokumenten en andere stukken, betrekkelijk de Belgische omwenteling van 1830 en onze nationaliteit. Die verzameling behelst verscheidene zeldzame vlugschriften, die de koninklijke bibliotheek nog niet bezat.

- M. Baugniet, die nu voor goed de steendrukteekening voor de genre-schildering heeft verlaten, heeft in vijf en dertig groote albums de volledige verzameling der portretten bijeengebracht, door hem naar de natuur geteekend. Zij beloopen tot

omtrent 1800. Hij heeft die edelmoedig aan het printenkabinet van zijn land geschonken.

- M. Ferdinand van der Haeghen, de geleerde Gentsche bibliograaf, heeft de koninklijke bibliotheek verrijkt, met verscheidene handschriften, kostbaar vooral door eenige proeven der eerste tijden van de graveerkunst.

De zelfde boekerij heeft een merkwaardig album der XVIIe eeuw aangekocht. Het is eene verzameling van 130 platen, geteekend door den Antwerpschen ingenieur Peeter Schut, broeder van den schilder, Cornelis Schut, tijdgenoot van Rubens. Men ziet er al de oorlogstuigen van dat tijdstip op: pistolen, geweeren, kanons, mortieren, enz. Men bemerkt er de kiem op van menige hedendaagsche uitvindingen.

- In de Vrije Hoogeschool te Brussel heeft de inhuldiging van het lokaal, de opening van de leergangen, en de inhuldiging des standbeelds van den stichter M. Peeter Theodoor Verhaegen onlangs plaats gehad.

Er werden redevoeringen gedaan door MM. Anspach, Burgemeester van Brussel, van Schoor, Senateur, Vervoort, gewezen Vertegenwoordiger van Antwerpen, enz.

Het standbeeld is door M. Willem Geefs vervaardigd.

Op het voetstuk staan de vier volgende opschriften:

Langs den kant der Keizerinnestraat:

Pierre- Theodore
Verhaegen,
Fondateur de
L'Université libre
de Bruxelles.

Langs den kant van het paleis:

Né à Bruxelles
le 5 septembre 1796.
Décédé
le 8 décembre 1862.

Langs den linkerkant van het standbeeld:

Fondation
de
l'Université libre:
20 novembre
1834.

En rechts, deze aanhaling uit het testament van wijlen M. Verhaegen:

Je donne à la ville
de Bruxelles
cent mille francs
pour favoriser et
augmenter le haut
enseignement
dans la capitale.

Op eene rol papier welke het beeld in de hand houdt, leest men, insgelijks in het Fransch: *Het onderricht der wetenschap door de wetenschap en voor de wetenschap.*

- Men herinnert zich dat het lijk van den befaamden schilder David, in het groot kerkhof der Leopoldswijk te Brussel

berust. (Zijn hart is in Frankrijk.) Dit graf, langen tijd verwaarloosd, is thans gereinigd van de onkruiden en 't mos, welke gedeeltelijk den zerk verborgen, waarop men het volgende opschrift leest:

> *A. Jacques Louis David, restaurateur de l'école moderne de peinture en France. - Né à Paris, le 28 août 1748. - Mort à Bruxelles, le 22 décembre 1825.*

Er zijn nieuwe immortellenkronen op het graf neêrgelegd, en het schijnt dat men in Frankrijk de stoffelijke overblijfselen terug verlangt.

- Het Staatsblad heeft onlangs een verslag van den gunstig gekenden componist P. Benoit, aan M. den Minister van Binnenlandsche Zaken, en handelende over het inrichten van festivals in België, medegedeeld.

M. Benoit wijst vooral Duitschland als voorbeeld aan. Daar bezit elke stad een door haar samengesteld orkest; de artisten die er deel van maken, worden min of meer goed betaeld, volgens de plaatselijke hulpmiddelen. Deze betrekking, zeer gezocht door de artisten, staat in hoogachting bij het publiek; de titel van *stadsmuzik-director*, *concert-meister*, *stadsmuziker*, zijn zoovele namen die de persoonlijke achting van den artist vermeerderen. Ofschoon ambtelijk benoemd, genieten de artisten, buiten hunne repetiën en concerten, de meest mogelijke vrijheid.

Het orkest der stad en de zangkring voegen zich bij elkander en doen gezamenlijk ernstige en aanhoudende studiën; zij geven gedurende gansch het jaar concerten, en wanneer het oogenblik van het festival daar is, zijn er eene massa zangers en muzikanten gereed, rondom welke zich zonder moeite de artisten en liefhebbers der omliggende plaatsen komen scharen.

Door een dergelijk orkest in te richten, verbindt de stad alzoo voor immer vele goede artisten aan zich.

Na gezegd te hebben dat de kermissen en luidruchtige feesten niet geschikt zijn voor de uitvoering der meesterstukken van het muzikale genie, besluit M. Benoit - die in een vroeger verslag op de noodzakelijkheid van eenen zangersbond heeft gewezen - als volgt:

Er is in elke stad, tot den Bond behoorende, noodig: 1° een zangkring (vrouwen en mannen); 2° een orkest, bij dien kring aangesloten; 3° chooren en orkest, het centrum zijnde, rondom hetwelk zich op de dagen van het festival zoovele executanten komen scharen als noodig wordt geoordeeld; 4° de stad welke het festival geeft, moet het grootste getal executanten leveren, zoowel muzikanten als zangers, ten einde de onkosten te vermijden, die uit de gedwongene verplaatsing van een al te groot getal vreemde executanten voortspruiten, want de Bond bestaat niet hierin, om alle jaren, in eene der steden van het land al de verbondene kringen te vergaderen; neen, de Bond is maar een verdrag, waarbij de centrums zich verbinden beurtelings een festival te geven, opdat het land telken jare, in eene zijner voornaamste steden, een grootsch feest zoude hebben, hetwelk niet zijne artisten en liefhebbers, maar ook die van den vreemde tot zich lokt.

Door de beslissende werking, welke deze festivals op de ontwikkeling van den kunstzin in de massa's uit oefenen, zijn zij het hoogste belang waardig, en hunne regelmatige inrichting zal in België een nieuw tijdvak voor de muziekkunst inhuldigen.

- De hoofdcommissie van statistiek heeft een zeldzaam en wonder werk ontvangen, hetwelk door eenen zijner briefwisselende leden, den eerw. kanonik Guadaloupe, in Mexiko is uitgegeven. Dit werk is het *Onze Vader* in 52 indische tongvallen van Mexiko. Er was in Europa maar een enkel exemplaar van dit werk, namelijk in de bibliotheek van het Vaticaan. Er is insgelijks een exemplaar gezonden naar den Minister van het openbaar onderwijs in Frankrijk, Voorzitter der wetenschappelijke commissie van Mexiko.

- Op den 15 der verledene maand, is de tooneel en letterkundige prijskamp, door de *Morgendstar* van Brussel, uitgeschreven, gesloten geworden.

De volgende zeven-en-twintig stukken zijn ingezonden:

Dramas. - Een vlek in de XIXe eeuw, de Concurrentie, het Servet, de Vluchteling, de Zoon van den Woekeraar, Antwerpen in 1583, de Vergelding, Drie Verliefden, Zonder naam niet zonder hart, Maximiliaan van Oostenrijk, Jacoba van Beieren, Sebastiaan Laruelle, Freule Laura's laatste Liefde.

Blijspelen. - De Zemelkist, het Badmeisje, de Onbekende vader, de Gevonden Schat, Eene verkeerde Rekening, Liefde zoekt list, Drie Honden aan één been, Stoffel, het Gesticht van Dr Blanckaert, Helpt u zelven, de Vleiers, Kale Jonkers, Twee oude Jongmans, de Medecijnen in de liefde.

De jury tot het beoordeelen der stukken was samengesteld uit de heeren Dr. Hanau, voorzitter; Geelhand, Stroobant, Willems, leden, en H. Windels, verslaggever.

Brugge. - Aangekondigd: *Schild en Vrind*! volksalmanak voor 1866, uitgegeven door de Klauwaartsvereeniging te Brugge; bevattende, onder andere bijdragen, eene novelle van Karel Versnaeyen, Gedichten van Mev. Courtmans, Em. Hiel, enz. Een fraai boekje, op schoon papier, aan 25 centiemen.

Gent. - Om kortelings te verschijnen: *Volksgezondheidsleer of handboek van openbare en bijzondere gezondheidsleer*, door Th. de Backer, aspirant geagreëerden professor van het middelbaar onderwijs 2^{en} graad, en onderwijzer bij 's Rijks middelbare school te Gent, met gekleurde en niet gekleurde platen.

Voorwaarde van inschrijving: De Gezondheidsleer zal ruim 200 bladz., klein in 12° beslaan, en den inschrijveren toegezonden worden ten prijze van fr. 1-25. Buiten de inschrijving zal de prijs verhoogd worden.

- De volksalmanak, door het *Willemsfonds* uitgegeven, is verschenen; hij bevat: benevens den almanak talrijke levenschetsen van groote mannen van Nederland; *de verbroken eed*, door Mevr. Courtmans, geboren Berchmans. *Werkmansgeluk*, door F.A. Boone; *De begieting*, door V. Hulle; *Beider hart was vol* en *Waar trekt gij heen*, door Emmanuel Hiel; *Waterloo*, door Julius Vuylsteke; *Eenige bijzonderheden nopens de gedenkgebouwen van Gent*, door J.K.L. en *Liederen en gedichten*, van Th. van Rijswijck en P.F. van Kerckhoven, enz.

Het boekje is gedrukt bij Eug. vander Haeghen en verkrijgbaar bij Willem Rogghé.

Mechelen. - De gemeenteraad van Mechelen heeft een standbeeld ontvangen, vervaardigd door M.L. Royer, *Hebé den nectar aan Jupiter schenkende*, voorstellende.

Victor Driessens.

Maandag 25 December had op het Nationaal Tooneel van Antwerpen het vijf-en-twintig jarig jubelfeest van M. Victor Driessens plaats; eene plechtigheid die lang in het geheugen van allen die ze bijwoonden zal voortleven.

't Mag wel overbodig heeten in lof uit te weiden over den

gevierden tooneelist, die, nog gezwegen van zijn algemeen gekend en hooggeschat talent, zoo niet de stichter dan toch een der aanleggers van het Nationaal Tooneel was.

Het is aan zijne onverpoosde werking dat men grootendeels het tot stand komen van een vaderlandsch tooneel in vlaamsch België te danken heeft. Ziehier eene korte beschrijving van zijne loopbaan op het tooneel, alsook eenige inlichtingen reeds door de drukpers medegedeeld.

In 1840, dus vijf-en-twintig jaren geleden, bestond in de Steenbergstraat eene herberg, hebbende voor uithangbord *De Zageman*, waar eene vrolijke maatschappij van den kleinen kruisboog gevestigd was; van deze maatschappij maakte de jeugdige Victor, die toen ongeveer 18 jaren oud was, deel. Onnoodig te zeggen dat de kruisboog echter niet zeer in zijnen smaak viel; zijne neiging was voor het tooneel. Het duurde dan ook niet lang, of de maatschappij richtte, op zijn aandringen, eene tooneelafdeeling op; den 25^{n} December van gemeld jaar, had de eerste vertooning plaats, bestaande uit het blijspel *De laarzen van hooi* en een gebaardenspel, waarin Driessens de bijzonderste rollen vervulde. Bij deze eerste poging betoonde hij den meesten aanleg. Zijn bijval was groot. Deze zoo gunstig bekroonde avond besloot met een dansfeest, waarop aan elk lid een worstenbrood werd uitgedeeld.... De maatschappij gaf dien winter nog drie vertooningen, waarin Driessens telkens de held was.

Niet lang mocht hij, tot groot spijt der leden, deel maken van de maatschappij; de onverbiddelijke loting voor de soldatendienst kwam den jongen tooneelliefhebber

in 1841 opeischen; Driessens trok een slecht nummer en werd ingelijfd bij het 8e linieregement, dat toen in garnizoen lag te Gent.

Bij het leger kwam bij hem weder de lust op, die hem scheen aangeboren te zijn; weldra wist hij het zoo verre te brengen, dat hij een kring van liefhebbers samenbracht om in de kazerne tooneelvoorstellingen te geven; de keuken der onderofficiers werd doelmatig ingericht, en alle weken werden eenige stukken, in het fransch of in het vlaamsch, gespeeld, onder de leiding en met de medewerking

van den soldaat-tooneelist. Bij gebrek aan vrouwen, vervulden twee tamboers der kompagnie de vrouwenrollen.

Het soldatenleven ging hem niet zeer; met vreugde verliet hij in 1842 het leger en kwam rechtstreeks naar zijne moederstad terug, waar hij er zich onmiddellijk op toelegde om eene tooneelmaatschappij te stichten welke tot stand kwam in het lokaal *De Vos*, op de Groote-Markt. Men speelde er vlaamsche en fransche stukken. In 1845 werd Driessens lid van de maatschappij *De Hoop*, die hare vertooningen gaf in het des tijds zoo vermaard *Wafelhuis*, welk zich bevond op de plek achter den Schouwburg van Verscheidenheden waar thans de Sint-Joriskerk oprijst. Hier begon het eigenlijk talent van Driessens uit te schijnen en zich ten volle te ontwikkelen; hij werd er, zooals de tooneelspelers dat noemen, plankvast en erlangde er die onschroomdheid, die gevatheid tegenover het publiek, welke voor den tooneelist hoofdvoorwaarden zijn wil hij zijne rols met natuur en waarheid vertolken.

M.A. Snieders was de eerste dagbladschrijver, die de vertooningen der maatschappij bijwoonde en in *het Handelsblad* woorden van aanmoediging had voor die jongelingen, die hunnen tijd besteedden aan de opbeuring der eigene taal. Het eerste artikel dat hij in *het Handelsblad* schreef, bracht eene wezenlijke omwenteling te weeg.

Het behelsde woorden van lof voor de spelers; maar ook woorden van afkeuring. Men had bij het vlaamsch stuk, zoo als gewoonlijk, een fransch stuk gespeeld, waarin ook M. Driessens optrad, en hij drong er op aan dat die tooneelist, wien blijkbaar eene zoo schoone toekomst was weggelegd, voortaan slechts rollen in vlaamsche stukken vervullen zou.

Zijn vooruitzicht van voor ruim twintig jaren werd bewaarheid: Driessens is niet alleen een voortreffelijk tooneelist geworden, maar een man van een wezenlijk talent, die, ware hij te Parijs opgetreden, sinds lang eene wereldberoemde faam zou genoten hebben; hij speelt natuurlijk, vol gevoel, vol vindingsgeest.

De fransche afdeeling der maatschappij de *Hoop* scheurde zich welhaast af en wij herinneren ons nog levendig, zoo schrijft de heer Snieders. ‘hoe de heer Driessens in onze bureelen kwam en, opgewonden voor al wat eigen was, ons beloofde zijne loopbaan aan de vlaamsche taal toe te wijden. Dat woord heeft hij gehouden, en wij danken er hem voor in naam van Vlaamsch-België.’

Tot dan toe had Driessens nog maar in kleine stukken gespeeld. In 1850 stichtte hij de maatschappij *De Dageraad* en betrad voor de eerste maal de planken op het *Théâtre des Variétés*, waar hij van een aantal groote dramas de hoofdrollen schiep, die zijn naam begonnen te maken, namelijk: *Robert Maxwel*, *Latude*, *Tanchelm*, *Menschen-liefde*, *Paljas*, *Het Wonderjaar*, *Jan Breydel*, *De Voddenraper*, enz.

Langen tijd reeds koesterde hij eene gedachte, beraamde hij een ontwerp. De tegenkanting of afwijzingen ontmoedigden hem niet. Hij trad eindelijk in onderhandeling met het stadsbestuur, waarvan de oud-burgemeester de heer J. Fr. Loos, destijds het opperhoofd was, en, dank aan dezes ondersteuning, mocht hij ten slotte zijnen wensch zien vervullen, zijn pogen bekroonen: het Nationaal Tooneel kwam in het jaar 1853, met een stedelijk hulpgeld daaraan toegelegd, tot stand.

De toen bestaande *Maatschappij ter bevordering van Nederduitsche Taal en Letterkunde*, met kenspreuk *voor Taal en Kunst*, droeg niet weinig bij tot het welgelukken dezer eerste pogingen. Wij laten hier den omzendbrief volgen op 24

Meert 1854 door de leden dezer maatschappij ter opbeuring van het vlaamsch tooneel uitgegeven:

'Mijnheer,

Eenigen tijd geleden kwam er binnen Antwerpen, dank aan de aanhoudende pogingen van eenige vlaamsche tooneelisten en de *geringe* bijdrage van het stadsbestuur, een nationaal tooneel tot stand. De bijval, dien deze vaderlandsche instelling ontmoette, de onbetwistbare bekwaamheid onzer tooneelisten ter zijde latende, moet gewis de vijanden onzer nationale zaak tot betere gedachten geleid, en hun, in alle geval, bewezen hebben, dat het geene gemakkelijke, zoo niet onmogelijke zaak is, het volk op vlaamschen bodem te *verfranschen.*

De Maatschappij VOOR TAAL EN KUNST mag zich beroemen het krachtdadigste tot het welgelukken dier instelling te hebben bijgedragen; immers zij was het die het eerst de stem heeft verheven, om onze ieverige tooneelisten in hunne ondernomen taak toe te juichen; zij was het, die hare talrijke leden aanwakkerde, om dit echt vaderlandsch werk uit al hunne krachten te ondersteunen, en het is ook onder hen dat het nieuw gestichte tooneel de meeste, de warmste verdedigers, de breedste aanmoediging gevonden heeft.

Verre van hare taak als geëindigd te aanschouwen, zal de Maatschappij, doordrongen van de edele beginsels welke zij tracht te doen zegevieren, het vlaamsch tooneel blijven ondersteunen en verdedigen.

Van dit voornemen uitgaande, heeft het bestuur besloten eenen prijskamp te openen, waarvan wij u hiernevens het programma mededeelen.

Niemand voorzeker zal het nut van zulk een wedstrijd betwisten kunnen. Sedert lang betreurt ieder oprecht Vlaming, ieder weldenkend burger het gebrek aan oorspronkelijk vlaamsche tooneelstukken, dat voor gevolg moest hebben het tooneel te zien overstroomen door werken die slechts strekken kunnen, om den geest onzes volks van alle ware beschaving te vervreemden, en het hart onzer vaderlandsche jeugd te verbasteren.

Men beweert dat het tooneel eene school des volks is; op het tooneel, zegt men, moet het eigene zeden, eigen schoon, eigene grootheid leeren waarderen en toejuichen! Het is dus niet met stukken ten tooneele te voeren ons uit den vreemde overgezonden en die, eilaas! maar al te dikwijls met onze goede zeden, godsdienst en vaderlandschen roem strijdig zijn, dat men ons volk zal leeren wat deugd, beschaving en grootheid is.

Ten slotte nogtans moeten wij met den grootsten lof van het bestuur onzes tooneels gewagen dat, waar het kon, de voorkeur gaf aan oorspronkelijke tooneelwerken, en uit de vreemden diegene wist te kiezen, die voor ieder burger onbezorgd konden opgevoerd worden.

Wij hebben de eer UEd. met hoogachting te groeten.'

Vier achtereenvolgende jaren speelde Driessens de hoofdrollen, die zijne faam vestigden en verspreidden tot in den vreemde. In 1857

verliet hij het Nationaal Tooneel en begaf zich naar Holland, waar hij aangenomen werd als eerste hoofdrol en koninklijk tooneelist bij den schouwburg te 's Gravenhage, en waar zijne kunde den meesten toeloop verwekte en den grootsten bijval verwierf.

Verscheidene nederlandsche kunstenaars hebben het portret van Victor Driessens gemaakt; de steendruk en de lichtteekening hebben 's mans beeldtenis geheel Holland door verspreid. Wij twijfelen niet, of de lezers der *Vlaamsche School* zullen met genoegen ook in deze bladzijden de wezenstrekken van den gevierden tooneelkunstenaar bewaard zien, door de keurige teekening van onzen talentvollen plaatsnijder, den heer Jos. Nauwens.

Niettegenstaande den algemeenen bijval en de ruime jaarwedden welke Driessens in Holland genoot, keerde hij in 1863 naar Antwerpen terug, om er zich weder aan te sluiten bij het Nationaal Tooneel, waar hij nog altijd, tot den dag van heden, de gevierde tooneelist en de lieveling des volks blijft.

Driessens heeft ook vertooningen gegeven te Brussel, Gent en in meest al de steden van eersten en tweeden rang van Holland en België. Hij heeft zich ook doen kennen als tooneelschrijver; zoo schreef hij: *De student zonder geld, De vrolijke kruiskensdag*, *De Heiblokkers*, enz.; ook verleende hij zijne medewerking aan eenige andere tooneelgewrochten.

Lambert Lombart.

De eigenlijke naam van dezen kunstenaar is LAMBRECHT SUSTERMAN. Zoo als alle befaamde mannen had SUSTERMAN ook een bijnaam, en daar hij onder dezen enkel gekend is, zoo zullen wij hem ook blijven gebruiken. Luik zag dezen kunstenaar ter wereld komen, in het jaar 1506. Aangaande zijne afkomst is enkel bekend, dat zijn vader GREGORIUS heette en slechts een eenvoudig werkman was. Als een wonder voor zijnen tijd en voor zijnen stand, genoot LOMBART een uitmuntend onderwijs. Een geestelijke leerde hem, buiten zijne moedertaal, het Latijn en het Grieksch. Ook bestudeerde hij de wijsbegeerte en bijzonder de geschiedenis.

De platen van ALBRECHT DURER, die in de jongelingsjaren van onzen LOMBART alom verspreid wierden, gaven aanleiding dat hij zich op de beeldende kunsten toelegde. Alhoewel zijne geboorteplaats Luik, toen ook verscheidene kunstschilders bezat, zoo blijkt het toch, dat hij aldaar zijne studiën niet deed. Antwerpen had toen reeds zijne faam als eerste kweekschool der schilders in Europa uitgebreid, en als zoo vele jonge vreemdelingen kwam ook LAMBERT LOMBART in het werkhuis eens Antwerpschen kunstenaars. Zijn eerste meester was ARNOLD DE BEER. Doch niet lang genoot hij de lessen dezes eenvoudigen schilders. Het was het oogenblik dat de *Wedergeboorte* zich begon te vertoonen, om de begrippen der middeleeuwsche kunst te ondermijnen. JAN GOSSAERT was over de Alpen geweest, en poogde met alle mooglijke middelen den apostel der Italiaensche schilderschool te worden. Het nieuw ingevoerd schildersysteem vond bewonderaars, het verleidde vele onervarenen, en onder deze bevond zich de jonge Luikenaar. Hij verliet zijnen eersten meester en trad in het werkhuis van JAN GOSSAERT, die insgelijks Antwerpen bewoonde.

In dit werkhuis werd er noch aan de VAN EYCKEN, noch aan VAN MEMMELINGHE, noch aan MATSIJS gedacht. De goden der schilderkunst noemde men er MICHEL ANGELO en RAPHAEL.

JAN GOSSAERT die, voor zijne reis naar Italië, een echt Vlaamsch schilder was, en die nog een gevoelvol en prachtig schilder kon zijn, offerde de kleurharmonie en het zielvolle der Vlaamsche School op, om een slecht navolger der Italiaansche genieën te worden. De meeste jonge kunstenaars die GOSSAERT opleidde werden bastaardschilders. Zij waren naast de eigenaardige scheppingen der Vlaamsche School opgewassen, hunne kunstbegrippen waren gevormd, en vruchteloos poogden zij dezelve te verzaken, om het nieuwe stelsel aan te kleven, waarvan zij niets zagen dan het uiterlijke.

Met LAMBERT LOMBART kon het beter gaan. Hij had nog maar luttel onderricht van zijnen eersten meester genoten, toen hij zijne kunstopvoeding aan GOSSAERT toevertrouwde. Ook voelde hij zich van zijne kinderjaren geneigd, om vreemde Natiën te leeren kennen. Hij bestudeerde de Duitsche School in de plaatwerken van ALBRECHT DURER, en andere voortbrengsels der graveerstift deden hem de Venetiaansche en de Italiaansche School hoogschatten.

LOMBART vatte spoedig het oppervlakkige schoone dat zijn meester hem voorhield. Bovendien besefte hij, dat dit alleen de Italiaansche School in verre na niet uitmaakte. Om dieper tot het hart dier School door te dringen, leverde hij zich gansch over aan de studie van het antiek. Zijne taalkennis liet hem toe diepere navorschingen te doen in de geschiedenis der Natie die hij voorgenomen had te vertolken. Met eene geestinspanning, welke dikwijls zijne gezondheid krenkte, leerde hij de zeden en de karakters der oude volken kennen. Weldra had hij zich met den geest in de verzwondene eeuwen als terug gevoerd. Door zooveel ernstige studie overtrof hij al spoedig zijne medeleerlingen en ook zijn meester, in de kennis van het Italiaansche kunstkarakter; want hij had zich daarvan een klaar denkbeeld gevormd.

In het jaar 1532 overleed JAN GOSSAERT. Het verlies van dezen meester was gevoelig voor LOMBART. GOSSAERT was, in de Nederlanden, toch de bijzonderste vertegenwoordiger der Italiaansche School. Wel was de zielewensch van LOMBART ook in persoon eens over de Alpen te kunnen trekken; maar de liefde had hem reeds vastgekluisterd in zijn land. Hij was echtgenoot en familieplichten deden hem de zoo betrachte reis uit het hoofd stellen.

Ongelukkig voor den mensch, maar gelukkig voor den kunstenaar, verloor LOMBART het voorwerp zijner liefde, korts na dat hij zich in den echt had verbonden.

Weder klonk het in zijn binnenste: naar Italie! maar die onderneming kostte veel geld, en daaraan had LOMBART immer behoefte.

Daar hij toch zonder meester was, zoo dwaalde LOMBART terug naar zijne geboortestad. Daar vond hij onverwacht eenen redder. De toenmalige Bisschop van Luik, ÉRARD VAN DER MARCKE, was de vriend en beschermer van al wie de kunst beoefende. Hij was het ook die LOMBART de gelegenheid gaf, om zijn betracht Italië te bezoeken.

De Engelsche Cardinaal, Reginald Pole, ging op weg naar de Pauselijke Staten. Deze hooge geestelijke was een bijzondere

vriend van VAN DER MARCKE en op dezes aanbeveling werd LOMBART in het gevolg des Engelschen reizigers opgenomen. Tot overmaat van geluk, verleende zijn beschermer, de Bisschop van Luik, LOMBART nog jaarlijks een aanzienlijk hulpgeld, dat moest dienen, om hem ongestoord zijne studie te laten vervoorderen.

Zoodra onze kunstenaar de Alpen overgetogen was, begon hij weder met vollen iever de meesters uit het Zuiden te bestuderen. Ook op de grootsche gebouwen van dit oord deed hij eene bijzondere studie, en van al wat bewonderenswaardig was, maakte hij schetsen om er eens voordeel uit te trekken.

Beurtelings bezocht LOMBART Venetië, Florentië, en de daaromliggende kunststeden, tot hij eindelijk Rome tot vast verblijf nam. Daar koos hij ANDREA DEL SARTO tot meester. Deze vermaarde kunstenaar leerde LOMBART nog beter het karakter kennen der School welke hij van zijne jeugd had willen doorgronden.

LOMBART deed wonderen van vooruitgang. Weldra had hij, in Italië zelf, eene faam verworven, welke hem door vele meesters uit het Zuiden mocht benijd worden.

Te midden van al zijn geluk, zijnen vooruitgang en al de eerbewijzen die hij ontving, kreeg hij eensklaps de droeve tijding, dat zijn weldoener, de Bisschop van Luik, overleden was.

Met dit sterfgeval hield het hulpgeld op, dat LOMBART jaarlijks van VAN DER MARCKE ontvangen had. In plaats van zich nog kommerloos aan de studie te kunnen blijven toewijden, moest hij nu moedig aan het werk gaan, om een bestaan te vinden.

Nu hij overtuigd was, dat het hem niet meer gegeven was in Italië nog te mogen leeren, begon hij weder naar zijn vaderland te trachten. Vermogende Romeinen en zelfs Paus CLEMENS VII beloofden hem schatten en eereambten, zoo hij de Pauselijke Staten tot vast verblijf wilde kiezen; maar het was vruchteloos. In het jaar 1539 keerde LAMBERT over te Alpen terug en hij zette zich in zijne geboortestad neder als volslagen meester.

Iemand die, als LAMBERT LOMBART, eene twintigjarige studie, met zooveel ernst en iever had gedaan, was dien titel wel degelijk waardig. Na de lente van zijn leven zoo nuttig te hebben doorgebracht, kon hij zich roemen, schilder te zijn en tevens uitmuntend bouwmeester, plaatsnijder, oudheidkundige, wijsgeer en taalkenner.

Zoodra LOMBART in zijne vaderstad bewijzen van zijn talent gaf, verbreidde zich zijne faam over heel de Nederlanden. De vorsten vereerden hem met bestellingen en geschenken, en het duurde niet lang of hij had invloed genoeg, om der Gothische en der Vlaamsche kunstbegrippen, den oorlog aan te doen, welke JAN GOSSAERT, reeds van tien jaren vroeger, verklaard had.

Vele Vlaamsche kunstenaars, welke in den waan verkeerden dat men zoo maar van School als van kleedsel verandert, voegden zich aan de zijde van LOMBART, en de kunstverbastering werd algemeen in de Nederlanden.

Weinige der leerlingen van LOMBART moeten het evenwel verre gebracht hebben; de bijzonderste noemt men: FRANS FLORIS, WILLEM KEY en HUBERT GOLTZIUS.

LAMBERT LOMBART is en blijft niettemin een groot meester.

Bijna al de tafereelen van LOMBART zijn in Staats- en godsdienstomwentelingen vernield geworden. Daarom is het nu onmooglijk geworden grondig over de pracht en harmonie zijner kleuren te oordeelen. Doch gelukkig is een groot getal zijner scheppingen door de graveerkunde bewaard gebleven. Vele derzelven, in koper gesneden, zijn zoo merkwaardig, dat zij met de werken van ALBECHT DURER slechts eene en dezelfde verzameling uitmaken. Door die platen blijkt het, dat LOMBART grootsch was van opvatting, vast in teekening en heerlijk in het groepeeren zijner echt geschiedkundige figuren. Wat de bouwkunde betreft, daarvan is hij een der bijzonderste hervormers.

Er bestaat van LAMBERT LOMBART eene levensbeschrijving in het Latijn, vervaardigd door zijnen leerling HUBERT GOLTZIUS en DOMINICUS LAMPSONIUS. Dit werk, waaruit de meeste bijzonderheden over 's kunstenaars leven ontleend zijn, werd te Brugge gedrukt, in het jaar 1565. LAMBERT LOMBART huwde drijmaal en zijne vrouwen schonken hem vele kinderen.

THEODOOR GALLE graveerde het portret van den beroemden Luikenaar en stelde er zijn sterfjaar onder, als volgt: FLORUIT ET OBIIT APUD LEODIENSES, ANNO 1560. (*Hij bloeide en stierf te Luik, ten jare 1560.*)

V.D.B.

De dood eens dichters.
Mijnen vriende C. Edmond Albrecht.

Mijn stervensuur genaakt; ô ja, nog luttel stonden
En reeds snelt mijne ziel, aan 't logge stof ontbonden,
Tot voor Jehova's troon.
ô Oud'ren, vrienden lief, waarom mijn dood beweenen?
Een schooner levensbaan is thans voor mij verschenen:
De Hemel wordt mijn woon.

Wat is het leven toch op deze ellendige aarde,
Waar 't schoonste feestvermaak bestendig heil nooit baarde;
Maar schichtig henenvliedt;
Waar velen ziel en hart aan roem en baatzucht kluisteren,
Waar vaak eene onheilsvlaag den hemel komt verduisteren
Dien ons de wellust biedt?

Oh! niets, 't is waarlijk niets, zulk leven is geen leven;
't Is enkel eene reis waardoor wij ons begeven
Naar 't Vaderland van lust....
Thans zie ik mij aan 't doel van deze reis gekomen
En 'k voel een nieuwe hoop mij in den boezem stroomen,
Aan 's levens verste kust.

Reeds vroeg gaf mij natuur een dichterharp in handen
Die 't vuur der poëzie deed in mijn hart ontbranden;
- Hoe zoet was mij die gunst! -
Waardoor ik mijne ziel kon uit het stof verheffen,
En dan het zacht genot, de zaligheid beseffen
Dier goddelijke kunst....

Ook viel er op de lier, zoo duurbaar aan mijn harte,
Wel soms een warme traan; maar 't was geen zielesmarte
Die mij dien plengen deed.
ô Neen! het was een traan van hemelzoete ontroering
Die, op dat oogenblik van blijde geestvervoering,
Mijn glinstrend oog ontgleed.

God had mijn' ziel een vonk der scheppingskracht geschonken
Wijl hij erin zoo mild het kunstvuur deed ontvonken.
Op Phebus grondgebied
Zag ik de poëzie mij eerelauwren bieden;....
Maar thans!.... thans zie ik weêr dit alles mij ontvlieden
In 't eindeloos verschiet.

Doch eer ik sterven ga wil ik mijn zwakke vingeren,
Door kunstliefde aangevuurd, nog over 't snaartuig slingeren:
't Is licht de laatste toon
Dien ik, ô duurbre harp, van u nog kan verlangen,
Eer ik u vreugdevol aan 't harte weêr mag prangen
In de eeuwge gloriewoon....

Die toon herinnert mij de zoete wellustdroomen
Die 'k deed, wen ik alleen, in 't lommer van de boomen,
Bij 't murmlend beekje zat,
Een vollen, vrijen loop aan mijn verbeelding gevend,
En met mijn dichtergeest in hooger kringen zwevend,
Het aardsch gewoel vergat.

Gebed en *liefde* en *zang* - zulks was geheel mijn leven,
Was alles wat op aard mij waar geluk kon geven,
Mijn smarten steeds genas. -
Oh! als ik soms, wen 't vuur der liefde mij bezielde,
Voor 't voorwerp mijner min aanbiddend nederknielde,
Ik in hare oogen las

Dat ook de reine ziel der maged iets gevoelde
Des zaalgen liefdegloeds die in mijn boezem woelde,
Wen heur koralen mond
Zacht lispte: ‘Liefste vriend, voor u slechts wil ik leven;’
Oh! 'k had dan voor de kroon eens vorsten niet gegeven
Dien hemelzoeten stond.

Ook door een' minnezang heur hartje te betoovren,
Was hooger gunst voor mij dan schittrend eereloovren
Geplukt op 't kunstgebied;
't Genoegen dat de roem den kunstenaar kan baren,
Kan toch het zoet genot, de vreugd niet evenaren
Die 't minnend hart geniet.

Thans is die tijd van vreugd, van liefde en wellust henen,
Geljk het broze schip in 't peilloos diep verdwenen
Van 's levens hollen vloed!
Verdwenen tot ik eens in de eeuwigheid hervinde
Degenen die 'k op aard zoo vuriglijk beminde,
En nu verlaten moet;

Want 'k voel de laatste kracht des levens mij begeven;
'k Zie de akelige dood reeds voor mijne oogen zweven,
Waar zij haar prooi verbeidt....
Ik ga waar thans mijn oog de star der hoop ziet blinken;
Weldra zal mijne lier haar toonen doen weêrklinken
In 't rijk der zaligheid!

't Geloof, dit oog der ziel, heeft reeds door 't floers gebroken,
Dat voor den sterveling een toekomst houdt verdoken
Waar ramp, noch onheil woedt....
Daar opent zich de poort van 't glansrijk dichter-eden
En komt de Poëzie, van haren troon getreden,
Haar' gunstling te gemoet.

Wanneer, in 's aardrijks schoot, eens rust mijn kil gebeente,
Stel op mijn somber graf geen marmren praalgesteente;
Laat slechts een plekje dan,
Waarop, met tranend oog soms een der trouwe vrinden
Die op des levens baan den armen zanger minden,
De knieën plaatsen kan....

Vaartwel! gij allen die mij dierbaar waart op aarde,
Met wie ik 't heil genoot dat liefde en vriendschap baarde:
'k Voel mij de ziel ontvliên,
De vleuglen van den dood mijn zwakke leden drukken:
Ik sterf; maar 'k hoop u eens, vol zalig zielsverukken,
Voor eeuwig weêr te zien....

Vaarwel! ô duurbre harp, tot ik u weêr hierboven
Mag tokklen, om aldaar den Hemelvorst te loven;
Ginds zal ons snarenspel
Zich met vernieuwde kracht, in harmonie doen hooren
Bij 't zielbetoovrend lied der Seraphijnenkoren,
Aanbeden harp, vaarwel!...

AUGUST COSYN.

Somergem, Grasmaand 1865.

De beroemde klokgieters en beiaardmakers Frans en Pieter Hemony.

Het klokgieten behoort tot een der bijzonderste vakken van kunstnijverheid der XVe, XVIe, XVIIe en XVIIIe eeuwen, en verscheidene mannen hebben in dat vak, eenen roem verworven.

Onder de vermaardste moeten wij rangschikken de gebroeders Frans en Pieter Hemony[1], gansch Europa door bekend. Zij werden geboren te Leverecourt in Lotharingen (Frankrijk), in het begin der XVIIe eeuw. Zeer vernufte mannen in het beiaardmaken en de toonkunde, hebben zij zich door het onberispelijk en klaar geluid der klokken eenen algemeenen roem, bijzonder in België en Holland, verworven. Zij vestigden zich te Zutphen na reeds zich opgehouden te hebben in Duitschland. Het was rond 1646. Later verplaatsten zij zich, in 1654, naar Amsterdam, waar de regeering hun toestond aan het uiteinde van de Keizersgracht eene goede klokgieterij te bouwen.

Daar goten zij, in 1658, het klokkenspel voor den nieuwen toren der Oude Kerk, die 35 klokken had. Door den goeden uitval en door hunne uitstekende kunde, werden zij gelast met bijna al de beiaards die van 1656 tot 1667 geplaatst werden. Ook vonden zij eene altijddurende ondersteuning van de stadsregeering van Amsterdam

Voor Hemony's tijd schijnt het klokgieten op geen hoog punt geweest te zijn. Zie hier wat Fokkens zegt in zijn werk. *Beschrijvinghe der wijdtvermaarde koopstad Amsterdam* (1662):

‘Maar deze Meester heeft een vondt gevonden die zeker gaat, want al de klokken zoo het op haar behoorlijk, toon kan brengen, dat er niets aan hapert, daar de vorige Meesters een klok wel 3 of 4 maal moesten vergieten, die dan noch eventwel niet heel correct was.’

Dezelfde Hemony (Frans) was ook de uitvinder van eene soort van instrument dat wij *Metaal-Harmonica* noemen, waarschijnlijk eenigszins in dier voege als de *Glas-Harmonica* en de zoogenaamde door Gusikow verbeterde en bespeelde *Hout-Harmonica* en de daarna ontstane *Steen-Harmonica.*

Fokkens zegt hierover:

‘Deze Meester maakt ook langwerp vierkante staafkens van metaal of klokspijs; heel net weet hij ook die op heel en halve toonen te brengen, en deze staafkens kan men brengen 't zij op bruiloften of andere gezelschappen in een kamer waar men begeert, zij worden nevens elkander gelegd gelijk de klavieren van een klavecijmbaal, daar men met twee houten stokskens hiertoe gemaakt kan op spelen en maken zulk een zot en helder geluid of 't kleine klokskens waren, dat vermakelijk is om aan te hooren, en deze kunst is nieuw, en van niemand als van deze Monsieur Hemony, voor dezen gevonden.’

Fokkens, heeft dit zelve bij M. Hemony gehoord, en er ook het klokgieten gezien.

In België was de faam der gebroeders Hemony ook zeer bekend. Zij plaatsten aldaar klokkenspelen in Antwerpen (twee op de cathedrale), Mechelen, Gent, Diest, Oostende, Averbode (abdy), Tongerloo (abdy), Michiels (abdy) te Antwerpen, en meer anderen.

1 Frans was de oudste.

In Nederland maakten zij de beiaards te Amsterdam, Rotterdam, Enkhuijzen, Briel, Hoorn, Haarlem, Utrecht, Amersfort, Leiden, Arnhem, Groningen, Middelstum, Kampen, Medenblik, Pumerend en Basseveld[1].

Hemony leverde ook klokken in England, en de dagbladen van October 1864 deelen ons mede dat men bij het uitbreken der oude klok op het stadhuis te Stirling (Schotland) die moest hergoten worden het volgende opschrift vond: *Sit nomen Domini benedictum. Petrus Hemony me fecit*, *Amstelodami*, *Anno Domini 1669.*

Voorts was deze klok voorzien van Cupidos en bloemen benevens eenen wolf (het wapen der stad) en het motto: *Stirlini oppiclum.*

In 1662 is Pieter Hemony aan den kerkbeiaard te Antwerpen komen werken. In de kerkarchieven vinden wij: '1662. *Item*, *Meester Pieter Hemony clokmaker enz.* gl. 42.'

Te Utrecht hebben de gebroeders Hemony eenen tijd verbleven, en woonden op het Sluis, te Voorne, aan den Leijdschen Rijn.

Tot hiertoe hebben wij niet kunnen opsporen, niettegenstaande al onze pogingen te Amsterdam gedaan, om den tijd van hun overlijden te kennen.

Frans Hemony leverde in 1662 (29 Mei) aan de stad Groningen een klokkenspel van 32 klokken, voor St.-Martinustoren, wegende 19,556 pond; het kostte Gl. 23,177. 16 st. De eindelijke afrekening geschiedde den 11 October 1671 met de erfgenamen van Franciscus Hemony, die reeds in 1667 overleden was. *(Stads-archieven van Groningen*). Pieter zijn broeder overleefde hem, vermits hij noch eene klok in Stirling in 't jaar 1669 leverde.

Denkelijk leefde Pieter nog in 't jaar 1676, daar van Blankenburg schrijft in zijn *Elementa Musica* (s' Gravenhaghe 1739): '*Ik heb bij den grooten klokgieter Hemony*, *die al die heerlijke speelwerken in Holland gemaakt heeft*, *in 't jaar 1676*, *te Amsterdam een Staaffspel gezien waar van ieder staaf*, *op zijn kant gelegd zijnde*, *een octaaf hooger klinkt als op zijn plat.*'

Burney in zijne muziekale reizen[1] gedaan door Frankrijk, Italië, Duitschland, België en Nederland in 't jaar 1772, schrijft het volgende over den beiaard van Amsterdam door Hemony gemaakt, en bespeeld door een der voornaamste bekende beiaardspelers G. Pothof:

'Vervolgens ging met den Heere Pothof op den toren van het Stadhuis, daar hij klokkenist is; waarlijk een ellendig ampt voor zulk een genie, doch, bij hem, al sedert verscheidene jaren bekleed. Zijn orgelspel had mij reeds tot verwondering gebracht; maar ik stond gansch verbaasd, toen ik hem, met zijne onbegrijpelijke vaardigheid, op dit instrument hoorde, want met beide vuisten haalde hij Passagiën er uit, die altoos noch ongemakkelijk zouden wezen voor de vingers: *Trillers*, *Mordanten*, schielijke loopen en zelfs *Harpeggio's* had hij in zijne macht; nimmer heb

1 In ons nieuw gewrocht *Geschiedkundige bijdragen tot de kennis van het klokkenspel*, zullen wij dit alles breedvoerig opgeven.

1 The present state of music in Germany the Nederlands, and united provinces, in the journal, etc. Londen, 1773, 2 deelen in-8°. In 1775 verscheen er eene tweede uitgaaf van.

ik binnen zulke korte tijd, groote menigte van toonzwieren gehoord.....

Hij ontkleede zich tot op het hemd; zette eene nachtmuts op, om dezen molen te kunnen draijen; en betuigde, hij ware na gemeenlijk zoo afgemat, dat hij geen woord konnende uiten.

Dit klokspel heeft drie volle octaven met alle boventoetsen in 't handclawier, en twee octaven in 't pedaal: ieder benedentoets steekt vooruit op een voet lengte; de boventoetsen zijn eenige duimen hooger en een' halven voet korter; tusschen ieder is een spatie van ongeveer anderhalf duim, op dat de speler niet twee te gelijk met de vuist aanrake. Behalven het klokspelen met clawieren, zijn die, door uurwerken gedreven hier zeer vermaard. De kopere trommel weegt 4474 pond en heeft 7200 gaten, in de welke men stiften kan schuiven, die, in het omwentelen der trommel aan de hamers van de klokken de beweging geven.'

In 1657 werden de kunstenaren gelast met het klokkenspel op het Belfort te Gent, bestaande uit 37 klokken en wegende 27,446 ponden. Zie hier wat de geleerde doctor Burney zegt over dit klokkenspel, wanneer hij Gent bezocht:

'Tot dat einde beklom een toren, daar niet alleen deze gansche stad, voor eene van de grootste in Europa gehouden overzien, maar ook de geheele inrichting van het klokspel voor zoo verre het gedreven wordt door een uurwerk, konde gade slaan. Hier zag ik den klokkennist rammelen op een soort van clawier, wiens tangen de klokken, gelijk die van staartstukken of orgels de snaren of pijpen, ten aanspraak brengen.....

De klokkenist was, in den eigentlijken zin, bij zijnen arbeid, en wel recht zuren arbeid: hij zat, tot op het hem uitgeschud, met losgemaakte ringkragen in hevig zweet. Op een pedaal, tot aan de groote klokken reikende, stampte hij met de voeten, tot verscheidene levendige en zware stukken die hij met beide handen uitvoerden op een soort van boven clawier bestaande uit stokjes, die bij manier van toetsen vooruitsteken en verre genoeg van elkander liggen, dat men met de vuisten, zonder de naburige toetsen mede te raken, sterk en gezwind er op kan slaan.

Deze slagtuigen, volgens getuigen, te Aelst uitgevonden, die hier omstreeks en in de vereenigde provincien in de uiterste volmaaktheid zullen worden ontmoet, schijnen eene gothischevinding; blijken van een barbaarsche smaak, bij de Franschen, Engelschen en Italiaanschen nooit nagebootst noch bevorderd.

De klokkenist, liet, op mijn verzoek, met veel bekwaamheid driestemmige stukken hooren. Het gemakkelijke bij deze muziek is, dat de inwooners van eene geheele stad, zonder naar elders zich te moeten vervoegen, daaraan kunnen deel nemen; maar, een gescherpt gehoor vindt hierbij een onlijdelijk gebrek, dewijl men het geluid niet, gelijk op orgels en clavecimbels, naar believen, kan dempen, en, de toonen eener pasasie onophoudelijk door elkander klinken, waardoor alles zoo onduidelijk en verward wordt, dat het, in eenige nabijheid, een onaangenaam gedruisch moet veroorzaken.'

Tot de verbetering van het klokkenspel heeft Frans en Pieter Hemony veel bijgebracht, met hunne kunst om de klokken op hunnen zuiveren toon te gieten, 't welk hen nog geen ander heeft kunnen nadoen. Want als zij eene klok hergoten hadden, was zij altijd iets hooger van toon, als behoorde; maar om deze lager van toon te krijgen, hadden zij eene bijzondere manier; zij keerden de klokken 't onderste boven met behulp van vijf a zes man; daarna hielden zij eenen scherpen bijtel van

binnen tegen de klok, tot dat zij op den behoorlijken toon was, en daarbij mocht niemand spreken noch geluid geven.

De Hemony's hebben hunne kunst mede in 't graf genomen. Wonderbaar komt het ons voor, dat te Amsterdam waar zij waarschijnlijk zijn overleden niet zelfs een gedenksteen bestaat ter hunner gedachtenis. Onze groote dichters van vroegere tijden hebben vele Nederlandsche toonkunstenaars en anderen bezongen. Vondel heeft in zijn *gedicht op het klokkenmuzijk te Amsterdam* (1661) Hemony in dezer voege den welverdienden lof toegezwaaid:

'K verhef mijn toon in 't zingen
Aan den Amstel en het Y,
Op den geest van *Hemony*,
d'Eeuwige eer van Loteringen,
Die 't gehoor verlekkeren kan
Op zijn klokspijs en zijn nooten,
Ons zoo kunstrijk toegegoten.
't Lust ons op den klokkentoon
Om door luchte torentranssen
Eenen klokkendans te danssen.
Cijbele behaalt geen prijs
Door gethal van keteltrommen,
Nu de tovertransen brommen
Met een liefelijken wijs
Dan haar dolle korijbanten.
Geen of een alleen vermagh
Om te voeren nacht en dag.
Eenen rij van musikanten.
Voert dien klokhelt op 't altaar
Eens gezien in duizent jaar.

Dit gedicht is getiteld:

Op het klokmusijk t' Amsterdam,
Nec mortale somans.

ED. GREGOIR.

Mijnen vriende Hendrik, bij de dood zijns vaders.

Neen, dring de tranen niet, die in dijne oogen wellen,
Naar hunne klier terug: want billijk is dijn smart,
En hoeft verlicht, geheeld; geef vrij 't benepen hart
In d'engen boezem lucht, opdat het 't nijdig knellen
Van 't onmeêdoogend lot verlamme of moedig tart.

't Is zoet - neen, heet niet zwak - in tegenspoed te zuchten;
En wat is grooter ramp dan eenen schat verbeurd,
Den diersten ons op aard; een vader ons ontscheurd
Te zien, die 't zijn ons gaf en duizende genuchten,
Een vader louter zorg, zoo overwaard betreurd?

Ja, vriend, 'k besef dijn leed en al zijn ijslijkheden,
Ik ken het snerpend wee, helaas! maar al te goed,
Dat dij het weeke hart zoo doodlijk bloeden doet;
Het mijn heeft immers ook, slechts luttel tijds geleden,
Dezelfde pijn gevoeld, als 't dijne nu gebloed.

Maar 'k weet nog hoe ik toen getroost werd door een engel,
Die in mijn diepe wond een balsem zalvend zacht,
Hoe liefdrijk! plengen kwam; hoe dezes heelingskracht
Kwam rechten mijner levensbloem geknakten stengel,
En haar, schier gansch verwelkt, het leven wederbracht.

'k Herdenke vaak, dien engel zeegnend, hoeveel uren
Van bitter lijden hij sinds al me heeft gespaard:
Wanneer mijn treurenis in zielesmart ontaardt,
Dan heb ik slechts een blik op een papier te sturen,
Ik lees, mijn nacht verkeert in dag, de hemel klaart.

‘Vriend, ondoorgrondelijk zijn 's Allerhoogsten wegen,
Zijn wijsheid onbeperkt, die 't al ten beste schikt...
Denk dat dijn vader thans op dij ter nederblikt
Met dubbel waakzaam oog, dat hij zich baadt in zegen,
Uit de eeuwge bron gevloeid, die zaalgen steeds verkwikt.’

Die woorden, Hendrik, die zoo goed mij kunnen treffen,
Leî de eêlste vriendschap dij voor mij eens in de pen.
Nu zend ik ze di weêr; en wensch dat ze, wen
't Verdriet dij nederslaat, dijn moed mogen verheffen,
En du getroost moogs zijn, lijk ik er steeds door ben.

Ja, waarde, denk dat nu dijn vader, nauw vereenigd
Met 't zalig geestendom, bevrijd van alle pijn,
Zijn God aanschouwen mag lijk de Aard den zonneschijn,
En haakt naar 't uur, waarop dijn lijden wordt gelenigd
En hij di zeggen kan: ‘du bist voor eeuwig mijn.’

Dan, heul en troost vinds du hier ook nog op der aarde;
De Heer, die steeds zijn slag naar 's offers krachten meet
En steeds een balsem naast de wond te stellen weet,
Liet dij een schat behouden van onschatbre waarde:
Een moeder, die dij mint als 't ooit een moeder deed.

Een vriend bezits du ook, die willig mede lijden,
Die immer zijne vreugd met dij genieten zal;
En dus, geloof me vrij, wanneer we in elk geval
De rampen deelen en te zamen ons verblijden,
Bevinden wij ons sterk en trotsen lot en al!

C. EDMOND ALBRECHT.

Gent, *Februari, 1865.*

Kronijk.

In de wetenschappelijke vereeniging werd op 10 November ll. het portret ingehuldigd van wijlen M.C. Cogels, in leven voorzitter van dezen kring. Daarna heeft men het getal werkende leden volledigd, ingevolge de bepalingen van het reglement, en de noodige schikkingen genomen voor het houden der zittingen en verhandelingen.

Op vrijdag 17 November is men overgegaan tot de kiezing eens voorzitters, in vervanging van wijlen M.C. Cogels. De weledele heer Juilus van Havre werd daartoe uitgeroepen en heeft die betrekking aanvaard.

De rekeningen van het beheer der vereeniging, opgemaakt door den heer bestuurder en de heeren schatbewaarders, werden bij het bestuur ingediend; de heeren voorzitter en secretaris zijn gelast ze te overzien. Intusschen liggen de stukken ter inzage van de leden.

Den 28^{n} derzelfde maand heeft de bestuurder M.C. Ommeganck, met goedkeuring van het algemeen bestuur, een openbare en kostelooze leergang van scheikundige en natuurlijke wettenschappen geopend, welke iederen dinsdag zal voortgezet worden. In de eerste verhandeling deed M. Ommeganck, door uitleggingen en proeven, al het belang en het aangename der wetenschappelijke kennissen uitschijnen.

Talrijke personen hebben zich reeds voor dezen leergang doen inschrijven.

Buitenland.

's Gravenhage. - Wij vestigen de aandacht van de lezers der *Vlaamsche School* op het belangrijke, bij afleveringen uitgegeven wordende werk van den heer D. van der Kellen, junior, *Neerlands Oudheden.* Er zijn tot hiertoe drie afleveringen van dit belangrijk werk verschenen. Zij behelzen een dozijn keurige platen, waaronder vooral merkwaardig zijn: de afbeelding eener eikenhouten kist van 1506 op wier voorzijde het recht van Salomo gebeiteld is (dit fraaie stuk bevindt zich in het koninklijk oudheidkundig genootschap te Amsterdam); de afbeelding van den aldus genaamden beker van Zwartsluis, in 1678 door Hendrik Bentinck aan die stad geschonken. Deze beker is een merkwaardig kunststuk. Hij is van onder tot boven sierlijk en rijk gedreven in zilver en draagt de portretten van Willem I, Maurits, Frederik-Hendrik, Willem II en Willem III, en de voorstellingen van oorlog, vrede en gerechtigheid. De steel waarop de kap of kelk rust wordt omgeven door drie staande kinderen; rijk bladerwerk en verschillende wapens bedekken den voet. De naam van den maker komt voor op den voet: Johan Kuynder.

Wij kunnen dit prachtig plaatwerk bij het vlaamschlezend publiek niet genoeg aanbevelen. Het verdient eene plaats in elke bibliotheek.

David Teniers, de oude.

David Teniers, bijgenaamd de oude, waarvan wij hieronder het portret mededeelen, was de vader van David Teniers, den jonge, wien ter eere, als stichter der Academie, te Antwerpen een standbeeld gaat opgericht worden.

David Teniers, de oude, was een zeer verdienstelijk schilder en een meester die veel

TEEKENING EN STEENSNEDE VAN JOS. NAUWENS.

heeft gewerkt. Het grootste getal zijner gewrochten bevindt zich in buitenlandsche museums.

Het antwerpsch museum bezit geen enkel stuk van dezen meester. Daarentegen is er van hem in de St-Pauluskerk, te Antwerpen, eene schilderij, voorstellende: *Christus in het Hofken van Oliveten.* Men telt in het museum van Weenen van hem 8 schilderijen en een tafereel door hem in vereeniging met Daniël Seghers geschilderd. De galerij van Dresden bezit 7 stukken van Teniers den oude.

Teniers de oude schilderde in 1602 voor de vrije gulde van Mijn Heere Ste-Sebastiaan, te Sint-Nicolaas, een groot stuk met twee sluitende deuren, voorstellende de *Mijtering van St-Nicolaas.*

Dit tafereel werd in de aan dien heilige te St-Nicolaas gewijde kerk boven het altaar geplaatst, waar het zich in 1665 nog bevond. - Bij de afbraak van het altaar in laatstgenoemd jaar, werd het verplaatst en vervangen door eene *Kruisafdoening* van Pieter Thijs, den oudere (1616-1677-79?). Sedert is het spoorloos verdwenen. ‘Men mag veronderstellen, zegt de heer Ad. Siret, in zijne *Annales*, dat deze schilderij den weg zal ingegaan zijn van al de kunststukken welke bij de fransche omwenteling uit onze kerken werden geroofd.’ Dit stuk werd den schilder 608 gulden betaald.

Onlangs is te St-Nicolaas, in de archieven der aloude rederijkkamer van die stad, de *Goudbloem*, eene rekening ontdekt houdende aanwijzing van sommen aan David Teniers (den oude) betaald, voor het schilderen der schermen van het tooneel dier gilde. Het draagt voor opschrift: ‘Dit syn de parcelen verschoten voor het spel van Jericho, verthoocht op onse kermisse 1616.’

Zie verder de levensschets van David Teniers, den jonge, door M.K. Simillion, bekroond in den prijskamp door de regeering der stad Antwerpen, uitgeschreven in 1864, verschenen in de *Vlaamsche School* van dat jaar, bladz. 173.

Hij werd te Antwerpen geboren in het jaar 1582 uit het huwelijk van Juliaan Teniers en dezes tweede vrouw, Johanna van Maelbeke. In het jaar 1606 werd hij als vrijmeester bij de Lucasgilde aangenomen. Hij was 26 jaren oud toen hij, den 12 October 1608, in den echt trad met Dymphna Hendrickx, eene dochter van Cornelis Hendrickx en Dymphna Cornelis. Uit deze echtvereeniging werd David Teniers de jonge geboren.

David Teniers de oude overleed in het jaar 1649, dus in het 67^{e} jaar zijns levens.

Wij zullen ons bepalen bij het mededeelen dezer eenige bijzonderheden, omdat het niet in ons bestek licht thans eene levensbeschrijving van den beroemden meester te geven. Wellicht zal de redactie der *Vlaamsche School* deze taak later op zich nemen en alsdan, bij dezelfde gelegenheid, den schilder in zijne werken bestuderen en eenige zijner werken in plaat doen snijden. Slechts willen wij hier nog in herinnering brengen dat David Teniers de oude over 't algemeen in hetzelfde vak schilderde als zijn zoon David Teniers, de jonge, wiens eerste stappen op de baan der kunst hij geleidde.

Hoewel de roem en de verdienste des vaders voor die des zoons moeten onderdoen, zoo mag de oude Teniers te recht beschouwd worden als een van de beste schilders uit zijnen tijd, en voor allen die weten hoe luisterrijk in dit tijdperk de zon der Vlaamsche schilderschool glansde, is dit niet weinig gezegd.

Nationaal tooneel.
Jubelfeest van den heer V. Driessens.

M. Driessens had geen beroemde voorganger, die hem de studie tot de tooneelkunde vergemakkelijkte. Evenwel heeft hij het zooverre gebracht, als wij, na het kort bestaan van ons tooneel, van eenen kunstenaar mochten verwachten.

M. Driessens was mild door de natuur bedeeld, om het kunstvak dat hy verkoos, te beoefenen. Nogtans men mag niet veronderstellen, dat M. Driessens niet als een held heeft gewerkt, om de bekwaamheid te bezitten, waarover hij heden beschikken kan. De studie, de aanhoudende studie, heeft M. Driessens groot gemaakt. Hij zelve heeft verklaard, dat men een aangeboren talent kan hebben; maar dat de studie dit talent moet ontwikkelen en de ruwe natuur beschaven. Zijn vele onzer Vlaamsche tooneelisten behebt met gemaaktheid en overdrijving, M. Driessens toch is *waar* en stelt in alles de zuivere natuur voor.

Bij deze korte lofspraak bepalen wij ons, omdat zij M. Driessens al de goede hoedanigheden toekent, die men in eenen talentvollen tooneelist kan hoogschatten.

Spreken wij thans over het jubelfeest.

De vertooning nam ten zes ure aanvang.

De versierde zaal was gansch door toeschouwers bezet. Men merkte er verscheidene personen van aanzien en vele vreemdelingen, die het feest van den Jubilaris met hunne tegenwoordigheid kwamen vereeren.

Toen de heer Driessens in de statige rol van den *Armen Edelman* optrad, bonsde hem een zegekreet tegen, en kronen en bloemtuilen vielen aan zijne voeten. De Jubilaris was zichtbaar getroffen; doch kronen en bloemen werden ter zijde gelegd, om door het voortzetten van het stuk, het publiek met zijne kunde dankbaar te wezen, voor de eer die hem werd aangedaan. Als naar gewoonte was M. Driessens uitmuntend in de rol van baron van Vlierbeke.

Wij denken rondweg te mogen verklaren, dat hij daarin zijn meesterstuk heeft gevonden.

Mej. Beersman stond den bekwamen tooneelist waardig ter zijde. Doch verder moeten wij, met een geacht schrijver, verklaren, dat het te betreuren is, naast M. Driessens geen enkel oprecht tooneelist te kunnen zien optreden.

In den *Armen Edelman* is M. Dierckx, zoo als altijd, ruw en gemaakt. Het karakter van *de Necker*, moet dat zijn van een los en vlugsprekend bankier. Dat M. Dierckx zulk een karakter onmooglijk kan wedergeven, dit weet ieder gewoon bezoeker van ons tooneel. Daar M. Dierckx nimmer zijne rollen kent, moet hij zeer traag spreken, om tijd te winnen voor het afluisteren van den opgever. Iets nog erger is, dat deze tooneelist zich vaak misspreekt, en dan een ieverig kunstenaar als M. Driessens niet weinig in verlegenheid brengt.

M. van Doeselaer is geen komiek voor een ernstig tooneel. Onbeschaafden mogen zijne fratsen toejuichen; doch wijzeren wenschen hem dikwijls van de planken, daar hij, door zijne misplaatste geestigheid, de aandoenlijkste tooneelen doet mislukken, zooals in het afnemen der tafel, terwijl de arme edelman in hartroerende samenspraak is met de Necker.

M. van Dalen kent zijne rollen gewoonlijk goed van buiten; maar hij moest eens nagaan, of er uit dezelve niet meer partij is te trekken. Ook wanneer M. van Dalen als verliefde moet handelen, mangelt het hem aan gevoel en zoetheid.

Mev. van Dalen kon en begreep hare rol wel; doch soms verviel zij zoodanig in het gemeene, dat wij haar daar tegen denken te moeten waarschuwen.

M. Baltens moest minder platte taal voeren. Zijne stem is reeds niet aangenaam en zijn wantaal daarbij gevoegd is verscheurend voor de ooren. Ook mag hij wel den strammen grijsaard, maar niet zoo overdreven een lijder aan het rhumatismus voorstellen.

Na de opvoering van den *Armen Edelman* speelde men *Tamboer Janssens.* Het spijt ons, dat de Noordnederlandsche tooneelisten dit stuk voor hunne optreding hadden gekozen. Zoo iets past beter in eene barak, dan voor een beschaafd publiek. Maar was de meerderheid van het publiek, dat maandag op het tooneel was, wel beschaafd? Wij twijfelen er aan; want het juichte de grappenmakers in *Tamboer Janssens* toe, terwijl het den kunstenaar in *de Voorkamer van den Minister* het tooneel deed verlaten.

Wij vragen M. Judels verschooning, voor de miskenning, met welke hij, van een zeker gedeelte van het publiek, werd bejegend. Men had het recht niet M. Judels aldus te behandelen. Hij kwam hier niet om zijn *début* te doen. Uit achting voor zijnen kunstvriend M. Driessens, was hij, met zijne eerste actrice, kosteloos eene vertooning komen geven. Daarom was men hem dank verschuldigd. En wilde men M. Driessens eeren, zoo moest men ook verstandig genoeg zijn, om zijnen edelmoedigen kunstvriend te huldigen, al waren dan ook dezes verdiensten gering. Maar M. Judels is kunstenaar in den vollen zin des woords. Alleen in het weinige dat men hem liet voordragen, uit het stukje *de Voorkamer van den Minister*, hebben wij zijn talent ontdekt. Hij was overschoon, louter natuur, in de lieve rol van den ouden *sollicitant.* Een echte type liet hij ons bewonderen; maar velen begrepen de waarde van zijn spel niet. Eenigen mochten den inzet van dit puike tooneelspel te lang vinden, maar al het keurige, al het naïeve, dat die alleenspraak van *Jeremias Knabe* bevat, kon voor lieden van goeden smaak niet dan boeiend zijn, al had zij dan nog eens zoo lang geduurd.

Doch het ware schoone is door een groot deel der gewone bezoekers van ons tooneel weinig geacht. Wanneer wij de oorzaak daar van moesten blootleggen, zoo zouden wij, tegen ons hart, thans den Jubilaris eene ernstige opmerking maken.

M. Destanberg huldigde M. Driessens als den stichter van het Vlaamsch tooneel, dat in Antwerpen, Brussel en Oostvlaanderen zoo heerlijk bloeit. Wij herkennen dat M. Driessens het tooneel gemaakt heeft wat het is; maar wij vinden het in verre na niet heerlijk bloeiend. Het noodlottig voorval van maandag ll. staaft ons gezegde. Het publiek is bedorven. Hoe en waardoor is niet moeielijk te verklaren; doch wij zullen het heden niet doen, om den schitter van het jubelfeest niet te verdooven. Bepalen wij ons bij de oude klacht, dat de stukken die men op ons Nationaal tooneel opvoert Vlaamsch België onwaardig zijn.

Dikwijls is ons de opmerking gemaakt, dat het publiek het tooneel bezoekt, om zich te vermaken, en men moet het dus doen lachen. Maar is het niet te betreuren, dat kunst en vaderlandsliefde, eigenzeden, beschaving en verstand worden geslachtofferd, om te doen lachen? Ziet men dan nog niet klaar genoeg, hoe zeer, door stukken van zulke strekking, ons volk op het Nationaal Tooneel ontzenuwd wordt? Hoe diep gevallen en ontgeest een deel der gewone bezoekers van ons tooneel reeds zijn, dit heeft men maandag ll. kunnen opmaken, na het fluiten bij de vertooning van *de Voorkamer van den Minister.* De tooneelmeester kwam verwijten, dat de handelwijs van het publiek kleingeestig en het kunstminnend Antwerpen onwaardig was, en *ieder* juichte, en bravo's en handgeklap waren het loon dier beleediging.

Als de kleingeestige en zedelooze paljasserijen kunnen gemist worden, waarom dan die brutale en onmooglijke groote drama's van de *Porte St.-Martin* nog immer op ons Vlaamsch tooneel blijven behouden?

Als er geene goede stukken door Nederlandsche schrijvers worden gemaakt, dat men dan de beste van het Duitsche en Fransche *repertorium* vervlaamsche, en het tooneel zal ook vermaken en tevens nuttig zijn.

M. Driessens is een man van talent. Maar waarom maakt hij van dit talent geen beter gebruik, om goed te stichten? Het is hem gegeven een groot deel der bevolking van Vlaamsch België te verlichten en te veredelen. Waarom neemt hij die verhevene taak niet ter harte? Zou het niet jammer zijn dat men later zegde: M. Driessens was een bekwaam tooneelkunstenaar; maar hij heeft al zijne kunde, al zijn vernuft gebruikt, om, bij middel van slechte uitheemsche stukken, het volk te ontzenuwen en te verbasteren? Wij hopen het niet, dat men dat van onzen eersten Vlaamschen tooneelist zal kunnen zeggen. In tijds zal hij door zijnen machtigen invloed ons tooneel eene andere richting doen inslaan en het waardig weten te maken van de andere kunstvakken die in België inderdaad heerlijk bloeien.

Het andere stukje der Noordnederlandsche tooneelisten was: *Een man die te veel gekoesterd wordt*, eene vertaling naar het fransch: *Un mari dans du coton*; maar eene echte vertaling, waar door het stukje *genaturaliseerd* is, en gansch vatbaar voor de Nederlanders wordt. Hoe dit stukje gespeeld werd hoeft niet gezegd te worden. Mev. Corijn-Heilbron is eene ware kunstenares. Nooit zagen wij haars gelijke. M. Judels, wiens kunstenaarshart gebroken was, spande geenen iever meer in, om zijn talent te doen waardeeren. Ondanks dat speelde hij nog voortreffelijk en oneindig beter, dan wij die rol van *Hippolyte Clapier* op onzen Franschen Schouwburg zagen opvoeren.

Na het wel afloopen van dit stukje werden M. Judels en Mev. Corijn terug geroepen en eenige oogenblikken nadien werd den Jubilaris de algemeene hulde bewezen.

Al de tooneelisten en een aanzienlijk getal afgezanten van maatschappijen der stad Gent, stonden op het tooneel, in eenen halven kring geschaard. In hun midden stonden M. Driessens, Mev. Corijn en M. Judels. Dit was een uitgelezen drijtal ten volle de toejuichingen, de kronen en bloemtuilen waardig, welke hun ten deele vielen.

De volgende gedichten werden beurtelings een der gevierden voorgedragen:

Aan den tooneelkunstenaar Victor Driessens, op zijn vijf-en-twintigjarig Jubelfeest, voorgedragen door Mevrouw Corijn.

Waarom die volle zaal bij schitterende lichten;

Beneden als omhoog, dat jublen t' allen kant?
Waarom dat schoon geslacht met glinstrende aangezichten,
En paarlen op de borst en bloemen in de hand?

Zijn wij in een paleis, en feesten hier bankieren?
Of dwingt een staatsman hier tot hulde jegens hem?
Neen, neen, het volk komt vrij hier zijnen lievling vieren;
Hoort, onder 't juichen klinkt zijn hart in zijne stem.

Hier, waar die zoon der kunst zijn eigen hart verkwistte,
Aan ieder voelen liet wat gloeide in zijn gemoed;
Hier, waar de hardste mensch ook stille tranen wischte,
Hier roepen arm en rijk hem dankend: ‘Wees gegroet!’

Gegroet om wat hij deed, van God zoo mild bedeelde,
Voor 't arme vlaamsche volk en diens miskende taal,
Dat volk dat in zijn' nood, als in den tijd der weelde,
Hier uitriep: ‘'t is MIJN zoon!’ bij elken zegepraal.

Gegroet om zijnen tocht bij onze noorderbroederen,
Waar lauweren en gebloemt hem regenden op 't hoofd,
En hij als de armen sloeg om alle die gemoederen,
Die ons de vreemde nijd erglistig had ontroofd.

Ik kom uit Nederland, dat land zoo trouw en edel;
Het gaf mij kronen meê, meer dan ik dragen kan:
Omvlecht het Zuiden hem den vaderlandschen schedel,
Het Noorden ook bekroont den vaderlandschen man!

Aan Mevrouw Corijn, bij haar optreden in de voorstelling van het 25jarig Jubilé des Heeren Victor Driessens, op het Nationaal Tooneel van Antwerpen.

Wij hebben nimmermeer vergeten,
Dat gij ons goede zuster waart,
En dat ge vriendlijk hebt gezeten
Aan Antwerps gullen kunstenhaard.
Waar gij ook henengingt, wij weten
Dat gij, door geest en braven aard,
't Publiek, geboeid als met een keten,
Steeds rein genoegen hebt gebaard.

Gij zijt, o eedle kunstnaresse,
Der vlaamsche taal een priesteresse,
Die zoekt en altijd waarheid vindt.
Blijf, blijf vooruitgaan en verlichten,
En waar gij ook uw schreên moocht richten,
Toch zijt gij ons bedorven kind!..

Hulde aan den Heer Victor Driessens, ter gelegenheid van zijn vijf-en-twintigjarig Jubelfeest, plechtig te Antwerpen gevierd op 25 December 1865.

't Is feest, 't is jubelfeest: weêr rijzen zegetonen,
Uit onze borsten op, tot een der vlaamsche zonen,
Die, door de Lauwerkroon, voor zijn talent gevlecht,
Een nieuwen parel aan Antwerpens kunstkroon hecht.
Heil, Driessens, heil!
Wij komen u ons hulde brengen,
Den duursten onzer plichten plengen:
Heil, Driessens, heil!
Gij, kunstenaar, zoo hoog geprezen,
Ontvang dees hulde, aan u bewezen,
Niet als de tolk van laag gestreel:
Diep in ons hart wordt zij geboren,
Voor *t zonlicht dat wij hier zien gloren,
Als roem van 't vaderlandsch tooneel.
Heil, Driessens, heil!
Daarom ziet ge u ons hulde brengen,
Den duursten onzer plichten plengen:
Heil, Driessens, heil!
Zie, werpen wij, voor hem, een blik op het verleden,
De vijf-en-twintig jaar door hem 't tooneel betreden,
En elke stap getuigt van grootheid, van talent,
Door, wie hem spelen zag, zoo ruimschoots toegekend.
Hij riep het vaderlandsch tooneel in leven,
Bij hem was 't dat de voedsterbron ontsproot;
Hij wist zijn kind èn kracht èn macht te geven,
En onder zijne leiding werd het groot.
Gansch Vlaandren kwam zijn hooge kunde roemen,
En lauwerkroon op kroon viel hem ten deel;
Al waar hij optrad hoorde men hem noemen:
De parel van het Nederlandsch tooneel.
Ook Nederland zag men voor hem de knieën buigen:
In Nederland, zoo rijk aan kunstnaars van talent,
Daar ook kwam, voor zijn spel, een ieder steeds getuigen:
Als Driessens hebben wij nooit een kunstenaar gekend.
Luid klinken dan ons jubeltonen
Voor een van onze waardste zonen:

Heil, Driessens, heil!

Wij komen u ons hulde brengen,
Den duursten onzer plichten plengen:

Heil, Driessens, heil!

Den Heere Victor Driessens, ter gelegenheid van zijn 25jarig Jubelfeest op het Vlaamsch Tooneel.

Niet onverschillig kan ik wezen
Op eenen dag gelijk den dezen,
Waarop men viert uw Jubelfeest,
Dat ieder toejuicht om het meest.
'k Wil ook mijn hulde tot u sturen,
Voor de aangename talrijke uren,
Die ik mocht slijten, diep bekoord,
Door uw schoon spel en geestig woord.
Veel eer aan u, echt kunstenaar!
Veel eer aan u, Antwerpenaar!
Wie vindt geen smaak in uw' tooneelen?
Gij weet zoo fijn het hart te streelen,
En ons de straf ten toon te spreiden
Waartoe ondeugd en oneer leiden.
Daarbij, hetgeen ook mag gebeuren,
Weet gij de menschen op te beuren,
Door een afwislend geestig spel,
Dat steeds natuurlijk is en wel.
Leef lang, Driessens! leef lang nog hier!
De Antwerpenaars zijn op u fier.
Een parel zijt ge aan hun kunstkroon
Geluk! lang leven zij uw loon!

Hulde aan den Heer N. Judels, ter gelegenheid van het 25 jarig Jubelfeest van den Heer Victor Driessens.

Judels, voor U trillen ook
Vlaandren's harpakkoorden,
Gij, in Neêrland zoo beroemd,
Die zich Driessens' kunstvriend noemt,
Broeder uit het Noorden!

Vlaanderen heeft een kreet voor u,
't Welkom aangeheven!
Gij brengt in ons midden weêr
Twee artisten van weleêr
Ons te vroeg begeven!

Dit heeft recht op huldeblijk!
Judels, ja, wij moeten
U, op 't vlaamsche letterveld,
Bij het vieren van den held,
Die gij meê feest, groeten!

Aan Mijnheer en Mevrouw Corijn-Heilbron.

Het Antwerpsch volk, dat reekning houdt
Der diensten het Tooneel bewezen,
Heeft vroeg uw beider naam geprezen,
Daar gij 't betracht zoo zwierig en zoo stout.

En, vlood een jaartal heen sinds gij,
Gehecht aan ons Tooneel, deze oorden
Verlaten hebt, Gij zet de boorden
Der Schelde toch nog luister bij!

Schoon tijdverloop veel namen doodt,
Kon het Uw faam toch niet versmachten.
Zij die den bloei der kunst betrachten,
Zijn nimmer vreemd en immer groot!

Eens waart, Mevrouw, gij 't pronkjuweel,
Het schoonste sieraad onzer krone,
En, gingt ge uw kunst ten Noorden toonen,
Toch bleeft gij 't kind van 't Vlaamsch Toonel.

Ook hoopten wij u weêr te zien,
't Vaarwel was niet voor goed gegeven:
Nog eens zoudt gij naar Vlaandren steven
En met ons, Driessens hulde biên.

Weest beiden welkom in onz' stad,
De bakermat van zooveel grooten;
De kunst is uit haar schoot gesproten:
Wie haar vereert blijf ons een schat.

Weest welkom, ja, en wilt, als blijk
Van achting, 't wellekom ontvangen;
't Zegt meer dan bundels lofgezangen,
't Treft best het hart aan kunst zoo rijk!

En wat ge op aller aanzicht leest,
Zal u voldoen, het harte streelen:
Het zegt u, vrij den glans te deelen,
Van Driessens bij zijn jubelfeest.

Welkomgroet aan Mevrouw Corijn-Heilbron.

Gij zijt welkom, Mevrouw, in ons kunstrijke schaar,
Die 't geluk hebben mocht Uw talent te bewondren,
In wier midden Gij eens zooveel roem hebt geplukt
En die thans op Uw voorhoofd een' bloemenkrans drukt,
Wijl zij blij en vol geestdrift haar' bravo's laat dondren!

Gij verliet ons te vroeg, want wij zagen alras
Dat een' schittrende star van den trans was gerezen;

Wij vergaten U niet en nog menigen stond
Rolde Uw naam, steeds geacht en gevierd, uit ons' mond,
En wij juichten om de eer U door Holland bewezen!

Want Gij zijt door de kunst mild begaafd en bedeeld,
En Gij moocht op haar' liefde U niet fierheid beroemen;
Rijk aan kleur en gevoel, der natuur steeds getrouw,
Voegt Gij 's mans vindingsgeest bij de fijnheid der vrouw,
En met recht mag m'Uw spel schoon en meesterlijk noemen!

Gij vernaamt dat een vriend, dat een broêr in de kunst,
Hier een feest werd bereid. En het schoot u te binnen
Dat Gij menigen lauwer met hem hebt gedeeld....
En Gij komt thans tot ons, door het denkbeeld gestreeld
Van er heden - met Hem - nog een aantal te winnen!

Wees gedankt en wees welkom! het Vlaamsche Tooneel
Zal dan eens nog, Mevrouw, Uw talenten bewondren!
Mocht ons schaar, hij wie Gij zooveel roem hebt geplukt,
En die thans op Uw voorhoofd een' bloemenkrans drukt,
Nog voor U meen'gen keer hare bravos doen dondren!

Hulde aan Mevrouw Corijn-Heilbron, bij Driessens' Jubelfeest, op 25 December 1865, te Antwerpen.

Waarom, in deze zaal, verdringt men zich op dezen?....
Waarom die blijdschap toch in ieders oog te lezen?....
Gij raadt het wis, Mevrouw; gij hebt het reeds beseft,
't Is U, en U vooral, dat hier die vreugd betreft.
Een kreet had weêrgegalmd in onze ruime wallen,
En ging van Noord tot Zuid, van Oost tot Westen schallen.
Hij kondigde uwe komst, in onze dierbre stad,
Die, langen tijd, voorheen, uw' kunst bewonderd had.
Wij heugden ons dien tijd en de u gebrachte hulde,
Met de achting die, voor u, ons aller hart vervulde;
Want wij toch, meer dan elk, wij mogen fier nog zijn,
Op haar, hier weer gevierd: ‘De kunstnares CORIJN!’
Wij zagen u als kind ons Vlaamsch Tooneel betreden,
En juichten allen voor uwe eerste kunstnaarsschreden,
Want in dit lieve kind, te nauwernood gekend,
Ontluikte reeds het thans alom geroemd talent.
De tijd liep zachtjes heen; gij groeidet voor onze oogen;
Gestadig zagen wij uw' kunst in kracht verhoogen.
De jaren kwamen bij; het lieve kind verdween;
De vrouw trad in de plaats: de kunstnares verscheen!....

De kunstnares, o ja! die toch zoo menigmalen
Wist onz' bewondering en hulde te behalen;
Die ons zoo menigwerf ontroerd heeft en verrukt
En door 't natuurlijk spel een lach of traan ontrukt.
Wien staat niet HAGEROOS nog levend in 't geheugen,
Door u zoo schoon vertolkt? Wie kon zich niet verheugen
Bij 't zien der TOOVERHEKS, het meisje van het veld,
Ons steeds zoo waarheidsvol door u voor 't oog gesteld?
En MYRTHA, de edelvrouw, die BEN-LEÏL kon temmen?
En JAQUINET?... Maar zie! al had ik honderd stemmen
Ter mijn beschikking thans, en de bazuin der Faam,
't Zou alles noodloos zijn: want ov'ral gloort uw naam.
Maar kan dit zwak gedicht den luister meer doen glimmen
Van uwe kroon, Mevrouw, en uwen roem doen klimmen?
Neen!.... Blik die menigte aan, voor u hier wêer vergaard,
En die van u de best' herinnering heeft bewaard;
Die gij, o kunstnares, thans nog als vroeger boeit.
Verloren heeft ze u wel... Vergeten zal zen nooit.
Haar hierzijn is de dank voor uw zoo schoon verleden;
Als eertijds, eensgezind, brengt ze u nog hulde heden,
En in het blij gejuich, dat klinkt ter uwer eer,
Roept zij u smeekend toe: ‘Kom weêr! Mevrouw, kom weêr!’

Kronijk.

Antwerpen. - Op 22 November ll., ter gelegenheid van het feest der H. Cecilia, had er in het Verbond van kunsten, letteren en wetenschappen, ten 8 ure 's avonds, een toonkundig feest plaats, dat wel onder de schoonste mag gerekend worden welke in Antwerpen plaats hadden. Het werd gegeven door de leden der muziek- en zangafdeelingen van het genootschap, onder de talentvolle leiding van M.F. Callaerts. De uitvoering liet niets te wenschen.

Op 20 December, heeft Mej. Esther Sezzi eene verhandeling gegeven over de *vrouw in de hedendaagsche samenleving.*

De groote zaal der maatschappij was letterlijk met toehoorders bezet, waaronder de dames talrijk waren vertegenwoordigd.

Ook zijn de toehoorders niet teleurgesteld geworden in hunne verwachting. De spreekster heeft met veel gemak en welsprekendheid, de tegenwoordig zijnde persoonen aan hare woorden weten te boeien.

Niet alleen heeft Mej. Esther Sezzi ons de vrouw uit de hedendaagsche samenleving onder de fijnst getemperde en waarheidvolste kleuren weten af te malen: maar ook heeft zij, rond dezelve, op de aanlokkelijkste en wegsleependste wijze, de vrouw uit de aloude tijden en de middeneeuwen weten samen te brengen.

De verhalende trant, waarin zij de verschillende annekdoten, welke betrek hadden tot haar gekozen onderwerp, wist voor te dragen, heeft haar meermalen doen begroeten door de luidruchtigste toejuichingen der aanwezigen.

Deze verhandeling van Mej. Esther Sezzi, is met den besten uitslag bekroond geworden, alsook hare tweede, die niet minder belangrijk was, over den *geest der Dieren.*

M. Montigny, leeraar aan het koninklijke Atheneum, heeft zijne wetenschappelijke voordrachten hernomen; er zullen in den loop der maand Januarij 1866, dingsdags, om 8 ½ ure 's avonds, verhandelingen over scheikunde en natuurleer plaats hebben.

Op 27 en 28 December, waren in de groote zaal, van 7 tot 11 ure, 's avonds, de voornaamste teekeningen tentoongesteld der schoone verzameling van M. Ferdinand Duuring, van Rotterdam, waartusschen wij de volgende opgemerkt hebben:

Eene teekening van J.B. Greuze, *De lamme door zijne kinderen verzorgd;* eene teekening van N. de Keyser, *De biecht van den baanstrooper;* zes teekeningen van D. Bles, *De weduwe van den officier; De drie moeders*, *De oude zeeman*, enz.; vijf teekeningen van D. Langendyk, *Militaire episoden*, eene kopij naar van der Does; vier teekeningen van Madou, *Een binnengezicht, Speeltwist*, enz.; vier teekeningen van Nuyen, *Landschappen en Zeestukken*; landschappen van Schelfhout, B.C. Koekkoek, Calame, Lapito, Verboekhoven, van den Berg, Cats, Lieste, Rochussen, van Stry, Kobell, enz.; zeestukken van J.C. Schotel, Francia, Everdingen, Breuhaus, De Groot, Dyschoom, Lepoitevin, enz.; binnengezichten van steden van B.J. van Hove, J.H. Prins, Bossuet, Villeret, Verheyen, Vertin, enz.; figuren van C. Kruseman, A. Bloemaert, J. de Bisschop, van der Neer, V. Noorden, Chantal, enz.; bloemen en fruit van van Os, Marg. Huismans, Agricota, enz.; binnengezichten van kerken, van Bosboom, Genisson, Viannella; binnengezichten van W.H. Schmidt, H.C. ten Kate, Israels, Decaisne, Deveria, F. de Braekeleer, Jamin, enz.

Dergelijke tentoonstellingen zijn van het meeste nut voor de kunstbeoefenaren en tevens een zeer goed middel om de liefhebberij bij de bevolking op te wekken.

- Eenige maanden geleden besliste de gemeenteraad van Antwerpen eenen vlaamschen stadsschouwburg te doen bouwen. De raad verleende tot dat einde een krediet van 450,000 fr., welk echter op verre na niet toereikend zal zijn. Wij gelooven niet beneden de wezenlijkheid te blijven, als wij de kosten der uitvoering van het plan, dat door den heer Dens, stadsbouwmeester, wordt vervaardigd, op één millioen fr. schatten. Volgens dit plan zou, onder de tooneelzaal, eene uitgestrekte herbergzaal of casino gebouwd worden. De schouwburg zou gebouwd worden op den vestinggrond die bezijden den Molenberg licht. Volgens het schijnt zou het bouwen van den schouwburg, daar ter plaatse, het behoud van de Borgerhoutsche poort onmooglijk maken. De hoofdgevel des gebouws zou op de plek zien waar zich thans de brug der Borgerhoutsche poort bevindt. De verbreeding der korte Winkelstraat, welke onderneming met het bouwen des schouwburgs in verband staat, zou, volgens eene oppervlakkige raming, 180,000 fr. kosten.

- Zooals men weet werd voor eenige jaren te Antwerpen eene inschrijving geopend, ten einde gelden bijeen te brengen welke zouden dienen tot het bekostigen van de vervaardiging eens ruiterstandbeelds van koning Leopold I.

Wij vernemen dat dit beeld, waarvan de uitvoering aan den beeldhouwer Jos. Geefs opgedragen was, thans geheel gegoten is.

De commissie over de inschrijving, bestaande uit de heeren J.F. Loos, graaf G. Le Grelle, beide oud-burgemeesters van Antwerpen, Cuylits, advocaat, N. de Keyser bestuurder der Academie, baron Leys, F.H. Mertens, stadsbibliotecaris, zich tot de stedelijke regeering heeft vervoegd, om eene plaats voor het standbeeld te vragen.

Naar het schijnt is er sprake het standbeeld te stellen op het plein waar zich nu de Berchemsche poort bevindt.

- Men weet dat het plan bestaat, van regeeringswege, te Antwerpen eene volksbibliotheek te stichten.

Wij vernemen dat deze zaak op het punt is haar beslag te erlangen en de gemeenteraad eerstdaags zal geroepen worden om er zich mede bezig te houden.

- De inzegening der nieuwe St-Josephs-kerk, Leopoldslei, uitgevoerd naar de teekeningen en onder de leiding van M.E. Gife, bouwmeester der provincie, heeft onlangs plaats gehad. Onmiddellijk daarna begon het Lof, waarin men uitvoerde: *Sancta terribile*, van Rossini; *Tota pulchra*, van Aldego; *Lauda Jerusalem*, van Janssens; en het schoone *Ave Maria*, van Cherubini, voor tenor. Later komen wij breedvoerig op dezen nieuwen tempel terug.

- M.E.J. Boks heeft eene schilderij vervaardigd, voorstellende: *Paolo en Francisca*, naar Dante; zij werd tentoongesteld in de zaal van het museum der akademiekers, Venusstraat, van zondag 24 tot dinsdag 26 December, alle dagen van 10 ure 's morgens tot 3 ure des namiddags. Dit tafereel getuigde nogmaals van de goede hoedanigheden die deze jeugdige kunstenaar bezit, vooral wat kleur betreft; ons dunkens zou hij wat minder werk moeten maken van de kleinigheden der kleederen enz., welke met al te veel zorg gedaan zijn, en het geheel aan samenhang en grootschheid afbreuk doen.

- Bij de gebroeders Ratinckx, op de Groote Markt, is een plakalmanak verschenen en door hen aan hunne kalanten opgedragen; de vergrooting van Antwerpen is op dezen almanak voorgesteld. Het is een wezenlijk kunstwerk als kleurendruk en mag wel, onder dat oogpunt beschouwd, als een der schoonste nijverheids-kunstwerken in Antwerpen uitgevoerd, bewaard worden. Wij geven de heeren Ratinckx den wenk hunnen almanak, waarvan de tekst fransch is, ook in het vlaamsch uit te geven.

- Alwie zich eenigszins met toonkunde onledig houdt, heeft reeds de gelegenheid gehad het talent van den heer Bosiers te hooren en toe te juichen, en heeft moeten bekennen dat hij tot de bekwaamste en gewetensvolste pianisten behoort. Met genoegen dan ook melden wij de verschijning van twee stukken getiteld: *Mazurka-Mélodie* en *Elégie*, bij den uitgever Schott, te Parys, en vervaardigd door M.J. Bossiers, eersten prijs van piano van het koninklijk Conservatorium van Brussel. De beide stukken, hoe verschillend ook van karakter, getuigen dat hij eene goede opvatting bezit, welke niet overhelt naar de gemeene dagelijksche muziek; men ziet dat hij de kunst wil beoefenen in een verheven geest.

Mechelen - Op 30 December had er een letterkundig en muziekaal feest plaats in het lokaal van den kring *la Loyauté.* M.E. de Kerckhove, onder-voorzitter van den kring, heeft de voorgaande verhandeling van M. professor Van Beneden voltrokken met te spreken over de harmonie welke er in de zedelijke wereld heerscht. Voor deze verhandeling was de zaal, alhoewel zoo uitgestrekt, ditmaal nog te klein.

Buitenland.

Nieuw-York. - Wij gelooven dat onze lezers het niet misplaatst zullen achten, dat wij in de *Vlaamsche School* eene korte beschrijving geven van de nieuwe te Nieuw-York geopende beurs, welk gebouw een merkwaardig voortbrengsel van amerikaansche kunstvlijt mag genoemd worden.

Den 11^{n} December ll. werd de beurs van Nieuw-York voor het publiek opengesteld. 't Is een groot gebouw van drij verdiepen; het komt uit in drij straten: Broad, Wall en New streets en is 152 voet diep en 45 voet breed. De hoofdgevel ziet op Broad street; de achterzijde op New street. De gevel is geheel van wit marmer en aangelegd volgens Korinthische bouworde. Verders is heel het gebouw van ijzer en baksteen; hout werd slechts op enkele plaatsen en aan sieraadwerk gebezigd. Een, onder het oogpunt van kunstvlijt, merkwaardig gedeelte van het gebouw, is de kas, welke op zich zelve een monument mag heeten. Zij is geheel van ijzer en graniet, en strekt zich in de kelders uit op eene lengte van 100 voet en eene breedte van 20 voet. Zij is voorzien van een dubbel welfsel, welk langs alle kanten overal afgezonderd is en waar om eene soort van rondeweg loopt; de zware blokken graniet waaruit de kas werd gebouwd, zijn bezet met ijzeren platen en aan elkander verbonden bij middel van groote ijzeren zwaluwstaarten. Inwendig is de kas in een zeker getal kleine ijzeren kassen verdeeld, bestemd om verhuurd te worden aan burgers of aan maatschappijen, om er hunne waardijen en papieren in te bergen.

Geheel het gebouw wordt voor brandvrij gehouden. Het heeft 600,000 dollars, dat is ongeveer 3 millioen fr. gekost.

Tripoli. - Sedert eenigen tijd worden, met een oudheidkundig doel, opgravingen gedaan te Nadir-Sarape, nabij het Syrische Tripoli, onder de leiding van twee bij de oudheidkenners gunstig bekende geleerden: de heeren Farwooth en Pizzicani. De delvers zijn zoo gelukkig geweest dezer dagen, eenige voor de geschiedenis der wereld zeer belangrijke stukken te vinden. Men zocht naar grieksche of romeinsche oudheden, en in de plaats daarvan heeft men joodsche zeldzaamheden aan het licht gebracht. Onder eenen, bezijden uitgestrekte tuiningen, liggenden grond, en die bewoond scheen geweest te zijn, is eene hebreeuwsche woning ontdekt, zoo gelijk die woningen moeten geweest zijn één of twee eeuwen voor den tijd van Christus. Eenige vertrekken der aan het licht gebrachte woning zijn allerbest bewaard gebleven, alsmede de daarin voorhanden zijnde tot den huisraad behoorende gerieven die, grootendeels, aan de stukken van dien aard welke in Egypte werden gevonden, gelijken. Onder de merkwaardigste vonden in de gezegde woning gedaan, behooren een aantal boeken, die voor zeker doen houden dat de woning aan eenen letterkundige behoorde. Onder die boeken bevinden zich die van Mozes, en de psalmen van David, alsmede (en zulks is hoogst belangrijk) een bundel hebreeuwsche gedichten, welke tot hiertoe in de geleerde wereld geheel onbekend waren gebleven. Al deze boeken zijn aan de Aziatische maatschappij van Londen gestuurd.

Galery van den hertog Aremberg, te Brussel.

In de galerij des hertogs van Aremberg, te Brussel, komt, onder andere tafereelen van David Teniers, dit voor, waarvan wij hieronder de afbeelding geven en welk niet de minst wel geslaagde schilderij van den beroemden vlaamschen meester is.

Zy stelt eene boerenkeuken voor, eene keuken op eene hoeve, naar het lijkt, want eene herbergkeuken schijnt het niet te wezen. Op het achterplan, links, is aan den muur een rek bevestigd, dat voor het wegzetten van borden, kandelaren en glad en glimmend geschuurden

DE ROOKERS, TAFEREEL VAN DAVID TENIERS, DEN JONGE.

koperen en tinnen huisraad dient. Rechts is de hooge schouw, waarin een knapperend vuur aanlicht, welks vlam hoog opslaat, zoodat wij ons kunnen verbeelden dat het buiten wintert. Er schijnen ook buien te woeden en mooglijk wel staat de wind vlak op de schouw, want de rook wil niet opwaarts en verspreidt zich ten deele in het vertrek. De drie zich in de keuken bevindende mannen schijnen daar echter niet van te weten, en de laatste wien zulks hinder baren zou, schijnt de landman te wezen die, vlak vóór het vuur staande, met eenen solferstek zijne hollandsche pijp aansteekt, terwijl zijn kameraad, op eene omgekeerde kuip gezeten, zich zoo dicht bij den schoorsteenmantel houdt dat de toeschouwer wel mag vreezen 's mans knieën te zien roosteren. Koud moet het buiten die keuken inderdaad zijn, en de man op de omgekeerde kuip is waarschijnlijk in het snerpende weêr geweest, althans aan den afstand waarop hij van het vuur is gezeten te oordeelen, en aan de wijze waarop hij

den hals in de schouders houdt gedoken, mag men het er voor houden dat hij nog huiverig is van ‘in zulk een weêrtje op de straat te zijn geweest.’ 't Is zeker ook daarom dat hij zich nu aan den gloeienden heerd eens recht te goed doet.

De hoofdfiguur der schilderij is de man op het voorplan. Onverschillig om wat rond hem gebeurt, zit hij op een voetbankje met de pijp in de eene, de bierkruik in de andere hand, de keel blijkbaar vol garstennat, het hoofd beneveld (men zou het ten minste zeggen aan zijnen dronkemansaanblik) en den mond vervuld met lekkeren (?) tabakrook, dien hij dwarrelend van tusschen de lippen laat opgaan. Hij doet echter niet zooals de dichter, die

> ... Zag de blauwe wolkjes na tot tegen het plafond[1].

Onze rookende landman, rookt en rookt, gedachteloos en als werktuigelijk, slechts met zooveel bewustzijn als tot de verrichting van pijp en bierkruik in en uit den mond te brengen wordt vereischt. 't Is echter een wellustige staat waarin hij zie bevindt, dat ziet men aan 's mans gezakte houding, aan den lammen staat van zijn rechter been en aan het krommen van zijnen linker voet. Bij het zoogenaamd ‘kopje krauwen[2]’ aan kiekens of papegaaien, dat is wanneer men deze dieren aangenaam den kop streelt met de vingeren, bemerkt men dat zich opgenomen, de klauwen buitenwaarts krommen en ze, als levenloos, zoo lang gekromd houden tot het ‘kopje krauwen’ duurt.

De aangenaamheid van zijnen toestand, schijnt op den rooker van het voorplan, denzelfden wellustigen indruk te maken en dezelfde uitwendige lichamelijke werking te doen.

Daar hebt ge, lezers, eene korte beschrijving van Teniers' schilderij, welke beschrijving gij kunt aanvullen en omstandiger maken door een langer beschouwen der nevensstaande plaat. De beschrevene puik gepenseelde schilderij, is 22 centimeters hoog en 16 breed.

(1) JAN VAN RIJSWIJCK.

(2) ‘... O hij (de papegaai) praatte zoo aardig. Zij (Harriot, *my dear!*) was nu begonnen hem haar naam te leeren uitspreken. “Coco, hoe heet de vrouw? -” En zij aaide Coco zoo zacht over den kop, dat ik wenschte Coco geweest te zijn.’ Na lang vleiens kwam er: ‘Kopjen kraauwen.’

IIe deel, *Camera obscura*, HILDEBRAND (N. BEETS).

Muurschilderingen in de St-Joriskerk te Antwerpen.

TAFEREEL DOOR GODFRIED GUFFENS.

Wij brachten, dezer dagen, een bezoek aan de Sint-Joriskerk, die, zoo als men weet, door de heeren Guffens en Swerts, met muurschilderingen versierd wordt. Aan den rechten kant der zijbeuk des tempels heeft men de voltooide tafereelen ontbloot. Wij zijn dus in de gelegenheid geweest ze te bezichtigen en wij zeggen niet te veel als wij schrijven dat wij aangenaam verrast zijn geweest over de meesterlijke uitvoering der magistrale schilderingen, die schoone bladzijden zullen wezen in de geschiedenis der hedendaagsche vlaamsche kunst, bladzyden die niet alleen de bewondering der kunstkenners zullen wegdragen, maar ook kunnen gelezen en verstaan worden door het volk, tot welks gemoed zij met vromen nadruk zullen spreken.

De schilderingen der Sint-Joriskerk zijn een doorslaande bewijs te meer voor de onderscheiding waarmede de heeren Guffens en Swerts in het moeilijk vak der godsdienstige schildering werkzaam zijn. Trouwens die schildering valt geenszins in den algemeenen schildertrant; zij vereischt, als het ware, eene heel bijzondere opleiding. Van daar dan ook dat weinige kunstenaars tot het uitvoeren van goede kerkstukken berekend zijn. Onder meer andere gewrochten die voor de bekwaamheid der heeren Guffens en Swerts in 't vak der kerkschildering pleiten, kan niet slechts worden gewezen op de Sint-Joriskerk, maar ook op de tafereelen in de Onze-Lieve-Vrouwekerk der stad Sint-Nicolaas, in de kapel der ZZ. EE. PP. Jezuïeten, in de korte Nieuwstraat, te Antwerpen enz.

In afwachting wij eene volledige beschrijving maken der muurschilderingen van Sint-Joriskerk, geven wij thans eene plaat van het tweede tafereel der zijbeuk; de *Vlaamsche School* gaf eene plaat van het eerste op bl. 53 deses jaargangs. De teekeningen van deze twee eerste tafereel kwamen voor in de tentoonstelling van Antwerpen in 1864. Het onderwerp van de schildering hierboven afgebeeld is ontleend aan het Sint-Jans Evangelie. 1.29: '*Ziedaar het lam Gods*, *ziedaar die de zonde der wereld wegneemt!*'

Met groot genoegen kunnen wij melden dat al de opschriften in de Sint-Joriskerk in het nederduitsch zijn.

Lager onderwijs.

Het onderricht der moedertaal in de lagere school, *voorgedragen in den onderwijzerskring* 'Het vrije schoolwezen van Antwerpen,' *door* Th. Berben.

In het eerste deel zijner verhandeling heeft de spreker trachten te bewijzen, welken heilzamen invloed het onderwijs der moedertaal op de verstandvermogens des leerlingen uitoefent, en dat zonder haar het oordeel des kinds niet kan gevormd worden; dat het lager onderwijs in eene vreemde taal gegeven, enkel het geheugen des leerlings oefenen kan en aldus gansch zijn doel mist. In het tweede deel zijner voordracht begint hij aldus: Zou het belang uwer leerlingen niet voldoende zijn om uw onderwijs in de moedertaal

te beginnen, er is nog eene andere reden die u daartoe moet doen besluiten, en wel - uw eigen belang.

Een onderwijsgesticht op het onderricht eener vreemde taal steunende, staat op wankelbare grondvesten. Het kan eenigen tijd door zekeren valschen schijn de oogen verblinden, doch hetd raagt de kiem zijns ondergangs in zich, en is onfeilbaar veroordeeld om, even als een bouwvallig huis, vroeg of laat in te storten.

Om deze bewering beter te staven, zij het mij toegelaten, in korte woorden, eenige geschiedkundige feiten nopens onze moedertaal aan te stippen.

De alverslindende romeinsche heerschzucht, in de noordergewesten van Europa doorgedrongen, vond maar één middel om de fiere bewooners van Maas- en Scheldeoevers van hun stelsel van vrijheid en onafhankelijkheid te doen afzien. Dit middel was namelijk: het grootste gedeelte der bevolking naar andere luchtstreken te verplanten, en hun door oude romeinsche soldaten te vervangen, die hier het land kwamen bebouwen.

Door dezen gewelddadigen maatregel werd hier te lande den dietschen taalstam eenen gevoeligen knak gegeven en de latijnsche spraak werd de taal van het wel opgevoedde volk.

Karel de groote is de eerste geweest die de germaansche talen in hare rechten wilde herstellen. Hij zou zelf volgens Eginhardus aan eene dietsche spraakkunst gewerkt hebben; doch de verschijning van dezen vorst was voor de beschaving, even als voor de volkstaal, maar eene kortstondige lichtstraal in deze duistere eeuwen, en welhaast moesten weêr alle andere talen voor de latijnsche spraak zwichten.

Doch is het niet verwonderlijk dat na twaalf eeuwen verdrukking, de dietsche taalstam hier te lande zijn trotsch hoofd weêr verhief?

Met de opkomende gemeentemacht, welke toen hare steenen op de nog rookende puinhopen der feodale sloten begon te bouwen, kwam hij ook weêr fier en ongeschonden te boven.

Nauwelijks had de dietsche taal hier en daar den naam van een voorwerp, eene hoedanigheid of werking uit de gehaatte taal der drukkers overgenomen, doch zij had niets van haar eigendommelijke verloren; het volk had haar, als eene heilige overlevering, zuiver weten te bewaren, en daarom is het niet te verwonderen dat zij eensklaps beoefenaars vond als Maerlant, hertog Jan I en meer anderen.

De taal van Maerlant welke in den dietschen of vlaamschen tongval, en die van hertog Jan welke in den zwabischen tongval schreef, zijn zoo weinig verschillend van onze nederduitsche taal, dat eenige uren studie voldoende zijn om de werken van voornoemde schrijvers te verstaan. Hieruit blijkt duidelijk dat onze taal veel nader bij haren oorsprong gebleven is dan wel de duitsche.

Dit is niet alleen het gevoelen der nederduitsche taalkundigen, maar zelfs de geleerdste taalkenners van Duitschland, zoo als Adelung en Kinderling, zijn van hetzelfde gevoelen. Morhoff zegt dat de huidige nederduitsche taal nog dezelfde is als die welke over twintig eeuwen op de Rijn-, Maas- en Scheldeboorden gesproken wierd, en dat in vergelijking met haar de duitsche eene gansch nieuwe taal is.

De voornaamste reden waarom onze moedertaal zoo zuiver en onvervalscht gebleven is, schrijf ik toe aan de groote liefde welke onze voorouders haar toedroegen: de fiere gemeenten van Gent, Brugge, Yperen, Leuven zouden liever stroomen bloeds vergoten hebben dan de minste inbreuk op hunne taalrechten te dulden.

Ik zou hier eene menigte feiten kunnen aanhalen om mijn gezegde te staven, want op elke bladzijde van de geschiedenis onzer vlaamsche gemeenten ziet men de groote liefde welke het volk voor zijne moedertaal koesterde.

De machtigste hertogen van Burgondië, die den troon der fransche koningen meer dan eens hebben doen waggelen, en die de taal des vlaamschen volks nogtans innig haatten, als de tolk der gemeentevrijheden welke zij uit al hunne macht wilden vernietigen, vleiden haar nogtans gedurig, daar zij overtuigd waren dat eene enkele inbreuk op het vrije taalgebruik voldoende was om gansch het land in rep en roer te brengen. Nogtans zijn het die sluwe staatkundigen welke onze moedertaal het eerst hebben beginnen te ondermijnen.

In de XVIe eeuw zien wij op de zoo voorspoedige regeering der hertogen van Burgondië de godsdiensttwisten volgen, die in eene halve eeuw tijds ons rijk en gelukkig vaderland in eene wildernis herschiepen, en den noodlottigsten invloed op onze moedertaal uitoefenden. En dit kon niet minder, want zij was de tolk van Marten Luther's dwaalleer; en dus is het niet te verwonderen dat Philips II haar met denzelfden haat bejegende dien hij de hervormde leer zelf toedroeg. Alle vrijheid van schrijven en spreken wierd eensklaps vernietigd. Eene menigte letteroefenaars vonden het geraadzaam onzen bodem te verlaten om in gelukkiger landstreken hun talent te gaan beoefenen.

En niettegenstaande al de stormen die in ons vaderland gedurende meer dan eene halve eeuw gewoed hadden, kwam er weêr eene geaardheid boven die den Vlaming altijd gekenmerkt heeft - de liefde voor zijne moedertaal. De eerste lichtstraal welke zich na de zoo hevige stormen aan onzen staatkundigen gezichteinder vertoonde, deed ook weêr de rederijkers als uit den grond opkomen; zij begonnen hunne vergaderingen, al was het in het geheim ook, weêr te houden, waar zij de geliefkoosde taal hunner moeder beoefenden. Doch daarbij bleef het, want niets merkwaardigs is er toen in de nederduitsche taal hier te lande geschreven geworden.

Gedurende de gansche oostenrijksche regeering bleef de volksgeest in sluimering en de mislukte brabandsche omwenteling had op onze moedertaal geenen invloed.

Onder de fransche omwenteling van 1789 zien wij in België eene machtige volksbeweging ontstaan om godsdienst, vaderland en moedertaal tegen den alverwoestenden stroom der fransche overweldiging te beveiligen, doch de kansen waren te ongelijk en de belgische volksgeest moest bezwijken. Dit beheer is nogtans te kortstondig geweest om eenigen invloed op onze moedertaal te hebben.

Eindelijk naderen wij het nederlandsch tijdvak.

Na vier eeuwen verdrukking wordt onze moedertaal in hare rechten hersteld, en het is eindelijk den Vlaming toegelaten zijne bestuurders in de volkstaal aan te spreken. Hoe rechtvaardig nogtans het nederlandsch bestuur ten opzichte het taalgebruik handelde, toch meenden de Walen dat zij verongelijkt wierden. En is dit te verwonderen?

De natuurlijke loop der zaken deed zulks voorzien: de taal welke gedurende meer dan twee eeuwen in zaken van bestuur volstrekt alleen heerschte, zag zich nu eensklaps met hare verdrukte zuster gelijk gesteld; zij kon dat immers niet dulden en de betrachting der Walen moest natuurlijk strekken tot het omverre werpen van een bestuur dat hun met de Vlamingen gelijk stelde; voegt hier bij de onvergeeflijke fout welke dit bestuur beging, zich hier in België met zaken van godsdienst te willen bemoeien, en men kan gemakkelijk de oorzaken en drijfveêren der omwenteling van 1830 ontdekken.

Een ieder kent de gevolgen der septemberdagen: voor onze moedertaal waren zij noodlottig. Men scheen gezworen te hebben het onze moedertaal duur betaald te zetten dat zij de onbeschaamdheid gehad had zich uit hare kluisters los te wringen, en men eischte haar met woeker de genomen vrijheid terug.

De terugwerking was, gelijk men wel het voorzien kon, allergrootst, zelf zoo groot dat eenige taalminnaars van Gent in het jaar 1834 een eenvoudig jaarboekje willende uitgeven, hunne uitgave tot in April moesten verschuiven, en in hunne voorrede zegden dat zij met ontmoediging geslagen waren daar het getal hunner inteekenaren ontoereikend was om hunne drukkerskosten te betalen. Nogtans was dit werkje opgesteld door de beste schrijvers des lands, zoo als Blieck, Blommaert, Nolet de Brouwere, Ledeganck, Rens, Pr. van Duyse, Th. van Ryswyck, enz.

Deze terugwerking duurde voort tot omstreeks het jaar 1840. Maar dan ontstond er als eene ontwaking der nederduitsche taal; zij begon in de meeste steden van de vlaamschsprekende provinciën des lands met veel vrucht beoefend te worden, en bracht eensklaps eene menigte schrijvers voort, waarvan er ons met recht verschillende door andere landen benijd worden. Letterkundige genootschappen zag men als uit den grond oprijzen, en letterkundige maandwerken zag men in menigte het Gentsche jaarboekje vervangen. Men ziet terzelfdertijd eene menigte smeekschriften naar de wetgevende Kamers gezonden worden, om hun te verzoeken de schreeuwende onrechtvaardigheid te doen ophouden, waarmede de vlaamschsprekende bevolking behandeld wierd. Het eene taalkongres volgde het andere op, waarin middelen beraamd wierden om tot eene eenvormige rechtschrijving te komen; eindelijk werd de taalbeweging zoo sterk, dat het Staatsbestuur zich gedwongen zag eene commissie te benoemen om een breedvoering verslag over de taalgrieven der Vlamingen op te stellen.

Op den dag van heden ziet men, in de wetgevende Kamers, verscheidene warme verdedigers der nederduitsche taal optreden, welke gerugsteund worden door bij de honderd dag- en weekbladen, die het Staatsbestuur dwingen zullen aan de rechtmatige eischen der Vlamingen te voldoen.

In deze korte schets uit de geschiedenis onzer moeder taal ziet men met wat moed en vurigheid, met wat opofferingen, met wat hardnekkigheid de Vlaming zijne moedertaal altijd verdedigd heeft. Er bestaat bijna geene groote heerschappij in Europa of zij heeft België onder haar bestier gehad, en nogtans is het nooit Burgondisch, Spaensch, Oostenrijksch noch Fransch geweest, het heeft altijd zijn eigenaardig karakter behouden, waarom?

Het heeft onder al die vreemde beheeren zijne moedertaal weten te bewaren. Die moedige handhaving der moedertaal is bewonderens- en opmerkenswaardig, als men nagaat hoe het met naburige volkeren is toegegaan. Op den franschen bodem heeft der keltentaal voor de latijnsche en grieksche moeten zwichten en deze drij talen zijn

later met de frankische versmolten. Het is van deze vier talen dat zich de romaansche taal gevormd heeft, en dit verward mengelmoes heeft de taal van Racine voortgebracht.

Der Britten taal heeft voor die der Angelen en Saxers moeten zwichten, en deze zelf zijn door de fransche taal, welke Willem-de-Veroveraar in Bretagne wilde invoeren, zoo zeer overweldigd geworden, dat zij op het punt waren te bezwijken, toen beide vijandelijke ideomen zich met elkander versmolten en eene der wanluidendste talen voortbrachten welke er ooit bestaan hebben.

De oude dietsche taal is in Duitschland verbasterd en de plat-Duitsche taal is uit de letterkunde verdwenen. De nederduitsche taal alleen, niettegenstaende al de stormen, waartegen zij eeuwen lang heeft moeten worstelen, is gebleven wat zij over twee duizend jaren was.

Zou het geene heiligschennis kunnen genoemd worden zulk overoud gedenkstuk op onzen bodem te willen vernietigen; zou het geene verwaandheid zijn tegen eene taal te willen strijden die zulke heerlijke herinneringen nalaat, en die zulke diepe wortelen in den volksgeest geschoten heeft?

Op den huidigen staat der vlaamsche beweging terugkomende, beschouw ik de beslissing, in het jaar 1864, door den Provincialen raad en den Gemeenteraad van Antwerpen genomen, voortaan geene bedienden in hunne bureelen meer te ontvangen, of zij moeten de nederduitsche taal ten volle machtig zijn, als het voornaamste feit dat er ten voordeele dezer taal daargesteld is. Deze daadzaak als grondregel aangenomen voor de meeste provinciën en gemeenten van vlaamsch België, zie ik den tijd nabij dat het Gouvernement den zelfden maatregel verplicht zal zijn te nemen voor al zijne bedienden. Eens op die hoogte gekomen, zal de vlaamschsprekende bevolking onverbiddelijk zijn in hare eischen, dezelven in al hunne strengheid te doen uitvoeren. Dan zal er eeniegelijk belang in hebben de nederduitsche taal grondig te kennen; en de drijfveêr van 's menschen handelingen, vooral in de XIXe eeuw, is het eigenbelang. Eens dat de ouders de overtuiging hebben dat hunne kinderen de kennis der nederduitsche taal behoeven, om een welkdanig ambt, dat van het Staatsbestuur afhangt, te kunnen uitoefenen, dan zullen zij er uiterst aan houden dat hunne kinderen die taal in den grond leeren, en scholen welke dan de fransche taal als grondslag van hun onderwijs nemen, zullen onvermijdelijk het onderspit delven.

Er bestaat in ons land, onder het volk eene streving welke wij niet uit het oog mogen verliezen, en welker verwezenlijking eenen grooten invloed op het taalgebruik, en dus ook op het lager onderwijs hebben moet. Ik wil spreken over het algemeen stemrecht. Het Staatsbestuur zal die streving zoolang mogelijk tegenhouden, daar valt niet aan te twijfelen; doch wie wederstaat er aan den volksstroom? Ik voorzie dat het Gouvernement zal gedwongen worden, zoo niet het algemeen stemrecht intevoeren, dan toch den kiescyns merkelijk te doen dalen. Welk zou het gevolg van eene wet zijn die, veronderstel ik, rond de honderd duizend nieuwe kiezers tusschen de worsteling wierp?

Dit zou onberekenbare gevolgen ten voordeele der nederduitsche

taal hebben, want merkt wel op dat deze honderd duizend nieuwe kiezers allen, voor wat vlaamsch België betreft, hevige vlaamschgezinden zijn zouden, om de eenvoudige reden dat zij tot den minderen stand behooren, die het gebruik der fransche taal over het algemeen niet hebben.

Deze zouden welhaast, de huidige partijtwisten op zijde zettende, hunne vertegenwoordigers dwingen alles op dien voet doen in te richten, dat zij in hun eigen land niet langer meer als vreemdelingen moeten bot staan, omdat zij de taal hunner bestuurders niet kennen.

De heer Jottrand heeft in zijne laatste verhandeling, welke hij over de nederduitsche taal in Antwerpen gegeven heeft, zoo zeer in mijn gevoelen gedeeld dat hij zegde: ‘Dat al onze strevingen tot het verkrijgen van het algemeen stemrecht strekken, of minstens tot de merkelijke daling van den kiescijns, en de zaak der nederduitsche taal is gewonnen’.

Aan eene verleide schoone.

Vergeef het mij, Vriendin, dat ik het thans durf wagen,
U door dit needrig lied te toonen hoe gij 't pad
Der deugd verlaten hebt, een baan zijt ingeslagen,
Die, volgens U, veel meer vermaak en vreugd bevat.
Helaas! gij liet U door de valsche taal misleiden
Eens steedlings, die U weelde en pracht bood voor uwe eer;
Denk dat U licht daarna en hoon, en smart verbeiden;
Verlaat uw schandverblijf, keer naar uw dorpje weêr!

Niet altoos blijft ge jong: - de tijd zal U berooven
Van 't lichaamschoon, dat thans zoo zeer aan hem behaagt,
Die in uw jeugdig hart deed 't plichtgevoel verdooven,
En in zijn eerloos doel, toch eindlijk is geslaagd.
Eens zal de lieve blos van uwe wang verdwijnen,
En, is uw schoonheid heen, dan mint hij u niet meer;
Van iedereen veracht zult ge in ellende kwijnen;
Verlaat uw schandverblijf, keer naar uw dorpje weêr!

Niet altoos blijft ge jong: - waar zijn dan de vermaken,
Waar is dan 't feestgewoel dat gij zoo graag geniet?
Waar is dan al 't vermaak dat gij nu nog moogt smaken,
En 't schijngeluk dat U een eerloos leven biedt?...
Ach! alles is voorbij, met uwe schoonheid henen;
Dan vindt ge op aarde niets dan smart en wroeging meer,
En tranen om dan nog uw onheil te beweenen:
Verlaat uw schandverblijf, keer naar uw dorpje weêr!

Niet altoos blijft ge jong: - dan zijn uw schoone dagen
Verdwenen, als de rook gedreven door den wind;
Dan zult gij ook niet meer den aterling behagen
Die duizendmaal U zweert dat hij U eeuwig mint.
ô Neen! geloof hem niet; want hij zal U verfoeien
Wanneer gij niet meer zijt de schoone van weleer;
Ruk al de kluisters af die U aan de ondeugd boeien,
Verlaat uw schandverblijf, keer naar uw dorpje weêr!

Niet altoos blijft ge jong: - want eenmaal stort gij neder

In d' afgrond dien ge thans, verblinde! niet bemerkt,
En hij, de ellendeling, de schandige vertreder
Der onschuld juicht dat hij uw onheil heeft bewerkt.
Vriendin, och! keer terug; verlaat uw geile wegen,
In uw geboortedorp bemint men U nog teêr,
Hier lacht, zoo niet geluk, althans nog vrede U tegen:
Verlaat uw schandverblijf, keer naar uw dorpje weêr!

AUGUST COSYN.

September 1864.

Het nieuwe orgel te Wijneghem.

De orgelbouwkunst is sedert eenige jaren in België ook vooruit gegaan en ons land telt thans verscheidene orgelmakers die blijken van talent gegeven hebben.

Sedert eenige dagen verheugen zich de parochianen der schoone gemeente Wijneghem, in het bezit van een goed nieuw orgel, door de kundige orgelmakers van St-Truiden, Frederik Ruef en zoon, vervaardigd. Het heeft twee manualen, vrij pedaal en de volgende stelsels:

Boven-klawier.		***Onder-klawier.***	
Montre	8 voet.	Salisional	8 voet.
Prestant	4 voet.	Fluit viola	8 voet.
Fournitur.		Dwarsfluit	4 voet.
Flageolet	2 voet.	Melophone	4 voet.
Cornet	8 voet.	Harmonica	8 voet.
Bourdon	16 voet.	Hobo	8 voet.
Bourdon	8 voet.	Basson	8 voet.
Viola di gemba	8 voet. van tin.	Clarinet	8 voet.
Fuyara	4 voet.	Crescendo.	
Fluit	4 voet.		
Trompet	8 voet.		

Vrij pedaal.
Viool 16 voet. Montre 8 voet en Bombarde 16 voet.

Alles is samengesteld uit goed eiken- en noorddenenhout, en verscheidene spelen zijn van goed engelsch tin.

Er zijn ook twee registers voor de koppeling der manualen en de pedaal, die voor den organist van groot nut zijn.

Bij een nauwkeurig onderzoek gedaan door den heer Ed. Gregoir, is bevonden dat het orgel teenemaal aan de goede verwachting beantwoordt, aangezien, bij eenen sterken bouw, het geheel niet alleen slechts volgens akkoord sterk is, maar ook de

intonatie, de stemming en het karakter der spelen meesterlijk behandeld zijn. Bijzonder schoon zijn de *Harmonica*, *Basson*, *Salisional*, *Clarinet*, *Montre*, *Mélophone*, *Fugara*, *Hobo* en *Viola di gemba.* Het volle orgel is inderdaad indrukwekkend, de toon gemollig en krachtvol, waardig ondersteund door de rondheid van den bourdon en de bombarde. Wanneer het orgel door eene bekwame hand behandeld wordt, vormt het een geheel dat wij tot hiertoe zelden gehoord hebben.

De maker, M.F. Ruef, duitsch orgelmaker, heeft op eene

waardige wijze zijn talent aan den dag gelegd. Mocht de nederige kunstenaar verder gelegenheid vinden om zijne iever en zijne bekwaamheid door het maken van nieuwe orgels toonen.

De petrolie-lampen.

M. Kupfferschlaeger, leeraar aan de hoogeschool van Luik, heeft in een boekdeeltje het volgende over de petrolie-lampen laten verschijnen dat wij onze lezeren mededeelen als zijnde van algemeen belang:

De petrolie-lampen moeten derwijze gemaakt worden, dat zij de ontvlamming en de ontploffing der petrolie voorkomen. De ontvlamming wordt vrroorzaakt door de vlam die in den bol, waar de olie is, dringt, en dezelve doet springen. Het is door het samenstellen der lamp dat men in die hindernissen moet voorzien.

De lampen bestemd voor het branden van petrolie, hebben geen mecanisme dat de olie naar de wiek brengt, zoo als de *carcel*lampen. De pijpjesaantrekking (*capillarité*) is hier de eenige drijfkracht welke gestadig de petrolie naar het bovenste gedeelte der wiek leidt. Maar de aantrekking heeft palen en oefent hare werking op geenen onbepaalden afstand uit; die werking is des te sterker naarmate de olie licht is en de te doorloopen wiek kleiner, waaruit volgt dat de petrolie-lampen kort van hals moeten zijn, de oliebol breed en plat en eindelijk dat de wiek altijd goed in de olie moet hangen,

Evenwel zou de nabijheid van de olie met het bovenste van de wiek een ongemak kunnen aanbieden, namelijk van de olie te verwarmen en haar te doen vervliegen, waardoor de lamp zou rooken. Men moet daarom aan den hals van den bol eene zekere lengte geven, waardoor dat ongemak word belet.

Ziehier de beste schikkingen, welke men in het vervaardigen der petrolielampen in acht moet nemen:

1° De bol moet doorschijnend zijn, om te kunnen de hoogte der olie zien. Men zal hem dus van glas, kristal of fijn porselein maken.

2° De vorm van den bol moet eerder breed en plat dan hoog zijn, omdat de vermindering van de olie het minst gevoelig zou zijn. Hij moet voorzien zijn van een klein zij-buisje voor het ingieten der olie.

3° De behoorlijke gemiddelde afstand tusschen de vlam en de olie is van 7 tot 8 centimeters, om de olie niet warm te maken en de palen niet te overschrijden, waarin de aantrekking werkt.

4° De bek voor de verlichting moet zoo gemaakt zijn dat de vlam in den bol niet kan dringen en eene ontploffing te weeg brengen.

5° De stukken van den bek moeten bijeengebracht zijn zonder soudeersel, om dat het smelten van dit laatste, de olie zou kunnen doen ontvlammen.

6° De ronde of dubbele en de platte of enkele wieken, zijn zeer wel geschikt voor die wijze van verlichting. De ronde wieken, met een Argandbek met dubbelen luchttocht, geven veel klaarte, omdat het verbranden der olie meer volledig is; zij zijn dus het best geschikt voor salon-lampen, het verlichten van gangen, van straten en openbare plaatsen. Maar daar de platte wieken het gemakkelijkste voor het gebruik zijn, en dat de klaarte voldoende heeft geschenen aan het grootste gedeelte der verbruikers, heeft men ze bijna uitsluitend aangenomen. Eene andere reden tot de

voorkeur, welke men aan platte wieken geeft, is, dat een al te schitterend licht nadeelig is aan het gezicht, vooral voor lezen en schrijven.

7° De wiekdrager moet niet zeer ver in den bol dalen om de olie te bereiken, hij zou dezelve te veel verwarmen. Hij moet door een halfrond hoedje bedekt zijn, volgens den vorm der wiek en deze niet aanraken. De warmte welke dit hoedje krijgt, maakt de olie tot onvlambaarheid gereed, welke door aantrekking in de wiek wordt gebracht; iets dat noodzakelijk is als men het maximum van licht wil voortbrengen en geen rook hebben. Het is de damp der olie, die zich verzamelt tusschen de wiek en het hoedje, welke brandt en verlicht.

8° De voet der lampen moet zwaar en redelijk breed zijn, om meer vastheid te geven en het omverwerpen te verhinderen.

9° De glazen, breed aan de vlam en die onmiddellijk daarboven verengen, ten einde wel de lucht op de wiek samen te trekken, zijn de beste; zij worden min warm, daar de vlam meer van de zijde is verwijderd; zij moeten omtrent 27 centimeters hoog zijn. Men heeft ook gaatjes onmiddelijk boven de breedte, ten einde de lucht rechtstreeks op de wiek te trekken, maar deze verandering, alhoewel goed, is voor de moeielijkheid in het maken der glazen, niet aangenomen. Men heeft ook voorgesteld het glas door een luchtgever *(ventilateur)*, met horlogiewerk bewogen, te vervangen; maar de herstellingen, die deze doenwijze vergde, het meerder verbruik der olie en het onaangenaam gezicht, hebben van den luchtgever doen afzien.

10° De kap of hoed moet niet in metaal zijn, daar hij door de lucht weêr te kaatsen op den bol, te veel de olie verwarmt. Degene van gekleurd papier zijn de besten, als men de tafel wil verlichten om te lezen of te schrijven, en die van porselein als men eene geheele plaats wil licht geven. De hoed moet door een voet opgehouden zijn met drie steunsels, wat toelaat hem naar willekeur te veranderen. De steunsels welke den hoed aan het glas vasthechten, brengen soms het breken van dit laatste te weeg, omdat zij de zwelling verhinderen.

Na aangeduid te hebben hoe de lampen moeten zijn, zullen wij nu nagaan, hoe men er zich moet van bedienen.

Men vult den bol *(réservoir*), met petrolie, die tamelijk groot moet zijn, opdat de lamp gedurende geheel den avond zou kunnen branden, zonder dat men verplicht is er nog olie in te doen. Het is binst den dag en niet des avonds, dat men olie in de lampen moet doen, daar men des avonds natuurlijk licht noodig heeft en gevaar loopt de olie te doen ontvlammen. Rond het einde van 1863 veroorzaakte een kruidenier, te Parijs, die, met zijn winkeljongen, des avonds, bij licht, petrolie aftrok, een geweldigen brand.

Men moet alle dagen den bol tot boven toe met olie vullen daar er door den damp van de olie en de lucht zich een mengsel zou vormen, dat eene ontploffing zou kunnen veroorzaken bij het aansteken der lamp. Dit is gebeurd te Rhurort, in october 1864, aan een jong meisje van 15 jaren, op het oogenblik dat zij eene hangende lamp aanstak, die niet vol met olie was. De ontploffing

deed den bol aan stukken springen en de brandende olie viel op het jonge meisje en op eene harer zusters, oud 5 jaren, die zoo erg verbrandde, dat zij er van stierf.

Deze voorzorg dient vooral in den winter te worden nagekomen, daar de lampen meestendeels in verwarmde plaatsen verblijven en dat de olie alsdan eene vermeerderde hoeveelheid damp uitwasemt.

Men snijde alle dagen de wiek zonder er verkoolde boorden aan te laten, welk de lamp doen rooken en men ronde de twee kanten volgens het maaksel van het hoedje, ten einde eene regelmatige vlam te hebben.

Men mag de lamp met geen papier aansteken, omdat er daarvan gewoonlijk iets aan de wiek blijft hangen dat de lamp gedurende geheel den avond doet rooken, voor zooveel men het er niet afdoet. Hetzelfde ongemak heeft plaats als er stukken aanlaaisel in den bol zijn, die zich aan de wiek vasthechten

Zoodra de lamp is aangesteken, moet men de wiek naar omleeg draaien, opdat de vlam onder het hoedje blijve, ten einde het glas, zonder gevaar van breken, te kunnen opstellen; het is zelfs voorzichtig in den winter het eerst wat te warmen. Als het glas er op staat, draait men langzaam de wiek op (zonder dat zij ooit den bovensten boord van het hoedje mag overschrijden), tot dat de vlam ten meeste 4 centimeters hoog, klaar en aan den top niet rood is. Men moet de schielijke tochten, door het geweldig openen van deuren of vensters, beletten, daar zij het breken van het glas kunnen te weeg brengen. De groote hoeveelheid glazen, die gebroken zijn sedert men de petrolie gebruikt, is oorzaak dat er zooveel personen afgezien hebben van die wijze van verlichting.

Indien het glas breekt of als er iets aan de lamp hapert, moet men dezelve uitdooven alvorens een ander glas er op te plaatsen of te zoeken in het gebrek te verhelpen, want de metalen garnituren worden spoedig warm en zouden de olie kunnen in brand steken. Het is aldus, dat eene vrouw in 1864, te Marchiennes, iets aan hare lamp willende doen, eene ontploffing te weeg bracht, die haar in de volle borst trof en dat zij, even als haar zoon, oud 14 jaren, brandwonden bekwam.

Den 23^{n} Januarij laatstl. wilde de bode van Neufchâteau, Castagne genaamd, zijne brandende lamp met olie vullen; de bol ontplofte en bracht 's mans dood te weeg.

Bij het einde van den avond, moet men de lamp uitdooven door traagzaam de wiek naar omleeg te draaien tot dat de vlam uit is; dit is beter dan uitblazen, daar men noch rook, noch geur heeft.

De petrolielampen moeten zeer zuiver gehouden en droog afgevaagd worden, om alle ongemak en gevaar te voorkomen; het glas moet langs binnen en langs buiten alle dagen worden gekuischt.

Als de lamp niet brandt, moet men een klein blikken vernist hoedje stellen boven de opening van het glas[(1)], ten einde te beletten, dat de geur der olie zich in de plaats verspreide, vooral in de slaapkamers, wat ongemakken kan te weeg brengen.

Behalve de aanbevelingen, die wij hebben gedaan, moeten de personen, met de dienst der lampen gelast, veel voorzichtigheid en behendigheid aan den dag leggen, of, zooals men gewoonlijk zegt, zeer handig zijn. Daar men deze hoedanigheid niet altijd bij de dienstmeiden kan vinden, die gewoonlijk dit werk des avonds doen, en altijd haastig zijn, is het wenschelijk dat de dames of de jufvrouwen in de burgershuizen zich met dat werk gelasten. Men heeft nog gezien, dat er dienstmeiden

(1) Een hoedje van stoffe voorziet in het ongemak niet.

hunne lampen op de brandende stoof zetten, om beter in de potten te zien, of petrolie in het vuur wierpen, om het te doen aangaan; voegt daarbij het breken der glazen en men zal zien dat onze aanbeveling niet ongegrond is.

Niettegenstaande al de voorzorgen, kan het gebeuren, dat door het een of ander ongeval een begin van brand zich voordoet. In dit geval is het 't best, dat men doen kan om het vuur uit te dooven, zand, aarde of assche er op te werpen, eerder dan water, dat de brandende petrolie niet kan blusschen, tenzij het in groote hoeveelheid wordt geworpen.

De brandwonden moeten onmiddellijk verzorgd worden, en men moet er dikwijls hernieuwde doeken met koud water op leggen.

In tegenwoordigheid der gevaren, die het gebruik der petrolie aanbiedt en de voorzorgen die men moet nemen, kan men zich afvragen of die wijze van verlichting voordeelen genoeg oplevert, opdat men er toe besluite haar aan te nemen. Wij denken van ja, en ziehier waarom:

De petrolie geeft een veel beter licht dan de gewone olie en is goedkooper, vooral als men de prijzen der tegenwoordige lampen vergelijkt met degenen der *carcel*-lampen; het gaz-licht kost het dubbel der petrolie. Daarenboven geeft deze laatste een licht dat altijd gereed is en van het begin tot het einde van den avond even klaar blijft, 't is te zeggen gedurende 7 tot 8 uren; de vlam vermoeit de oogen niet omdat zij, zooals degene der gaz, der was- of roetkeersen, niet danst. De petrolie vervriest niet in de lampen, zooals plaats heeft met de gewone olie.

Wij willen deze verhandeling niet eindigen, zonder de andere gebruiken te doen kennen, welke men van de petrolie kan maken. Alzoo bedient men er zich van als verwarmingstoestel, en men verkoopt tegenwoordig kleine draagbare *verwarm-lampen*, die men op de tafel plaatst, na het middag- of avondmaal, om het water te doen koken, waarmede men koffie of thee opgiet.

De petrolie kan dienen om het koperwerk te kuischen, door er tripoli, spaansch of fransch wit bij te mengen; om er stoven, jachtkomfooren of ander stoofgerief mede te kuisschen, door het bijvoegen van potlood; tot het verwijderen van de weegluizen en houtwormen, door een weinig petrolie in schotelkens te plaatsen in de kamers of kleêrkassen, welke door dit ongedierte bevuild zijn. Eindelijk heeft men het ook met goeden uitslag aangewend tot het genezen van het schurft, zooals het de geleerde geneesheer Decaisne heeft beproefd, wiens stelsel door het ambtelijk verslag van een pruisisch geneesheer is bevestigd: deze laatste zegt, dat drie tot vier oncen zuivere petrolie, die 12 centiemen kost, voldoende is om zich geheel van het schurft te genezen.

Er blijkt dus uit al wat hiervoren gaat, dat de petrolie, wel gebruikt, goede diensten bewijst, en dat zij, bij gevolg, in ons land zal aangenomen worden, even als de gaz, de ijzeren wegen, de fosfoorstekskens en de naphte het zijn geweest, niettegenstaande

de ongevallen welke zij hebben voortgebracht en al het kwaad dat men er van gezegd heeft.

Men moet wel begrijpen, dat al die dingen deel maken van hetgeen men den ‘vooruitgang’ noemt, en dat men ze niet kan gemissen, zonder tot het oude stelsel zijne toevlucht te nemen, en alsdan zou men den hoogmoed niet meer kunnen hebben, onze eeuw de eeuw van verlichting te noemen.

Muziekale necrologie.

De beroemde tenorzanger Aloys Ander, waarvan de eigenlijke naam is Anderle, is op de badplaats Wastenberg overleden, den 11 December 1864, oud 42 jaren. In den laatsten tijd was hij zinneloos geworden.

Te Berlijn overleed de geachte zangonderwijzer en koninklijke muziek-bestuurder Th. Hahn, die vele goede leerlingen vormde.

J.-B. Govaerts, kapelmeester der O.-L.-V. kerk te Laeken, overleed aldaar den 14 December 1864. Hij was in 1812 geboren.

H. Messemaeckers, een der oudste muziek-onderwijzers en komponist, overleed te Brussel den 25 December 1864, op 86-jarigen leeftijd. Messemaeckers was vroeger leermeester van onze beminde koningin, en speelde veel aan 't hof. Hij komponeerde twee opera's.

De beroemde harpist en onderwijzer in het harpspel van wijlen koningin Adelaïde, M.J. Brenchley, overleed in October te Londen.

C.A. Lemaire, eene bevallige zangeresse van het *Opera-comique* te Parijs, overleed in den ouderdom van 65 jaren.

Carl F. Rafael, maker van het opera *Wittekind*, overleed te Pettau. Hij was een man van talent.

J.P. Schumann, de oudste der nederlandsche toonkunstenaars, en vroeger organist van het beroemd orgel te Haarlem, overleed aldaar in den ouderdom van 91 jaren. Hij was een middelmatig toonkunstenaar, en werd ruim 50 jaren organist.

De komponist Carlo Gambini, overleed te Genua, oud 46 jaren.

Petrus Dietsch, oud orkestmeester van het groot Opera te Parijs, geboren in 1808, overleed den 20 Februarij 1865. Hij heeft verscheidene schoone missen gekomponeerd. Zijn opera *Le vaisseau fantôme*, in 1842 opgevoerd, had geen bijval; ook maakte hij sedert dien, uitsluitelijk kerkmuziek dat veel bijval vond.

S.A. Baet, eerste baszanger van de koninklijke Opera te Luik, overleed aldaar den 2 Maart. Deze kunstenaar beloofde veel voor de toekomst.

De bestuurder van het Mannergesang Verein te Weenen, M. Schierer, overleed aldaar den 19 Februarij 1865.

Hij maakte zich verdienstelijk door het verspreiden van het volksgezang.

Valentino, oud orkestmeester van het groot Opera te Parijs, en stichter van de maatschappij *Société des Concerts*, overleed den 27 Januarij te Versailles, 78 jaren oud.

J.H. Farrenc, in 1796 geboren, komponist en muziekschrijver, overleed te Parijs, den 31 Januarij 1864.

Farrenc was medewerker van het blad *La France Musicale*, en heeft zich door zijne werken zeer verdienstelijk gemaakt. Hij beoefende vooral de klassieke muziek.

J.H. Lubeck overleed te 's Gravenhage op 7 Februarij 1865, op bijna 66-jarigen leeftijd. Lubeck was sedert 1827 bestuurder der muziekschool te 's Gravenhage, en de talentvolle man stond lange jaren aan het hoofd der toonkunst in het koninklijke verblijf. Lubeck was gedekoreerd sedert 1842 van de orde van den Nederlandschen Leeuw, en hij mag in het gebied der toonkunst onder de uitstekendste mannen gerekend worden. Door zijn braaf karakter en als kunstenaar werd hij algemeen bemind.

ED. J. GREGOIR.

Kronijk.

Antwerpen. - Niet zelden vindt men in de dagbladen gewag gemaakt van de hooge maandgelden aan beroemde zangers en zangeressen of uitstekende tooneelisten toegelegd. Als eene bijdrage tot de geschiedenis van het Vlaamsch tooneel, kunnen wij melden dat de aan het Nationaal Tooneel van Antwerpen verbondene befaamde tooneelist, de heer Victor Driessens, op den voet van 15 tot 1800 fr. in de maand betaald wordt.

- De vereenigde tooneelgezelschappen dezer stad hebben voorgenomen den 5^{en} Februarij 1866 eene vertooning op den franschen Schouwburg te geven, ten behoeve van vader Kroonen, den oudsten vlaamschen tooneelist.

- Verschenen in de *Bibliotheek van oorspronkelijke tooneelstukken*, 11^{e} aflevering: *Dat komt van vrijen!* blijspel met zang in een bedrijf door K. Versnaeyen. Prijs 75 centiemen, buiten abonnement. De inschrijvingsprijs voor twaalf tooneelstukken is 6 francs.

- Wij vernemen dat bij de stedelijke regeering het plan bestaat, ter gelegenheid van de vergrooting van Antwerpen en het aanleggen van de talrijke nieuwe straten welke, naar aanleiding daarvan, zullen gemaakt worden, eene soort van algemeene herziening van de namen der straten te doen. Meest al de nieuwe straten zouden genoemd worden naar mannen die in de vaderlandsche of plaatselijke geschiedenis beroemd zijn. Wij kunnen niet dan dit ontwerp volkomen goedkeuren, mits het doelmatig toegepast worde. Wij waarschuwen het gemeentebestuur echter tegen het veranderen van namen zooals de Kathelyne Vest, de Koepoortstraat, het Klapdorp, het Kipdorp, enz., welke de oude grenzen der stad aanduiden. Zoo zagen wij, destijds, met leedwezen den tot de hoogste oudheid opklimmenden historischen naam van Paddengracht, tegen dien van Prinsesstraat veruilen; omdat door *Paddengracht* eene aloude plaatselijke ligging aan de stedelijke grens aangewezen was. In eene andere orde van gedachten betreurden wij de vervanging, op de naamplaat der straat, van de gekende oude uitdrukking *Heil-met-de-Huik*, door het woord *Huik* alleen. Wij zouden wel wenschen op deze eene en andere wijziging te zien terugkomen.

Onder de straten der binnenstad wier namen, volgens het nieuwe ontwerp, schijnen te zullen veranderd worden, noemt men de Rozestraat, die *Van Straelenstraat* zou geheeten worden, naar

den beroemden burgemeester van dien naam, wiens woning zich in de genoemde straat bevond.

Brussel. - De klas der letteren, zedekundige en politieke wetenschappen der belgische Akademie, heeft de volgende prijsvragen uitgeschreven voor 1866:

Eerste vraag. - Den invloed te bepalen, dien de vestiging der saksiche volksplanting op 't kustland, op de zeden en de instellingen van Vlaanderen heeft uitgeoefend.

Tweede vraag. - De geschiedenis te schrijven van de staatsen bestuurbetrekkingen, die tusschen België en het graafschap Burgondië hebben bestaan, tot aan de verovering van dit laatste land door Frankrijk.

Derde vraag. - Chastelain's talent, zijn invloed, zijne politieke denkbeelden en letterkundige stellingen te beoordeelen.

Vierde vraag. - Welk was de invloed, door Leibnitz op de richting der hedendaagsche wijsbegeerte uitgeoefend?

Vijfde vraag. - De geschiedenis van het strafrecht in het oude hertogdom Brabant te schrijven.

Zesde vraag. - Men vraagt hoe de werkman zich zelven kan helpen (self help) en welke de hervormingen en instellingen zijn, die het spoedigst en krachtdadigst kunnen bijdragen om zijn welzijn en zijne onafhankelijkheid voor te bereiden, te bewerkstelligen en te bestadigen.

De prijs voor elke dezer vragen zal eenen gouden eerepenning zijn, ter waarde van *zes honderd franks*, ter uitzondering van de vierde vraag, voor dewelke een buitengewone prijs van *duizend franks* is ingesteld.

De verhandelingen zullen leesbaar moeten geschreven en mogen opgesteld zijn in het fransch, nederduitsch of latijn; zij zullen vrachtvrij, voor den 1 Juli 1866, aan M. Quetelet, bestendigen Secretaris, moeten worden gezonden.

De klas stelt, van nu af, ten wedstrijde voor 1867, de twee volgende vragen:

Eerste vraag. - Welke zijn de staatkundige en wetenschappelijke strekkingen der ketterijen geweest, sedert den oorsprong van het Christendom tot het begin der zestiende eeuw?

De schrijver zal, zooveel mooglijk, de godsdienstige leeringen der sekten ter zijde laten en zich tot de aanduiding hunner maatschappelijke strekkingen bepalen.

Tweede vraag. - Kan, in tegenwoordigen toestand der bekende wereld en der huishoudelijke en politieke wetenschappen, de volksplanting in den werkkring der volkeren van Europa treden, te welken einde en door welke middelen?

De prijs aan de eerste dezer vragen voorbehouden, zal *duizend franks* zijn; die voor de tweede *vijftien honderd franks;* en de klas, der welwillende aandacht aan M. den minister van binnenlandsche zaken het belang aanbevelende der studiën welke deze laatste vraag medebrengt, zal hem verzoeken om deze belooning nog te vermeerderen.

Bestendige prijzen, *door den baron de Stassart gesticht:*

Eerste vraag. - Een leven van Johan-Baptist van Helmont. Men vordert dat de mededingers de schriftstukken, betreffende dezen beroemden man, onderzoeken, welke in de verschillende letterkundige bewaarplaatsen van het land en den vreemde bestaan.

De aan deze vraag voorbehoudene prijs is *zes honderd franks.* Het uiterste tijdstip voor de inzending der handschriften is den 1^{n} Februari 1866. De door de mededingers

na te levene pleegvormen zijn dezelfde als die, voor de wedstrijden der Akademie voorgeschreven.

Tweede vraag. - De geschiedenis te schrijven der betrekkingen van openbaar recht die tusschen de Belgische provinciën en het Duitsche keizerrijk hebben bestaan, sedert de X^{e} eeuw tot aan de inlijving van België bij de fransche republiek.

De prijs, voor deze vraag uitgeloofd, is *drie duizend franks.* De verhandelingen zullen, voor den 1^{n} Januari 1867, moeten ingezonden zijn. De te vervullen pleegvormen zijn dezelfde als voor de jaarlijksche wedstrijden.

Gent. - De 48e uitgave van het *Willem's Fonds* is verschenen bij M. Willem Rogghé. Het is de eerste aflevering der: *korte statistieke beschrijving van België.* Dit werk onderscheidt zich door de helderheid van voordracht en nauwkeurigheid. Den heere Julius Vuylsteke, advocaat te Gent, komt hiervoor dank toe. Dit nuttig werk is zeer geschikt voor de middelbare scholen, en is een onmisbaar boek voor alle onderwijzers.

Buitenland.

Amsterdam. - De Zeer Eerw. heer J.N. Brouwers wiens portret wij in den jaargang 1864 bl. 13 hebben medegedeeld, heeft aldaar bij M.C.L. van Langenhuysen laten verschijnen: *Een groot Nederlander*, zijnde eene redevoering over den onlangs heilig verklaarden Canisius; het boekdeel bevat een portret met omlijsting en wapen en heeft voor opschrift: *Een nieuwe glorie voor Nederland;*

Redevoering gehouden '*in Regt voor Allen*,' handelende over Neerlands keizerlijk kapittel, Neerlands eerste Christenkerk, Neerlands oudste kathedraal met hare XIXe-eeuwsche muurschilderingen.

- Van den beroemden romanschrijver den heer J. van Lennep, is een nieuwe roman verschenen, getiteld: *Jaak Zevestar.*

Leiden. - Bij M.J.W. van Leeuwen is mede van den Zeer Eerw. heer Brouwers verschenen: *Wetenschap en schilderkunst* (Fragment), Een los schilderij uit Italië, een pianobeschildering en eene kerkschildering in Nederland.

Parijs. - Tusschen de St.-Michielslei en de St.-Jacobsstraat, te Parijs, zijn overblijfselen van belangrijke gebouwen uit het tijdvak der eerste romeinsche keizers ontdekt. Het zijn muren die verscheidene groote zalen hebben gevormd, waarvan eene meer dan 12 meters lengte heeft gehad. Onder den grond dier zalen heeft men vierkante steenen buizen gevonden, die vermoedelijk tot warmtegeleiders hebben gediend. Men vond er ook een penning van keizer Caligula.

Londen. - Het beroemde standbeeld van Pompea, nabij hetwelk Cesar, in den Senaat van Rome, werd vermoord, is thans in bezit van den gekenden engelschen kunstkenner en liefhebber, den markies van Hertford, door wiens vader, wijlen den voormaligen markies, dit merkwaardige overblijfsel van de aloude kunst, 125,000 fr. betaald werd.

Dood van Z.M. Leopold I, koning der Belgen. Antwerpen, 15 december 1865.

Het belgisch vaderland werd op 10 December, diep in rouw gedompeld. De droeve mare ‘DE KONING IS DOOD’ verspreidde zich op eenige oogenblikken door geheel het land en weêrgalmde gansch Europa door.

Ofschoon dit treurig nieuws, reeds lang van dag tot dag, van uur tot uur, verwacht werd, maakte het een diepen indruk.

Het bestuur van het tijdschrift DE VLAAMSCHE SCHOOL, zou aan zijnen plicht te kort blijven, indien het zijne innige deelneming niet openbaarde, bij het verlies van dezen Vorst, beschermer der Schoone Kunsten, Letteren en Wetenschappen. Het bepaald zich, voor het oogenblik het adres mededeelen door het Gemeente-bestuur van Antwerpen gestemd in Zitting bij dringendheid beroepen en gehouden op 14 dezer.

Aan Z.M. Leopold II.

SIRE,

De stad Antwerpen, vertegenwoordigd door haren Gemeenteraad, komt eerbiedig zich buigen vóór de lijkbaar van Uwen doorluchtigen Vader en deel nemen aan den nationalen rouw.

Te midden der algemeene treurnis, wil zij enkel de weldaden gedenken eener vijf-en-dertigjarige regeering.

Die vredebehoudende regeering, welke aan België heeft toegelaten zich onder de bescherming der vrijheid te ontwikkelen en aldus groot te worden in de achting der volken, geeft een schoon voorbeeld aan gansch de waereld.

Geroepen om ons Vaderland te besturen zult Gij, Sire, u de edele overleveringen des belgischen volks herinneren, want Gij zijt opgegroeid in de schaduw onzer vrije instellingen, en de geschiedenis zegt U op elke bladzijde: ‘Gelukkig de Vorsten die

begrijpen dat de vrede en de vrijheid, de groote bronnen vormen, waaruit der volken welzijn voortvloeit.

Is het verlies door het land ondergaan groot, de redenen tot troost zijn van zulken verheven aard, dat men de toekomst met betrouwen mag te gemoet zien.

Inderdaad, vóór het aanschijn van het aandachtig Europa, ziet Gij, Sire, gansch België als een enkel man opstaan en door zijne verkleefdheid den troon beschermen die u bestemd is.

Rond dien troon, zinnebeeld der nationale onafhankelijkheid, komen alle belgische gemeenten door vaderlands liefde aangedreven zich rangschikken en de stad Antwerpen wil tusschen die gemeenten eene der eerste plaatsen vervullen.

Vóór het nog geopende graf van Leopold I, willen wij allen, zonder eenige uitzondering bevestigen de levenskracht van het belgische vaderland, de geheiligde rechten van een vrij volk en onzen afschuw voor het vreemde juk.

Mocht de Voorzienigheid U eene gelukkige regeering voorbehouden, eene regeering, die in de jaarboeken des vooruitgangs gunstig zal worden aangeteekend!

Mochten de gevoelens die gansch het belgische volk bezielen, leniging brengen in uwe smart en in die van het Koninklijke Huisgezin.

Iets uit de taal der bloemen.

Gij zult lachend vragen: der bloementaal, wat wil dit zeggen?

Dit wil zeggen dat elk wezen door God op aarde gestrooid, van het grootste tot het kleinste, eene verhevene bestemming heeft, dat het eene veropenbaring is van Gods almacht, en krachtens die veropenbaring ook eene eigene taal ontfangen heeft, om ons te leeren met welk doel het geschapen werd. Wij allen zijn vatbaar voor deze

veropenbaring of niet vatbaar, naarmate wij de natuur en hare schoone werken naderen of er ons van verwijderen.

Hoor dan, wat eene nederige bloem - die gij ten minste van zien kent - mij gezegd heeft.

Het was een schoone zomeravond, en na mijn dagwerk met vlijt volbracht te hebben, wandelde ik in den vrijen buiten. Mijne ziel ontlastte zich van alle banden; vrij dwaalde zij op Vlaanderens grond, zag en hoorde, met dit inwendige gevoel, waarmede zij de stem der natuur verstaat.

Aan den boord der Schelde gezeten, zag ik de ondergaande zon, die onbekende wereld, en droomde van een ander leven.

De laatste stralen der avondzon kwamen zich schitterend breken in den stroom. Duizende vonken speelden en hinkelden over den waterspiegel heen. Zij dansten in rijen, zij zwierden in het rond, zij speelden zonder rust, altoos sneller in hunne vlucht, en als het licht, als de gedachten der waarheid, ontmoetten zij elkander... en versmolten tot een.

En ziet!

Eerst was het een vuurbol, het beeld dier lieve zonne, waarheen de mensch, van uit de duisternis des heidendoms, eerst de handen heeft uitgestrekt, den waren God, zonder het zelf te weten, vereerende in het schoonste zijner werken. - Dan werden het bogen en torens, het vormde een tempel, en op het glinsterende autaar offerden vurige geesten met brandenden dank. - Nu worden het letters van elektrisch vuur, en het licht verspreidt zich met de snelheid der gedachte... en ik denk aan al het goede en het schoone der beschaving, die, alléén, den mensch zijne waarde en zijne bestemming op aarde doet kennen.

Nog dacht ik voort, - en de beelden waren verdwenen: de zon was ter aarde gedaald.

Eene huivering van grootschheid doorliep mijne gebeenderen. Mijne ziel was op de vleugelen der bewondering heengevoerd; maar reeds voelde ik mij door eenen onzichtbaren geest bij de hand geleid; wij wandelden over de groene grastapijten der weide, en stilstaande bij eene kleine bloem, eene der nederigste, hoorde ik de stemme des geleiders, die zegde:

'Zie! De natuur is niet alleen schoon in hare prachtgewaden: zij is groot in alles!'

Het hoofdje dier bloem was eene kroon van gouden blaadjes, rustende op eenen groenen kelk, met zacht gebekte bladeren omgeven.

Ik kende haar wel, ik had er zelfs honderde malen in mijnen kindertijd mede gespeeld; maar nooit had ik haar bezien met eene aandacht als thans, omdat nooit eene stemme mij gezegd had: zie en oordeel!

Het bloempje lachtte mij toe. De oude kennis scheen mijnen naam te murmelen. Ik boog mij tot haar, streelde haar het hoofdje en vroeg dat zij mij die dingen vertellen zou, welke ik niet weten kon.

Ik hoorde haar antwoorden:

'Wees gegroet, vrome wandelaar! Wij beminnen u omdat

uw stap zacht is, wanneer gij over het jeugdige grastapijt wandelt, en wij hebben u lief omdat gij ons toelacht en naar onderwijs zoekt. Gij hebt reeds een voorgevoel van wat ik u zal leeren; maar er ontbreekt u nog veel, en wij beloonen de lieden, die uit liefde tot ons komen, met onze geheimen voor hen te ontsluieren.

Weet dan, dat mijn hoofd, gemeenzaam bloeme genoemd, op haren zachten, hollen stengel, niet eene enkele bloem is, neen, het is eene geheele wereld, eene geheele wereld op aarde!

Ieder mijner ontelbare blaadjes, welke gij te zamen slechts eene bloem waant te vormen, is eene eigene, geheele bloem... in de bloeme.

Ieder van hen heeft een leven, en zorgen, en liefde, die haar toehooren. Ieder der duizende bloempjes, welke ik op den broederlijken stengel vereenig, heeft een huisgezin, dat door eenen zorgenden man wordt bestierd, door eene geliefde gade opgeluisterd. Zij werken en zwoegen om hun talrijk kroost op te kweeken.

Een beschermend jongelingschap heeft zich rond onzen bond geschaard, om onze vrije zeden ongeschonden aan de toekomst over te leveren, om elk bastaardkind van ons algemeen huisgezin te verwijderen.

Wij kennen geen ander licht dan het ware, dan het licht der zon. - Bij het naderen van den nacht, met zijne ontleende flauwe tinten en zijne zwarte schaduwen, schaart onze jongelingschap zich te zamen en overdekt ons, ter beschutting, met ontelbare gouden schilden.

Wij zijn vrij, gelukkig en schoon, omdat wij vereenigd zijn... omdat wij beminnen!

Maar wij behouden het leven, de liefde niet voor ons alleen: wij zouden het over gansch de aarde willen verspreiden. Wanneer de tijd der bevruchting gekomen is, offeren wij ons zelven op, en er groeit om onze hoofden een zachte vederdons, die het zaad van nieuwe bloemenstaten, van nieuwe bloemenwerelden bevat. De wind voert dit vruchtbare vederwoud van ons af, draagt het in andere gewesten, en overal op zijnen doortocht wordt een nieuw bloemenleven, ons leven van broederlijkheid, rondgezaaid!'

En inderdaad, het gebeurde zoo als de bloem mij zegde.

De koele sefier was genaderd en speelde reeds in de spitten der graspijlen. Ik zag het vederwoud van de bloeme opvliegen, ik hoorde in de lucht nog roepen:

'Vaartwel! heb dank, goede broeders, voor uwe zorgen! Wij gaan onze zending van liefde, van broederlijkheid volbrengen! Wij gaan nieuwe schoonheid, nieuw geluk, bij middel van de kracht der vereeniging stichten!...'

'Houdt stil! - lieve bloempjes, riep ik, verwonderd en bewonderend hen na - hebt gij ook eene ziel?'

Nogmaals daalden zij neder, omzweefden mijn hoofd, klommen op en riepen van boven:

'Leer eerst kennen of gij uwer ziel waardig zijt, kom dan weder, en wij zullen u ook het gevraagde beantwoorden.'

Niet waar, geëerde lezer, dit bloempje is schoon; gij bemint het en ook zijne taal?

Wilt gij thans die bloem kennen, zoek dan in uwe boeken van natuurkunde, klas der samengestelde bloemen, en gij zult vinden:

LEONTONDON,

dit wil zeggen: *Leeuwen-tand*, omdat hare bladeren gebekt zijn in den vorm der tanden van dit dier. Nog zult gij misschien met de bloem niet bekend zijn; maar zoo ik u zeg dat de Duitschers haar kettingbloem noemen, omdat de kinderen er de holle stengels van plukken, het boveneinde in de ondereinden brengen en zoo ringen vormen, die vervolgens eene geheele ketting aaneenschakelen, en zoo ik er bijvoeg dat het platweg onze bekende *pissebloem* is - dan zult gij lachen, en waarmede? - met uwe eigene onwetendheid!

Want de taal, die het bloempje gevoerd heeft, hoe schoon ook, is in allen deele waar.

Op den hollen stengel groeit een rond bolleken met groene blaadjes omgeven. Die groene blaadjes worden kelk gemoemd, het ronde bolleken vruchtbodem, vermits de vrucht of het zaad er op groeit. De geheele bloem is eene verzameling van oneindig veel kleine wezens, die elkander ondersteunen en beschermen. Elk blad is eene geheele, volmaakte bloem. Want gij zult er bij elk, van onder, een worteltje vinden, waarmede het op den vruchtbodem groeit; dan een kelk en vervolgens een bloemhoofdje. Binnen deze bloempjes bevinden zich de stofdraden en de stempel.

Indien gij weet dat de planten ook geslachten hebben, dat er mannelijke, vrouwelijke en onzijdige bloemen bestaan, dan zult gij reeds begrepen hebben dat de echtgenoot en de vrouw hier in hetzelfde lieve wezen door de nauwste banden verbonden zijn.

Maar het merkwaardigste is, dat het onzijdige geslacht benevens de twee anderen, in de *Leontondon* niet ontbreekt. Rond de ontelbare kleine blaadjes, die elk eene kleine bloem vormen, waarin het mannelijke en het vrouwelijke zich bevinden, groeien andere bloempjes, die een enkel lang blad hebben, doch waarin de stofdraden en de stempel ontbreken. Deze worden dus onzijdig genoemd, daar zij noch mannelijk noch vrouwelijk zijn.

Denk nogtans niet, dat die laatste onnuttig blijven in een gemeenebest zoo wel ingericht als dat waar over wij handelen. Zoo zij niet in den echt zijn verbonden, dan toch volbrengen zij de taak der wakende, beschermende jongelingschap, waarvan de stem der natuur heeft gewaagd: gewoonlijk opent de *Leontondon* zich slechts op den middag, bij helderen zonneschijn; des nachts sluiten de bloemen zich toe, of liever de onzijdige bloemen bedekken met hunne geelachtige bladen, met hunne gouden schilden, de overige leden van de bloemenwereld die op één stengel groeit.

Elk der huwbare bloempjes verwekt een enkel zaadkoreltje. Is dit korreltje rijp geworden, dan verandert de bloem van gedaante. De stempel krijgt van boven eene vederkroon; van onder is hij aan het zaad gehecht. Zoo heeft de kettingbloem het aanzien van eenen vederbos. Bij de eerste windvlaag rukken zich de vederen van de plant af, en het zaad wordt heengevoerd, op dezelfde wijze als de kinders een lichten valscherm (parachûte) met een bolleken in de lucht laten stijgen. Overal waar deze zaadkorrels nedervallen, ontstaat eene nieuwe bloem. Van daar dat men de kettingbloem op torens en muren, als ook op alle soorten van gronden ontmoet.

Een oud gebruik doet gelooven dat de persoon die eene rijpe,

dus met vederen begroeide kettingbloem, in eenen adem geheel en al kan afblazen, nog lang zal leven.

In minder weelderige gewesten dan onze omstreken, in het Ardeensche, bij voorbeeld, is deze plant van groot nut voor de bevolking. Zij wordt er als salade hoog geprezen. In het vroegjaar zoekt men de jeugdige, bladrijke planten; men legt er eene schalie op, of men bedekt ze met aarde. De plant, aldus van licht beroofd, wordt geel, zacht en saprijk. Als salade smaakt zij een weinig bitter. In vroegere tijden was zij zeer vermaard als geneesmiddel voor maagziekten. Heden is zij niet meer in de mode; nogtans blijft zij altoos wat zij vroeger was. Het witte, bittere sap, in de kettingbloem besloten, is met opium gemengd, en om die reden zeer geschikt om de maagpijn te stillen.

Het bitterloof dat men hier ter stede als salade gebruikt, is met de kettingbloem van denzelfden aard. Het is broeder en zuster, zoo als men te zeggen pleegt: beiden zijn *chicoreën.*

In de klas der samengestelde bloemen, dat is, die het mannelijke, vrouwelijke en onzijdige geslacht vereenigen, behooren nog de Maagdelief, de Kamilbloem, de Zonnebloem, de groote Maagdelief of Johannisbloem, en zoo voorts.

R. ERKENS.

Lange Jan.

I.

Wantje! Wantje! - riep Anne-Mie, eene malsche en blozende boerin, tot een ander jong meisje, die juist de halve deur harer woonst opende.

- Ik kom, Anne-Mie.... - klonk het antwoord; en na het water uit den emmer, dien zij in de hand hield, in de grep van het voorhof gegoten te hebben, was het bevallige Wantje Vereecke in éénen sprong bij hare vriendin.

- Gij weet zeker niet, dat ik u zulk goed nieuws te vertellen heb? - zegde Anne-Mie grimlachende, terwijl zij, neêrgeknield, eenen struik onkruid losrukte uit het veld, waarin zij werkte.

- Zeg het dadelijk: ik ben haastig; want ik moet voor den kost zorgen....

En rechtstaande fluisterde de schalksche meid aan het oor harer vriendin:

- Ik heb den jongen baron gezien.....

Wantjes ronde kaakjes kleurden zich met een veelbeduidend rood, dat gewis den ongevoeligsten jongeling der wereld gelukkig zoû maken, - indien hij er van de oorzaak was.

- Gij moet niet blozen; hij heeft geen kwaad gezegd. Integendeel: hij vindt u het schoonste kind van tien uren in het ronde. Gebaar u zoo onnoozel niet: wij weten wel, dat gij zijne oogskens van liefde in uw hart sluit!

Die woorden schenen Wantje genoegen te geven; want zij kon moeilijk eenen lach bedwingen.

- 't Is waar, Anne-Mie; wanneer hij mij beziet, dan kan ik niet zeggen, wat ik zoo al gevoel. Ik zoû wel liever naar den grond kijken; maar....

- Zie eens dit onschuldig lam....

- Spot niet, ik zal u iets toevertrouwen; doch gij moogt het van uwen mond niet laten gaan....

Zij wierp hare zoete blikken in den omtrek, als om te zien of niemand haar kon hooren, en zonder verdere waarborg van geheimhouding aan Anne-Mie gevraagd te hebben, - iets wat zeer natuurlijk ware geweest - sprak zij met halve stem:

- Gisteren heb ik mijnheer Edmond ontmoet, omtrent den meersch. Hij vroeg mij, waarheen ik ging. Ik stond versteld als iemand, die nog nooit een man had gezien, en er vertoonden zich wel duizend sterrekens, als hij zijne hand onder mijne kin wreef, terwijl hij zegde: ‘Kijk, Wanneken lief, als ik u reeds zoo schoon zie met die boerinnekleêren, dan denk ik wat gij zijn zoudet, indien gij gekleed waart, gelijk de dames uit de stad. Wilt gij meêgaan naar Brussel? ik vertrek overmorgen. Alles wat uw hartje lust, zult gij van mij krijgen. Het is ginder wat plezieriger dan op dees verdrietig dorp....’ Hij zou mij misschien nog meer gezegd hebben; maar de zoon van den bakker kwam in de verte aangegaan, en gij weet welk kwaadspreker die rosse Jelle is. Ik rukte onbeleefd mijne hand uit de zijne; want hij had ze zachtjes vastgegrepen, en ik liep weg zonder te antwoorden.

- 't Was dom genoeg! - zoo luidde het verwijt, dat de gevaarlijke vriendin het al te natuurlijke meisje toeriep - Weet gij

wel, dat mijnheer Loulière het doen zoû, net als hij zegt? Alle menschen zijn voor het geluk niet geboren, gelijk gij, Wantje. Mardzie! gij hebt leelijk uwe kans verkeken, zulle?

En zij zag arglistig op, om het uitwerksel van haar gezegde gâ te slaan.

- Ik heb er dikwijls aan gedacht,.. - mompelde de betooverde Eva's dochter, terwijl hare vingers met den veelkleurigen halsdoek speelden, die hare welgemaakte borst bedekte; - maar wat zoû men op het dorp zeggen? En lange Jan? Hij ziet mij toch zoo gaarne; hij zoû mij opzoeken, al ware het aan den versten kant der wereld.

- Waarover bekommert gij u!... Lange Jan! durft gij zeggen dat gij iets voor hem gevoelt?

- Ik weet het niet....

- En ik nog min; doch wat ik weet, is wat ik doen zoû, indien ik kiezen mocht tusschen eenen nijdigaard, die mij geheel mijn leven aan de boterkern zoû laten staan met mijne klompen, en eenen edelman, die mij in eene koets zoû laten rijden, in zijde

en andere kostelijke stoffen gekleed: ik zoû eenvoudig verklaren, dat ik ga dienen als meid....

Het gesprek werd onderbroken door het geroep van Wantjes moeder, die aan de deur was komen uitkijken naar de reden, waarom het wegwerpen van eenen emmer vuil water een geslagen half uur vereischte.

- Wij zullen er t'avond over voortspreken.

Dit zeggende stoof Wantje naar hare woonst; de vreugde glinsterde

op haar gelaat: zij voelde zich tevreden over de looze raadgevingen der gezellin, omdat zij overeenkwamen met de neiging van een onbezonnen gemoed. Zij had, in hare geheime overpeinzingen, juist als Anne-Mie gedacht. Toch verhinderde haar iets; zij was te eenvoudig om te begrijpen, dat zulks de stem was van het eerlijk geweten; maar nu had eene andere gesproken in denzelfden zin van hare eerste meening. Dit vond zij heel natuurlijk, en het denkbeeld aan kwaad kwam haar niet eens te binnen. Zij was tevreden, arme sloor! Hadde zij gezien, hoe hare zoogenaamde vriendin in de vuist lachte en haar zegepralend nakeek, toen zij heenliep, misschien zoû eene enkele bedenking eene andere richting aan haren geest gegeven hebben. Zij had wellicht geraden, dat Anne-Mie aldus handelde uit louter eigenbelang. Het was ook zoo; want de slechte raadgeefster had voor zich zelve gewerkt met al de stoutmoedigheid van den vrouwelijken list: zij minde Langen Jan, en deze was verzot op Wantje. De liefde, - die noodzakelijke plaag, welke zooveel andere plagen te weeg brengt - was hier in het spel. Het is genoegd gezegd.... O liefde!

- Waar blijft gij zoo lang? - knorde moeder Vereecke, toen hare dochter in huis kwam.

- Ik heb zelve de pataten moeten afgieten.

Wantje hadde moeten bekennen, om in waarheid die vraag te beantwoorden, dat belangrijker dingen haar bezig hielden, en, indien er een schat aangelegen was, zij de aardappelen toch zoû laten overkoken hebben; maar zij zweeg.....

De stilte duurde een groot kwaart uurs: men hoorde in het vertrek niets dan het gesuis van het kokende water. Het hart der maagd kookte nog meer.

- Wat was dit toch voor een belangwekkend gesprek, hetwelk u het huishouden deed verwaarloozen? - vroeg moeder Vereecke.

- Het was Anne-Mie, moeder, die mij vertelde dat de jonge baron haar van mij heeft gesproken.

- En waren het zulke zonderlinge dingen, dat gij zucht, en er nogtans blijde uit ziet?

- Neen; niet meer dan gister, toen ik hem heb ontmoet.....

Moeder Vereecke keek met verwonderde oogen boven de dikke glazen van haren koperen bril:

- Ik vind het nog al aardig, Wantje, dat gij mij van die ontmoeting nu maar het eerste woord spreekt. Moest gij dit dan verduiken.....

- Heb ik het u gister niet gezegd?

Het meisje deed deze vraag op eenen toon, die geenen twijfel liet, dat zij waarlijk meende het avontuur aan hare moeder te hebben medegedeeld. Doch toen deze ophield met breien, om haar hoofd ontkennender wijze te schudden, kreeg het lichtzinnige veldbloemeken de verzekering in den waan verkeerd te hebben. Zij had bij hare tehuiskomst gewis zoodanig jonker Edmonds woorden herhaald, dat zij overtuigd was luidop uitgebracht te hebben, hetgeen slechts binnen 's monds was gebeurd: de tong alléén had hare dienst niet gedaan.

En nu begon zij, onder de kloppingen van haren jagenden boezem, aan hare moeder te vertellen - op hare manier - hoe vriendelijk de jonge kasteelheer zich steeds voor haar toonde, hoeveel streelende complimenten hij haar had toegestuurd, en hoe Anne-Mie haar had verklaard, ‘dat eenieder zoo voor het geluk niet was geboren.’ Men zoû denken, dat zij in al de natuurlijkheid harer maagdelijke domheid, iets bekende over de voorstellen van den verleider? In het geheel niet. Zij wist rond den pot te draaien zonder zich zwart te maken; want zij wilde immers geen wantrouwen verwekken, dat haar inzicht kon dwarsboomen: er zijn tot heden nog geene jeugdige vrouwen gevonden, - hoe dood onnoozel ook - die iets gebiecht hebben, hetwelk zij belang of goesting hadden te verduiken.

Bazin Vereecke luisterde met zichtbare voldoening naar het kort verhaal van hare dochter; terwijl zij sprak, staarde zij haar aan met liefdevolle blikken, die getuigden, dat zij volkomen deelde in 's vleiers beoordeeling over het schoone beeld, hetwelk haar nog schooner voorkwam, omdat het *haar* werk was. De oudheid gewaagt van kunstenaren, die verliefd werden op hunne voortbrengsels: misschien is dit, in onze eeuw, meer het geval dan vroeger; doch de overlevering heeft wellicht nog den tijd niet gehad om onbescheiden de keukenzaken dier bevoorrechte menschen openbaar te maken. Wat er ook van zij: ik vraag mij af, wat zij

zouden gedaan hebben, indien hunne scheppingen eens hadden kunnen spreken en, uit eigen mond, de loftaal harer bewonderaars hadden verkondigd? Men mag dus niet boos zijn op moeder Vereecke, omdat zij hare tevredenheid zoo weinig verborg, en niets kwaads vond in de woorden van den baron de Loulière.

- Ik heb altijd gemeend, Wantje, dat gij iemand beters waard zijt dan uwen grammoedigen Jan. Gij ziet wel, dat ik niet alleen van dit gevoelen ben, vermits Anne-Mie er ook aldus over denkt. Dit doet mij genoegen. Ik had haar zooveel openhartigheid niet toegegeven: altijd beschouwde ik haar voor eene afjonstige inborst. Indien gij Jan Verlooven eens den zak gaaft, ik zou er waarlijk niet kwaad om zijn, en uw broeder Cies nog minder.... Wat is dit gerucht?

Op dit oogenblik verscheen eene groep zingende jongelingen aan den grooten lindenboom, die op den hoek stond van den aardeweg, waarin de hofstede van het gezin Vereecke was gelegen.

De beide vrouwen waren aan de deur gesneld.

- Ik weet, wat het is, - riep Wantje, - de jaarlijksche prijsbolling van den *Gouden Appel* is afgeloopen, en de lustige vrienden leiden den overwinnaar in triomf rond het dorp.

- O, die rumoermakers!....

- Maar ik geloof, dat het Lange Jan is, die in hun midden gaat.... Wel, tsuzesmenschen! hij heeft koning gebold! Kijk eens, hij draagt aan zijnen hals eene medalie en een groot lint!...

Ondertusschen was de stoet op twintig stappen de hoeve genadert. De kreten: ‘Leve Lange Jan! Leve onze koning!’ werden eensklaps luidruchtiger aangeheven. De bolderssire ging inderdaad met statigen tred te midden zijner makkers, die waarlijk zijne onderdanen schenen, wat de gestalte betreft. Alvorens uit het zichtbereik te verdwijnen, sloeg de gevierde overwinnaar eenen laasten oogwenk, vol liefde en hoogmoed, naar zijne beminde; deze veranderde van kleur, misschien voor de derde maal in eenige stonden, en de blijde schaar ging, vrolijker dan ooit, de kerkstraat in.

Een jongeling had zich van de groep gescheiden. Het was Cies Vereecke, die, zijne woonst binnentredende, slecht gezind tot zijne moeder en zuster zeî:

- Ik zoû wel tien pandoerkens van mijn geld geven, hadde iemand anders dan Jan Verlooven koning gebold!

Dan begon hij te vertellen, dat hij gedurende het spel in strijd was geraakt met den prijswinnaar: de koster liep in de rolbaan, en kreeg den bol van Jan, die juist schoot, op zijn been; gelukkig zonder groot beletsel. Al de makkers hadden gelachen, en riepen

dat het wel besteed was; dat de nietspelers maar op zijde te blijven hadden. Jan voegde er spottend bij: ‘het is eene goede les voor den naasten keer, koster!’

- Dit gaf mij de overtuiging, - sprak Cies - dat Verlooven de zaak had volbracht met opgezetten wil, en ik verweet het hem. Dan wierd hy in eens kwaad, als naar gewoonte, en verbeeldt u, hij dierf mij toeroepen: ‘Zijt gij nu ook al een mouwvager

van den koster geworden? Die twistdrijver loopt altijd in de rolbaan, om ons te hinderen. 't Doet hem zeker pijn, dat wij ons vermaken. Wilt gij eens zijnen weg volgen, dan zal ik wel uw been voor staak nemen!..'

Moeder Vereecke sloeg de handen te zamen.

- Die uitval stoorde mij zoodanig, ging de aanklager voort - dat ik op hem zou toegevlogen zijn, om hem met mijne vuisten te doen kennis maken; maar de gezellen hielden mij tegen, en gaven mij ongelijk. Ik moest den koster, beweerden zij, zijne zaken zelven laten rekenen; eenieder had over hem te klagen. Ik werd kalm, ofschoon het mij hinderde, dat de kameraad, voor wien ik was tusschengekomen, zonder een woord te spreken, den *Gouden Appel* had verlaten.

Er werd lang nog over Jan gehandeld; bazin Vereecke gaf aan haren zoon gelijk in al zijne uitvallen over het karakter van den toekomstigen schoonbroeder. Cies zoû hem nog denzelfden avond opzoeken, om hem te zeggen, dat hij geen voet meer over den dorpel zijner woning hoefde te zetten. Hierin was hij overeengekomen met zijn moeder, ofschoon Wantjes toestemming niet was gevraagd geweest. Zoo gebeurt het altijd in zaken van dien aard; de persoon, wie er meest in betrokken is, wordt minst geraadpleegd. Er dient nogtans opgemerkt te worden, dat de vrijster zich tegen die beslissing niet had verzet; zij had geluisterd en gezwegen. Wat beteekent dit? Die het hart der vrouwen kent zal die vraag oplossen, en daar er haast bestaat, om dit verhaal voort te zetten, zullen wij niet wachten tot dat die begaafde sterveling gevonden zij.

Een uur later was Cies Vereecke in de herherg, waar de koning met zijn boldershof feest vierde; hij koos een oogenblik, dat de held niet al te druk omringd was: om hem aan het oor te fluisteren:

- Gij zult mijne moeder en mij plezier doen ons huis in het vervolg voorbij te gaan, en niet meer aan onze Wanne te denken.

Jan trok een vies gezicht, bezag den volbrenger der slechte boodschap medelijdend aan, al schokschouderende, en antwoordde met eene zekere boerenmajesteit:

- Laat mij gerust.

- Kavelier! - werd er op den zelfden stond geschreeuwd; Jan schoof dicht bij de teerlingtafel, huilde het herhaalde 'hoera!' mede, en sloeg op Cies Vereecke zoo veel acht, als of hij niet bestond. Deze, van zijn stuk gebracht door die honende kalmte, verliet schoorvoetend en nijdig de drinkplaats.

Wat is de mensch toch een onbegrijpelijk samenhangsel van goed en kwaad. Uit eene lofbare beweging van een beste binnenste, en omdat eenieder lachte bij het toeval in de rolbaan, had Cies zich geschaard langs den kant van den koster, die nogtans niet meer zijnen makker was dan de anderen. Bij den uitval van Jan, had hij zich in eenen vriendenkring zoodanig afgezonderd gevoeld, dat zijne eigenliefde gekwetst was; onder de hand lag een middel

om zich te wreken, en hij zou het gebruiken. Nu op eens, was zijne inborst zoo verslecht, dat de haat hem bekwaam maakte tot alles.

II.

Het feest in den *Gouden Appel* was afgeloopen. Er was wel nog gedruisch en volk in de herberg; maar de allerhande speelpartijtjes, die altijd op de sirebolling volgen, waren ten einde. Alleen de plakkers bleven zitten: zij hadden zeker nog geene voldoende zondagsche hoeveelheid gerstennat in het keelgat gegoten, en waren niet genoegzaam beschonken om in het naar huisgaan van tijd tot tijd een gesprek met eenen boom aan te vangen, of om eene redevoering te houden met eenen steen, die de onbeschoftheid had zijne tegenwoordigheid te doen gevoelen aan de al te slepende voeten van den waggelenden nachtridder.

Jan Verlooven was heengegaan met een zestal zijner makkers, en zij zongen zonder ophouden:

> 'Waar kunnen wij toch beter zijn
> dan bij ons' goede vrienden?'.

Wat er al omging in het gemoed van Langen Jan is moeilijk te beschrijven. Hij was toch zoo gelukkig! Bij poozen sloeg hij hoogmoedig de verrukte oogen naar het blinkend rond, dat op zijnen frak op en neêr bengelde, telkens hij eenen sprong deed bij het aanheffen van het referein. Hij dacht aan zijn Wantje, die hij in zijne verbeelding ook verheugd zag, omdat hij nu de eerste bolder van het dorp was uitgeroepen, en eenieder zijne knaphandigheid vierde. Binnen weinige stonden zoû hij bij haar zijn, en aan de teedere geliefde vertellen, hoeveel eer men hem had bewezen; zij zoû met zooveel belangstelling het kostbaar zilver bezichtigen, en het opschrift, dat aan zijne heldendaad herinnerde, lezen en herlezen. In één woord, hij gevoelde duizende gewaarwordingen, die aan velen den lust zouden geven, om ook eens den rollenden scepter met een rollend stuk hout te verwerven!...

Eilaas! alle aardsch genot is vergankelijk, al draagt men eene kroon! Dit ondervond weldra sire Verlooven, want plotseling bezweek het lied op zijne bevende lippen. Hadde hij aan den arm van twee makkers niet gehangen, misschien zonk hij ten gronde....

- Wat krijgt gij, dat gij gaat alsof uwe beenen u niet meer dragen wilden? - vroeg een der vrienden.
- Niets! niets! laat mij los....
- Neen.... wij zullen u tot aan huis geleiden, zoo als het ons inzicht was. Zijt gij gek? Kom! kom!....

> Laat ons zingen,
> laat ons springen,
> laat ons vrolijk zijn....

En de zwierende dorpelingen sleurden hem mede tot aan zijne woonst, daar klonk meermalen hun oorverdoovend gejuich, terwijl zij zich rondom hem schaarden. Hun geroep was hem nu pijnlijk, daar hij eensklaps een ander mensch was geworden. Jan

nam afscheid van zijne gezellen, zonder dat zij, in het volle hunner vreugde, op zijne droefgeestigheid verder acht sloegen.

- Proficiat, Jan! - riep hem, bij het binnentreden, zijne goede moeder toe, die niet gezien had, hoe gejaagd hij was.

Hij liet zich moedeloos op eenen stoel nederzijgen, en brulde:

- Hel en duivel!

- Wat krijgt gij nu? - luidde de vraag van pachterse Verlooven; zij meende eerst, dat haar zoon onder den invloed van den drank verkeerde.

Hij stampvoette nijdig, en grijnsde met de tanden.

- Ik ben diep ongelukkig!...

- Verliest gij uwe zinnen?... Ongelukkig! Dezen namiddag zijt gij hier voorbij gekomen als uitgelatene scholieren: gij waart nog de ergste van allen, en deedt bij mijn zicht uwe muts in de hoogte vliegen.

- Dezen namiddag, ja... maar nu!

Zijne woede scheen te vermeerderen; hij trok koortsachtig het lint zijns eermetaals aan stukken, en wierp alles ten gronde. Een gil slakende, rees hij op, ging tot aan de tafel, liet er wanhopig zijn hoofd in de handen vallen, en sloeg met de vuist op het houten blad, terwijl hij uitriep:

- Ik zal hem wel vinden! ik zal hem wel vinden!

- Gij hebt zeker alweder twist gehad? - morde bazin Verlooven, terwijl zij het eermetaal van den vloer raapte, en het voorzichtig op het schouwstuk ging leggen.

Driftig vatte Jan zijne neêrgevallen muts, en richtte zich naar den uitgang van het huis.

Op één wenk was de moeder aan de deur, en belette hem te vertrekken.

- Gij zult hier blijven!....

Nu zag de verschrikte vrouw, dat haar zoon hoegenaamd niet bedronken was; zij nam hem zachtjes bij den arm, en bracht hem vóór eenen stoel. Een weinig tot kalmte gekomen bij haar gebod, zette hij zich sprakeloos neder.

- Wat is er gebeurd? - zegde zij met streelende stem. - Wie heeft u iets misdaan?... Blijf gerust zitten, en word eens een beetje redelijk, opschieter, die gij zijt.

- Moeder... is de jonge heer Loulière een dikke vent, zoo wat grooter dan gij, met eenen langboordigen hoed? ik heb hem maar ééns gezien...

- Ja, vriend. Waarom moet gij dit weten?... stil, zeg ik u!...

Jan had eene poging gedaan, om op te staan, welke onmiddellijk door eenen duw zijner moeder werd verijdeld, en hij klaagde:

- Anne-Mie heeft mij dikwijls gewaarschuwd; maar ik heb

haar niet geloofd? Zie! ik zoû mij de haren uit den kop rukken.

- Gaat gij haast duidelijk beginnen te spreken?

- Luister, moeder; toen ik zoo even door de vrienden naar huis werd geleid, zag ik in de verte aan den slagboom van de dreef, die tot het hekken van het kasteel loopt, Wantje met....

Hier verkropten de woorden in zijne toegenepene keel; hij deed eene ongeduldige beweging met het hoofd, en ging weldra voort:

- Ik dacht juist aan haar: daarom meende ik, dat ik mij bedroog; zij werd ons eerst gewaar, als wij reeds onze straat insloegen, zoodanig was zij bezig: wij hielden nogtans lawijt genoeg.... zij liep in eens weg langs de plank, die over de gracht van Vereeckes korenveld licht. Zij heeft mij wel gezien! Hoe gelukkig, dat de makkers haar niet bemerkt hebben: wat zouden ze met mij spotten!

- Ba! waarom gij u kwaad maakt: het sop is de kool niet waard. Mag Wantje nu met niemand spreken? Wie zegt u dat het de baron was? gij kent hem niet, en het was schier avond, toen gij binnenkwaamt: wij zien nu bijkans niet meer zonder lamp. Ik ga ze aansteken. De Vereeckes hebben immers goed in pacht van de heeren. Waarom zoo dadelijk alles langs den zwarten kant nemen? Gij zult u nooit beteren. Hef eens uwe armen op: ik moet het eten zetten.

- Ik heb geen honger. Ik ga uit.

- Gij zult niet uitgaan, en zult eten; hebt gij mij verstaan?

- Geef mij de medalie terug, moeder. Ik wil ze eens aan de Vereeckes toonen.

- Ta! ta! al nesten, Jan. Gij zoudt er op uwen poot gaan spelen. Slaap maar eens goed uit, jongen: gij zult dan morgen nog zoo gerust zijn. Waarachtig, gij schijnt niet te denken, dat gij om vier ure met het graan naar Gent moet. Daar is versche bloêworst met appels. Ik weet, dat dit uw tand is: gij kunt 'nen keer uw buiksken laten kermis vieren. Heilige deugd! 't en is nog geen klein bier, die schoone zilveren penning met dit breed lint. Wat hebben ze getierd, Jan, voor uwe sirebolling! Wat hebben ze getierd!

Aldus wist bazin Verlooven den misnoegde met een zacht toomtje te bedaren. Zij was evenwel niet min gepijnigd dan haar zoon over de lichtzinnigheid van Wantje; maar zij wilde - het vast besluit hebbende er 's anderdaags moeder Vereecke ernstig over te berispen - hem de zaak uit het hoofd steken, daar zij de onstuimigheid van zijn karakter kende. Zij gelukte er ook volkomen in; want zij deed hem spreken over den kampstrijd, over de wijze waarop de eereprijs was betwist geworden, en Jan klapte weldra, onder het avondeten, alsof er niets gebeurd ware.

Na zijne moeder omhelsd en haar eenen goeden nacht gewenscht te hebben, ging hij rustig slapen.

Bij de eerste klaarte van den dag, stond de wagen ingespannen en geladen vóór de hofstede van bazin Verlooven: Jan was reeds werkzaam geweest bij het vroegste kraaien van den haan.

- Zeg aan bakker De Vos, dat hij eenen fijnen neus had, toen hij zoo vroeg voor de provisie zorgde. Het graan zal vrijdag op de markt één gulden den zak rijzen. Hij mag wel voor zijnen goeden koop in gouden geld betalen! riep de pachterse tot haren zoon, wanneer hij op den bok sprong.

- Ja, moeder tot t'avond....

Hij klikte met de tong, de hoefijzers van het paard sloegen vuur, en de wagen rolde daavrend langs den steenweg, die van Oordeghem - een dorpje tusschen Brussel en Gent gelegen - naar de hoofstad van Vlaanderen leidt.

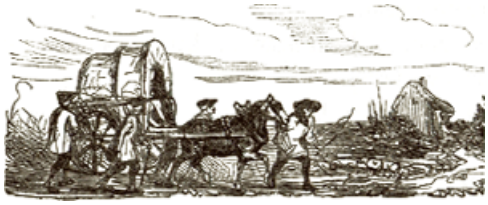

De pachthoeve van bazin Vereecke bleef dien morgen langer gesloten dan naar gewoonte. Het was reeds vijf ure toen Cies, aan wien al de stoornis van den vorigen dag eenen vasteren slaap had verschaft, in het benedenvertrek kwam, waar hem gewoonlijk koffie en brood stonden te wachten.

- Verduiveld! - riep hij uit in kwaden luim, daar hij zag dat hij nog de eerste te been was; - wij hebben ons allen overslapen, zoo het schijnt! Ik ben zeker, dat de knechten reeds een half uur aan het hekken wachten. Wantje! Wantje! Is het voor vandaag of voor morgen? Kom! wat moed: de menschen zouden haast meenen, dat wij rentiers zijn geworden.

- 't Is wel de moeite waard zoo te tempeesten, omdat Wantje zich eens overslaapt! - zegde de moeder, vóór de trapdeur verschijnende, waaraan Cies stond te roepen. - Doe maar het hekken open, en verdeel het werk onder de knechts; gij zult bij uwe terugkomst alles klaar vinden.

Cies nam de sleutelbossen, en ijlde het huis uit.

Bazin Vereecke deed zelve het hout in den haard branden; hing den waterketel over het vuur, en als het ontbijt gereed was, ging zij naar de kamer van haar ‘bedorven kind,’ om haar te wek-

ken. Zij meende te droomen; want zij zag het bed verlaten, en het venster geopend. Sidderend, met een schrikkelijk voorgevoel, riep zij hare dochter, en toen eene doodsche stilte alleen hare stem beantwoordde, was het alsof haar hart zich onder de kloppingen verbrijzelde. Zij bleef als aan den grond vastgenageld. Buiten bewustzijn kwam zij beneden, op het oogenblik dat haar zoon weder de woonst binnentrad.

Na verscheidene maal gepoogd te hebben te spreken zonder klank op hare tong te krijgen, gilde zij op doffen toon:

- Wantje is in huis niet!

Als een bliksemschicht vloog Cies naar boven; weldra hoorde men hem zuchten in de ijdele kamer zijner zuster, en hij vond de macht niet, welke zijne moeder had gevonden, om al de trappen af te gaan. Bleek als een stervende, zeeg hij neder aan de deur, die naar het verdiep leidde, en bleef daar roerloos.

- Waar is mijne dochter? waar is mijne dochter? - huilde de moeder, die bijna zinneloos heen en weder liep.

En daarop volgde nogmaals eene stilte, die ijselijk was.

Wanneer Cies kracht had herkregen, om uit zijne verpletterende beweegloosheid te geraken, naderde hij zijne moeder, die in den hoek der schouw met het hoofd tegen den muur gebogen stond: zij verstikte in de tranen, welke opwelden, en geenen vrijen loop konden vinden.

- Moeder.... is zij gister avond na mijn vertrek nog uitgegaan?

Zij meende te antwoorden, doch begon overvloedig te weenen. Nu was zij gered: één stond meer, en de arme vrouw bezweek onder hare droefheid.

- Anne-Mie... heeft haar... komen halen... en reeds om acht ure was zij terug.

- Heeft zij Langen Jan gezien?... Ha! het wordt klaar in mijnen geest. Wij spraken over hem, gister in hare tegenwoordigheid... Wij zegden dat hij hier niet meer moest komen. Zij heeft gezwegen!... Ja! hij moet van haar weten...

Cies was reeds op straat, bij het laatste woord. Verslonden in hare smart rustte de wreed beproefde weduwe met het hoofd op de plank van het venster, waarbij de jongeling haar in den zetel had gezet; zij lag daar sinds langen tijd, aan een' levenloozen klomp gelijk, wanneer pachterse Verlooven op den buitenkant der ruit tikte. De gefolterde vrouw hoorde dit gerucht niet, en de bezoekster meende dat zij sliep. Eenigszins verwonderd, kwam zij het huis binnen. Een pijnlijk geklag, dat den gorgel der lijdende ontsnapte, bewees alras hare dwaling.

- Trees, zijt gij ziek? - vroeg zij met angst, terwijl zij lichtelijk aan den schouder der oude vriendin schudde.

Moeder Vereecke lichtte langzaam het hoofd op; hare oogen draaiden verwilderd in hunne holten, en zonder iets te zien stamelde zij:

- Wie heeft mij geroepen?

- Ik, Trees, wilt gij een glas water?....

Bij die stem vielen schier de handen der raaskallende neder; haar stoel deinsde achteruit onder de beweging, die zij overeinds deed, en koortsachtig bewogen zich hare lippen:

- Gij hier?... Waar is mijne dochter?

Bazin Verlooven bleef verpletterd bij die vraag, en gaf geen antwoord.

- Ha! gij spreekt niet? gij hebt ook de hand geleend, om mijn kind in het verderf te storten.... Uw Jan heeft ze mij ontrukt, en gij brengt ze mij niet weder!...

Het scheen dat die uitval haar weder had afgemat; want zij viel terug op haren zetel.

Er gebeuren dingen in het leven, die men nooit moet beoordeelen zonder de omstandigheden te onderzoeken, waardoor zij zijn ontstaan. Dit is hier ook het geval. De beschuldiging had iets wreeds, daar zij was uitgebracht tegen eene moeder, door eene andere moeder, die - verkeerde zij al in het bezit harer geestvermogens - zulke lastering alleenlijk niet zoû durven denken hebben: immers, de waarheid, onder welke weifelende vormen ook, schetste zich af in hare gedachten. Echter moet men rekening houden van den harden slag, die hare ziel zoo onverwachts schokte, en daarbij in acht nemen, dat zij bij het herkrijgen van haar bewustzijn, de verdenking van haren zoon op Langen Jan hoorde vallen. Gansch aan zich zelve overgelaten, had zij stellig geene beschuldiging tegen dien onplichtige opgevat; doch in het beeld van den waren misdadiger vond zij dit van hare medeplichtigheid: het geweten sprak, en zij kon het gerust stellen. Die strijd deed zich vluchtig op in haar binnenste. Hij kreeg eene oplossing, die eene onrechtvaardigheid tot gevolg had; maar bazin Vereecke, niets overwogen hebbende - zooals het altijd gaat in gelijksoortige geestesworstelingen, - had wezentlijk geen besef van die onrechtvaardigheid. In zulke toestanden vindt men dikwijls de verklaring van erge gevolgen: men mag er zelfs bijvoegen, dat die verklaring de verschooning der daad medesleept. Waarom niet? de mensch is slechts laakbaar, als hij kwaad doet in de volle koelte van den opgezetten wil en van het ongekrenkt verstand.

Ofschoon pachterse Verlooven veel leed gevoelde bij het wreede verwijt harer vriendin, toch maakte die gewaarwording weldra plaats voor louter medelijden.

- Dat de goede God u vergeve!

Dit was haar eenig antwoord.

- Geef ze mij weder; houd ze niet opgesloten: als zij Jan oprecht bemint, kunnen zij elkander wederzien....

Die zinsnede was nog niet voleindigd, wanneer Cies ijlings in de plaats verscheen. Vervoerd van toorn bij het zicht van de buurvrouw, grijnsde hij haar toe:

- Ik vind u eindelijk! Uw huis was gesloten: ik weet niet, waarom ik de deur niet heb opengestampt. Gij zult mij zeggen, wat uw zoon met mijne zuster heeft gedaan; waar hij ze verborgen houdt....

- Om 's hemels wille, Cies, wees bedaard. Ik heb Wantje niet gezien.... Jan ook niet; hij is....

- Gij liegt! Hij heeft haar doen wegloopen van ons, omdat hij wist, dat wij van hem niet langer meer wilden: ik heb het hem gister avond met eigen mond verklaard! Kreeg ik hem onder mijne handen, ik zoû hem verpletteren. O! die nijdigaard! die..

- En gij? wat zijt gij, die daar geweld doet, alsof gij de wereld gingt verzetten, en schreeuwt gelijk een razende? Voor wie neemt gij ons....

- Gij durft ons nog beleedigen, terwijl gij de marteling mijner moeder ziet! gij komt dien schurk verdedigen! Welaan, het is gedaan; ga uit mijne oogen.... of ik werp u op de straat!..

Die bedreiging was onmiddellijk uitgevoerd. Cies greep haar bij den arm; in eene overmaat van driftige gramschap, stak hij de arme vrouw buiten, en smeet de deur op haar toe.

Het ware overbodig te zeggen, wat schrikkelijk uitwerksel die daad van hardnekkigen waanzin had op de reeds geteisterde weduwe. Hoe zij tot aan hare hoeve sukkelde, en wat smart zij onderstond, om zulk klein eindeken weegs af te leggen, is onbeschrijfelijk. In de kamer gekomen, waar haar bed stond, viel zij op het ledekant, als ware zij van alle leven ontbloot.

Toen zij hare krachten terugkreeg, vond zij Anne-Mie bij hare sponde zitten. De slechte raadgeefster kende - door het onderhoud van den vorigen avond - de inzichten van Wantje, en het lot, dat haar reeds beschoren was. Zij vond dus niets natuurlijker dan eens op loer te gaan in de hoeve van bazin Verlooven.

De bedenkelijke toestand van Jans moeder, en het vernemen van al hetgeen er gebeurd was, gaven de onbezonnene boerin berouw over haar gedrag.

Doch dit berouw, hoe rechtzinnig ook, kwam te laat, - gelijk het gaat met alle berouw; het leverde nogtans iets goeds op, vermits Anne-Mie al hare zorgen en al hare teederheid besteedde, om de droefheid der lijdende te verminderen. Het was, inderdaad, door haren bijstand en door haren troost, dat de zieke omtrent den middag haar bed kon verlaten. Zij had moed geput bij de overdenking, dat zij zooveel mogelijk aan haren zoon, bij zijne te huiskomst, het voorgevallene moest verbergen: het kruis, dat hij zoû dragen, was al zwaar genoeg, om hem niet te zeggen, wat zijne moeder had geleden.

- Ik vergeef hun het kwaad, dat zij mij gedaan hebben, - zegde zij, wanneer zij met de hulp harer bezorgster uit haar bed kwam, en bij den haard ging zitten. - Ik vergeef het hun, omdat zij door de droefheid niet wisten, wat zij deden. Zeker werd ik ook dolzinnig, indien ik mijn kind verloor; maar zie.... ik zoû toch niet onrechtvaardig voor mijne vrienden wezen.....

De twee vrouwen gebruikten al den overigen tijd, om te beraadslagen over de voorzichtigste wijze, waarop zij aan Jan de verdwijning zijner beminde zouden te weten brengen; zij waren nog altijd aan het bespreken van hetzelve punt, als het rollen van den wagen de komst van den met zooveel angst verwachte aankondigde.

Zij beefden beiden, en al hunne beloften van kloekmoedigheid konden zij niet houden.

Alle voorzorg was overigens vruchteloos, want nauwelijks trad Jan binnen, of hij vroeg, wat er gaande was: het aarzelen der vrouwen zeî hem meer dan duizend woorden, en, als een pijl den boog ontschoten, was hij in de opene lucht.

III.

De tijding van Wantjes schaking was weldra door eenieder gekend.

Op het oogenblik, dat Lange Jan zijne woning verliet, stond een hoop volk op de gemeenteplaats. 't Ware onnoodig het voorwerp van het gesprek te melden.

- Wat kunt gij er aan doen, Cies? gij zijt te beklagen, bazin Vereecke ook, en uwe zuster nog het meest.

- Kan er dan niemand van u denken, waar zij is? heeft niemand haar gister avond ergens ontmoet?

Dit was de ondervraging, welke Cies Vereecke, nog altijd in volle opgewondenheid, tot de verzamelde boeren richtte. Men had hem in den kring geroepen, toen hij uit het huis des burgemeesters kwam, bij wien hij, waarschijnlijk, om goeden raad was gegaan. Hij had zulks noodig, de arme bloed: want sinds den korten tijd, dat hij met zijne dorpgenooten was, had hij al weder een' heelen boêl buitensporigheden uitgekraamd.

Er zijn altijd spotters, die zelfs geene droefheid eerbiedigen.

- Wees gerust, - zeî een van dit slach, - zij is goed bewaakt: zij zal niet verloren loopen.

En een ander:

- Ik heb ze gezien; maar zij was niet alleen....

- Die het ongeluk heeft te schimpen breek ik den nek! - viel Vereecke in.

- Gij zoudt gaarne de waarheid weten, en zijt gestoord, als men ze u zegt. Verdord, ja! ik heb ze gezien, gister, aan de weide, met den jongen baron....

- Gij tracht mijne zuster te beschuldigen, om uwen vriend Jan te verschoonen!

Cies, die op den kwaadspreker wilde toevliegen, werd door de anderen tegengehouden.

Jelle van den bakker, dezelfde van wien Wantje in haar vertrouwelijk onderhoud met Anne-Mie sprak, had geenen lust den toorn van Cies op zijn lijf te voelen uitstorten; hij vertrok dan ook stillekens, en mompelde, bij het heengaan, met een venijnig genoegen:

- Comedie! wij weten nu, waarmêe de Vereeckes zoo breed leven....

Een oude man naderde den gekwelden broeder:

- Uwe moeder heeft ongelijk gehad de inzichten van jonker Edmond aan te moedigen, en Wantje niet strenger te behandelen. Geloof mij, Cies lief: ik weet er iets van.

Hij, die dit zegde, was pachter Neyt, bij wien Anne-Mie

groot gekweekt was, en woonde. Het is dus gemakkelijk om te raden, uit wat oorzaak hij dit oordeel had opgevat.

De ongeduldige Vereecke had zeker zulke woorden niet gedoogd, indien zij door eenen zijner makkers waren uitgesproken geweest; maar aan den grijzen landbouwer antwoordde hij, zonder bitterheid:

- Al praat: 't is Lange Jan....

- Gij bedriegt u; hij is naar Gent gereden met graan....

Cies wilde zich niet laten overtuigen, en zonder acht te geven op het vorige gezegde, - of liever zonder het aangehoord te hebben, vervolgde hij:

- Was de burgemeester maar in de gemeente, het zoû niet lang geduurd hebben, en die schobbejak van Jan....

- Zwijg: daar komt hij!

- Wat? zwijgen! waarom zoû ik zwijgen? ha! daar zijt gij, lafhartige....

En bij die uitroeping, snelde hij naar den geliefde van Wantje heen.

Lange Jan deed moeite, om eene gedwongene kalmte te toonen. Dit was zienlijk: hij hield achteloos de handen in den zak; doch de bleekheid en sombere uitrukking van zijn gelaat, getuigde van het onweêr, dat in zijne ziel woelde. Ook deinsde Cies eenen stap achteruit, bij het zicht van de vreeslijke koelte des gewaanden schakers.

- Ik heb u den ganschen dag gezocht: wij zullen nu eindelijk samen spreken....

- Gij zegt?...

Cies, schielijk overmeesterd, door zijne woede, kon slechts eenige onverstaanbare woorden hakkelen; maar Jan, die zich ook niet langer kon bedwingen, snauwde hem weldra toe:

- Is het zoo, dat gij uwe zuster bewaakt?

- Waar is zij?

- Dit kwam ik juist aan u vragen....

- Waar hebt gij ze gelaten?

- Waarheen is zij met Loulière gevlucht?

- Loulière! Wat durft gij denken, valschaard!

- Laffe broeder, die zijne zuster niet gadeslaat!

- Schelm!

- Bloodaard!

Nauwelijks had Jan dit laatste woord uitgesprken, of de ruwe vuist van Cies viel loodzwaar op zijne schouder neder. Snel als de wind, greep Verlooven zijnen aanrander vast, en daar rolden zij beide op de steenen.

De aanschouwers van dien strijd kwamen dadelijk bijgesprongen.

- Geen twist! Op! op! - sprak een toegesnelde boer, die de twee strijders had helpen scheiden, en met moeite den tijd had genomen, om de oorzaak der worsteling te vernemen. - Wantje Vereecke is tegenwoordig in Brussel: ik heb ze dezen morgend ontwaard in het rijtuig van den heer Loulière, hetwelk ik ontmoette bij mijne terugkomst met onzen speelwagen, waarin ik gister mijne zuster en haren bruidegom naar de hoofdstad heb gevoerd.

Cies had deze verklaring afgehoord met eene aandoening, welke bewees, dat de waarheid hem eindelijk had getroffen.

- Zoû het dan toch waar zijn? - zuchtte hij.

- Claerman, weet gij niets meer? Zeg het mij.... - smeekte Jan. - Verberg mij niets: ik wil haar aan haren verleider ontrukken!

Met tranen in de oogen, stuurde hij die bede tot den getuige; deze schuddede voor alle antwoord het hoofd, en maakte een gebaar, om te beteekenen, dat hij niets verders wist.

Cies Vereecke was ook in eens een lam geworden. Beweegloos bleef hij eene lange poos in dezelfde richting kijken. Als uit eenen droom ontwakende, had hij dadelijk al het besef der wezenlijkheid, en eene onbekende stem scheen hem zijn gedrag te verwijten. Hij wierp eenen wenk op Jan, dien hij onder zijne smart zag gebogen, en na hem de hand gedrukt te hebben, zeî hij op kwijnenden toon:

- Zult gij mij vergeven, Jan? Ik heb u miskend. Ik was razende: nooit heb ik durven denken, dat mijne zuster zoo laag zoû gezonken zijn.... Loulière! O! vermaledijding?...

- Kom, laat ons uit het volk gaan.

Verlooven trok zijnen vriend ter zijde. Gedurende het volgende gesprek, was de kleine groep uiteen gescheiden: elk had haast, om het nieuws te gaan voort vertellen.

- Ik vertrek naar Brussel. Zij, die ik zoo lief had, breng ik terug; misschien is zij niet plichtig; als zij het is, zal de knaging van haar geweten haar genoeg straffen; maar hij.... Loulière!

- Jan, gij zijt een braaf jongen; zoo veel liefde verdiende beter loon. Ha! wat ben ik te uwen opzichte wreedaardig geweest... En uwe moeder, die ik ook heb beleedigd....

- Mijne moeder? ja; ik zag, dat zij gedurende mijn afzijn veel heeft geleden. Het doet mij pijn; doch ik vergeef het u. Komaan! wij zijn mannen. Ik wil op dit dorp langer niet vertoeven... het brandt hier voor mij.... Ik voel iets, dat gloeit... Ik moet naar Brussel.

- Neen! die plicht is mij opgelegd: zij is mijne zuster.....

- Hier blijven, als ik denk, dat een ander mij haar heeft ontroofd? liever sterven.... ik ga, wat er ook gebeure; niets kan mij terughouden. Één is ginder genoeg. U heeft men noodig op den akker.

- Het zij zoo: de Heer geleide u! Vaarwel, Jan.... tot wederziens!... Vraag aan uwe moeder vergeving voor het leed, dat ik haar veroorzaakte: ik ga toonen aan de mijne, hoe zij hare dochter in het verderf heeft gestort.

Na eenen hartroerenden handdruk, die meer beteekende dan alle uiterlijke betooging, namen beide den weg naar hunne haardstede.

- Moeder, sprak Cies, zoodra hij den voet in de huiskamer zettede, - gij alleen zijt de schuld van de schande, die op ons nedervalt! Ach! kon vader voor eenen stond uit zijn graf oprijzen,

hoe zoû hij den dag vervloeken, waarop Wanne het licht zag. Ik weet, het is slecht van mijnentwege zulke dingen te zeggen; maar laat mij voortspreken... Men heeft mij naar het hoofd geworpen, dat gij mijnheer Edmond hebt aangemoedigd; hij is het, die haar aan ons ontrukte: Frans Claerman heeft ze op de baan van Brussel gezien. Welke oneer! welke oneer! en gij hebt dit niet overdacht; gij waart gevleid omdat de kasteelheer haar zijne gunst verleende.... Zoo zijt gij allen, eenvoudige oude menschen; gij begrijpt niet, dat de rijken de boerendochters naderen, om een oogenblik de vrouwen te vergeten, die zij naar welbehagen ter steden in hun bezit hebben, en als hunne uitverkoren slachtoffers bevallig genoeg zijn, om ze aan de vrienden te laten zien, dan worden zij ontstolen aan het ouderlijk dak door fraaie beloften; zij worden overladen met geld en kleederen, doch te gelijk met smaad en verachting, totdat hare minnaars ze verwerpen, - als een meubelstuk, dat zij moede zijn!....

Bazin Vereecke begreep slechts nu al de lichtzinnigheid harer handelwijze nopens hare dochter; de strenge woorden van den broeder, troffen als zoovele messteken haar gebroken hart, en zij dorst den vreeselijken rechter, die vóór haar stond, in de oogen niet zien.

- En dan nog, moeder; - hernam hij na eene poos, waarom een braaf en eerlijk gezin beschuldigen?....

- Vergiffenis! - smeekte zij met versmachte stem.

- Die moet gij aan bazin Verlooven en aan haren zoon vragen. Kom!....

Cies, die thans met leedwezen bemerkte, welk uitwerksel zijne taal op zijne moeder had te weeg gebracht, wischte met teederheid hare tranen af, kuste haar, en leidde haar aan zijnen arm naar de hofstede der Verloovens.

Vrouw Vereecke liet zich aan de voeten vallen van de oude vriendin. Jan bevond zich naast zijne moeder in gebogene houding, zijne linker hand lag in de hare, en zijne rechter hand rustte op haren hijgenden schouder.

- Vrees niets, gij moet u niet bedroeven: zoodra ik haar zal ontdekt hebben, kom ik terug. Waarom moet gij bang wezen? En dit zeggende, trok hij Anne-Mie, die tusschen beide achter den zetel stond, tot zich.

- Gij zult bij haar blijven, niet waar, Anne-Mie? Gij kunt zoowel in mijn huis wonen, als bij pachter Neyt..... Aan mannenhulp zal het u ook niet ontbreken, moeder; Cies, die met bazin Vereecke uwe genade is komen afsmeeken, zal u bijstaan gedurende mijne afwezigheid... hebt gij ze nog niet gezien, moeder? zij zijn daar, vóór u...

- Ik heb hun sinds lang vergeven! - snikte de vrouw.

- Och! mijn kind! zult gij toch morgen terugkeeren?.....

- Tot wederziens, moeder! - en hij sloot haar eene laatste maal vurig in de armen.

Nu greep iets hartverscheurends plaats: Jan had moed geput, en was met vaste stappen de deur genaderd; plotseling begon de moeder te weenen, dat zij huilde: de zoon kwam terug, en vloog haar aan den hals. Daarop volgden eenige bange en plechtige oogenblikken, die de ongevoeligste ziel zouden ontroerd hebben.

Jan scheurde zich eindelijk van de borst zijner moeder los; ondersteund door Cies Vereecke, ontweek hij dit smartelijk tooneel.

IV.

Toen Lange Jan in de hoofdstad aankwam, lag zij nog verzonken in den slaap: de gesloten woningen schenen geen levend wezen te bevatten, zoodanig was het er stil en doodsch.

Verbrijzeld in de ziel en afgemat in het lichaam, viel hij werktuiglijk op eenen huisdorpel neder. Zijn moed was alras overwonnen door de vermoeienis, en onwillens sluimerde hij in.

Zijne rust was niet lang van duur; hoe kortstondig ook, toch deed zij hem goed. Ontwaakt door het gerucht der eerste wagens, die met hunne vlijtige aanvoerders den tol aan den werkdag kwamen voldoen, was de dorpeling weldra te been, en raapte zijne verlorene gedachten samen uit de verwarde droombeelden, die hem den geest kwelden. Hij kreeg al spoedig het bewustzijn van zijnen toestand, en herrinnerde zich, waarom hij, - op het uur dat weinigen den morgendstond zagen gloren, - in den draaikolk der groote stad was geworpen. Slechts nu vroeg hij zich af: 'Waar naar toe?' en die vraag kon hij niet oplossen. Wat moest hij aanvangen tot het treffen van zijn doel? De Loulière opzoeken, was het eenige bepaald punt; doch het kwam hem te binnen, dat hij in zijne drift niet eens aan de aanduiding der woonst des oplichters had gedacht. Wie zoû hem gezegd hebben, waar hij te vinden was? Hij gaf zich over aan het lot, gelijk het gaat met al de menschen, die, het verdriet ten prooi zich laten voortstuwen door eene onbekende hand, - even als het verdord blaadje, dat door den wind, zonder bestemming, in de wijde lucht wordt geslingerd.

Hij dwaalde straat op straat af. Sinds lang was er groote beweging; doch het geschreeuw der rondleurders, kramers en loopjongens, het steeds aangroeiend gedommel der voertuigen, het gewoel van alle slach - zelfs bedwelmend voor lieden, die er aan gewoon zijn - dit alles maakte het hoofd van den deerniswaardigen borst nog duizeliger. Hij was als neêrgezet in eene andere beschaving, en de stille gemeente, welke hij nauwelijks eenige uren had verlaten, moest voor zijne verbeelding gewis in een ander werelddeel liggen. De hoop, Wantje in die krielende menigte te ontmoeten, had hem kracht gegeven, om voort te zwerven, totdat hij den inval kreeg, iemand aan te spreken, en naar het verblijf van de familie de Loulière te vragen.

Zeer beleefd zeî de voorbijganger, met eenen Franschen tongval:

- Spek ken Flems....

Het was zeker een geboren Brusselaar, die de landtaal niet kon. Zoo loopen er met duizenden in de hoofdstad.

Hij wendde zich vruchteloos tot een vijftal personen: geen enkele kon hem de gewenschte inlichting geven. De sukkelaar, die in zijn dorp de woonst van eenieder wist aan te duiden, begreep in zijne verslagenheid niet dat - in eene bevolking van omtrent de twee honderd duizend menschen, - de eene inwoner aan den anderen volkomen onbekend is. Hij deed zelfs aan den laatst aangesprokenen burger de gekke vraag:

- Ik ben toch wel in Brussel?

Een schaterlach gaf hem gezonde overdenking, en lichtte allen twijfel op.

Hoezeer de sterveling beproefd en geschokt zij in zijn binnenste, er is een stoffelijk gedeelte, dat onverbiddelijk de vereischten der natuur volgt: men moge het dus plat of gemeen heeten, ik blijf der waarheid getrouw met te zeggen, dat de radelooze Jan honger had gekregen.

Op een uithangbord was er te lezen: *Au Cygne*, *estaminet et logement.* Ofschoon hij, enkel Vlaamsch kunnende, de beteekenis van ‘logement’ vatte, zoû hij misschien dit huis voorbijgegaan zijn, hadde het niet opengestaan, en ware er onder het opschrift geen groote gevulde schotel geschilderd geweest, - die tot de oogen sprak in eene wereldtaal, en zelfs voor eenen Baviaan verklaarde, dat hij daar binnen zijnen eetlust kon voldoen.

In de nabijheid der tafel, waarop Verlooven zijn sober maal had genuttigd, was een jongeling komen zitten; deze had hem met zooveel zichtbare belangstelling bekeken, onder het ledigen van eenen kop koffie en het rooken eener duitsche pijp, dat hij het waagde hem de onopgeloste vraag te herhalen.

- De Loulière? - was het antwoord, - of ik hem ken! hij heeft met mij twee jaren gestudeerd aan de hoogeschool...

- Dan kunt gij mij zeggen waar hij woont, als 't u belieft, mijnheer?

- Op eenige stappen van hier, ik zal het u aanwijzen....

- Is hij in stad, mijnheer? zoû hij te huis zijn? - voegde Jan er bij, vol angst en hoop.

- Dat weet ik niet, vriend; sinds hij de universiteit verliet, omdat het toch boter aan de galg was, heb ik er niets meer van vernomen. Ik kan beter mijnen tijd verslijten dan in zijn dom gezelschap.... Kijk eens hier, kameraad; ziet gij ginds dit schoon gebouw met dien balkon?.. er gaan juist twee soldaten de poort voorbij... 't is daar.

- Heb dank! heb dank! - zeî de vertrooste; hij wilde heengaan; en werd door den onbekende weêrhouden.

- Maar hoor eens: ik herinner mij eergister hier den knecht ontmoet te hebben; volgens die klapzieke man mij zegde, verlaat hij den dienst: gaat gij u misschien aanbieden, om hem te vervangen?

Onze held, meer lust hebbende om weg te ijlen, dan om te praten, knikte met het hoofd op bevestigender wijze.

- Ik weet niet, wat ik zoû doen, - klonk het uit den mond des onbekenden, - of u beklagen of u misprijzen? Wat! gij zijt jeugdig en kloek; gij hebt handen om een eerlijk ambacht te beoefenen, en gij wilt een dienstknecht worden? gij wilt u verslaven! kent gij niet hetgeen men noemt eigenwaarde? dat is gevoelen, dat men mensch is, en dat men niet dienen mag tot speelbal van een' ander'. Eenieder, zonder rent geboren, moet in deze wereld werken; wij zijn allen onderling afhankelijk op eene zekere manier; maar men kan toch de algemeene wet volgen, zonder verachtelijk te zijn. Kom op uw rampzalig voornemen terug.... Ik meen dat gij in verdriet verkeert, en dit besluit hebt genomen zonder overleg: ik zat u daar te bezien, omdat gij een voorkomen hebt, hetwelk men zelden aantreft onder de boerenkleeding, die gij draagt. Geloof mij; doe het niet, jongen, gij zoudt het u beklagen. Verkoop uwe ziel niet aan eenen edelman. Weet gij wat het is de lakei te zijn van eenen rijke? Het is de mensch, die zijne vrijheid, zijnen wil, zijn zelfgevoel voor wat geld afstaat; het is de hond, die gedwee voor de bevelen van eenen zotten meester moet kruipen. Als men eenen

stiel doet, dan zegt men: ‘ik lever, om te bestaan, mijnen arbeid, mijne waar, mijn afgemaakt stuk;’ men levert zijn eigen, zijnen persoon niet! Men kan nog eten en drinken, zooals men 't verkiest, en wanneer men wil; in één woord, zijne neiging volgen, als de plicht voldaan is.... Maar een lakei, foei!.... Om een kruipend man te kenschetsen, wordt gezegd: ‘'t is een lakei!’ En dan nog de livrei, dompelaar, de livrei! Indien onder uwen kiel een hart klopt, dan moet gij gevoelen, hoe vernederend het is de livrei te dragen! Het is immers het sprekend bewijs uwer verslaving, het brandmerk uwer schande dat gij nooit moogt aflaten, noch in huis - waar de hoogmoed beveelt; noch op straat - waar gij strekt tot afkeer en spot van iedereen; want gij sleurt met u de kleuren, de wapens en de merkteekens van eenen meester; gij voert dit op kleêren, welke hij u heeft op het lijf gehangen, om schaamteloos in het openbaar te toonen, dat hij goud genoeg bezit, om aan slaven den kost te geven!....

Met vurige overtuiging en toenemende drift deed de gewezen student dien uitval. Jan, verbaasd en onthutst bij dien vloed van woorden, had graag de reden doen kennen, waarom hij de Loulière kwam opzoeken; maar de dienstbodenhater was bij het laatste gezegde, in volle verontwaardiging, uit de herberg verdwenen.

Verlooven begaf zich met kloppenden boezem naar de aangeduide woonst. Geene honderd stappen was hij er nog van verwijderd; wanneer hij een' persoon uit de koetspoort zag komen. Alras herkende hij Pieter Verduyn, den koetsier van den ouden kasteelheer.

Jan trachtte al gauw tijdingen te verkrijgen over Edmond. Pieter gaf alle mogelijke inlichtingen: de jonge heer was sedert zijne terugkomst uit Oordeghem slechts weinig tijds te huis geweest: hij was nu juist een kwaartuurs weg, en zoû slechts 's namiddags terugkeeren, om te noenmalen. Hij gaf daarbij de verzekering, dat hij hem niet zoû kunnen spreken; want streng bevel was gegeven, om niemand tot hem toe te laten.

Bij die nieuwe teleurstelling, wist Jan niets beters te doen dan aan Verduyn, - die een goede kameraad was van kindsgebeente af - het voorgevallene te vertellen, en aan te dringen, opdat hij hem toch het middel zoû verschaffen, om zijnen vijand te zien en te spreken. Zijn verhaal verwekte het medelijden van den koetsier.

- Zie, Verlooven, gij bracht mij tranen in de oogen. Ik heb waarlijk deernis met u; maar ik kan u niet van dienst wezen; stellig is het, dat de gestolen schat zorgvuldig verdoken zit. Evenwel - moest ik om één uur naar Oordeghem niet rijden, om mevrouw de barones te gaan afhalen - ik zoû, ten einde u uit dien toestand te helpen, den meisjesverleider dezen avond achtervolgen.... en morgen gaat hij op jacht.... Wie weet voor hoe lang?

- Is het waar, heeft hij eenen knecht noodig?

- Inderdaad, de tafeldienaar is gister weggegaan; hij kreeg zijn pak, om zich veroorloofd te hebben in het bijzijn van jonker

Edmond te lachen! Maar gij denkt er toch zeker niet aan, u als domestiek aan te bieden, om....

- Ja wel, indien gij mij wildet behulpzaam zijn.

- In het geheel niet! in het geheel niet! steek dit uit uw hoofd! God weet, wat er gebeuren zoû tusschen u en mijnheer!...

Doch Jan deed alle soorten van beloften tot overtuiging, dat er niets te vreezen was; hij smeekte met zulke treffende tonen, en Verduyn liet zich verteederen. Er werd overeengekomen, dat de ongelukkige minnaar ten vier ure zich naar het hotel de Loulière mocht begeven: het zoû derwijze aan boord gelegd worden, dat, in de afwezigheid van Pieter Verduyn, de te huis blijvende knecht hem bij den edelman moest brengen, onder uitvluchtsel van dienstaanbod.

Op den slag van het vastgestelde uur trok onze held aan de bel der woning, waar zijn lot moest beslist worden. Men kan zich licht inbeelden, wat er omging in zijn geteisterd gemoed.

De dienstbode door wien hij werd binnengeleid in eene spreekkamer, verzocht hem te wachten, daar ‘mijnheer’ nog niet te huis was. Hij berichtte hem tevens, dat hij niet kon verzekeren of hij zoû ontvangen worden door zijnen meester; want hij had op de uitdrukkelijkste wijze gezegd voor niemand genaakbaar te zijn. Echter zoû hij, - op aandringen van zijnen besten makker Pieter - alles aangewend hebben, om zijne komst nutteloos te laten, en hij zoû zelfs iets ten beste spreken, ten einde hem den post te doen verkrijgen. Het is ongeloofelijk, hoe gaarne de in dienst zijnde knechten eene houding en eenen toon van bescherming of gewichtige welwillendheid aannemen tegenover degenen, die nog maar op het punt zijn hunne medelakeien te worden. Alsof hij de baron in persoon ware, verontschuldigde hij zich, omdat hij niet een beetje kon klappen: ‘hij had de handen vol, moest voor de tafel zorgen, in de keuken ook bezig zijn,’ en liet den knaap alleen.

Na een half uur wachtens, werd er gescheld. Verlooven was slechts van zijnen tegenstrever gescheiden door eene deur des vertreks, en hoorde weldra zijne stem:

- Ik heb u gezegd, dommerik, voor niemand sprekelijk te zijn! voor niemand!

Daarop volgde nu een gefluister: het was gewis de knecht, die eerbiedig aandrong.

- Ho! Gij zijt allen onverdraaglijke menschen! Pieter kende zoowel mijne bevelen als gij: hij moest maar niet beloven.

En na eene poos:

- Welaan! dat hij binnenkome, wij kunnen niet lang zonder dienaar blijven; als hij mij aanstaat, doe ik hem nog dezen avond terugkeeren, opdat hij de oude mevrouw voorgesteld worde; wij zullen, hoop ik, ditmaal zulk eenen lomperik niet treffen als Baptist?

Jan voelde zijn bloed koken, toen hij werd gebracht in de eetzaal, waar de man was, die hem in het verdriet had gestort. Deze lag in gansch zijne gestalte op eene sofa uitgestrekt, en nam schier de moeite niet eenen wenk te werpen op den gewaanden dienstbode.

- Hebt gij nog bij andere edellieden gewoond?

Die vraag werd door Jan niet beantwoord; hij vond geene stem, en alles draaide en wemelde vóór zijnen geest. Hij moest daar reeds lang beweegloos staan; want de Loulière was ongeduldig op het meubel recht gerezen.

- Zijt gij doof? - sprak hij bitsig.

Jan bezag hem staroogend, zonder te verroeren.

De baron vond dit aardig, en schertste:

- Ik heb zeker niet met eenen doofstomme te doen? dien begeer ik in mijnen dienst niet. Welke taal spreekt gij?... Van waar zijt gij?

- Van waar ik ben... - luidde het bevend antwoord. - Ik hen van een dorp, dat gij wel kent... van een dorp, waar gij droefheid en schande achter uwe stappen hebt gelaten.

Edmond verbleekte.

- Ik ben van Oordeghem, en mijn naam is Verlooven; in de wandeling: Lange Jan..... Ik kom u vragen, wat gij met Wantje Vereecke hebt gedaan?

Had de bliksem voor zijne voeten gerold, zeker ware de Loulière min verschrikt geweest. Niet wetende welke wending nemen, trotseerde hij den dreigenden jongeling:

- Ik ben u geene rekenschap verschuldigd nopens mijn gedrag.... Spoed u weg! of.... - en hij meende de bel vast te grijpen; maar Lange Jan deed hem bevreesd achteruit wijken.

- Ik ben gezonden door hare moeder, en kom ook voor mijn eigen: zij was mijne verloofde...

- Vertrek van hier, onbeschaamde! - riep de plichtige.

- Als gij mij zult gezegd hebben, waar zij is!...

Intusschen had de rijke een mes van de tafel gevat. Zoo luid hij schreeuwen kon, riep de Loulière om hulp; nauwelijks zag Jan dit wapen blinken, of hij geraakte buiten zich zelven. Dol van gramschap greep hij den aanrander bij de keel, ontrukte hem het mes en kwetste zich. Bij het zicht van bloed, steeg zijne razernij ten top, en, alsof zijn vijand een riet was, duwde de getergde boer hem onder de knie.

Midderwijl waren al de dienstboden binnen gesneld, en men had Verlooven vastgegrepen. Eene meid was op straat ‘moord!

moord!’ gaan roepen, en wanneer het volk in huis kwam, stond hij nog met het mes in de bebloede hand; hij deed geene enkele beweging, en liet zich zonder den minsten tegenstand, gewillig als een kind, wegleiden.

Eenige stonden later schoof de zware grendel van eene cel der gevangenis op de stappen van den rampzaligen jongen toe.

Des avonds werd Pieter Verduyn insgelijks aangehouden, als verdacht aan medeplichtigheid in den moordaanslag op den baron de Loulière gepleegd.

V.

Onder de menigte, die voor het hotel de Loulière was samengedrongen toen Jan Verlooven, met al den ijzingwekkenden toestel van de gerechtsdienaren, naar de gevangenis werd gevoerd, bevond zich ook de jongeling, dien wij in het eethuis leerden kennen. Hij was advocaat. Schielijk begreep hij, dat de boer, wien hij den weg naar de woonst zijns studiemakkers had aangewezen geen misdadiger zijn kon. Denzelfden avond nog deed hij alle mogelijke stappen, om tot verdediger van den beschuldigde te worden aangesteld en, - niet zonder moeite, - slaagde hij in zijne pogingen.

Zijn eerste onderhoud met den gevangene gaf hem de overtuiging, dat zijn voorgevoel hem niet had bedrogen. Verheugd over het toeval, door hetwelk hij zijne kennis had gemaakt, besteedde hij al zijne vlijt en al zijne kunde, spaarde hij geene opoffering om den onschuldige te redden; want hij was eene edele ziel, die de verhevene zending van zijn beroep besefte, en het door zijn talent verheerlijkte. Hij twijfelde niet, of hij zoû den cliënt, hem een vriend geworden, vrij pleiten: reeds was het hem gelukt den goeden Pieter Verduyn buiten geding te doen stellen.

Dit troostte Verlooven niet weinig in zijn rampzalig lot. Ook was de verdediger verscheidene maal naar Oordeghem gegaan, om zich in persoon van alles te verzekeren, en de getuigen te ondervragen; hij had den gevangene nieuws gebracht van zijne moeder, en hem gezegd, dat zij gelaten en getroost was; aldus

vond Lange Jan opbeuring en moed, om de uitspraak zijner rechters af te wachten.

Hij bleef nogtans beroofd van tijdingen nopens Wantje Vereecke, en dit kwelde hem zeer: alle opzoekingen naar het beklagenswaardige meisje waren vruchteloos gebleven. Edmond wist zelve niet wat zij was geworden, vermits zij, drie dagen na hare aan komst te Brussel, de gestoffeerde kamer, welke hij voor haar had gehuurd, was ontvlucht. Niemand had haar ergens gezien. De verleider liet natuurlijk niets van die bijzonderheid ontglippen; want hij had schaamteloos voor het gerecht geloochend het onnoozel kind ooit opgelicht te hebben. De getuigenis van Claerman was verpletterend tegen hem; maar hij beweerde, meer dan eens van het kasteel

teruggekeerd te zijn met de eene of andere dienstvrouw, die gelast was, - van wege zijne moeder - naar stad voorraad te gaan halen. Voorts viel hij onder het bereik der wet niet, aangezien het meisje meerderjarig was: zijn schelmstuk - nu nog grooter door zijne lafhartigheid - mogt dus volkomen ongestraft blijven!

De verdediger stelde alles te werk, om de zaak te bespoedigen; maar het was onmogelijk: het tribunaal had juist rusttijd, wanneer het onderzoek was afgeloopen, en de zitdag der assisen moest nog vastgesteld worden!... Rusttijd! Dit woord klinkt hier akelig. Mag de menschelijke rechtvaardigheid rusttijd nemen, als de onschuld niet erkend of de misdaad niet gestraft is?

Verlooven zoû diensvolgens gedurende zes maanden in eene enge moordenaarscel opgesloten blijven, eer men vóór God en vóór de wereld verklaren kon, dat hij schuldig was of niet; hij zoû de reeks vernederingen onderstaan, waaraan men den betichte blootstelt in den loop van een onderzoek, dat meestal gedaan wordt, alsof men wezenlijk wist eenen misdadiger voorhanden te hebben!

De dag van het verhoor was eindelijk aangebroken. Wij stappen over al de omstandigheden van het rechtsgeding heen, om dadelijk te geraken tot het merkwaardig pleit tusschen den openbaren beschuldiger en den verdediger.

De eerste hield met ongeloofelijke hardnekkigheid de plichtigheid van Jan Verlooven staande. Hij sprak veel van de losbandigheden zijner schooljaren: ‘hij klom op boomen en daken, en was steeds de schrik van den meester en den veldwachter. Van jongs af kreeg hij den naam van “kwaden Jan”; slechts later werd hij “Lange Jan” geheeten.’ Honderd dingen, die met het proces niets gemeens hadden, haalde hij uit het verledene; zelfs de

scherts met den koster in de rolbaan vischte hij op, en van feit tot feit, werd tot het besluit gekomen, dat het niemand moest verwonderen, indien zulk man een schelmstuk bedreef uit minnenijd!

Gelukkig, dat Lange Jan niets verstond; - een Vlaamsch burger wordt hier immers voor de rechtbank in het Fransch beschuldigd! - want anders zoû hij misschien zoo boos en kwaad geworden zijn, als men hem had afgeschilderd!

De verdediger wist die aantijgingen, punt voor punt, te wederleggen met al de waardigheid en de kalmte, die hem de overtuiging gaf. Dan verhaalde hij eenvoudig, hoe hij den boerenknaap had ontmoet; hoe hij hem met aandacht had beschouwd in de gissing, dat hij aan eene onuitwischbare droefheid leed.

‘Ik zag hem opleiden, - riep hij uit - den rampzalige, die mij eenige uren vroeger zooveel medelijden inboezemde. Hij geleek geen mensch meer, en liet zich werktuiglijk voortslepen. Nauwelijks deed hij eenige stappen in de straat, of het woord: “Moeder!” ontsnapte zijne toegenepen keel. Hij zakte ineen als een lijk, en men moest hem in een rijtuig sleuren. Iemand, die aan zijne moeder denkt en eene laatste levenskracht put, om haren naam uit te spreken, kan geen moordenaar wezen! Voor God zelven zoû ik gezworen hebben, dat die man een speelbal van het onheil was, en ik heb mij niet bedrogen: zijne zaak is de mijne geworden van het oogenblik, dat de verklaring zijner onschuld mij is ingegeven door een van die gevoelens, welke slechts éénmaal in het bestaan het hart vastgrijpen! ik spreek voor hem, alsof het mijn eigen hoofd ware, dat hier op het spel is! ik spreek voor hem, alsof ik eenen laatsten strijd aanging, om het leven der vrouw, - die mij baarde met haar bloed, en mij opkweekte met hare ziel - en het leven van allen, die mij duurbaar zijn, te redden. Ik bad en smeekte, als eene gunst, om voor dien miskende te mogen pleiten: de heer voorzitter kan het getuigen! en toen eene stonde mij dien gewenschten last dreigde te ontsnappen, heeft de eerbiedwaardige en ondervindingrijke magistraat zeker wel gezien, uit mijne vrees en uit mijne ontsteltenis, dat ik het deed uit eene ongewone aandrijving; want hij vroeg mij, of hij mijn bloedverwant was... Neen! maar ik hoorde eene geheime stem, als die van het geweten, en ik moest er aan gehoor geven. Ik heb gehandeld uit eigen beweging; uit louter plichtbesef, en het zoû mij schamen thans mijn ambt te vervullen voor eene stoffelijke winst!.. Is mij niet eene onuitsprekelijke vergoeding vergund, die men met geene schatten der aarde kan verkrijgen: ik mag immers de bewijzen leveren der onschuld van dien martelaar, die reeds zes maanden heeft geboet, voor de misdaad van een ander?.. Ziet! ik ben nog jong en heb luttel maal de goedertierenheid der menschen in deze plechtige zaal mogen inroepen.. maar nimmer zal mij eene verdediging toevertrouwd worden, die mij vervulle met zulke zoete gewaarwording, zulke zalige hoop; want ik zie mijne heilige taak bekroond

door de schitterende eerherstelling van een man, die - onverdiend - op de pijnbank der schande te weenen zit!.,'

Na dien indrukwekkenden aanvang - uitgesproken met al den gloed eener diepbewogene ziel - verhaalde de advocaat, in breede en roerende trekken, de geschiedenis van Langen Jan: alvorens te geraken tot het voorgevallene in het huis van de Loulière, dat voor den beschuldigde zoo noodlottig was, had hij, door zijn medeslepend en treffend woord, aan de jury reeds de vaste overtuiging van Jans onplichtigheid medegedeeld.

Nog nooit had in de verhoorzaal een zoo boeiend, een zoo heerlijk pleidooi weêrklonken. De redenaar bereikte het toppunt der welsprekendheid; want zijne stem vond die tonen, welke, om zoo te zeggen, den stempel der waarheid dragen. Men hoorde snikken in de zaal, en de rechters zelven voelden hunne oogen door tranen bevochtigd.

Ook werd de gevangene vrijgesproken onder het gejuich der menigte. Zelden had een vonnis algemeener vreugde verwekt: de advocaat werd door eenieder omringd, honderde handen drukten de zijne tot teeken van gelukwensching over de zegepraal, zoo dapper en edelmoedig behaald; Jan was om het even het voorwerp eener geestdriftige betooging. Ware Edmond de Loulière daar geweest, zeker had het opgetogen volk hem een slecht onthaal gedaan.

Om te ontsnappen aan het steeds aangroeiende gewoel, sprongen de deelgenooten der ovatie zoo gauw mogelijk in hunne huurkoets. Cies Vereecke, naar Brussel als getuige gedagvaard, nam er ook plaats in.

Zij reden naar Oordeghem: de advocaat hield er aan, zijne taak tot het einde toe te vervullen; daarom ging hij mede naar het dorp. - De blijdschap, dacht hij, is dikwijls gevaarlijker dan de droefheid, - en hij wilde door goede voorzorgen de hevigheid van den schok verzachten voor de personen, die door de treurige gebeurtenissen zoo lang reeds geteistert waren.

Men kon niet wijs genoeg te werk gaan, voornamelijk met bazin Vereecke. Ook deed men het rijtuig stilhouden aan den ingang der gemeente: de drie mannnen begaven zich naar de pachthoeve langs binnenwegen opdat de dorpelingen hen niet zouden vooruitgeloopen zijn, om het heilwensch ontijdig te verkondigen,

Gekomen tot de deur, had men moeite, om Jan te beletten woest in huis te loopen. De verdediger ging vooraan binnen, gevolgd door Cies, die zijnen makker vasthield.

Zij waren door niemand gehoord; maar nauwelijks hadden zij den dorpel der woonst overschreden, of een zicht beving hen allen met vrees: in het slaapvertrek van bazin Vereecke zat eene zwarte non, geknield over de sponde gebogen. Eene angstige stilte heerschte in de kamer; het lichaam, dat in het bed was uitgestrekt, lag beweegloos. Een voorgevoel van den dood trof de drie personen, en zij bleven allen plotseling staan, als versteend.

De advokaat kwam de eerste tot kalmte na die wreede aandoening.

Gebiedend sprak hij stil tot zijne twee gezellen:

- Verroerd u niet, om Gods wil!

En schier ademloos trad hij nader.

In eenen hoek der kamer, vóór eene tafel, waarop twee roetkaarsen brandden, bevonden zich ook moeder Vereecke en Anne-Mie - godvruchtig biddende, met den paternoster in de handen.

De kloosterlinge werd den jongeling gewaar: bevreesd slaakte zij eenen lichten gil. Bij dit gerucht bewoog zich het overdeksel der rustkoets, en moeder Verlooven beurde het hoofd op.

- Zijt gij het, mijnheer? - zuchtte zij zachtjes, toen zij den edelen Brusselaar bespeurde. Ik droomde juist van u en van mijnen Jan.... Gij had hem gered, en hij was uit zijne gevangenis tot mij gekomen. Die droom heeft mij gansch verkwikt.... ik voel mij beter.... Breng mij goed nieuws?

De kranke vrouw richtte zich bij dit gezegde op, en de ziekenzuster legde haar het kussen onder den rug.

- Men beweert, dat droomen bedrog is, bazin Verlooven; toch zijn er wel droomen, die uitvallen....

- Gij wilt zeggen, dat ik misschien mijnen zoon nog zal wederzien?.... ik geloof het niet; gij hebt mij dit nog niet verzekerd, om mij hoop te geven....

- In het geheel niet. Ik zeî dit, omdat ik hoegenaamd geenen twijfel had.... een onschuldige kan toch niet veroordeeld worden.... Wat zoudt gij doen beste vrouw, indien hij nu terugkwam?

- O! ik zoû hem omhelzen....

- Zoû het in den toestand, waarin gij verkeert, u geen kwaad doen?...

- Kwaad doen, mijn lief mensch, als men zijn kind wederziet?... Het zoû mij genezen!

Inderdaad, het gelaat der lijdende nam eene uitdrukking aan, die nieuwe kracht bewees.

- Uw wensch is verhoord!... Doe geene beweging: hij zal komen.... met eenige uren.

- Zoo lang nog!..

- Neen, stel u gerust.... dadelijk....

- Maar... zoudt gij zoo spreken... indien het niet ware?

De advokaat knikte lachend.

- Hij moet hier omtrent mij wezen? Het schijnt mij, dat ik hem gevoel.... Hij is daar.... Jan! mijn Jan!....

En bij dien kreet hing de zoon aan den hals zijner moeder.

Zij kuste en herkuste haar eenig kind, dat men haar had willen onttrukken. De wezenstrekken der herlevende weduwe glinsterden van zaligheid. - Hij zal mij niet meer verlaten! - riep zij herhaalde malen uit. Dan omsloot zij het hoofd van den lieveling in beide handen, en sprak tot bazin Vereecke, die vóór het bed was gesneld.

- Zij komen vandaag allen weder, Stiene! - en haren zoon loslatende, voegde zij er bij: - Zij is hier ook... Wantje!..

Die naam was nog niet uitgesproken, toen de verrukte knaap in de armen lag der zuster van liefde.

- Vergiffenis! - smeekte zij, neêrgezonken aan de voeten van den ontroerde, die geen woord kon uiten.

De advokaat hief de kloosterlinge van den grond:

- Uw kleed der boetvaardigheid zegt genoegzaam, dat gij genade hebt verdiend.

Jan, als om zijne toestemming aan die woorden te geven, vatte driftig de hand des sprekers.

- Dank! Dank! - snikte hij - Gij hebt het leven mijner moeder gered, zoowel als het mijne.

En hij sloot zijnen verlosser vurig aan de hijgende borst.

De lezer zal zich wel verbeelden, wat er nu nog in huis gebeurde; het was eene afwisseling van aandoenlijke tooneelen, welke wij niet zullen beschrijven.

Schielijk werd de blijde mare door de gansche gemeente verspreid. Het was gelijk eene begankenis naar de pachthoeve van vrouw Verlooven; want eenieder kwam blijken geven van deelneming in de gelukkige ontknooping eener zoo treffende geschiedenis.

Eenige maanden daarna verkocht men het kasteel der heeren de Loulière in openbare veiling. Nooit werd nog een enkel lid dier familie te Oordeghem gezien.

Wantje Vereecke, zuster Antonia geworden, keerde weder naar het klooster, waar zij eene schuilplaats had gevonden; het ware hartverscheurend om herhalen, hoe de arme zondares er werd aangenomen, na jonker Edmond - voor wien zij afkeer gevoelde, wanneer zij diens inzichten verstond, - ontvlucht te hebben.

Lange Jan, ongehuwd gebleven, is tegenwoordig eerste schepen zijner gemeente. Cies Vereecke trad in den echt met eene vlijtige en frissche meid, die hij sinds lang lief had; Anne-Mie ging na het sterven van pachter Neyt bij het welstellend paar wonen, en de moeders beleefden, in welstand en geluk, eenen hoogen ouderdom.

De jonge avokaat bekleedt thans eenen schitterenden rang in de maatschappij, en zijne welsprekendheid deed hem, het geheele land dóór, eene verdiende beroemdheid verwerven.

KAREL VERSNAEYEN.

Rechterlijke Kunstkronijk.

Men zal zich herinneren dat in de tentoonstelling van Mechelen een ivoren standbeeldje prijkte, Godfried van Bouillon te paard voorstellende, en welk aan M. Mouriau, van Elsene, bij Brussel, toebehoorde. De eerste cataloog zegde dat dit beeldeken van de XVIIIe eeuw herkomstig was. M. Simonis bekloeg zich dat men zijn werk had nagemaakt, en M. Mouriau sedert verscheidene jaren het gerucht had verspreid, dat dit beeldeken hem het denkbeeld zou hebben geleverd van zijn ruiterstandbeeld van Godfried van Bouillon dat op de Koninklijke Plaats te Brussel staat.

Na nabij eindelooze rekwesten is er voor het gerecht vastgesteld: Dat Mouriau altijd het verschil had doen uitschijnen tusschen zijn standbeeldeken, dat hij in 1859 in Duitschland had gekocht, en het werk van den Belgischen beeldhouwer; 2° dat het niet aan M. Mouriau moet toegeschreven worden dat zijn beeldeken, in den cataloog, wordt opgegeven, als van de XVIIIe eeuw herkomstig zijnde. - Diensvolgens heeft de rechtbank M. Mouriau in het gelijk gesteld.

Lentelied.
(In het album mijns vriends Aug. Joseph.)

Wees welkom, o Lente!
In jeugdig gewaad.
U groet ik, vriendinne!
Met lachend gelaat.

F. RENS.

't Barre jaargetijde is henen,
Neen, Natura treurt niet meer.
Lente bracht haar bij 't ontwaken
't Bloemenrijke feestdos weer?

Oh! wees welkom, lieve Lente,
Die natuur zoo heerlijk tooit!
Die met duizend geurge bloemen
Onze velden overstrooit!

Oh! wees welkom, want gij schenkt mij
Eenen wellust hemelzoet,
Die voor 't veldelijk genoegen
Mij de stad ontwijken doet.

Wat voel ik me aan 't hart gelukkig,
Wen, na 't eindgen mijner taak,
Ik langs 't slingerpad der heide
't Avondwandeltochtje maak.

En de zorg ter zijde stellend
Die me aan 't studieboek verbindt,
Mij alleen met mijne ziele
Midden Gods natuur bevind.

Wat al balsemende geuren
Walmt het veld mij te gemoet!
En der vooglen harmonije,
Oh! wat klinkt die streelend zoet!

Ras moet alle weemoed zwichten
Voor het zielbetoovrend lied;
Dat, ten lofzang van den Schepper,
Hunnen gorgel staâg ontvliedt.

Hoe zacht streelend is 't zephiertje,
Dat in 't jeugdig loover suist,
Waar het zangerig gevogelt'
In zijn donzig nestje huist.

Zie, hoe 't beekje, waar de zonne
Heure glansen neêr opschiet,
Door de geurge beemden kronklend,
Als verzilverd henen vliet.

En hoe lustig thans het vischje,
In der golfjes heldren vloed
Snel 't kristallen vocht doorklievend,
Zijne vreugde blijken doet.

En hoe duizend lieve bloempjes,
Waarvan 't zicht de ziel bekoort,
Zich in 't grastapijt verdringen
Langs des vlietjes frisschen boord.

Hoe het vlugge bietje gonzend
Zich van bloem tot bloem begeeft,
En met voorraad reeds beladen,
Rustloos heen en weder zweeft.

Hoe de schoone, dartle vlinder
Door het ruim, vol levenslust,
Wiegelt, of de madeliefjes
In het groen der weide kust.

Zie, hoe blij de snelle zwaluw
Kwetterend lente's aankomst viert,
En op onvermoeibre vlerken
Door 't azuren luchtruim zwiert.

Alles ademt liefde en blijheid,
Waar ik om mij henen tuur,
Ook mijn hart deelt in de vreugde
Van Gods prachtige natuur.

Daarom, welkom! lieve lente,
Die natuur zoo heerlijk tooit;
't Heil mij steeds door u geschonken
Smaakte ik in de steden nooit.

LODEWIJK VERBIEST.

Nevele, *3*^{den} *Bloeimaand 1865.*

Muziekale necrologie.

Te Madrid, den 1^{n} December 1865, de direkteur van het koninklijke Conservatorium Ventusa de la Vega, geboren in 1807.

Te Cassel, de hof-organist K. Schuppert, een der bekroonde componisten bij het in den jongsten zomer te Dresden gehouden zangerfeest.

Te Vittoria, den 7 December, de spaansche componist Sebastiaan Yradier.

Te Algiers, de tenor-zanger Lod. Colomyès.

Te Parijs, de jeugdige violoncellist A. Thoulet.

Te Parijs, de beroemde zanger J.F. Ponchard, aldaar in 1789 geboren; hij was van 't jaar 1812 tot 1834 aan het comiek-opera te Parijs verbonden waar hij de lieveling van 't publiek was. Van 1819 tot 1856, was hij zang-onderwijzer

aan het conservatorium, waar hij goede leerlingen vormde.

Te Parijs, J.N. Mohr, op 65-jarigen ouderdom, kapelmeester, van het muziek-corps der *Guides* te Parijs. Hij was een verdienstelijk man.

Te Antwerpen, J. De Wit en Bersaques, kapelmeesters van 't leger.

Te Lissabon, de verdienstelijke toonkunstenaar Leonard Seller.

Te Parijs, Theresa Wartel, pianiste en muziekale schrijfster; zij heeft eene belangrijke studie over Beethoven's sonaten uitgegeven.

Te Neumühlen, de bekende violoncellist C. Romberg, die in de Elve verdronk.

Te Parijs, C.J. Hequet, muziekale criticus en componist, en verslaggever der muziek in de *Illustration.*

Te Nizza, de vermaarde violist H.W. Ernst, na eene tienjarige ziekte. Hij was in 1814 geboren

Te Bagen op het kasteel, William Wallace, een der beste engelsche componisten; geboren in 1815 te Waterfort. Hij was komponist van de opera's *Maritana*, *The desert flower*, enz. Als pianist en vioolspeler trad hij in verschillige landen met veel bijval op.

Te Pesaro, de beroemde italiaansche tenor Ant. Ginglini, op 41 jarigen leeftijd.

Te Parijs, W.F. Greive, te Amsterdam geboren in 1817, componist en goed violist.

Te Doornik, A. Dubois, vioolspeler en direkteur der muziekschool aldaar, een der beste belgische toonkunstenaars, die in Parijs veel bijval vond.

Te Munchen, K. Zahlberg, onderwijzer in het klavierspel aan het conservatorium.

Te Napels, de zeer verdienstelijke violoncellist Gaetano Claudelli.

Te Hoei (België) N. Delhaise, fluitist en begaafd muziekant.

Te Nantes, de zeer bekende fluitist J.L. Talon, in 1786 te Parijs geboren. Hij was lange jaren als 1^{e} fluitist aan het groot opera en als leermeester van het fluitspel aan het conservatorium verbonden. Hij was een der beroemdste fluitspelers tot hiertoe bekend.

Te Coblenz, de bekwame muziek-direkteur J. Lenz.

Te Dresden, de uitstekende tenorzanger Schorz von Carolsfeld.

Te Berlijn, de jong veelbelovende zangeres H. Venzoni.

Te Como, op hare villa, de eertijds vermaarde zangeres G. Pasta, in 1798 te Serrano bij Milaan geboren. In 1816 zong zij te Parijs op het italiaansch theater, met schitterenden bijval.

Te Augsburg, de domkapelmeester M. Keller.

EDOUARD GREGOIR.

Kronijk.

Antwerpen. - In een met platen versierd weekblad *l'Ouvrier*, dat te Parijs verschijnt, en op duizende exemplaren getrokken wordt, is eene vertaling verschenen van *Sneewvlokske* (Flocon de neige), een verhaal van den heer August Snieders, Jr.

- Van M. Ed. Gregoire is verschenen: *Marche solennel.* Dit muziekstuk, vervaardigd ter gelegenheid der komst tot den troon van koning Leopold II, is bij de voornaamste muziekhandelaars verkrijgbaar.

- Zooals bekend is bestaat het ontwerp in het Stuivenbergkwartier, 5^{e} wijk van Antwerpen, eene nieuwe kerk te bouwen, voor de Sint-Amandusparochie, welke

zich sedert al ruim twee jaren met eene voorloopige, in de Vliegenstraat opgerichte kapel behelpt. Wij vernemen dat het de jonge en veelbelovende bouwmeester, de heer Baeckelmans is, wien de vervaardiging van het plan der nieuwe Sint-Amanduskerk opgedragen is.

- Verschenen: *Almanak voor 1866*, uitgegeven door het komiteit der volksvoordrachten en als nieuwjaarsgift aan de antwerpsche werklieden geschonken.

Buitenland.

's Gravenhage. - De *Staats-Courant* heeft onlangs het verslag medegedeeld nopens het plan voor een paleis der Natie, ingezonden aan den minister van binnenlandsche zaken, door de jury ter beoordeeling van de ingezonden ontwerpen voor een paleis, bestemd voor de vergaderingen der Staten-Generaal. Er waren 27 ontwerpen ingekomen. De jury heeft bij loffelijke vermelding van de n^{rs} 3, 4 en 6, wegens de schoone uitvoering der doorsnedeteekeningen, voorgesteld de n^{rs} 9, 11 en 25 aan te koopen, naar aanleiding van art. 6 van het programma. De jury heeft geen van de ingezondene ontwerpen de bekrooning waardig gekeurd.

Er is aan de voorstellen der jury gevolg gegeven. De inzenders der aangekochte stukken zijn de heeren H.P. Vogel en J. Philip Koelman, te 's Hage; wijlen O. Pichler, te Frankfort a/Main; L. Lange en E. Lange, zoon, te Munchen.

Het verslag der jury is in druk verschenen en tegen den prijs van 30 centiemen bij den boekhandelaar Martinus Nijhof, in de Raamstraat, te 's Hage, verkrijgbaar gesteld.

Parijs. - Volgens eene te Parijs uitgegevene statistiek werden tusschen de jaren 1660 en 1756, dus op min dan ééne eeuw, 869 schrijvers, drukkers en verkoopers van boek- en plaatwerken aangehouden en in de fransche staatsgevangenis de Bastille opgesloten.

- *Speelgoed.* - Wie onzer lezers heeft zich niet reeds herhaalde malen verbaasd over de wezenlijke wonderen door kunstvlijt gewrocht in het voortbrengen van speelgoed en kramerijen, zoo voor kinderen als voor volwassene lieden bestemd? Deze, sedert eenige jaren reusachtig uitgebreide en verbeterde nijverheidstak, verschaft aan duizende handen werk en aan nog meer duizende monden brood. En evenwel schijnt hij tot verarming der openbare fortuin te strekken. Althans uit Parijs wordt bericht dat aan de snuisterijen die aldaar worden vervaardigd om als nieuwjaarsgeschenken verkocht te worden, jaarlijks 200 tot 250 kilos goud verwerkt worden, een gewicht welk, aan gangbare munt, eene waarde van ongeveer één milloen fr. voorstelt. Dit goud dient tot vergulden, tot het maken van fijn loofwerk, tot overblazingen, tot het inmaken op kartonnen en houten doosjes en op sieraden van gouden figuurtjes, bladeren, bloemen, enz. En aangezien al dit kleinwerk gemakkelijk gebroken, gescheurd, stuk en

verloren geraakt, zoo rekent men dat het daaraan verbruikte millioen in goud geheel te loor gaat en uit het verkeer getrokken wordt, zonder daar ooit in terug te komen. Deze opgave geldt Parijs nog maar alleen.

Porto (Portugal). - In de stad Porto wordt op dit oogenblik eene groote internationale tentoonstelling van nijverheidsvoortbrengselen gehouden. Volgens eenen brief van den Belgischen zaakgelastigde te Lissabon, den ridder Pycke, opgenomen door het Belgische staatsblad en gericht aan onzen minister van buitenlandsche zaken, heeft de tentoonstelling van Porto de gekoesterde verwachtingen verre overtroffen.

De gebouwen, waarin de voorwerpen zijn uitgestald, zijn zeer groot, alhoewel minder uitgestrekt dan degene welke te Londen en te Parijs met een zelfde oogmerk werden opgericht; aan smaak en inrichting laten zij niets te wenschen en zij zijn daarenboven gestaan op eene plek wier natuurschoon echt merkwaardig mag genoemd worden. Bijna al de Europesche staten zijn op de tentoonstelling vertegenwoordigd, Frankrijk het best, volgens de betuiging van den heer Pycke. Het getal Belgische tentoonstellers mag op honderd geschat worden. De heer Pycke roemt de Belgische voortbrengselen, als voortreffelijk gekozen om het nijverheidsverkeer tusschen ons land en Portugal te bevorderen. Na te hebben gezegd dat de in Portugal meest gevraagde Belgische voortbrengselen zijn: vlas, waskaarsen, stijfsel, verwerkt ijzer, porselein, potwerk, enz., maakt de heer Pycke in de volgende regels melding van de Belgische kunstvoortbrengselen naar de tentoonstelling van Porto gestuurd: ‘Het inzenden van Belgische kunstwerken was zeer beperkt. Op een twintigtal tentoongestelde schilderijen, zijn er nogtans veertien die koopers hebben gevonden. De koninklijke familie alleen kocht zes schilderijen geteekend met de namen: Bossuet, Tschaggeny, Hendrika Ronner.’

Sterfgevallen.

Frederika Bremer, de beroemde zweedsche romanschrijfster, is den 31^{n} December in hare villa Arsta overleden. Zij was in 1802 te Abo (Finland) geboren. Hare werken werden in bijna al de levende talen overgezet.

Zij. - Een liederkrans.

I.

Zij kwam mij al lachend te gemoet,
de wereld scheen mij zoo wondergoed,
de vogelen zongen hun mildste lied,
ik voelde de bitterste pijnen niet.
Wat heeft die lach, zoo rein en zacht,
mij menschenliefde in het hart gebracht.
Ik ging, eene traan rolde op hare wang,
verdwenen was der vogelen zang.
De wereld scheen mij zoo koud en naar,
de bitterste pijnen werd ik gewaar.
Wat heeft die traan, vol wrange smart,
mij menschenhaat gebracht in het hart.

II.

Dat zij lief en heilig is,
dat mag een ieder weten;
dat ik de vrijheid gaarne mis
en draag de roozenketen,
die zij me legt om hart en zin
al sprekend van de blijde min,
dat mag eenieder weten.

Wie 't glimmen harer oogen kent
die zal me wel begrijpen,
die zal niet zeggen: ‘o die vent,
laat zich in kluisters nijpen.’
Wanneer ik niets dan klaarte vind,
dan ben ik toch niet molleblind,
dit zal men wel begrijpen.

Ik win de koenste mannekracht,
door hare frissche blikken,
ze maakt mij moedig, geeft mij macht
om alles wel te wikken.
Ja, als mij soms de mismoed kwelt
dan komt de vreugd mij toegesneld
door hare frissche blikken.

Bespot dus de eedle liefde niet,
waardoor ze mij bemeestert;
't is zij, die steeds mijn simpel lied
heeft toegelicht, begeestert;
Het is haar adem honigzoet,
die door mijn lied ook uw gemoed
met liefde stil bemeestert.

III.

Wie is zij? hoor ik u vragen.
'k Zal haren naam nooit noemen;
denkt aan den schoonste der dagen,
denkt aan de geurigste bloemen,

denkt aan de helderste zonnen
die door de nevels drongen,
denkt aan de lustigste bronnen

die door de dalen sprongen.

Gedeelte der Fries uitgevoerd door Jan Swerts op de Kamer van Koophandel der beurs van Antwerpen, vernield door den brand in 1858.

denkt aan de zoetste gezangen
gekweeld door nachtegalen,
denkt aan de zuiverste wangen
die ooit een schilder kon malen,

denkt aan den reinste der engelen
geprezen door duizende monden,
en kunt gij die schoonheden mengelen
dan hebt ge haar beeld gevonden.

IV.

Ik heb haar nooit gevraagd of zij me gaarne ziet.
Men vraagt niet aan de zon of zij onze aard verlicht,
men vraagt niet aan den wijn of hij ons vreugde biedt,
men vraagt niet aan de deugd of zij de menschen sticht,
Ik heb haar nooit gevraagd of zij me gaarne ziet!

De zonne doet heur' plicht wanneer ze de aard verlicht,
de wijn vergunt de vreugde en roept elk toe: geniet!
De deugd? - waar is de deugd, die alle menschen sticht!
Ik zoek, ik zoek vergeefs, ik vind ze op de aarde niet!
Maar 'k heb heur nooit gevraagd of zij me gaarne ziet.

EMMANUEL HIEL.

Bovenstaande plaat stelt een gedeelte voor der fries welke door de heeren G. Guffens en J. Swerts op de Kamer van Koophandel, ter Beurze van Antwerpen, uitgevoerd, en door den brand van Augusti 1858 vernield werd.

Van deze twee verdienstelijke schilders zijn in de *Vlaamsche School*, in het jaar 1859, reeds twee platen verschenen, naar muurschilderingen door hen in de Koophandelkamer uitgevoerd.

De plaat die wij thans mededeelen stelt *Azië* voor, in de volgende verbeelding: in het midden eene zittende vrouw, Azië verbeeldende, als bakermat der verschillende geloofsbelijdenissen; haar aanzicht is overdekt met eenen sluijer, zinnebeeld der godsdienstige geheimenissen. In de rechterhand houdt zij de tafels der geboden, leunende tegen een altaar der oude wet; de kelk en het wierookvat zijn de zinnebeelden

van het Christendom. In de linkerhand houdt zij het zwaard waarmede Mahomet de leer des korans verkondigde en verspreidde; de Vedas(*) liggen aan hare voeten. Op den achtergrond ziet men het altaar van Zoroaster; het zinnebeeld

(*) *Vedas* is de naam der oudste, in sanskrit geschrevene gewijde boeken der Hindoes, bevattende de oorspronkelijke denkbeelden van de indische wijsbegeerte omtrent God, de schepping, de ziel en hare betrekking tot God.

van de drieëenheid der Indianen; eene kolom van den tempel van Ellora, eene chinesche pagode en den toren van Babel, zinnebeeld van de verstrooiing der volkeren.

Links op de fries stellen eenige kinderen van het Hemelsche rijk, die thee plukken en verpakken, den handel van China voor.

Rechts, als een zinnebeeld van den perzischen handel, is de bearbeiding der perzische weefsels van tapijten voorgesteld.

Gemeentefeesten van Antwerpen, 1866.

Ter gelegenheid van de gemeentefeesten van 1866 zal te Antwerpen een groot internationaal oudheidkundig congres worden gehouden. Hetzelve is belegd door de *Acacémie d'archéologie de Belgique*, die haren zetel te Antwerpen heeft.

De voornoemde academie heeft ook eenen prijskamp geopend voor het schrijven eener geschiedenis van den antwerpschen handel, van in de oudste tijden af tot aan het jaar 1830. De eerste prijs in den wedstrijd is 5,000 frs., de tweede 1,000 frs. Deze laatste prijs wordt door de stad Antwerpen gegeven.

De stukken van den prijskamp moesten volgens het programma uitsluitend in het fransch opgesteld zijn, doch men is op aandringen van de stadsoverheden overeengekomen dat de in nederlandsche taal geschrevene stukken insgelijks zullen aanvaard worden.

De stad Antwerpen verleent nog 3,000 frs. ten behoeve der inrichting van het congres; met genoegen teekenen wij aan, dat verschillende leden van het gemeentebestuur van hunne dwaling zijn teruggekomen op het stuk van het toekennen van geldelijke ondersteuningen ten behoeve van kunsten en wetenschappen. Ook hopen wij dat men eindelijk begrijpen zal dat, wil men het vak van houtsneêkunst van een geheel verval vrijwaren, men de *Vlaamsche School* zoo goed als de *Académie d'archéologie* dient te ondersteunen.

Wij deelen hier onder het programma van het congres mede. Hetzelve is uitsluitend opgesteld in de fransche taal. Wij betreuren en keuren zulks ten sterkste af; deze uitsluiting van de vlaamsche taal kan voor de Vlamingen niet anders dan eene beweegreden zijn om volstrekt op het congres niet te verschijnen en hunne inschrijving ten behoeve van de inrichting te onthouden. Onder alle oogpunten en wel voornamelijk onder het oogpunt van den eerbied aan de taal der antwerpsche bevolking verschuldigd, hadde de oudheidkundige academie dus verstandig gedaan aan de vlaamsche taal hare wettige plaats te verleenen.

Dit gezegd laten wij hier het programma volgen zoo als wij het hebben ontvangen:

Congrès archéologique international organisé par l'Académie d'archéologie de Belgique, de concert avec la Société française d'archéologie. anvers. Ouverture le 12 Août 1866. Clôture le 21 suivant.

Organisation et administration.

Président d'honneur:	M. ALPH. VANDENPEEREBOOM, ministre de l'Intérieur;
Vice présidents d'honneur:	{ MM. le chevalier ED. PYCKE D'IDEGHEM, gouverneur de la province d'Anvers;
Vice présidents d'honneur:	{ J.-C. VAN PUT, bourgmestre ff. de la ville d'Anvers.

Commission d'organisation.

MM.

H. VANDE VELDE, procureur du Roi à Anvers, président de l'Académie, *président;*
EUG.-M.-O. DOGNÉE, docteur en droit, à Liége, *vice-président;*
le chevalier LÉON DE BURBURE, archéologue, à Anvers;
A. CASTERMAN, major du génie, à Berchem;
LÉOPOLD DEVILLERS, archiviste, à Mons;
L.-P. GACHARD, archiviste général du royaume, à Bruxelles;
S.-E.-V. LE GRAND DE REULANDT, secrétaire perpétuel de l'Académie, à Anvers;
G. HAGEMANS, vice-président de l'Académie, à Bruxelles;
M.-L. POLAIN, inspecteur-administrateur de l'Université de Liége;

A. LE ROY, professeur à l'Université de Liége;
le baron JULES DE ST-GENOIS, professeur et bibliothécaire à l'Université de Gand;
ANDRÉ VAN HASSELT, inspecteur des écoles normales du royaume, à Bruxelles;
A. WAGENER, professeur à l'Université de Gand;
le baron J. DE WITTE, archéologue, à Wommelghem.

Secrétaires généraux.

MM.

A. CASTERMAN, conseiller et trésorier de l'Académie, à Berchem;
EUG.-M.-O. DOGNÉE, conseiller de l'Académie, à Liége;
S.-E.-V. LE GRAND DE REULANDT, conseiller et secrétaire perpétuel de l'Académie, à Anvers;
A. WAGENER, conseiller de l'Académie, à Gand.

Trésorier.

M.B. DE PROOST, architecte, conseiller de l'Académie, à Anvers.

Comité Administratif.

MM.

J.-C. VAN PUT, bourgmestre ff., *président;*
S.-E.-V. LE GRAND DE REULANDT, *vice-président;*
P. GÉNARD, archiviste de la ville, *secrétaire;*
ARNOUT-GRATTAN, consul d'Angleterre;
J.-B. BEECKMANS, archiprêtre, curé-doyen du district;
H.-C. CANKRIEN, consul général des Pays-Bas;
C. COOMANS, consul de Bavière;
N. DE KEYSER, directeur de l'Académie royale des beaux-arts d'Anvers, conseiller de l'Académie;
P. DENS, architecte de la ville;
F. DURLET, architecte, membre titulaire de l'Académie;
J.-F. FLEMMICH, consul général des villes hanséatiques;
J.-P. GEERAERTS, directeur de la Société royale d'Harmonie;
G. GUFFENS, peintre d'histoire;
OTTO GÜNTHER, consul de Prusse;
F. GRISAR, directeur de la Société royale d'Harmonie;
le chevalier GUSTAVE VAN HAVRE, ancien sénateur, membre titulaire de l'Académie;
J.-B. HUYSMANS, peintre d'histoire, membre correspondant de l'Académie;
DON MIGUEL JORDAN Y LLORENS, consul général d'Espagne;
G. KEMPENEÊRS, administrateur de l'Académie royale des beaux-arts;
le chevalier LÉONCE DE KNYFF;
TH. KREGLINGER, consul d'Autriche;

P.-D. KUYL, vicaire de la Cathédrale, membre correspondant de l'Académie;
C. LAMBRECHTS, commissaire d'arrondissement;
le baron H. LEYS, peintre d'histoire, membre honoraire de l'Académie;
J.-F. MATHYSSENS, conseiller communal;
le baron G. NOTTEBOHM, consul général de Danemark;
C. OMMEGANCK, conseiller communal, président de l'Association scientifique d'Anvers;
G. PODESTA, professeur à l'Institut supérieur de commerce;
H. RAEPSAET, membre titulaire de l'Académie;
E. RIGELÉ, secrétaire de la Société royale des beaux-arts et du Cercle artistique, littéraire et scientifique d'Anvers;
G. SCHOTMANS, secrétaire du gouverneur de la province;
le chevalier DE SCHOUTHEETE DE TERVARENT, conseiller de l'Académie;
DE SÉGUR DU PEYRON, consul général de France;
TH. SMEKENS, juge d'instruction, archiviste de la Société royale des beaux-arts;
J. SWERTS, peintre d'histoire;
TH. VAN BEVER, ingénieur de la ville.
ED.-CH. DE WAEL, directeur de la Société royale d'Harmonie;

Règlement.

ART. 1er. - Le Congrès s'ouvrira le 12 août 1866 à

1 heure après-midi et terminera ses travaux le 21 du même mois.

ART. 2. - Le Congrès sera divisé en deux sections qui travailleront alternativement, en assemblée générale.

ART. 3. - Le bureau central, composé de quatre membres de la commission d'organisation, de quatre membres du comité administratif et de six délégués étrangers, nommera chaque jour, pour les séances du lendemain, les président, vice-présidents et membres du bureau de chaque section.

Chaque jour, le bureau central arrêtera, pour la journée suivante, les heures des séances des sections et déterminera leur ordre du jour, qui ne pourra être modifié.

ART. 4. - Les secrétaires des sections seront nommés par le bureau central, qui en proclamera les noms dans la séance d'ouverture.

ART. 5. - Nul ne pourra prendre la parole à une séance sans l'autorisation du président.

ART. 6. - Toute discussion sur la religion et la politique moderne est formellement interdite.

ART. 7. - On n'admettra la lecture d'aucun travail. Cette interdiction ne concerne pas les citations que les orateurs seront dans le cas de faire dans leurs discours.

ART. 8. - Les mémoires écrits pourront être remis au bureau central, qui jugera s'il y a lieu de les insérer dans le Compte-rendu des séances.

ART. 9. - Les membres ont le droit de présenter des questions autres que celles du programme. Ces questions devront être préalablement déposées, en séance, sur le bureau. Elles seront examinées le soir même par le bureau central qui jugera si elles peuvent être admises. Le résultat de la délibération sera communiqué le lendemain aux sections qu'elles concernent.

ART. 10. - Des excursions scientifiques pourront avoir lieu pendant et après la durée du Congrès.

ART. 11. - Seront membres du Congrès les personnes qui, ayant accepté l'invitation qui leur aura été faite, auront versé entre les mains du Trésorier la somme de *dix francs* pour servir à acquitter en partie les frais d'impression et de gravure du Compte-rendu des travaux de la session.

ART. 12. - Chaque membre du Congrès aura droit à recevoir un exemplaire du Compte-rendu, qui sera publié par les soins des Secrétaires généraux.

ART. 13. - Chaque association scientifique qui se fera représenter à l'assemblée recevra gratuitement un exemplaire du Compte-rendu. Cette disposition ne dispense pas les délégués du payement de la rétribution mentionnée à l'art. 11, qui leur donne droit personnellement à la réception du volume.

ART. 14. - Les membres empêchés de se rendre au Congrès pourront, de même que ceux qui y assisteront, présenter des mémoires sur les questions du programme. Ces mémoires seront soumis aux formalités prescrites par l'art. 8.

ART. 15. - Les représentants des journaux, qui en feront la demande au bureau central[1], auront des places réservées dans une tribune spéciale.

ART. 16. - Toute difficulté non prévue par les présentes dispositions sera soumise au bureau central, qui en décidera sans appel.

Anvers, le 7 janvier 1866.

Le Président de l'Académie,

1 Ces demandes pourront être adressées à l'un des Secrétaires généraux qui les transmettra au bureau central.

H. VANDE VELDE.

Les Secrétaires généraux du Congrès,
A. CASTERMAN,
EUG.-M.-O. DOGNÉE,
LE GRAND,
A. WAGENER.

Programme.

Archéologie.

1. - Les découvertes des habitations lacustres permettent-elles de préciser des limites chronologiques à la coutume qui fit élever ces constructions?

2. - Les dolmens de l'Irlande et de l'Écosse modifientils les conclusions tirées par les archéologues français de l'étude des monuments de même nature existant sur les côtes de Bretagne et de Normandie, quant à la destination de ces constructions?

3. - Les découvertes souterraines faites depuis peu d'années en Danemark, modifient-elles les résultats obtenus par la science archéologique dans la partie méridionale et centrale de l'Europe?

4. - A quelle époque peut-on rapporter les tombeaux en plomb? A quels caractères peut-on en reconnaître la succession?

5. - Les découvertes d'antiquités faites jusqu'à ce jour en Allemagne, permettent-elles de déterminer d'une manière certaine le temps pendant lequel les Romains ont occupé cette partie de l'Europe?

6. - Quelle a été sur les arts et spécialement sur l'architecture dans la Péninsule ibérique l'influence de l'occupation des Maures?

7. - A quel état est arrivée l'étude des inscriptions runiques?

8. - Déterminer les caractères de l'architecture carlo-

vingienne et son influence sur les progrès de l'art de bâtir. Expliquer l'influence des Normands sur cet art, après Charlemagne.

9. - Quelles classifications peut-on adopter pour les découvertes d'objets antérieurs à l'époque carlovingienne faites en Belgique et dans les pays limitrophes? Les divisions adoptées par M. l'abbé Cochet peuvent-elles être admises en dehors de la Normandie?

10. - Quelle est la véritable interprétation symbolique du coffret, du verre ou *poculum* et du mouchoir, *mappa*, dans les effigies funéraires de l'époque gallo-romaine?

11. - L'architecture des temples grecs a-t-elle emprunté ses formes aux constructions en bois? Discuter à ce sujet l'opinion de M. Violet-Leduc.

12. - Faut-il considérer le style ogival comme le développement naturel et complet du style roman? Dans l'hypothèse contraire, ce dernier ne pourrait-il pas être remis en usage et appliqué aux besoins de l'époque actuelle?

13. - Il a existé en France au XIIe siècle plusieurs écoles ou systèmes d'architecture, dans des régions déterminées. Peut-on reconnaître le même fait en Allemagne et dans les Pays-Bas aux XIe et XIIe siècles? Dans l'affirmative, quelle est la distribution géographique de ces écoles? En quoi diffèrent-elles les unes des autres?

14. - Quels ont été les moyens mécaniques employés par les races primitives pour remuer les blocs énormes servant à la construction des dolmens, peulvans, menhirs et salles dites des *Géants?* Examiner les opinions émises. Voir le mémoire de S.M. Frédéric VII, roi de Danemark, inséré dans les publications de la Société des antiquaires du Nord (1850-1860).

15. - Que doit-on penser définitivement des différents genres de fers-à-cheval que l'on trouve dans les mines gallo-romaines et de la manière de les employer?

16. - A quel état est parvenue l'étude des hiéroglyphes et des autres écritures employées par les anciens Égyptiens?

17. - Les piles antiques qui existent dans la Gaule méridionale sont-elles des jalons itinéraires, des tombeaux ou des monuments d'un autre genre?

18. - Déterminer l'origine du style ogival et expliquer comment il s'est introduit dans les Pays-Bas, en Allemagne et en Angleterre.

19. - Déterminer les causes spéciales qui ont contribué à modifier le style ogival en France, en Angleterre, en Allemagne, en Italie et dans les Pays-Bas.

20. - Déterminer par des textes et des autorités respectables la valeur honorifique des ornements dont certaines représentations de guerriers romains nous montrent l'usage.

21. - A quel degré de certitude est arrivée l'étude consacrée au déchiffrement des cunéiformes?

22. - Les forts entourés de pierres ou de palissades de bois, figurés sur la colonne Trajane, offrent évidemment le point de départ de nos châteaux féodaux des Xe et XIe siècles. Quels documents, quels textes peuvent faire connaître le système usité à l'époque intermédiaire, c'est-à-dire sous les Mérovingiens et les Carlovingiens, pour les demeures des riches propriétaires dans les campagnes.

23. - Quelles seraient les règles à adopter pour parvenir dans les différentes contrées de l'Europe: 1° à dresser des cartes archéologiques méthodiques; 2° à classer systématiquement chaque époque principale?

24. - Les églises doivent-elles être orientées?

25. - Quel est, dans les églises, le meilleur emplacement à donner aux orgues et aux fonts baptismaux?

26. - Y a-t-il des exigences modernes auxquelles le style ogival ne saurait satisfaire?

27. - Présenter un aperçu des antiquités anglosaxonnes découvertes par les fouilles exécutées en Angleterre depuis le commencement de ce siècle. Établir un parallèle entre ces antiquités et celles de l'époque franque trouvées dans le sol de l'ancienne Gaule.

28. - Présenter une série de figures de donjons féodaux de l'Europe occidentale, à dates certaines, remontant aux XIIe, XIIIe et XIVe siècles.

29. - Existe-t-il des moyens certains de distinguer les vases gaulois, germains, bataves, bretons, et les vases romains ou gallo-romains?

30. - Les classifications céramiques de M. Pottier, de Rouen, pour les XIIIe, XIVe et XVe siècles (V. le Compte-rendu du Congrès scientifique de Rouen), sontelles acceptées en Angleterre, en Belgique et en Allemagne?

31. - Où se trouvent les modèles les plus parfaits d'architecture civile gothique? Ne serait-il pas à désirer que la monotonie des maisons modernes fit place à des constructions ogivales ou romanes?

32. - Les poteries blanches et légères, recouvertes extérieurement de lignes rouges, sont-elles caractéristiques du XIIIe siècle?

33. - L'emploi du plâtre, du zinc, de la fonte de fer et d'autres matériaux semblables, est-il admissible dans des constructions artistiques ou monumentales?

34. - Quelle a été, dans les différentes régions de

l'Europe, l'influence des matériaux locaux employés dans l'architecture ogivale, au moyen âge?

35. - Présenter un aperçu de l'art de la draperie chez les Romains, en s'aidant des textes et des bas-reliefs antiques qui se rattachent à cette industrie.

36. - Déterminer la signification du cheval dans les bas-reliefs funéraires de la Grèce.

37. - A quels signes peut-on reconnaître le défunt dans les bas-reliefs antiques représentant la Mort sous la forme d'un *adieu*?

38. - Présenter un précis de l'art du forgeron aux IIe, IIIe et IVe siècles. Citer des textes, produire des bas-reliefs.

39. - Les temples grecs présentent-ils des courbes dans leurs lignes principales? Discuter à ce sujet les théories de Penrose et de Boetticher.

40. - Peut-on fixer, par des faits, l'époque de la crémation et de l'inhumation des morts dans les Gaules?

41. - Est-il possible de déterminer les diverses phases de la civilisation romaine dans les Gaules, d'après l'étude des monuments et les découvertes archéologiques?

42. - Quels sont les principes à suivre dans la restauration des monuments anciens, construits à des époques successives et en styles différents?

43. - Quelles mesures pourrait-on réclamer de la législature pour assurer la conservation des monuments historiques? Présenter un exposé succinct des dispositions légales sur cette matière, en vigueur en Belgique et dans les pays voisins.

44. - Déterminer l'âge des silex d'après le degré de leur travail.

45. - A quelle époque peut-on rapporter les instruments en silex et en os taillés trouvés dans les cavernes de l'Arriége, de la province de Liége, de la province de Namur, etc.?

46. - D'après M. de Caumont, les tumulus d'une grande partie de la France ne sont pas postérieurs aux Antonins; cette observation peut-elle être généralisée pour toute l'ancienne Gaule, ou au moins pour le nord de cette contrée?

Histoire.

1. - Exposer les différentes opinions émises depuis quelques années sur le lieu de naissance de P.-P. Rubens.

2. - Résumer les diverses opinions émises sur les véritables inventeurs de l'imprimerie. Présenter des conclusions.

3. - Est-il certain que l'Amérique a été découverte par les populations du nord de l'Europe, avant l'expédition de Christophe Colomb?

4. - Apprécier Charles-le-Téméraire, comme guerrier et comme homme politique?

5. - Déterminer l'influence hellénique et l'influence étrusque sur le développement des sciences et des arts dans la Rome primitive.

6. - Établir par des documents certains le lieu de naissance de Godefroid de Bouillon.

7. - Quel était le caractère spécial des anciennes divinités celtiques, bataves et gauloises?

8. - Quels ont été les résultats des immigrations saxonnes aux VIIIe et IXe siècles dans les anciens Pays-Bas et le nord de la France? Quel mobile a porté Charlemagne à les favoriser?

9. - Les sociétés archéologiques et historiques ne pourraient-elles pas, en se fédérant dans ce but, compléter en France l'oeuvre d'Alexis Monteil et en poursuivre l'application dans les autres pays?

10. - Quelles étaient, au Xe siècle, les principales voies de communication dans les Pays-Bas et le nord de la France?

11. - Quel est le lieu de naissance ou au moins la nationalité de Pierre-l'Hermite?

12. - Doit-on renoncer à rechercher le lieu de naissance de Charlemagne?

13. - Déterminer la circonscription géographique de la forêt Charbonnière.

14. - Apprécier l'influence exercée par les légions romaines sur la propagation du christianisme chez les peuples barbares.

15. - Trouve-t-on dès le premier et le second siècles, des personnages de haut rang dans la société romaine qui aient embrassé la religion du Christ?

16. - Indiquer les systèmes de classement des archives historiques adoptés dans les différents pays de l'Europe. Quelle est la méthode la plus rationnelle?

17. - Indiquer les procédés employés au moyen âge pour la fabrication des vitraux coloriés? Faire connaître les ateliers anciens les plus renommés pour la fabrication du verre de couleur.

18. - Quelle a été l'influence de la Germanie sur le développement du droit public en France?

19. - Quelles ont été les relations des communes flamandes avec Édouard III d'Angleterre, à l'occasion de ses guerres avec Philippe de Valois? Apprécier Van Artevelde,

à propos de la politique flamande à l'égard de l'Angleterre et de la France.

20 - Quelle était la topographie de l'ancienne Ménapie, à l'époque de Jules César?

21. - Faire connaître les relations extérieures de la Société des libres marchands *(free merchants)* de Londres et les traités de commerce qu'ils ont fait conclure.

22. - Quel est le nom actuel des localités où se trouvaient les biens compris dans les donations de Goibert et de son fils Guntbert, donations constatées par plusieurs diplômes du IXe siècle du *Cartulaire de l'abbaye de St.-Bertin.* (Voir *Cartulaire de l'abbaye*, par M. GUÉRARD, Paris, 1841.)

23. - Quel est le moyen de déterminer les circonscriptions territoriales des peuplades gauloises, mentionnées dans les auteurs anciens?

24. - Quelle a été l'influence de la loi de navigation sous Cromwell sur le développement de la marine anglaise?

25. - Faire connaître les travaux hydrauliques se rattachant à l'ancien cours de l'Escaut vers la mer, exécutés par les ordres du roi Othon. Ces travaux n'ont-ils pas donné lieu à deux entreprises distinctes: la dérivation de l'Escaut, de Gand à Boterswoude sous Othon Ier (941-946), et l'élargissement de la passe devant Flessingue en 980, sous Othon II?

26. - Quelle a été sur les progrès de l'enseignement et sur la civilisation des classes populaires l'influence des différents modes d'instruction artistique employés depuis le XIIIe siècle jusqu'à nos jours?

27. - Apprécier le caractère des anciennes écoles de peinture de Liége et de Tournai, et leur influence sur le développement de l'école flamande.

28. - Quelles ont été les causes du développement des beaux-arts dans les Flandres aux XIVe et XVe siècles, et quelle a été l'influence de ce mouvement artistique, en France et notamment en Bourgogne?

29. - A quel point les dogmes religieux des Druides ont-ils préparé la propagation du christianisme chez les Gaulois et les Bretons?

30. - Quelle est l'origine des *Bourses* de commerce?

31. - Est-il définitivemement établi que les frères Van Eyck ont été les inventeurs de la peinture à l'huile?

32. - Quels sont les meilleurs moyens d'éveiller dans le peuple le sentiment esthétique? Les expositions de tableaux offrent-elles sous ce rapport l'effet désiré?

33. - D'où les anciens peuples du Mexique qui, selon la tradition des Astèques, vinrent habiter au XIIe siècle la vallée d'Anahuac, ont-ils tiré leur origine?

34. - Déterminer la date de la rédaction du premier livre de la chronique de Froissart; distinguer ce qui, dans ce premier livre, appartient en propre à cet historien; indiquer les emprunts qu'il a faits et les interpolations ou les remaniements que son oeuvre a pu subir.

35. - Les monuments assyriens découverts jusqu'à ce jour et les études dont ils ont été l'objet, permettent-ils de ormuler les caractères distinctifs de l'art assyrien, ou tout au moins de reconnaître quelques traces de cet art dans les civilisations helléniques et étrusques?